

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00196

IZ GEKUMEN A YID KEYN
AMERIKE

Isaac Raboy

*Permanent preservation of this book was made possible by
Rebecca Gold & Nathan Milikowsky
in memory of
Isadore Sol Gold*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

א. ראב"א

אין געקומען א י"ד קי"ז אבער'קע

געקליבענע ווערק

פון

א. ראבא

א. ראב"א

אין געקומען א ייד קיין אמעריקע

(ראמאן)

סאלקס-סארלאג

אלוועלטלעכער יידישער קולטור-סארבאנד

איקוף

דאָס בוך איז דערשינען
מיט דער הילף פון פריינט
מאַר ים ג י ס נ ע ט
ניו-יאָרק.

די ערשטע אויפלאַגע פונעם בוך
איז דערשינען אין 1929 אין פאַרלאַג
פון ב. קלעצקי, וואַרשע-ווילנע.

A. RABOI
Iz Gekumen A Yid Kein Amerike

Copyright 1944 by
YKUF, 189 Second Ave., New York 3, N. Y.

PRINTED
IN
U.S.A.

 209

געזעצט און געדרוקט אין דער פראַמפּט פּרעס, 113 פּערטע עוועניו, ניו-יאָרק.

1

דאָס באַקאַנטע פּערדל

אין קעסטל-גארדן האָט מאַניס באַוויזן דאָס קניפּל מיט געלט. זיינע געזונטע ציין, זיינע שיינע פאַרטראַכטע אויגן און זיין ווייב שבע, וועלכע ער האָט מיט זיך אויך געבראַכט—און מען האָט אים געהייסן גיין—אין אמעריקע. מאַניס האָט זיך דערפרייט און אַ כאַפּ געטאַן זיין ווייב שבע אין איין האַנט און זיינע בינט אין דער אַנדערער האַנט, און גענומען שפּאַנען מיט גיכע טריט.

זיינען זיי געגאַנגען, ער און זיין ווייב, אַ ביסל מיט יבשה, אויף געבויגענע סטעזשקעס, צווישן גרינעם גראַז און ווידער, אַט האַסטו דיר, האָ, זיך אַרייַן—געזעצט אין אַ שיף. די בינט מיטן ביסל אַרעמקייט אויפן פּאַל פון שיף; דאָס ווייב שבע אויף די בינט, און מאַניס קוקט זיך אַרום אַ דערשראַקענער; ווער ווייסט וואוהיז די שיף פירט? אַ פּייף און די שיף גייט אַוועק פון ברעג. כוואַליעס הייבן די שיף. אַבער דאָס וואַסער איז שמאַל און באַלד פון יענער זייט אַקעגן, זעען זיך דורך דעם פענצטער פון שיף, הויכע טורעמס, אַזוינע גרויסע ביז צום הימל און פענצטערלעך אין די טורעמס אַזוי פיל.

— וואָס זאַל דאָס זיין — פּרעגט מאַניס ביי אַן אַנדערן ייד — וואָס איז דאָס, אַט דאָרט?

— ר' ייד, דאָס איז נעווראַק.

— און איך האָב געמיינט, ווער ווייסט וואָס . . . — שמיכלט מאַניס און אַ שווייס רינט אויף זיינע געזונטע רויטע באַקן.

אַ פּייף און די שיף בלייבט שטיין. מאַניס מיט זיין ווייב גייען אַרויס. זיי דינגען אַ וואַגן, אין וועלכן עס איז איינגעשפּאַנט אַן אויסגעמאַגערט פּערד. מאַניס הייסט זיך פירן צווישן יידן. דאָס פּערד פון דעמדאָזיקן וואַגן איז אים זייער באַקאַנט. ער וואַלט געשוואוירן, אַז ער האָט עס ערגעץ פּריער געזען. ווען נישט דער וואַגן, דער משונהדיק גרויסער, מיט די צוויי הינטערשטע גרויסע רעדלעך און מיט די צוויי פּאָדערשטע גאַנץ קליינע רעדלעך. אַ משוגענער וואַגן.

„דאָס איז אמעריקע“, האָט מאַניס געטראַכט, קוקנדיק אויף דעמדאָזיקן וואַגן און אויף די גאַסן, וועלכע ער איז איצט פאַרבייגעפּאַרן. איין גרויס הויז,

אזש ביו צום הימל, און דערביי א קליין שטיבל... פונקט אזוי ווי דער וואַגן מיט די צוויי קליינע רעדער און די צוויי גרויסע רעדער.

געבליבן שטיין אין דער וואַגן אין דילענסי סטריט. פאָרוואָס עפעס דילענסי סטריט, קאָן מען נישט וויסן, וואָרים מאַניס האָט קיין אַדרעס נישט געהאַט. עס קאָן זיין, אַז דער אַנטרייבער האָט אויסגעקליבן דילענסי סטריט, ווייל ער האָט די דאָזיקע גאַס געקענט.

אין דילענסי סטריט איז מאַניס אַראָפּגעקראַכן מיט זיין ווייב און אַראָפּ גענומען די בינטלעך און געשטאַנען אזוי אינמיטן גאַס און געוואַרט אַז אַ ייד זאָל דורכגיין.

עס האָט לאַנג נישט גענומען און אַ ייד איז אָנגעקומען. מאַניס האָט אויסגעגלעט זיין גרויע, שיינע באָרד און איז אַקעגנגעגאַנגען דעם ייד. ער האָט געזען, אַז דער ייד זעט נישט אויס צו זיין אַזאָ רייכער און וועט וועלן פאַרדינען אַ פאַר גראַשן.

— קאָן מיר אַ ייד, אפּשר, אָנווייזן וואו איד קאָן געפינען אַ דירה? — האָט מאַניס יענעם געפרעגט.

— וואָס איז, אַרויסגעוואָרפן?

— איד ווייס נישט וואָס דאָס הייסט, צי אַרויסגעוואָרפן, צי אַריינגעוואָרפן — האָט מאַניס געשמייכלט מיט זיין אייגנטימלעך צעשמייכלט פנים — נאָר אַט בין איד און איד קאָן נישט דאָס לשון פון דער מדינה און באַדאַרף אַ דירה.

— האָ, אַ גרינער — האָט יענער זיך געכאַפט וואָס דאָ איז, און אויס געצויגן דאָס וואָרט „גרינער“ מיטן ניגון פון דעם וואָרט „המלך“ — אַט גיי איד שוין מיט אייך טאַקע דאָ אין דילענסי סטריט און גיב אייך אַ דירה וואָלוול. טאַקע וואָלוול ווי באַרשט.

דער ייד האָט אָנגעטאַן זיינע ברילן און איז געגאַנגען פאַרויס און נאָך אים איז געגאַנגען מאַניס. אין איין האַנט זיינע פעק, און מיט דער אַנדערער האַנט האָט ער געשלעפט זיין ווייב שבע. מאַניס האָט זיך באַמיט נישט צו פאַרלירן דעם ייד אין דעם ווירוואָר פון מענטשן אויף דער דילענסי גאַס. עס האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז דאָ איז איצט מן הסתם אַ יאַריד. עס לויפן אַרום אַזויפיל מענטשן אַהין און אַהער; עס פאַרן שווערע אָנגעלאַדענע וועגן מיט קאַסטנס סחורה, מיט פעסער, מיט זעק. עס האָט מאַניסן גאָר באַנג געטאַן, וואָס ער האָט איצט נישט קיין צייט צו שטילן זיין נייגיריק אויג, אויער און נאָז. דער ייד מיט די ברילן איז געבליבן שטיין לעבן הויז מיט איין טרעפּל און אַ שמאָלער טיר און געמאַכט מיט איין האַנט אין דער גיך צו מאַניסן. מאַניס האָט פאַרגיכערט זיינע טריט, זיך אָנגעשטרענגט מיט זיינע לעצטע כוחות און

ביי דער דאזיקער טיר געטאָן אַ וואָרף זיינע פעק און זיך אָפּגעווישט דעם שווייס.

— דאָ איז פאַראַן אַ דירה פון אַ שטוב מיט אַן אַלקער, אויפן היימישן לשון — האָט דער ייד מיט די ברילן געזאָגט — קומט אַרויף, וועט איר אַנקוקן. מאַניס האָט איבערגעלאָזט שבען אונטן און ער מיט דעם ייד זיינען אַרויף אַנקוקן די דירה. עס האָט נישט גענומען לאַנג און זיי זיינען צוריק אַראָפּ געקומען און מיט זיי אַ גרויער אַלטער אָן אַ היטל און מיט אַ פיסקע אין מויל. מען האָט זיך געדונגען איבער עטלעכע גראַשן ביז דער מסחר איז געשלאָסן געוואָרן. מאַניס האָט באַצאָלט פאַר אַ חודש דירה געלט און באַלוינט דעם ייד פאַר זיין טרחה, וואָס יענער האָט נישט געוואָלט נעמען און קוים, קוים מיט מאַטערניש דאָך גענומען.

מאַניס מיט זיין ווייב שבע זיינען געבליבן שטיין אין דער נייער דירה מיט די גרינע ווענט. די דאָזיקע דירה איז באַשטאַנען פון צוויי צימערן. איינס, גאָר אַ פינצטערס אָן פענצטער, און איינס מיט צוויי פענצטער צו דער גאַס און מיט אַ טיר אין אַ פינצטערן קאַרידאָר אַריין. ביי די צוויי פענצטער איז געווען אַן אייזערנער גאַניק, גלייך דאָ אויף דעם אָרט, זיינען מאַניס מיט זיין ווייב געבליבן שטיין און זיך אַנגעקוקט און זיך דערשראָקן איינער פאַר דעם אַנדערן אָדער זיך פאַרשעמט איינער פאַר דעם אַנדערן. אַ ליידיקע שטוב און דאָס לשון פון דעם לאַנד קאָנען זיי נישט און אין דרויסן לויפן פורן איבער די שטיינער און מענטשן לויפן אַהין און אַהער, און ווי עס שרייען די מענטשן, און גיי פאַרשטיי וואָס די דאָזיקע מענטשן שרייען. און דאָ איז די דירה ליידיק, און הונגעריק איז מען און מיד איז מען.

מאַניס האָט אָבער באַלד באַקומען מוט און אויפגעבונדן די פעק און אַרויס גענומען אַלע זאַכן. ער האָט אַרויסגענומען די לייכטער און זיי אַוועקגעשטעלט אויף דעם איינציקן געזימס איבערן אויוון. אין די בינט האָט ער נאָך געפונען עטלעכע שטיקער פאַרטריקנט ברויט, וואָס זיי האָבן געפירט מיט זיך אויף דער שיף. האָט ער אָנגעהויבן צו זוכן וואָסער און נישט געוואוסט וואו צו געפינען, און זיין ווייב שבע האָט שוין געפרוואוט זיך רייצן מיט אים, אָו ער האָט געדונגען אַ דירה אָן אַ ברונעם... אין פינצטערן קאַרידאָר, צופעליק, האָט מאַניס געפונען אַ קראַן. האָט ער אים אויפגעדרייט און עס האָט פון קראַן אָנגעהויבן צו זעצן וואָסער.

— נאָ, שבע, אַט האָסטו אונדזער ברונעם — האָט מאַניס מיט פרייד געשריגן דורך דער אָפענער טיר צו זיין ווייב.
זיך געוואָשן די הענט און איבערגעכאַפט עטלעכע שטיקלעך דאָר ברויט,

איז מאַניס אַרויסגעגאַנגען אין גאַס אַ קוק טאָן צי מען קאָן ערגעץ קויפֿן בעטן און אַ טיש מיט בענקלעך.

דאָס ווייב איז געבליבן אין שטוב מיט אַ פאַרמאַכטער טיר און האָט זיך אַוועקגעשטעלט ביים אָפּענעם פענצטער פאַר אַ סימן, כדי מאַניס זאָל וויסן וואו זיין דירה איז, ווען ער וועט צוריקקומען. מאַניס האָט זיין ווייב אויך אַנגעזאָגט קיינעם נישט אַרײַנלאָזן אין דירה אַרײַן, סײַדן אים אַליין, מאַניסן. מאַניס איז אַראָפּגעגאַנגען אין גאַס און האָט זיך ערשטנס געמאַכט אַ צוויי סימנים פון זיין דירה. פון איין זייט איז געשטאַנען אַ הילצערנער מענטש, אין דרויסן בײַ אַ טיר פון אַ קראָם. און פון דער אַנדערער זייט איז געהאַנגען אַ זאַנטיק, אַ רויטער, בײַ דער טיר פון דער קראָם, און די טיר פון זיין דירה איז געווען פּונקט אין דער מיט, אַט צווישן די צוויי קראָמען.

מאַניס האָט געטראַכט, אַז ער וועט שוין געוואויר ווערן שפּעטער, וואָס דאָס מײַנט אַ הילצערנער מענטש און אַ זאַנטיק. דערווייל איז ער אַריבער אויף דער צווייטער זייט גאַס און אַרױפּגעקוקט צו די פענצטער פון זיין דירה און דערזען זיין ווייב אין דעם פענצטער. האָט ער צו איר אַרױפּגעוואונקען מיט די הענט. נאָכדעם איז ער אַוועקגעגאַנגען זוכן אַ מעבל־געשעפט.

אַזוי גײענדיק אין גאַס, האָט זיין אויער פאַרנומען, אַז די מענטשן רעדן, דאַכט זיך אים, ײִדיש. אָבער עס איז דאָך נישט ײִדיש. מילא, האָט ער גע־טראַכט, אַ נײַע מדינה מיט נײַע מין ײִדן, רעדן זײ אַ נײַעם מין ײִדיש. אָבער, אַז עס איז ײִדיש, דאָס איז ער געווען זיכער. און עס האָט אים הנאה געטאָן. באַלד איז ער אַנגעקומען אויף אַ קראָם פון מעבל און איז אַהין אַרײַן.

— וואָס וויל אַ ײִד ?

— אַ בעט — האָט מאַניס געזאָגט און זיך אַליין נישט געגלויבט זײַנע

אויגן, וואָרים פאַר אים איז געשטאַנען אַ ײִד מיט אַ באַרד און מיט ציצית, וועלכע האָבן אַרויסגעשטעקט פון דעם קורצן רעקל אָפּער.

— אַ נײַ בעט, אָדער עס מעג זײַן אַן אַלט בעט ? — האָט דער ײִד גע־

פרעגט — מיר האַלטן אײַ נײַע, אײַ אַלטע.

— איך וועל זען וואָס עס וועט מיר געפּעלן — האָט מאַניס זיך שוין

איבערגענומען.

— אונדזרע ײִדן האָבן ליב אַלץ נײַעס — האָט דער ײִד ווידער געזאָגט

פּראַסט און מיט געציילטע ווערטער — עס זײַנען אָבער פאַראַן ײִדן, וואָס קאַנען, זאָגן זײ שלאַפּן אין אַן אַלט בעט. פּונדאָנען איז אַ ײִד ?

— פון פּאָדאָליע — האָט מאַניס געענטפּערט.

— מײַנס אַ לאַנדסמאַן ! — האָט דער קרעמער זיך דערפּרײט און אויס־

געשטרעקט אַ האַנט — איר וועט מן הסתם קויפֿן אַ נײַ בעט...

מאָניס האָט זיך מַהִיָּה געווען בשעת ער האָט געדריקט יענעמס האָנט. ער איז געווען פול מיט פרייד, וואָס עס האָט זיך דאָ געפונען איינער, וועלכער האָט אים געגעבן שלום. עס איז פשוט אַראָפּ אַ שטיין פון האַרץ; זיך איבער-געשמעסט מיט דעם קרעמער פּונוואַנען ער קומט און זיך שיער נישט אויס-גערעכנט, אַז זיי זיינען גאָר לייבלעכע קרובים. מאָניס האָט אָבער נישט באַמערקט, אַז ביי דעם קרעמער אין אַ ווינקל פון איין אויג איז געלעגן אַ קנייטש. און דער דאָזיקער קנייטש האָט געמיינט; עס הייבט זיך גאַרנישט אָן. איך בין נישט פון פּאָדאָליע און הייס נישט איציק. דאָס הייסט, אפשר הייס איך יאָ איציק, אָבער נישט יענער איציק, וואָס דער דאָזיקער גרינהאַרן מיינט...

אָבער אַזוי ווי מאָניס האָט דאָס נישט געוואוסט, וועט דאָס אים נישט שאָדן. ער האָט געקויפט צוויי בעטן און דווקא נייע. דערפאַר אָבער האָט ער געקויפט אַפּגענוצטע טיש און בענקלעך. עס איז נישט געווען מאָניסעס שולד, וואָרים דער קרעמער האָט פשוט נישט פאַרמאָגט קיין נייע, קורץ און גוט, עס האָט נישט גענומען לאַנג און ביי מאָניסן אין שטוב איז שוין געשטאַנען אַ טיש מיט בענקלעך און אויך די נייע בעטן. דאָס ווייב האָט זיך געשפּיגלט אין די דאָזיקע בעטן. זי האָט זיי פאַרשפּרייט און פאַרבעט און אַנגעצויגן די קאַלדרעס מיט ווייסע ליילעכער — און עס האָט אַנגעהויבן אויסצוזען ווי אַ היים.

2

נאָענט דער הימל

אַז מען האָט אַפּגעקאָמאַנדעוועט מיטן מעבל און שוין אַוועקגעשטעלט יעדע זאַך אויף דעם אָרט ווי עס האָט באַדאַרפט שטיין, זיינען ביידע, אי מאָניס, אי זיין ווייב, הונגעריק געוואָרן.

— איצט גיי דו אַראָפּ אין גאַס און קויף וואָס מען באַדאַרף אויף וועטשערע — האָט מאָניס ברייט און הרחבהדיק געזאָגט — און איך וועל זיצן ביים אַפּענעם פענצטער. קאַנסט דיר מאַכן די אייגענע צוויי סימנים, וואָס איך האָב געמאַכט; פון איין זייט אַ הילצערנער מענטש און פון דער אַנדערער זייט אַ זאָנטיק.

שבע איז אַראָפּגעגאַנגען מיט די טרעפּ און מאָניס האָט איר נאַכגעקוקט

און נאכגעשריגן דורך דער אָפּענער טיר, אָז זי זאל נישט פאַרגעסן דעם סימן ; פון איין זייט אַ הילצערנער מענטש און פון דער אַנדערער זייט אַ זאָנטיס.

דערנאָך איז מאַניס געזעסן ביים אָפּענעם פענצטער און געוואָרט אויף זיין ווייב שבע. ער האָט דערווייל באַטראַכט אונטן די גאַס. זיין פּאַנטאַזיע האָט שוין געאַרבעט. וואָרים ער האָט נאָך אין זיין לעבן אַזוי פיל מענטשן נישט געזען און די הייזער האָבן אים אויך אויסגעוויזן מאַדע גרויסע, נישט אין דער הייד, נאָר אין דער לענג. איין הויז איז אַזוי מן הסתם לאַנג פונקט ווי די גאַס איז לאַנג. און ער האָט ווידער נישט פאַרשטאַנען וואָס מען האַלט דאָ אין די פעסער, וועלכע שטייען אויף די דעכער. דאָס, וואָס די דעכער זיינען אָן דעכער פון שינדלען, האָט ער באַלד מסביר געווען, אַז מען וואָרט נאָר ביז מען וועט ווייטער בויען העכער און אַז מען וועט שוין ענדיקן, וועט מען ערשט דעמאָלט אַרויפּטאָן דעם שינדלענעם דאָך — אַבער צו וואָס טויגן די פעסער ? ער האָט זיך ענדלעך דערוואָרט אויף זיין ווייב שבע, וועלכע איז באַלד אַרויפגעקומען מיט די פעק, וואָס זי האָט איינגעקויפט. זי האָט אַוועקגעלייגט די פעק און זיך צעלאַכט מיט איר קוויטשעדיק געלעכטערל.

— הערסט, מאַניס, אומעטום איז איין וועלט — האָט זי מיט ביידע הענט געגעבן געוויכט צו אירע רייד. — ווילסטו פלייש, איז דאָ אַ קצב, אַזוי ווי אין שטאָט ביי אונדז. און ברויט, איז דאָ אַ בעקער. און טיי מיט צוקער האָב איך געקויפט אין אַ קראָם. דאָ זיינען זיי אַבער אַנגעשטאַפט מיט געלט. ווי עס ווייזט אויס, אַ רייכע מדינה. און איך הייס נישט מער שבע, נאָר מיסיס. מיינסט, איך זאָג דאָס וואָרט גוט ? מיסיס ! — לאַכט שבע.

— פּרעגסט מיך ? זאל זיין מיסיס... אויב זיי האָבן נישט חוזה געמאַכט פון דיר — האָט מאַניס געזאָגט און באַטראַכט זיין ווייבס רויטע פאַרפלאַמטע באַקן.

— וואָס הייסט חוזה מאַכן ? — האָט שבע געטענהט. — מענטשן האָבן שוין נישט פון וועמען חוזה מאַכן, נאָר פון מיר.

— נו, זאל זיין, מיסיס — איז שוין מאַניס באַשטאַנען. — און וואָס וועט זיין מכוה באַלייכטונג ? אַט באַלד פאַלט צו די נאַכט. האָסט ערגעץ ליכט ? — ליכט איז דאָ אין אַ בינט ערגעץ, אַבער וואָס וועט זיין מכוה פּייער אויף צו קאָכן וועטשערע ? — איז שבע געוואָרן באַזאָרגט.

— פּייער ? אין אויוון. אַט איז אונדזער אויוון.

— אַבער וואו נעמט מען האַלץ ?

מאַניס האָט, ווי אַלע מאָל אין אַ קלעם, איצט אויך דערפילט אין זיך מוט און איז אַוועקגעגאַנגען אין גאַס, אפשר וועט ער קויפן ערגעץ האַלץ. ער איז שוין איצט מיט מער זיכערקייט געטראַטן אויף דעם טראַטואַר און

געזוכט מיט זיינע אויגן אויף יעדן וואַגן, וואָס איז דורכגעפאַרן, צי מען פירט נישט קיין האַלץ. ער האָט אָפּגעשטעלט אַ ייד און געפרעגט:

— וואו קויפט מען דאָ האַלץ?

— אין אַ בייסמענט! — עטפערט יענער מיט כעס און לויפט אַוועק.

— „אַ בייזער ייד“ — טראַכט זיך מאַניס. ער שטעלט זיך אָפּ און וואַרט

ביז אַן אַנדערער ייד קומט אָן, און פרעגט:

— וואו, ר' ייד, קויפט מען דאָ האַלץ?

— אין אַ בייסמענט! — ענטפערט דער ייד. און אויך אַזוי ווי מיט כעס.

און אַנטלויפט.

„אַלע יידן זיינען דאָ בייזע“ — טראַכט מאַניס — „און שעלטן זיך עפעס

מאַדנע.“

מאַניס וואַרט אַ ביסל און פאַלט אויף אַ שכל, אַז ער וועט פרעגן ביי אַ

יידענע. און טאַקע באַלד, אַזוי ווי גאַטס אָן אַנשיקעניש, איז אָנגעקומען אָן

עלטערע יידענע מיט אַ געלן פאַרוק און מיט אַ זיידן שאַלעכל אויף די אַקסלען

און מיט אַ סך קנייטשן אויף איר נאַרישן פנים.

— מיין ליבע יידענע, וואו קריגט מען דאָ האַלץ? — האָט מאַניס געזאָגט

מיט פיל הכנעה און מיט אַ וויינענדיק קול. — מיין ווייב וויל קאַכן וועטשערע,

האַט זי נישט קיין האַלץ.

— דאָ מוז זיין אַ בייסמענט, ערגעץ — האָט די יידענע זיך אָנגעהויבן

אַרומצוקוקן אין אַלע זייטן. — וואָס זשע, אייער יידענע ווייסט נישט וואו

מען קריגט האַלץ?

— מיין יידענע איז דאָ אַ פרעמדע, נאָר וואָס פון שיף — האָט מאַניס

געפרוואווט זיך פאַרענטפערן.

— אַ גרינע? — האָט די פרוי אויסגעזונגען. — אַזוי, געבראַכט אייער

פרוי פון יראָפּ?

— איך בין אויך מיט איר געקומען — האָט מאַניס זיך אַזוי ווי אויס-

געפיינט.

— אויך אַ גרינער? — האָט אים די פרוי אָנגעקוקט פאַרוואונדערט. —

און קוילן האָט איר?

— ניין! — איז מאַניס נישט געווען זיכער צי ער האָט קוילן, צי נישט,

אַבער געענטפערט, אַז נישט.

— דאַרפט איר דאָך קוילן — לאַכט די יידענע און באַווייזט אַ פול מויל

מיט גאַלדענע ציין. — קומט, וועל איך אייך ווייזן וואו מען קויפט קוילן מיט

האַלץ.

מאַניס איז נאָכגעגאַנגען דער דאָזיקער פרוי. אַלע מאָל האָט אים עמעצער

פון די פארבייגייער געטאָן אַ שלאָג אָפּ אָן די זייטן. ווער מיט אַן אַקסל און ווער מיט אַן עלנבויגן. מאַניס האָט זיך אַלע מאָל אָפּגעשטעלט און נאַכגעקוקט יענעם, וואָס האָט דאָס אים געטאָן, און געפרוּאוּט יענעם נאַכשריייען, אָבער זעענדיק, אַז יענער לויפט און הערט אים נישט, איז ער ווידער געגאַנגען זיין וועג נאָך דער פרוי מיט דעם געלן פאַרוק, ביז ער האָט פון ווייטן דערזען דעם זאַנטיק און דעם הילצערנעם מענטש, די צוויי סימנים פון זיין דירה.

— איר זעט, אַט דאָרט וואוינען מיר — האָט ער געוויזן דער פרוי.
— און אַט-אַ-דאָ קויפט מען קוילן — האָט די יידענע געוויזן אויף טרעפּ, מיט וועלכע מען גייט אַראָפּ אין דער טיף. — העי, קוילנמאַן, העי, קוילנמאַן!
אַ מענטש, אויסגעשמירט דאָס גאַנצע פנים מיט סאַזשע און מיט אַ קויטיק העמד און פון שווייס פאַרפלעקט און מיט שוואַרצע הענט, האָט זיך באַוויזן אויף די דאָזיקע טרעפּ.

— דער ייד איז אַ גרינער און וויל קויפן קוילן מיט האַלץ — האָט די פרוי מיט פיל ווירדע אויסגעשריגן. — איצט, גוד ביי, זייט געזונט.
— וויפיל וויל גרינער? אַ האַלב מעסטל, אָדער אַ גאַנץ מעסטל?
— אַ גאַנץ מעסטל. און אַ פּוד האַלץ.
— גרינער, דאָ פאַרקויפט אַ זאַק. ווילסט אַ זאַק האַלץ.
— וואָס דוצט איר זיך?

— אַלע גלייך דאָ לאַמעריקע — האָט דער אויסגעשמירטער מענטש געזאָגט מיט זיין געבראַכענעם יידיש. — ווילסט אַ זאַק?
— זאַל זיין אַ זאַק.

— נאָ, וואָרט אַ גרינער, איד דיר אַרויפטראַגן.
אַז מען האָט אַרויפגעבראַכט דאָס האַלץ מיט די קוילן, האָט מאַניס געבעטן דעם אויסגעשמירטן מענטש ער זאָל ווייזן ווי אַזוי מען הייצט דאָ אין אַמעריקע.

דער מענטש מיט דעם פאַרשמירטן פנים איז אַפילו געוואָרן ברוג, אָבער דאָך איינגעווייליקט און אַנגעלייגט אין אויוון עטלעכע שטיקלעך האַלץ און פון אויבן אַרויפגעשאַטן אַ הויפן קוילן און אונטערגעצונדן דאָס האַלץ און דערנאָך געוויזן ווי אַזוי מען באַדאַרף דאָ-אַ, דאָס טירל, האַלטן פאַרמאַכט און דאָרט יענץ טירל, מוז מען האַלטן אָפּן. און אַט-אַ-דאָ טוט מען אַ דריי: לופט!

מאַניס און זיין ווייב שבע האָבן זיך גוט צוגעהערט און אַז דער מענטש איז אַוועקגעגאַנגען, האָבן זיי ערשט נישט געוואוסט וועלכעס טירל מען באַדאַרף האַלטן אָפּן און וועלכעס פאַרמאַכט. זיי האָבן זיך אַנגעהויבן צו קריגן: מאַניס

האָט געזאָגט, אַז דאָס דאָזיקע טירל דאַרף מען האַלטן אָפּן און זיין ווייב
שבע האָט געזאָגט אַז נייך, זי ווייסט בעסער.
אַבער אין אויוון האָט דאָס האַלץ זיך דערווייל צעברענט און די קוילן
האַבן אָנגעהויבן צו ווערן רויט.

מאַניס האָט זיך אַנידערגעזעצט ביים טיש און פון זיך אַליין, גלאַט אין
דער וועלט אַריין, געטאָן אַ זיפּץ.

— וואָס איז דער זיפּץ? — האָט שבע געפרעגט.

— אַט גאַרנישט, אַזוי זיך. מען איז דאָך נישט מער ווי אַ ייד.

— געקומען קיין אמעריקע זיפּצן? — האָט שבע טרייסטנדיק און
מוטערלעך געזאָגט.

מאַניס האָט זיך דערפילט שולדיק און גיך זיך אויפגעהויבן פון זיין אַרט
און געזאָגט:

— עס וועט זיין רעכט, שבע! אַבי מיר זיינען אַריבער דעם ים.

— אַזוי האָב איך ליב — האָט שבע געזאָגט און איר בלייך פנים האָט
קוים באַמערקבאַר זיך צעשמייכלט.

— אַבער וואָס וועט זיין מכוח ליכט? — איז מאַניס ווידער אַמאָל געוואָרן
אומרויאיק.

— זע ערגעץ צווישן די זאַכן. עס באַדאַרף ערגעץ זיין אַ ליכט — זאָגט
שבע און בשעת מעשה איז זי פאַרנומען ביים אויוון. — איך ווייס שוין כמעט

ווי אַזוי מען באַדאַרף זיך נוהג זיין ביים אַמעריקאַנישן אויוון.

— איך האָב געפונען אַ ליכט — איז מאַניס געוואָרן פריילעך. — אַז מען
זוכט, געפינט מען.

מאַניס האָט אָנגעצונדן דאָס ליכט און אַריינגעשטעלט אין איינעם פון
די לייכטער אויף דעם געזימס וואָס איבער דעם אויוון.

אינדרויסן האָט אָנגעהויבן טונקלען. דער אַמעריקאַנער הימל איז ווי

עס האָט זיך מאַניסן אויסגעוויזן, געלעגן נאָענט ביי די פענצטער פון זייער

דירה. דאָס האָט אים געשראַקן, וואָרים פאַר דעם הימל האָט ער תמיד מורא
געהאַט. איצט איז ער אַזוי נאָענט ביי די פענצטער. און אפשר איז דאָס

בעסער, האָט מאַניס געטראַכט, נאָענט דער הימל, וועט גאָט זען און אַז מען
וועט אויסטרעקן די האַנט, וועט ער העלפן.

אינדרויסן איז געווען אַ גרויסער טומל. דאָס קול פון דעם דאָזיקן טומל

איז געגאַנגען ביז צום הימל. מאַניס האָט זיך געשטעלט דאָונען מנחה און
ער האָט נישט געקאַנט דאָונען, וואָרים דורך די אָפענע צוויי פענצטער איז
אַריינגעקומען דאָס גערויש פון דער גאַס. האָט זיך מאַניס אַרויסגעבויגן דורך
דעם פענצטער צו זען וואָס דאַרטן איז.

- אוי, שבע, גיב נאר א קוק און זע וואס דארטן טוט זיך.
 — שבע איז אויך צוגעלאפן צום אפענעם פענצטער און זיך ארויסגעבויגן.
 — וואס איז דאס פאר א געלויף פון מענטשן? — האט זי זיך געוואונדערט.
 — אלע לויפן אהין, א! — האט מאַניס געזאָגט.
 — דארטן מוז עפעס זיין! — האט שבע אָנגעשטרענגט אירע אויגן.
 — איך זע גארנישט.
 — ווער ווייסט ווי ווייט עס איז.
 — איך וואָלט אַראָפּגעגאַנגען אַ קוק טאָן — האָט מאַניס געפרוּאוּט זאָגן.
 — איך וועל דיך נישט לאָזן.
 — וואָס האָסטו מוראַ?
 — איך וועל דיך נישט לאָזן. ווער ווייסט וואָס דאַרטן איז?
 — דאַרט איז גאַרנישט.
 — אויב גאַרנישט, צו וואָס באַדאַרפסטו גיין?
 — זע נאַר, ווי זיי הערן גאַרנישט אויף. פון ביידע זייטן גאַס לויפט מען.
 אינדרויסן איז געוואָרן פינצטער. די לאַמטערנעס האָבן זיך פון זיך אַליין
 אָנגעצונדן. עס איז געווען אַ גליק, וואָס מאַניס מיט שבען האָבן דאָס דאָזיקע
 וואונדער נישט געזען. שבע איז שוין ווידער געשטאַנען ביים אויוון און
 געקאַכט וועטשערע און מאַניס האָט שוין ווי עס נישט איז געדאַוונט, און אַלע
 מאַל געבליבן שטיין אין מיט פון שטוב און זיך איינגעהערט אין דעם, וואָס
 עס האָט זיך געטאַן אין דרויסן, און אַזוי ווי רעדן האָט ער נישט געקאַנט
 אינמיטן דאַוונען, איז ער זיך באַגאַנגען מיט דעם, וואָס ער האָט געדרייט
 מיט זיין קאַפּ און געקלאַפט מיט די ליפּן.
 ביים שיינ פון ליכט זיינען מאַניס מיט שבען געזעסן ביים טיש און געגעסן
 זייער מאַלצייט. זייערע שאַטנס זיינען געלעגן אויף די גרינע ווענט פון צימער
 און דורך די פענצטער האָט זיך געזען דער הימל אַ באַשטערנטער.
 — דאָס פלייש האָט עפעס אַן אַנדערן טעם, שבע, וואָס זאָגסטו? —
 האָט מאַניס געזאָגט מער פון היימלעכקייט וועגן.
 — עס איז מן הסתם שולדיק דער אויוון — פּרוּאוּט שבע פאַרענטפּערן.
 — מעגלעך. איך וויל דיר אַבער זאָגן, אַז דאָס ברויט האָט אויך עפעס
 נישט קיין טעם.
 — וואָרט, איכל מירצעשעם אַליין באַקן. בעקעריש ברויט האָט תמיד
 נישט קיין טעם.
 — מעגלעך. זאָגסט, וועסט אַלץ באַקן. אַבער וואו וועסטו באַקן?
 — עס מוז זיין ערגעץ אַן אויוון אין די ווענט — איז שבע געווען זיכער, —
 ווי אינדערהיים אויף צום באַקן.

— איך וועל אנגיסן טיי און דו זיץ און רו זיך אָפּ — האָט זיך מאַגיס
 אויפגעהויבן — און רעד נישט קיין נאַרישקייטן. איך זע דאָ נישט קיין אויוון
 אין די ווענט.
 — וואָסער מעג דאָ גיין פון דער וואַנט, איז מן הסתם דאָ אַן אויוון אויך
 אין די ווענט — האָט שבע געגעבן איר מאַן צו פאַרשטיין.

3

אַ ייד מיט אַ פיפקע

מאַגיס האָט איבערגעציילט דאָס געלט, וואָס איז אים געבליבן און האָט
 בשעת מעשה געקוקט אויף די גרינע אמעריקאַנער פאַפירן און עס האָט אים
 שטאַרק הנאה געטאָן.
 — וואָס מיינסטו, איך וועל זיך אויף דעם נישט פאַרלאָזן — האָט מאַגיס
 געזאָגט. — איך וועל מאַרגן פרואוון עפעס טאָן.
 — וואָס? — האָט שבע אויף אים אָנגעשטעלט אירע גרינלעכע שיינע
 אויגן.
 — וואָס עס וועט זיך לאָזן.
 — אַז דו ווייסט נישט וואו אַ טיר עפנט זיך.
 — ביים דאָוונען אין בית-המדרש וועל איך פון אַלץ געוואויר ווערן.
 — ווער ווייסט צי עס איז דאָ אַ בית-המדרש.
 — הע! עס מוז זיין.
 — אויב נישט, וועסטו דאָוונען דאָ — האָט שבע געזאָגט. — איך מיין,
 אַז מיר זאָלן אַריינציען אַ ביסל סחורה און איך וועל שטיין אינדרויסן און
 בעטן די דורכגייער, אַז זיי זאָלן קויפן.
 — און איך וועל זיצן דאָ. עס איז אפשר אַ פלאַן — האָט זיך מאַגיס
 אָנגעכאַפט. — מע באַדאַרף באַטראַכטן.
 — ס'איז נישטאָ וואָס צו טראַכטן — האָט שבע אים איבערגעשלאָגן. —
 פון לאַנג טראַכטן וועט דאָס ביסל געלט דערווייל אַוועקגיין.
 — פריער מוז איך געפינען אַ בית-המדרש — האָט מאַגיס זיך אַזוי ווי
 געעקשנט.
 — וואָלסט שוין געמעגט אַוועקוואַרפן דאָ די נאַרישקייטן — איז שבע
 געוואָרן לייכט אויפגערעגט.

— וואָס איז, דאָ איז קיין גאָט נישטאָ? — איז מאַניס אַריין אין התפעלות.
 — ער איז דאָ אויך דאָ.
 — חלילה, ווער זאָגט?! אַבער מען וועט לאַכן פון דיר. דאָ מוז מען נישט
 וויסן אַפילו פון אַ בית-המדרש. איך בין אַ יידענע, אַבער איך האָב שוין
 אַנגעשמעקט, און דאָ דאַרף נישט זיין קיין בית-המדרש.
 — אָט וועסטו זען וואָס פאַר אַ בית-המדרש דאָ איז פאַראַן — האָט שוין
 מאַניס זיך גערייצט מיט זיין ווייב — דיר אויף צו-להכעיס.
 — איך זאָג, און אויב דו ווילסט עפעס טאָן, זאל קיינער נישט וויסן —
 האָט שבע צוגעלייגט אַ פינגער צו אירע שמאַלע ליפן — וואָרים קענסט דאָך
 אונדזערע יידן, מען וועט דיר נאָך פאַרכאַפן דעם וועג.
 — פאַרלאָז זיך אויף מיר, שבע, איך וועל אונטאַרומעט אַלץ געוואויר
 ווערן.
 שבע האָט דאָס קניפל מיט דעם אַמעריקאַנער געלט צוריק אַריינגעלייגט
 אין בוועם און אַראָפּגענומען דאָס געפעס פון טיש. מאַניס האָט געבענטשט.
 דערביי האָט ער זיך מיט ביידע הענט געגלעט די האַלב-גרויע באַרד און זיך
 געשאַקלט אויף זיין בענקל.
 אין טיר פון פינצטערן קאַרידאָר האָט זיך באַוויזן אַ פנים מיט גרויע האָר
 באַוואַקסן און מיט אַ פיפקע אין מויל. אי שבע, אי מאַניס האָבן זיך פון
 אַנהייב דערשראַקן. באַלד זיינען זיי געקומען צו זיך, וואָרים זיי האָבן דער-
 קענט אין דעמדאָזיקן פנים דעם, וועלכער האָט זיי פאַרדונגען די צימערן.
 — קומט אַריין נעענטער — האָט שבע געבעטן.
 — גוד איווינג! — האָט דער ייד מיט דער פיפקע געזאָגט. — וואָס,
 איר ברענט גאָר ליכט. פאַרוואָס יוזט איר נישט די געז? —
 — רעדט מיט אונדז נישט אַזוי טיף אַמעריקאַניש — בעט זיך מאַניס
 און זיינע אויגן שמיכלען. — מיר פאַרשטייען נאָך נישט דאָס לשון.
 — גרינע!! — האָט שטאַרק הנאה דער וואָס מיט דער פיפקע פון דעם-
 דאָזיקן וואָרט, וואָרים ער חזרט עס איבער עטלעכע מאָל. — פּונוואַנען קומען
 יידן? פון דער ליטע??
 — פון פּאָדאָליע — ענטפערט מאַניס.
 — האַ-האַ, געהערט — זאָגט דער ייד מיט דער פיפקע. — פאַרוואָס זשע
 יוזט איר נישט די געז??
 — שבע, דו פאַרשטייסט, וואָס זיי זאָגן?
 — פּונוואַנען זאל איך פאַרשטיין? — שעמט זיך שבע און האַלט אירע
 אויגן אַראָפּ צום פאַרטוך.

— א דאָס, האָ! — ווייזט דער ייד וואָס מיט דער פּיפּקע אויף דער גאַז-
רער, וועלכע הענגט פון סטעליע אַראָפּ אין דער מיט פון שטוב.
— טאַקע, וואָס איז דאָס? — ווערט שוין מאַניס פאַראינטערעסירט און
הייבט זיך אויף פון טיש, פאַרלייגט ביידע הענט אויף הינטן און הייבט דעם
קאַפּ צו דער סטעליע.

— לעשט אויס די ליכט — האָט דער ייד מיט דער פּיפּקע באַפוילן.
אין שטוב איז געוואָרן פינצטער אויף אַ מינוט און נאַכדעם האָט געטאַן
אַ בליץ אין די אויגן און עס איז געוואָרן אַזוי ווי עפעס אַ באַפּליגלטס איז
אַריין אין צימער, דורכגעפּלויגן מיט אַ רעש, און עס איז געוואָרן ליכטיק.
— פּרעיר דרייט מען אויף אַט אַ-דאָ-אַ, און מען צינדט אָן, ברענט עס —
האָט דער ייד מיט דער פּיפּקע אין מויל דערקלערט — און אַז מען פאַרדרייט,
לעשט זיך אויס. מען טאַר עס נישט אויסבלאַזן, נאָר אַ פאַרדריי און עס
לעשט זיך אויס.

— זע נאָר, שבע, גאַטס וואונדער! — האָט מאַניס געזאַגט, נאַכדעם ווי
ער האָט אַ וויילע געקוקט אויף דעם שפיצעדיקן בלויען פּלאַם פון דעם גאַז. —
יא, איך האָב זיך אָן עפעס דערמאַנט, קומט אַוועק אין אַ זייט, איך וויל ביי
איך עפעס פרעגן, ר' ייד...

מאַניס איז מיטן ייד אַוועקגעגאַנגען אָן אַ זייט און האָט אים עפעס איינ-
גערוימט אין אויער אַריין.

מאַניס האָט געוואָלט אויספירן אַזוי, אַז עס זאָל הייסן: דאָס וואָס איך
רעד מיט אַט דער פּיפּקע אין דיינע אויגן, שבע, איז אַ סוד, שפעטער וועט
שבע שוין אַליין וויסן וואָס...

און כדי דערווייל צו פאַרדרייען שבען דעם קאַפּ, אַז זי זאָל מיינען עפעס
אַנדערש, האָט מאַניס געזאַגט צו דער פּיפּקע אין דער הויך:

— און וואו איז דאָ דער אויוון, אין וועלכן מען באַקט ברויט?

— ביים בעקער!

— נו, ווער איז קלוג? — זאַגט מאַניס, אומקערנדיק זיך צו שבען און
באַווייזט איר אַ שפיץ פון זיין צונג.

— קיינער באַקט דאָ נישט קיין ברויט אינדערהיים? — פרעגט שבע און
פילט זיך ווי אַ שולדיק.

— ווער'ט זיך באַדערן? — זאַגט דער ייד און בשעת מעשה שאַקלט ער
מיט דער פּיפּקע צווישן זיינע ליפּן. — קומט, מיסטער, מיט מיר, וועל איך
איך ווייזן וואו עס איז...

אין פינצטערן קאַרידאָר האָט דער ייד מיט דער פּיפּקע געעפנט ווידער-

אמאל אין דער וואנט א געהיימע טיר, פונדאנען עס האט א שלאג געטאן נישט קיין שיינער ריח...
 — דאס איז עס...
 דאס געהיימניש איז אזוי ארום אויפגעלייזט געווארן, אויך פאר שבען, אין עטלעכע מינוט ארום.

4

אקעגן דעם גרויסן ראזמאך

דעם ערשטן פרימארגן אין אמעריקע, איז מאַניס אויפגעשטאָנען, ווען עס איז נאָך געווען בלוי אין די פענצטער. ער האָט זיך אַליין געוואונדערט פאַרוואָס ער פילט נישט די געוויינלעכע מידיקייט, וואָס ער האָט תמיד געפילט נאָך אַ נאַכט שלאָפן און אַלע מאָל באַשולדיקט דאָס איבערבעט, די קישן צוקאַפנס, אַדער שטיל אין זיך צוגעגעבן, אָז דאָס איז שוין אַ סימן פון אַלטקייט. איצט האָט ער זיך געפילט פריש, געזונט און איז כמעט אַרויסגעשפרונגען פון בעט. און אזוי ווי ער איז געשטאָנען אין זיינע אונטערקליידער, באַטראַכט זיין נייע היים און אים איז געוואָרן גוט.

ער האָט זיך אָנגעטאָן און דערנאָך זיך געוואָשן ביים קראַן אין קאַרידאָר. דאָס דאָזיקע וואָשן איז אים נישט געווען אזוי באַקוועם, וואָרים דורך דעם קאַרידאָר זיינען געגאַנגען מענטשן פן די אויבערשטע עטאַזשן.

זיך איינגעוואָשן, האָט ער גענומען דעם טלית-זאַק און זיך געלאָזט גיין. שבע האָט צו אים גערעדט, ליגנדיק אין בעט, אָז ער זאָל גיין פאַמעלעך און געדענקען דאָס הויז, און אָז ער זאָל, למען השם, נישט לאָזן ביי זיך אויסנאַרן דעם יאָ מיט דעם ניין.

מאַניס האָט אין ראַג פון גאַס זיך געמאַכט אַ סימן; אַ ייד האָט פאַרקויפט צייטונגען און איז געשטאָנען איינגעבויגן און געפאַנפעט אונטער דער נאָז. אין גאַס זיינען נאָך געווען זייער ווינציק מענטשן, אָבער גענוג, אָז עס זאָל באַווייזן, אָז דאָס איז נישט קיין קליינע שטאַט. מאַניס האָט אויפגעהויבן זיינע אויגן און געזען אַרום זיך, שפאַרנדיק ביז צום הימל, איינע העכער איבער דער אַנדערער, הייזער איבער הייזער. און פאַר די פּיס זיינען געלעגן שטיינער גליטשיקע און אויסגעשמירטע.

אזוי, ווייניקסטנס, האָט מאַניס געפילט, אָז די שטיינער מוזן זיין גליטשיק און אויסגעשמירט און עס מוז פון זיי אַנכאַפן אַ חלשות, ווען מען זאָל זיי

אנטאפן מיט די פינגער. עס האט מאַניסן געוואונדערט, וואָס מען האַלט נישט ריין אזאָ גרויסע שטאַט. עס האָט אים אויך געוואונדערט, וואָס די פענצטער פון אייניקע קראַמען זיינען געווען באַשריבן מיט יידישע אותיות. און ער האָט געלערנט אַ ממה־נפשך: איז דאָס אַ יידישע שטאַט, פאַרוואָס רעדט מען דאָ אַרום און אַרום עפעס אזאָ מאַדנע לשון. און אויב דאָס איז אַ גויאישע שטאַט, צו וואָס טויגן די יידישע אותיות אויף די פענצטער. ער האָט גע־פרוּאוּט איבערלייענען אייניקע ווערטער און נישט פאַרשטאַנען: פר־יי־נט... גר־אַס... בו־או־טש... בקיצור, ער האָט אָפּגעשטעלט אַ ייד, אָן איי־געבויגענעם, און אים געפרעגט:

— וואו איז דאָ אַ מקום קדוש?

און מען קאָן זיך פאַרשטעלן אויף וועמען מאַניס האָט אָנגעראַפּן, און יענער האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס מקום קדוש מיינט.

— אַ בית־המדרש? ווייסט נישט אַ ייד, וואָס אַ בית־המדרש איז? נו, דאָרט וואו מען דאַונט.

— האָ, בית־המדרש הגדול — האָט זיך דער איינגעבויגענער ייד געכאַפּט. — די דאָזיקע שול איז צוויי בלאַק פונדאַנען.

— אַרונטער? — האָט מאַניס געפרעגט און נישט געוואַלט צוגעבן, און ער פאַרשטייט נישט יענעם לשון.

— יעס! — האָט דער איינגעבויגענער אָפּגעכאַפּט אַ וואָרט און איז אַוועק. מאַניס האָט געצויגן מיט זיינע אַקסלען און איז געגאַנגען אַרונטער, און דעם צווייטן ייד, וואָס ער האָט אָפּגעשטעלט, האָט ער שוין געפרעגט וואו דאָס בית־המדרש הגדול איז, און הנאה געהאַט פון זיין איינפאַל, וואָרים דער דאָזיקער ייד האָט אים אויך געהייסן גיין אַרונטער, וועט ער שוין אַליין זען דאָס גרויסע בית־המדרש.

ענדלעך איז מאַניס צוגעקומען צו די טרעפּ פון דעם גרויסן בית־המדרש. עס איז אויף אים באַלד אָנגעפאַלן אַ פּחד פון די מאַסיווע זיילן און די אָן אַ שיעור טרעפּ. ער איז אַרויפגעגאַנגען מיט די טרעפּ, און דערהערט, אַז מען שרייט, האָט ער זיך אומגעקוקט. מען האָט טאַקע צו אים געשריגן:

— מיסטער, מען דאַונט אין בייסמענט.

— איך ווייס, איך ווייס — האָט מאַניס געענטפערט.

— אויב איר ווייסט, וואָס־זשע קריכט איר אַהין — שרייט דער פרעמדער.

— וואָס, נישט דאָ דאַונט מען?

— נישט דאָ.

— וואו דען?

— איר זאָגט דאָך, אַז איר ווייסט — רייצט זיך יענער.

— איך זע אַ בית-המדרש, וויל איך אַריינגיין דאָוונען — פילט זיך מאַניס ווי אַ שולדיקער.

— נישט דאָרט, נאָר דאָ, אונטן, אין בייסמענט — זאָגט יענער מיט אַ טאָן פון איינעם, וואָס האָט איבער עפעס צו שאַפן, און ווייזט מאַניסן אויף אַן אונטערשטער טיר אונטער די טרעפּ.

מאַניס האָט זיך פאַרשעמט. ער האָט געפילט ווי די טרעפּ, בשעת ער איז צוריק אַראָפּגעגאַנגען, שווינדלען אונטער זיינע פיס. ער איז מיט הכנעה אַריינגעגאַנגען דורך דער דאָזיקער טיר, וואָס אונטער די טרעפּ, אזוי איז באלד אַריינגעפאלן אין אַן אַלט-באַקאַנטן קליינעם בית-המדרש, מיט לאַנגע בענק און מיט טישן און מיט יידן אין טליתים און תפילין און מיט דעם אַלט-באַקאַנטן ניגון. אין בית-המדרש האָבן געברענט הענגענדיקע בליצלאַמפּן און די סטעליע איז געווען נידעריק און די ווענט פאַרשמאַלצעוועט פּונקט אזוי ווי ערגעץ אַנדערש ביי יידן.

מאַניס האָט זיך אַליין געפונען און צו זיך אַליין, אין דער מחשבה, אויס-געשריגן: ס'מוז זיין אַ יידישע שטאָט! יידן דאָוונען!

מאַניס האָט שוין לאַנג אזוי נישט הנאה געהאַט פון דאָוונען אין טלית און תפילין, ווי איצט. ער האָט באמת געדאָונט מיט כוונה, און נאָך דעם דאָוונען, האָט ער געוואָרט, אַז עמעצער זאָל אים געבן „שלום עליכם“. אָבער קיינער איז נישט צוגעקומען צו אים. „די שטאָט איז אזוי גרויס — האָט מאַניס געטראַכט צו זיך אַליין — אַז מען דערקענט נישט קיין פרעמדן. טאַקע, פּונדאָנען זאָלן זיי וויסן?“

פּונדעסטוועגן איז מאַניס צוגעגאַנגען צו איינעם פון די יידן און האָט יענעם געגעבן שלום. יענער האָט אים אָנגעקוקט ווי מען קוקט אַן אַ משוגענעם. — איך זע אייך דאָס ערשטע מאָל, גיב איך אייך שלום — זאָגט מאַניס, אָננעמענדיק זיך מיט מוט.

— וואָס רעדט אַ ייד ווי אַ גרינער? — פעסטעט זיך יענער און נעמט זיך איבער און שטעלט אַרויס זיין רונד בייכל. — איך דאָוון דאָ שוין באלד צען יאָר, און ער זעט מיך דאָ דאָס ערשטע מאָל!

דאָס, וואָס יענער האָט גערעדט וועגן מאַניסן מיט „ער זעט מיך“, האָט מאַניסן שטאַרק געקערענט און פשוט איינגעבויגן ביז צו דער ערד. מאַניס האָט געטראַכט, אַז דאָס מוז זיין אַ גראַבער יונג, אַן אויפגעקומענער גביר, אַדער גלאַט עפעס אזוי אַ געמאַכטער מאַכער אין קלויז.

— בין איך, דערפאַר, דאָ דאָס ערשטע מאָל — האָט מאַניס זיך געפרואווט פאַרענטפערן.

— אזוי איז עפעס אנדערש! — ווערט יענער א ביסל ווייכער. — געפעלט אייך אונדזער שול? —
 — שייך ווי גאלד!
 — אבי עס געפעלט אייך! — לאכט יענער. — איך האב נאָר מורא געהאַט, טאָמער וועט אייך חלילה נישט געפעלן, כאָ כאָ.
 מאַניס איז געבליבן שטיין ווי אַן אָפּגעשמיסענער. ווען עס עפנט זיך אונטער זיינע פיס אַ גרוב, וואָלט ער גערן און אַן אַ געשריי אַהין אַריינגעפאלן. פאַרשטענדלעך, אַז ער האָט דעם טלית זיינעם טיף אונטער זיין אַרעם אַריינגערוקט, און זיך שנעל אָפּגעטראָגן פון דעם קלויט.
 אינדרויסן האָט ער אָפּגעכאַפט זיין אַטעם. זיך אַרומגעקוקט אין אַלע זייטן. אומעטום און אין אַלע זייטן, האָבן פאַר זיינע אויגן געצויגן זיך מויערן פון אַלערליי ציגל. ציגל געלע. ציגל רויטע. איין מויער שטייט העכער פון דער אנדערער. אַן אַן עק און אַן אַ סוף מויערן און מויערן. און ער האָט זיך איצטער געפילט ווי אַ קליין באַשעפעניש אַקעגן דעם גרויסן ראַזמאַך פון דער דאָזיקער שטאָט.

5

איבער די ברעגן

גייענדיק אזוי מיט זיין טלית-זאַק אונטערן אַרעם און אָפּזוכנדיק מיט גרויס מי אַלע זיינע סימנים, וואָס מאַניס האָט זיך געמאַכט אויף יעדן ראָג פון גאַס, האָט ער צוביסלעך געביטן זיין געמיט. און אַרויפקומענדיק אַהיים, האָט ער זיך שוין גאָר געפילט אויפגעלייגט.
 — הערסטו, איז דאָס אַ מדינה! — האָט מאַניס זייער פריילעך געזאָגט צו זיין ווייב שבע. — האָבן זיי אַ בית-המדרש . . .
 — טאַקע? — איז שבע געוואָרן אויסער זיך און צעעפנט איר מויל, און איז כמעט ווי אויפגעשפרונגען פון פרייד.
 — האָסטו באַדאַרפט זען וואָס פאַר אַ יידן! — איז ווייטער מאַניס גע-
 גאַנגען מיט זיין באַגייסטערונג.
 — יידן?! — באַווייזן זיך טרערן אין שבעס אויגן. — האָסטו עפעס מיט זיי געשמועסט?
 — איך האָב זיי נישט געוואָלט ווייזן, אַז איך בין אַ פּרעמדער — שמיכלט מאַניס — האָב איך בעסער געשוויגן.

- קליגער געוואָרן? — וואונדערט זיך שבע.
 — קליגער געוואָרן! — קרימט מאַניס נאָך. — מען קאָן זיין אַ חכם! איך
 וויל רעדן מיט מיין לשון און זיי ווילן רעדן מיט זייער לשון...
 — אַוודאי!...
 — דערפאַר האָב איך געשוויגן — פאַרענדיקט מאַניס עפעס וואָס, וואָס
 עס שרייט ביי אים פון אינעווייניק.
 — ס'טרינקען אַ גלעזל טיי? — פרעגט שבע.
 — אַ קראַנקן פרעגט מען — שמייכלט מאַניס.
 שבע דערלאַנגט צום טיש אַ גלאַז טיי.
 מאַניס נעמט אַרום דאָס גלאַז טיי מיט ביידע הענט; דאָס וואַרעמקייט
 פון דער טיי נעמט אַרום זיינע ביינער. ער באַרואיקט זיך פולשטענדיק.
 שבע זעצט זיך אַוועק ביים אַנדערן ברעג פון טיש מיט איר גלאַז טיי.
 עס קומט אַזוי אויס, אַז זי זיצט ביי איין פענצטער און מאַניס ביים אַנדערן.
 וואַריים דער טיש איז גראַד געשטאַנען ביי דער וואַנט צווישן די צוויי פענצטער.
 אי מאַניס, אי שבע קוקן אינדרויסן דורך די אַפענע פענצטער און אַלע
 מאָל באַגעגענען זיך זייערע פנימער און אויגן און זיי פרעגן איינער ביי דעם
 אַנדערן: האָסט געזען?
 — וואָס?
 — טרייבט אַ וואַגן מיט צוויי גרויע פערד און זיצט און לייענט אַ בלאַט-
 צייטונג.
 — יאָ — ענטפערט מאַניס. — לייענט אַ בלאַט-צייטונג און טרייבט
 פאַוואַליע די גרויע פערד.
 — און מען שווייגט אים?
 — קיין מיתה קומט אים דערפאַר נישט! — לאַכט מאַניס.
 — וואָס טוט ער אַבער, אויב די פערד גייען אַראָפּ פון וועג און קערן
 איבער דעם וואַגן?
 — ס'קער זיין געלערנטע פערד — איז מאַניס זיכער. — אַבער וואָס מיך
 וואונדערט איז דאָס, וואָס אַן אַנטרייבער קאָן לייענען אַ בלאַט-צייטונג.
 — ס'קאָן זיין אַ געלערנטער אַנטרייבער — איז שבע זיכער.
 — דאָס נישט — וויל מאַניס נישט לידן. — ווי קומט צו אַן אַנטרייבער
 לערנען?
 — זעסט דאָך!
 זיי טרינקען ביידע פון זייערע גלעזער די טיי. רוען זיך אָפּ און קוקן
 ווידער דורך די פענצטער און ווידעראַמאָל באַגעגענען זיי זיך און —

— זיצט זיך א מענטש אינמיטן גאס און מ'פוצט אים די שטיוול —
לאכט שבע.

— אזא מענטש מוז דאס זיין! — מאכט אַוועק מאַניס מיט אַ קריים פון
זיינע ליפן.

— זע נאָר, ווי ער זיצט און קוועלט. איי, מוז דאָס זיין אַ בהמה! —
פאַרגייט זיך שבע.

— נידעריקער פון אַ בהמה! — קרימט זיך מאַניס.

אינמיטן דערינען דערהערט זיך אַ שטאַרק פייפן און דאָס קלינגען פון
אַ גלאַק. דאָס געפייפעריי שניידט דורך די לופט און וואַרפט אַן אַ מורא. מאַניס
מיט שבען בייגן זיך אַרויס דורך די אַפענע פענצטער און קוקן. זיי זעען ווי
עס לויפט דורך אַ מאַשין אויף פיר רעדלעך און צוויי ברענענדיקע פּערה, וועלכע
לויפן אַזוי זיך, אַז זיי רירן נישט אַן מיט זייערע קאַפיטעס די ערד. אויפן
דאָך פון דער דאָזיקער מאַשין, אַ מעשענער גרויסער גלאַק און איינער
שאַקלט מיט אַ שטריקל דעם דאָזיקן גלאַק. באַלד נאָכדעם לויפט פאַרביי נאָך
איינ מאַשין מיט אַ קוימען פון מעש, וואָס בליאַסקעט פון רייניקייט. פון דעם
קוימען זעצט אַ זיקער שוואַרצער רויך און ליגט זיך אויסגעצויגן און ציט
זיך צוריקוועגס פון דער מאַשין אין אַ לאַנגן פאַס איבער דער לענג פון גאַס.
אַ ווייסע פאַרע שיסט אַרויס דאָס שניידנדיקע פייפן. דורכגעלאָפן און נישטאַ
שוין קיין זכר פון זיי. עס בלייבט אינדערלופטן דער רויך און עס הערט זיך
פון ווייטן דאָס ווידערקול פון דעם קלינגען פון גלאַק און פון דעם פייפן פון
דער פאַרע.

— וואָס זאָל דאָס זיין? — פּרעגט שבע.

— איך ווייס! מן הסתם אַ באַן.

— אַ באַן?! — חזוקט שבע. — וואוֹ-זשע זיינען די וואַגאַנען.

— עס איז אַ דרויסנדיקע באַן.

— משוגעים! — זאָגט שבע אַ טרויעריקע.

— אויסגעכאַפט מיין מחשבה — בייגט זיך אַריבער מאַניס איבערן טיש
און טוט אַ שלעפּ שבען ביים אַרבל.

שבע האָט זיך דערשראָקן, וואַרים זי האָט געקוקט אין גאַס אַריין און
נישט דערוואַרט, אַז עמעצער זאָל זי אַנרירן.

— וואָס איז דאָס?

— וועלכעס? — פּרעגט זיך מאַניס און מאַכט זיך נישט וויסנדיק.

— מיינסט, איך ווייס נישט, גיי! — שטעקט אים שבע אַקעגן אויס אַ
שפיץ פון איר צונג.

— דאָס וואָס איך האָב געוואַלט זאָגן — פאַרבייסט מאַניס מיט זיינע ציין
די אונטערשטע ליפּ. — משוגעים!
— הער אויף! — ווערט שוין שבע ברוגזלעך. — פון וועמען מאַכסטו
חוזק? דו האַסט מיד געטאַן אַ שלעפּ ביים אַרבל?
— און אז איך, טאַר מען נישט? — ווערן מאַניסעס אויגן גרעסער און
פול מיט טרערן.

שבע האָט אים געקוקט גלייך אין די אויגן אַריין. זי האָט געוואוסט, אַז
וויבאַלד מאַניס האָט אַזעלכע אויגן, איז ער זייער אויפגעלייגט. אין אַזעלכע
מינוטן האָט ער געקאַנט צולויפן צו איר און זי אַרומכאַפן און נעמען זי דריקן
אין זיינע אַרעמס, אַדער קושן זי, וואו ער האָט נאָר געטראָפן. קושן מיט זיינע
פליישיקע ליפּן און זיפן מיט זיי דעם זאַפט פון איר. זי האָט זיך דערשראַקן:
טאַמער טוט ער איצט, דאָ, ביי די אַפענע פענצטער אויך אַ לויף צו צו איר.
שבע האָט זיך אויפגעהויבן פון איר אַרט און איז אַוועקגעגאַנגען פון טיש,
און בשעת זי האָט דאָס געטאַן, האָט זי הינטנאַרום געקוקט צו מאַניסן און אים
געהיט. אין דער מינוט איז זי געווען צוריק אַ יונגע. אין אַלע אירע גלידער
האָט געשווימט און געזאַטן דאָס בלוט ביז צום אַריבערלויפן איבער די ברעגן.

6

מאַניס כאַפּט פּליגן

עס זיינען אַוועקגעגאַנגען עטלעכע טעג. מאַניס מיט זיין ווייב שבע האָבן
נישט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט די גרויסע סוף־זומערדיקע טעג. די היצן
זיינען געווען גרויס. דורך די צוויי פענצטער האָט די זון געברענט ווי אין
אַ קאַלעכאוויוון און אין שטוב איז געווען אַזוי הייס, אַז די ווענט האָבן גע-
שוויצט. און וואָס צו טאָן האָבן זיי ביידע נישט געהאַט. מאַניס האָט, ווי זיין
טבע איז געווען, געטאַן אַלערליי קלייניקייטן אין שטוב: איבערגעשטויבט
זיין ביסל ספרים, וואָס ער האָט געבראַכט מיט זיך קיין אַמעריקע; דאָ און
דאָרט אַריינגעקלאַפט אַ טשוואַק אין דער וואַנט; דאָ פאַר אַ האַנטוך און
דאָרט פאַר זיין טלית־זאַק; אַדער ער האָט מלחמה געהאַלטן מיט די פּליגן.
אַזעלכע איינגעשפאַרטע פּליגן ווי אין אַמעריקע האָט מאַניס נישט געזען אין
זיין לעבן; און ער האָט אַנטדעקט אַ נייעם מין פּליג, וועלכע פליט נישט, נאָר
זי קריכט און איז נישט שוואַרץ, נאָר אַ געל־רויטלעכע. און וואו מען שטעלט

נאָר אַוועק עפעס אַ טעלער, וואַקסט זי אויס... עס איז אַבער גרינג זי צו כאַפֿן. און מאַניס האָט די דאָזיקע קריכנדיקע פּליג זייער גיך געכאַפּט און אַרויס־געוואָרפֿן דורכן אַפּענעם פענצטער אין גאַס אַרײַן.

— וואָס וועט זײַן דער סוף? — האָט שבע איינמאַל אַרײַנגעוואָרפֿן אַ וואָרט פֿון דער זײַט. — ביסט געקומען כאַפֿן פּליגן אין אַמעריקע?

— נישט געזאָרגט, נישט געזאָרגט — האָט מאַניס געענטפּערט, אַבער דערפֿילט, אַז עס איז אמת דאָס, וואָס שבע זאָגט: געקומען כאַפֿן פּליגן אין אַמעריקע.

— דער פּלאַן פֿון אונדזער קרעמל געפעלט מיר נישט — האָט שבע געפרוּאוּט ווייטער.

— איך מײַן אויך, אַז עס איז נישט קײַן פּלאַן — האָט מאַניס מיט זיכערקײַט געזאָגט.

— וואָס־זשע דען?

— איך וועל שוין אַנשמעקן.

— פּרעג בײַ דעם ייד מיט דער ליולקע — זאָגט שבע. — בײַ אים

קאַנסטו עפעס אַנשמעקן.

און נאָך אין דעם אייגענעם טאָג איז אַרײַנגעקומען דער ייד מיט דער

פּיפּקע.

דער דאָזיקער ייד איז אַרײַנגעקומען אַן אַ היטל אויף זײַן קאַפּ. זײַן קאַפּ

איז געווען אויך אַן האָר און די הויט פֿון זײַן שטערן און מוח, אַ געלע מיט

קאַרבן, האָט אויסגעזען ווי דאָס אויבערשטע בלאַט אויף אַ פּאַרעלטערט קעפל

קרויט. די ליולקע איז נישט אַרויסגעגאַנגען פֿון זײַן מויל די גאַנצע צײַט,

וואָס ער איז געשטאַנען און דערנאָך געזעסן בײַ מאַניסן אין שטוב.

עס האָט זיך אַנגעהויבן אַזוי: דער דאָזיקער ייד פּרעגט און מאַניס ענט־

פּערט.

— פֿונדאָנען קומען יידן?

— פֿון פּאַדאָליע.

— דאָס ווייב אייערס אויך פֿון פּאַדאָליע?

— פֿונדאָנען דען?

— זי האָט געקאַנט קומען פֿון אַן אַנדער שטאַט.

— נײַן, פֿון פּאַדאָליע.

— און וואו זײַנען אייערע קינדער?

— אין פּאַדאָליע.

— אַלע?

— אַלע.

- און ווי לאָזן עפעס קינדער די עלטערן אין אַזאָ ווייט לאַנד ?
 — זיי האָבן טאַקע נישט געלאָזט.
 — פאַרוואָס זשע זייט איר געפאַרן ?
 — מען האָט געמוזט.
 — כ'פאַרשטיי... אַוודאי... כ'פאַרשטיי... הום-הום!
 — חלילה נישט באַגנבעט קיין קלויסטער...
 — וואָס אַרט עס מיך ?
 — און אויך גאַרנישט ביי קיינעם צוגענומען.
 — כ'פאַרשטיי... אַוודאי... כ'פאַרשטיי...
 דאָ האָט זיך עפעס מאַניס ווי דערפילט, אַזוי ווי עמעצער וואַלט אים
 אַנגעטראָטן אויף דעם מינדסטן פינגער פון זיין פוס. מאַניס האָט דערפאַר
 איצט געפּרעגט און דער ייד מיט דער פּיפקע האָט געענטפּערט.
 — פריער זאָגט מיר ווי אַזוי איר הייסט ?
 — אייברעם.
 — ווי אַזוי ?
 — אייברעם ! — מישט זיך אַריין שבע. — וואָס זשע, דו הערסט נישט ?
 אייברעם...
 — האָ, איך הער. און פּונדאָנען קומט אַ ייד ?
 — איך בין שוין דאָ אַזוי לאַנג, אַז איך קום פון ערגעץ נישט — לאַכט
 אייברעם מיט איין ווינקל פון זיין מויל. מיט יענעם ווינקל, וואו די פּיפקע
 האָט געשטעקט, פאַרשטייט זיך.
 — האָט איר אַ ווייב ?
 — נאָך נישט.
 — און קינדער ?
 — כּי, כּי, כּי — צעלאָזט זיך שבע. — הערסט דאָך, אַז ער האָט נאָך
 נישט קיין ווייב...
 — האָ, איך הער — שטעלט מאַניס אָן זיינע אויגן אויף אייברעמען. —
 אַזוי, נאָך אַ בחור ?
 — דערווייל...
 — און וואָס טוט אַ ייד ? כ'מיין, אייער פּרנסה — פאַרטייטשט מאַניס.
 — איך בין באַלעבאַס איבער דעם הויז.
 — אַזוי.
 — אַה...
 — אַליין געבויט ?
 — כּע, כּע !

- וואָס לאַכט איר ?
- כ'מין, ווען דאָס איז מיינס, וואָלט איך נישט געוואָלט רעדן מיט איך.
- נישט אייערס ? אזוי.
- דער וואָס פאַרמאָגט דאָס הויז, האָט נאָך אַ סך הייזער.
- און איר זייט נאָר באַלעבאָס ?
- אין מיינע הענט — ווייזט אייברעם זיינע הענט, וועלכע זיינען שוואַרץ ווי ערד און מיט מאַדנע צעדרייטע פינגער און מיט גרויסע נעגל אויף די פינגער.
- איך וויל ביי איך עפעס פרעגן — זאָגט פּלוצלונג מאַניס, אזוי ווי דערמאָנענדיק זיך אַן עפעס. — וואָס קאָן אַזאַ ייד, ווי איך, טאָן דאָ אין אמעריקע ?
- אַזאַ ייד ווי איר ?
- אַזאַ ייד ווי איך.
- האָט איר געבראַכט מיט זיך אַ סך געלט ?
- שוין באַלד אויפגעגעסן — כאַפט אויס שבע דעם ענטפער.
- וואָרט נאָר, לאַמיר אַ טראַכט טאָן, וואָרט נאָר.
- איך וועל זיך נישט אָפּשטעלן פאַר קיין זאַך — ווערט מאַניס דרייט.
- ס'געווענדט זיך, וואָס איר ווילט. אַדער אויף דער לופט, אַדער אינעווייניק.
- כ'פאַרשטיי נישט — זאָגט מאַניס.
- ס'איז דאָ אַזעלכע, וואָס אַרבעטן אַלע מאָל אינדרויסן, אויף דער לופט, און עס זיינען דאָ אַזעלכע, וואָס אַרבעטן אינעווייניק.
- כ'פאַרשטיי, כ'פאַרשטיי.
- קלויבט זיך אויס, וואָס איר ווילט — שמייכלט ווידער אייברעם מיט אַ ווינקל פון זיין מויל. — אַבער דאָ מוז אַ מאַן אַרבעטן און ברענגען אַהיים צום ווייב דאָס, וואָס ער פאַרדינט.
- אַפּגעזאָגט דאָס, האָט אייברעם געטאָן אַ קוק צו שבען, שבע האָט זיך צעשמייכלט און אַוועקגעדרייט איר קאָפּ. זי האָט זיך קוים איינגעהאַלטן נישט צו צעלאַכן זיך אויפן קול, אזוי קאַמיש האָט דער דאָזיקער אייברעם אין אירע אויגן אויסגעזען, וואָרים זי איז געזעסן די גאַנצע צייט און נישט אַראָפּ גענומען אירע אויגן פון אים. זי האָט כמעט איבערגעציילט אַלע קנייטשן אויף זיין פנים; אַלע האָר, וועלכע האָבן זיך נאָך דאָ און דאָרט געפונען אַרום דעם האַלדז נידעריק צום קאָפּ. נאָר שבע האָט נישט געלאַכט.
- פון וועמען איז דאָ צו לאַכן ? פון אַ מענטש, וואָס איז איינער אַליין

אויף דער וועלט, און אַט זיצט ער און שמועסט, און מאַרגן, ווער ווייסט, וועמעס טאָג עס איז. אויב ער שטאַרבט, ווער וועט בלייבן נאָך אים ?

אַזוי האָט שבע געטראַכט. און מאַניס האָט געפרעגט :

— וואָס הייסט, אַזאַ געזעץ פאַראַנען דאָ ? אַז אַ מאַן מוז ברענגען צום ווייב וואָס ער פאַרדינט ?

— געזעץ, יעס.

— שבע, הערסט ? אַ געזעץ.

— כ'הער — רעדט שבע קוים אַרויס דאָס וואָרט.

— הערט, ווי הייסט איר ? — ווענדט זיך פלוצלונג אייברעם צו מאַניס.

— איך הייס מאַניס.

— קומט מיט מיר און איך וועל אייך פירן.

— מיט אייך ? — קוקט זיך מאַניס אַרום אין אַלע זייטן, ווי ער וואָלט מורא געהאַט פאַר עפעס.

— גיי — האָט שבע ווידער קוים אַרויסגעזאָגט דאָס וואָרט.

— אָבער איר וועט מוזן אַרבעטן אינעווייניק.

— זאָל זיין אינעווייניק — שמייכלט מאַניס. — כ'האַב פיינט, אַז אַ פּרנסה

איז אין דרויסן . . . מען זאָל מיך אויפקוקן...

איידער מאַניס מיט אייברעמען זיינען אַרויס פון שטוב, האָט שבע מיט אַלערליי צייכנס געלאָזט וויסן מאַניסן, אַז ערשטנס, זאָל ער זיך היטן וואוהין דער דאָזיקער ייד פירט אים, און צווייטנס, זאָל ער צופיל נישט גלויבן דעם דאָזיקן אייברעמען.

מאַניס האָט געטאָן אַ הויב מיט זיין הוט פון זיין שטערן און ביידע ליפן האָט ער געטאָן אַ שטעק אַרויס ביז העט, העט איבער דער נאָז, וואָס דאָס האָט געהייסן, ערשטנס, אַז ער האָט נאָך שכל אין קאַפּ, און צווייטנס, אַז דאָס, וואָס מען מעג, וועט ער רעדן, און דאָס, וואָס מען טאָר נישט, וועט ער האַלטן אין מזיל אַזוי ווי וואָסער.

7

לייבלעך נאָענט

נאָכדעם, ווי מאַניס איז אַוועקגעגאַנגען מיט אייברעמען, איז שבע גע- בליבן, ווי עס האָט זיך איר מיטאַמאַל אויסגעוויזן, אַליין אין אַמעריקע... דער טאָג איז נאָך נישט אַריבער און שבען האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז דער טאָג איז לאַנג ווי אַ יאָר.

שבע האט זיך קיין ארט נישט געקאנט געפינען. און האט א גאנצן טאג געהונגערט. דאס הייסט, הונגעריק איז זי נישט געווען, אבער אזוי ווי זי איז געוואוינט געווען צו עסן אינאיינעם מיט מאַניסן, אלע מאָל, האָט זי היינטיקן טאָג, בשעת מאַניס איז אינדערהיים נישט געווען, גאַרנישט געגעסן.

זי האָט געפרואוּט טרינקען אַ גלעזל טיי און די טיי אַוועקגעשטעלט און נישט אויסגעטרונקען. איינמאָל דערפאַר, טאַמער איז מאַניס דאָרט ערגעץ פאַרשמאַכט און וויל אַ גלאָז טיי און קאָן עס נישט באַקומען, און צווייטנס, דערפאַר, ווי עס איז פריער געזאָגט געוואָרן: — אַן מאַניסן טרינקט זי נישט.

וואָס־זשע האָט שבע געטאָן אַ גאַנצן טאָג? זי האָט אַ גאַנצן טאָג געוואָרט אויף מאַניסן. געזעסן לעבן אַן אָפן פענצטער און געקוקט אין גאַס אַריין. יעדן מענטשן האָט זי באַטראַכט; אויב זי האָט נאָך נישט פאַרפעלט אָנ־צוקלעפן איר בליק אָן אַ מענטש. וואָרים מענטשן זיינען אין גאַס געגאַנגען אזוי פיל, ווי מוראַשקעס. און כאַטש דאָס איז געווען ביי שבען אַ נייע זאָך צו זען אזוי פיל מענטשן אַלערליי, פונדעסטוועגן האָט זי יעדן מענטש באַ־זונדער געוואָלט אויסמאַלן אין אירע אויגן אזוי, אַז עס זאָל דאָרטן גיין איר מאַניס.

פאַרשטענדלעך, אַז זי האָט זיך מער פון טויזנט מאָל אָפגענאַרט. מאַניס איז ערשט געקומען שפעט אין אָוונט, וואָס מיר וועלן נישט פאַרפעלן צו דער־צייילן שפעטער. דערווייל איז שבע געזעסן און געטראַכט; אַרומגעגאַנגען איבער די צוויי חדרימלעך פון איר היים, אזוי ווי אַ שאַטן; געפילט, אַז עס קומט איר אָן אַ קלעם אונטערן האַרץ, און טרערן האָבן זיך געשטעלט אין אירע אויגן; געלעגן אין בעט און מיט געזאַלצענע טרערן נאַס געמאַכט דאָס קישן; דערנאָך זיך פאַרשעמט פאַר זיך אַליין, און אָפגעצויגן דאָס ציכל און עס געטריקנט אויף דער זון.

פאַרוואָס האָט שבע געוויינט? עס האָט איר פלוצלונג אָנגעהויבן קלאַר ווערן, אַז זי מיט מאַניסן זיינען אומגליקלעך און וועלן שוין קיינמאַל נישט אַרויס פון דעם אומגליק.

גענוג. שבע האָט נאָר אַ קוק געטאָן אויף די צוויי חדרימלעך. דאָס, וואָס מיט די צוויי פענצטער צו דער גאַס, איז נאָך געווען ביים גאַנג. אַבער דאָס אַנדערע חדרל, וואָס האָט גאַרנישט פאַרמאַגט אַפילו קיין סימן פון אַ פענצטער... עס האָט נאָר געלעבט מיט דעם ביסל שייך פון דער ליכטיקייט פון דעם ערשטן חדר. אמת, דאָ, אין די דאָזיקע צוויי חדרימלעך איז דאָ אַ פאַל פון ברעטער. און שבע האָט אָפגעוואָשן דעם פאַל אזוי ריין, אַז ער איז אַזש געל און ווייך, און עס זענען זיך אַרויס די רינצל פון די ברעטער; אמת.

אז אין שטוב אין ריין אזוי ווי אין א קלאר אויג. די גאנצע שטוב איז עפעס אזוי הויך פון דער ערד, א שרעק, ווי הויך!

און שבע איז פון קליינערהייט געוואוינט צו וואוינען נאָענט ביי דער ערד. א שפאן מיט א פוס און אריבער דער שוועל, און זי איז שוין געשטאנען אויף דער ערד.

שבע איז געבוירן געוואָרן אין א קליין שטעטל אין פאָדאָליע. אירע עלטערן זיינען געווען גרויסע מיוחסים. זיי האָבן זייער יחוס געציילט ערגעץ ווייט, ווייט, ביז צום בעל-שמש תלמידים. שבעס עלטערן אליין זיינען געווען נישט שטאַרק רייך, אָבער זיי האָבן געפירט אַ שוין ברייט היז מיט אַ סך חדרים, גרויסע אַזוי ווי וועלדער, כאַטש עס איז אין זיי נישט געווען קיין הילצערנע פּאָדלאַגעס. אין הויז, ביי שבעס פאָטער, איז געווען ממש אַ רחבות. דער טאַטע, פאָר זיך אַ חדר מיוחד צום דאָוונען און לערנען. די מאַמע, פאָר זיך אַ חדר מיוחד. שבען, אַ חדר מיוחד. פאָר דער דינסט, אַ חדר מיוחד. הויך דעם זיינען געווען אַנדערע חדרים צום שלאָפן, עסן און קאַכן. שבע איז געראָטן אין איר פאָטער. זי איז טאַקע געווען די איינציקע טאַכטער ביי אירע עלטערן, און ווען זי איז אַלט געוואָרן צוועלף יאָר, האָט מען זי שוין חתונה געמאַכט מיט מאַניסן. און שבע האָט זיך באַהאַלטן אין איר באַזונדערן חדר אז זיך געשעמט פאָר מאַנסבילן, וואָרים זי איז שוין דעמאָלט געווען הויך ווי אַ סאַסנע און אירע שוואַרצע האָר האָבן צוגעדעקט אירע דיגע פלייצעס, ביז אַראָפּ דעם גאַרטל. נאָר איינמאַל, אין שבת-צונאַכטס, האָט מען זי מיט געוואָלט אַריינגעבראַכט אין שטוב אַריין צווישן עולם, און זי מיט אַ פאַרשטעלט פנים, וואָס זי האָט פאַרשטעלט מיט ביידע הענט, האָט פונדעסטוועגן געזען דעם עולם. און דער טאַטע אירער האָט געזאָגט תורה פאָר דעם עולם. און שבע האָט געהערט און זיך געשאַקלט און פאַרשטאַנען, אַז דער פאָטער אירער האָט געטאַן אַ וואונק וועגן איר, אַז עס מוז פון איר אַרויסקומען אַ קינד, וואָס וועט באַשיינען זיין דור. און שבע האָט דערפילט ווי אַלע מאַנסבילן האָבן אויף איר אָנגעשטעלט זייערע אויגן. איז זי ווידער אַנטלאָפן אין איר באַזונדערן חדר און האָט זיך באַהאַלטן אין אַ ווינקל. און דערנאָך זיינען אַוועק עטלעכע יאָר נאָך זייער חתונה, און שבע האָט זיך געשעמט צו קוקן גלייך אין פנים אַריין מאַניסן. זי האָט געבוירן איין זון און צוויי טעכטער אין די ערשטע פינף יאָר נאָך זייער חתונה. דערנאָך האָט זי אויפגעהערט צו האָבן קינדער. און ערשט דעמאָלט אָנגעהויבן-מיט מאַניסן זיך צו פירן, ווי אַ ווייב מיט אַ מאַן. אויב זי האָט גערעדט צו אים, אַדער ער צו איר, האָט זי זיך שוין פאָר אים נישט געשעמט, און איז מיט אים אזוי ווי צונויפגעוואַקסן געוואָרן. אַ

שטייגער, ווי אַ שוועסטער מיט אַ ברודער, אָדער, אַזוי ווי עס שטייט אין חומש :
און זיי זיינען געוואָרן ליבלעך נאָענט.
און פון דעמאָלט אָן ביז איצט, האָבן זיי זיך איינס פון דאָס אַנדערע
נישט דערווייטערט.

איצטער איז שוין שבע אין די מיטעלע יאָרן. זי טראָגט דאָ, אין אַמעריקע,
אירע פופציק יאָר זייער גרינג. פילט אַזוי ווי יעדער מענטש אין אַ ניי ווייט
לאַנד, ווידעראַמאָל, אַזוי ווי צוריק מיט צוואַנציק־דרייסיק יאָר. די הויט פון
איר פנים, פון אירע הענט, איז ווייס ווי מילך. אירע בלויע אויגן שווימען
נאָך אַרום אין גרויסע, טיפע וויסלעך, און זיינען נאָך באַשיצט מיט שוואַרצע
וויעס. און אַז שבע נעמט אַראָפּ דאָס זיידענע טיכל און נאָכדעם, אַז זי דעקט
אויף דעם טשיפעק און זי טוט אַ קוק אויף אירע שיינע, כאַטש קורצע, האָר,
ווייסט זי דאָך, אַז זי זינדיקט. וואַרים, עס מעג טאַקע קיינער נישט זייז אין
שטוב, נאָך די סטעליע איבער איר קאַפּ, אַבער פונדעסטוועגן האָט זי דאָך
אירע האָר אויפגעדעקט.

שבע איז שלאַנק און הויך, אַזוי ווי איר פאַטער, און אַזוי בויגעוודיק ווי
אַ סאַסנע, און איז אַזוי פרום, אַזוי ווי איר מאַמע איז פרום געווען. עס איז
ביי איר נישטאַ קיין פאַלשקייטן אַקעגן איר מאַן. אויב זי זעט, אַז ער טוט
עפעס נישט אַזוי ווי עס באַדאַרף צו זיין, זאָגט זי אים גלייך אין פנים אַריין.
און אַזוי ווי זי איז צו איר מאַן, אַזוי איז זי צו אַנדערע מענטשן. אַ סך מאָל
ליידט זי דערפון, וואַרים מענטשן האָבן פיינט, אַז מען זאָל זיי זאָגן דעם אמת.
שבע איז קלוג. זי פאַרשטייט אַ מענטש מיט דעם ערשטן בליק, וואו זי האָט
גענומען די דאָזיקע חכמה, ווייסט זי נישט, אַבער זי קאָן דערקענען אַ מענטש
מיט איין בליק. די דאָזיקע חכמה שבעס, איז מאַניסן אַ סך מאָל צונויף גע-
קומען, אויב ער האָט זיך נישט איינגעשפאַרט און זיך געוואָלט מיט דעם
באַנוצן. שבע האָט נאָך פאַרמאַגט אַ סך אַנדערע מעלות, אַבער אויסרעכענען
זיי איז דאָ נישט נייטיק. איין זאָך אַבער מוז מען דערמאַנען, און דאָס איז
איר חוש פאַר ווייטקייט. שבע האָט געזען איצטער, וואָס עס וועט זיין שפעטער.
זי האָט נישט געוואָלט פאַרן קיין אַמעריקע, וואַרים זי האָט עפעס געזען

אין דער ווייטקייט. מאַניס האָט זיך איינגעשפאַרט, נאָך קיין אַמעריקע.
איצט זיינען זיי אין אַמעריקע. אַט האָסטו דיר אַמעריקע! איז מאַניס
אָוועקגעגאַנגען מיט דעם דאָזיקן אייברעמען. דעם אמת, האָט שבע עפעס אַ
„כראַפּ“ אויף אייברעמען. פאַרוואָס, ווייסט זי נישט. דאָס פילט זי און דאָס
טראַכט זי. גאָט זאָל העלפן, עס זאָל זיין גוט.

— צו וואָס טויג דיר אַמעריקע? — האָט שבע זיך געבעטן ביי מאַניסן.
— אַ ניי לאַנד, פאַרוואָס נישט? —

— און די קינדער ? — האָט שבע האָט געפרוואווט.
 — אַז זיי ווילן, קאָנען זיי אויך פאַרן.
 — איצט, ווייט פון די קינדער. אמת, אַ ניי לאַנד. דאָס מוז שבע צוגעבן.
 אַ ניי לאַנד.

8

ווייסע הענט

פונקט דאָס אייגענע, וואָס שבע האָט געפילט ביי זיך אינדערהיים, האָט מאַניס געפילט אַ גאַנצן טאָג אין דעם אָרט, וואו אייברעם האָט אים געבראַכט. זיי זיינען געגאַנגען איבער אַ גאַס אַ שמאַלער און, ווי מאַניסן האָט זיך אויסגעוויזן, אַן אויסגעשניטענע ערגעץ אונטער דער ערד; אַן אַ שיעור אַ לאַנגע, און די שטיבער איינגעוואָרפענע און ביי די שטיבער וועגענער מיט פערד און פעסער מיט הערינג און פעסער מיט ציבעלעס און פעסער מיט עפל און געשטעלן מיט אַלערליי סחורות און אַלטוואָרג און אַרויסגעוואָרפענע צע-בראַכענע שטיקער מעבל און פלעשער לידיקע און איינגעבונדענע בינטלעך זיינען געלעגן, איינס אויף דאָס אַנדערע, אויף קופקעלעך אַש, און קעץ האָבן זיך געראַיעט אין דעם אַפפאַל, און הינט פאַרלייזיקטע און אַפגעשונדענע זיינען נאָכגעלאָפן די קעץ. און קינדער זיינען געשטאַנען אַדער געגאַנגען אין גאַנצע בינטן, אַזעלכע טרויעריקע קינדער, ווי זיי וואָלטן נישט געהאַט קיין מאַמעס. און בעקער-יונגען, ווייס-באַמעליקטע, האָבן געטראָגן גרויסע קוישן פריש-געבאַקענע בייגל און הייס געבאַקן ברויט, און יידן זיינען אַרומגעגאַנגען מיט זעגן און מיט העמערלעך און אַנדערע יידן האָבן געטראָגן בערג מיט הויזן און רעקלעך און היט צום פאַרקויפן. אַט צווישן אַזעלכע גאַסן האָט אייברעם געפירט מאַניסן, און מאַניס האָט זיך געפרוואווט אַלע מאָל אַפשטעלן און באַ-טראַכטן דאָס דאָזיקע ביי-וואונדער, אָבער אייברעם האָט אים אַלע מאָל דער-מאָנט, אַז מען דאַרף גיין. ביז ר'האַט אים צוגעבראַכט צו דער מיט פון גאַס. ערשט דאָ האָט זיך מאַניס אַרומגעקוקט, אַז פון אויבן איז די גאַס געווען אינגאַנצן פאַרשטעלט מיט אַ דאָך, ווי, למשל, דער דאָך פון אַ היימישער קאַמער — טאַקע אַ דאָך און פאַרט נישט קיין דאָך. וואָרים עס האָט זיך דורך דעם דאָך פאַרט דורכגעזען שטיקלעך פון דעם הימל. עס איז אָבער באַשערט געווען, אַז מאַניס זאָל זיך דערשרעקן, וואָרים אַן שרעק איז ביי אים דאָס לעבן קיינמאַל נישט אַפגעקומען. נו, האָט ער זיך איצט אויך אַביסל דער-

שראקן. עס האט אויף דעם דאזיקן דאך פלוצלונג אנגעהויבן שטארק צו קלאפן. און די אייזערנע באלקנס פון דעם דאך האבן געקרעכצט פון דעם שווערן געוויכט פון דעם, וואס האט אזוי פארטויבט צו-ווערן געקלאפט. עס איז אנגעקומען דאס פארטויבט צו-ווערעניש אזוי ווי מיט א ווינט, און עס איז ווידער שטיל געווארן. א גליק, וואס אייברעם האט מאניסן אויפגעקלערט, אז דאס איז אזא באן, וואס לויפט אינדערהויך. וואלט דאך, דאכט זיך, מאניס באדארפט זיין צופרידן, און שוין. איז אבער מאניס ערשט איצטער אריין אין אלערלי סברות און נישט אפגעלאזט אייברעמען, ביז יענער האט זיך אויף אים נישט אויסגעבייזערט און מיט געוואלט אים אריינגעשלעפט אין א פינצטער לאך און אים געפירט אין דער פינצטער א שטיק וועג, און אים ווידער ארויסגעבראכט אויף דער ליכטיקייט, און דארט ערגעץ געעפנט א טיר. אייברעם מיט מאניסן זיינען געבליבן שטיין אין א שטוב א טונקלער, וועלכע איז געווען באליכטן, אינמיטן העלן טאג, מיט גאזלעמפלעך.

דער געפילדער פון ניי-מאשינען און דאס שווערע, דערהרגענדיקע קלאפן פון די אייזערנע פרעסלעך, מיט וועלכע עטלעכע יידן האבן געווארפן אויף טישן, אזוי ווי זיי וואלטן זיך מיט די דאזיקע טישן אפגערעכנט און צו זיי אויסגעלאזט זייער כעס, — באזונדער דאס געפילדעריי פון די מאשינען, האט גארנישט צוגעלאזט, אז עמעצער אנדערש, דא אין דער דאזיקער שטוב, זאל וואגן צו עפענען א מויל און עפעס זאגן. טאמער האט עמעצער יא עפעס געזאגט, האט מען טאקע נישט געהערט וואס ער זאגט.

אייברעם איז דערפאר צוגעגאנגען צו איינעם א ייד, וועלכער האט געטראגן אן ארשין איבער זיין האלדז, און א שרייבפענדל איבערן אויער פארלייגט, און אט צו דעם ייד האט אייברעם געזאגט עפעס אין אויער אריין. מעגלעך, אז אייברעם האט אריינגעשריגן יענעם אין אויער אריין, ווארים יענער האט זיך אומגעקוקט אזוי ווי א דערשראקענער, און איז גיך צוגעלאפן צו מאניסן און אים באטראכט פון דעם קאפ ביז צו די פיס.

מאניסעס פיס האבן זיך ביי דעם דאזיקן באטראכטעניש א ביסל א בייג געטאן און אים איז עפעס באלד דער דאזיקער ייד נישט געפעלן געווארן. נאכדעם איז פארגעקומען דער דאזיקער שמועס צווישן דעם ייד און מאניס. אבער ביידע האבן געמוזט שרייען איינער דעם אנדערן אין די אויערן אריין. מאניס האט נישט געוואגט אפילו צו שרייען אזוי הויך ווי דער ייד האט געשריגן:

- א ייד וויל זיך לערנען ?
- פארוואס נישט ?
- עס איז נישט קיין רבנות !

- כ'זוייס...
 — ווי אַלט איז אַ ייד?
 — כ'זוייס... קרוב צו פופציק... — האָט מאַניס געזאָגט און האָט זיך אַ ביסל פאַרשעמט.
 — האָסט נישט געקאָנט זיין יינגער?
 מאַניס האָט געפילט ווי עמעצער וואָלט אים אָפגעברייט. אָבער ער האָט גאַרנישט געענטפערט. אָפילו געפרואווט אַ שמיכל טאָן.
 — ווילסט זיין אַ פּרעסער?
 — כ'זוייס?... — ענטפערט מאַניס און כאַפט דערווייל אַ קוק אַהין, וואו עס שטייען יידן און הרגענען די טישן מיט די אייזערנע פּרעסלעך. ער דער-שרעקט זיך פאַר איינעם פון יענע יידנס גרויסע, גרויע אויגן, וועלכע שרייען צו מאַניסן, אַז ער זאָל גישט זיין קיין פּרעסער, נישט זיין קיין פּרעסער!
 — ווייז דייע הענט! — גיט דער, וואָס מיטן שרייבפּענדל אונטערן אייער, פּלוצלונג אַ זאָג צו מאַניסן.
 מאַניס ווייזט אים זיינע הענט, די ווייכע, אויסגערוטע און ריינע הענט, פון דורות אויסגעאיידילטע און געוואַשענע און אָפּגעהיטענע. די דאָזיקע הענט האָבן מיט זייער וויסקייט געטאָן אַ בליץ אין דער טונקלקייט פון שטוב, און זיי האָבן זיך געבעטן, דרייענדיק זיך און בייגנדיק מיט זייערע פינגער, אַז מען זאָל זיי נישט מאַכן אַ תל; מען זאָל זיי נישט אויסשמירן און נישט אָפּבריען מיט דעם הייסן פּרעסל.
 מיט אַעלכע הענט! מיט אַזעלכע הענט קומט „עס“ קיין אַמעריקע!...
 — אַז איך האָב נישט קיין אַנדערע... — האָט זיך מאַניס געבעטן.
 — איך וועל דיר געבן אַ גרינגע אַרבעט... וויין נישט...
 — ווער וויינט? — האָט זיך מאַניס געטאָן, פונדעסטוועגן, אַ טאָפּ ביי זיינע אויגן, צי ער וויינט טאַקע נישט.
 — וועסט פאַקן העמדער?
 — פאַרוואָס נישט?
 — זעקס וואַכן אומזיסט.
 — און דערנאָך?
 — און דערנאָך. . . אַז עס שמעקט נאָך פון דיר די שיף — האָט אים דער פּרעמדער ייד אָנגעקלאַפט אין אַן אַקסל.
 בשעת דעם דאָזיקן געשפרעך, איז אייברעם געשטאַנען און געהאַלטן די פיפקע אין זיין מויל, און עס האָט אים הנאה געטאָן, וואָרים פון איין ווינקל פון זיין מויל איז גערונען אַ שמאַל ריטשקעלע מיט שפּיעכץ.
 אייברעם איז אַוועקגעגאַנגען און איבערגעלאָזט מאַניסן אַליין צווישן די

פרעמדע מענטשן. מאַניס האָט אַ גאַנצן טאַג געבענקט נאָך שבען, און אַז עס איז געקומען צוועלף דער זייגער און אַלע האָבן געגעסן אַנבייסן, האָט מאַניס זיך אַרומגעדרייט מיט די הענט אין די קעשענעס און געטראַכט פֿון שבען און זי באַדויערט. און כאַטש ס'האָט אין אים געברענט אַ באַגער אַהיימצוגיין, פֿונדעסטוועגן האָט ער זיך געשטאַרקט און געמאַכט, ווי ער וויל פֿאַרגעסן אין דער היים.

ביז צוועלף איז ער געשטאַנען און געקוקט ווי אַזוי מען באַדאַרף פֿאַקן אַ העמד, דער, וואָס מיט דער שרייבפענדל אונטערן אויער, האָט אים געוויזן, ווי אַזוי מען פֿאַקט העמדער.

נאָך דעם מאַלצייט, און די מאַשינען האָבן ווידער אַנגעהויבן צו פֿילדערן, איז שוין מאַניס געשטאַנען איבער אַ טיש, וואָס האָט מיט זיין הויך דערגרייכט ביז מאַניסעס באַרד, און אויף דעם טיש איז געלעגן אַ העמד, מיט רויטע און בלויע פֿאַסן, און מאַניס האָט געפרוּאוּט דאָס דאָזיקע העמד צונויפֿלייגן. פֿריער האָט ער פֿון דעם דאָזיקן העמד באַדאַרפט אַרויסשלעפֿן שטימלעך איבעריקע פעדים, וועלכע זיינען געהאַנגען דאָ און דאָרט. פֿאַרטיק געוואָרן מיט די פעדים, האָט מאַניס געפרוּאוּט צונויפֿלייגן דאָס העמד. פֿאַרשטענדלעך, אַז ער האָט נישט געקאַנט. די צוויי אַרבל זיינען געשטאַנען אין וועג. ער האָט באַדאַרפט די צוויי אַרבל אַזוי באַהאַלטן אין העמד אינעווייניק, אַז מען זאל נישט אַרויסזען, און זיי זאָלן, הויך דעם, ליגן אַזוי באַקוועם באַהאַלטן אין העמד, אַז זיי זאָלן חלילה נישט צעקנייטשט ווערן. פֿון דעם העמד האָט גע־שמעקט מיט פֿרישע לייונט און מיט דעם ריח פֿון הייסן פֿרעסל און די בלויע און רויטע פֿאַסן האָבן געלאַקערט דאָס אויג און וויסע קליינע קנעפעלעך האָבן געוואונקען, אַזוי ווי קליינע שטערן איבער דער גאַנצער לענג פֿון אַ בלויען פֿאַס. זאָלן אַבער פֿאַרשאַלטן ווערן די אַרבל, וואָס זיי האָבן זיך נישט געוואָלט אונטערגעבן. און אַט איז שוין מאַניס פֿאַרטיק מיט דעם העמד און טוט עס אַ הייב אויף אין דער הייך, און די צוויי אַרבל פֿאַלן אַרויס, און פֿון די ניי־מאַשינען הייבן זיך אויסגעבויענע פֿלייצעס און עס הערט זיך אַ געלעכטער.

און דער באַרג מיט העמדער וואַקסט. און מאַניס דערשרעקט זיך פֿאַר דעם באַרג מיט העמדער, און דער ייד מיט דעם שרייבפענדל קומט צו לויפֿן און ווייזט אים נאַכאַמאַל און נאַכאַמאַל.

— זעסט, ווי גיך עס גייט!

— כ'האַב עס ביי מיין טאַטן נישט געטאָן — בעט זיך מאַניס.

— מען ווייסט, מען ווייסט! — שרייט אַזוי ווי מיט כעס דער, וואָס מיט

דעם שרייבפענדל, און בשעת מעשה פליען אים די געפאקטע העמדער פון די הענט.

ערשט ביים סוף פון טאג, איז מאַניס געוואויר געוואָרן פון דעם סוד, ווי אַזוי מען באַדאַרף פאַקן אַ העמד, און עס איז אים ליכטיק געוואָרן אין די אויגן. יא, עס איז אים ליכטיק געוואָרן אין די אויגן. אָבער דעמאָלט האָבן זיך שוין אַלע געקליבן גיין אַהיים. מילא, גיין אַהיים איז אַן ענין; אָבער מאַניסן איז געוואָרן אַ שאַד, וואָרים ערשט איצט זיך אויסגעלערנט, און מען באַדאַרף שוין גיין אַהיים.

9

ווי אַן אַלטער הונט

איברעם האָט באַדאַרפט גיין ברענגען מאַניסן אַהיים. שבע איז געווען אַזוי אומרואַיק, און אירע בלויע גרויסע אויגן האָבן אַזוי צעשראַקן זיך געבעטן ביי אייברעמען, אַז ער זאָל נישט לאָזן מאַניסן פאַרפאַלן ווערן. מאַניסן איז אַהיימגעקומען אַ פריילעכער און מיט אַ ברייט מויל געלאַכט פון שבען, וואָס זי איז געווען אַזוי אומרואַיק. זיין ברייט צעשמייכלט מויל האָט באַרואַיקט שבען און זי האָט אינדערגיך געגרייט צום טיש און אין שטוב איז געוואָרן אַזוי ווי ליכטיקער פון דעם ווייסן טישטוך, וואָס זי האָט פאַרשפרייט איבערן טיש. דאָס געקעכץ האָט געשמעקט איבער דער שטוב און מאַניסן האָט זיך געוואָשן און געגעסן, און שבע איז געזעסן לעבן אים און אויך געגעסן מיט גרויס אַפעטיט.

— עפעס אַ גוט געשעפט? ... — האָט שבע אַזוי פון דער זייט אַ פרוואו

געטאָן.

— אַ געשעפט? — האָט מאַניסן געווישט זיינע באַשירענע וואַנסעס. —

וואָס פאַר אַ געשעפט?

— איך מיין, דיין מסחר...

— וואָס פאַר אַ מסחר?

— ביסט דאָך אַ היינט אַ גאַנצן טאָג ערגעץ געווען, צי גיין?

— אין אַ פאַבריק — האָט מאַניסן געזאָגט און אַ קרים געטאָן מיט זיינע

וואַנסעס — נישט קיין געשעפט.

— זאָל זיין אַ פאַבריק — איז שבע געווען צופרידן. — אָבער עס וועט

זיין פּרנסה?

- פריער מוז איך זיך אויסלערנען — קוקט מאַניס שבען גלייך אין די אויגן אַריין.
- מיט דער צייט וועסטו זיך אויסלערנען — שרייסט שבע.
- עס וועט נעמען, זאָגט ער, זעקס וואָכן — גיט צו פאַרשטיין מאַניס.
- ווער זאָגט? — פּרעגט שבע.
- איך ווייס, ווי ער הייסט? — קרימט זיך מאַניס.
- וואָס הייסט, דו ווייסט נישט, ווי ער הייסט? — וואונדערט זיך שבע.
- איך ווייס נישט.
- האַנדלסט אַ גאַנצן טאָג מיט אַ מענטש און ווייסט נישט, ווי ער הייסט — לאַכט שבע.
- איך וועל נאָך געוואויר ווערן שפּעטער. ס'איז נאָך דאָ צייט.
- און טאָמער באַראַבעוועט ער דיך? — דערעסט שוין שבע אין דער זיבעטער ריפּ אַריין.
- ווער באַראַבעווען, וואָס באַראַבעווען? — איז שוין מאַניס ברוגן.
- ביסט אַזוי זיכער, אַז יענער איז אַן ערלעכער מענטש?
- און פּונדאָנען ווייסט יענער צי איך בין אַן ערלעכער מענטש?
- נו, נו, נעם זיך נישט צום האַרץ — ווערט שוין שבע ווייכער.
- אויב עס וועט מיר נישט געפּעלן, וועל איך גיין אין אַן אַנדער אָרט — פאַרענדיקט מאַניס דאָס געשפּרעך און טונקט קליינע שטיקלעך ברויט אין דער קאַזשאַדע און קוויקט זיך פּון דעם זויערן מאַכל.
- קיינער האָט מיך נישט צוגעבונדן — פאַרענדיקט מאַניס עפּעס אַן אינערלעכן געדאַנק.
- פאַרקערט, עס וואָלט בעסער געווען, ווען דו ביסט צוגעבונדן — באַווייזט שבע, אַז זי איז מער חכמה פּון מאַניסן. — יא, האָסט מיר נאָך נישט געזאָגט מיט וואָס דו האַנדלסט.
- איך האַנדל נישט, נאַר. איך אַרבעט.
- אַ באַלמעלאַכע?! — שטעלט שבע אַן אירע גרויסע אויגן.
- וואָס דען האָסטו געמיינט?
- אַ באַלמעלאַכע? דו, מאַניס?! —
- וואָס האָסטו זיך אַזוי אַ טריפּע געטאָן?
- טאַקע באַדאַרפט קומען אַהער איבער אַזאַ ים...
- עס איז נישט קיין שווערע מלאכה. און אַ שיינע דערצו — פּראַווט מאַניס זיך אויספיינען. — וואָס טו איך דען? איך לייג צונויף העמדער.
- איך וויל נישט! — גיט שבע אַ קוויטש מיט אַלע כּוחות און הייבט זיך אויף פּון טיש. גייענדיק צום אויוון, שרייט זי נאָך אַלץ — איך וויל נישט!

— האסט עפעס בעסערע זאכן? — פארענטפערט זיך מאַניס. — גלייך מען האָט דיר דאָ אָנגעגרייט און קאַנסט אויסקלויבן. מאַניס מיט שבען האָבן געגעסן און זיך געקריגט. עס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, אפשר, אין זייער לעבן, אַז זיי זאָלן זיך טאַקע אין אַן אמתן וועג קריגן. זי האָט געשריגן, אַז זי וויל נישט און ער האָט געטענהט, אַז עס איז גאַרנישט. עס איז נישט דער עיקר, וואָס דער מענטש טוט. אויב אַ מענטש באַדאַרף עפעס טאָן צוליב דעם שטיקל ברויט, טוט ער וואָס עס מאַכט זיך.

און איבערגעשלאָגן דאָס קריגעריי האָט אייברעם מיט זיין אַריינקומען. שבע האָט אַפילו געוואָלט אים אָפּשפּילן אַ שיינע חתונה דערפאַר, וואָס ער האָט פאַרפירט מאַניסן אין אַ בלאַטע, אָבער זי האָט נישט געקאַנט ווערן שטאַרק ביז. האָט זי דערפאַר געשוויגן. אָבער אין איר שוויגן האָט מאַניס דער־קענט, אַז זי איז ביז. און אייברעם האָט מסתמא אויך דערקענט. קיין פינגער אין מויל אַריין, באַדאַרף מען אים נישט אַריינלייגן.

אייברעם האָט דערפאַר גענומען דערציילן ווי רייך דער ייד פון דער דאָזיקער העמדער־פאַבריק איז — אַט די פאַבריק, אין וועלכער מאַניס אַרבעט. ער האָט פון זיין פּיפקע געבלאַזן גרויסע זיילן רויך, אַזוי ווי עס בלאַזט אַ באַן פון זיך, גייענדיק באַרג־אַרויף, און דערציילט אַ מעשה, ווי אַזוי דער דאָזיקער ייד, וועלכער הייסט דזשיקאַב, איז געקומען פון דייטשלאַנד און אַ פרוטה; און ווי אַזוי ער האָט אַרומגעטראָגן העמדער צו פאַרקויפן; און ווי אַזוי צוביסלעך, צוביסלעך, האָט ער אָנגעהויבן צו זען, אַז אין העמדער איז דאָ פרנסה; און ווי אַזוי ער האָט געזען, אַז עס קומען און יידן פון אַלע עקן וועלט און קאַנען דאָ קיין לעבן נישט מאַכן; איז אים איינגעפאַלן דער געדאַנק, אַט דעם דזשיקאַבן, ער זאָל מאַכן אַ פאַבריק פון העמדער. אַ העמד מוז איטלעכער האָבן, פונקט אַזוי ווי ברויט, און אפשר נאָך בילכער פון ברויט — האָט דזשיקאַב געדונגען פריער אַ קעלער און דאָרט אַנידערגעשטעלט אין מאַשין; און געקויפט אַ שטיקל לייזונט ביי אַ יידענע, וואָס פאַרקויפט שטיקלעך לייזונט, און אויפגענייט און פאַרקויפט; און אַזוי ווייטער, און אַזוי ווייטער — האָ, האָ, ער איז רייך...

אַזוי האָט אייברעם פאַרענדיקט זיין מעשה און זיך אָפּגעווישט זיינע ליפּן און געזאָגט:

— אפשר קאָן די באַלעבאַסטע געבן אַ ביסל זופּ...
 — טרינקט אַ גלאַז טיי — באַט אַן שבע. — זופּ האָב איך געקאַכט נאָר פאַר אונדז צוויי פאַרשוניען. אַזאָ זופּ! איר וואָלט געמעגט פאַרזוכן.
 — איך האָב געשמעקט דעם ריח פון דער זופּ איבערן גאַנצן הויז —

מאכט אייברעם קאמפלימענטן. — כוועל אייך זאגן די ריינע ווארהייט, אן איך האב נישט אין מיין לעבנס לעבן אזא זופ מיט מיין נאז פארוויכט. פון עסן איז שוין נישטא וואס צו רעדן.

שבע האט זיך געפילט זייער אויפגעלייגט. זי האט נישט געקאנט איינזיצן אויפן ארט. עס האט זי אונטערגעטרעגן. זי האט זיך נישט געוואלט צולאזן דאס פארגעניגן, און זי איז די איינציקע אין אמעריקע, וואס קאן קאכן אזא שמעקנדיקע זופ, און האט אין זיך געפרואווט אוועקצוטרייבן דעם דאזיקן געדאנק און אים צוריקגעכאפט און אים ווידער פארטריבן. דאס לעצטע מאל האט זי דעם געדאנק זייער ווייט פארטריבן און בעסער אפגעשטעלט איר אויפמערקזאמקייט אויף דעם, וואס מאגיס איז אריין אין די הענט פון א זייער רייכן ייד.

זי האט דערלאנגט צום טיש טיי אין שפיגלדיקע גלעזער. דער קאליר פון דער טיי איז געווען ברוין, אזוי ווי דער קאליר פון אלטן, גאר אלטן וויין, וועלכער איז אמאל, אין די יונגע יארן, געווען רויט ווי יונג בלוט און אויף דער עלטער איז ער געווארן ברוין.

אייברעם האט זיך געוויצלט, און ער ווייסט נישט ווי אזוי צו טרינקען טיי, נאר אזוי ווי די דאזיקע טיי שפילט אין גלאז, ווי גוטער וויין, וועט ער טרינקען. ער האט געטאן א שטארקן, גיכן זופ און זיך געקוויקט אויף א קול, און געזאגט :

— א נארישקייט געווען פון מיר.

— וואס ? — פרעגט מאגיס.

— אט, וואס כ'האב נישט חתונה געהאט.

— זיך קוים דערמאנט — שמייכלט מאגיס.

— „ער“ שפאסט — ווענדט זיך שבע מיט א שמייכלע צו מאגיסן —

און דו מיינסט, און עס איז אמת...

— ס'איז די ווארהייט — קנייטשן זיך צונויף אלע קארבן אויף אייברעמס

פנים.

— און ווי אזוי וואוינט איר איינער אליין ? — פרעגט ווידער מאגיס און

זיינע אויגן ווערן קליין.

— ווי אן אלטער הונט.

10

„וועזשע דאָס“

מאָנים און זיין ווייב שבע זיינען געווען איינזאָם אין דילענסי סטריט. זיי האָבן דאָ נישט געהאַט קיין קרובים און אויך נישט קיין באַקאַנטע. און דאָס ביסל געלט, וואָס זיי האָבן געבראַכט מיט זיך קיין אַמעריקע, איז שוין ביי זיי אויסגעגאַנגען. און ביי וועמען צו לייען געלט, האָבן זיי נישט געהאַט. און איבערהויפּט האָט מאָנים פיינט געהאַט צו לייען געלט. ער האָט נישט געקאַנט צוגיין צו יענעם לייען. מאָנים איז געווען אַ שטילער און זייער מאַדנער מענטש. זיין קומען קיין אַמעריקע איז געווען אַזוי מאַדנע. פאַר אַזאַ קלייניקייט, וואָס ער האָט נישט געוואָלט זיצן צוויי וואָכן „וועזשע“, איז ער אַנטלאָפּן קיין אַמעריקע. דאָ האָט ער זיך זייער געהיט פאַר פּרעמדע מענטשן. און עס האָט זיך אים אַלץ אויסגעוויזן, אַז מסתּם זוכט מען אים דאָ אין אַמעריקע און מען וויל אים אַריינציען און אַוועקכאַפּן אין „וועזשע דאָס“.

פאַרשטענדלעך, אַז זיצן דאָ אין אַמעריקע מיט פאַרלייגטע הענט האָט מאָנים נישט געקאַנט. און דערפאַר זיך געלערנט צונויפלייגן העמדער אין אַ פאַבריק. מאָנים איז שוין אַריין אין דער זעקסטער וואָך פון זיין לערנען, און האָט שוין געקאַנט די מלאכה. אָבער דער באַלעבאָס פון דער פאַבריק האָט אים נאָך נישט אָנערקענט. איז מאָניסן געווען זייער שלעכט און ביטער. די אַרבעט קאַן ער. און עס האָט אים ווי געטאָן, פאַרוואָס מען באַצאָלט אים נישט פאַר זיין אַרבעט. ער האָט געקוקט אויף דער דאָזיקער פאַבריק, אין וועלכער ער האָט געאַרבעט, און געטראַכט צו זיך אַליין, אַז מען האָט אים דאָך פאַרנאַרט אין „וועזשע דאָס“ אַריין. די נידעריקע פּענצטער, וועלכע זיינען געווען באַוואָרנט מיט אייזערנע שטאַנגען און די שווערע טיר, וואָס איז געווען באַדעקט מיט אייזן און אויך די פאַרושטטע ווענט, אויף וועלכע עס איז געהאַנגען פּאָויטינע, האָבן מאָניסן אויסגעוויזן, ווי אַ „וועזשע דאָס“. מאָנים האָט זיך אויפגעגעסן אַ לעבעדיקער, פאַרוואָס ער איז געקומען קיין אַמעריקע. ער האָט זיך געקאַנט אָפּזיצן די צוויי וואָכן אין פּאָדאָליע און פאַרטיק, דאָ וועט ער באַדאַרפּן זיצן דאָס גאַנצע לעבן און צונויפלייגן העמדער. מאָנים האָט זיך דערפון און דערפאַר שטאַרק געזאָרגט. פאַרוואָס זאָלן זיי נישט צוגעבן, אַז איך קאַן שוין די מלאכה? — האָט ער געפּרעגט ביי זיין ווייב שבע.

- מסתם קאנסטו נאך נישט — האָט שבע געגאָסן בוימל אויפן פייער.
 — וואָס רעדסטו נאָרישקייטן? איך זאָג דיר, אַז איך קאָן, קאָן איך.
 — ביי דיין טאַטן געווען אַן אַרבעטער?...
 — דאָט טאַקע נישט. אָבער איך קאָן...
 — וועט מסתם קומען אַ צייט און זיי וועלן דערזען, אַז דו קאָנסט.
 — איך וואָלט שוין געוואָלט דערלעבן.
 — אַ גליק וועט דיר טרעפן!
 — ווייסט דאָך, וואָס עס מיינט...
 — וואָס דען, כ'ווייס נישט?... כ'וויל שוין מער נישט גיין אין קראָם
 אַריין... איך שעם זיך שוין אַזוי פיל צו באַרגן.
 — כ'מייך, אַז איבעראַכטאָג ברענג איך שוין עפעס געלט — טרייסט מאַנסי
 זיין ווייב.
 — דו מיינסט ערשט...
 — אַזוי מייך איך... איך קאָן נישט זאָגן אויף געוויס, ווען איך ווייס
 נישט. אָבער איך מייך, אַז יאָ.
 — פאַרוואָס רעדסטו נישט מיטן באַלעבאַס?
 — ער איז זייער אַ בייזער, און דערצו נאָך אַ דייטש.
 — אַ דייטש?
 — יאָ.
 — זאָלסטו בעסער שווייגן.
 — און אַז כ'זועל בעסער שווייגן?
 — אפשר וועט ער זיך אַליין דערבאַרעמען?
 — און אויב נישט?
 — וועסטו דעמאָלט זען רעדן.
 — מעג איך איצטער, אפשר רעדן? וואָס זאָגסטו, שבע, אפשר איצטער
 רעדן?
 — כ'ווייס? זאָגסט, אַז ער איז אַ דייטש. און ווער ווייסט, וואָס פאַר אַ
 מענטשן די דייטשן זיינען.
 — אַ דייטש... אַ בייזער דייטש נאָך דערצו.
 — וואָרט שוין בעסער.
 — זאָגסט וואָרטן, וועל איך וואָרטן... און אין קראָם קוקט מען אויף דיר
 קרום?
 — אַזוי אַ, — באַווייזט שבע מיט אירע אויגן ווי אַזוי דער קרעמער קוקט
 אויף איר.

— וואָס האָט ער מורא? כ'וועל אליין אַראָפּגיין צו אים — מאַכט מאַניס אַ גרינג האַרץ — און מיט אים טאָן אַ שמועס.

— פאַר אַ מאַנסביל, וועט ער האָבן מער אָפּשיי.

— כ'וועל שוין אַראָפּגיין — טוט זיך מאַניס אָן דעם קאָפעליוש און גלייכט אויס זיינע האַר פון דער באַרד. — זאָג מיר וואָס דו באַדאַרפסט האָבן, וועל איך אַרויפברענגען.

— כ'ווייס? מ'באַדאַרף צוקער, ברויט, אַ שטיקל גוטן הערינג, אַ ביסל גרייפלעך און אַ האַלב טויך אייער.

— גוט, כ'גיי און כ'וועל באַלד קומען צוריק. — איז מאַניס אַרויס פון טיר און אַראָפּגעגאַנגען מיט די הילצערנע, קרעכצנדיקע טרעפּ און געטראַכט, אַז די דאָזיקע טרעפּ זיינען שוין אַלט און אויסגעריבן פון די טריט, וואָס מען האָט אויף זיי געטראָטן. און וויפיל איז טאַקע דער שיעור, אַז טרעפּ זאָלן דינען? און זיי קאַנען ווען סע נישט איז זיך אונטערגעבן און פונקט דעמאָלט, ווען עמעצער וועט אויף זיי גיין... טרעפּ אין אַמעריקע... אַזוי טראַכטנדיק, איז ער אַרויס אין דרויסן.

זינט מאַניס איז אין אַמעריקע, איז ביי אים די נאָז פאַרלייגט. וואָרים דער ריז פון דער שטוב, אין וועלכער ער וואוינט, איז אַזאַ מאַדנער. עס שמעקט די דאָזיקע שטוב מיט אָפּגעברענט האַלץ, מיט געפרעגלטן עסיק, מיט איינגעזאַלצענע פיש און מיט נאָך צען-טויזנטערליי ריחות, פון וואָס דער אַטעם ווערט אָפּגעהאַקט און עס ווערט נישט גוט אויף דער לעבער. און צו אַלעמען שטינקט פון דעם מענטשלעכן... ווי מען רופט דאָס, „טוילעט“. און אַ צוגאַב צו דעם אַלעמען און צו דעם דאָזיקן טוילעט, שטינקט די באַלייכטונג, די דאָזיקע געז, אַזוי מאַדנע זייער און נישט גוט — מיט איין וואָרט: מאַניסעס נאָז איז פאַרשטאַפט פון דעם ערשטן טאַג, וואָס ער איז אין אַמעריקע. און בשעת ער קומט אַרויס אויף דער גאַס, בלייבט ער שטיין און וויל פּרואוון כאַפּן דעם פרישן אַטעם. און ער טוט עס אַזוי: פריער פאַרמאַכט ער דאָס מויל און בייסט צוזאַמען זיינע ציין שטאַרק און דערנאָך הייבט ער אָן אויס-בלאָזן זיינע נאָזלעכער. קאָן ער דאָך אַבער ביידע נאָזלעכער מיט איין מאַל נישט אויסבלאָזן. בלאָזט ער פריער איין נאָז-לאַך אויס. דאַכט זיך, שוין ריין, און דערנאָך הייבט ער אָן אויסבלאָזן דאָס אַנדערע נאָז-לאַך און בשעת ער בלאָזט אויס דאָס אַנדערע נאָז-לאַך פאַרשטאַפט זיך דערווייל דאָס ערשטע נאָז-לאַך. שטייט אַזוי מאַניס און בלאָזט מיט זיינע נאָזלעכער און מענטשן גייען דורך און שטעלן זיך אָפּ און קוקן אים אָן ווי מען קוקט אויף אַ משוגענעם. מאַניס בלאָזט און בלאָזט און זעט, אַז עס וועט אים גאַרנישט העלפּן, און

ער באשליסט, אז זאל זיין נאָז גיין וואו דער שוואַרצער פעפער וואַקסט, און אליין גייט ער אַרום שוין אזוי וואַכן און וואַכן מיט אַ פאַרשטאַפּטער נאָז. מאַניס איז איצט אַרויסגעקומען פון זיין שטוב. און מסתם ווידער גע-פרואווט אויסרייניקן זיינע נאָזלעכער און געפרואווט זיך אַנאַטעמען מיט דער פרישער לופט און ווידער נישט געקאַנט און ווידער געשאַלטן זיין נאָז. און איז געגאַנגען אין קראַם אַריין, וואוהיין זיין ווייב שבע האָט אים געשיקט. צוקומענדיק צו דער קראַם, איז ער געבליבן שטיין ביי דער טיר אָן אומ-באַהאַלפענער און זיך אומגעקערט און צוגעגאַנגען צום פענצטער פון דער קראַם. דאָס פענצטער איז געווען זייער קויטיק און פאַרשמוצט מיט פליגן-אַפּפאַל און מיט שטויב. און פון יענער זייט פענצטער זיינען געשטאַנען אַלערליי פּושיקעס מיט אַלערליי גוטע זאַכן. פּלוימען געטריקטע, שטיקלעך צוקער, ראָזשינקעס און קרענצלעך פייגן זיינען געהאַנגען אויף שטריקלעך, און אַ קליין זעקל מיט קאַווע און אַ קליין זעקל מיט רייז און אַ קליין זעקל מיט פּאַסאַליעס. אין דעם זעקל מיט רייז איז געלעגן אַ גרויסע פעטע קאַץ און געשלאָפּן. פון אַנהייב האָט מאַניס געמיינט, אַ די קאַץ איז אַ פאַפירענע, וואָרים עס האָט זיך אים גאַרנישט געלייגט אויפן שכל, אַז מען זאָל דערלויבן אַ לעבעדיקע קאַץ שלאָפּן אין אַ זעקל מיט רייז. נאָך אַלעמען איז דאָך אַמעריקע נישט קיין הפקר-וועלט. וואָס הייסט מען וועט דערלאָזן אַזאַ זאַך? עס מוז זיין אַ פאַפירענע קאַץ. מאַניס איז געשטאַנען און זיך איינגעקוקט און געזען, אַז די קאַץ מאַכט מיט איר וויידל און עפנט דאָס מויל אירס און באַלעקט זיך מיט דער צונג. האַ, טראַכט מאַניס, און עס ווערט אים נישט גוט און דאָס ביטערע שפייטעכץ קומט אים אין מויל און ער שפייט אויס.

ער קוקט אַריין אינעווייניק אין קראַם אַריין. קאָן ער אָבער גאַרנישט זען. וואָרים דאָס גלאַז פון דעם גרויסן פענצטער איז שטאַרק פאַרשמירט און ער קאָן גאַרנישט זען. דערווייל דערמאַנט ער זיך צוליב וואָס ער איז געגאַנגען און לאַזט זיך ווידער גיין צו דער טיר און בלייבט שטיין ביי דער אָפענער טיר. וויבער, באַלאַדענע מיט פעקלעך, קומען אַרויס און שטויסן זיך כמעט אָן אין אים און וואַרפן ברוגזע אויגן אויף אים און גייען זייער וועג ווייטער. וויבער הויכע, פעטע, מאַניס קוקט זיי נאָך און וואונדערט זיך, וואָס זיי טראַכטן זיך, אַט די דאָזיקע וויבער, און צו וואָס עס טויג זיי אזוי פיל שמאַלץ צו אַלדי שוואַרצע יאָר. און אליין וויל ער אַריינגיין אין קראַם און האָט נישט קיין מוט.

וואָריג, וואָס וועט ער אים זאָגן, דעם קרעמער? איך בין מאַניס פון דאָרטן און דאָרטן, מיין ווייב קויפט ביי אייך אויף באַרג און האָט שוין מער נישט קיין מוט ווייטער צו באַרגן, בין איך אליין געקומען צו אייך און וויל אייך

זאגן, אז איר מעגט איר באַרגן, וואָרים איך וועל מיט גאָטס הילף באַצאלן. אזוי האָט מאַנים זיך אויסגעשטעלט אַ פּול מויל מיט לשון און זיך אַליין צוריקגעגעבן אַן ענטפּער: און אויב איר וועט נישט באַצאלן? ... טאַמער פרעגט דער קרעמער אַזאַ שאלה. וואָס וועט ער אים ענטפּערן? וועט ער דאָך בלייבן שטיין ווי אַ פאַרפרוירענער און נישט קאַנען גיין מיט דער צונג.

איז שוין בעסער נישט אַריינצוגיין אין קראָם. קערט זיך מאַנים אום צום פענצטער און קוקט אויף דער קאַץ, וואָס ליגט אין זעקל מיט ריין. מאַנים ווערט אין כּעס און קלאַפט אָן אין פענצטער. די קאַץ דערשרעקט זיך און שפּרינגט אַרויס פּון דעם זאַק מיט ריין און אַנטלויפט. „אַזאַ הפּקות! — טראַכט מאַנים און באַמערקט נישט, ווי עמעצער אין אַ פאַרטוך קומט אַרויס און שטעלט זיך אַוועק לעבן אים מיט ביידע הענט באַהאַלטן הינטערן פאַרטוך. — וואָס האָט אַ ייד געוואָלט? — פרעגט יענער מיטן פאַרטוך.

— איך?! — דערשרעקט זיך מאַנים. — איך האָב גאַרנישט געוואָלט. אַ קאַץ איז געלעגן און געשלאָפּן אין זעקל ריין, אַט דאַרט — וויינט מאַנים מיט אַ פינגער צום זעקל ריין.

דער, וואָס מיטן פאַרטוך, שיסט אויס אין אַ געלעכטער גלייך מאַניסן אין פנים אַריין. און מאַנים בלייבט שטיין ביים פענצטער און פילט ווי ער איז פאַרשעמט און קאָן זיך נישט איבערשטאַרקן נישט צו פאַרשעמען זיך. גייענדיק צוריק פּון דער קראָם ביז צום הויז, האָט מאַנים געמאַכט אַ חשבון וויפיל מאָל מען האָט אים שוין דאָ אין אַמעריקע באַליידיקט, און איז געקומען מיט זיך צו אַן אַפּמאַך, אַז זיין ווייב שבע טאָר נישט וויסן פּון גאַר-נישט. ער וועט איר נאָר דערציילן פּריילעכע זאַכן.

ער איז אַרויפגעקומען אין הויז און ווידעראַמאַל באַדויערט, גייענדיק איבער די אַלטע טרעפּע, וואָס זיי זיינען אַזוי אַלט, און אַריינקומענדיק איבערווייניק אין שטוב איז ער געבליבן שטיין און האָט זיך איבערגעקוקט מיט זיין ווייב שבע. עס איז זיכער געווען מער פּון רייד אין זייערע בליקן. שבע האָט שוין אַליץ פאַרשטאַנען. זי האָט גאַרנישט געזאָגט. זי האָט נאָר אַרויסגעדרייט די געז אַ ביסל גרעסער און זיך אַוועקגעזעצט און אונטערגעשפּאַרט איר שאַרף פנים מיט איין האַנט.

מאַנים האָט זיך געוואָלט אַוועקזעצן אויף אַ בענקל און נישט געפונען מוט דאָס צו טאָן. צי עס האָט אים אפשר נישט געפאַסט, אַז ער זאל זיך איצט אַוועקזעצן אויף אַ בענקל. זיין געמיט איז געווען ווייך אַזוי ווי אַנגעוואַרעמטער שניי. עס איז אַ גליק, וואָס ער האָט פיינט צו לאָזן טרערן. ער האָט זיך דערפאַר אַרומגעדרייט איבערן צימער און איז אויף זיין מאַרשרוט איבער דער שטוב אַלע מאָל געבליבן שטיין ביים אַפענעם פענצטער און אַרויסגעקוקט

אין דרויסן. דער הימל איז טאקע נאָענט, אָבער די שטערן זיינען ווייט. ווייט איז די ערד. עס איז גאָר דאָ קיין ערד נישטאָ. עס געפעלט אים נישט אַמעריקע. פאַסקודנע... וואָס ער האָט געוואָלט פון אַמעריקע, האָט מאַניס נישט געקאַנט קלאָר אַרויסברענגען. ער האָט נאָר איין זאָך געוואָלט: אָנהייבן צו שמועסן מיט שבען, און נישט געוואוסט פונוואָנען אָנצוהייבן. גאָט, אַזאָ פשוטע זאָך, ווי אָנהייבן צו רעדן מיט זיין אייגן ווייב, מעגסטו דאָך אַ מענטש ווייזן ווי אַזוי צו טאָן...

— וואָס ביסטו אַזוי פאַרטראַכט? — פּרעגט מאַניס ביי שבען און פילט, אַז דאָס איז נישט דאָס אמתע וואָרט.

— גלאַט אַזוי, מאַניס — האָט זיך שבע ווי אָנגעכאַפט אָן די פאַר ווערטער, וואָס זי האָט געהערט פון מאַניסן. — הער נאָר, מאַניס, מוזסט דאָך זיין הונגעריק?

— גלייב מיר, אַז ניין — האָט מאַניס געזאָגט מיט אַזוי פיל קינדישקייט, אַז ער האָט שיער נישט באַליידיקט שבען. — איך בין נישט. אפשר ביסטו. — איך בין אויך נישט — האָט שבע זיך אָנגעטאָן אַ כוח צו שמייכלען. — די שווערע אַרבעט, וואָס איך האָב היינט אַפגעאַרבעט?...

— איך האָב אויך נישט געאַרבעט אַזוי שווער — האָט מאַניס אָנגעכאַפט דעם פאַדעם פון זיין שמועס. — גלייב מיר, איך וואָלט געקאַנט צען מאָל אַזוי שווער אַרבעטן, אַבי עס זאָל זיין אין טוב, וואָס מען באַדאַרף. — ביסט געווען אין קראַם? — האָט שבע געפּרעגט.

— ניין.

— וואָס דען? מיר פאַלט איין דיך צו שיקן...

— כ/האָב מורא געהאַט איינצושטעלן.

— זיכער.

— בעסער נישט האָבן, איידער ליידן אַ בושה.

— זיכער.

— אַזוי ווייסט אונדז כאַטש קיינער נישט.

— בעסער אַזוי.

— אין דער פּרעמד מוז מען ליידן.

— איך ווייס.

— כ/האָב נישט געוואָלט זיצן קיין וועזשע...

— וואָס זשע דערמאַנסטו זיך? — קוקט אים שבע אָן מיט פאַרוואַנדערונג.

— מען האָט דאָך געשמועסט נישט צו דערמאַנען די וועזשע.

— עס האָט זיך אַרויסגעגליטשט פון מויל.

— מער זאָלסטו נישט רעדן פון דעם! — האָט שבע מיט אַ פינגער

גערדאט מאַניסן. — און איך וועל דיר באַלד ווייזן, אַז איך וועל ברענגען פון קראַם אַלץ וואָס כּוּויל. עפעס האָב איך איצט באַקומען שטאַרקייט. אַט וועסטו זען.

שבע איז גיך אַראָפּ אין קראַם אַריין און איז אַריין דאָרטן מיט פּריילעכ־ קייט און מונטערקייט, גלייך ווי זי וואַלט נאָר וואָס אַן אוצר געפונען. דער קרעמער האָט צו איר געטראָגן אַקעגן זיין באַרימט שמיכעלע, וואָס ער האָט געשמייכלט מיט זיין נאַקעטן קאַפּ און בשעת מעשה איז ער געוואָרן דויט ווי אַ בוריק. וואַרים עס האָט זיך אים טאַקע אויסגעוויזן, אַז שבע האָט זיכער איצט אַן אוצר געפונען. שבע האָט זיך געהייסן געבן אַליק, וואָס זי האָט באַ־ דאַרפט האָבן. און זיך געדונגען אויף דעם מקח פון די דאָזיקע זאַכן.

— מיין מאַן אַרבעט שווער און איך באַדאַרף אָפּהיטן זיין גראַשן — האָט שבע געזאָגט און דערביי קאַקעטירט מיט אירע ליפּן און אויגן. דעם קרעמער איז שטאַרק געפעלן אַזעלכע רייד. האָט ער אַלע זאַכן שיינ פאַרפאַקט אין אַ פאַפּירענעם זאַק און געפרעגט צי זי וויל נאָך עפעס. מיט אַזעלכע פּרויען האָט ער ליב צו האַנדלען, וואַרים זיי ווייסן דעם טעם פון יענעם האַרעוואַניע, און ער האָט נאָך און נאָך גערעדט און שיער נישט פאַרנודיעט שבען ביז צום טויט מיט דעם אויסגוס פון זיינע אייגענע צרות. צום סוף האָט שבע געהייסן, אַז ער זאָל פאַרשרייבן אין בוך און געשטאַנען דערביי און געקוקט ווי אַזוי ער פאַרשרייבט.

אין שטוב איז זי אַריינגעקומען אַ פּריילעכע און אויסגעשאַטן פון פאַ־ פירענעם זאַק אַלע גוטע זאַכן אויפן הוילן טיש.

— זעסט, מאַניסן. ער האָט זיך אַפילו נישט אַ קרים געטאַן — האָט שבע געזאָגט מיט אַ פּריילעכער שטים.

— נאָר איינער, וואָס האָט ער מורא ?

— טאַקע, וואָס האָט ער מורא ? — האָט שבע ווייטער געפלאַפלט. — און

זאַלסטו זען מיט וואָס פאַר אַ כבוד. און ער האָט מיר דערציילט זיינע צרות.

— עס איז נאָך דאָ עמעצער, וואָס האָט צרות ? — האָט מאַניסן געפרעגט

און עס האָט זיך געפילט, ווי ער מאַכט חוזק.

— עס איז דאָ, עס איז דאָ.

זיס איז דאָס ברויט געווען. דאָס גוטע אויסגעבאַקענע ברויט, פון וועלכן מאַניסן האָט געשניטן גרויסע רייפטן, און געשמאַקט איז געווען דאָס שטיקל הערינג, פליישיק, שמאַליציק און ווייס. און באַטעמט איז געווען דאָס גלאַז טיי, און ביידע האָבן הנאה געהאַט. און זייערע פּנימער האָבן זיך גערויטלט פון דעם אמתן הנאה האָבן פון אַ מענטש, וואָס דערפילט, אַז ער לעבט און עס איז נאָך דאָ האַפּענונג אויף זייער ווייטע און אויף זייער ליכטיקע שיינע טעג.

מאָנים האָט זיך נאָכן מאַלצייט דערמאָנט, אַז זינט ער איז דאָ אין אמעריקע האָט ער נאָך נישט אַריינגעקוקט אין אַ ספר. אַלע טאָג ביי דער אַרבעט דער-מאָנט ער זיך אין זיינע ספרים און באַשליסט, אַז נאָך וועטשערע וועט ער אַריינקוקן אין אַ ספר. אָבער ווען ער קומט אַהיים פאַרגעסט ער זיך צו דערמאָנען אין זיינע ספרים. איצט אַ, גראַד היינט אויף דער נאַכט, האָט ער זיך דערמאָנט. מען באַדאַרף גיין אַרויסנעמען אַ ספר. נעם, מאָנים, און גיי ברענג עפעס אַ ספר, זאָגט מאָנים צו זיך אַליין און פּוילט זיך אויפצוהייבן פון אַרט. זאָגן שבען, אַז זי זאל ברענגען אַ ספר, האָט ער נישט קיין מוט. זי וועט אים אָנקוקן ווי אַ משוגענעם. וואָס עפעס פּלוצלונג, אינמיטן דערינען, אַ ספר? ער באַדאַרף זיך אַליין אויפהייבן און גיין ברענגען, פון טונקעלן צימער, אַ ספר. ער פּראַווט זיך אויפהייבן און קאָן נישט. אַלע זיינע גלידער זיינען אָנגעגאַסן ווי מיט בליי און די הענט ברעכן און די הויט פון די הענט ציט און די פינגער זיינען אַזוי ווי אַפּגעשטאַרבענע. זאָגט שוין מאָנים צו זיך אַליין, אַז היינט אויף דער נאַכט וועט ער שוין אין קיין ספר נישט אַריינקוקן.

11

דאָס פאַרגרעבט ווערן

דאָס נישט קאָנען אַריינקוקן אין אַ ספר האָט מאָניסן געקאָסט אַ סך געזונט. עס האָט אים ווי געטאָן צו זען מיט זיינע אייגענע אויגן ווי אַזוי ער ווערט צוביסלעך פאַרגרעבט — פאַרגרעבט אי פון אויסנווייניק, אי פון אינע-ווייניק. וואָס האָט ער דאָ אין אמעריקע אין זין? גאַנץ פרי, אַז ער שטייט נאָר אויף, האָט ער שוין אין זין, אַז מען באַדאַרף לויפן אין שאַפּ אַריין. און פון אינדערפרי ביז אין אַוונט האָט ער אין זין, אַז מען דאַרף באַוועגן, אַדער ווי דייוו, דער אַנטרייבער, זאָגט, וואַרפן גיך מיט די הענט. זיין שכן, דער רויטער, באַוועגט אויך גיך מיט די הענט. וויל אים מאָנים ווייזן, אַז ער קאָן אויך וואַרפן מיט די הענט. בייטאָג, אַז עס קומט די שעה פון צוועלף, האָט מאָניס אין זין דאָס אַפּרוען און די קישקע. זיך אָנגעשטאַפט מיט דעם אַנבייסן, דעם טרוקענעם, זיצנדיק אין איילעניש אויף דער קופּע מיט אָנגעוואַרפענע שטיקלעך שמאַטקעלעך, הייבן זיך אָן ביי מאָניסן די אויגן קלעפן. זרעמלען ווילט זיך אַזוי אַ ביסל. אָבער מען קאָן נישט: חברה אַרבעטער טוען אַפּ אַלערליי שפּיצלעך, פון וועלכע עס לאַזט זיך אַמאָל אויס זייער ביטער. און נאָך מיטאָג, ווידער געוואַרפן מיט די הענט און מען לויפט און מען יאָגט זיך

ביז עס ווערט פינצטער. דערנאָך לויפט מען אַהיים און מען שלינגט דאָס וואַרעמע געקעכץ און דערנאָך איז מען שוין איבערגעפילט. בלייבט מען זיצן ווי אַ געליימטער און מען קאָן זיך נישט רירן, און דערנאָך לויפט מען גיך זיך לייגן שלאָפן. מען זיצט און מען ציילט די שעהן און די מינוטן. אָט, אָט איז שוין ניין; אָט, אָט איז שוין האַלב נאָך ניין, און צען אַזויגער ליגט מען שוין אַ צעגאַסענער אין ווייכן בעט און מען שלאָפט געשמאַק. דאָס איז אַלץ פון אויסנווייניק. דאָס, וואָס מען קאָן זען מיט די אויגן, און וואָס איז מיט דעם אינעווייניקסטן, מיט דעם, וואָס מען קאָן נישט זען מיט די אויגן? אַ גאַנצן טאָג הערט מען נישט קיין ווייך וואָרט. די מאַשינען בויערן אויס לעכער אין מוח מיט זייער רויש און דאָס גראַבע וואָרט פון דעם אַנטרייבער דיין (אַזוי האָט מען דאָרט אין פאַבריק גערופן דיין אונטער די אויגן) לייגט זיך אַזוי ווי שווער בליי אויף דעם געמיט. טאָג איין, טאָג אויס, איז דער דאָזיקער דיין נאָר אין קריג מיט אַלעמען. איין זאך האָט נאָך קיינער נישט געטאָן גוט. דאָס דאָזיקע געפיל, אַז דו האָסט נאָך איין זאך נישט געטאָן גוט, צעקרימט די נשמה דינע, וואָרים עס איז ביי דיר אויך פאַראַן אַ נשמה און דו מיינסט, אַז דו מעגסט אויך טאָן אַמאָל אַ קרומע זאך, אָבער נישט אַלע מאָל איז דאָס, וואָס דו טוסט, קרום. און אויב מען קוקט אויף דיר מיט אַזעלכע קרומע אויגן, ווי דער באַלעבאַס דושיקאַב און זיין אַנטרייבער, פאַרגייט דיר דער גאַנצער טעם פון דיין לעבן, און עס ווערט דיר מיאוס דאָס שטיקל ערד, אויף וועלכן דו שטייסט, און קוקסט אויף זיך ווי עפעס אַן איבעריק, אַן אומנייטיק באַשעפעניש. גאָט, זאַגסטו, וואָס בין איך ערגער פון אַ פערד אין שטאַל? יענעם גיט מען טאַקע אַפט מיט דער בייטש, אָבער אַמאָל טוט מען אים אויך אַ גלעט איבער דעם קריזש.

און די אַרבעטער אין שאַפּ זיינען איינס ווי איינס פאַרגרעבטע מענטשן. דער רויטער, וואָס שטייט אין שכנות מיט מאַניסן און פאַקט אויך העמדער פונקט אַזוי ווי מאַניס, איז אַזוי גראַב! זיין גראַבקייט שרייט פון אים אַראָפּ אי פון זיין פנים, אי פון זיינע רייד. קיין אַנדערן נאָמען האָט ער נישט דאָ אין שאַפּ. מען רופט אים „דער רויטער“, דערפאַר, וואָס זיינע האָר זיינען רויט. מאַניס האָט אַ קבלה, אַז וואו נאָר אַ רויטער מענטש איז ער אַ שלעכטער, אַ גראַבער מענטש, אַ בעל כעסן, אַ גזלן, אַ וואָס אין דער קאַרט. אָבער דער דאָזיקער רויטער גייט אַריבער אַלע רויטע מענטשן אויף דער וועלט. אַזוי טראַכט מאַניס. ער האָט פיינט דעם רויטן, ווי מען האָט פיינט סם. עס הערט זיך פון אים אויף אַ מייל. די ווייט. עפעס זיינען זיינע קליידער איינגעווייקט אין שווייס, און דערצו אַזאַ פאַסקודנעם שווייס. פון אַ גוטן מענטשן קאָן זיך

גאר אזוי נישט הערן. דערצו האָט ער אַ פנים אַ לענגלעכס מיט אַ לאַנגער נאָז, וואָס זעט אויס ווי אַן אָפגעשיילטע, און מאַדנע לאַנגע ציין, און ווען ער זאָגט עפעס, זאָגט ער נישט, ווי מענטשן באַדאַרפן זאָגן, נאָר ער פּאַנפּעט און ציט אויס די ווערטער אזוי לאַנג, ביז עס ווערט אַזש נישט גוט. דער דאָזיקער רויטער האָט אויך אַן עובדה צו גרעבצן אי דורכן מויל, און אויב מען וויל, קאָן ער גרעבצן אויף אַן אַנדערע כלי אויך. עס זאָגט זיך נאָר אזוי, אויב מען וויל. ער פרעגט ביי קיינעם נישט — ער גרעבצט. וויפיל מאַנים איז דאָ געווען אַ פרעמדער, האָט ער מורא געהאַט אויפצופענען דאָס מויל און זיך געהאַלטן פונדערווייטנס פון דעם רויטן.

אַז מאַנים איז דאָ געוואָרן אַ ביסל היימישער, האָט זיך „דער רויטער“ צוגעשאַרט צו אים און לכתחילה אַנגעהויבן מאַניסן לערנען: „אזוי האַלט מען נישט די פינגער, אזוי אַ באַדאַרף דאָס העמד ליגן, מיטן האַלדז צום פופיק“ — דאָס האָט דער רויטער געלערנט מאַניסן ווי אזוי צו אַרבעטן. מאַנים האָט ביי אים נישט געפרעגט, אָבער אַז יענער איז גראַב און וואַרט נישט ביז מען וועט ביי אים פרעגן.

אַז „דער רויטער“ האָט דערזען, אַז מאַנים קאָן שוין די מלאכה, האָט ער אַנגעהויבן שטילער הייט איינצורעדן מאַניסן, אַז ער זאָל גיין זיך זוכן אַן אַנדערע פּאַבריק. „דאָ וועט פּאַר דיר סיי ווי נישט זיין קיין אַרט“ — האָט „דער רויטער“ געזאָגט מאַניסן. — „וואָס באַדאַרפטו וואַרטן ביז מען וועט דיך אַוועקשיקן, גיי אַליין אַוועק.“

מאַנים האָט געשוויגן. ער האָט מורא געהאַט פאַרן „רויטן“. וואַרים ער האָט שוין אַ סך מאָל אויסגעפונען, אַז וואָס ער זאָגט אַרויס צום „רויטן“, ווייסט באַלד דערפון דייוו דער אַנטרייבער.

האָט זיך מאַנים געהיט מיט אַ וואַרט. און דאָ האָבן זיך ערשט אַנגעהויבן נייע צרות. דער רויטער האָט זיך מיט מאַניסן דערפאַר, דאָס הייסט פאַר זיין שווייגן, אָפּגערעכנט. וואַרים חוץ דעם רויטן זיינען אין פּאַבריק געוועזן נאָך אַנדערע אַרבעטער, האָט דער רויטער אַנגעמאַכט אַן אינטעריגע צווישן מאַניסן און די איבעריקע אַרבעטער.

„דער רויטער“ האָט אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג, אַז מאַנים האַלט זיך גרויס קעגן די אַנדערע אַרבעטער. האָט מען מאַניסן אַנגעהויבן צו פאַרפּאַלגן. ברודערל, דו האַלטסט זיך גרויס, וועלן מיר מיט דיר גאַרנישט האָבן צו טאָן. פשוט, מיר וועלן דיך איגנאַרירן.

מאַנים האָט זיך אַרומגעזען, אַז ער איז געבליבן איינער אַליין אין שאַפּ. קיינער וויל מיט אים נישט רעדן. מען אַנטלויפט פון אים ווי פון אַ פעסט.

מאָנים האָט דערפון געהאַט גרויס עגמת נפש. ער האָט געוואוסט, אַז ער איז גאַרנישט שולדיק, פאַרוואָס קומט אים אַזאַ שטראַף ? און וואָס נאָך האָבן זיי געטאָן ? די אַרבעטער אין שאַפּ האָבן מאָניסן נישט נאָר אינגאַרייט, נאָר זיי האָבן אָנגעהויבן צו מאַכן חוזק פון אים — טאַקע אים אין די אויגן. עס פלעגט זיין אַזוי: מאָנים וויל נאָר עפעס זאָגן, האָט ער נישט צו וועמען אַ וואָרט אויסצורעדן, און טאַמער זאָגט ער שוין עפעס, שיסן אַלע אויס אין אַ געלעכטער און קרימען אים נאָך ווי אַזוי ער רעדט. גייען אוועק טעג גאַנצע און מאָניס רעדט נישט אַרויס קיין וואָרט. „אפּשר בין איך אַ נאָר ?“ — טראַכט מאָניס צו זיך אַליין. — „בין איך אַ נאָר, קומט מיר אַזאַ שטראַף, דאַרף איך שווייגן...“

ער זעט אַבער נישט, אַז דאָ אין פאַבריק זאָלן זיין אַזעלכע קלוגע מענטשן. וויפיל ער האָט געקאַנט מיט זיין נאַרישן — שוין צוגעבן, אַז נאַרישן — שכל באַטראַכטן, איז דאָ נישט פאַראַנען צווישן די פינף אַדער זעקס פרעסערס איינער אַ לייטישער. איינער איז גאָר אַ הויכער און איז שוין גרוי. קיין באַרד האָט ער נישט, אַבער זיין פנים איז מאַדנע צעקרימט און די לאַנגע נאָז זיינע הענגט אויף זיין פנים, אַזוי ווי זי טראַכט ווען סע נישט איז אַרונטערצופאַלן. אַדער עס דאַכט זיך אויס, אַז זי וועט איבערוועגן מיט איר געוויכט, און דער גאַנצער לאַנגער מענטש וועט זיך איבערקערן מיטן פנים אַראַפּ. דער דאָזיקער מענטש קאָן קוים זאָגן אַשרי, אַבער ער באַרימט זיך, אַז ער האָט אַמאַל געקאַנט גוט גנבענען פּערד, קי, אַקסן און וואָס עס איז נאָר געקומען אין זיינע הענט. און עס האָט מיט אים געטראַפּן אַן אומגליק, וואָס מען האָט אים געכאַפט ביי אַ גנבה, און ער באַרימט זיך ווידער — דערהרגעט די סטראַזש-ניקעס און איז אַנטלאַפּן קיין אַמעריקע. דאָס ווייב איז געבליבן דאָרט ביז היינטיקן טאָג. גראַב איז ער ווי אַ גוי, „און וואָס וועל איך גיין זאָרגן וועגן אַ ווייב דאָרטן...“ — באַרימט ער זיך אַלע מאַל. — „דאָ בין איך אַ פרייער פּויגל און האָב די גאַנצע וועלט אין דער ערד...“ דער צווייטער פרעסער איז אויך אַנטלאַפּן אַהער קיין אַמעריקע און איבערגעלאַזט דאָרט אַ ווייב מיט קינדער. אַנטלאַפּן איז ער מיט אַ מויד, אין וועלכער ער האָט זיך פאַרליבט. ער איז נאָך כמעט אַ יונגעראַן. געווען אינדערהיים אַ שניידער, קאָן אויך נישט דאַוונען און אויף זיין פנים ליגט דאָס גראַבקיט און שרייט צו דער וועלט: „דו, וועלט, כ'האַב דיך אין דער ערד. דאָס, וואָס איך בין גראַב איז גאַרנישט, אַבער כ'האַב דיך אין דער ערד, כאַטש דו ווייסט, אַז איך בין גראַב. איך וויל אַפילו נישט האָבן קיין יסורים דערפון...“ ער איז תמיד פריילעך און הירזשעט אַזוי ווי אַ לאַשעק און עס איז אים גוט, וואָרים עס פעלט אים גאַרנישט. דער דריטער פרעסער איז אַ נעבעכל. אַ דאָר יידל, שוין נישט

קיין יונגער. אבער ער זעט אויס צו זיין פון די יידן, וואָס קאָנען אייביק נישט אַלט ווערן. ער גאַלט זיך די באַרד און ער רייכערט ציגאַרעטלעך. גע- מאַכט פון הוילן טיטון, אָן פאַפיר, און ער האַלט דאָס דאָזיגע ציגאַרעטל אין מויל ביז דאָס פּיער קומט אָן ביז צו די ליפּן. דערפון זיינען זיינע ליפּן בלוי, ווי די ליפּן פון אַ מענטש אין אַ שטאַרק קאַלטן טאַג. דאָס דאָזיקע נעבעכל הייסט איזי. אַט האַסטו דיר אַ נאַמען — איזי! און ער האַט דווקא אַ ווייב מיט זעקס קינדער. און זיין ווייב, זאַגט ער, וועגט צען מאָל אַזוי פיל ווי ער. און האַט פאַר אים מורא, דאָס קדחת. וואַרים ער קאָן צופאַלן צו איר און איר געבן פעטש, אַבער שעמט זיך צו שלאָגן אַזאַ גרויסע יידענע. לאַזט ער זיך בעסער, אַז זי זאָל אים שלאָגן... שלאָגט זי אים, און די קינדער זייערע קוקן און וויינען, און דערנאָך, דאָס הייסט נאָך די פעטש, ווערט נאָך דאָס ווייב זיינס ברוגז, ביז וואָנען עס קומט די צייט און ער בעט זי איבער. אַבער אַזוי ווי דאָס טרעפט זייער אַפּט, איז דערפאַר דאָס ווייב מיט אים דאָס גאַנצע לעבן ברוגז. דער פּערטער פּרעסער איז אַזוי ווי אַ שטילשווייגנדיקע וואָנט. אַז ער שטייט ביים טיש און פּרעסט מיט זיין פּרעסל, דאַכט זיך, אַז אַ וואָנט שטייט און שאַקלט זיך. זיין נאַמען איז סעם. מען ציט עס אויס סע-ע-עם. אַבער ער שווייגט ווי אַ וואָנט. און אַזוי שטיל ווי ער איז, איז מען מיט אים קיינמאַל נישט זיכער, צי ער האַט דיך ליב, צי ער האַט דיך פיינט. גיכער האַט ער דיך פיינט, וואַרים אויף זיין פנים איז פאַרגליווערט די אמתע גאַל. אַזאַ מענטש קאָן דיר אַפהאַקן אַ שטיק האַנט אַדער אַפּרייסן אָן אויער און זאָל אַפילו נישט טאָן קיין פּינטל מיטן אויג. זיין קאַפּ איז גרויס ווי אַ דיניע און ביים שטערן דעם שמאַלן ליגט תמיד צוויי-דריי האַר, איינציקע, צעוואַרפן דאָ און דאָרט. דער דאָזיקער שטערן איז אַזוי ווי געשוואָלן און איז אַריבער-געבויגן איבער דער נאָז, ווי אַ הענגענדיקער באַרג, און הינטערן הענגענדיקן באַרג ליגן טיף באַהאַלטן צוויי קליינע תּמעוואַטע אויגן. דער פּינפטער פּרעסער האַט נישט קיין האַר אויפן קאַפּ. דער מוח און דער שטערן און די פאַטילניצע זיינען ביי אים אויסגעמישט. אַט דאַכט זיך, אַז זיין מוח איז גאָר ביים האַלדז און נאָקן און דער שטערן איז אויפן שפיץ קאַפּ און דער שפיץ קאַפּ זיינער איז עט אונטן ביי דער נאָז. דערצו העלפט זייער פיל דאָס, וואָס ער דרייט אַזוי גיך און פלינק מיט זיין קאַפּ דעם נאַקעטן, אַז מען קאָן נישט האַבן קיין צייט צו כאַפּן אַ בליק אויף אים. ער האַט גרויסע, גרויע אויגן, וועלכע גיסן זיך אַריבער מיט זייער אויסערגעוויינלעכער פייכטקייט איבער די ברעגעס פון זייערע וויעס. אין אַט די דאָזיקע אויגן איז דאָ אַזוי פיל שנאה און כּעס. די מינוט, וואָס זיי גיבן אויף אייך אַ קוק, הייבט איר שוין אָן צו ווערן אַ פאַרשאַלטענער. אַ בייזער מענטש און דערצו אַליין אַ פאַר-

שאלטענער. געקומען אהער קיין אמעריקע צו לויפן, וואָרים אייגענע ברידער האָבן אים פאַריאַגט פון טאַטנס ירושה. דערפאַר, וואָס ער איז געווען דער אויסוואַרף אין דעם הויזגעזינט. טאַג איין, טאַג אויס זיך געקריגט און געשלאָגן, ביז מען האָט אים געגעבן אויף הוצאות. נאָ, גיי קיין אמעריקע. דאָ איז אים ביטער. אַ פולע שטוב מיט קינדער און דאָס ווייב קרענקט. נישט אומזיסט האָט אַ מענטש אַזעלכע גזלנישע אויגן. ער מיינט, אַז די וועלט איז אים שולדיק פאַר זיין ביטער מזל. ער טענהט: „פאַרוואָס האָט מיך מיין טאַטע נישט געלערנט פונקט אַזוי, ווי ער האָט געלערנט מיינע אַנדערע ברידער?...“ און דערביי טוט ער אַ גלאַנץ מיט זיינע גרויע אויגן און עס ווערט אַזוי אומהיימלעך. דער זעקסטער פרעסער איז אַזוי ווי דער תם פון דער הגדה. זיין קליין בערדל שטייט ביי אים אויפן געזיכט, נישט עס וואָקסט. זיינע אויסגעלאָשענע פאַרוויינטע אויגן, זיינע גראַבע אומגעוואָשענע הענט, וועלכע זיינען פול מיט קרעץ און אַלערליי צרעתן, זיינע פאַרוואָקסענע בעגל פון די פינגער, וועלכע זיינען אַזוי אַנגעפילט מיט קויט און זיינען גראַב און אומבאַהאַלפן, אומניצלעך פאַרלאָזט. אים רופט מען מיט דעם יידישן נאָמען משה. אָבער בשעת מען רופט אים משה, באַטאַנט מען דאָס וואָרט אַזוי, אַז עס קלינגט נישט ווי משה, נאָר ווי תם.

דאָס איז דער איינדרוק, וואָס מאַניס האָט פון די זעקס פרעסערס. די זעקס פרעסערס האָבן אַלע אייניגעם איין אַרויסהעלפער, וועמען מען רופט „דער איינטונקער“ דערפאַר, וואָס ער טונקט איין די העמדער אין אַ צעבער מיט קראַכמאַל. פון דער דאָזיקער אַרבעט זיינען ביי דעם איינטונקער תמיד די הענט אַזוי ווי אַפגעקראַכענע, רויטע, און פון דעם, וואָס ער ווישט זיך די הענט אָן זיינע הויזן, זיינען די הויזן ביי אים גלאַנציקע און דאָס פאַרטוך, וואָס ער טראַגט, איז אויך אַ גלאַנציקס, און ס'איז אויך שטייף און עס מאַכט דעם איינדרוק, אַז עס איז אַ לעדערן פאַרטוך, כאַטש עס איז נישט. דער דאָזיקער איינטונקער הייסט ר' אייזיק, פאַרוואָס מען רופט אים „ר“, איז נישט באַוואוסט. קיין גרויס חכמה אָדער תורה פאַרמאַגט ער נישט. אַ פראַסטער ייד. אָבער מען רופט אים „ר“ אפשר דערפאַר, וואָס ער איז דער קלענסטער אין שאַפ. דווקא מיט אים שאַפט זיך איטלעכער. באַדאַרף עמעצער בוימוואָל אָדער קנעפלעך, שיקט מען ר' אייזיק און ער ברענגט. ער טונקט איין די מאַנזשעטן און די קעלנער מיט גרויס כוונה, אַזוי ווי אַ שוחט פאַרעט זיך מיט אַן עוף פאַר דער שחיטה. מאַניס קאַן זיך נישט העלפן צו טאָן אַ שמייכל, זעענדיק ווי ר' אייזיק טוט זיין אַרבעט. אָבער דאָס קאַמישסטע איז, ווי אַזוי ר' אייזיק מאַכט זיך אַליין זיין ציגאַר טיטון מיט זיינע אַנגעקראַכט מאַליעטע הענט. דאָס ציגאַר-פאַפיר קלעפט זיך צו צו זיינע פינגער און ער

רייסט די פינגער פון ציגאר-פאפיר און ווישט זיי אן זיינע הויזן, וועלכע זיינען אויך פול מיט קראכמאל, און דערפון ווערן נאך זיינע פינגער מער קלעפיקע. אלטער נאר, טראכט מאַניס, צו וואָס טויג דיר דאָס רייכערן? וואָס פאַר אַ טעם האָט ביי אַזאַ מענטש דאָס רייכערן? ר' אייזיק איז זייער אַ גוטער און לאָזט זיך טרעטן אפילו אויפן קאַפּ, נישט נאָר פון דעם באַלעבאַס, נאָר פון יעדן איינעם אין שאַפּ. די פּרעסערס זיינען זיך אין אים נוקם און ווייסן גאַרנישט פון קיין רחמנות. זיי יאָגן פון אים אַרויס זיי קישקעס. ער מוז זיי אַלע זעקס צושטעלן די איינגעטונקטע העמדער פונקט צו דער צייט, עס זאָל חלילה נישט פאַרפאַלן ווערן קיין איין מינוט. ער מוז די העמדער איינטונקען אַזוי, אַז דאָס פּרעסל זאָל זיך נישט קלעפן צום לייזונט. ער מוז אויך זען צו זיין זייער פאַרזיכטיק, אַז עס זאָל חלילה נישט בלייבן שטיין אויף די העמדער איין פּלעק. מיט איין וואָרט: איידער צו זיין אַ ר' אייזיק, טראַכט מאַניס, איז שוין בילכער צו ליגן אַלס אַ קליין ווערימל ערגעץ אויף אַ מיטן וועג און זיך וואַרעמען אויף דער זון. ממה נפשך, וועט מען איבער-פאַרן, וועט זיין פאַרפאַלן... צוליב וואָס האָט גאַט באַשאַפן אַזעלכע ר' אייזיקס? האָט זיך דען די וועלט נישט געקאַנט באַגיין אָן אים? דעם אמת, די וועלט האָט זיך אויך געקאַנט באַגיין אָן נאָך אַ סך מענטשן און אויך אָן מאַניס, אָבער אַזאַ לאַ יוצלח ווי דער ר' אייזיק... דער צונאַמען „איינטונקער“ איז צו ר' אייזיקן אַזוי צוגעטראָפּן. ער איז איינגעטונקען אין טפשות פון קאַפּ ביז די פיס. זאָגט עמעצער אַ גוט וואָרט, לאַכט ער. זאָגט עמעצער אַ שלעכט וואָרט, לאַכט ער אויך. גיט אים איינער פון די פּרעסערס אַ שטויס אין זייט אַריין, כאַפט ער זיך ביי דער זייט און עס דאַכט זיך, אַז אַט, אַט הלשט ער. אָבער באַלד צעשמייכלט זיך זיין פנים דאָס בלייכע און עס איז גלייך ווי נישט אים האָט מען געשטויסן. חוץ דעם איינטונקען, טוט ער אַלערליי עבודות אין שאַפּ. ער קומט אַריין דער ערשטער און גייט אַהיים דער לעצטער. ער פאַרענטפערט זיך דערמיט, וואָס ער מיינט, אַז ער איז אַ שמש. מען דאַוונט דאָך דאָ אי אינדערפרי, אי אויפדערנאַכט. וויל ער כאַטש זיין אַ שמש, און די קליינע אותיות פון סידורי קאָן ער נישט ליינען — ער קאָן נאָר ליינען די שטיקלעך אין סידור, וואָס זיינען געדרוקט מיט גרויסע אותיות. פון קליינערהייט אָן האָט ער קאַליע אויגן און דערפאַר האָט מען אים ווינציק געלערנט. קומט דווקא פון אַ באַלעבאַטישער שטוב, און מען האָט, ווי עס ווייזט אויס, זיך מיט אים דאַרטן געשעמט. האָט ער צוגעגנבעט ביי זיין טאַטן אַ בייטל מיט געלט און איז אַנטלאָפן קיין אמעריקע. „איז וועט זיך מיט מיר שעמען, וועל איך אייך אָנפייפן...“ (איינמאַל אין זיין לעבן האָט ר' אייזיק געהאַט שכל.) און אַט אַזוי אַ כאַטש ער האָט קיין שכל נישט, פונדעסטוועגן

טראגט ער רכילות פון איינעם צום אנדערן. און אויב עס איז נישטאָ קיין רכילות, באַשאַפט ער אַליין פון זיין קאַפּ אייגענע רכילות און טראַגט פון איינעם אויף דעם אנדערן. ער מוז אומבאַדינגט וויסן, וואָס עס הערט זיך ביי יעדן אַרבעטער הינטערן אויער-לעפעלע. טאַמער בייגט זיך אָן אַז אַר-בעטער אין מיטן פון דער אַרבעט און זאָגט עפעס שטילערהייט צו אַ צווייטן אַרבעטער, שטעלט באַלד ר' אייזיק אָן זיינע אויערן שפיציק און ווייסט שוין, וואָס יענער האָט געזאָגט. דעם באַלעבאַס, מר. דזשייקאַבס, היט ער מיט אַלע זיינע חושים, ער פאַרשטייט אויפן בליק, ווען דער באַלעבאַס וועט ווערן אין כעס. ער ווייסט אַפילו, ווען ביים באַלעבאַס גייען גוט די געשעפטן אָדער ווען דער באַלעבאַס האָט זיך געקריגט מיט זיין ווייב. ר' אייזיק ווייסט, צי דער באַלעבאַס האָט ליב אָן אַרבעטער, וועלכן אַרבעטער און פאַרוואָס. און דאָס אייגענע פונקט פאַרקערט: וועמען דער באַלעבאַס האָט פיינט און פאַר-וואָס. און ר' אייזיק האָט פיינט דעם אייגענעם אַרבעטער, וועלכן דער באַלעבאַס האָט פיינט, און האָט פאַר דעם דאָזיקן אַרבעטער גאָר קיין שום דרד-ארץ נישט. טאַמער באַדינט ער דעם דאָזיקן אַרבעטער, טוט ער עס אזוי נאַכלעסיק, אַז עס זאל הייסן: איך וואָלט דיך בעסער באַדינט, נאָר דו ביסט שולדיק, קיינער איז דיר נישט שולדיק. פאַרקערט, האָט ר' אייזיק ליב יענעם אַר-בעטער, וועמען דער באַלעבאַס האָט ליב, און קריכט פשוט צו יענעם הינטער די נעגל. ר' אייזיק האָט זייער פיל זאָרג פאַר דעם וואוילזיין פון דעם באַלע-באַס. ער איז נאָך קיינמאל נישט דורכגעגאַנגען די ברייט אָדער די לענג פון דער פאַבריק, אַז ער זאל זיך נישט איינבייגן און עפעס אויפהייבן פון דער ערד. ער הייבט אויף אַפילו אַ שטיקל אומנוצלעך לייזונט און טרייסלט אָפּ דערפון דעם שטויב און לייגט עס אַוועק ערגעץ אויף אַ טיש. בשעת ער טוט אַזאַ אַרבעט, מורמלט ער צו זיך אַליין: אַ מדינה! אַלץ וואַרפט מען דאָ אַוועק... די שניידערס, די אַרבעטער, וואָס פלעגן די העמדער שטעפן, האָבן מיט

ר' אייזיקן שטאַרק געקאַמאָדעוועט. די דאָזיקע שטעפערס, וואָס זיינען דאָ געווען אַ שטיק אַכט, האָבן זיך געפילט ווי דאָס אייבערשטע פון שטייסל דאָ אין פאַבריק. זיי זיינען אַלע יונגע מענטשן, געזונטע און פריילעכע. זייער פריילעכקייט האָט זאַראַזשעט איטלעכן פון די איבעריקע אין פאַבריק. עס איז אזוי געווען: ווען די שטעפער האָבן געשוויגן, האָט איטלעכער אין פאַבריק אויך געשוויגן. געשוויגן האָבן זיי, פאַרשטענדלעך, ווען דער באַלעבאַס, מר. דזשייקאַבס, איז געווען אין פאַבריק, אזוי גיך ווי מר. דזשייקאַבס איז ערגעץ געווען אין גאַס, פלעגן די שטעפערס ווערן פריילעך. און אַז זיי זיינען געוואָרן פריילעך, איז שוין אין פאַבריק געוואָרן פריילעך. זייער פריילעכקייט איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס

זיי האבן געזונגען לידער פון טעאטער־שטיק ארויס, לידער פון וואָדעוויל, אָדער עמעצער פון זיי האָט נאָכגעקרימט ווי אַזוי אַ ייד קומט אַריין קיין אַמעריקע קיין אַמעריקע, אָדער נאָכגעקרימט ווי אַזוי אַ ייד קומט אַריין קיין אַמעריקע דאָס ערשטע מאָל, אָדער נאָכגעקרימט ווי אַזוי אַ ייד ווערט אַ בירגער פון אַמעריקע, און אַ סך אַנדערע זאַכן. עס איז געווען איינער צווישן די שטעפערס מיטן נאָמען דזשייקעלע, איז דאָס געווען אַ ברען. זיין פנים איז געווען גער־שטופלט און ער האָט געטראָגן פראַנצויזישע פאות. אַז ער האָט באַדאַרפט נאָכקרימען אַ יידענע, פלעגט ער מיט ביידע הענט פאַרשטעלן די פראַנצויזישע פאות און באַלד איז ער געוואָרן אַ יידענע; האָט ער אָבער געוואָלט נאָכ־קרימען אַ ייד, פלעגט ער מיט ביידע הענט טאָן אַזוי, ווי אַ ייד טוט, ווען ער וויל אויסקרייזלען זיינע פאות. דאָס הייסט, ער פלעגט מיט די פינגער קרייזלען זיינע פראַנצויזישע פאות אָדער מאַכן דעם אינדרוק, אַז ער קרייזלט זיי און באַלד האָט ער אויסגעזען ווי אַ ייד מיט געקרייזלטע פאות. זיין קול האָט זיך געביטן אַזוי גרינג, אַז עס איז פשוט געווען אַ חידוש, ווי אַזוי ער טוט עס און ווי גיך ער טוט עס. ער איז געווען דער איינאיניקער צווישן די שטעפערס, וואָס האָט געקאָנט נאָכקרימען מענטשן. „דערצו האָט ער שכל“ — פלעגט מאַניס טראַכטן ביי זיך אַליין. — „פאַרוואָס האָט ער נישט קיין שכל, אַז מר. דזשייקאַבס זאָל אַרבעטן ביי אים אין אַ פאַבריק, אַנשטאַט, למשל, וואָס ער אַרבעט גאָר ביי מר. דזשייקאַבס אין אַ פאַבריק?...“ נאָר אַז מאַניס האָט זיך צו דעם דאָזיקן בחור גוט צוגעקוקט, האָט ער אים דער־קענט, אַז ער איז אַ פוסטע כלי. וואָס האָט געהייסן ביי מאַניסן פוסט? פוסט האָט ביי מאַניסן געהייסן אַ מענטש, וואָס האָט אין זיך גאַרנישט. אין אַזאַ מענטש קאָן מען אַנקלאַפן מיט אַ פינגער, וועט אַפּקלינגען ליידיקייט. גער־לערנט האָט ער נישט; קיין עול אויף זיך האָט ער נישט; אַ שניידער איז ער און אַ שניידער וועט ער בלייבן זיין גאַנץ לעבן.

עס איז געווען אַ צווייטער שטעפער, וואָס האָט געקאָנט נאָכקרימען אַלערליי חיות און עופות, וואָס עס זיינען נאָר דאָ אויף דער וועלט. דער, וואָס האָט נאָכגעקרימט מענטשן, האָט געהייסן דזשייקעלע, און דער, וואָס האָט נאָכגעקרימט חיות און עופות, האָט געהייסן טשאַלי. אין שאַפּ האָט מען זיי אָבער זעלטן גערופן ביי די דאָזיקע נעמען. זיי האָבן ביידע געהייסן דאָס פורים־פאַרל. אַ, דאָס פורים־פאַרל קרימט שוין נאָך ווי אַ האָן קרייעט! אָדער פאַרקערט, דאָס פורים־פאַרל קרימט שוין נאָך ווי אַ ייד פעזלט מיט קאַלדרעס! אי דזשייקעלע, אי טשאַלי זיינען געווען גראַב אין זייער באַנעמען זיך מיט די אַנדערע שטעפערס. וואָרים זיי זיינען געווען פון די ערשטע צוויי שטעפערס, מיט וועלכע מר. דזשייקאַבס האָט אַנגעפאַנגען צו פירן זיין

פאבריק, און דערפאר האבן זיי אויסגענוצט אַט דעם דאָזיקן יחוס אי פאַר זיך אַליין צום גוטן, אי פאַר די איבעריקע שטעפערס צום שלעכטן.

די איבעריקע שטעפערס זיינען אין קורצן געווען כמעט אַלע ענלעך איינער צום צווייטן. קיין סימנים אויף זייערע פנימער זיינען נישט געווען. אַלע האָבן זיך געגאַלט אי די בערד, אי די וואַנסעס. עס איז נאָר געווען אַ חילוק אין זייערע נעמען: איינער האָט געהייסן דזשאָו, האָט דער אַנדערער געהייסן פיליפּ. אַלע זיינען געקומען צו לויפן קיין אַמעריקע. עס האָט נאָך איינער פון זיי נישט געזאָגט: „איך בין געקומען צו פאַרן קיין אַמעריקע“... אויף דער מאַשין שטעפן האָבן זיי זיך אַלע אויסגעלערנט נאָך אינדערהיים. דאָס איז געווען זייער גאַנצע קענטעניש. נאָך אַלס קליינע יינגלעך זיינען זיי אַוועק־געגעבן געוואָרן ווער צו אַ דאַמען־שניידער און ווער צו אַזוי אַ שניידער און זיך אויסגעלערנט שטעפן. אַבי־נאָר אויסגעלערנט שטעפן, האָט מען זיך אויפ־געהויבן און אַנטלאָפן קיין אַמעריקע. און זיי איז גוט דאָ אין אַמעריקע. וואַרים זיי קאַנען שטעפן. זאָל זיך מאַניס באַרימען, אַז ער קאַן שטעפן?... און דערפאַר זיינען זיי דאָ אין שאַפּ, כמעט אַלע שטעפערס, דאָס אויבערשטע פון שטייסל. זיי זיינען שטאַלץ מיט זייער מלאכה און אַז מען שמועסט מיט זיי, זאָגן זיי, אַז זיי מאַכן רייך אַמעריקע. וואַרים איידער זיי, די דאָזיקע שטעפערס, זיינען אַהער געקומען, איז דאָ געווען זייער ווינציג שטעפערס. הייסט דאָך עס, אַז מיט זייער קומען האָבן זיך די מאַשין־שטעפערס פאַר־גרעסערט און דאָס וועט מסתמא רייכער מאַכן אַמעריקע. עס נעמט נישט קיין סך און מאַניס הייבט שוין אַן מקנא זיין אַמעריקע. אַבער מאַניס איז אַ ייד, וואָס אויב ער טראַכט פון עפעס ווייסט ער נאָר אַליין דערפון. איז ער מקנא אַמעריקע. ווער ווייסט, וואָס פאַר אַ רייכקייט אַמעריקע וועט אַנזאַמלען פון אַט די שטעפערס. און מאַניס וואָלט אַליין וועלן זיין אַמעריקע. קאַן דען נישט געמאַלט זיין, אַז אַ ייד זאָל זיין אַמעריקע?

12

פאַרפאַקט

נאָר מאַלע וואָס מאַניס איז מקנא געווען אַמעריקע. אים אַליין איז נישט געווען וואָס מקנא צו זיין. ער איז שוין אין אַמעריקע עטלעכע וואָכן און קאַן זיין מלאכה, און פאַרדינט נאָך נישט קיין פעני. מאַניס וואָלט שוין געוואָלט דערלעבן דעם טאַג, ווען ער וועט קאַנען

ברענגען אהיים א ביסל געלט, אמעריקאנער געלט, און ער זאל פילן, אז דאס דאזיקע געלט האט ער אליין מיט זיינע הענט פארדינט.

ווי אזוי צו דערלעבן ביז צו יענער מינוט, ווייסט ער נישט. עס ווייזט זיך אים אויס, אז ער וועט גארנישט דערלעבן ביז צו יענער שעה.

דער באַלעבאָס, מר. דזשייקאָבס, מאַכט זיך ווי טאַמעוואַטע. ער וויל גאַר אַפילו נישט אַ קוק טאָן אויף מאַניסן. וואָלט ער כאַטש געטאָן אַ קוק אויף מאַניסן... און מאַניס האָט נישט קיין מוט צוצוגיין צו אים און אים זאָגן: „היי, מר. דזשייקאָבס, גיט אַ קוק אויף מיר!...“

און וואָס איז דאָס פאַר אַ מדינה, וואָס איין מענטש גיט זי אַזוי פיל כוח, אז ער זאל קאָנען נעמען און איינשפאַנען אַ סך אַנדערע מענטשן און אַזוי אויף שטום-לשון, נישט אומקונדיק זיך אַפילו אויף זיי, טרייבן פון זיי די קישקעס און נאָך דערצו אומזיסט? וואָס איז דאָס?!

מאַניס פּרואווט רעדן מיט דייוון, דעם אַנטרייבער.

— וואָס זאָגט איר, איך קאָן שוין פאַרפאַקן אַ העמד?

דייוו מאַכט זיך ווי ער וואָלט נישט געהערט, וואָס מאַניס האָט געזאָגט, און דאָס, וואָס מאַניס אירצט אים, אַרט אים אויך נישט, און אַזוי ווי אויף צו-להכעיס, פּרעגט ער איבער דעם דאָזיקן ייד, מאַניסן, וועלכער מיינט, אז ער איז אַ גאַנצער איידעלער און שיינער, זאָגט ער אים דווקא „דו“.

— וואָס האָסטו געדברט?

— איך האָב געזאָגט, אז נאָך מיין מיינונג נאָך, קומט אויס, אז איך קען

שוין די מלאכה, וואָס איז אייער מיינונג? האָ, וואָס טראַכט איר?

— איך טראַכט, אז דו ביסט גערעכט — זאָגט דייוו אָפּ אין דער גיך און

אַנטלויפט פון מאַניסן.

מאַניס קוקט זיך אַרום און זעט, אז דייוו איז שוין נישטאָ לעבן אים, ווידער פאַר זיינע אויגן דער טיש און אַ באַרג מיט העמדער. און לעבן אים אין שכנות „דער רויטער“, און דער דאָזיקער רויטער קוקט צו אים פון דער זייט דורך זיינע רויטע, קלייענדיקע וויעס און שאַקלט זיך איבער זיין אַרבעט און וואַרפט מיט די הענט גיך.

צו וועמען ווענדט מען זיך דאָ? — פּרעגט מאַניס ביי זיך אליין. — פאַר

וועמען רעדט מען זיך דאָ אָפּ דאָס האַרץ?

טעג גייען און טעג קומען. די ערשטע זעקס וואָכן פון דעם לערנען זיך די מלאכה זיינען שוין אַוועק און די זיבעטע וואָך האַלט זיך שוין ביים ענדיקן, מאַניס וואָלט געבעטן ביי גאָט, אז ער זאל די דאָזיקע זיבעטע וואָך אויסציען לענגער. עס דאַכט זיך אים, אז די טעג גייען אַזוי גיך. מאַניס איז ער אינאָדערפרי אַוועקגעגאַנגען פון דער היים מיט אַ הויל גלאַז טיי און אַפּגעמאַכט

ביי זיך און אויך אפגעשמועסט מיט שבען, זיין ווייב, און היינט מוז מען רעדן מיט דעם באַלעבאַס — אַדער געלט, אַדער אויס. שבע איז עס געווען די אויסטראַכטערקע פון דער דאָזיקער אידייע: „אַדער געלט, אַדער אויס“... וואָרים מאַניס אַליין האָט גאַרנישט געקאָנט פאַלן אויף אַזאַ המצאה. ביי אים איז אויסגעקומען, אַז וויבאַלד ער האָט שוין זיך געפלאָגט זעקס וואָכן, קאָן ער זיך פלאָגן נאָך אַ וואָך אַדער צוויי. און אַז יושר מוז דאָך ערגעץ דאָ זיין, און סוף כל סוף וועט מען אים באַצאָלן פאַר זיין מי.

שבע האָט אַבער געזאָגט: „ניין!“... מען קאָן נישט וואַרטן אויף יושר, ווען עס איז נישט אַ פעני ביי דער נשמה און מען איז אין אַ פרעמד אַרט. מאַניס האָט איינגעזען, אַז שבע איז גערעכט. דאָס הייסט, ער האָט דאָס אייגענע אַליין אויך פאַרשטאַנען. וואָס איז דאָס פאַר אַ מין יושר? נעמען אַ מענטש און אים פלאָגן זעקס וואָכן און נאָכדעם ווידער פלאָגן און ווידער פלאָגן!

— עס קאָן אַבער זיין, אַז מען וועט מיר סיי ווי באַצאָלן... — האָט מאַניס זיך נישט געוואָלט אונטערגעבן.

— פאַרלאָז זיך נישט אויף יושר, מאַניס... עס איז שוין צייט, אַז זאָלסט וויסן, אַז דער יושר איז שוין געשטאַרבן — האָט שבע אויסגעלאָזט מיט אַ קוויטש, וועלכעס האָט געמיינט גוטמוטיקייט און אפשר אויך אַ ביסל בייקייט. — איז אַפגעמאַכט, אַז איך זאָל רעדן מיטן באַלעבאַס: אַדער געלט, אַדער אויס — האָט מאַניס געוואָלט זיין זיכער, אַז שבע זאָל דערנאָך צו אים קיין טענות נישט האַבן. — וואָרים טאַמער לאָזט זיך אויס צום שלעכטן, וואָס וועט דעמאָלט זיין?

— צום שלעכטן?... — האָט שבע זיך אויף אַ וויילע פאַרטראַכט און באַלד געקומען צו זיך. — וועט זיך אונדז אויסדאַכטן, אַז מיר זיינען נאָר וואָס געקומען קיין אַמעריקע... פאַרשטייט, מאַניס, נאָר איצטער זיינען מיר געקומען אַנדערע מענטשן. מיר ווייסן שוין וואו עס עפנט זיך אַ טיר.

— גערעכט, שבע, גערעכט, ווי מיר האַבן אַ גרויסן פאַטער אין הימל — האָט מאַניס זיך געגלעט זיין באַרד.

און טאַקע נאָך יענעם מאַנטיק אינדערפרי איז מאַניס אַוועקגעגאַנגען מיט דער מחשבה צו שמועסן מיטן באַלעבאַס: איינס פון די צוויי — אַדער געלט, אַדער אויס...

און אַט אַזוי איז אַוועק דער גאַנצער טאַג מאַנטיק מיט גאַרנישט. אינאָר דערפרי, ביים דאַוונען, איז דאָך נישט קיין צייט צו שמועסן וועגן אַזעלכע זאַכן ווי געלט. דער באַלעבאַס, מר. דזשיקאַבס, איז דווקא צוגעקומען צו מאַניס און אים אַנגעקלאַפט אין די פלייצעס:

— וואס זאגען זי אויף דיעזער אמעריקא ?

— א שיינע מדינה — האָט מאַניס אינדערגיך געענטפערט. און איידער ער האָט זיך אַרומגעקוקט, איז שוין מר. דזשייקאָבס נישט געווען לעבן אים. און נאָכן דאַוונען האָט זיך אָנגעהויבן דאָס אַרבעטן. בשעת מען אַרבעט, טאָר מען דאָך נישט רעדן. אזוי האָבן זיי דאָס, דאָ אין אמעריקע, איינגעפירט. אַז מען טאָר נישט, טאָר מען נישט. מאַניס וועט דאָך נישט אַרויסשפּרינגען פון די האַלאַבליעס און אָנהייבן צו רעדן דאָרטן, וואו מען טאָר נישט. צוועלף אַזיגער עסט מען אָנהייבן און מען רוט זיך אָפּ ביז איינס. דעמאָלט וואָלט יאָ געווען אפשר אַ פּלאַן צו רעדן מיטן באַלעבאָס. האָט אָבער מאַניס גישט קיין מוט אַריינצוגיין צום באַלעבאָס, ווי אַן אומגעבעטער יוד אין סוכה. ער שעמט זיך פאַר דער דאָזיקער מחשבה, אָבער עס איז אמת. אַז ער האָט מורא פאַר מר. דזשייקאָבס. ער האָט מורא פאַר אים. און וויבאַלד ער פילט, אַז ער האָט מורא פאַר אים, וועט ער שוין צו אים אין שטוב אַליין און אומגעבעטן נישט אַריינגיין. די גאַנצע שעה צווישן צוועלף און איינס האָט ער געהאַלטן אין איין טענהן צו זיך אַליין: מאַניס, וואָס האָסטו מורא אַריינצוגיין צו מר. דזשייקאָבס? גיי אַריין צו אים! ... ניין, איך קאָן נישט... נעם און גיב אַ גיי אַריין! ... ניין, איך וועל נישט אַריינגיין! ...

אַט אזוי איז אַריבער די גאַנצע שעה און מען האָט דערנאָך ווידער אַנ געהויבן צו אַרבעטן, און עס איז גאָר קיינעם נישט איינגעפאַלן אַ חשד פון דעם, וואָס עס איז ביי מאַניסן אינעווייניק פאַרגעקומען.

ביי דער אַרבעט אין פאַבריק איז אַזאָ רעש, אַז מען קאָן נישט הערן נישט נאָר וואָס יענער טראַכט, נאָר אַפילו נישט וואָס מען טראַכט אַליין. ביי דער אַרבעט איז אַ רעש און אַ געפילדער. די צושניידער קריצן מיט זייערע שערן, אזוי ווי ביזע מענטשן קריצן מיט זייערע ציין. די שערן שניידן און עס פאַלן אָן בערג מיט פעק פון אַלערליי פאַסאָנען און פאַרמען. דייוו, זיער אַנטרייבער, כאַפט די דאָזיקע פעק און צעטראַגט זיי צווישן די מאַשין־שטעפער. דעם אַ פאַק און יענעם אַ פאַק. די מאַשינען יאָגן איינע נאָך דער אַנדער יד גיך, גיך און בויערן לעכער אין מוח.

דייוו שרייט אַ גאַנצן טאָג ביז צום הייזערדיק ווערן: „סלייב, קאַלער“, „פראַנט“, „בעק“ און נאָך אַזעלכע ענלעכע ווערטער. ער שרייט אַריבער די מאַשינען, און באַלד טוען זיך די מאַשינען אַ יאָג און פאַרטויבן זיין געשרי. דייוו כאַפט זיך אָן ביי זיין קאַפּ מיט ביידע הענט, ווי ער וואָלט זיך צוגעהאַלטן, אַז ער זאל נישט משוגע ווערן. און באַלד וואַקסט ער אויס לעבן דעם איינטונקער, ר' אייזיק, און שרייט אויף אים. און ר' אייזיק שטייט אַן איינגעבויגענער און ווייסט נישט וואָס צו טאָן. ביז וואָנען דייוו גיט אויף

אים נאכאמאל א געשריי, און ר' אייזיק קומט צו זיך און הייבט אן איינצוטונקען די מאנזשעטן פון א העמד אין דעם צעבער מיט קראכמאל.

— ר' אייזיק! — שרייט דייוו. — ר' אייזיק, גיב זיך א וואָרף... מען וואָרט אויף די העמדער און מען דאַרף זיי נאָך היינט אַוועקשיקן... — און באַלד וואַקסט ער אויס ביי די פּרעסערס. דאָרט ביי די פּרעסערס שטייט דייוו אַזוי ווי אַ שטומער און הינטער זייערע פּלייצעס ברייט ער זיי, די פּרעסערס, מיט זיינע גרויסע פּוקלע אויגן.

נאָך דעם בייגן זיך פון די פּרעסערס פּלייצעס דערקענט דייוו, אַז מען האָט פאַר אים מורא, און עס טוט אים הנאה. ער שרייט נישט, וואָרים קיין נאָר איז דייוו נישט. צוליב וואָס באַדאַרף ער שרייען, ווען זיין קוק איז בעסער ווי שרייען? די אַרבעט ברענט און גייט ווי אין אַ חלום, אַזוי גיך, פון די צושניידער צו די מאַשיין־שטעפּערס. ביי די מאַשיין־שטעפּערס ווערט זי צע־טיילט, איינער שטעפט די אַרבל, אַ צווייטער דעם פּראָנט, אַ דריטער דעם הינטן און אַ פּערטער דעם קאַלנער, און אַ פינפטער שטעפט אויס די לעפּעלעך, און אַ זעקסטער גייט אָן די קנעפּלעך. מען זעט גאַרנישט ווי עס ווערט געטאַן, אַזוי גיך ווערט די אַרבעט געטאַן. עס בלאַנקען נאָר פאַרן אויג די לויפּ־דיקע, שפּרינגענדיקע פעדים, וועלכע ציען זיך פון דעם טאַנצנדיקן קלעצל, ביז צו דער נאָדל, און אין דער לופּטן פּליט אַרום אַ ווייסע זאַך און עס הענגען נאָך און באַמבלען זיך און קלעפּן זיך צו איטלעכע העמד שטיקלעך בוימוואָל. פאַרטיק ביי די מאַשינען־שטעפּערס, פאַלט דאָס העמד אַרייז אין אַ קויש, און פון קויש קומט עס אין ר' אייזיקס הענט. ר' אייזיק טונקט און טונקט, און די פּרעסלעך זיינען הייס און די פּרעסערס זיינען בייזע יונגען, וואָרים זיי האָבן דאָס שווערע שטיק אַרבעט אַפּצושטיין אין אַזאַ זומערדיקן טאָג ביי די דאָזיקע הייסע פּרעסלעך, זיינען זיי דערפאַר בייז. און אפשר זיינען זיי בייז פאַר עפּעס אַנדערש. ווער ווייסט זייערע הערצער... אָבער ווען עס קומט צו דער אַרבעט, דאָס הייסט, ווען זיי טוען אַ נעם דאָס אַרימע העמד; ביים העמד הענגען נאָך פון אַלע זייטן שטיקלעך בוימוואָל און עס זעט אויס האַלב טויט, אַדער אינגאַנצן טויט, וואָרים ר' אייזיק מיט זיין איינטונקען דערגייט דעם דאָזיקן העמד די יאַרן; ער צעקנייטשט עס אַזוי און דרייט עס אַזוי צונויף, אַז עס איז שוין באַלד נישט צו דערקענען צי עס איז אַ העמד, צי עס איז אַ שטיק שמאַטע. אָבער די פּרעסערס, זאָלן לעבן, טוען אַ נעם דאָס העמד, און קודם כל טוען זיי מיט דעם אַ טרייסל אין דער לופּט. דערנאָך לייגט מען דאָס העמד אַוועק אויף דעם טיש און מיט דעם פּרעסל אַ פיר אין דער לענג און עס ווערט אַ גלאַטער וועג. אַ פיר אַהין און אַ פיר אַהער. די ליייונט גיט זיך אונטער און ווערט ווייך, אַזוי ווי נאָר וואָס פון

דער מילך ארויסגענומען, און אז די מאנזשעטן ווערן פארהארטעוועט און נאכדעם אויך דער קאלנער, און דער פרעסער טוט א נעם און טוט מיט דעם א טרייסל אין דער לופט, און דייוו גיט עס א כאפ און באטראכט עס פון אלע זייטן, איז דאס שוין א לעבעדיק העמד. די ארבל ווארפן זיך מיט זייערע הארטע מאנזשעטן אהין און אהער און עס האט שוין זיין אייגענע פארב. מען זעט שוין, וואס פאר א קאליר ער פארמאגט. און אזוי א לעבעדיק און שמעקעדיק גייט עס אוועק צו מאניסן אדער צו זיין שכן, דעם רויטן. דא שלעפט מען ארויס די איבעריקע שטיקלעך פאדים פון דעם העמד און מען לייגט עס צונויף — פארפאקט!

— פארפאקט לעולם ועד!... — טראכט מאניס און דער טאג גייט אוועק און ער האט נישט געשמועסט מיט דעם באלעבאס.

13

גייען דא זינדיקע מענטשן

יענעם אונט איז מאניס געגאנגען אהיים פון דער פאבריק, ווי נישט קיין דא געוועזענער. זיינע פיס, פילט ער, טראגן אים שווער. ער איז מיד. אפשר דאס ערשטע מאל זינט ער איז אין אמעריקע, אז ער פילט זיך אזוי מיד. אמת, ער וויל זיך ניט אונטערגעבן, אז ער איז מיד. אמת, ער וויל זיך נישט אונטער-געבן, אז ער איז מיד פון דער ארבעט. ווארים עס איז אפשר דא א גרעסערע און שווערערע זאך, וואס לייגט זיך אויף זיין געמיט, ווי דער טאג ארבעט: מיט וואס קומט ער אהיים היינט אונט?

אין דרויסן איז ווארעם. טראפנס שווייס זעצן ארויס ביי אים אויף זיין שטערן און אויף זיינע הענט. עס איז נישטא קיין שום ווינטל. דער הימל איז אזוי ווי פון הייסן קופער און די שטיינער אין גאס זיינען ווי די שטיינער אין א קאלד-איוון. עס שלאגט א היץ פון הימל און אויך פון די שטיינער. עס איז שרעקלעך ענג. מענטשן אן א שיעור גייען איינער נאכן אנדערן. ביי די ברעגן פון די טראטוארן זיצן מענטשן אויף בענקלעך און פאכען זיך מיט פאפירענע פעכערס. מאניס מיינט, אז דא מוז זיין דער אמתער גיהנום, און ער און אלע וואס גייען דא, זיינען זינדיקע מענטשן. עס פארשווינדט דאס רעאלע און עס ווערט פון אלעם מעשה חלום. גייען דא זינדיקע מענטשן מיט אראפגעלאזענע קעפ, מידע פון דער שווערער שטראף, וואס זיי האבן שוין באקומען, און נעמען צו מיט ליבשאפט די ווייטערדיקע שטראף. עס איז נאך

נישט געקומען די צייט פון ריינקייט. מען מוז נאך ווידער און ווידער ליידן און ליידן...

אזוי פארטראכט איז מאַניס געווען, אַז ער האָט נישט באַמערקט זיין אַרייַנקומען אין דילענסי סטריט. דאָ איז ער געגאַנגען אינמיטן פון גאַס מיט די אייזערנע ליניען פון דער קאַר. עס איז באַלד אַנגעקומען פון הינטן אַ קאַר און דאָס געשריי פון דעם קאַנדוקטאָר האָט מאַניסן אויפגעוועקט. ער איז אַרויף אויפן טראַטואַר און געבליבן שטיין און געקוקט. ווי דער קאַנדוקטאָר האָט צו אים געשאַקלט ביז מיט דער בייטש. צוויי ווייסע פערד האָבן גע־שלעפט מיט זייערע לעצטע כוחות די דאָזיקע קאַר. דער קאַנדוקטאָר איז געשטאַנען פון פּאַרנט אויף דער פּלאַטפּאָרמע און געדרייט מיט דער בייטש. און די פענצטער פון דער קאַר זיינען געווען אָפּן. און געפּאַקט פּול מיט מענטשן, אי פון אינעווייניק, אי פון דרויסן, איז געווען די דאָזיקע קאַר. אַפילו אויף דעם דאָך פון דער קאַר זיינען געזעסן מענטשן. „וואוהין פירט מען זיי? — האָט מאַניס געטראַכט. — מסתמא איז זיי שוין בעסער פון אונדו, וואָס גייען דאָ... מען פירט זיי שוין...“ און איז צוריק אַראָפּ פון טראַטואַר און גענומען גיין גיך צווישן די צוויי רעלסן, אַזוי ווי וועלנדיק אַניאַגן די געפּאַקטע קאַר.

און באַלד איז מאַניס ווידער געקומען צו זיך. דילענסי סטריט האָט אים געבראַכט צו זיך. דילענסי סטריט איז געוואָרן איצט אַזוי שייך, באַזוימט פון ביידע זייטן מיט שוואַרצע שטראַמען, וועלכע האָבן זיך געצויגן אַזוי ווי וויקלענדיק זיך פון עפעס אַ ראַד, אַן אומזעבאַרס. אין דער מיט זיינען געפּלויגן וועגן מיט פערד אַהין און אַהער, און צום טאַקט פון די טריט פון די פערד און פון די רעדער אויף די שטיינער, איז מאַניס געגאַנגען. אין דער לופט איז געשטאַנען דאָס געפּילדער פון מענטשלעכן וואָרט. מאַמעס האָבן דורך די פענצטער גערופן זייערע קינדער. און קינדער זיינען געלאָפּן און געשריגן אויף אַלערליי קולות. און אַ ייד שטייט אויפן קאַרנער און באַוויינט דעם טאַג, וואָס גייט אַוועק, און בשעת ער וויינט אַזוי, האַלט ער אַ פעקל מיט צייטונגען אויף אַ רימען, אַרום זיין האַלדז, און ער שרייט אַזוי טרויעריק. קומט צו לויפן אַ יינגל מיט אַ פעקל צייטונגען און שרייט פריילעך, און דער ייד טרייבט אים אַוועק פון זיך און שרייט וויינענדיק און דאָס יינגל קומט צוריק און שרייט אויף צו־להכעיס דעם ייד דווקא פריילעך. מאַניסן דאַכט זיך אויס, אַז אי דער ייד, אי דאָס יינגל זיינען ביידע משוגע. וואָרים אויב זיי זיינען נישט משוגע, וואָלטן זיי ביידע געקאַנט לעבן בשלום. די גאַס איז לאַנג גענוג. שטייט איינער דאָ, קאָן דאָך דער אַנדערער שטיין דאָרט ווייטער. ניין, נאָר דאָ ווילן זיי ביידע שטיין.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ מין מדינה? — פּרעגט מאַניס ביי זיך און ער גייט און באַטראַכט די מענטשן, וואָס זיינען פאַר אים אַרום און אַרום. קיינער האָט נישט אויף זיך קיין ראַק. מיט די אַרבל פון די העמדער פאַרקאָסטעט און מיט די נאַקעטע הענט אין דרויסן. גראַב! טראַכט מאַניס. און אין מיטן דערינען, אין מיט פון גאַס שטייט אַ רעדל. מען שטופט זיך איינער איבער דעם אַנדערן אויף צו דערהרגענען. וואָס איז דאָרט? ווער ווייסט, ווער עס ליגט דאָרט אַ דערהרגעטער אַדער ווער ווייסט וואָס? מאַניס וויל אויך זיך צושטופן און אַ קוק טאָן. ער ווערט אויך אַנגעצונדן מיט דער אייגענער נייגעריקייט, וואָס אַלע זיינען אַרומגעכאַפט: כאַטש עס איז אים שווער, אָבער פונדעסטוועגן דערשלאַגט ער זיך צום סאַמע מיט פון דעם רעדל. און דאָרט שטייט אַ בחור מיט אַ רענצל און ווייזט אַ קונץ: ער ליגט אַנידער אַ מטבעה אויף זיין האַנט און טוט אַ בלאַז און די מטבעה איז נישטאַ. אָבער, דאָס זאָגט ער, איז נישט דער עיקר, וואָס ער וויל ווייזן. ער עפנט דאָס רענצל און נעמט אַרויס פון דאָרטן צוויי זאָקן־בענדלעך, אַ קעמעלע און זאַפּינקעס גאַלדענע און אַ ביכעלע אַ שיינס און אַ בלייפעדער, און דאָס אַלץ אינאיינעם גיט ער אַוועק כמעט אומזיסט, נאָר פאַר איין ניקל קויפט, ווייל דאָס רענצל איז פול. אַ פינצטער וויסט יאָר צו זיין קאַפּ! אַט צוליב דעם אַ שרעקט מען איבער מענטשן און מען מאַכט אַ רעדל אין דער מיט גאַס. דער דאָזיקער בחור שפּיליעט זיין קאַלנער אין דער גיך און שרייט ביז הייזערק ווערן, און מאַניס בטלט צו אים אויס אַלע וויסטע חלומות און קאָן פונדעסטוועגן נישט איינהאַלטן זיין כוח אין זיך און נעמט אַרויס אַ ניקל. — נאָך גוט, וואָס ער האָט אַ ניקל, — און קויפט איין די דאָזיקע מציאות און שטופט זיך קוים מיטן לעבן אַרויס פון רעדל און באַטראַכט נאָכאַמאָל די דאָזיקע מציאות — אַ ביכעלע און אַ בלייפעדער. דאָס אַליין איז שוין מי יודע. חוץ דעם, די זאָקן־בענדלעך פאַר שבען און די זאַפּינקעס פאַר זיך אַליין. פון אמת גאַלד די זאַפּינקעס. און צו דעם אַלעמען נאָך אַ שוואַרץ, שוין קעמעלע. מאַניס באַהאַלט די דאָזיקע זאַכן אין קעשענע און גייט שוין אַהיים און פאַר־געסט כמעט אין אַלע צרות און קומט אַריין אין שטוב. שבע באַגעגנט אים פּריילעך און מיט אַ מונטערקייט אין איר קול. זי נעמט אַראָפּ פון זיין מידן קאַפּ דעם קאַפעליש און טוט אָן די יאַרמולקע. און מאַניס בלייבט שטיין מיט זיינע ברייטע פיס צעשפּרייט און די הויזן זיינען אויף אים גרויס און מיט קנייטשן און צעדרייט.

שבע נעמט זיך צו דער אַרבעט אַזוי ווי אַלע אַוונט. זי קלייבט אַראָפּ פון אים די שטיקלעך בוימוואָל. איבעראַל בוימוואָל. שבע טוט די דאָזיקע אַרבעט מיט ליבשאַפט. עס דאַכט זיך איר, אַז זי באַדאַרף האָבן אַ חלק אין איר מאַנס

טאג-ארבעט, און דאָס איז איר חלק, דאָס אַראַפּקלייבן פון די שטיקלעך בוימוואָל.

מאַניס שטייט אַזוי אומבאַהאַלפֿן ווי אַ קינד און ווערט פון צייט צו צייט אומגעדולדיק און בייט זיינע פיס אינטער זיך און פּרעגט אַלע מאָל צי שבע איז שוין פאַרטיק.

נאַכדעם באַוואַשט ער זיך געוויינלעך ביים קראַן אין קאַרידאָר און קומט אַריין אין שטוב צוריק אַ נאַסער און אַן אָפּגעפּרישטער. — שבע, וואו איז דאָס האַנטוך? קיינמאַל איז דאָס האַנטוך נישט אויף זיין טשוואַק! — ביזערט זיך מאַניס.

— אַט איז דאָך דאָס האַנטוך — טראַגט אים שבע אַקעגן דאָס האַנטוך. — פאַרוואָס זאָל עס נישט הענגען אויף זיין טשוואַק? — קאָן מאַניס נישט פאַרשטיין.

— כּווייס? נאָר דאָס ליגט מיר אין קאַפּ... — מאַכט שבע אַוועק די דאָזיקע האַנטוך-סיטואַציע מיט דער האַנט. — וואָס הערט זיך בעסער, האַסט גערעדט מיטן באַלעבאַס?

— מיטן באַלעבאַס? — פּרעגט מאַניס איבער און באַהאַלט זיין פנים אין האַנטוך און רייבט זיך דאָס פנים ענערגיש און קרעכצט, איבערנעמענדיק זיך, ווי אַ קינד נאָכן אויסוויינען זיך. — מיטן באַלעבאַס האָב איך נישט גערעדט. — האַסט נישט געקאַנט? — פּרעגט שבע און ס'פילט זיך אין איר שטים אַזוי פֿיל צערטלעכקייט.

— גיין.

— וואָס זשע וועט זיין דער סוף?

— כּיזאָל אַזוי וויסן פון בייז — איז מאַניס אַזוי ווייך, פשוט פאַרטיק זיך צו צעוויינען. — וואָס וועט טאַקע זיין דער סוף? — מוזט דאָך זיין הונגעריק, וועלן מיר גיין עסן, מאַניס, — האַט שבע געזאָגט שוין אַ ביסל טרויעריק.

— אפשר וואַלסטו אַ רוף געטאָן דעם אייברעמען אונדזערן, — האַט מאַניס זיך נישט געקאַנט געבן קיין עצה. — עס קאָן זיין, אַז ער וועט אונדז געבן אַן עצה.

— ביסט גערעכט. כּל אים אַ רוף טאָן — האַט שבע זיך געלאָזט גיין צו דער טיר.

— זאָג אים גאַרנישט, ביז ער וועט דאָ אין שטוב נישט אַרויפקומען. זאָג אים נאָר, אַז איך וויל אים זען גייטיק.

— דאַרפסט מיך נישט לערנען קיין שכל — שרייט שבע פון יענער זייט טיר.

אז שבע איז ארויס און מאַניס איז געבליבן אליין, האָט ער דערווייל ווידער אַרויסגענומען די זאַכן, וואָס ער האָט אין גאַס איינגעהאַנדלט, און זיי ווידער באַטראַכט און אָפּגעשאַצט און צו זיך אליין געטראַכט, אַז אמעריקע מוז זיין אַ משוגענע מדינה. אַזוי פיל זאַכן גיט מען אַוועק פאַר גאַרנישט... ער האָט זיך גאַרנישט געקאַנט זאַט אַנקוקן אויפן קליינעם שוואַרצן ביכעלע מיט די שיינע טאַוועלעך און האָט באַטראַכט דאָס רויטע אָפּגעפאַרבטע באַ- שניטעריי פון דעם פאַפיר און עס איז אים דאָס ביכעלע אַזוי געפעלן, אַז ער האָט דערמיט זיך אַ גלעט געטאַן ביים פנים און האָט צו דעם געטאַן אַ שמעק און עס באַהאַלטן. ער האָט זיך געוואַלט נעמען גוט באַטראַכטן די איבעריקע זאַכן, ווען ער האָט דערהערט טריט און אין דער גיך באַהאַלטן אַלץ אין קעשענע.

— דאָ ביי איך איז קיל — האָט אייברעם אָפּגעכאַפט זיין אַטעם און זיך אַנדיערגעזעצט ביים אָפענעם פענצטער.

— זייער קיל — איז שבע געוואָרן גרויסהאַלטעריש ביי זיך.

— הערט, מר. אייברעם, כ'האַב אייך מטריח געווען, כדי ביי איך צו פרעגן אַן עצה, — האָט מאַניס געזאָגט.

— וואָס איז שוין ווידער נייעס? — שטעלט אייברעם אָן אַ לאַנג פנים.

— איר וויסט דאָך, מיין באַלעבאַס . . .

— גאָט באַהיט, איר ווילט שוין בייטן דעם באַלעבאַס! — האָט אייברעם

אויפּגעכאַפט נאָך איידער מאַניס האָט געענדיקט.

שבע האָט זיך נישט געמישט אין דעם דאַזיקן געשפרעך. זי האָט דערווייל געגרייט צום טיש און אַלע מאָל אויפּגעדעקט די פּאַקרישקע פון טאַפּ און אַריינגעלאָזט אין שטוב אַריין דעם געשמאַקן ריח פון פעטרישקע און געקאַכט פלייש.

— חלילה, ווער טראַכט גאַר פון בייטן באַלעבאַס! — האָט מאַניס

אַזוי ווי באַרוואיקט אייברעמען.

— וואָס דען?

— הערט.

— איך בין דאָ, אַז איך זאָל הערן, — האָט אייברעם געזאָגט און בשעת

מעשה געוואָרפן אויגן אַהין צום טאַפּ, פונוואָנען דער ריח פון פעטרישקע איז געקומען.

— עס קומט מיר שוין צו באַצאָלן פאַר מיין אַרבעט, נישט? — פרעגט

מאַניס ביי אייברעמען.

— וואָס דען, נישט?

— פאַרוואָס זשע גיט מען מיר נישט?

— ווייל איר מאַנט נישט — האָט אייברעם געזאָגט מיט אַן אויסדרוק אויף זיין פנים פון עפעס אַ וועלט־חכם. — דאָ איז אַ לאַנד וואו מען דאַרף נאָר קאַנען נעמען.

— און געבן האָט מען דאָ פיינט?... — פּרעגט איבער מאַניס.
— מען גיט דאָ אַוועק אייז ווינטערצייט... — האָט אייברעם זיך אָנגע־שפּאַרט אַן ווענטל פון בענקל און געלאַכט פון דעם, וואָס ער האָט געמיינט, אַז ער האָט געזאָגט זייער אַן אַריגינעל קלוג וואָרט. — ווי איך פאַרשטיי, שעמט איר זיך... דאָ איז אַמעריקע לייגט מען אַוועק די בושע אין סטריט און מען לאָזט זי ווערן איבערגעפּאַרן פון דער קאַר, פאַרשטייען זי? איך וועל מיט אייך צוגיין מאַרגן אינדערפרי און רעדן מיט דזשייקאַבסן... כ'קאַן אים דאָך נאָך פון יענע יאָרן, ווען ער האָט נישט געהייסן דזשייקאַבס. אַז איך וועל אים זאָגן: באַצאַלן זי... כ'בין נישט קיין גרינער און וועל אייך בעטן אַ טעלערל זופ... עס האָט מיר אַזוי פאַרשמעקט. — האָט אייברעם אויסגעלאָזט די לעצטע ווערטער, קוקנדיק מיט פיל געבעט אין זיינע אויגן צו שבען.

— גראַד האָב איך היינט פאַר אייך אויך. איר קאַנט מיט אונדז עסן וועטשערע, — האָט שבע וואויל־שמיכלענדיק געזאָגט.

— ניין, עסן וויל איך נישט. אָבער אַ ביסל זופ וועל איך טרינקען, — איז אייברעם באַשטאַנען אויף זיינעם. — כ'וועל אים זאָגן: באַצאַלן זי... מאַניס האָט זיך דערפילט אַזוי זיכער און אויפגעלייגט, ווען ער האָט מיט זיינע אויערן געהערט דאָס לאַנג־אויסגעצויגענע „באַצאַלן זי“ פון אייברעמען, אַז ער איז געווען קאַפּאַבעל איצט אַוועקשענקען, וואָס ער פאַרמאָגט. און ווען אייברעם האָט געגעסן פון שיסל די גוטע שמעקנדיקע זופ, האָט ער פאַרמאָגט. ער האָט אַלע מאָל אונטערגערופן צו אייברעמען: עסט, עסט און זאָל אייך וואויל באַקומען... און ווען ער האָט אַליין אַ ביסל געשטילט זיין הונגער, האָט ער אין מיטן דערינען אויפגעהערט עסן און אַרויסגענומען די זאַכן, וואָס ער האָט פריער איינגעהאַנדלט אין גאַס, און גענומען טיילן מתנות: שבען האָט ער דערלאַנגט די זאַקן־בענדלעך.

שבע האָט געטאָן אַ פּאַטש מיט ביידע הענט פון פרייד. „זע נאָר!“ זי האָט געצויגן מיט אירע פינגער די גומענע זאַקן־בענדלעך און נישט געקאַנט זיך זאָגן אַנשפּיגלען אין דעם בלויען קאַליר פון זי.
— און אייך, אייברעם, שענק איך דאָס קעמעלע... אייברעם האָט גענומען דאָס קעמעלע און אַנשטאַט זיך פרייען דערמיט, האָט ער גאָר מיט אַפּלאַכעריי אין זיין שטים געזאָגט:

— אלע גרינע פאלן אריין...
 — וואָס מיינט איר? — האָט מאַניס זיך דערשראָקן.
 — איך מיין, אַז מיך קאַנען זיי שוין נישט אין זייער לעבן נישט אָפּנאַרן...
 מאַניס איז געוואָרן בלאַס פון ערגערניש און ווי אַ שולדיק קינד געקוקט
 אי צו שבען, אי צו אייברעמען. שבע האָט זיך געפילט אַ ביסל באַליידיקט
 און זי האָט געפרעגט:
 — וואָס־זשע, דאָס איז נישט קיין זאַקן־בענדלעך?
 — און אַז יאָ... אינען מיינען, אַז זיי האָבן יענעם אָפּגענאַרט. — האָט
 אייברעם בלייך און קוים זעבאַר געשמייכלט.
 — און אַט דאָס ביכעלע און אַט די בלייפעדער — איז מאַניס שוין ווי
 ברוגזלעך געוואָרן, און כדי צו שלאָגן אייברעמען ביזן סוף, האָט מאַניס געטאַן
 אַ שיט אויס אויפן טיש די גילדענע זאַפּינקעס. — און דאָס אַ גייט ביי אייך
 צופּוס? ... מיך האָט מען נישט אָפּגענאַרט... עס איז דאָך געווען אַזאַ כאַפּעריי,
 נאָר דערהרגעט צו ווערן.
 — כ'האָב דאָך אינען געזאָגט, אַז דאָ גיט מען אַוועק אייז ווינטערצייט...
 — האָט אייברעם אַ שטאַלצער זיך אויפּגעהויבן פון בענקל. — איך מוז גיין.
 איך האָב אַרבעט, און אַז איר וועט זיך אויסגרינען, וועט איר זאָגן, אַז
 אייברעם איז געווען גערעכט. כ'דאַנק אינען פאַר אייער טעלערל זופּ... איצט
 האַט'ן מיך אַ גוד נאַיט. עך האָב אַרבעט.
 אייברעם איז אַוועקגעגאַנגען און איבערגעלאָזט דאָס קעמעלע אויפן טיש,
 און מאַניס מיט שבען האָבן געגעסן וועטשערע. מאַניס האָט זיך נישט געקאַנט
 פרייען מיט די זאַפּינקעס און מיט דעם ביכעלע און שבע האָט זיך נישט
 געקאַנט פרייען מיט די זאַקן־בענדלעך. וויבאַלד אייברעם האָט איבערגעלאָזט
 דאָס קעמעלע, מיינט דאָך דאָס, אַז עס איז נישט ווערט, אַז מען זאַל דאָס
 האַלטן אין אַ יידיש הויז. שבע האָט גענומען דאָס קעמעלע און עס באַטראַכט
 פון אלע זייטן און געבויגן צווישן די פינגער.
 — אויב עס איז אַ גוט קעמעלע, באַדאַרף זיך עס קאַנען בייגן...
 עס האָט זיך דערהערט אַ פּיק און אין דער מינוט איז דאָס קעמעלע שוין
 געווען צעבראַכן אין צווייען. שבע האָט זיך דערשראָקן. מאַניס האָט זי אָנ־
 געקוקט בייז און געשאַקלט מיט זיין קאַפּ טרויעריק. אָבער ער האָט גאַרנישט
 געזאָגט. שבע האָט אויך געשוויגן.
 און נאָכן עסן האָט שבע אַוועקגעשאַרט אין אַ זייט אויפן טיש די צוויי
 שטיקלעך פון קעמעלע, די זאַפּינקעס און אויך די זאַקן־בענדלעך.
 מאַניס האָט פאַרשניצט אַ שפיץ ביים קאַראַנדאַש און אים אַריינגעשטעקט
 אין דעם לאַפּל ביים ביכעלע. צום ביכעלע האָט ער צוגעבונדן אַ שטריקל

און אריינגעקלאפט א טשוואַק ביים פענצטער, וואָס לעבן זיין בענקל, און דאָרטן צוגעבונדן דאָס ביכעלע.

און דערנאָך איז ער אַוועק אין פינצטערן צימער און פון דאָרטן געבראַכט אַ ספר. ער האָט זיך געזעצט צום טיש און פריער באַטראַכט דאָס ספר פון אַלע זייטן, געפרוּאוּט דעם איינבינד. דאָס ספר איז געווען איינגעבונדן אין לעדער און די באַשניטענע בלעטלעך זיינען געווען באַשפּריצט מיט רויטע קליינע שפּרילעך.

— זעסט, שבע, דאָס האָב איך נאָך איינגעבונדן, ווען איך בין געווען אַ יינגל, — האָט מאַניס זיך באַרימט פאַר שבען, — און אָט איז נאָך מיין כתב. שבע איז צוגעקומען און אָנגעקוקט זיין כתב און הנאה געהאַט פון די קליינע, שיינע אותיות אין דער רינדער, שיינער שורה.

— ביסט נישט מיד, מאַניס? — האָט שבע געפרעגט.

— כּוּויל אַ ביסל אַריינקוקן אין מדרש רבא. כּוּבין דאָך דאָ אַהער נישט געקומען גראַב ווערן.

— לערן אין דער הייד. כּוּויל אויך הערן, — האָט שבע אַזוי ווי זיך געפיעשטשעט.

— וועסט דען פאַרשטיין?...

— כּוּויל גלאַט הערן אַ הייליק וואָרט. זינט מיר זיינען אין אַמעריקע.

האָב איך נאָך נישט געהערט קיין הייליק וואָרט.

מאַניס האָט גאַרנישט געזאָגט מער. ער האָט אַ קוק געטאָן צום ביכעלע אויף דעם שטריקל ביים שאַלעוואַניע פון פענצטער און אויפגעעפנט דעם מדרש און אָנגעהויבן אויף אַ קול צו זאָגן.

14

וואונדער, וואונדער

אייברעם איז געקומען גאַנץ פרי און איז מיט מאַניסן געגאַנגען אין פאַבריק אַריין. דער דרויסן איז געווען אַ טרוקענער און אַ צעבראַכענער, אַזוי האָט זיך אויסגעוויזן מאַניסן. ער אַליין איז אויך געווען אַ צעבראַכענער פון אַ גאַנצער נאַכט נישט שלאָפן. אָבער מיט דעם דרויסן האָט עס גאַרנישט צו טאָן. פון די שטיבער און פון די טרוקענע שטיינער אין גאַס האָט געשמעקט מיט שטויב. פון הימל האָבן צעבראַכענע שטיקער וואַלקנס, יאַגנדיקע, אַראַפֿט געוואָרפן אויף דער ערד ברעקלעך שטויב און באַמעליקט די שטיבער און

זייערע פענצטער. אין דער לופט האט זיך נאך געפילט די פארנעקייט פון לעצטער נאכטיקער היץ, און די רויטע קופערנע וואלקנס אין מזרח האבן צוגעזאגט פאר היינט ווידער א הייסן טאג פון שטויב מיט שווייס. די גאסן האבן געלעכצט נאך א ביסל וואסער, א ביסל וואסער די שטיינער צו באַ-שפריצן, א ביסל ווייך רעגנוואסער אפצואוואשן די שטויביקע הייזער. און מאַניס, גייענדיק מיט אייברעמען און נישט קאָנענדיק נאָכיאַגן אייברעמס לאַנגע טריט, האָט אויך געגארט נאָך אַ ביסל וואָסער. זאַל זיין ערגעץ אין אַ באַד אָדער אין אַ קאַלטער מקווה. אָבער ער האָט מורא געהאַט צו רעדן מיט אייברעמען וועגן דעם. מאַניס האָט אָבער זיך געגעבן דאָס וואָרט, אַז אויב אייברעם וועט פּוּעלן, אַז דזשייקאַבס זאַל אים באַצאָלן, וועט ער זיך דאָס ערשטע פּרוּאוּזן גיין אין אַ באַד אַרײַן.

אייברעם האָט געשפּאַנט מיט לאַנגע טריט און דווקא נישט געטראַכט פון וואָסער. ער האָט זיך געגרייט מיט האַרטע רייד צו דזשייקאַבסן. ער וועט אים באַפּעלן און אים גוט אויסזידלען, פאַרוואָס ער פּייניקט אַ גרינעם ייד. מאַניס מיט שבען האָבן אויף אייברעמען געמאַכט דעם איינדרוק פון שטילע, ערלעכע מענטשן און מיט דער שענסטער מעלה, וואָס מענטשן האָבן געקאַנט האָבן ביי אייברעמען — די מעלה פון רייניקייט. אומרייניקייט האָט געהייסן מער אַרבעט פאַר אים, און אומרייניקייט האָט ביי אים נישט געזאָלט זיין אַ שטייגער אומריינע הענט, פנים, אויגן, קאָפּ אָדער קליידער. אויף אַזעלכע זאַכן האָט אייברעם זיך אַפּילו נישט אומגעקוקט... אומרייניקייט האָט ביי אים געזייסן דאָס אומריינע פירעכץ אין שטוב און אַרום דער שטוב. און מאַניס מיט שבען זיינען געווען ריינהאַלטער אין שטוב.

און אייברעם האָט דערפאַר זייער פיל געהאַלטן פון זיי. ער האָט געזאָגט צו זיך אַליין, אַז דאָס זיינען עפעס אַנדערע מינים יידן... עפעס נייע יידן געקומען אַהער קיין אמעריקע. זיי וואָרפן נישט, גאַרנישט, דורך די פענצטער און פון זייער שטוב שמעקט אַרויס אַ ליכטיקע רייניקייט, וואָס בלענדט דאָס אויג, און קיין געוואָלדן מאַכן זיי אויך נישט. שטילע מענטשן...

— פאַר וואָס-זשע זאַל אַזאַ הונט, ווי דזשייקאַב, זיך באַדן אין מאַניסעס בלוט? ... — האָט אייברעם דערפאַר אַ ברוגזער געעפנט די טיר פון דער העמדער-פאַבריק און איז געבליבן שטיין ביי דער טיר און געזאָגט מיט האַרטקייט אין זיין שטים :

— גוט מאַרגן ! וואָס איז דאָ ביי דיר, דזשייקאַב ? אַ שול צי אַ שלאַנג ? אייברעם האָט געוויזן מיט אַ פינגער אין דעם ווינקל, וואו די פרעס-אייזנס זיינען געשטאַנען אויף בלויע פייערלעך און זיך געוואַרעמט.
— קוק איך אַהיין, מיין איך, אַז עס איז אַ שלאַנג. קוק איך אַהער, מיין

איך, אָז עס איז אַ שול. וואָס איז דאָס? הער, דזשייקעלע, דו ווילסט פון דעם דאָזיקן ייד אָפּשינדן די הויט? האָסט, ברודער, נישט געטראָפּן דאָס אָרט. באַצאָלן זי!...

— ווער, איך?! — האָט דזשייקאָב זיך געוואָרגן מיט זיינע ווערטער. אייברעם האָט אים אָבער נישט געלאָזט רעדן. ער האָט אויסגעקלאַפט זיין פיפקע דורך דעם, וואָס ער האָט מיט איר גרינג געקלאַפט אין זיין האַנט אַריין און אַזוי ווי דערמיט צוגעגעבן געוויכט צו דעם, וואָס ער האָט געזאָגט: — דער ייד איז אַ גרינער... אָבער אַ לעבן באַדאַרף ער מאַכן... און ער האָט פאַר דיר גענוג געאַרבעט אומזיסט! שטייסטו שוין? אויב נישט ביי דיר, וועט זיין אַן אַנדערער באַס! שטייסטו שוין?

— אָבער דער גרינער קאָן ניכט אַמאַל דיזע אַרבאַיט — האָט דזשייקאָב זיך געכאַפט מיט ביידע הענט ביי זיין ברוסט, אום צוצוגעבן יושר און אמת-דיקייט צו זיינע רייד.

— איך גלאָבס קאָם, — האָט אייברעם ברוגו צוריקגעוואָרפּן.
— דייוו, קאָם נאָר אַ מאַל אַהער! — האָט דזשייקאָב גערופּן אין פאַר-לעגנהייט. — דייוו, זאָג דו נאָר: קאָן דיזער קערל שאַן די אַרבאַיט?
מאַניס איז געשטאַנען און עס האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז די צוויי רעדן עפעס אַ לשון, וואָס ער פאַרשטייט נישט, און בשעת דזשייקאָב האָט אָנגעוויזן מיט אַ פינגער אויף אים, האָט זיך מאַניס כמעט ווי דערשראַקן. פון זיין שטערן איז נישט גערונען קיין שווייס, נאָר בלוט. ער האָט זיך געווישט דעם שטערן און באַקוקט די האַנט זיינע און עס האָט זיך אים פון דעם גאַנצן מאַדנעם שמועס איינגעקריצט אין געדאַנק דאָס וואָרט: „קערל“, און געהאַט דעם געפיל, אַז מען האָט אים אַ שניט געטאַן מיט אַ שאַרף שטיקל גלאָז. עס האָט אים שוין נישט געאַרט, וואָס עס וועט דאָ ווערן דער סוף.
— ניין, — האָט דייוו געענטפערט. — ער איז נאָך ווייט פון קאַנען, אַזוי ווי עס איז ווייט יוראָפּ פון אַמעריקע.
— נו, וואָס זאָגען זי איצט? — האָט דזשייקאָב מיט נצחון געקוקט אויף

אייברעמען.

אייברעם האָט אַ וויילע געקוקט מיט זיינע אויגן צום שטיינערנעם דיל, וואָס אין פאַבריק. פון זיין קוקן אַראָפּ האָט שוין מאַניס פאַרשטאַנען, אַז עס איז נישט גוט. אייברעם האָט אויפגעהויבן דעם קאַפּ, און אומקערנדיק זיך צו מאַניס, האָט ער געזאָגט:

— וואָס קאָן איך מאַכן. איר וועט מוזן אַרבעטן נאָך אַ וואָך אומזיסט. און דערנאָך, אומקערנדיק זיך צו דזשייקאָבן:
— אָבער נישט מער ווי איין וואָך. דערנאָך באַצאָלן!...

— איך גיב אינען מיין הייליק וואָרט — זאָגט דזשייקאָב.

מאַניס איז דאָ געשטאַנען ווי אַ פאַרלוירענער. אַזוי ווי תמיד ווען עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן אַ וויכטיקער זאַך, האָט ער זיך נישט געפילט ווי ביי זיך אין די הענט. ער האָט געהערט, אָ מען שמועסט וועגן באַצאַלן און מען דערמאַנט אַ הייליק וואָרט, איז ער שוין כמעט אינגאַנצן געווען צופרידן און שוין געדאַנקט גאָט, ווען אייברעם איז אַוועקגעגאַנגען און עס האָט זיך אַנגעהויבן דער טאָג.

אַבער באלד האָט מאַניס דערפילט, אַז עס איז עפעס אַ מאַדנע זאַך געשען. אַרום צען אַזויגער האָט ער געענדיקט און פאַרפאַקט דאָס לעצטע העמד און האָט געוואָרט, אַז דייוו זאָל אים ברענגען אַ באַרג העמדער. שטייט מאַניס און וואָרט און קוקט צו דייוו מיט אויגן פול מיט געבעט: דייוו, גיב מיר עפעס אַרבעט...

דייוו קוקט אפילו נישט אויף מאַניסן.

אַט נעמט דייוו אַ בינטל העמדער און טראָגט זיי צו צום רויטן. ביים רויטן איז שוין געווען אַ פולער טיש מיט העמדער נאָך פון פריער, און ווען דייוו האָט אים צוגעבראַכט דעם נייעם באַרג מיט העמדער, האָט זיך דער רויטער איבערגעקוקט מיט מאַניסן און אין דעם קוק איז געווען אַזוי פיל חזוק. מאַניס האָט געפילט, אַז ער ווערט פאַרברענט פון דעם דאָזיקן קוק, וואָס דער רויטער האָט אויף אים געטאָן.

מאַניס האָט געזאָגט צו דייוו:

— איך שטיי שוין לידיק אַ לאַנגע צייט.

דייוו האָט אים גאַרנישט געענטפערט.

עס איז געווען אַ מאַדנע פיינלעך געפיל. אין פאַבריק איז איטלעכער פאַרנומען מיט זיין אַרבעט, נאָר ער, מאַניס, שטייט לידיק. דרייט זיך אַהין און אַהער אויף אַן אַרט ביי זיין טיש און ווייסט נישט וואָס צו טאָן מיט זיך. דער באלעבאַס, דזשייקאָב, איז נישטאָ. פאַר וועמען צו באַקלאַגן זיך, איז אויך נישטאָ. וואָס זאָל ער טאָן?

מאַניס האָט זיך אַנגעשפאַרט מיט ביידע הענט אָן טיש און איז געשטאַנען און געטראַכט. דאָס פנים האָט אים געפלאַמט פון בוש. וואָרים קיין שונא וואַלט נישט געקאָנט אויסטראַכטן קיין ערגערע זאַכן פון דעם, וואָס מאַניס האָט געטראַכט וועגן זיך.

די שטעפערס האָבן געיאָגט זייערע מאַשינען און דאָס פורים-פאַרל האָבן ביידע אינאיינעם געזונגען אַ יידיש לידל, וואָס האָט מאַניסן געקלונגען אַזוי ווי עפעס אַ גויאישע זאַך. מאַניס האָט זיך אויסגעדרייט צו זיי און ביי אַנ-געשריגן:

— איר וועט אויפהערן, צי ניין?

די דאזיקע, וועלכע האָבן געזונגען, האָבן נאָך העכער אויפגעוויבן זייערע קולות און באַלד פאַרענדיקט און זיך צעלאַכט אויף אַ געלעכטער, וואָס האָט מאַניסן שטאַרק וויי געטאַן.

— פון היינט אינדערפרי אָן, מיינט ער, אָז ער איז דאָ באַס — זאָגט דער רויטער.

— דייוו. — האָט איינער פון די שטיפערס זיך אָנגערופן, — דער גרינער לאָזט נישט זינגען.

— דייוו, מעג מען אַ זונג טאָן טראַ-לאַ-לאַ?

— ווער לאָזט נישט זינגען? — האָט דייוו זיך אַוועקגעשטעלט אין דער מיט פון שאַפ און מיט ביידע הענט אונטערגעשפאַרט אויף זיינע זייטן.

— אַט יענער גרינער . . .

— איך הייס זינגען! — האָט דייוו געטאַן אַ קאָמאָנדעווע און זיין פנים האָט זיך אָנגעגאַסן מיט בלוט. ער איז צוגעגאַנגען צו מאַניסן און אים געטאַן אַ שלעפּ ביים אַקסל.

— וואָס שלעפּט איר? — איז מאַניס געוואָרן אַן אָנגעצונדענער. — איר

האָט עפעס אין מיר אַריינגעלייגט אַ חלק? פאַרשיווען!

— הערסט, ער קאָן דאָך... — האָט דייוו אַרויפגעצויגן זיינע הויזן און באַ-פעסטיקט זיין לעדערנעם שמאַלן גאַרטל. — ער איז גאַרנישט קיין גרינער. דער גאַנצער שאַפ איז געבליבן שטיל פון דעם, וואָס מאַניס האָט זיך צעשריגן. עס איז אויף אַ מינוט ביי יעדן נישט געווען קיין אַטעם. וואָרים מען האָט געוואוסט, אָז דייוו איז אַ שטאַרקער בחור און תמיד באַרימט ער זיך נאָר, אָז ער גיט יענעם פעטש. עס האָט זיך געוואַלט זען צי ער וועט געבן דעם גרינעם ייד פעטש. מען האָט געוואַלט, אָז דייוו זאָל באַווייזן וואָס ער קאָן.

15

דער ערשטער זיג

— ווען מיסטער דזשיקאַב זאָל זיין איצט דאָ, וואַלט ער דיך אַרויס-געוואָרפן, — האָט דייוו אין גאַנצן אַ ציטערנדיקער געזאָגט און ווידעראַמאַל אַרויפגעצויגן זיינע הויזן און ווידער באַפעסטיקט זיין גאַרטל, און דאָס פנים זיינס איז שוין איצט געווען בלאַס ווי קאַלד, און זיך ווענדנדיק צו די אַרבעטער, האָט דייוו געטאַן אַ געשריי: — פאַרוואָס אַרבעט מען נישט?! אויסגעגלאַצט מיט די אויגן און מען אַרבעט נישט! —

די מאַשינען האָבן ווידער אָנגעהויבן זיך דרייען.
 דייוו האָט אָנגעקוקט מאַניסן פון קאַפּ ביז די פיס.
 — פאַרוואָס אַרבעטסטו נישט?
 — וואָס זאָל איך אַרבעטן? — האָט מאַניס געוויזן דעם לידיקן טיש.
 וואָס איז געשטאַנען לעבן אים. — פאַרוואָס גיסטו מיר נישט קיין אַרבעט?
 — בעסער זוך דיר אַן אַנדערן שאַפּ! — האָט דייוו אַזוי ווי אויסגעשפּיגן
 און איז אַוועק פון מאַניסן.
 — אַנוואַרפן וועל איך זיך נישט. — האָט מאַניס שוין געזאָגט ווי צו זיך
 אַליין, און איז צוגעגאַנגען צו דער וואַנט ביי דער טיר, וואו עס איז געהאַנגען
 זיין רעקל, און זיך גענומען אַנטאָן דאָס רעקל.
 דערווייל האָט זיך געעפנט די טיר און דזשייקאַב איז אַריינגעקומען.
 — וואוהיין??! — איז דזשייקאַב געבליבן שטיין לעבן מאַניסן אַ פאַר-
 וואונדערטער.
 — דייוו האָט מיך געהייסן גיין.
 — דייוו... דייוו... — האָט דזשייקאַב גערופן זיין אַרויסהעלפער. —
 וואָס איז יאָ דאָ געשיין?
 דייוו איז צוגעקומען און שטילערהייט עפעס געזאָגט דזשייקאַבן.
 — בלייבן זי דאָ, — האָט דזשייקאַב געלאַכט און געשאַקלט מיט זיין
 קאַפּ, ווי ער וואַלט געזאָגט צו מאַניסן, אַז ער איז נאָך גאַר אַ קינד און האָט
 נישט קיין שכל.
 — אָבער ער וויל מיר נישט געבן קיין אַרבעט. — איז מאַניס געווען
 דרייסט.
 — ער וועט אינען געבן, ער וועט אינען געבן.
 מאַניס איז ווידער געשטאַנען ביי זיין טיש און מיט אַ פינגער געשריבן
 אויף די גלאַטע ברעטער, ביז דייוו איז צוגעקומען מיט אַ בינטל העמדער און
 זיי געטאָן אַזוי אַ וואָרף, אַז ער האָט שיער מאַניסן אין גאַנצן איבערגעדעקט
 און פאַרשאַטן.
 מאַניס האָט געפילט אַ סך גרינגער, ווי עס איז אים אַראַפּ אַ באַרג פון
 קאַפּ. און ער האָט געאַרבעט ביז צוועלף מיט אַ סך פלייס. עס איז אים זייער
 גרינג אָנגעקומען צו טראַכטן וועגן זיין לעבן פון קליינערהייט אָן ביז איצטער,
 און ערשט איצט, האָט זיך אים אויסגעוויזן, איז ער קלוג געוואָרן. ביז אַהער
 האָט ער זיך געבאָדן אין זיין יחוס און האָט מורא געהאַט אַרויסצושפּרינגען
 פון די האַלאַבליעס. מיט דעם איז אים נישט אָנגעשטאַנען און מיט יענעם
 האָט ער נישט געוואַלט אָנהייבן און דעם דריטן האָט ער פאַרשוויגן. תמיד
 איז זיינס איבערגעגאַנגען. ער האָט בעסער געקאַנט פאַרלירן, איידער ער

זאל געווינען און יענער זאל זיין דער פארלוירענער. דאס איז געווען ביי איצט. איצט איז ער אין א ניי לאנד און וועט שוין זיין אנדערש. אז א מענטש שטעלט זיך נישט אוועק אויף זיינע אייגענע פיס, ליגט ער אויף דער ערד, און מען טרעט אויף אים, האט מאַניס געטראַכט. דאָ אין נייעם לאַנד וועט ער אַרבעטן. וואָס, ס'איז דען עפעס ניט שייַן צו אַרבעטן? עס איז פונקט אזוי שייַן צו אַרבעטן ווי צו זיין אַ רב. אפשר נאָך שענער. ער וועט פאַרדינען און ער מיט שבען וועלן זיך לעבן רואיק און שטיל...

עס איז געוואָרן צוועלף און עס איז אין פאַבריק שטיל געוואָרן. עס איז געקומען צו גיין אַ דאַרער ייד, אַ הויכער, מיט אַ קויש. און אין קויש איז געווען פון אַלדאָס גוטס. עפל, הערינג, ציבעלעס, פלעשלעך קוואַס. אַזאָ רויטער קוואַס, וואָס אַז מאַניס האָט געטאַן פון אים אַ טרונק, איז אים נישט גוט געוואָרן און זיין צונג האָט זיך אָפגעברייט. דער דאַרער ייד האָט אויך געטראָגן אין בוזעס ביי זיך אַ פלעשל בראַנפן, און ווער עס האָט געוואַלט קויפן אַ זוף בראַנפן האָט געקאַנט קויפן. דער דאָזיקער דאַרער ייד האָט דאָ אַבער אַנדערש נישט געקאַנט לייזן קיין געלט, סיידן ער האָט פריער נישט אָפגעזונגען עפעס אַ שטיקל פון דאוונען.

— אַליין אַ שטיקל חזן — האָט ער זיך ווי פאַרענטפערט און זיך געטאַפט ביי זיין שיטער און קוטשעראַווע רויט בערדל. זיין בלאַס פנים איז געווען אזוי דין און דורכזיכטיק, אזוי ווי מיט פאַפיר אַרומגעוויקלט. ער האָט זיך אַנידערגעשטעלט און אָפגעזונגען דעם „אדון עולם“ און מיט איין האַנט אין דער לופטן געשאַקלט צום טאַקט. נאָכדעם, אַז ער האָט געענדיקט, איז מען באַפאַלן זיין קויש און גענומען כאַפן פון דאַרטן אַלערליי זאַכן. דער דאַרער ייד האָט אַרויסגענומען די פלאַש מיט בראַנפן און זי האָט אָנגעהויבן אַרומגיין פון איין מויל צום אַנדערן.

מאַניס איז געזעסן אַן אַ זייט אויף אַ בענקל און גערייכערט אַ ציגאַר טיטון. די איבעריקע אַרבעטער זיינען אַלע געזעסן אין אַן אַנדערער זייט און געגעסן זייער מיטאַג. ווי עס האָט אויסגעוויזן, זיינען דאָס געווען צוויי פיינטלעכע לאַגערן. אין איין לאַגער מאַניס און אין צווייטן לאַגער די איבעריקע אַרבעטער. דאָס, וואָס עס איז היינט געשען, איז געווען נאָך אַ שטויס ווייטער צווישן די דאָזיקע צוויי לאַגערן.

דאָס דאַרע יידל איז צוגעקומען צו מאַניס :

— עט עפעס קויפן? גיט צו לייזן.

— אַ דאַנק. איך באַדאַרף גאַרנישט, — האָט מאַניס געזאָגט גרינג און גוטמוטיק. — שווער אַ ייד אין אַמעריקע, האָ?

— עט! — מאַכט אוועק דער פעדלער.

- פונוואָנען איז א ייד ?
 — און ס'כעל זאָגן וואָס'ט אויסמאַכן ?
 — קיינער גייט איך נישט. כ'זע א ייד, פרעג איך.
 — אַזוי איז שוין עפעס אַנדערש, — זאָגט דער פּעדלער און זעצט זיך אַוועק אויף אַ ברעג פון זיין קויש, ביי די פיס פון מאַניסן. — אַליין בין איך פון קאַמעניעץ-פּאָדאַלסק, אַבער בין געווען שוחט אין אַ קליינער שטאָט.
 — פון קאַמעניעץ-פּאָדאַלסק ! ?
 — יא.
 — ווער זענט איר פון קאַמעניעץ-פּאָדאַלסק ?
 — שמחהס פון הינטער דער בריק, א זון.
 — געהערט. — האָט מאַניסעס פנים געלויכטן פון פרייד. — אַ פיינער טאַטע. אַ טאַטנס אַ קינד. טאָ ווי זשע קומט איר אַהער ?
 — אַהער ? ס'איז אַ גאַנצע מעשה און ס'נישטאָ וואָס צו הערן.
 — אַ טאַטנס אַ קינד און דערצו אַ שוחט, און טראָגט זיך אַרום מיט אַ קויש מיט עפעלעך. דאָס מוז שוין זיין אַ מעשה פון טויזנט און איין נאַכט, — האָט מאַניס געזאָגט.
 — כמעט, — האָט דער פּעדלער צוגעשטימט, כאַטש ער האָט נישט גע-
 וואוסט, וואָס עס מיינט טויזנט און איין נאַכט.
 — איך בין געווען שוחט אין סאַלאַפּקעוויץ.
 — סאַלאַפּקעוויץ ! אוי, איך שטאַרב ! סאַלאַפּקעוויץ ! — איז מאַניס אַרויס-
 שיער פון די כלים פון פרייד און נייגיר.
 — וואָס איז דען ? — פרעגט דער פּעדלער טאַמעוואַטע.
 — וואָס איז דען ? סאַלאַפּקעוויץ ! וויפיל מאָל בין איך געווען אין
 סאַלאַפּקעוויץ ? — האָט מאַניס גענומען קנייטשן זיין שטערן.
 — איך בין אהרן, דעם דיינס אָן איידעם.
 — געהערט, — האָט מאַניס זיך געטאָן אַ פאַטש אין דער קני.
 — שוחט אין סאַלאַפּקעוויץ, האָב איך באַדאַרפט צוויי מאָל אַ וואָך גיין
 איבער די קלענערע שטעט און דערפער קוילען דאָ אַ קאַלב און דאַרט אָן
 עוף. מאַכט זיך אַמאָל אין חודש תמוז, עס איז הייס און איך גיי פון שאַטאַווע
 אַהיים מיטן וועג. די זון ברענט און איך האָב מיך אויסגעטאָן דעם ראַק און
 גיי אַזוי. די חלפים טראָג איך אין איין האַנט און דעם ראַק אין צווייטער
 האַנט. איך טו אַ קוק, זע איך, אַז אויפן וועג איז פּלוצלונג אויסגעוואַקסן אַ
 חזיר, אַ גרויס גרוי חזיר מיט גרויסע ציין, וועלכע שטעקן אַרויס פון זיין מויל.
 — היי, מיסטאַר, האַסט דאַרט אָן עפל ? — האָט איינער פון די אַרבעטער
 געטאָן אַ געשריי צום פּעדלער.

— וואָס דען, כ'האַב נישט? ... הייסט עס, האַלטן מיר ביים חזיר, — האָט זיך דער פּעדלער אויפּגעהויבן פון קויש און איז אַוועק דאַרטן, וואו די איבעריקע אַרבעטער פון פּאַבריק זיינען געזעסן. — האַלטן מיר ביים חזיר. אַז דער פּעדלער איז צוגעקומען צו די אַרבעטער, האָט מען ביי אים צוגענומען דעם קויש און דער רויטער האָט געזאָגט:

— איצט קאַנסטו גיין אַהין רעדן. — מיט דעם „אַהין“ האָט ער געוויזן אויף מאַניסן.

— ביי אונדז לייזט ער געלט און אַמוזירט גאָר דעם גרינעם.

— אַז מיר זיינען נאַראַנים און קויפן ביי אים.

— זיך צעשמעסט. „זיי“ קאַנען מיך, — האָט דער פּעדלער געפרוּאווט

זיך פאַרענטפּערן.

— ווער? — פּרעגט דער רויטער.

— „זיי“. אַט יענער ייד, — ווייזט דער פּעדלער אויף מאַניסן.

— גוד באַ! קינדער, זיי זיינען לאַנדסלייט. גוד באַ! — האָט דער

רויטער געטאָן אַ פּליעסק מיט ביידע הענט.

דער פּעדלער איז געבליבן שטיין אַ צעטומלטער. ער האָט מיט זיין שאַרפּער, בלאַסער נאָז באַלד דערשמעקט, וואָס דאָ איז. ער האָט פאַרשטאַנען, אַז וואָס ווינציקער ער וועט דאָ שטיין, וועט זיין געזינטער פאַר אים. ער האָט געטאָן אַ כאַפּ זיין קויש און האָט גענומען שטעלן פּיס. אַז ער האָט זיך אויס-געדרייט מיט זיין פנים צו דעם אינעווייניק פון שאַפּ ביים פאַרמאַכן די טיר, האָט ער אַריינגעשריגן צו מאַניסן: „האַלטן מיר, הייסט עס, ביים חזיר...“

דעם גאַנצן טאָג איז מאַניס געשטאַנען ביי זיין אַרבעט און שטילערהייט צו זיך אַליין געמורמלט: „האַלטן מיר, הייסט עס, ביים חזיר...“ עס איז אים געווען זייער גרינגמוטיק. נו, אויב שוחטים קומען אויך קיין אַמעריקע, איז וואָס זשע איז דאָ צו זינדיקן? פּאַוואָליע, פּאַוואָליע און עס וועלן אַהער אַריבערקומען אַלע יידן.

מאַניס האָט שוין נישט געקאַנט זיך דערוואַרטן ביז אויף דער נאַכט. ער האָט שוין געהאַט צוויי זאַכן צו דערציילן שבען. ערשטנס, די שיינע מפּלה, וואָס דייוו, דער אַנטרייבער, האָט געהאַט דורך אים. און צווייטנס, אַז ער האָט געפונען אין אַמעריקע אַ שוחט פון סאַלאַפּקעוויץ.

בשעת מאַניס האָט מיט זיין ווייב שבען געגעסן וועטשערע און דערציילט פון דעם „אַנטרייבערס“ מפּלה, האָט שבע, פאַרשטענדלעך, דערפון שטאַרק הנאה געהאַט. מאַניס האָט תמיד געקאַנט איבערדערציילן זאַכן נאָך שענער ווי זיי האָבן פּאַסירט. ער האָט איצט פאַר שבען אויסגעמאַלן און איבער-

- געקרימט פונקט אזוי ווי דייוו איז געווארן אין כעס און ווי אזוי ער אליין איז געווארן ברוגז און ווי אזוי דזשייקאב האט זיך אריינגעמישט.
- ער מו דיך ליב האבן, אט דער „יעאייקאף“, — האט שבע געזאגט.
- ליב האט ער מיך נישט, אבער ער באדארף מיך האבן, — איז מאַניס געווען זיכער. — אן מיר וועט ער דען קאָנען פירן דאָס געשעפט?
- וואָס איז דאָס פאַר אַ מיין געשעפט? — האָט שבע געוואָלט וויסן. — איך האָב דיך שוין עטלעכע מאל געפרעגט און דו האָסט מיר אַפילו געזאָגט, אָבער איך ווייס נאָך אַלץ נישט, וואָס דאָס איז פאַר אַ מיין געשעפט.
- העמדער, — האָט מאַניס געזאָגט מיט אַ זיפן.
- פשוט, העמדער? — פרעגט שבע.
- העמדער. אַמעריקע האָט, ווייזט אויס, ליב העמדער מיט גרינע און רויטע פאַסיקלעך און מיט אַלערליי קאַלירנדיקע קעסטלעך, — האָט מאַניס געמאַכט דערפון גאַרנישט.
- אויך מיר אַ מסחר, העמדער!... — האָט שבע געקרימט די ליפן.
- זעסט דאָך, אַז עס איז אַ מסחר.
- כ'פאַרשטיי נישט, — האָט שבע געקוקט מאַניסן אין מויל אַריין. — וואָס איז ביי „יעאייקאָפּן“? אַן אַרט, וואו מען וואָשט און מען פרעסט העמדער?
- ניין. „ביי אונץ“ מאַכט מען העמדער. פאַרשטאַנען? — האָט מאַניס געזאָגט דאָס וואָרט „ביי אונץ“ מיט ווירדע.
- אַן איבערגעקערטע וועלט: וואָס „ביי אונץ“ נייען יידענעס, איז גאַר דאָ אַ מסחר פאַר אַ מאַנספאַרשוין, — האָט שבע אָפגעלאַכט פון אַמעריקע.
- יא, איך האָב גאַר פאַרגעסן, — האָט זיך מאַניס דערמאַנט אין פעדלער.
- ווייסט וועמען איך האָב היינט געזען?
- וועמען?
- אַ שוחט.
- טאַקע?
- אַ שוחט פון סאַלאַפּקעוויץ.
- גיין שוין, גיי! פון סאַלאַפּקעוויץ? — האָט זיך שבע געוואונדערט.
- פון סאַלאַפּקעוויץ.
- און איצט איז ער שוחט אין אַמעריקע?
- שוחט אין אַמעריקע... — האָט מאַניס געשמייכלט. — ער איז דאָ אַ

סוחר.

— אַ רייכער, מסתם, — פרואווט שבע.

— כ'האָב זיין געלט נישט געציילט.

— מיט וואָס האַנדלט ער?

- מיט עפעלעך.
 — מיט וואָס?! — האָט שבע אַזש געטאַן אַ קוויטש.
 — מיט עפֿפֿעֿלעֿלעך. עפל, עפל, — האָט מאַניס שבען געגעבן צו פאַרשטיין.
- נו, קאַן מען נישט משוגע ווערן? אַ שוחט פון סאַלאַפּקעוויץ און פאַר־קויפט דאָ עפעלעך. ער מוז זיין עפעס פון יענע חברה.
 — פון וועלכער חברה?
 — אפשר ווילז זיי דין אַריינגאַרן אין זאַק אַריין?
 — גיי. ער קומט אַריין אין אונדזער פאַבריק, שאַפּ מיין איך, און טראַגט אַ קויש מיט עפל, בייגל, הערינג און קוואַס צו פאַרקויפֿן.
 — אַ יורד, — לאַזט שבע אַרונטער דעם קאַפּ.
 — וואָס דען?
 — אַ רחמנות.
 — דו באַלד מיט דיין רחמנות, — ווערט שוין מאַניס אַ ביסל אויפֿ־גערעגט. — וואָס באַלד, איז רחמנות. פאַרקערט, לאַזן קומען אַ סך אַזעלכע קיין אַמעריקע.
 — וואָס וועט דיר אַרויסקומען?
 — זאַל דער אייבערשטער העלפֿן און גאַנץ פּאַדאַליע זאַל אַהערקומען. איז ערשטנס, וועט דאָ זיין פּאַדאַליע. און צווייטנס, וועט דאָס אמתע פּאַדאַליע בלייבן אָן אַ ייד, אַזוי ווי, צום ביישפּיל, הישפּאַניע. אוי, בענקט זיך זיי נאָך אַ יידעלע, כ'מיין הישפּאַניע.
- עט, כ'גלייב נישט, אַז עס זאַל גאָר קיין איין ייד אַפּילו נישט זיין אין הישפּאַניע, — ווערט שבעס פנים באַלויכטן מיט דעם אמתן יידישן חן, וואָס נאָר אַ יידישע טאַכטער קאַן זיך פאַרגינען.
 — אַזוי שטייט אין די ספּרים.
 — וואָס זשע האָט דער שוחט דערציילט? — פּאַלט פּלוצלונג שבע אַריין אין די רייד.
- ער האָט נעבעך נישט קיין צייט — פרנסה. צו דערציילן האָט ער אַ סך. ער האָט מיר אָנגעהויבן דערציילן אַ מעשה און איז געבליבן אינמיטן דערציילן, — האָט מאַניס געזאָגט און זיך צעלאַכט אויף אַ קול, גאָר אומ־דערוואַרט פאַר שבען.
 — וואָס זשע לאַכסטו, מאַניס?
 — כ'לאַך, ווי אַזוי די אַרבעטער קויפֿן ביים סאַלאַפּקעוויצער בראַנפּן, פינף גראַשן אַ זופּ.
 — קאַן דאָך איינער אויסזופֿן דאָס גאַנצע פּלעשל?

— דאס טאקע, וואס איך לאך.
 — הערסט, מאַניס, זעץ זיך בעסער אַוועק און שרייב אָן אַ בריוו. כ'האַב געזאָגט שלומען, אַז מיר וועלן אים אַלץ אַרויסשרייבן.
 — גוט, וואָס דו האָסט מיך דערמאָנט. נעם אַראָפּ פון טיש. — האָט מאַניס דערווייל געבענטשט אויף אַ קול און נאָך דעם בענטשן האָט ער פאַר-רויכערט אַ ציגאַר טיטון און זיך גענומען שרייבן:
 — — — מיין זיס און פיינקענענדיק אייניקל, זאלסט לעבן לאַנג. איך וואָלט דיר אַפילו באַדאַרפט באַשרייבן אונדזער נסיעה קיין אמעריקע, ווי אַזוי מיר האָבן געשוואַרצט די גרענעץ ביינאַכט און ווי אַזוי איך מיט דער באַבען דיינער זיינען געלעגן אין וואַגן מיט היי. און ווי אַזוי מיר זיינען אַזוי געפאַרן און געפאַרן, ביז מיר זיינען געקומען צו אַ בריקל און אַרויסגעקראַכט פון דעם היי. און צוויי הויכע גוים מיט שטרויענע קאַפעליושן, אַזוי ווי צוויי שדים, האָבן אונדז געפירט באַרג-אַראָפּ, באַרג-אַרויף, דורך פעלדער מיט ווייץ, ביז מיר זיינען צוגעקומען צו אַ טייך. און מען האָט אונדז געהייסן אויסטאָן די שטיוועלעך. און מיר האָבן אַזוי געטאַן, און מען האָט אונדז גע-הייסן אַריינגיין אין טייך. און איך האָב אַריינגעשטעלט מיין פוס אין וואַסער און דערפילט, אַז דאָס וואַסער איז קאַלט ווי אייז, און די שטיינדלעך אין וואַסער-גרונט זיינען שפיציקע. האָב איך צוריק געכאַפט דעם פוס. און די צוויי לאַנגע גוים האָבן אונדז געטאַן אַ כאַפּ אויף זייערע פלייצעס און אַריבער-געטראָגן מיך מיט דער באַבען איבער דעם טייך. און פון יענער זייט גרענעץ האָבן די הענער שוין געקרייעט. און מיר זיינען איבערגעשלאָפן דאָס שטיקל נאַכט ביי אַ ייד. און אין דער פרי האָט אונדז דער ייד געפירט צו דער באַן. מיט דער באַן זיינען מיר געפאַרן דריי טעג ביז צו דער שיף. און אויף דער שיף האָבן מיר זיך אויפגעזעצט פרייטיק און מיר זיינען געפאַרן מיט דעם ים הגדול. אַ ביסל אַ גרויסקייט פון אַ ימעלע! כ'האַף, אַז וועסט אים אַליין אַמאַל זען. דעמאַלט וועלן מיר וועגן אים אַ ביסל רעדן. עס האָט געדויערט אפשר צוויי וואַכן, ביז מיר זיינען אַריבער דעם ים הגדול בשלום. און מיר זיינען אַנגעקומען קיין קעציל גאַרדען ווידער אַמאַל אין אַ פרייטיק. זיינען מיר איבערגעשטאַנען איבער שבת אין קעציל גאַרדען, די באַבע דיינע באַ-זונדער און איך באַזונדער. פרעג שוין נישט. כ'על קיינמאַל נישט פאַרגעסן דעם דאָזיקן קעציל גאַרדען. מיך האָט מען אַוועקגעלייגט שלאָפן צווישן גוים. און די נאַכט פון פרייטיק אויף שבת, ניין, וואָס זאָג איך, די נאַכט פון שבת אויף זונטיק, דאָס הייסט שבת-צונאַכטס, האָבן זיך די גוים געשלאָגן. ווי איך האָב פאַרשטאַנען, האָבן זיי זיך געשלאָגן איבער מיר. וואַרים זיי האָבן געהאַלטן אין איין טייטלען מיט די פינגער אויף מיר. פאַרשטייטו שוין, ווי

איך האָב דעמאָלט געפילט. נאָר גאָט האָט געהאַלפֿן און עס איז געוואָרן טאָג און עס איז געקומען איינער מיט אַ לאַמטערן אין האַנט און אונדז אַרויפֿ-געטריבן ערגעץ מיט טרעפֿ. ביז מיר זיינען אַרויפֿגעקומען אויף אַן אָרט וואו מען האָט געקאָנט זען דעם הימל מיט דעם ווייטן בלייכן טאָג. דערנאָך האָט מען אונדז צוריק אַראָפֿגעטריבן מיט די אייגענע טרעפֿ און מען האָט אונדז איבערגעציילט און אונדז געגעבן עסן איבערבייסן. און בייטאָג האָט מען מיך צונויפֿגעפירט מיט דער באַבען דיינער, וואָס האָט שוין געהאַט געשוואַלענע אויגן פֿון וויינען. און מיר זיינען אַראָפֿ ווידער אין אַ שיף און ווידער אַרויס פֿון דער שיף און אַריינגעפֿאַרן אין אַמעריקע. איצט וואוינען מיר אין דילענצזי סטריט, נומער 118. מיר האָבן אַ דירה פֿון צוויי שטובן. איינע איז אַ פינצטערע און איינע אַ ליכטיקע. מיר האָבן געקויפט ניי מעבל און איך אַרבעט שוין בסך־הכל, און איבעראַכטאָג וועל איך שוין פֿאַרדינען געלט. טאָקע אַמעריי-קאָנער געלט. די באַבע דיינע פילט, דאַנקען גאָט, זייער גוט. און איצט וועל איך דיר אַביסל באַשרייבן די וואונדער פֿון אַמעריקע. קיין נאַפט נוצן מיר נישט. מען טוט אַ דריי אַ קרענטל און אַ צינד אָן אַ שוועבעלע און עס ווערט ליכטיק. דאָס דאָזיקע מיין באַלייכטונג רינט אין רערן איבער דער גאַנצער שטאָט און רינט אַריין צו יעדן איינעם אין שטוב אַריין. דאָס קרענטל מוז זיין פֿאַרדרייט, אַ נישט קאָן עס דיר אַנרינען אַ פֿולע שטוב און עס זאָל זיך פֿאַרדרייען דער קאָפֿ. עס איז איינס פֿון גאָטס וואונדער. מען עפנט דאָס קרענטל, הייבט אָן צו זשומזשען, מיינסטו דאָך, אַז ווער ווייסט, וואָס דו וועסט באַלד דערווען. לאָזט זיך אויס, אַז דו קאָנסט אַזוי אַפֿשטיין אַ גאַנצן טאָג, אַ וואַך, אַ חודש און פֿון אַפענעם קרענטל וועט אַלץ שומזשען און וועסט גאַרנישט זען. דערפֿאַר שמעקט עס נישט אַזוי שייך. ווידער איז דאָ פֿאַראַן אַן אַנדער וואונדער. אין די גאַסן ברענען לאַמטערן און זיי צינדן זיך אַליין אָן און פֿאַרלעשן זיך אַליין. די שטיבער האָבן נישט קיין דעכער, און אויך נישט קיין קוימענס. און די שטיבער זיינען אַזוי הויך, אַז מען האָט זיי געמוזט צעטיילן אויף פיר חלקים. אין דער הויך האָט מען זיי צעטיילט. כיוויל, שלום, אַז זאָלסט פֿאַרשטיין. אין דער הויך. איינער וואוינט אונטן, אַ צווייטער וואוינט איבער אים. דאָס הייסט, אויף דעם ערשטנס קאָפֿ, און דער דריטער וואוינט אויף דעם צווייטנס קאָפֿ. און מיר וואוינען אויך אויף יענעמס קאָפֿ. אין דעם דריטן חלק פֿון אַזאַ שטוב. וואָסער גייט דאָ פֿון דער וואַנט און, זאָלסט נישט לאַכן, דער בית־הכסא איז דאָ סמוך לשולחנן, כמעט אין שטוב, פרעג שוין נישט. אַזאַ וואונדער האָט דאָ געמעגט נישט זיין. אַבער פֿונ-דעסטוועגן איז דאָס אַ וואונדער . . .

— מאַניס, מאַניס, — רופֿט שבע, — וואָס האָסטו זיך אַזוי צעלאָזט ?

עס ווערט שפעט און באדארפטט אויפשטיין גאנץ פרי. שרייב א גרוס פון מיר און שרייב נחומען, אז ער מעג קומען. אים וועט דא זיין גוט אין אמעריקע. — כוועל אים שרייבן, — בייגט מאַניס ווידער אָן זיין קאַפּ איבער דעם פאַפיר און זיין פען הייבט אָן לויפן אַהין און צוריק.

16

פאַר וועמען ?

דאָס הויז, נומער 118 דילענסי סטריט, מוז שוין דאָ שטיין, אזוי ווי מאַניס זאָגט, פון ששת ימי ברשית אָן. וואָרים נישט נאָר איז דאָס אַלט, נאָר עס איז נאָך עלטער פון אַלט. די פענצטער זאָגן עדות. ערשטנס, קאָנען זיי זיך שוין נישט עפענען, און אויב מען עפנט שוין יאָ אַ פענצטער מיט גרויס אַנ-שטרענגונג, קאָן מען עס דערנאָך נישט פאַרמאָכן. די שאַלעוואַניעס זיינען אזוי איבערגעטעפעטשיעט, אַז אויב מען רירט זיי אָן מיט אַ פינגער, קרישלט זיך פון זיי ברעקלעך. די ווענט זיינען אזוי פאַרפוילט, אַז אויב מען קלאַפט אין זיי אַריין אַ טשוואַק, באַדאַרף מען נישט נוצן קיין העמערל. מען קאָן דעם טשוואַק אַריינבלאָזן מיט אַ בלאָז פון דער נאָז. מאַניס קלערט המצאות: פון וואָס זיינען די דאָזיקע ווענט געמאַכט? ... צי זיינען זיי טאַקע פון ציגל, נאָר די ציגל פון פאַרצייטנס זיינען געווען נישט אזוי שטאַרק ווי די היינטיקע; צי זיינען די ווענט לכתחילה געמאַכט פון פאַפיר אָדער פון בלאַטע און אויף דער בלאַטע האָט מען געקלעפט פאַפיר, און דאָס פאַפיר האָט מען ווידער פאַרשמירט מיט גרינער פאַרב.

מאַניס צאָלט דירה-געלט, אָבער ער ווייסט נישט ווער עס איז דער באַלע-באָס פון דעם דאָזיקן הויז. דאָס דירה-געלט נעמט צו אייברעם, און אייברעם גיט עס אפשר איבער דעם אמתן באַלעבאַס. האָט מאַניס אומישנע געפרעגט אייברעמען צי ער קען דעם באַלעבאַס. אָבער עס ווייזט זיך אַרויס, אַז אייברעם אַליין ווייסט אויך נישט ווער עס איז דער באַלעבאַס. עס איז דאָ אַ גאַנצע מעשה דערביי. געווען אַמאָל אַ רייכער גוי, איז ער פלוצלונג געשטאַרבן און האָט נישט איבערגעלאָזט קיין קינדער און קיין יורשים. ער אַליין האָט גע-וואוינט ווי אַן אַרימאָן. ערשט אַז ער איז פלוצלונג געשטאַרבן, האָט מען זיך דערוואוסט, אַז ער פאַרמאַגט גאַנץ דילענסי סטריט. און קיין יורשים זיינען נישטאָ...

דערפאר קען אייברעם אויך נישט דעם באַלעבאָס פון דעם הויז. ער נעמט צונויף דאָס דירה-געלט און טראַגט עס אַוועק אין קאַנטאַר. דאָרטן נעמט מען צו דאָס געלט און מען פאַרשרייבט אַזוי פיל און אַזוי פיל און מען זיפצט דערביי. וואַרים פאַרוואָס זאַל מען נישט זיפצן: פאַר וועמענס וועגן זאַמלט מען דאָס דאָזיקע געלט?

עס פאַלט טאַקע דערפאַר אַ פּחד אַ קוק צו טאָן אויף דעם הויז וואו מאַניס וואוינט. עס איז פאַרוויינט און אויסגעשמירט און ביים ברעג פון דאָך הענגט אַ שטיק רינזע און שאַקלט זיך טרויעריק. דער קאַרידאָר אינעווייניק איז שמאַל און פינצטער און די ווענט זיינען אַפּגעריסן. עס איז נישטאָ פאַר וועמען זיך צו באַקלאַגן. די שטיבער וועלן שטיין אַזוי, ביז זיי וועלן זיך צעשיטן אין פאַרעך.

מאַניס פאַרשטייט נישט וואָס דאָס הייסט. געווען אַ מענטש אַמאָל. איז ער דאָך געווען. פאַרוואָס-זשע ווייסט מען נישט פינקטלעך ווי אַזוי ער האָט געהייסן? און אפשר האָט ער ערגעץ איבערגעלאָזט קינדער. און וואָס הייסט ער האָט געלעבט ווי אַן אַרעמאַן? די שטיבער האָבן דאָך ווערט געהאַט געלט. פאַרוואָס-זשע האָט ער געלעבט ווי אַן אַרעמאַן? עס מוז זיין אַן אויסגע-טראַכטע מעשה. אַזוי געפעלט מאַניסן. אייברעם שפאַרט זיך מיט אים, אַז נישט. און ער, מאַניס, האָלט זיך ביי זיינס. אייברעם קוקט אַן מאַניסן מיט צוויי אויגן: וואָס מיינען זי? דאָ אין אַמעריקאָ . . . דאָ קאָן אַלעס מיט אינען פאַסירן...

אייברעם אַליין האָט אויך געלעבט איינזאַם און אַליין אויף דער וועלט. זיין היים — כאָ, כאָ, — אַ גרויסער קעלער מיט צוויי קליינע, שמאַלע פענצטער-לעך, וואָס זיינען געווען באַשלאָגן מיט דראַטענע באַשיצערס. און דורך אַט די, פון דינעם דראַט אויסגעוועבטע, באַשיצערס, האָט קיין זון נישט געקאַנט אַריינשטראַלן אין אייברעם קעלער. דערפאַר אָבער איז דורך די דאָזיקע באַשיצערס יאָ אַריינגעקומען שטויב, רעגן און שניי. ווינטער האָט אייברעם באַדאַרפט אַוועקשטעלן זיין בעט ווייט פון די באַשיצטע פענצטערלעך, און זומער האָט אייברעם זיין בעט באַדאַרפט דערנענטערן צו די פענצטערלעך. אייברעםס באַלעבאַטישקייט איז באַשטאַנען פון אַ סך זאַכן. חוץ זיין אייגן בעט, האָט ער פאַרמאַגט אַ גרויס פאַרמעגן פון אַלערליי טשוועקעס, האַמערס אַלערליי, זעגן, שטיקער בלייענע קישקעס, שטיקער גומענע קישקעס. אייברעם האָט ליב אויפצוקלייבן זאַכן. ער איז ברוגו אויף דער וועלט, פאַרוואָס מען וואַרפט אַוועק. ער האָט געטראַכט, אַז ווען ער קאָן אויפקלייבן דאָס, וואָס די וועלט וואַרפט אַוועק, וואָלט אים שוין גאַרנישט געפעלט. דאָס, וואָס ער איז איינער אַליין אויף דער וועלט און דאָס, וואָס קיינער וועט נישט

בלייבן נאך אים, האט אים ווייניק געארט. די מחשבה, אז ער זאל אַנשיטן פולע קעלערס מיט זאכן, האט אים געוואַרעמט און אויפגעלעבט זיין בלוט.

אז ער איז געגאַנגען אין גאַס און געזען ליגן אַ טשוואַק, האָט ער אים אויפגעהויבן און געבראַכט אַהיים. און אזוי מיט אַנדערע זאַכן: שרויפן, קראַנטן, שטריק, פיסלעך פון בענקלעך, אַלטע קאַפּעליושן, שיד, קאַלאַשן, פּאַדקאַוועס פון פּערד, ציגל, זאַוויעסעס, שטיקער גלאַז, רעמלעך, אַלטע טעפּ, הילצערנע קעסטלעך. די דאָזיקע זאַכן פלעגט ער האַלטן אין באַזונדערע ערטער אויסגעלייגט. און פון יעדער זאַך געמאַכט גוטע נוצן. אַ שטייגער, פון די היל-צערנע קעסטלעך האָט ער אויסגעשפּאַלטן שפּענער צום אויוון. טשוועקעס, ציגל און שרויפן, האָט ער פאַרברויכט צום פאַרריכטן די הימער, איבער וועלכע ער איז געווען באַלעבאַס. שיד און אַנדערע אַלטע זאַכן האָט ער אַליין באַ-דאַרפט פאַר אייגענעם געברויך. עס איז נישט געווען איין זאַך, וואָס ער האָט געפונען, אז ער זאל עס נישט קאַנען פאַרברויכן, אויב נישט איצט, איז שפּעטער, ער איז כמעט מיט דער דאָזיקער טבע זיינער געווען שטאַלץ. דער קעלער זיינער איז געווען פאַרפונדעוועט מיט אַזעלכע אַלטוואַרגן, און צווישן דעם אַלעמען אויך זיין בעט. דאָס דאָזיקע בעט איז קיינמאַל, ווי עס האָט אויס-געוויזן, נישט געווען ווייס. צוליב וואָס האָט דאָס באַדאַרפט זיין ווייס? עס האָט דאָך געקאַנט זיין גרין אַדער געל. אַבער זיכער איז דאָס דאָזיקע בעט געווען ביי אייברעמען רואיק, וואָרים קיין ווייבלעך האַנט האָט עס נישט אַנ-געריט און דער שטויב האָט עס צוגעדעקט און דאַרטן האָבן מסתם געלעבט ווערים און אַנדערע באַשעפּענישן, און שפינען האָבן צווישן בעט און וואַנט זייער שפינוועבס געוועבט און קיינער האָט זיי נישט געשטערט. טאַמער שלאָפט דאַרטן אַ מענטש, איז וואָס אַרט עס זיי? שלאָפט זיך אַ מענטש אין זיינע אַרעמע מידע שעהן.

אייברעם האָט דערפאַר, דאָס הייסט אַט פאַר דעם דאָזיקן פאַרגעניגן צו האָבן וואו צו שלאָפן, געטאַן אַלערליי אַרבעטן אַרום דעם הויז. אַלע אַוונט האָט ער באַדאַרפט אַנצינדן די גאַז-באַלייכטונג אין די קאַרידאָרן פון אַלע עטאַזשן. ער האָט אויך אַלע גאַנץ פרי באַדאַרפט די אייגענע גאַז-לאַמפּן אויס-לעשן, דאָס מיסט פון די טרעפּ און קאַרידאָרן אויסקערן און אויך אַפּקערן דעם ברוק ביים הויז און זען, אז דער מיסט-פירער זאל צונעמען דאָס מיסט און אַפּפאַל.

איז ער שוין געווען זיכער מיט אַן אַרט, וואו זיין קאַפּ אַוועקצולייגן. ער האָט אַבער זיך געפילט זייער איינזאַם און פשוט נישט געהאַט מיט וועמען זיין צייט צו פאַרברענגען. האָט ער דערפאַר אַריינגענומען אין זיין קעלער אַ שוואַרצע קאַץ. די דאָזיקע קאַץ איז אים געווען זייער געטריי און זי פלעגט

אים פאַרשטיין אויף דעם וואונק. און זי האָט אים געבוירן קעצעלעך אַ סך, שוואַרצע, און אייברעם האָט זיי נישט אַוועקגעטריבן. פאַרקערט, ער האָט זיי געלאָזט וואַקסן. ער האָט זיך מיט אַט די קעץ זיינע זייער פיל געגרייסט און זיי אָפּגעהיט ווי גוטע קינדער און זיי געלערנט שיינע מידות. עס האָט אָבער אויך געקאָנט טרעפן, אַז אייברעם האָט אַוועקגעגעבן עמעצן אַ קאַץ. מען פלעגט שוין זאָגן אין דילענסי סטריט :

— מען באַדאַרף אַ גיי טאָן נעמען אַ קאַץ ביי אייברעמען.

אייברעם פלעגט דעמאָלט שטעלן אַלערליי שאלות: וויפיל קינדער עס זיינען דאָ אין הויז, וויפיל דער מאַן פאַרדינט, און וויפיל מען צאָלט דירה געלט, און אויפן וויפילטן שטאַק מען וואוינט. און אַמאָל פלעגט אייברעם אַזוי זאָגן, למשל: „איר האָט צופיל קינדער, דערפאַר וועל איך אייך נישט געבן קיין קאַץ.“ אַדער: „אייער מאַן פאַרדינט ווייניק, טאַרט איר קיין קאַץ נישט האַלטן.“ און פאַרקערט: „עס איז אַלראַיט, נעמט אַריין אַ קאַץ אין שטוב, וועט אייער מאַן אָנהייבן צו פאַרדינען מערער...“

און זיין נאָמען איז געווען באַקאַנט אומעטום, נישט נאָר דערפאַר, וואָס מען האָט געוואוסט, אַז ביי אים קאָן מען באַקומען אַ גוט קעצל מיט שיינע מידות, נאָר אויך פאַר אַנדערע זאַכן.

און זאָגן, אַז אייברעם האָט דערמיט נישט געגרייסט זיך, קאָן מען נישט. און אַט די קעץ זיינע האָבן אים פיל נחת געטאָן. זיי צו געבן עסן האָט ער זיך ווינציק געזאָרגט. אַבי ער איז נאָר געווען זאָט, האָט ער שוין געקאָנט אין זינען האָבן זיינע קעץ אויך, וואָרים ביים קצב איז תמיד געווען אַלערליי אָפּפאַלן און ביינער. דער עיקר איז געווען, אַז ער אַליין זאָל זיין זאָט. דאָס איז אים אויך נישט אָנגעקומען אַזוי שווער. נו, האָט ער געאַרבעט ביי אַן אַנדער הויז אויך. און ביי אַ דריטן, דער גאַנצער בלאַק צווישן עסעקס און נאָרפאָלק איז כמעט געווען זיינער. דער קצב האָט געגעבן שטיקער קישקע, אָנגעפילט מיט פלייש און קנאַבל. דער ביר-סאַלון האָט געגעבן ביר און די שפייז-קראַם האָט געגעבן ליכט, צוקער און טיי, און דער בעקער האָט געגעבן ברויט און זעמל.

אייברעם האָט געקענט איטלעכן אויף דעם דאָזיקן בלאַק. ער האָט גע-וואוסט ווער עס באַרגט ביי די קרעמער און וועלכער קרעמער איז פונדאָמענט טאַל. אויב אַ קרעמער האָט נישט געטאָן קיין גוטע געשעפטן און האָט זיך געוואַקלט מיט זיינע קרעדיטאָרן, האָט דאָס אייברעם געוואוסט. ער האָט גע-קאַנט נביאות זאָגן באלד פון אָנהייב אָן, אויב אַ קרעמער האָט זיך מיט זיין קראַם אין יענעם בלאַק אַריינגעצויגן, צי ער וועט לאַנג דאָ געדויערן.

אייברעם האָט אויך געקענט ביים נאָמען די קאָנדוקטאָרן פון כמעט יעדער

פערד־קאר, וואָס איז דורכגעלאָפֿן דילענסי סטריט. און דער פּאַליסמאַן איז מיט אים געווען אויסגעבונדן און ער פלעגט אים תמיד דערציילן וויצן און דערביי דרייען מיט זיין פּאַליצייאישן קלעצל. אייברעם האָט אָפּילו זייער גוט געקענט די פּערד, וואָס פלעגן לויפן מיט די קאַרס. טאַמער האָט ער דערזען אַ ניי פּערד, פלעגט ער זיך באַלד נאַכפּרעגן וואו עס איז אָהינגעקומען דאָס אַלטע. אַוועק אויף יענער וועלט?... נו, מיר וועלן אויך אָהין גיין...

דאָס לעבן אויף דילענסי סטריט איז כמעט ווי דורכגעגאַנגען טאַג־טעגלעך דורך אייברעם הענט. און פאַר זיינע אויגן איז דילענסי סטריט גע־וואָרן צו ביסלעך איבערגעביטן פון וואוינונגען אויף קראַמען. ווען ער איז דאָ אין דער יוגנט געקומען, איז נאָך קיין סימן נישט געווען פון קיין קראַמען. איצט ווערט פול די גאַס מיט קראַמען. און שוין הערט אייברעם פון פּאַליסמאַן און אין ביר־סאַלון, אַז מען וועט באַלד איין זייט פון גאַס אינגאַנצן אַראָפֿ־רייסן, וואָרים מען וויל בויען אַ גרויסע בריק און צוליב דער גרויסער בריק באַדאַרף מען ברייטער מאַכן די גאַס און מען זאָגט, אַז דאָ וועט אַמאַל זיין אַ ברייטער בולוואַר מיט ביימער. ווער ווייסט, וואָס דאָס וועט אַמאַל זיין?

דערווייל איז אייברעם נאָך אַלץ דער אויפזעער פון דער גאַס. און דאָס ביסל געלט, וואָס עס פּאַלט אים אַמאַל אַריין, באַהאַלט ער אין אַ גרויסן בייטל, וועלכן ער האַלט אין בוזעם. געלט פּאַלט אים אַריין פון אַלערליי קוואַלן: פון שיסל־געלט, פון מתנות, פון דעם, וואָס ער פאַרקויפט אַלערליי זאַכן, ווי פלעשער, אַלטע גומי, שטריק, פאַפּירן, זעק, אויך פּאַלט אים אַריין געלט פון מעקלעריי.

זיין מעקלעריי באַשטייט אין דעם, וואָס ער געפינט פאַר אַ גרינעם ייד אַן אַרט וואו צו פאַרדינען. ער איז פשוט צופרידן צו זען ווי אַזוי אַ גרינער ייד ווייסט נישט וואו אַ טיר עפנט זיך און ער, אייברעם, באַזויזט זיין חסד און עפנט פאַר דעם ייד די טיר.

די גרינע יידן ווייסן נישט וואו אַ טיר עפנט זיך. מיט אַזעלכע יידן קאַנען די באַלעבאַטים טאָן, וואָס זיי ווילן. אַרבעטן אומזיסט מיט זיי עטלעכע וואָכן. גרינע יידן, מיט זייערע פרישע, געזונטע הענט און מיט זייער מורא פאַר דעם מאַרגן, טאַמער וועט נישט זיין וואָס צו עסן.

אייברעם האָט טיף אינעווייניק פיינט געהאַט מענטשן. פיינט געהאַט ביז גאַר. פאַרוואָס? אַט פשוט דערפאַר, וואָס עס האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז אין זיין אומגליקלעך לעבן, אין זיין, פון אויבן־אויף, גאַנץ געשמאַק און זארג־לאָז אַבער אין דער אמתן זייער נידעריק און פינצטער לעבן, זיינען שולדיק מענטשן. פריער זיין פאַטער און מוטער, דערנאָך זיין מלמד און דערנאָך זיינע חברים, וועלכע האָבן אים אַראָפּגעפירט פון גלייכן וועג, און דערנאָך אַנדערע

חברים, מיט וועלכע ער האט זיך ס'קאמפאניעוועט שוין אין די שלעכטע וועגן, וועלכע האבן פון אים געמאכט אן אויסוואורף, און דערנאך אלע, אלע פון קליין ביז גרויס לינגער — אין די אויגן גוטער ייד און אונטער די אויגן אלדאס בייז; איז דיר גוט, זיינען זיי מיט דיר פריינט; איז דיר שלעכט — אנטלויפן זיי פון דיר; ביסטו געזונט און שטארק, דערקענט מען דיר און אויב נישט, אויב עס טרעפט מיט דיר עפעס א צרה, בלייבסטו איינער אליין און קיינער פון דינע פריערדיקע פריינט דערקענט דיר נישט. מיט איין ווארט, אייברעם פילט א טיפע שנאה צו מענטשן.

17

א שונאה צו מענטשן

אמת, א שונאה צו מענטשן האט אייברעם געהאט, אבער קיין שלעכטער איז ער בטבע נישט געווען. אויף דילענסי סטריט האט מען אים געקענט פאר אן ערלעכן, פראסטן מענטש און קיינער האט גארנישט געוואוסט, אז דער דאזיקער פראסטער, גוטער מענטש טראגט אינעווייניק א פיינטשאפט אויף דער גאנצער וועלט.

אייברעם האט זייער אפט, ליגנדיק אין זיין איינזאמען בעט, נישט געקאנט איינשלאפן, כאטש ער איז תמיד געווען מיד פן א גאנצן טאג ארבעט. ער האט זייער אפט געהאלטן אין דער פינצטער אפן זיינע אויגן און געהאט טענות צו דער וועלט. די גאנצע וועלט פירט זיך, אז א מאנסביל באדארף זיך אויס-קלייבן א "פרוי" פאר א ווייב. אייברעם האט זיך נאך נישט אויסגעקליבן קיין "פרוי" פאר א ווייב. אייברעם איז שוין באלד אלט פופציק יאר און האט נאך נישט קיין ווייב... עס ארט אים נישט, וואס ער האט נישט קיין ווייב, אבער עס פארדריסט אים, וואס די יארן גייען אַוועק און ער שלינגט אין זיך אריין, ממש, דאס שפייעכץ. און ער ווייסט, אז עס איז שוין פארפאלן. ער וועט שוין נישט קאנען אויסקלייבן זיך א פרוי... און אט פארוואס: ביז אייברעם איז צו זיין שכל געקומען, האט ער דאך נישט געהאט קיין שכל. און אז ער האט שוין באקומען שכל, איז אויף אים אַנגעפאלן א מורא פאר פרויען. אזוי מיט זיך אליין אדער צווישן מאנסבילן, האט אייברעם, דאכט זיך, געהאט גענוג שכל. טאמער איז ער געקומען צווישן פרויען, האט ער באלד פארלוירן זיין שכל און איז געווארן נאריש, ווי א שטעקן פון א בעזים. די מאמע זיינע, גע-דענקט ער, האט אים תמיד געשלאגן מיטן שטעקן פון בעזים, און טאקע פון

אָט יענער פרוי, דאָס הייסט פון זיין מאַמען, האָט זיך ביי אייברעמען אָנגעהויבן זיין שנאה צו פרויען. ווען ער איז געוואָרן גרויס, האָט ער אָנגעהויבן גיין פון שטאָט צו שטאָט, פריער מיט אַ קאָמפּאַניע אַרימעלייט. ער איז ביי זיי געווען דער אַנטרייבער פון זייער פּערד־און־וואָגן. ביז זיי זיינען מיט אים אַוועק גאָר אין אַ ווייטער שטאָט און ער האָט זיך דאָרט געפונען איינמאַל אין אַ קריגעריי צווישן צוויי אַרימעלייט. אייברעם גיט איצטער צו און איז זיך מודה, אַז עס איז געווען אַ נאַרישקייט פון זיין זייט צו טאָן אַזאַ זאַך. דער מאַן פון דער פרוי האָט אים גוט אָנגעבראַכן די ביינער און אייברעם איז פאַר שאַנד און ווייטיק אַריבער די גרענעץ און געוואָרן פאַר זיך אַליין אַן אַרימאַן. דאָס הייסט, ער איז געוואָרן איבער זיך אַליין באַלעבאַס, געבעטלט וואו און ווען ער האָט נאָר געקאָנט, און איז אַזוי געגאַנגען פון איין שטאָט אין דער אַנדערער, ביז ער איז געקומען צום ים. דאָס הייסט, צו אַ שטאָט ביים ברעג פון ים, און פּונדוואָנען שיפן זיינען אָפּגעגאַנגען ערגעץ ווייטער, ווייטער. מען קאָן נישט זאָגן, אַז אויף זיין וועג האָט ער נישט באַגעגנט זיין שלימזל, די פרוי. אומעטום האָט אים די פרוי געטריבן פון איר שוועל און אויב ער האָט געבעטלט, איז אים אַמלייכטסטן אָנגעקומען צו בעטלען ביי מאַנסבילן. מאַכסט אַ קרום פנים און שטעלסט אַן דיין האַנט, און דער מאַנסביל גיט וויפיל ער קאָן. אייברעם איז געפאַרן מיט אַ שיף איבערן ים און באַצאַלט מיט דעם, וואָס ער האָט געטאָן זייער שווערע אַרבעט. געקומען אַהער קיין אַמעריקע און זיך ווידער געוואָלגערט, ביז ער האָט זיך דערשלאָגן צו דילענסי סטריט. און ערשט דאָ וואָלט מען געמיינט, אַז ער וואָלגערט זיך נישט. ערשט דאָ, ברודער, וואָלגערט זיך אייברעם איינער אַליין יאָר־אין, יאָר־אויס און אַזוי איז ער שוין באַלד פּופציק יאָר און האָט זיך ערשט איצט דערמאַנט, אַז ער איז אַ מאַנסביל, און פאַרוואָס איז ער ערגער פון אַלע מאַנסבילן, וועלכע נעמען זיך אַ פרוי פאַר אַ ווייב ?

אין דילענסי סטריט איז דאָ אַ סאַלון, וואו אייברעם קומט אָפט אַריין טרינקען אַ גלאָז ביר אָדער אַ ביסל בראַנפן. דער סאַלון־קיפּער איז אַ גראַבער און וועגט אפּשר דריי הונדערט פונט און דער בויך איז ביי אים גרעסער פון זיין נאַז. דער דאָזיקער סאַלון־קיפּער האַנדלט מיט מיידלעך. דער סאַלון איז נאָר ביי אים אַ פאַרשטעלעניש, אַז מענטשן זאָלן מיינען, אַז ער איז אַ סאַלון־קיפּער, אָבער אין דער אמתן האַנדלט ער מיט מיידלעך. אייברעם איז ביי אים אַ היימישער מענטש און אייברעם פאַלגט אים אָפט אַ גאַנג. דער סאַלון־קיפּער שיקט אים אָפט אין איינער פון יענע שטייבער, וואו די מיידלעך זיינען דאָ. אייברעם קומט אַהין אַריין און ווערט דאָרט פשוט צעשרויפט ביים אַנבליק פון נאַקעטן לייב און ווינקענדיקע אויגן. דער סאַלון־קיפּער רייצט

זיך מיט אים, אייברעמען, און גיט אים אַזאַ וואַרט־צייכן, אַז מען זאַל אים, אייברעמען, צולאָזן און מען זאַל אים געבן די מעגלעכקייט אויסצוקלויבן, וואָס ער וועט אַליין וועלן. אָבער אייברעם ווערט אַזוי צעמישט און נאַריש און אויסער זיך, אַז ער ווייסט נישט, וואָס עס טוט זיך מיט אים און עס לאָזט זיך אויס מיט דעם, וואָס די מיידלעך זאָגן אים מיט זייער קלוג שמייכלע, אַז ער זאַל מוחל זיין און גיין פריער אין באַד אַריין.

אייברעם שעלט דערנאָך די גאַנצע וועלט מיט טויטע קללות און האַלט ביי זיך אין האַרצן אַ שנאה אַנגעגרייט. אויב עס וועט קומען אַ געלעגנהייט, וועט ער זיך נוקם זיין, זיינע פיילן פון שנאה האַט ער געצילט נאָר אויף פרויען. דאָס מאַל האַט ער געוואָרפן אַן אויג אויפן שבען. פון איין זייט איז ער געווען צו איר זייער גוט און פון דער אַנדערער זייט האַט ער געצילט אויף איר די פיילן פון זיין פאַרבאָרגענער שנאה.

ער איז שטילערהייט אַוועק צום קרעמער און אים דערציילט, אַז מאַניס קאָן נישט די אַרבעט און וועט נאָך אַזוי גיך נישט פאַרדינען. און דעם קרעמער איז קאַלעמוטנע געוואָרן אויפן האַרץ. אייברעם ווייסט מסתמא וואָס ער זאָגט, האַט דער קרעמער געטראַכט.

און אַז שבע איז געקומען אין קראַם אַריין באַרגן, האַט דער קרעמער איר מער נישט געוואַלט באַרגן. און שבע איז יענעם טאָג געווען שטאַרק באַזאָרגט, וואַרים עס איז שוין ביי זיי אין שטוב נישט געווען קיין לעבעדיקער גראַשן. און ווען מאַניס איז אַהיימגעקומען פון דער אַרבעט, האַט ער נישט געפונען קיין וועטשערע. שטילערהייט האָבן זיי זיך ביידע איבערגעשמועסט און שבע האַט זיך געשמט אַרויסצוזאָגן דעם גאַנצן אמת, אָבער עס איז געווען אַזוי ביטער, אַז מאַניס האַט געפילט דעם טעם דערפון, כאַטש ער האַט גאַרנישט פאַרזוכט. שבע האַט געוויינט, נישט דערפאַר, וואָס ס'איז נישטאָ אין שטוב קיין וועטשערע, נאָר דערפאַר, וואָס עס איז דאָ אַזעלכע שלעכטע מענטשן. און ווער ווייסט, אפשר זיינען גאָר מענטשן נישט אַזוי שלעכט. ווען זיי וואַלטן האָבן קלאַרע אויגן, וואַלטן זיי געקאָנט זען, אַז מאַניסן מיט שבען מעג מען געטרויען. וואַרים עס איז נאָך נישט געווען אַזאַ זאך ביי זיי. אַז זיי זאָלן ביי יענעם צונעמען און נישט וועלן אָפגעבן. מאַניס האַט זיך געוואַשן און איז געזעסן ביים טיש און עס איז געווען ביי אים פונקט אַזוי ווי ער האַט געגעסן. אים האַט געאַרט טאַמער איז שבע הונגעריק. ביסט נישט הונגעריק שבע? איך נישט. דו מוזט זיין הונגעריק נאָך אַזאַ טאָג אַרבעט, מאַניס. אפשר אַריינרופן אייברעמען און ביי אים לייען? ווער ווייסט צי ער האַט געלט? ער זעט אויס אַ פשוטער אַרימאָן. קוק נישט, וואָס ער זעט אויס אַזוי. גוט, מאַרגן וועט ער דאָ אַריינקומען, וועל איך מיט אים רעדן.

אויף מאַרגן, נאָכדעם ווי מאַניס איז אַוועקגעגאַנגען צו דער אַרבעט. איז שבע געבליבן אַ דערשלאָגענע. טאָן האָט זי נישט געהאַט וואָס. די בעטן פאַרשפּרייט און אויס מיט דער אַרבעט. זיצט זי און קוקט אויף די ווענט אַדער אין אַפּענעם פענצטער, אַדער אויף דער סטעליע. מען קלאַפט אין טיר. עס מוז זיין אייברעם. זיין קלאַפּ. זי קען שוין זיין קלאַפּ. זי הייבט זיך אויף און גרייט אָן דאָס קעסעלע מיט אַפּפּאַל, און אייברעם קומט אַריין מיט זיין פיפקע אין מויל. שבע האָט דערוויל צוגעשטעלט צוויי טעפּ, אַ קליינעם און אַ גרויסן, אויפן אויוון. גאָט האָט געוואוסט דעם אמת, אַז די דאָזיקע טעפּ זיינען געווען מיט הויל וואָסער. אַבער זי האָט נישט געוואָלט, אַז אייברעם זאָל עפעס וויסן. האָט זי געמאַכט דעם איינדרוק, אַז זי קאַכט.

— גוט מאַרגן אייך, באַלעבאַסטעניו! — האָט אייברעם געזאָגט פּריילעך. פאַרגעסט נישט אין מיר. עך וויל אַ ביסכען זופּ. וואו איז אייער גאַרבעטש? — זיכער קאַנט איר עסן ביי אונדז אַ טעלער זופּ, — האָט שבע געפילט, אַז זי זאָגט דעם ערשטן ליגן אין איר לעבן.

— וואָס האָבן זי זיך געקריגט מיט דעם רויטן קאַפּ? — האָט אייברעם געפרעגט און געטאָן אַ מאַך מיט איין האַנט איבער זיין קאַפּ, אַלס אַ סימן, אַז ער מיינט דעם קרעמער מיטן נאַקעטן קאַפּ. — איך? — איז שבע געוואָרן פאַרשעמט. — איך קריג זיך מיט קיינעם נישט קיינמאַל אין מיינ לעבן.

— דאָס טויג נישט דאָ אין אַמעריקע, — זאָגט אייברעם מיט אַ פולער באַסאָווער שטים. — דאָ ברויך מען זיין אַ ביסעלע פרעכער. אינען וויל ער נישט באַרגן.

— פון וואָנען ווייסט איר דאָס? — איז שבע געוואָרן אויסער זיך. — עס גיט נישט קיין סעקרעטן פאַר אייברעמען. — נישט גענוג, וואָס ער האָט מיך פאַרשעמט, באַרעדט ער מיך נאָך פאַר מענטשן! — איז שבע געוואָרן אַ ביסל אויפגערעגט. — ניכט מאַכן קיין צימעס, — טוט אייברעם אַ מאַך מיט דער האַנט. — ווען איך בין דאָ געווען אַ גרינער, האָט מען מיך נאָך נידעריקער געטראַטן. מען האָט מיך אין קיין שטוב נישט אַריינגעלאָזט. — אַזוי?!

— וואָס ווייסן זי? עך געדענק, עס איז געווען אום ווינטער און דער פּראָסט האָט געברענגט און איך האָב נישט געהאַט קיין פיזכען ברויט אין מיינ מויל, און בין שוין געווען אַ פאַרטיקער אין מיטן סטריט. זיך אויסגעשטרעקט און פאַרטיק, דעמאַלט, אַז עך בין שוין געלעגן אויסגעשטרעקט אַ פאַרטיקער, האָט מען מיך אויפגעהויבן. אַ, אַזוי גייט עס דאָ אין אַמעריקע. און עך האָב

ביי זיך געשוואוירן, אז עך מוז העלפן עמעצן, ווען יענער איז אויף גרויסע צרות. עך העלף וועמען עך קאן און מיט וואס עך קאן.
דא איז אייברעם שטיל געוואָרן און געלאָזט אַ רויך פון זיין פיפקע און ווידער געזאָגט:

— פילייכט קאן איך אייך באַהילפיק זיין.

— מיט וואָס? — האָט שבע געפרעגט.

אייברעם האָט גאַרנישט געזאָגט, נאָר אַרויסגענומען פון קעשענע אַ בייטל, אים געעפנט און פון דאָרט אַרויסגענומען עטלעכע גרינע פאַזיטן אז צו געטראָגן צו שבען און איר געשטופט דאָס געלט גלייך אין פנים אַריין, שבע האָט אַוועקעדרייט איר פאַרפלאַמט און פאַרשעמט פנים און דאָס געלט נישט געוואָלט נעמען. אייברעם האָט זי אַנגענומען ביי איר עלנבויגן און אַ קוועטש געטאָן דעם דאָזיקן איידעלן, ווייכן עלנבויגן. „האָ, זי האָט גאַרנישט קיין ביינער!...“ — האָט אייברעם געטאָן אַ טראַכט.

— נעמט דאָס געלט, ביטע, — האָט אייברעם זיך געבעטן.

— כ'ל נישט נעמען.

— איר'ט יאָ נעמען!

שבע האָט זיך אַ ריס געטאָן פון אייברעמען און איז אַוועק אין דעם אַנדערן צימער. אייברעם איז איר נאָך און געפילט, אז זיין גאַנץ וועגן ציטערט און עס האָט אים באַזעצט אַזאָ היץ, אַזש דאָס גאַנצע פנים און די ליפן זיינען אים טרוקן געוואָרן. שבע האָט זיך באַהאַלטן אין אַ ווינקל און האָט שוין געזען, אז זי האָט געמאַכט אַ טעות, וואָס זי איז אַריין דאָ אין צימער, וואָרים פאַר- וואָס איז זי בעסער נישט אַרויסגעלאָפן דורך דער טיר, וואָס פירט אין דרויסן אַרויס. זי איז געווען גרייט אויפן ערגסטן פאַל.

— כ'בעט אייך, נעמט דאָס געלט, — האָט זי געפילט ווי אייברעםס האַנט

איז שוין געווען נאָענט צו איר פנים.

„שלעכט!...“ — האָט שבע געטאָן אין דער גיך אַ טראַכט און עס איז איר

נישט גוט געוואָרן, זי האָט געוואָלט שרייען און די ווערטער האָבן געוואָרן איר האַלדז.

— גוט, איכ'ל ביי אייך ליינען, אַבער קומט אַריין דאָרט אין דער ליכטיק, —

האָט שבע אַליין נישט געוואוסט, וואָס זי זאָגט, און זיך געטאָן אַ רוק פון אייב- רעמען, וועלכער האָט שוין געהאַלטן אירע ביידע עלנבויגנס מיט זיינע אויס- געשמירטע הענט. שבע האָט זיך אויסגעריסן פון די דאָזיקע אויסגעשמירטע הענט; זי האָט געפילט גלייך אַזוי ווי אייברעם האָט זי אַנגענומען מיט אַפצווענגעס; זי האָט זיך שטאַרק דערשראָקן און האָט זיך אינסטיינסטיוו אויסגעשטרעקט אין איר גאַנצער לאַנגער, ביינערדיקער פיגור און איז געוואָרן

אזוי הויך, אז זי האָט געקאָנט אַריבערשפּרינגען איבער אייברעמען און אים אומוואַרפן און אויף אים טרעטן און אים צעמאַלן אויף שטויב. זי האָט נישט געטאָן נישט איינס פון די אַלע זאַכן, נאָר זי איז פשוט אַריין אין גרויסן ליכטיקן צימער און אָפּגעאַטעמט און איז צוגעלאָפּן צום אויוון. טאַמער מאַכט זיך אַ שלעכטע זאַך, איז זי שוין גרייט און האַלט מיט איין האַנט דאָס הענטל פון הייסן טאַפּ.

אייברעם איז אַריינגעקומען מיט זיין פנים אַראָפּגעבויגן און באַהאַלטן אין זיין אויפגעקנעפלט העמד. דאָס פנים איז ביי אים געווען רויט ווי ביי אַ גולן. שבע האָט געהיט זיין איטלעכן ריר און ווען ער קומט צו נאַענט לעבן איר, ווי עס איז דאָ אַ גאָט אין הימל, אזוי וואָלט זי אים באַגאַסן מיט דער הייסער פליסיקייט, וואָס האָט זיך געקאַכט אויפן אויוון.

זי האָט געזען ווי אייברעם וואַרפט מיט זיינע פיס אַזוי ווי איינער, וואָס גייט אין שלאָף. זי האָט זיך געמאַכט קוראַזש, און אַלץ, כדי עס זאָל חלילה נישט אַרויסקומען אין מענטשלעכע מיילער, און געזאָגט :

— איצט קאָנט איר מיר לייען געלט, דאָ אין דער ליכטיק.

אייברעם האָט פּונווייטנס אויסגעשטרעקט זיין האַנט מיט די פאַר פאַזיטן. שבע האָט זיי ביי אים גענומען.

— מיין מאַן וועט אייך אָפּגעבן מיט גרויס דאַנק.

— אייער מאַן וועט מיר נישט דאַרפן אָפּגעבן, אויב ער וועט נישט קאָנען, — האָט אייברעם געזאָגט, און באַלד חרטה געהאַט, וואַרים ער האָט געזען באַלד, אַז ער האָט זייער נאַריש געזאָגט.

— וואָס זשע, איר ווינטשט אונדז שליממזל? ... — האָט שבע געענטפּערט מיט אַ שמיכל. — מיין מאַן וועט פאַרדינען, וועלן מיר אייך אָפּגעבן.

— איך בין זייער ווינציק באַזאָרגט. דאָס געלט ליגט סיי ווי סיי ביי מיר אין קעשענע און קיינער האָט נישט דערפון קיין נוצן, — האָט אייברעם פון פאַרלעגנהייט זיך געקראַצט אין קאַפּ.

שבע האָט אים געהייסן זיצן, און אייברעם האָט זיך אַוועקגעזעצט. מאַדנע ! ערשט פריער מיט צוויי־דריי מינוט האָט שבע פאַר אים מורא געהאַט, און איצט איז זי באַפרייט געוואָרן פון דער מורא און זי איז אַריין אין דער ראַלע פון דער באַלעבאַסטע און אייברעם איז צוריק געוואָרן אייברעם, דער אויפזעער פון דעם דאָזיקן הויז.

אייברעם האָט זיך זאָגאַר דערמאַנט, אַז מען באַדאַרף אַראָפּגיין און אַנ־גרייטן דאָס פעסל מיט אָפּפאַל פאַר דעם וואָגן, וואָס נעמט צו דאָס אָפּפאַל. ער האָט זיך אויפגעהויבן און גענומען דאָס קעסעלע מיט אָפּפאַל, וואָס איז גע־שטאַנען ביי דער טיר, און איז אַראָפּ די טרעפּ אַזוי גיך און שטיל און צוריק

אזוי גיך און שטיל ארויפגעבראכט דאס קעסעלע און מיט הכנעה אוועק-געשטעלט ביי דער אָפענער טיר. שבע האָט געטאָן אַ כאַפּ דאָס קעסעלע און גיך אַ שמיץ געטאָן מיט דער טיר און פאַרקייטלט מיטן קייטל, און איז געבליבן אַליין אין שטוב און האָט פּלוצלונג אָנגעהויבן מורא צו האָבן פאַר די גרינע ווענט און איז דעם גאַנצן טאָג געזעסן און געקוקט אין אָפענעם פענצטער. דאָס געלט, וואָס אייברעם האָט איר געגעבן, האָט זי אַזוי ווי אין אַ קנויל צונויפגעקנייטשט און אוועקגעלייגט אויפן טיש.

18

גלי, זון, גלי!

שבע איז געזעסן ביים אָפענעם פענצטער ביז שפעט אין אָונט. פאַר אירע אויגן איז דורך דער טאָג אין דילענסי סטריט. גאַסנבאַנען זיינען נאַכגעאַנגען, הויזנדיק נאָך זייערע צוגעשפּאַנטע פּערד אַהין און צוריק. און פונקט ביי שבעס פענצטער האָט זיך זיי, די דאָזיקע טראַמוויען, געוואַלט טאָן אַ גריליץ מיט זייערע רעדער. דער דאָזיקער גריליץ איז געגאַנגען טיף שבען אין דער נשמה אַריין. און נישט נאָר דאָס האָט זי געאַרט, נאָר אַפילו דאָס איינגע-עקשנטע קערן מיט דעם בעזים פון דעם גאַסן-קערער, וועלכער האָט זיך איינגע-געשפּאַרט און געריבן מיט דעם בעזים די שטיינער פון דער גאַס און נישט געוואַלט אוועקגיין פון שבעס אויגן ביז די שטיינער זיינען געבליבן ריין, און זיך אומגעקערט און ווידער געריבן מיט דעם בעזים, דאַכט זיך, די שוין גאָר ריינע שטיינער. די זון האָט געבראַטן שבעס פנים, און אַ ווינטל איז געקומען און אָפּגעבלאַזן דאָס אָנגעגליטע פנים, און די זון איז ווידעראַמאָל געקומען און ווידעראַמאָל געגליט. גלי, זון, גלי! גלי, זון, גלי! האָט עמעצער געשריגן איבער דער גאַס. די טריט פון די מענטשן, די טריט פון די פּערד, די רעדער פון די וועגן האָבן אַלע אינאיינעם געשריגן: גלי, זון, גלי! עס איז געווען אַ נאַכקלאַנג פון הפּקר אין דעם געשריי; עס איז געווען פּרעמדקייט, שלעכט-קייט אין דעם געשריי. ווי געשריגן, דילענסי סטריט, ווי געשריגן, דילענסי סטריט. גלי, זון, גלי! אַ שליפּער מיט זיין שליף-שטיין אויף די פלייצעס און מיט אַ גלאַק אין איין האַנט. קלינגט דער גלאַק: שליפּן מעסער, שליפּן מעסער, שליפּן מעסער! אַ מאַן מיט טויזנט היטלען אויף זיין קאַפּ שרייט: האַ-היי! האַ-היי! און אַ גראַבער פּאַליסמאַן שטייט אין מיטן גאַס און פייפט אַלע מאָל מיט זיין פייפל, וואָס איז מן הסתם געמאַכט פון אַ פּערשקע-קערל.

זיין פיפל האט א שטיינדל איבערווייניק און בשעת עס פייפט, קייקלט זיך דאס שטיינדל איבערווייניק און דאס פייפן קייקלט זיך און דרייט זיך אין אויער. און צען מינוט נאך דריי, פונקט צען מינוט נאך דריי, לאזן זיך די קינדער פון אלע גאסן מיט צייטונגען, און זיי שרייען און זיי לויפן און זיי יאגן. און באַלד שפעטער קומען די עלטערע יידן, וועלכע קאָנען נישט לויפן אזוי ווי די קליינע קינדער מיט זייערע צייטונגען און זיי שרייען און זיי קלאַגן. און צען מינוט נאך פינף גייען שוין צוריק אַנגעלאַדענע פּערד-קאַרס מיט אַרבעטער. פון פאַרנט אַנגעקלעפט אַ בינט מיט מענטשן און פון הינטן אַנגעקלעפט אַ בינט מיט מענטשן. עס איז נאָר אַ וואונדער, ווי אזוי האַלטן זיך די מענטשן אַנגעקלעפט אַן דער דאָזיקער קאַר. עס איז נאָר אַ וואונדער, פאַרוואָס די קאַר צעברעכט זיך נישט אין פּיץ-פיצלעך. שבע זיצט אין אַפּענעם פּענצטער און פאַר אירע אויגן שווינדלען מענטשן. אַט, אַט איז איינער שיער נישט איבער-געפאַרן געוואָרן פון אַ וואָגן מיט גרויסע רעדער. גרויסע רעדער, קליינע רעדער און צוויי גרויסע גרויע פּערד מיט אַ סך פּעט פלייש אויסגעבעטע עס קאָן גאָר אַנדערש נישט זיין. מען האָט די ביינער פון די דאָזיקע פּערד געמוזט אויסבעטן מיט אַ סך פלייש. אַזעלכע גרויסע פּיס און גראַבע, ברייטע העלדזער און שיינע קעפּ. און אויף זייערע קעפּ שטרויענע קאַפעליושן און פון די קאַפעליושן שטעקן אַרויס זייערע אויערן, און זיי גייען גלייך אויף מענטשן. וואָרים דער מענטש איז אזוי ווי אַ פליג קעגן זיי. ליגן די פּיר-עקעדיקע שטיינער הינטער זייערע פּיס, פליען פונקען פון דעם טראַט פון שווערע פּיס אויף שטיין, און מענטשן יאָגן אַהין און אַהער. וואָס איז דאָס? זאָל דאָס זיין, אַז דילענסי סטריט שלאָגט מיט אַ קוואַל פון מענטשן, וועלכע לויפן און שלאָגן זיך ערגעץ אַן אין אַ שטיינערדיקער וואַנט און פאַלן צוריק צום קוואַל?

פון ווייטן שיילט זיך אַרויס די נידעריקע פיגור פון מאַניסן. שבע ווינקט צו אים פון אַפּענעם פּענצטער מיט איר האַנט. מאַניס זעט נאָך נישט איר האַנט. שבע הערט אַבער נישט אויף צו וואַרפן מיט איר האַנט אין דער לופטן, ביז מאַניס דערזעט זי און גיט אויך אַ הויב אויף זיין האַנט אין דער לופטן. שבען ווערט אזוי גוט און היימלעך. באַלד איז שוין מאַניס אין שטוב. שווער זיינען זיינע טריט. די טרעפּ קרעכצן אונטער זיינע פּיס. די פּאַדלאַגע אין שטוב קרעכצט אויך אונטער זיינע פּיס. שבע קערט אום איר פנים פון אַפּענעם פּענצטער אין שטוב אַריין. מאַניס קרימט זיין פנים און מאַכט גרימאַסן, אזוי ווי אַ בן-יהוד פאַר דעם אַנבליק פון זיין מאַמען.

דערווייל פאַלט מאַניסעס בליק אויף דעם בינטל צעקנייטשט געלט וואָס אויפן טיש. ער לויפט צו מיט איין שפרונג, ווי אַ הונגעריקער צו אַ שטיקל ברויט, און כאַפט דאָס דאָזיקע בינטל אין ביידע הענט. זיינע אויגן ווערן פון

אויפצייטערונג אַזש פֿאַרנעפֿלט און ער קאַן מיט זיי לכתחילה גאַרנישט זען.
אַבער נאָך אַ ביסל אַנשטרענגונג, און דורך דעם, וואָס מאַגיס צענעמט דאָס
בינטל און גלייכט אויס מיט זיינע פינגער די גרינע פֿאַפּירלעך, דערזעט ער,
אַז עס איז געלט.

— געלט ??!

— זעסטאָך.

— אויפן טיש געלט ??!

— זעסטאָך.

— ווער האָט'ס דאָ אַנידערגעלייגט ??!

— איך, — ענטפֿערט שבע מיט אַ קוויטשיק קול.

— וואו האָסטו גענומען ?

— געליען ביי אייברעמען.

— וואָרפט מען אַזוי אַוועק ??!

— ס'דאָ אַ גאַנצע מעשה דערביי.

— וואָס פֿאַר אַ מעשה ?

— איך שעם זיך צ'דערציילן.

— מסתמא האָט ער נישט געוואָלט לייען.

— פֿאַרקערט.

— וואָס זשע איז די בושע ?

— וועסט הערן, וועסטו זען.

— לאָמיך הערן.

— איך שעם זיך.

— דערצייל. פֿאַר מיר איז נישטאָ וואָס צו שעמען זיך.

— האָב צייט.

— איך האָב צייט. דו אַנטלויפסט דאָך נישט.

— וואָדען.

— מעג זיין שפעטער.

דערווייל האָט מאַגיס, נישט וויסנדיק פֿאַרוואָס, געטאָן אַ שמעק צו דעם
געלט מיט זיין נאָז, און געקנייטשט מיט זיין גרויסן געקאַרבטן שטערן און
דאָס געלט אַריינגעלייגט צו זיך אין דער הויזן־קעשענע. גוט באַוואַרנט מיט
דער האַנט, אַז עס זאָל ליגן טיף אין קעשענע, און געזאָגט :

— פֿאַר אים האָט מען טאַקע מער דרך־ארץ.

— פֿאַר וועמען ? — האָט שבע זיך געמאַכט ווי זי פֿאַרשטייט נישט

מאַניסעס רייד.

— פֿאַר אייברעמען. נאָכדעם, ווי ער איז מיט מיר געקומען אין שאַפּ

אריין, האט ער זיי דארטן געגעבן א גאנצע דרישה. ער קאן מיט זיי רעדן. מיט גראַבע מענטשן דאַרף מען קאַנען רעדן. און ווער קאן נאָך אַזוי גוט רעדן צו גראַבע מענטשן, ווי אַזאַ באַשעפעניש, ווי אייברעם איז? און דערנאָך איז מען צו מיר געווען אַ גאַנצן טאָג גוט ווי לעקעך.

— וואָס הייסט, גוט? — האָט שבע איבערגעפרעגט און דערווייל זיך געשלאָגן מיט דער דעה, צי זי זאל יאָ דערציילן מאַניסן, צי נישט.

— אַז איך זאָג גוט, ווייס איך וואָס איך זאָג, — האָט מאַניס מיט אַן אויפֿ-געלויכטן פנים געזאָגט. — עס איז גאַר אַנדערע ווערטער. דער באַלעבאַס איז צו מיר צוגעקומען אַזש צוויי מאָל, און שטאַרק געלויבט מיין אַרבעט. ער זאָגט מיר, אַז פון מיר וואַקסט אַ גוטער אַרבעטער און אַז ער האָט ליב אַזאַ אַרבעטער, וועלכער איז אַ שטילער און ערלעכער מענטש.

— און וואָס נאָך? — האָט שבע ווידער געצויגן דאָס געשפרעך, כדי צו פאַרציען דאָס, וואָס זי האָט שוין באַשלאָסן, כמעט ווי ביי זיך אינעווייניק, נישט צו דערציילן.

— און וואָס נאָך? — האָט מאַניס אויף שבען אַנגעשטעלט אַ פאַר גרויסע

אויגן. — וואָס נאָך ווילסטו?

— וואָס קוקסטו מיך אַזוי אַן?

— איך קוק אויף דיר, וואָס עס איז פון דיר געוואָרן, — האָט מאַניס

געשאַקלט מיט זיין קאָפּ און זיין גאַנץ פנים איז געווען צעקרימט פון ווייטיק.

— פון מיר? — האָט שבע זיך דערשראָקן.

— זיצסט מסתם אַ גאַנצן טאָג און זאָרגסט.

— נישטאַ וואָס פריילעך צו זיין.

— אויב דו וועסט אַזוי רעדן, וועסטו מיר אויך אַנטאָן יסורים.

— ווער טשעפעט דיר, מאַניס? — האָט זיך שבע פאַרענטפערט.

— כּיזע אויף דיין פנים, אַז דו האַסט אַ גאַנצן טאָג געזאָרגט און מסתמא

געוויינט אויך.

— געוויינט האָב איך נישט.

— וואָס דען?

— גאַרנישט.

— דער הימל איז נאָך נישט איינגעפאַלן איבער אונדז, — האָט מאַניס

געזאָגט. — און געלט האָבן מיר אויך... עס זיינען דאָ וואוילע מענטשן.

— וואוילע מענטשן! — קרימט אים איבער שבע.

— וואָס דען, נישט קיין וואוילע? — קוקט זי אַן מאַניס פאַרדעכטיק.

— אַוודאי איז דאָ וואוילע מענטשן, — פאַרציט שבע דעם שמועס אין

אן אנדערן וועג. — ער האט מיר געליען דאס געלט ביז וואנען דו וועסט קאנען אפגעבן.

— טאקע פייז פון אים. — נעמט מאַניס אַרויס דאָס געלט פון זיין קעשענע און ציילט עס איבער. — און איצט קאָנסטו אַראָפּגיין צום קרעמער און אים באַצאָלן.

— אַזוי מיינסטו ?

— וואָס פאַר אַ קשיא! גיי אַראָפּ און באַצאָל. ווייז אים, אָז מיר זיינען אויך מענטשן.

שבע האָט זיך איינגעהאַלטן מיט אַלע כוחות. זי האָט געוואַלט אַרויס-ברענגען דאָס, וואָס עס איז געלעגן אויף אירע ליפּן, און האָט מורא געהאַט, אָז עס זאָל עפעס נישט געשען מיט מאַניסן.

— האָסט מיר עפעס צו זאָגן? — האָט מאַניס געצויגן שבען פאַר דער צונג.

— גאָרנישט. איך וויל אַראָפּגיין צום קרעמער און אים באַצאָלן. חוץ

דעם, האָב איך גאַרנישט אָנגעגרייט, וועל איך איצטער איינקויפּן.

— גוט, גוט. כ'בין טאָקע הונגעריק, דו מוזט אויך זיין הונגעריק.

שבע איז אַראָפּגעגאַנגען. מאַניס איז געבליבן אַליין. ער האָט פון זיך

אַראָפּגעוואָרפּן דאָס רעקל און דעם אַמעריקאַנישן האַרטן קאַפעליוש, אָנגעצונדן

די געז. איידער ער האָט אָנגעצונדן, האָט ער זיך אַ ביסל איינגעהערט צו

דעם זשומזשען פון דעם אומזעבאַרן „עפעס“, וועלכעס ברענט, ווען מען צינדט

עס אָן. עס איז שוין געווען שטאַק פּינצטער אין דרויסן. אַ קיל ווינטל האָט

אַריינגעבלאָזן דורך די צוויי אָפענע פענצטער. מאַניס האָט אָנגעצאַפט אַ

טשייניק וואָסער און אויפגעשטעלט טיי. ער האָט עפעס געזוכט איבער די

צוויי שטיבלעך. וואָס ער האָט געזוכט, האָט ער נישט געוואוסט. אים האָט

זיך אויסגעוויזן, אָז ער הערט דאָס ווידערקול פון שבעס טרערן. שבע האָט

געמוזט וויינען אַ גאַנצן טאַג. ער האָט זיך גוט איינגעקוקט אויף די ווענט,

אפּשר וועט ער געפינען אַ סימן פון אירע טרערן. אָז זי האָט געוויינט, איז

מאַניס כמעט געווען זיכער.

אין טיר האָט זיך באַוויזן אייברעם.

— גוטער אָונט!

— גוט יאָר.

— היינט געווען הייס ?

— אַ קשיא!

— כ'בין שוין דאָ גענוג מיט יאָרן און געדענק נישט אַזאָ הייסן זומער.

— דאָס הייסט ביי אייך הייס! — צעפלאַמט זיך מאַניס. — ביי אונדז אין

פאדאליע איז הייס אזוי שטארק, אז עס צינדן זיך אן דעכער פון שטיבער.
— איז עס וואָר ?

— און קוואַלן טריקענען אויס, — ציט ווייטער מאַניס.

— גאָט באַהיט ! — זעצט זיך אייברעם אַנידער און פילט זיך שוין אַ ביסל באַרואיקטער און זוכט מיט זיינע אויגן אין אַלע זייטן. — וואו געפינט זיך ערגעץ די מיסעס ?

— זי קומט באַלד, — זאָגט מאַניס און ציט ווייטער דעם געשפרעך וועגן די היצן. — איר ווייסט דען דאָ פון היצן ? ביי אונדז ברענען, אין פאָדאליע, די וועלדער פון זיך אַליין.

— און די מענטשן ? — פרעגט אייברעם טאַמעוואַטע.

— וואָס האָט איר געוואַלט, אַז מענטשן זאָלן אויך ברענען ?

— אַזעלכע היצן ? — שאַקלט אייברעם מיטן קאַפּ. — און דאָ איז אויך גענוג הייס אין אמעריקע, האַהאָ !

שבע איז דערווייל אַריינגעקומען, און נאָך אין דער אָפּענער טיר האָט זי זיך אַזש דערשראָקן פון דעם אַנבליק, אַז אייברעם איז דאָ אין שטוב. אייברעם האָט אַבער נישט געלאָזט, אַז עס זאָל צו עפעס קומען. ער האָט הויך אויף אַ קול אויסגעשריגן :

— גוטען אַווענט ! איך בין געקומען נאָך דעם ביסכען זופּ !

— זופּ ? — ציט שבע אויס מיט אַ געזאַנג. — היינט אין אַזאַ היץ הייסע זופּ ? מיר וועלן עסן קילע זאַכן.

— אַ שאַד, וואָס איר האָט נישט קיין זופּ, — האָט אייברעם באַדויערט.

— עט, איר'ט טרינקען מיט אונדז אַ גלעזל טיי, — איז מאַניס אַריין אין די ווערטער.

— טיי ? — קרימט זיך אייברעם. — אין אַזאַ היץ טיי ? גיט מיר עפעס אַ טעפל, וועל איך אייך ברענגען אַ ביסל ביר.

— ביר ? עס איז אַן ענין, — זאָגט מאַניס און זוכט צווישן די טעפּ און דערלאַנגט אייברעמען אַ טאַפּ. אייברעם כאַפט דעם טאַפּ און לויפט ברענגען ביר. קיינער האָט נישט באַמערקט, אַ חוץ שבען, די מאַניער, ווי אייברעם האָט געכאַפט דעם טאַפּ און ווי אַזוי ער איז אַרויס פון שטוב. נאָר אַז ער איז אַרויס פון שטוב און איז שוין געווען אַראַפּגעגאַנגען די טרעפּ, האָט שבע געזאָגט צו מאַניסן :

— עפעס ווערט ער מיר דאָ אַ גאַנצער בן-בית.

— וואָס אַרט דיך ?

— טאַקע, וואָס אַרט מיך ? — קרימט שבע איבער מאַניסן. — אפשר

אַרט מיך יאָ. —

א מינוט שווייגט שבע. דערנאך :

— מיך ארט יא.

— וואָס האָסטו צו אַזאַ פשוטער בהמה ? — פרעגט מאַניס און עפנט זיינע גרויסע אויגן אויף שבען.

— איך וויל אים דאָ אין שטוב נישט ! — שרייט אויס שבע, ווי זי וואָלט געביסן געוואָרן פון אַ משוגענעם הונט.

— שריי נישט אַזוי הויך, — בעט זיך מאַניס אַ דערשראָקענער. — וואָס איז דאָ געשען ? שבע, זיי אַזוי גוט און קלער מיר אויף וואָס דו האָסט אי אַזאַ פשוטער בהמה ?

— ער האָט מיך שטאַרק מבזה געווען, — האָט שבע זיך פאַרשעמט אוי שטילערהייט געזאָגט.

— ער, דיך ? — וואונדערט זיך מאַניס און הויבט זיך אויף פון זיין ארט און גייט צו נאָענט צו שבען און בלייבט שטיין לעבן איר. — פאַרוואָס ?

שבע האָט געשוויגן. מיט ביידע הענט האָט זי אונטערגעשפאַרט איר פאַרפלאַמט שיין פנים, אָן קנייטשן. דער שטערן אירער האָט זיך גראַד יא באַדעקט מיט לאַנגע, דינע קאַרבן, ווי עס איז געווען איר טבע, ווען זי האט זיך אַנגעשטרענגט עפעס צו טראַכטן. מאַניס האָט ליב געהאַט צו זזי יי אַזוי שבע לייגט אויס איבער איר שטערן אָט די דאָזיקע קאַרבן.

— איך פרעג דיך עפעס, פאַרוואָס ענטפערסטו נישט ? — נעמט מאַניס אָן זיין ווייב שבען ביי די אַקסלען מיט זיינע ווייסע, קליינע הענט.

— איך ווייס . . . טאַמער האָב איך אַ טעות . . . — זאָגט שבע און בלייבט שטיל, וואָרים אין טיר באַווייזט זיך באַלד אייברעם מיט אַ פולן טאַפ מיט ביר. דער ווייסער שוים פון דעם ביר האָט אַריבערגערוגען איבער די ברעגן פון טאַפ. אייברעם שטעלט דעם טאַפ אויפן טיש, ציט אָפ זיין אַטעם און ווישט אָפ זיין פאַרשוויצטן שטערן.

— אין סטריט איז הייס און מ'קאָן בראַטן קאַרטאַפּל אויף די שטיינער. — צוליב וואָס טויג אַזאַ פולער טאַפ ? — פרעגט מאַניס און באַטראַכט דאָס ביר און פילט ווי זיין גומען ציט זיך שוין צו דעם קילן, ביטערלעכן ריח פון אַט דעם שווימיקע געטראַנק. — שבע ס'גרייטן צום טיש.

שבע האָט אים געטאַן אַ קוק אָן אין דער קרום און זיך אויפגעהויבן און גענומען גרייטן צום טיש.

אייברעם האָט זיך די גאַנצע צייט אַזוי ווי געפלאַנטערט צווישן שבען און מאַניסן, ביז ער האָט זיך באַזעצט ביים אַפענעם פענצטער און פאַררייכערט זיין ליולקע.

שבע האָט אַנידערגעשטעלט צום טיש ברויט מיט מעסער און זאַלץ. מאַניס

האָט זיך געוואָשן און געמאַכט אַ „המוציא“. שבע האָט דערלאָנגט הערינג מיט ציבעלעס מיט עסיג און ליידיקע גלעזער.

דערזען די ליידיקע גלעזער, האָט זיך אייברעם אויפגעשטעלט און גענומען דעם טאָפּ מיט ביר און אים אויפגעהויבן אין דער לופטן און געגאַסן אין די גלעזער פון דער הויך און דאָס ביר איז געלאָפּן אין אַ דינעם שטראָם אין גלאָז אַרײַן. דער קאַליר פונעם ביר איז געווען בלייך און אין גלאָז איז פון דעם הויכן ווייסן שטראָם געוואָרן אַ ווייסער שוים, אַ שפּילעוודיקער, וועלכער האָט זיך אַריבערגעגאַסן איבער דעם גלאָז.

מאַניס האָט געטאָן אַ טרונק פון אַ גלאָז און זיך ממש דערקוויקט. ער האָט געפּילט, אַז עס איז אַראָפּגעגאַנגען דורך זײַן פאַרטרוקנטן האַלדז און עס איז אַרײַנגעדרונגען טיף אינעווייניק און אי געשווענקט און אויך געקילט און אויך געוואָרעמט.

— געפּעלט אינען די משקה? — האָט אייברעם מיט פּיל הנאה געפרעגט.
— אַ טײַער ביסל משקה, — האָט מאַניס פאַרקייקלט זײַנע אויגן פון גרויס צופּרידנהייט. — שבע, מעגסט אויך נעמען אַ ביסל.

— שור, פון דעם ווערט מען נישט באַזויפּן, — רוקט אייברעם צו שבען אַ גלאָז ביר. — טרינקט, איר וועט זיך דערקוויקן. — דאָס זאָגנדיק, האָט אייברעם אויסגעליידיקט זײַן גלאָז ביז צום דנאָ, און זיך אָנגעגאַסן נאָך אַמאַל און ווידער אויסגעליידיקט ביז צום דנאָ. אַרום זײַנע ליפּן איז געבליבן הענגען דער ווייסער שוים. עס איז געווען אַ שאַד אָפּצואווישן די ליפּן. האָט אייברעם מיט דער צונג זיך אָפּגעלעקט די ליפּן זײַנע.

מאַניס מיט שבען האָבן געגעסן ברויט מיט הערינג. מאַניס האָט געבעטן אייברעמען ער זאָל אויך פאַרבייסן, און אייברעם האָט נישט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט זײַן ליולקע. ער האָט נישט געקאַנט געפּינען קײַן אַרט פאַר איר. ענדלעך האָט ער זי אַרײַנגעלייגט אין קעשענע און צוגעביסן ברויט מיט הערינג און מיט ציבעלע. און ווידער אָנגעגאַסן די גלעזער ביר. מאַניס האָט שוין געפּילט, ווי אין זײַן קאַפּ יערט שוין עפעס. עס איז אים מיטאַמאַל אַזוי ווי ליכטיק געוואָרן אין די אויגן, אָבער פונקט אַזוי אויף קאַפּויר האָט ער מיט די דאָזיקע ליכטיקע אויגן ערשט גאַרנישט געזען. עס האָט אים געשווינדלט פאַר די אויגן די גאַנצע שטוב. ער האָט נישט באַמערקט, ווי אייברעם איז מיטן ליידיקן טאָפּ ווידער אַראָפּ אין גאַס אַרײַן.

שבע האָט זיך אויפגעהויבן פון אַרט און צוריקגעפּאַלן.
— אַ, מאַניס, איך בין שיכור, — האָט זי מיט שרעק אין איר שטימ געזאָגט.

— וואָס זאָסטו? — האָט מאַניס נישט פאַרשטאַנען.

— איך זאג, אז איך קאן זיך נישט אויפהייבן פון אַרט, — שמייכלט שבע, ווי זי וואַלט געשמייכלט פון שלאָף.

— ביסט מיד. אַזאָ טאָג געאַרבעט, — רעדט מאַניס און בשעת מעשה קייצט ער אַ פול מויל מיט ברויט און ביי יעדן וואָרט זעט זיך אַרויס דער קנול מיט צעקייצט ברויט פון זיין מויל, און שבע קוקט אויף אים און פילט גאַר אין זיך נישט קיין כוח צו זאָגן אים, אַז עס איז נישט שייַן אַזוי צו עסן. זי וואַלט אים באַדאַרפט דאָס זאָגן, אָבער יעדער אבר איז ביי איר איצט איינגעשלאָפן. עס איז איר איצט אַזוי גוט און אַ דורשטיקייט שפאַרט פון איר גאַנץ וועזן. זי וואַלט איצט געטרונקען עפעס קאַלטס.

אייברעם איז ווידער צוריקגעקומען מיטן טאַפּ פול מיט ביר. דער טאַפּ איז געווען אָנגעשיט פול איבער די ברעגן מיט אַ הויך בערגל. און ווען אייברעם האָט אים אַנדירעגעשטעלט אויפן טיש, האָט זיך דאָס ווייס־שווימיקע בערגל געטאַן אַ ריר, ווי אַ לעבעדיקע זאַך.

שבע האָט זיך צעלאַכט הויך אויף אַ קול, ווען זי האָט דאָס דערזען. אָבער אייברעם האָט קאַליע געמאַכט די אילוייע מיט דעם, וואָס ער האָט אָנגעגאַסן די ליידיקע גלעזער. דאָס מאַל האָט ער שוין געגאַסן ווי עס האָט זיך געלאָזט, און מער פון דער משקה אויסגעגאַסן אויף דעם טישטוך.

שבע האָט מיט ברען געטאַן אַ כאַפּ דאָס גלאַז אירס און אויסגעטרונקען אַ האַלבס דערפון און דאָס איבעריקע געטאַן אַ וואָרף אַוועק אַזוי, אַז דאָס גלאַז האָט זיך איבערגעקערט. זי האָט פאַרוואָרפן איר קאַפּ צום ווענטל פון בענקל און גענומען בלאָזן פון זיך, דורך איר מויל, עפעס ביטערס. זי איז איצט געווען אַזוי שוואַך, ווי אַ מענטש נאָך אַ שווערן טאַג פאַסטן.

— נישט גוט, טאַכטער? — האָט אייברעם געזאָגט, אויסוואַקסנדיק פלוצ־לונג און אומגעבעטענערהייט הינטער איר קאַפּ. ער האָט אָנגענומען מיט ביידע הענט איר קאַפּ אַזוי, אַז ער האָט געפילט דאָס וואָרעמקייט פון אירע אויערן. מאַניס איז געזעסן אויף זיין אַרט אַזוי ווי אַ צוגעקלאַפטער. זיין פנים איז געווען רויט. ער האָט געשמייכלט. דעם אמת, ער איז געווען אַ ביסל ווי דערשראָקן, אָבער ער האָט זיך נישט געקאַנט אויפהייבן, כאַטש עס האָט זיך אים געוואַלט טאַן אַ געשריי.

אין דער אָפענער טיר זיינען דערווייל אויסגעוואַקסן עטלעכע קינדער, פרעמדע, פון די שכנישע שטיבער. די קינדער מיט פאַרשמירטע פנים מער. זייערע פאַרוואונדערטע אויגן האָבן געבלישטשעט מיט דעם כאַראַקטעריטישן קינדערישן שמייכל, וואָס זאָגט: זע נאַר, ווי די גרויסע זיינען נאַריש. אין קאַרידאַר האָבן טריט געשאַרכעט, טירן האָבן זיך שטיל געעפנט און מען איז שטילערהייט איבערגעלאָפן פון איין טיר צו דער אַנדערער. אַ האַנט האָט גע־

וואונקען צו די קינדער ביי מאַניסעס טיר. די קינדער האָבן אויסגעדרייט זייערע קעפּ צו דער ווינקענדיקער האַנט און מיט באַוועגונגען געגעבן אַהין צו וויסן, וואָס ביי מאַניסן אין שטוב טוט זיך...

וודעראַמאָל שטילע שאַרכנדיקע טריט. אין דער אָפּענער טיר ביי מאַניסן באַווייזט זיך אַ קאַפּ פּון אַ פּרוי. אַ שטיקל פּון דעם קאַפּ כאַפּט אַ קוק אינעם ווייניק און באַהאַלט זיך צוריק אין קאַרידאָר. באַלד הערט זיך אַ שטיל רעדן און ווידער שאַרכנדיקע טריט, און אין דער אָפּענער טיר שטייען שוין צוויי קעפּ פּון גרויסע און אַ פּאַר קינדער האַלטן זייערע פינגער אין די מיילער און קוקן וואָס דאָ טוט זיך.

די דאָזיקע, וואָס זיינען אינעווייניק ביי מאַניסן אין שטוב, זעען נישט און ווייסן נישט וואָס זיי טוען.

צום ביישפּיל: שבע וואָלט זיכער אין אַ נאַרמאַלער צייט נישט באַהאַלטן איר פנים אין אייברעמס הענט.

דאָס נעמלעכע וואָלט אפּשר אייברעם נישט געפּראווט אפילו צו באַווייזן. אייברעמען האָט זיך איצטער אויסגעוויזן, אַז שבע איז עפּעס ברוגו אויף אים. ווער זי איז האָט ער נאָך געוואוסט, כאַטש אזוי ווי דורך אַ נעפּל. אָבער פאַרוואָס זי איז ברוגו אויף אים האָט ער נישט פאַרשטאַנען. ער האָט איר, דערפאַר, געגלעט מיט ביידע הענט דאָס פנים און ווען זיין ליולקע וואָלט נישט געשטעקט אין זיין מויל, וואָלט ער זי געקושט אין קאַפּ. ער האָט זיך עטלעכע מאָל איינגעבויען דאָס צו טאָן און זיין ליולקע איז אים געשטאַנען אין וועג. אַרויסצונעמען די ליולקע פּון מויל, האָט ער איצט נישט געהאַט קיין שכל.

און מאַניס איז געזעסן און מיט ביידע הענט געקלאַפט, בנעימותדיק, אין טיש און זיך געשאַקלט מיט פאַרמאַכטע אויגן. עס האָט זיך אים זייער און זייער געוואָלט עפּעס אָנהייבן צו זינגען, אָבער די צונג איז ביי אים געווען אזוי ווי צוגעקלעפט צום גומען. זיין שאַקלען איז געוואָרן וואָס אַמאָל ענער-גישער און מיט די הענט האָט ער נאָך אַלץ געקלאַפט אין טיש. און אינעווייניק איז שוין ביי אים געבוירן געוואָרן דער ניגון. און צוביסלעך, צוביסלעך האָט ער אָנגעהויבן צו זינגען. וואָס ער זינגט, ווייסט ער נישט. ער שפאַרט אָן זיין קאַפּ אויף זיינע צוויי הענט איבערן טיש און עס ווייזט זיך אים אויס, אַז ער דרימלט איין. די ליכט אין די לייכטער זיינען שוין אויסגעלאָשן און שבע וועקט אים, אַז ער זאָל גיין שלאָפּן.

עס איז אַזאָ זיסער דרימל. און וואָס אַרט שבען...?

אזוי איז מאַניס איינגעשלאָפּן ביים טיש. און אייברעם שטייט נאָך אַלץ צוקאַפּנס פּון שבען און גלעט איר די פאַרפלאַמטע באַקן. שבע ווייסט גאַר-נישט צי עמעצער גלעט אירע באַקן. ביי איר אין קאַפּ קלאַפּן האַרמאַטן און

עס ציט זי צו דער ערד. זי איז אזוי ווי אַנגעפילט מיט שווערן בליי. ווען זי זאל קאַנען זיך אויפהייבן פון בעט און אַראַפּגיין אויסלעשן די לאַמטער אין דרויסן! די לאַמטער צעשטערט די רוס פון דער נאַכט. זי וויל אויפוועקן מאַניסן און ער איז גאַר נישטאָ אין בעט. זי דערשרעקט זיך, טוט זיך אַ וואַרף דורך, עפנט די אויגן, קוקט זיך אַרום. אייברעם שפּרינגט אַוועק פון איר. שבע קוקט אים אָן שטרענג.

— וואָס טוט איר דאָ?! — שרייט שבע אויס מיט אַ קוויטש.

אייברעם שמייכלט און פאַרזשמורעט זיינע אויגן און זיין ליולקע פּאַלט ביי אים אַרויס פון מויל צום פּאַל. פון דעם קלאַפּ כאַפּט זיך אויף מאַניס, קוקט זיך אויך אַרום מיט קליינע פאַרשלאַפענע אויגן. אייברעם בייגט זיך אָן אויפצוהייבן די ליולקע און ציט זיך אויס מיטן פנים אַראַפּ אין זיין גאַנצער לענג אויפן פּאַל.

— כאָ, כאָ, כאָ! — הערט זיך פון דער אַפענער טיר. — אַ-כאַ-כאַ! —

ענטפּערן אָפּ מיט זייער דינעם געלעכטער די קינדער ביי דער אַפענער טיר. נאַכדעם הייבט זיך שבע אויף פון איר אַרט.

די דאָזיקע, וואָס זיינען געשטאַנען ביי דער אַפענער טיר, צעלויפן זיך.

שבע קוקט זיך איבער מיט מאַניסן. אייברעם הייבט זיך אויף, נעמט זיין ליולקע און רוקט זיך צוריקוועגס אַרויס פון שטוב.

19

אין קעלער

בשעת אייברעם איז אַרויס פון מאַניסעס שטוב איז ער נאָך געווען אונטער דעם איינדרוק פון ביר. די פיס זיינען ביי אים געווען אזוי ווי שטיקער האַלץ און אין קאַפּ האָט געשווינדלט. פונדעסטוועגן האָט ער נישט פאַרפעלט צו באַמערקן, אַז די טירן עפענען זיך און עס באַווייזן זיך חוזקפולע פּנימער. פון וואָס מאַכן זיי חוזק? האָט אייברעם באַווייזן צו טאָן אַ פּרעג ביי זיך אַליין. און דערנאָך האָט ער זיך אַליין געענטפּערט מיט אַ מאַך מיט דער האַנט און אַ זידלוואַרט אין ענגליש. דאָס דאָזיקע זידלוואַרט האָט אייברעם אָפּט באַנוצט און עס פלעגט אים גרינגער ווערן בשעת ער האָט דאָס געזאָגט. עס איז ביי אים געווען אַזאַ מין ברכה, בעסער געזאָגט, עס איז דערגאַנגען ביי אים צו דער מדרגה פון אַ ברכה. אייברעם האָט אויך נישט פאַרגעסן איינצודרייען די געזיברענערס אין די קאַרידאָרן, דורך וועלכע ער איז איצט דורכגעגאַנגען.

די איבעריקע קארדאָרן, וועלכע זיינען אים נישט אויסגעקומען דורכצוגיין, האָט ער היינט אַזונט געלאָזט אויף גאַטס באַראָט. עס איז אים איצט מער נישט געלעגן אין זינען דאָס אויסדרייען די געז-ברענערס. ער איז קוים, קוים צוגעקומען צו דער טיר פון זיין קעלער און איז כמעט אַריינגעפאלן דורך דער טיר.

אין קעלער איז געווען פינצטער. אייברעם האָט נישט אָנגעצונדן קיין באַלייכטונג. ווי עס איז זיך צוגעשלעפט צו זיין בעט און זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם ברעג פון בעט. ער איז געזעסן אַזוי מיט זיין קאַפּ אַ ביסל איינגעבוויגן. דער טשאַד פון ביר איז ביסלעכווייז אַרויס און אים איז געוואָרן קלאָר אין מוח, אַזוי ווי אויף דעם הימל נאָך אַ שטאַרקן רעגן. שוין ווידער-אַמאָל אָפּגעטאָן אַ נאַרישע זאַך. נאָך אַלעמען איז דאָך שבע נישט זיינע, נאָר מאַניסעס. וואָס האָט ער זיך אָנגעקלעפט אָן יענעמס אַ זאַך ? פאַרוואָס געפינט ער נישט פאַר זיך אַ פרוי, וואָס איז נאָך קיינעמס נישט ?

אייברעם האָט אין דער פינצטער אַ בריק געטאָן מיט זיין פוס אינדער-לופטן. דער דאָזיקער בריק האָט געמיינט זיך אַליין אַ בריק צו טאָן. אין דער מינוט האָט ער טאַקע געפילט, זיך אַליין צו טאָן אַ גוטן בריק. דרייט זיך אַרום אויף דער וועלט און זוכט נאָר יענעמס !

וואָס זאָל ער אָבער טאָן, אָן מאַניס האָט פאַרכאַפט פריער פאַר אים ? וואָרים ווען אייברעם וואָלט געווען דאָרט ערגעץ אין פאַדאָליע, וואָלט דאָך מאַניס נישט אויסגעכאַפט ביי אים שבען.

אייברעם צעלאַכט זיך הויך אויף אַ קול. דאָס איז אַ ווייץ... מאַניס האָט ביי אים אויסגעכאַפט. ווער פילט אַזוי טיף דעם ווייטיק אַזוי ווי אייברעם פילט. עס טוט אים וויי. שבע האָט דאָך אים אַרויסגעטריבן פון שטוב. שבע, שבע, שבע. אייברעם וועט משוגע ווערן פון ווייטיק, איצט, גוד באַי ! צו וואָס טויג אים דער דאָזיקער קעלער מיט די זאַכן, וואָס ער האָט דאָ אָנגעקליבן, און מיט די שיינע קעץ, אויב שבע האָט אים היינט אויף דער נאַכט פון איר שטוב אַרויסגעטריבן.

אייברעם הייבט זיך אויף פון בעט, צינדט אָן באַלייכטונג. דאָס פינצטער-קייט צעלויפט זיך. דאָ און דאָרט ליגן זיינע קעץ און שלאָפן. עס זאָלן לעבן אייביק זיינע קעץ ! קעץ מיינע ליבע, ווייסן זיי, אַז מען האָט אייברעמען פון אַ מענטשנס שטוב אַרויסגעטריבן ?

אייברעם פילט, ווי עס ווערגט אים אין האַלדז.

וואָס איז דאָס, אייברעם ?

וויל אייברעם, ווי אַ קליין קינד, זיך אויסוויינען ?

אייברעם, כיוועל זיך דערווערגן! כשווער ביי דעם ליבן פאטער אין הימל,
אז כיוועל זיך דערווערגן.
אייברעם צעלאכט זיך.

אָט אַזוי, אייברעם, זיי אַ ספּאַרט!

אייברעם שעלט זיך ווידעראַמאַל מיט זיין ענגליש זידלוואָרט. עס ווערט
אים לינד און לייכט. ער לייגט זיך אין בעט. מאַכט זיך דאָס ליגן אין בעט
זייער באַקוועם. עס באַפאַלן אים אַזוי פיל טראַכטענישן, אַז ער ווייסט אַליין
נישט פון וואָס פריער צו טראַכטן.

ער טראַכט, אַז עס קאָן מעגלעך זיין, אַז אייברעם זאָל ווערן אַ באַנייטער
מענטש. אַלץ איז מעגלעך. קאָן ער דען מאַרגן נישט אויפשטיין און אַוועקגיין
אין אַן אַנדערן עק פון שטאָט און זיך אַ נאַמען געבן אַן אַנדערן נאַמען און
זיך אַנטאָן אַנדערש. אַלץ איז מעגלעך. אוי, וועט ער לאַכן פון איטלעכן!
זיך וואַשן דריי מאָל אַ טאָג און לאַכן. זיך אַרומדרייען אין די גאַסן און פייפן
און קיינער וועט נישט וויסן, אַז עס איז אייברעם.

הערט נאָר אַמאַל, אייברעמען אַרויסוואַרפן פון שטוב? עס קומט אים.
בעסערס האָט ער נישט פאַרדינט. שוין צייט געווען צו זיין אַ זיידע און האַבן
שיינע אייניקלעך. גייט גאָר אייברעם נאָך אַרום אַ בחור. ווער וויל זיך אומ-
קוקן אויף אַזאַ פּערזאָן? אויך אַ פּערזאָן, אייברעם!... אַפילו קיין גאַנצע
הויזן פאַרמאַגט ער נישט. עס שטינקט פון אים דריי מייל ווייט. און דאָס
שמוץ ליגט אין זיין הויט אַזוי טיף איינגעזאַפט, אַז מען קאָן עס שוין נישט
אַפּוואַשן. און אַ העמד טוט עס אַן איינמאַל אין יאָר. ווען עס צערייסט זיך
דאָס אַלטע העמד, קויפט ער אַ ניי העמד. און אַזוי ווייטער, און אַזוי ווייטער.
ווער האָט אייברעמען געהייסן זיך אַזוי אַפּלאָזן, צו אַלדי שוואַרצע יאָר! אַז
מען לאַזט זיך אָפּ, טרעט מען דיר אויפן קאַפּ. איז דאָס מעגלעך, אַז אַ מענטש
זאָל לעבן און נישט האַבן קיין פריינט? האָט אייברעם פריינט? וואו זיינען
זיי? דרייט זיך נישט אַ שטיין אין דילענסי סטריט? אייברעם איז אַזוי ווי
פון שטיין אַרויס. נישט אומזיסט רינט נישט קיין בלוט, ווען אייברעם צעשניידט
זיך אַ פּינגער ביי דער אַרבעט. קאָן דאָס מעגלעך זיין, אַז אַ לעבעדיקער
מענטש זאָל האַבן אַן אינטערעס אין לעבן אַזאַ לעבן, ווי אייברעם לעבט?
געוויס נישט, געוויס נישט. . . .

אייברעם הייבט זיך אויף פון בעט, פילט אַן זיין לילקע מיט טאַבאַק,
און מיט גרויס פלייס צינדט ער אַן דעם טאַבאַק, ביז די פולע לילקע גליט
מיט רויטן פייער. דאָס פייער לעשט זיך, טונקט זיך אונטער אין דער טיף
פון דער לילקע און קומט צוריק אַרויף און גליט ווידער און באַשיינט אייברעם
פנים. אַ לאַנגער זייל מיט רויך קומט אַרויס פון דער לילקע און צעטראַגט

דעם שיינעם, פארכישופטן ריח אין דער לופט. אייברעם ווערט פון דעם רויכערן א ביסעלע געלאסענער, זיין פנים קליידט זיך אן מיט דעם קלוגן אויסגעווייטיקטן אויסדרוק פון א הייליקן מענטש, וואס האט זיך אפגעזונדערט פון דער וועלט און פראוועט באהאלטענע און געהיימע פייניקונגען איבער זיין קערפער.

אייברעם איז אבער נישט קיין אפגעזונדערטער הייליקער. אייברעם ווייסט אפילו נישט וואס דאס איז אזעלכעס. אייברעם איז א מענטש א פראסטער און א זינדיקער און וויל לעבן אזוי ווי אלע פראסטע זינדיקע מענטשן לעבן און ווייסט נישט ווי אזוי. אפט דאכט זיך אים אויס, אז ער האט שוין אנהייב געטראפן אויף דעם ריכטיקן וועג. נו, וואס איז דא צו נארן זיך. אייברעם האט אויך אויגן, אייברעם האט אויערן, אייברעם האט אלע חושים, וואס יעדער מענטש באדארף האבן. אבער תמיד שטייט אים עפעס אין וועג: אדער ער פארלירט יענעם, אדער יענער לאזט אים איבער און אנטלויפט פון אים. אום גאטס ווילן! שרייט אייברעם. אום גאטס ווילן, גיט מיר א געלעגנהייט און איך וועל איך ווייזן, אז איך וועל זיין אזוי גוט און קלוג ווי איר אלע זייט.

עס איז שוין שפעט, אייברעם, — שרייט אייברעם אין זיך אינעווייניק. עס איז שוין שפעט.

וואס זשע זאל איך טאן?

גיי ארויס אין פעלד און לייג זיך אַנידער אויף דער ערד און זאל דער ווינט דיך אוועקבלאזן. נישט אַנדערש.

איר בעסטעס! כוועל אייך ווייזן! — טוט אייברעם א בריק מיטן פוס אין דער לופט. כוועל אייך ווייזן. איידער אייברעם גייט אוועק פון דאנען, וועט איר אים נאך פילן. ער האט נאך גענוג ביטערקייט אין זיך אייך אלעמען צו פארסמען. אייך איז גוט, וועט אייך כאטש א ביסל ביטער זיין. פילט אויך דאס ביטערקייט פון אן איינזאמען מענטש צווישן שטיינער. אַך, דו גאט אין הימל, וואס זאל איצט אייברעם טאן? וואס זאגסטו דאָרטן, דו אלטער גאט?

דיין קלוגשאפט קאָרגסטו נישט פאַר קיינעם. גיב מיר אויך אַ ביסל. אייברעם וועט נישט וואָרטן. אייברעם וועט זיך אליין נעמען דאָס, וואָס אים קומט.

יג, מיין הער! יעס, סער! כוועל דאָך נישט משוגע ווערן דערפאַר, וואָס איך בין געבוירן געוואָרן אין אַ רעגנדיקן טאָג. כוועל נעמען מיינס, וואָס עס קומט מיר.

אויב איך קאָן עס נישט נעמען מיט בייזן, וועל איך נעמען מיט אַנדערע

וועגן. כ'זאל זאגאר דארפן ווארטן ביז מיינע האר וועלן גרוי ווערן, וועל איך דען נישט ווארטן?

אייברעם הייבט אויף זיינע הענט, שפארט זיך אן מיט זיי אין באַלקן פון קעלער, וואָס איבער זיין קאָפּ, ציט זיך אויס אין זיין גאַנצער לענג און דערפילט ווי זיינע ביינער גיבן זיך אַ גלייך אויס. ער שפייט אויס דאָס ביטערע זיסע שפּיעכץ פון דעם זאַפט פון ליולקע און וואַרפט זיך אַריין אין בעט אַריין מיט די דאָזיקע ווערטער:

איצט וועלן מיר אַ ביסל שלאָפּן.

20

שווערע וואַלקנס

אויף מאַרגן איז מאַניס אויפגעשטאַנען ווי אַלע מאַל זייער פרי און זיך אָנגעטאָן שטילערהייט, כדי ער זאל נישט אויפוועקן זיין ווייב. אָבער שבע איז אויך אויפגעשטאַנען און זיך אָנגעטאָן נאָך גיכער פון מאַניסן, און אַנ-געגרייט מאַניסן אַ גלאַז טיי. זיי האָבן צווישן זיך די גאַנצע צייט נישט געלעדט, נאָר זיך געפלאַנטערט איינער אין אַנדערן אין דער האַלבער טונקלקייט פון שטוב.

און ווען שבע האָט אָנגעגאַסן טיי צום טיש, האָט זי געזאָגט:

— מאַניס, איך האָב מורא צו בלייבן אַליין.

מאַניס האָט זי פאַרוואונדערט אָנגעקוקט:

— וואָס עפעס אַ נייעס?

— אַ נישט בין איך דען געשלאָפּן די גאַנצע נאַכט? דו ביסט יאָ געשלאָפּן,

אָבער איך נישט. עס האָט זיך מיר נאָר געדאַכט, אַז עמעצער איז ביי דער טיר.

מען וועט דיך צוגנבענען, צי וואָס? ס'פיצעלע קינד האָט מורא, —

האַט מאַניס געלאַכט. — און וואָס ביסטו ערגער פון אַנדערע באַלעבאַסטעס?

אומעטום פירט זיך אַזוי: דער באַלעבאַס גייט אַוועק און די „זי“ בלייבט אין

שטוב. צי אפשר וואַלט איך דיך מיטגענומען אין אַ פּושקעלע מיט זיך?

— איך וועל אַליין נישט בלייבן, מעגסט לאַכן פון מיר, — האָט שבע

געזאָגט זיכער און שאַרף.

— פאַר וועמען האָסטו מורא? — איז מאַניסן מיטאַמאַל נישט זייער

באַקוועם געוואָרן. — דאָ איז אַזאַ פּריילעכע שטאַט, מענטשן אָפּ און אויף.

וואָס איז דאָ דען, אַ דאָרף?

— וואָס איז דאָ לאַנג צו רעדן, — איז שוין שבע געוואָרן קריגעריש, —
איך וועל דאָ אין שטוב אליין נישט בלייבן.

— טאָ קום מיט מיר.

— זאָל זיין מיט דיר.

— איי, ביסטו נאָריש, שבע, פונקט ווי אַ ווייבל ערשט נאָך דער חתונה,
— האָט מאַניס צעקרימט זיין פנים און מען האָט נישט געקאָנט וויסן צי ער
לאַכט, צי ער וויינט. — און אַז דו וועסט גיין מיט מיר, וועסטו זיין אָפּגעהיט
פון אַ סכנה? און וואו קאָן איך דיך באַהאַלטן? צי דו וועסט גיין מיט מיר
דאָרטן וואו איך אַרבעט? האָב איך דען דאָרט גענוג אָרט פון מיינעטוועגן
אליין? קוים צוויי איילן די גרויס פון מיינעטוועגן. און דאָס געלעכטער,
וואָס עס וועט זיין, אַז איך וועל מיטברענגען דאָס ווייב מיט זיך. און ווידער
זיצן מיט דיר דאָ און דיך אָפהיטן קאָן איך נישט.

— וואָס זשע דען וועט זיין? — זעט שוין שבע, אַז זי איז נאָריש.

— איך וועל בעטן אַ שכנה אָדער צוויי, אַ מען זאָל דיך היטן, — איז
מאָניסן איינגעפאַלן אַ פּלאַן. ער האָט אויסגעטרונקען דאָס גלאַז טיי און איז
אַרויס אין האַלב-פינצטערן קאָרידאָר. לינקס פון זיין טיר איז געווען נאָך
אַ טיר. מאַניס האָט אין דער פינצטער קוים געפונען דאָס הענטל פון דער
טיר. ער האָט דאָס דאָזיקע קלעפיקע הענטל אָנגענומען און געפילט, אַז דאָס
האַרץ זיינס קלאַפט שווער. און נאָך איידער ער האָט באַוויזן אַ קלאַפּ צו טאָן
אין טיר, האָט זיך די דאָזיקע טיר געטאָן אַ ריס פון זיינע הענט און אין זיינע
אויגן האָט געטאָן אַ בליץ דאָס נאַקעטקייט פון אַ פרוי, וועלכע איז געווען
פעט באַהאַנגען מיט זעקלעך מיט שמאַליץ.

— גיר האַרי היר! וואָדי יו מין!

מאָניס האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס די דאָזיקע פרוי האָט געשריגן, אָבער
ער האָט געפילט פונקט אזוי ווי אַ שלאַנג וואָלט אים אַ ביס געטאָן. מאַניס
איז אָפּגעשפרונגען פון יענער טיר און באַלד איז די דאָזיקע טיר צוגעקלאַפט
געוואָרן מיט אַזאַ ראַזמאַך, פון וואָס דער גאַנצער קאָרידאָר האָט אַ ציטער
געטאָן. מאַניס האָט געוואָלט זיך שוין אומקערן צוריק אין זיין שטוב אַריין,
נאָר אַזאַ געפיל געהאַט, ווי עמעצער האָט אים אַ שטופּ געטאָן, און ער איז
צוגעגאַנגען צו איינער פון די צוויי טירן אין אַנדערן עק פון קאָרידאָר.

„מען דאַרף אַנקלאַפּן“ — האָט מאַניס צו זיך אליין געזאָגט. ער האָט אָנ-
געקלאַפט אין דער טיר. דאָס ווידערקול פון זיין קלאַפּ אין דער דאָזיקער טיר
האָט מאַניסן אויסגעוויזן ווי קיינער וואָלט דאָרט איבערווייניק נישט געוואוינט.
אַ מינוט איז טאַקע געווען שטיל. מאַניס האָט ווידעראַמאַל אָנגעקלאַפט. דאָס

מאל שטארקער. אינעווייניק האט עפעס ווי שווערס געטאן א פאל. טריט ביזע. די טיר טוט זיך אן עפן מיט א פראל.

— וואס האט'ס געוואלט? — פרעגט דאס צעשויערעטע, האלב-נאקעטע באשעפעניש און גיסט פייער פון די שפיזלידיקע קליינע אויגן.

מאניס האט זיך דערשראקן פאר דעם דאזיקן באשעפעניש. אז עס איז א פרוי, האט ער באלד געקאנט זען. אבער דאס קול אירס איז געווען אזוי ווי פון א מאנסביל. מאניס האט זיך געשעמט צו קוקן. זיינע אויגן זיינען געווען אריינגעצויגן אין אים אריין. ער האט נאר געפילט, ווי דער ווארעמער, נישט זייער גוטער ריח פליסט פון יענער שטוב אין זיין נאז אריין. ער האט געזאגט:

— און בין דא א שכן . . . — און נישט געהאט צייט צו ענדיקן, אז דאס געשטאלט ביי דער אפענער טיר האט אים איבערגעשלאגן:

— ס'וואס-זשע ווילך איר?

— מיינע האט מורא אליין צו בלייבן אין שטוב.

— לייגטצע אוועק א פאליסמאן ביי דער טיר, — זאגט די פרוי.

— א וואס? — פרעגט איבער מאניס.

— א פאליצמאן! — שרייט די פרוי.

— אפשר קאנט איר טאן א שכן א טובה און האלטן אן אויג אויף איר?

— בעט מאניס און וויל שוין אוועקגיין פון דער טיר. ווארים ער האט דער-פילט, אז עס איז אים נישט גוט דא צו שטיין.

— איך זאל וואטשען הינענס וואב . . . האסט געהערט! — איז יענץ

האלב-נאקעטע געשטאלט שוין געווארן ברוגו. — וואס בין איך, א פאליצ-מאן? דיין גליק, וואס מיין מאן איז נישטא אין דער היים. ער וואלט דיר געמאכט א בלוי אויג.

— וואס ארט אייך? — האט מאניס פארשטאנען, אז די דאזיקע פרוי

האט זיך א ביסל באליידיקט. אבער ער האט נישט געוואוסט, וואס א בלוי אויג האט געמיינט. דערפאר האט ער זי געוואלט איבערבעטן מיט ווייכע ווערטער. — וואס ארט אייך? מיר זיינען דאך שכנים. איצט וועט איר מיר טאן א טובה, אן אנדערש מאל וועל איך אייך אפדינען מיט דאנק.

— ווארטן נאר א סעקאנד, — האט די פרוי געזאגט און איז גיך פאר-שוואונדן און באלד צוריקגעקומען שוין א באליידיקטע, און אויפגעהויבן א האנט צו מאניסן און געזאגט:

— איר געטן נישט אוועק פון דאנען?

— לייבע פרוי! — האט זי מאניס געטאן א כאפ מיט ביידע הענט.

— אינענס ווייב שפילט זיך מיט אייברעמען און איר ווילט זיך שפילן

מיט מיר! — האט זיך די פרוי געריסן פון מאניסעס הענט און אים דערווייל

פארפארן אין קאפ אריין מיט איין האנט. מאַניסעס קאפעליוש איז אַראַפּ פון זיין קאָפּ און זיך ערגעץ פאַרקייקלט אין פינצטערן קאַרידאָר. מאַניס בייגט זיך איין נאָך דעם קאפעליוש. עס עפענען זיך אַלע טירן אין קאַרידאָר. שבע איז אויך אַרויסגעלאָפּן.

— מאַניס, וואָס איז מיט דיר ?

— אַט איז זי די דאָזיקע, וואָס שפּילט זיך מיט אייברעמען.

— האַלט אייער מויל ! — שרייט מאַניס און פּילט ווי זיינע באַקן פלאַמען.

— דערלאַנגט אים אַ ברי צווישן די אויגן, וועט ער וויסן ווי אַ ליידי צו

רעספעקטירן ! — גיט אונטער היץ אַ צעגאַסענע יידענע פון דער צווייטער טיר.

— נאָטץ אינען אַ פּרישטיק ! — האַט מאַניס געכאַפּט אַ זעץ אין דער

נאָז אַריין. אים איז פינצטער געוואָרן אין די אויגן און אַ קעלט איז דורך

זיין גאַנץ לייב. באַלד איז ער געקומען צו זיך. שבע האַט אים אָנגענומען און

געטאַן אַ שטופּ אַוועק. מאַניס האַט אַוועקגעשאַרט שבען :

— נאָר, איך וועל שווייגן ווען מען זאָגט אַ שלעכט וואָרט אויף דיר ? —

ער איז צוגעלאָפּן צו דער פּרוי, וועלכע האַט אים געטאַן אַ קלאַפּ אין דער

נאָז און איר געגעבן אַ פאַטש מיט אַ פּולן קרייז פון זיין האַנט, אין פּנים. עס

איז געוואָרן אַ טומל.

— אַ פּאַליסמאַן !

— שלאָגט אַ ליידי !

— אַ פּאַטראָל-וואַגן !

דערווייל איז שוין מאַניס געלעגן אויסגעשטרעקט אויפן פּלאַך פון קאַרי-

דאָר און איינע פון די פּרויען איז געזעסן אויף אים און מיט איר שווער געוויכט

אים שיער נישט איינגעבראַכן דאָס בלעך פון האַרץ. מאַניס האַט געוואַלט זיך

באַפּרייען, אָבער נישט געקאַנט. שבע האַט אים אָנגענומען ביי די פּיס און

אים געוואַלט אַרויסשלעפּן און נישט געקאַנט. אין דער מינוט איז שבע גאַר

געוואָרן אַן אַנדער וועזן. זי האַט זיך געראַנגלט מיט דער פּרוי, וועלכע איז

געזעסן אויף מאַניסן, און זי נישט געקאַנט בייקומען. זי איז אויסגעשטאַנען

אַלערליי באַליידיקונגען. ווערטער, וועלכע זי האַט אין איר לעבן קיינמאַל

נישט געהערט, זיינען געפּלויגן אויף איר קאָפּ אַזוי ווי שווערע שטיקער האַגל

פון אַ גרויסן שטורעם. שבע האַט נאָר געוואַלט איין זאָך : באַפּרייען מאַניסן

פון דעם ערגסטן ביזן.

דערווייל איז דער קאַרידאָר געוואָרן פול מיט מענטשן. דער גאַנצער

סקאַסנער חלל פון די טרעפּ איז געווען אָנגעשטאַפּט מיט קעפּ. אינדרויסן

האַט זיך דערהערט דאָס קלינגען פון אַ גלאַק, דאָס שטופּעניש צווישן די אַנ-

געלאַפענע איז געוואָרן מוראדיק און דורך דעם סקאַס פון די טרעפּ איז דורך

דער ענגשאפט, ווי מיט א מעסער דורכגעשניטן, ארויפגעקומען א פאליסמאן מיט זיין פאליציי-קלעצל, פאכענדיק אין דער לופטן. באלד נאך אים איז געקומען אן אנדערער אין ציווילע קליידער.

— וואָסט-טי-מעדער ?

— דיס מען מוירדער א לייד...!

— וועמען האָט ער דערהרגעט ?

— אָט די פרויקע.

— זי זיצט דאָך אויף אים.

— נעווער מיין.

— קרוק . . . אויסגעלאָסענע פרוי . . . פיקפאָקעט . . . מוירדער א

לייד . . . — האָט די פרוי, וואָס איז געזעסן אויף מאַניסן, געקלאָפט מיט א קולאַק מאַניסן אין האַרץ אַריין און אויסגערעכנט אַלערליי פאַרברעכנס, וואָס זי האָט נאָר געקאַנט אַרויסברענגען אויף איר צונג.

— געט אָפּ! — האָט דער פּאָליסמאַן באַפוילן.

— האָ, מי ?

— געט אָפּ! — האָט דער פּאָליסמאַן זי געטאַן אַ ריס און באַפרייט מאַניסן.

מאַניס האָט זיך קוים געהאַלטן מיט דער הילף פון שבען. שבע האָט אים מיט דער האַנט אָפּגעטרייטלט דעם שטויב פון די קליידער און אין איינוועגס אויך אויסגעגלייכט די ביינער און צו אים גערעדט, אָבער מאַניס האָט נישט געהערט, זיין בלוט האָט אין אים געקאַכט און געזאַטן. ער האָט זיך געטאַן אַ ריס צו דער פרוי, וועלכע איז אויף אים פריער געזעסן. דער פּאָליסמאַן האָט אים געטאַן אַ כאַפּ און גענומען אונטערן אַרעם.

אין די אויגן האָט געשווינדלט. קעפּ איבער קעפּ. די גאַנצע גאַס איז געווען שוואַרץ מיט מענטשן. אַ טרעפל און צוויי לאַנגע בענק און אַ גלאַק קלינגט: דינג, דינג, דינג. דאָס אַלץ. און ווען מאַניס איז געקומען צו זיך, איז ער געשטאַנען פאַר אַ טיש צווישן צוויי פּאָליסלייט און ביים טיש פון יענער זייט איז געזעסן אַ גוטמוטיקער מענטש מיט אַ זייער גרויסן קאַפּ. שווערע הענגענדיקע רויטע באַקן און מיט אַ גרויסן פליך אויפן קאַפּ.

— ספיק ענגליש ?

— ני! — האָט מאַניס געדרייט מיטן קאַפּ אויף ניין.

עס איז צוגעקומען איינער אין ציווילע קליידער:

— מען פרעגט ביי אייך, ווי אַזוי איר הייסט.

— מאַניס, הייס איך.

— ווי לאַנג זייט איר אין אַמעריקע ?

— ביי אַ צוויי חדשים.

- און וואָס טוט איר פאַר אַ לעבן ?
 — איך אַרבעט ביי העמדער.
 — און וואָס האָט איר געטאָן אזוי פרי ביי אַ פּרעמדער טיר ?
 — מיין פּרוי האָט מורא געהאַט אַליין צו בלייבן אין שטוב, בין איך געגאַנגען בעסן ביי דער שכנה, אָז זי זאָל זיך צוהערן צו מיין ווייבס טיר.
 — וואָס איז געווען ווייטער ?
 — די פּרוי איז מיך באַפּאַלן פאַר גאַרנישט און מיר געטאָן אַ זעץ אין דעם אָרט. — מאַניס ווייזט זיין נאָז.
 — וואָס איז געווען ווייטער ?
 — און הויך העם האָט זי באַליידיקט מיין ווייב.
 — און וואָס איז געווען ווייטער ?
 — האָב איך איר דערלאָנגט אַ פּאַטש. דאָס אַלץ, — זאָגט מאַניס פשוט און ער פילט זיך זיכער דערפון, וואָס ער דערציילט דעם אמת. ער קוקט דעם איבערזעצער גלייך אין די אויגן אַריין און טראָגט דערנאָך אַריבער זיינע אויגן צו דעם מאַן, וועלכער זיצט פון יענער זייט טיש. ביי יענעם אויף דעם שווערן רויטן פנים באַווייזט זיך אַ שמייכל. מאַניסן ווערט דערפון גרינגער דאָס האַרץ. ער טראַכט צו זיך אין דער שטיל: אוי גאָט, גיב אים אַריין אַ גוטע מחשבה. איך דערצייל דעם אמת. זאָל ער מיך שיקן אַהיים צו שבען און זאָלן די שונאים צעפיקעט ווערן.
 — און וואָס ווייטער ? — פּרעגט דער איבערזעצער.
 — אָז איך האָב איר געטאָן אַ פּאַטש, האָט זי געמאַכט אַ געוואַלט און מען איז אַרויס פון אַלע טירן און מען איז מיך באַפּאַלן און מיך געשלאָגן און געטראַטן מיט די פיס און זיך אויף מיר געזעצט, ביז זיי זיינען געקומען. — מאַניס ווייזט אויף דעם פּאָליסמאַן, וואָס שטייט רעכטס צו אים.
 — איז דאָס דאָס ערשטע מאָל, וואָס איר זייט אין געריכט ?
 — דאָס ערשטע מאָל, — זאָגט מאַניס און כאַפּט זיך צוריק און זאָגט: — אין פּאָדאָליע האָב איך גישט געוואַלט זיצן, וועזשע, בין איך אַנטלאָפן קיין אַמעריקע.
 — גישט געוואַלט זיצן אין פּריזאָן ?
 — גישט געוואַלט זיצן וועזשע.
 — פּריזאָן ?
 — וועזשע.
 — נו, אין פּריזאָן. פּאַרוואָס פאַר אַ זינד ?
 — כּווייס דאַרטן. פּאַגי גנב . . . — זאָגט מאַניס מיט האַלבע, נישט-דערזאָגטע ווערטער.

- א גנב.
 — צי ער איז גנב? ער מעג אַלץ. טאַמער האָב איד נישט געהאַט קיין פאַטענט . . .
 — דערקלערט איר זיך שולדיק?
 — אין וואָס? — שטרעקט מאַניס אויס זיינע דערשראַקענע אויגן.
 — אין אויפברעכן יענעמס טיר.
 — צו מיינע שונאִימס קעפּ! . . . ווער האָט אויפגעבראַכן אַ טיר? —
 צעשרייט זיך מאַניס און איידער ער האָט נאָך צייט זיך גוט אויסצוטענהן איז ער שוין דאָ נישטאַ.

21

אין אַ נויט

נישט אזוי גרינג איז אַנגעקומען דעם פּאַליסמאַן אַרויסצורייסן מאַניס פון שבעס הענט. שבע האָט געביסן מיט די ציין, געדראַפּעט מיט אירע נעגל און געבריקעט מיט די פיס. איין זאך האָט זי נישט געטאָן — זי האָט נישט געהלשט. מילא, מאַניסן האָט מען שוין ביי איר צוגענומען און זי איז געבליבן איינע אַליין אין אירע צוויי שטיבלעך: איינס אַ ליכטיקס און איינס אַ פינצטערס. זי איז באַלד, גאַר אין אַנהייב, געלעגן אַדער געזעסן אויף אַ בעט אין פינצטערן שטיבל.

זי האָט געביסן די אייגענע פינגער און געדראַפּעט דאָס אייגענע פנים. רויטע פּאַסן זיינען געווען אויסגעוירעט איבער איר פנים און זי האָט נישט געקאַנט אַפילו אַ ביסל וויינען, כאַטש אַ ביסל.

און צו וועמען זאָל זי זיך ווענדן? פאַרוואָס האָט מען מאַניסן צוגענומען ביי איר? און פאַרוואָס שווייגט זי?

שבע האָט זיך אויפגעהויבן און געטאָן אַ לויף אין ליכטיקן שטיבל אַריין. זי איז צוגעגאַנגען צו איינעם פון די אַפענע פענצטער און פּאַוואַליע אַרויס-געבויגן זיך אינדרויסן אַרויס. זי האָט געטראַכט, אַז עס איז איר געבליבן איין וועג: וואַרטן ביז מענטשן וועלן גיין אונטן אין גאַס און דעמאָלט טאָן אַ הויכן געשריי, וועלן זיך מענטשן אַפּשטעלן און אַרויפלויפן און פרעגן וואָס זי שרייט, וועט זי זיי דערציילן. אפשר וועט מען איר העלפן. זי איז אזוי געשטאַנען אַנגעבויגן אין אַפענעם פענצטער. עס זיינען גראַד באַלד אין אַ מינוט אַדער צוויי דורכגעגאַנגען גאַנצע בינטלעך מיט מענטשן. שבע האָט

אבער אין דער מינוט נישט געהאט גענוג שטארקייט צו טאן א געשריי. זי האט זיך געגעסן, ווי א ווארים עסט אן עפל, פארוואס זי האט געלאזט צונעמען מאניטן, פארוואס זי איז אויך נישט נאכגעלאפן, און איבער דעם, וואס זי איז געווען שולדיק אין דער גאנצער זאך.

איצטער האט זי שוין נישט מורא צו זיין אליין אין שטוב? ווען זי הייבט נישט אן מיט דער דאזיקער טענה, אז זי האט מורא, וואלט דאך מאניס שוין איצט געווען אין פאבריק ביי דער ארבעט.

שבע האט דערזען אונטן אין גאס אייברעמען. האט זי זיך דערשראקן און איז גיך אַוועק פון אַפענעם פענצטער. זי איז צוגעגאנגען אויף די שפיץ פינגער צו דער טיר און פאַרקייטלט די טיר און איז צוריק אַוועק אין פינצטערן שטיבל. עס קאָן זײַן, אַז אייברעם האָט זי געזען ביים אַפענעם פענצטער און ער וועט איצטער וועלן אַריינקומען אין שטוב אַריין.

שבע האט זיך אָן עפעס דערמאָנט. זי איז אויף גיך געלאָפן און געמאַכט פייער אין אויוון, עס זאָל כאַטש זײַן צום גוטן. זי האָט זיך אַליין געוואונדערט, וואָס עס קומט איר אַזוי גרינג אָן דאָס פייער מאַכן. אין אויוון האָט שוין דאָס האַלץ געפלאַקערט און זי האָט אַרויפגעשאַטן אַ זשמעניע מיט קוילן. זי האָט אויפגעקייטלט די טיר און אָנגעצאַפט אַ טאַפּ מיט וואַסער. בשעת זי האָט געצאַפט דאָס וואַסער אין קאַרידאָר האָבן די שיינע שכנים געעפנט די טירן און אַ קוק געטאָן אויף איר און צוריק פאַרמאַכט זייערע טירן. שעלטן זיי ווילט זיך נישט שבען — עס וועט מסתם באַוויזן ווערן שפעטער, ווער עס איז דער גערעכטער און ווער עס איז דער שולדיקער. די וועלט פירט זיך נישט גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין. שבע איז צוריק אַריין אין שטוב און פאַר-קייטלט די טיר און אַרויפגעשטעלט דעם טאַפּ מיט וואַסער אויף דעם אויוון. איצט איז זי שוין רואיקער מיט זיך. זאָל אייברעם בעסער האָבן שכל און נישט קומען.

דערנאָך האָט שבע זיך גענומען גריזשען פאַרוואָס זי איז אַזאַ קאַלטע. אַ פרוי זאָל נישט קאָנען כאַטש עטלעכע מאָל חלשן. ווער האָט דרך-אָרץ פאַר אַזאַ פרוי ווי זי איז? צוגענומען דעם מאָן, פאַרפאַלן. פאַרוואָס שווייגט זי? שבע האָט זיך אָנגענומען מיט שטאַרקייט און איז אַראָפּ פון בעט, צור-געגאַנגען צום אַפענעם פענצטער און פאַרזיכטיק אַרויסגעקוקט אין דרויסן. אייברעם איז מער נישטאָ אונטן אין גאַס. נו, אויב ער איז נישטאָ, וועט זי אויף גיך אַראָפּלויפן אין גאַס אַריין. געטראַכט און געטאָן.

אין גאַס איז שבע געשטאַנען און געשריגן: העלפט מיר ראַטעווען מיין מאָן! פון אַנהייב האָט שבע די דאָזיקע ווערטער געמורמלט שטילערהייט, ביז זי האָט אַרום זיך אָנגעזאַמלט מענטשן. דערנאָך שטייענדיק אין אַ גרויס

- רעדל מיט מענטשן, האָט זי שוין געשריגן גאַנץ הויך אויף אַ קול.
 — וואָס איז געשען?
 — אַ משוגענע?
 — ווער ווייסט?
 — אַ פרוי שטייט און שרייט אין מיטן סטריט!
 — מוז זיין עפעס דיווערטייזמענט.
 — אַ משוגענע.
 — מוז עפעס זיין אַ נייער סאַנג.
 — אַ נישט איז דאָס אַ פרוי?
 — וואָס דען?
 — ס'אַ מאַן אַנגעטאַן ווי אַ פרוי.
 — אַן עקטער.
 — אַ יעקטער.
 — קוק, ווי פונקט ער מאַכט עס.
 — זיי קאַנען.
 — האָ, האָ.
 — וואָדען, אומזיסט צאָלט מען געלט?
 — זאָל מען מיר אַנשיטן די שטוב מיט געלט, וואָלט איך נישט געטאַן
 אַזא זאַך.
 — טאַ, טאַ, אויך מיר אַ מלאכה!
 עס קומט אַן מיט שטורעם אַ נייער פאַרבייגייער און שטופט זיך דורך
 אין דער מיט פון רעדל.
 — וואָס איז דאָ?
 — אַלץ דאַרפט איר וויסן?
 — דעם פול! הו איז עסקינג יו?
 — מי הי קאַלט אַ דעם פול?
 — וואָט דען?
 — וואָט דען? לוק! ער טראָגט דעם נעקטיי אויף דער לינקער זייט און
 איך בין אַ דעם פול!
 — קיד דעם פאַליסמאַן אויפן קאַרנער, נישט מיד, וואָס מיינסטו, איך
 בין אַ גרינער?
 — קיין אַמעריקאַנער ביסטו אויך נישט.
 — און דו ביסט?
 — איך וועל דיר מאַכן אַ בלוי אויג, אויב יו וויל נאַט שאַראַפּ!...
 ווער ווייסט, וואָס דאָ וואָלט געוואָרן, ווען נישט אייברעם, וועלכער האָט

דערזען, אז ביי אים אויף זיין „סיידוואַק“ איז ווידער אַ געלויף. דאָס געלויף אינדערפרי, ווען מען האָט מאַניסן צוגענומען אין „סטיישאַן-הויז“, האָט ער געזען, און צי ער האָט יאָ געהאַט הנאה, צי נישט, האָט ער גאַרנישט געקאַנט טאָן, וואָרים דאָרטן וואו די פּאַליציי טוט עפּעס, קאָן אייברעם גאַרנישט העלפּן. אָבער וואָס איז שוין ווידער פאַר אַ צונויפּלויפּעניש?

אייברעם איז צוגעגאַנגען צום רעדל און איז געווען פאַרטיק דאָס דאָזיקע רעדל צו צעטרייבן. ווען ער האָט אָבער דערזען שבען און דערהערט ווי זי שרייט ווי אַ משוגענע און האַלט אירע אויגן צוגעמאַכט און ברעכט זיך די הענט, האָט עס אייברעמען געטאָן אַ שטאַרקן קלעם ביים האַרצן און ער האָט זיך דורכגעשלאָגן אַ וועג און אַנגענומען שבען ביי דער פלייצע און זי אַוועק געפירט צוריק אין שטוב אַריין. די גאַנצע לענג מיט די טרעפּ אַרויף האָט אייברעם שבען כמעט ווי געטראָגן און בשעת מעשה האָט ער נישט אין זינען געהאַט קיין שום זינדיקע געדאַנקען. פאַרקערט, ער האָט ווי ווייט מעגלעך זיך געהיט פון נישט אַנצורירן זיך אַליין אָן שבען. שבע אַליין האָט נאָך אַלץ געשריגן: „ראַטעוועט מיין מאַן!...“

עטלעכע ווייבער פון גאָס זיינען אויך נאָכגעגאַנגען שבען און אייברעמען ביז אין שטוב אַריין, זיי האָבן געפרוּאוּט גיסן קאַלט וואָסער אויף שבעס פנים. שבע האָט געעפנט אויף זיי די אויגן און געזאָגט:

— מונטערט מיך נישט, איך בין געזונט. אָבער ראַטעוועט מיין מאַן.

— וואו איז אייער מאַן?

— איך ווייס, איך ווייס! — שרייט אייברעם. — וואָס שיטן זיי זאָלן אויף

די וואונדן?

שבע האָט נאָך גרעסער געעפנט אירע אויגן און אַנגעקוקט אייברעמען. אייברעם האָט געזאָגט צו די צוויי פרעמדע פרויען, וועלכע האָבן אים געהאַלפּן אַרויפברענגען שבען צוריק אין הויז אַריין:

— איך זע אייך דאָס ערשטע מאָל דאָ אויף אונדזער בלאַק, אָבער איך דערקען אין אייך, אז מען מעג זיך אויף אייך פאַרלאָזן.

— אַוודאי! — האָבן ביידע פרויען געשאַקלט מיט זייערע גרויסע קעפּ באַדעקט מיט די שיינע, שוואַרצע, פונדערמיט צעקעמטע און אַזוי ווי מיט בוימאיייל באַשמירטע פאַרוקן.

— איך וויל אייך דאָ איבערלאָזן און אין אייערע הענט איבערגעבן אַט די אומגליקלעכע פרוי, און איך וועל אַ לויף טאָן דאָרטן וואו מען דאַרף, — האָט אייברעם זיך געהאַלטן אַזוי ווירדיק און גערעדט מיט אַ שטילן באַס, און זיינע ווערטער האָבן געקלונגען פון דער טיף אַרויס. — איך האָב, וויסן זי, באַקאַנטשאַפט. עס וועט נישט נעמען לאַנג, זאָגן זיי מיר דאָס צו?

— אוודאי! — האבן ווידער ביידע פרויען געשאקלט מיט זייערע קעפּ, דאָס מאָל שוין מיט מער ווירדיקייט — אַזאַ מצווה. אייברעם איז גיך אַראָפּ מיט די טרעפּ. ער האָט דערפּילט גרינגקייט אין זיינע פּיס און זיין גאַנץ בלוט האָט געקאַכט אין אים און די גאַנצע צייט פּוֹן זיין אַרומלויפּן האָט ער אַלע מאָל מיט אַ מאַדנער פּרייד צו זיך אַליין געטאַן אַ טראַכט: „און איך האָב זי אַפּילו נישט אַנגערירט.“ און איז געווען אַזוי שטאַלץ אויף דעמדאָזיקן געדאַנק, אַז ער האָט געפּילט אין זיך כּוח דורכצוברעכּן אַן אייזערנע וואַנט.

צום אַלעם ערשטן איז ער אַריין צום סאַלון־קיפּער אויף זיין בלאַק. דער ביר־סאַלון איז געווען האַלב־טונקל און דאָס געלע זאַמד אויף דעם דיל האָט ווי באַלויכטן דעם גאַנצן חלל פּוֹן דעם סאַלון. אַ קיילעכיק יידל מיט אַ ווייס פאַרטוך אַרום זיין גראַב בייכל איז געשטאַנען הינטער דעם לאַנגן טיש־קאַסטן. דער ייד האָט געטאַן אַ שמיכל בשעת אייברעם איז אַריינגעקומען. — דייע פּראָפּערטיס זיינען פאַרברענט געוואָרן, אייברעם? וואַט'ס די מעטער מיט יו?

— אַך, ברודער, איט'ס אַ לאַנג סטאַרי, — איז אייברעם צוגעפּאַלן צום ברעג פּוֹן טיש־קאַסטן און זיך אַנגעשפּאַרט מיט ביידע עלנבויגנס און פאַרוקט זיין הוט הויך איבערן שטערן. — יעס! הער, ברודער, אַן אומגליק. מיינס אַ גוט פּרייענד איז אין טראַבל... אין די קופּ... יו נאָו, אין די קופּ, פאַר נאַטינג. וואָס הייסט?

— אַ „בלויזער הונט“ האָט אים אַ נעם געטאַן און פאַרטיק.

— פאַרוואָס?

— פאַר נאַטינג.

— אין אונזער בלאַק?

— דאָט'ס וואַט איי עם טעלינג יו.

— וואָס פאַר אַ „קאַפּ“.

— נישט אונדזערער.

— וועלכער דען?

— געבראַכט פּוֹן דאָרט, מיטן קערידזש...

— ווער איז דער חבר־מאַן?

— אַ פּראַסטער ייד.

— ווי זשע קומט ער אין טראַבל?

— אַ מיסעס נעקסט דאָר . . .

— אַזוי . . . אַ מיסעס נעקסט דאָר! — צעלאַכט זיך דער ייד מיטן ווייסן

פאַרטוך. — און וואו בין איך? . . . הערסט, אַ מיסעס נעקסט דאָר! . . .

— כ'וויל זאָלט אים אַרויסנעמען, — ווערט אייברעם בלינד אויף זיין פנים און פילט ווי דאָס גאַנצע לייב ציטערט אויף אים פון דעם דאָזיקן יידס האַלטן זיך.

— איך?! כאַ, כאַ, כאַ! — צעשפּרייט דאָס בייכיקע יידל זיין ווייס פאַרטוך נאָך ברייטער מיט זיינע צוויי האַריקע הענט. — נישט ביי מאַטיען!
— גיי אין דר'ערד! — שרייט אים אייברעם אין פנים אַריין און לויפט אַרויס פון סאַלון.

אין גאָס האָט ער זיך אַ ביסל באַרואיקט און איז צוגעגאַנגען צום פּאָליציי-מאַן, וועלכן ער האָט גוט געקענט.

— האַלאַ, ביל!

— האַלאַ, אייברעם! וואָט'ס די טראַבל?

— ביל, אַ פּרענד אָוו מיין איז אין טראַבל.

— קען איי העלפּ היים? — פּרעגט דער פּאָליציימאַן און בייגט זיך איין

צו אייברעמען מיט זיין אויער.

— דו קאָנסט, אויב דו וועסט נאָר וועלן.

— איי עם ען איירישמען!

— דאָס איז גענוג! — זאָגט אייברעם מיט שטילן צוטרויען.

— עניוועי, טעל מי, וואָט איז די טראַבל.

אייברעם האָט שטילערהייט, און בשעת מעשה אַרומקוקנדיק זיך אין אַלע זייטן, דערציילט בילן די גאַנצע מעשה. ווען ער האָט געענדיקט, איז ער געשטאַנען און באַטראַכט דאָס געזונטע פנים פון דער פּאָליציימאַן און אים מקנא געווען: אָט דאָס איז אַ מענטש!

דער פּאָליציימאַן האָט זיך געטאַן אַ רייב דעם שטערן און געזאָגט:

— ליסען, אייברעם, איך גלייב דיר, אָו דיין פריינט איז אַן ערלעכער מענטש.

אַבער איך בין נישט קיין „קעפטען“ און אויך נישט קיין „דזשאָדזש“.

מיין קליינער קאַפּ זאָגט, אָו דו באַדאַרפסט האַנדלען גיך. וואָרים ווייסטאָד...

דאָרט וואו עס האָט צו טאָן מיט אַ „וואומען“, איז נישט גוט. דו לויף בעסער

אָוועק צו דעם יידישן „פייפער“. דערצייל דאָרטן און זיי וועלן שוין זען,

וואָס זיי קאָנען טאָן. אייברעם, לויף גלייך אַהין. און איך זאָג דיר צו, אָו

אָווי גיך ווי מען ביט מיך איבער און אויב איך טרעף אים נאָר אין סטיישאַן,

וועל איך טאָן מיין „דיוטי“. איך בין אַן איירישמען. ווי הייסט ער, מאַניס?

— יעס, ביל. איך דאַנק דיר, — האָט אייברעם אַ פאַרלוירענער געזאָגט

און האָט זיך געלאָזט לויפן אין דער ריכטונג פון איסט-בראָדוויי. לויפנדיק

האָט אים געקלאַפט אַ צאָן אין אַ צאָן. וואָרים פאַר אַ „פייפער“ האָט ער

געהאַט גרויס אָפּשיי. ער האָט תמיד מורא געהאַט אַפילו פאַר איינעם, וואָס

האָט געקאָנט לייענען אַ „פּייפּער“. און איצט לויפט ער אַליין אין דעם אָרט וואו מען דרוקט דעם „פּייפּער“.

עס האָט נישט לאַנג גענומען און אייברעם איז געשטאַנען אין פאַרנט פון אַ נידריק הילצערן שטיבל מיט צעבראַכענע לאַדן און מיט אַ קליין גאַניקל און איבערגעפוילטע טרעפלעך. איבער די טרעפלעך ביים קליינעם דעכל פון גאַניקל איז געהאַנגען אַ טאַבעלע מיט גרויסע יידישע אותיות. אייברעם האָט זיי נעבעך נישט געקאָנט איבערלייענען. אָבער פונדעסטוועגן איז ער אין דער מינוט עפעס אויסערגעוויינלעך שטאַלץ געוואָרן, וואָס אין דער מיט פון אַמעריקע הענגט זיך אַזאַ „סאַין“ מיט יידישע בוכשטאַבן.

אייברעם האָט זיך אָנגענומען מיט מוט און איז אַריין אינעווייניק אין דעם דאָזיקן שטיבל. ער איז אַריינגעפאַלן אין אַ גרויס צימער און איז געבליבן שטיין ביי דער טיר. ווייט אויבן-אָן ביי דער וואַנט איז געשטאַנען אַ גרויסער טיש און ביים טיש זיינען געזעסן עטלעכע מענטשן אָן היטלען, נאָר מיט קליינע שוואַרצע יאַרמולקעלעך אויף זייערע ליסעוואַטע קעפּ. די דאָזיקע מענטשן זיינען אַלע געווען פאַרטאַן, ווער אין טיפּן טראַכטן, ווער אין זיין שרייבן.

אייברעם איז געשטאַנען אויסגעטרעקט און שטייף. ער האָט מורא געהאַט, אַז ער זאָל חלילה נישט טאָן אַ ריר מיט זיינע פיס און איבערשלאָגן די שטילקייט. ער איז אַזוי געשטאַנען אַ גוט שטיקל צייט, ביז איינער, פון יענע דאָרט ביים טיש, האָט אים באַמערקט און מיט אַ פינגער צו אים געטאָן אַ וואונק. אייברעם איז צוגעגאַנגען.

— וואָס האָט אַ ייד געוואָלט ?

— איך בין געקומען בעטן פאַר מיין פריינט אַ טובה. — האָט אייברעם

געזאָגט מיט אַ ציטערדיקער שטים.

— דהיינו ?

— מיין פריינט איז זייער אַ פינגער ייד פון פּאָדאָליע.

— אָן הקדמות ! — טוט יענער אַ רייס איבער אייברעמען.

— מען האָט מיין פריינט צוגענומען אין פּאַליס סטישאַן.

— פאַרוואָס ?

— פאַר גאַרנישט ! — שרייט אויס אייברעם.

— גלאַט אַזוי ?... — זאָגט יענער, און מען ווייסט נישט, צי מאַכט ער

חוק, צי ניין.

— איך שווער, אַז פאַר גאַרנישט, — זאָגט אייברעם.

— הער נאָר דאָרט. ווען, זאָגסטו, איז אויסגעפאַלן יום-כיפור-קטן אין

אכצן זיבן און זיבעציק! — פרעגט איינער פון דעם אנדערן עק טיש ביי דעם, אקעגן וועלכן אייברעם שטייט.

— יום־כיפור־קטן? ... יום־כיפור־קטן? ... כ'ווייס נישט... באדער מיך נישט, ווען כ'רעד מיט א מענטש. וואָס זשע זאָגט איר, מיסטער, אייער פריינט איז אין דזשייל?

— נאָך נישט, — כאַפט זיך אייברעם, — אָבער אויב מען וועט אים נישט העלפן, וועט ער נאָך גיין אין דזשייל.

— ווער האָט אייך געשיקט אָהער?

— דער פּאָליסמאַן פון מיין בלאַק, — ענטפערט אייברעם אומשולדיק און פילט, אַז ער זאָגט דעם אמת.

— אוֹ-וואָ, אַ גרויסע פּערזענלעכקייט! ... מיסטער, מיר האָבן נישט קיין צייט זיך צו באַדערן מיט אייך.

— אַ ייד . . . — וויל אייברעם אָנהייבן זיך אויסצוטענהן, אָבער יענער, וואָס זיצט הינטערן טיש, הייבט זיך אויף און ווייזט אייברעמען די טיר.

אייברעם פאַרשעמט זיך פאַר זיך אַליין, גייט גיך אַרויס פון דער דאָזיקער שטוב. שוין אינדרויסן באַקומט ער רציחה, און מיט פאַרביסענע ציין אין זיין מויל לאָזט ער זיך גיין און קערט זיך צוריק און רייסט אָפּ אַ שטיקל ברעטל פון די הילצערנע טרעפלעך און טוט אַ וואַרף אין דער טאַבעלע מיט די יידישע ווערטער און אַנטלויפט צוריק צו זיין דילענסי סטריט. לויפנדיק, שפייט ער אַלע מאָל אויס אין דער קרום און צוריקוועגס, מיינענדיק, אַז ער שפייט נאָך אַלץ אויף דער איסט־בראָדווייער גאַס, מיט איר יידישן „פייפער“, וואָס מען שרייט אויף אַלע גאַסן זיין נאָמען: „דאָס בלאַט“.

22

„דאָס בלאַט“

בשעת אייברעם האָט נאָך געהאַלטן אין שפייען אין דער ריכטונג פון איסט־בראָדוויי, איז אַן אנדערער ייד, וואָס האָט אויך געהייסן אייברעם מיט נאָך אַ גאָר לאַנגן צונאָמען „דער רעפּאָרטער מיט די לאַנגע פיס“, אַנגעקומען אין דער רעדאַקציע פון „דאָס בלאַט“ פון זיין לאַנגער פוס־רייזע איבער די גאַסן פון ניו־יאָרק. אייברעם, „דער רעפּאָרטער מיט די לאַנגע פיס“, האָט זיך צוגעקוקט צו די גאַסן, וואָרים ער האָט נאָר טאַקע געקאַנט קוקן, וויל הערן האָט ער שוין נישט געקאַנט, מחמת ער איז געווען אַ ביסל טויבלעך.

ער איז געווען געזונט און הויך און זיין באַרד האָט אים צוגעגעבן דאָס שיינקייט פון עפעס אַן אויסגעדינטן גענעראַל. ער האָט מיט זיך געטראָגן אַ פולע קעשענע מיט פאַרשפּיצטע קאַראַנדאַשן און אַ קליין ביכל. טאַמער האָט זיך עפעס געמאַכט אַ נייעס אין גאַס, האָט ער באַלד פאַרשריבן. ווי אַזוי ער האָט געקאַנט אויסקומען מיט זיין טויבקיט, איז געווען אַ געהיימניש.

ער איז גראַד פאַרבייגעגאַנגען דילענסי סטריט בשעת מען האָט מאַניסן אין פּאַליציי-וואַגן איינגעזעצט. האָט ער געטאַן אַ בליק מיט זיינע שאַרפע אויגן אויף דעם גרויסן עולם, וואָס אַרום אין גאַס, און ער האָט פאַרצייכנט דאָס, וואָס ער האָט געזען. און איז דערנאָך אַוועק אין פּאַליציי און מען האָט אים צוגעלאָזט צו מאַניסן אַרס צייטונגס-מענטש.

מאַניס האָט זיך גאָר מַחיה געווען מיט אים. איין זאך האָט אים נישט געשמעקט. דאָס, וואָס דער גאַסט איז טויב. מאַניס האָט באַדאַרפט שרייען. מאַניס האָט אים דערציילט די גאַנצע מעשה און אייברעם דער רעפּאָרטער האָט געשריבן. געענדיקט האָט זיך מיט דעם, וואָס אייברעם האָט אַנטדעקט אין מאַניסן אַ ייד אַ למדן און זיך שוין מיט אים פשוט געפרייט און אים צוגעזאָגט, אַז עס וועט נישט נעמען קיין סך און מען וועט אים אַרויסלאָזן.

אַז אייברעם דער רעפּאָרטער איז געקומען אין רעדאַקציע, האָט ער מיט זיין באַרימטער ברייטקייט דערציילט און איינער פון דער רעדאַקציע האָט געשריבן. אַליין אויפצושרייבן האָט ער נאָך נישט געהאַט דעם זכות. נישט דערפאַר, וואָס ער האָט נישט געקאַנט, נאָר דערפאַר, וואָס מען האָט אים נישט געגעבן די געלעגנהייט.

און אַז אייברעם דער רעפּאָרטער האָט שוין געהאַלטן ביים ענדיקן דאָס שטיק נייעס, האָט דער, וואָס האָט די דאָזיקע נייעס אויפגעשריבן, צוגערופן אַלע קאַלעגן און צו זיי אַזוי געזאָגט:

— קינדער, מיר האָבן פאַר מאַרגן אַ העכט!

— וועגן וואָס? וועגן וועמען?

— די ענגלישע צייטונגען וועלן דאָס ביי אונדז צוכאַפן.

— טאַקע?!

— וואָס איז פאַרגעקומען?

— אַ פרומער ייד שטייט אויף דער שוועל פון דזשייל.

— גיי, מאַכסט חוּזק!

— אמת. נישט, אייברעם?

— אמת. איך האָב אַליין מיט אים גערעדט. — האָט אייברעם זיך

געגרויסט.

— אויף דער ערשטער פיידזש! — האט איינער פון די קאלעגן א קאמאנדע געטאָן.

— און א דאָבל קאָלום!

— און וואָס וועל איך דערפון האָבן? — פּרעגט אייברעם דער רעפּאָרטער.

— עס איז גאַרנישט דאָ אין רעדאַקציע אַזוי פיל מזומן דיר צו באַצאָלן.

— כ'מיין עפעס... — זאָגט אייברעם מיט ווירדיקייט און טראַכט, אַז

ער איז געווען אַ נאַר, וואָס ער האָט אַזאַ פעטן ביסן פון דער האַנט אַרויס-געלאָזט.

— אַ נו, לאַמיר הערן! — בעטן זיך די קאלעגן. — לאַמיר כאַטש הערן.

דער, וואָס האָט די נייעס וועגן מאַניסן אויפגעשריבן, זעצט זיך אַוועק

ברייט און הייבט אָן לייענען: „אין נומער הונדערט אַכצן דילענסי סטריט

איז פאַרלאָפן אַזאַ געשיכטע: אין דיון הויז וואוינען הויפטזאַכלעך נאַר יידן,

און אונדזערע יידן האָבן אַ נאַמען אַלס שטילע, געהאַרכזאַמע מענטשן, וועלכע

זייערע פאַמיליעס מיט גרויס כבוד סופאַרטן און היטן אָפּ זייערע פאַמיליען

און זייער הויזגעזינט פון אַלערליי געפאַרן. פאַסירט אַזאַ געשיכטע: איינער

פון דיזע יודען, אַ פּרומער און אַ וואויל־קענער, אַלס ראַבי געקאַנט זיין

ווירדע; ער, דער דאָזיקער יוד, איזט אין אַ נעץ פון אייפערזוכט אַריינגע-

פלאַנטערט און אונטער פאַרדאַכט פון איין אַנדערער פרוי אַרעסטירט ווירדען.“

— פּראַכטפול!

— איבערטערפלעך!

— מען באַדאַרף אַ שטיקל מאַרד צו דעם באַהעפטן!

— עס איז גענוג ווי עס איז.

— צען טויזנט צירקוליישאָן!

— און פינף טויזנט איז אים ווינציק.

— נאַר, איך וועל נעמען צוויי טויזנט.

— שלאָג מיט אים איין אויף איין טויזנט.

— הכלל, אייברעם, — שרייט דער הויפט פון די קאלעגן, — דו ביסט

גרויס! דיין נאַמען ווירד שיינען אין דער יידישער געשיכטע, דאָס זשור-

נאַליזמוס אין אַלע עקן וועלט. הוראַ!

אייברעם, דער רעפּאָרטער מיט די לאַנגע פיס, איז געבליבן שטיין אַ ביסל

צעמישט: געשיכטע, זשורנאַליזמוס — פאַר אַזעלכע ווערטער האָט ער גרויס

דרך־אָרן. שטייט ער זיך אַזוי און קוויקט זיך מיט דעם דאָזיקן טרוים.

און דערווייל גייט נאָך אַלץ דער אַנדערער אייברעם, פון דילענסי סטריט

און שפייט אין דער קרום, אין דער ריכטונג פון איסט־בראָדוויי.

ביז אייברעם קומט אָן אין דילענסי גאַס און דערמאַנט זיך, אַז ער האָט

נאך איין האָפענונג און דאָס איז זיין אַלטער פריינט דזשייקאַבס, ביי וועמען מאַניס אַרבעט.

נישט קיין סך געטראַכט און אייברעם לויפט אַוועק צו דזשייקאַבס און האָט מזל צו געפינען אים אין זיין פאַבריק פון העמדער. באַלד ביי זיין אַריינ-קומען פּרעגט אים דזשייקאַבס וואו מאַניס איז.

— מאַניס, אין טראַבל, — זאָגט אייברעם שטילערהייט און נעמט אָן דזשיי-קאַבסן ביי איין אַרעם און פירט אים אַוועק אין אַנדערן צימער, אין דער פּרוואַטער וואוינונג דזשייקאַבסעס, און דערציילט אים די גאַנצע מעשה.

דזשייקאַבס הערט אויס, ווי זיין שטייגער איז געווען אויסצוהערן יענעם ביז צום לעצטן וואָרט מיט גרויס אויפּמערקזאַמקייט. דערנאָך זאָגט ער :

— אייברעם, גיי אַהיים און שלאָף רואיק. דזשייקאַבס וועט ווי אַ פּאַטער פאַר אים אַלץ באַזאָרגן.

— אוי, דזשייקעלע, וואוהין זאָל איך דיך אַרויפזעצן? צי אויף מיין קאָפּ. צי אויף דעם הימל איבער אונדז? — איז אייברעם געוואָרן אַזוי צעקראַכן און געקוועטשט דזשייקאַבס' האָנט ביז צום צעברעכן.

— נישט געמאַכט קיין קאַראַש. — האָט דזשייקאַבס געוויזן אַ פינגער צו זיין מויל, אַ סימן צום שווייגן און האַלטן בסוד. אייברעם איז אַוועק אין דילענסי סטריט זען וואָס שבע טוט. ער איז אַרויפגעקומען און געפונען דאָרט ביידע פּרעמדע פּרויען. נאָך איידער ער איז געקומען האָבן די דאָזיקע צוויי פּרעמדע פּרויען באַוויזן צו באַרואיקן שבען. שבע האָט זיך פאַר די דאָזיקע צוויי ווייבער געפיעשטשעט, ווי אַ בתי-חידה ביי איר מאַמען. זי האָט נישט געוואַלט טרינקען ביז זיי, די דאָזיקע ווייבער, האָבן איר צוגעזאָגט גאָלדענע בערג. אַז שבע האָט אויסגעטרונקען דאָס גלאַז טיי און האָט זיך אַ ביסל דערוואַרעמט, האָט זי באַלד באַדאַרפט ענטפערן אויף דעם, וואָס איינע פון די פּרויען האָט מיט אַ זיס מיילעכל געפּרעגט :

— און ווער איז אַט „דער“, וואָס לייגט זיך אַזוי אַוועק? — מיט דעם „דער“ האָט זי געמיינט אייברעמען.

— אַ צרה, אַ גאַטס אַנשיקעניש. — האָט שבע געענטפערט מיט אַ זיפּן. — ווען נישט „ער“, וואַלט איך נישט געהאַט אַזעלכע צרות איצט.

— נ, נ, זאָרגט אייך נישט... מיר וועלן שוין זען, וואָס מען קאָן טאָן אייער מאַן פון דער צרה אַרויסצושלעפּן, — האָט די צווייטע פּרוי געגלעט שבען איבער דעם שטערן. — אין אַמעריקע טרעפט מיטן פיינסטן מענטש אַזוינס, וואָס אין קיין אַנדער לאַנד קאָן נישט טרעפּן.

— דאָהי איז אַ צונויפליפעניש, — זאָגט די אַנדערע און פאַרגלאַצט

מיט אירע אויגן פרום. — א שטייגער אט „דער“, וואס לייגט זיך אזוי אוועק צוליב אייך, ווער איז ער, מיינט איר ?

— דער הויז-קיפער, — ענטפערט שבע.

— אבער איר זאגט דאך, אז ער איז שולדיק ? — פרעגט ווידער די פרוי מיט די פרומע אויגן.

— ס'א גאנצע מעשה, — וויל שבע זיך אפטרייסלען פון אן ענטפער.

— אזוי ? מיר פארשטייען שוין, מיר פארשטייען שוין, — זאגט די אנדערע, וואס האט נישט קיין פרומע אויגן.

— וואס זשע זאל איך טאן ? — פילט שבע ווי עס ברענט איר פנים.

— טאקע, גרינע, וואס קאן מען טאן ?

— כ'קען א ווייבל, איז זי אנטלאפן מיטן „הויז-קיפער“.

— און אויף מיין בלאק איז דעם הויז-קיפערס ווייב אנטלאפן מיט א מאן.

שבע האט געברענט אי פון בושה און אי פון ערגערניש. זי האט געדאנקט גאט ווען אייברעם איז ארויסגעקומען און געלאזט וויסן, אז אלץ איז שוין באזארגט. די צוויי פרעמדע ווייבער האבן אייברעמען גוט אנגעקוקט און זיינען אוועקגעגאנגען. ווען זיי, די צוויי ווייבער, זיינען אראפגעקומען אין גאס, האט די, וואס מיט די פרומע אויגן, געטאן א קניפ די אנדערע אין דעם ווייכן פלייש פון איר האנט.

זיי האבן זיך ביידע אנגעקוקט און זיך ברייט פאנאדערגעלאכט. ביידע האבן זיך געבויען כמעט אין צווייען, מיט זייערע קעפ ביז די קניעס און זיך ווידער אויפגעהויבן און געלאכט אזוי שטארק, אז זיי האבן מורא געהאט, הלילה, עס זאל ביי זיי נישט פלאצן קיין אדער.

23

גרויסער יושר

אז מען האט מאניסן אריינגעבראכט אין א גרויסער שטוב און אים דארטן פארשפארט און איבערגעלאזט אליין, און אז ער האט דערוען די אייזערנע גראטעס אויף די צוויי פענצטער, איז אים זייער נישט גוט געווארן. אזא מין נישט-גוט ווערן איז אים באפאלן דאס ערשטע מאל אין זיין לעבן. עס איז אין דער דאזיקער שטוב נישט געווען קיין טיש און דערפאר האט זי אויסגעזען מוראדיק גרויס און לידיק, ארום די לידיקע ווענט זיינען געשטאנען מאדנע לאנגע בענק, אויף די דעקלעך פון די בענק זיינען געווען סימנים פון א סך

זיצן. דא זיצט מען, האט מאַניס געטראַכט. און די צוויי באַוואַרנטע פענצטער זיינען געווען זייער פינצטער און קויטיק. זיי זיינען אויך געווען פאַרמאַכט און אין שטוב האַט זיך געפילט אַ טוכלער ריח.

מאַניס האַט זיך אַרומגעדרייט ווי אַ משוגענער פון איין וואַנט צו דער אַנדערער און געוואַלט דאַווען און נישט געדענקט אויף אויסנווייניק קיין איין וואַרט. עטלעכע מאַל אַנגעהויבן און געבליבן שטיין. ער איז איצט געווען שטאַרק דערשלאַגן און זיך איבערגעגעבן אין די הענט פון רבונג של עולם... שמיים! ... שמיים! — האַט מאַניס געטראַכט, און צוריקגעפּרעגט: פאַר-וואָס? און צוריקגעענטפּערט: מסתם קומט מיר...

באַלד האַט זיך געעפנט די איינציקע טיר פון דער דאָזיקער שטוב און עטלעכע מענטשן האָבן זיך געטאַן אַ שיט אַריין. טאַקע ממש אַ שיט אַריין. זיי זיינען געבליבן ליגן אויף דער פּאַדלאַגע און צוויי פּאַליציי־מענער אין די הוילע אַרבל, אָן רעקלעך, זיינען אַריין און אַריבערגעשפרונגען די קופּע מיט מענטשן און מיט קורצע שטעקנס גענומען האַקן איבער דער קופּע מיט מענטשן, אויף דעם שניט, ווי מען מאַלאַטשעט סנאַפּעס מיט וויין. ביז זיי האָבן אויסגעקלאַפט אַט די דאָזיקע קופּעס מיט מענטשן, איז מאַניס געשטאַנען באַהאַלטן אין אַ ווינקל מיטן פנים צו דער וואַנט און מיט פאַרמאַכטע אויגן; ער האַט געבויגן זיין פלייצע און שטאַרק צונויפגעקוועטשעט זיינע צייז און שטילער הייט געוואַרט, אַז דער קלאַפּ פון דעם שטעקן זאָל פאַלן אויף אים אויך. שפּעטער איז געוואָרן שטיל. די טיר האַט זיך פאַרהאַקט. מאַניס האַט זיך אויסגעדרייט פון דער וואַנט און דערזען אויף עטלעכע בענקלעך זיצן מאַדע איבערגעאַנדערשטע מענטשן מיט אַנגעשוואַלענע אויגן און צע־שפּאַלטענע ליפּן און צעלעכערטע קעפּ. און בלוט איז גערונען פון אַלעמען. און זייערע קליידער זיינען געווען צריסן. און פונדסטוועגן, אַז זיי האָבן דער־זען מאַניסן, האָבן זיי זיך אַלע שטאַרק דערפרייט מיט אַ מאַדנער פרייד, וועלכע האַט מאַניסן באַליידיקט; זיי לאַכן גאַר פון מיר, האַט מאַניס געטראַכט.

מאַניס האַט זיי אַנגעקוקט און באַלד פאַרשטאַנען, אַז מען האַט זיי נישט געמאַלאַטשעט אומזיסט. דער אַנבליק פון בלוט האַט אים אַבער אַזוי דורכ־גענומען, אַז ער האַט געפילט ווי זיין האַרץ האַט זיך צונויפגעקוועטשט, ווי מען קוועטשט צונויף אַ שטיקל ציגאַר־פאַפּיר. ער האַט אַ ציטער געטאַן. אויפ־געעפנט זיינע אויגן און ווידער אַנגעהויבן צו שפּאַנען איבער דער שטוב פון איין וואַנט ביז צו דער אַנדערער.

די צעשלאַגענע און פאַרבלוטיקטע האָבן אים גערופן אויף זייער לשון, און מאַניס האַט דאָך נישט פאַרשטאַנען זייער לשון, איז ער נישט געגאַנגען

צו זיי. זיי האָבן געמאַכט אַלערליי משוגענע באַוועגונגען מיט זייערע הענט און אַלץ צו מאַניסן, און ער האָט זיך געמאַכט ווי ער זעט זיי נישט.

געשטערט האָבן זיי אים דאָך צו טראַכטן. זיינע געדאַנקען זיינען געווען אַפגעריסענע און שווערע. ער האָט, מסתם, געטראַכט פון זיין ווייב שבע. וואָס איז עס פון איר דאָרט געוואָרן, און אויף וועמענס הענט האָט ער זי איבערגעלאָזט. און וואָס עס וועט זיין מיט איר אַליין. צי וועט ער שוין דאָ דאַרפן זיצן. אויב יאָ, וואו איז דאָס שטיקל בעט אַנדערצולייגן דעם קאַפּ. אפשר שלאָפט מען טאַקע דאָ אויף די בענק. און אפשר איז דאָס אָרט דאָ נישט מער ווי אַ פאַרהויז. און וואָס וועט טאַקע זיין? ער וועט זיך לאָזן, אָן מען זאָל אים, מאַניסן, אַרײַנוצען און פאַר גאַרנישט? וואָס איז דאָס פאַר אַ מין לאַנד? געוואַלט, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין לאַנד?!

און בשעת מאַניס פייניקט זיך אַזוי, עפנט זיך די טיר און עס טוט זיך אַ שאַט אַרײַן אַ בינטל געשטאַלטן מיט אַ געקוויטשעריי. אויסגעשאַטן אויף דעם פּאַל, און די טיר האָט זיך צוריק פאַרהאַקט. אין חלל פון שטוב איז נאָך געשטאַנען דאָס שאַרפע קוויטשען, וואָס האָט זיך איבערגעשניטן ווי מיט אַ מעסער. עס איז איצט געווען שטיל. און פון דער פּאַדלאַגע האָבן זיך אויפֿ־ געהויבן מאַדנע געשטאַלטן, מיט בלאַסע, מאַגערע פּנימער, גרויסע, גע־ שוואַלענע אויגן; מיט בלויע סימנים אַרום זיי. זייערע בגדים אויסגעשמירט מיט בלאַסע. ווייזט אויס, זיך ערגעץ געוואַלגערט אין רינשטאַק; ביי די דאָזיקע געשטאַלטן האָבן זיך געטעלעפעט מאַדנע דאַרע הענט, לאַנגע און, ווי עס האָט זיך מאַניסן אויסגעוויזן, זיינען די דאָזיקע הענט געווען אויסגעלינקטע. אַרעמע באַשעפענישן, ווי אַזוי קומט איר אַהער? האָט מאַניס געפרעגט און זיך אַליין געענטפערט — וואָס דען זאָל מען טאָן מיט זיי?

נאָר אַזוי גיך ווי די דאָזיקע באַשעפענישן האָבן זיך געפרוּאווט שטעלן אויף זייערע פיס, איז אין שטוב געוואָרן אַ גערודער. דאָס גערודער האָט זיך גענומען שטופן און אָנפילן דאָס דאָזיקע צימער. מאַניס האָט געזוכט אַ ווינקל זיך צו באַהאַלטן. איינע פון די געשטאַלטן איז צוגעלאָפן צו אַ פענצטער און מיט אירע דאַרע הענט אָנגעכאַפט די אייערנע גראַטעס און זיך געשאַקלט און עפעס אין דער הייך אויף אַן אומפאַרשטענדלעך לשון, מאַניסן, געשריגן, מסתם איז אַקעגן איר אָן אומגערעכטיקייט געטאָן געוואָרן, אַזוי ווי אַנטקעגן מאַניסן, נאָר נישט מער, ער, מאַניס, איז בטבע אַ שטילער, אונטערטעניקער, און זי וויל זיך נישט אונטערגעבן. זאָל זי צעברעכן די אייערנע גראַטעס. דאָס געשריי אירס, צעברעכט מאַניסעס האַרץ. זי איז גערעכט. מסתם אויך אויפגעשטאַנען אין דער פרי און עס האָט זיך איר

אפילו נישט געהלומט קיין שלעכטע חלומות און מען איז געקומען און מען האט זי אוועקגעכאפט, און גיי שריי חי וקים.

פארשטענדלעך, אז דאס געשטאלט האט נישט געקאנט צעברעכן די אייזערנע גראטעס. עס איז באלד אריינגעקומען א הויכער פאליציימאן, ביי וועמען די גאלדענע קנעפ האבן זייער שטארק געבלישטשעט און אליין איז ער געווען דווקא א בייזער און געטאן א געשריי, אז אלע זאלן גיין. מאַנסי האט געהאט א חוש פאר די דאזיקע ווערטער, אין וואס פאר א פרעמדער שפראך זיי זאלן נישט געווען געזאגט ווערן. אַרויסגיין איז אַרויסגיין. מאַנסי האט אפילו געכאפט א סטוסאק פון איינעם פון דער פאליציי. ער האט מורא געהאט זיך אומצוקוקן. עס פעלט אים דען נאך א סטוסאק? גענוג — דער איינער. זיי קאנען געבן. און באלד איז מאַנסי געזעסן ווידער אין אזא פארמאכטער קארעטע מיט צוויי לאנגע בענק. ביי דער טיר פון דער קארעטע איז געשטאנען דער הויכער פאליציימאן מיט די אויסערגעוויינלעכע, בלישטשענדיקע קנעפ. און ביידע בענק באַזעצט מיט גוטע שכנים. מאַנסי איז געווען וואויל. פירט מען זיי אלע אין טייך אריינזאָרפן, אין טייך אריינזאָרפן? וואוהין פירט מען זיי? אן עק פירט מען זיי. די קארעטע גיט זיך אלע מאַל א דריי און מען גיט א פאל אַראָפּ פון די בענק. זיי פאלן אויף מאַנסי, גראַד אלע מאַל אויף מאַנסי. זאָל זיין אזוי. וואָס וועט ער גיין פאלן אויף זיי? אן בסך־הכל פילט ער זיך אזוי קליין און דערשלאַגן. זאָלן זיי שוין בעסער פאלן אויף אים. א פריילעכע חברה, מען לאַכט און מען קוויטשעט, פונקט ווי זיי וואַלטן געפאָרן אויף א חתונה און נישט אין טייך אַריין, אין טייך אַריין.

ענדלעך איז די קארעטע געבליבן שטיין. דער פאליציימאן עפנט די טיר און אן אנדערער פאליציימאן פון גאס נעמט איבער איינציקווייז די פאסאזשירן פון דער קארעטע און פירט זיי מיט גרויס כבוד אינעווייניק אין דעם שרעקלעך גרויסן שטיינערנעם מויער. א קלויסטער, אַדער דעם גובערנאַטאַרס הויף — טראַכט מאַנסי. שפעטער האט מאַנסי זיך דעוואוסט, וואָס דאָס איז. דערווייל איז ער אריינגעגאנגען גלייך מיט אַלעמען. אינעווייניק איז מען געבליבן שטיין אין א שורה צווישן צוויי ווענטלעך פון אייזערנע גראטעס אויס־געפלאַכטענע. מאַנסי איז געשטאנען צווישן צוויי שלעכטע שכנים. דער, וואָס פון פאַרנט, האט אים געשטופט צוריק און דער, וואָס פון הינטן, האט אים געשטופט פאַרויס. מאַנסי האט זיי נישט געקאנט געבן צו פאַרשטיין, אז ער באַדאַרף דאָ שטיין. אייגנטלעך באַדאַרף ער נישט, נאָר ער מוז דאָ שטיין. און אז ער שטייט אויף זיין אַרט, נישט אויף דעם אַרט, וועלכער שטייט פון פאַרנט פון אים און נישט אויף דעם אַרט, וועלכער שטייט פון הינטן. נאָר ער האט פאַרשטאַנען, אז שוויגן וועט זיין זייער גוט. נאָך בעסער פון גוט.

האָט ער געשוויגן. סיי ווי וואָלט ער דאָך מיט זיי זיך נישט געקאָנט אויס־טענהן. נו, האָט ער געשוויגן. ביז גאָט האָט אים געהאַלפֿן און דער, וואָס פֿון פֿאַרנט, איז צוגענומען געוואָרן. נישטאַ. פֿטור. דאַנקען גאָט. ווען וועט מען שוין אים אויך צונעמען, מאַניסן? דאָס האַרץ קלאַפט. עס שרעקן זיך ביי אים זיינע אָדערן אין די שלייפֿן. עפעס פֿילט ער, אָז עס וועט נישט זיין גוט. פֿון יענער זייט גראַטעס זעט מאַניס אַ סך מענטשן אויף בענק, אַזוי ווי אין קלויסטער. שורות בענק. אויבנאָן זיצט איינער, וואָס קוקט אויס אַזוי ווי אַ גלח אין שוואַרצן אָנגעטאָן. ביי אַ טיש אָן אַ זייט שטייט דער שמש זיינער און קלאַפט מיט אַ האַמער אין טיש. עס וועט נישט זיין גוט. איינס פֿון די צוויי, אָדער מען וועט אים אַ נעם טאָן און מען וועט אים פֿרוואַוון אַפֿ־שמדן, אָדער מען וועט אים ערגעץ אין די קעלערן פֿון אַט דעם קלויסטער פֿאַרשליסן. אַפֿשמדן... זיי מיינען, אָז זיי האָבן צו טאָן מיט אַבי וועמען. מאַלט אייך, אָז איר האָט זיך באַנאַרישט, אויב איר מיינט, אַז איר האָט צו טאָן מיט אַבי וועמען...

אַזוי טראַכטנדיק, האָט מען אים דערווייל, דאָס הייסט מאַניסן, געטאָן אַ נעם און אין זיינע אויגן האָט אָנגעהויבן שווינדלען, אָבער ער האָט זיך געשטאַרקט און איז געקומען צו זיך, ווען מען האָט אים צוגעבראַכט צום ריכטער. מאַניס איז געשטאַנען אַזוי ווי מאַניס דאַרף שטיין פֿאַר אַ גרעסערן פֿון זיך. אַן ערלעכע פֿראַסטקייט האָט זיך באַזעצט אויף זיין פֿנים, און זיינע ווייסע הענט, די נישט־מאַנסבילשע, האָט מאַניס געקנאַטן אַזוי גלאַט אין דער וועלט אַריין, ווי ער וואָלט זיי ערשט געוואַשן און געוואָלט אַפֿטריקענען. דער ריכטער, וואָס איז געזעסן אויבנאָן, האָט אים אָנגעקוקט. מאַניס האָט זיך אַזש מחיה געווען פֿון אַט דעם קוק. קלוגע אויגן. גוטע אויגן. ביי זיי איז אויך פֿאַראַן „תלמידי חכמים“, האָט מאַניס אינדערגיך געטאָן אַ טראַכט — „אַט דאָס איז אַ תלמיד חכם“.

דערנאָך האָט דער, וואָס אין שוואַרצן, געקוקט אויף יענעם פֿאַרשריבענעם פֿאַפֿיר ביי זיך אויפֿן טיש און ווי אויפֿגעהויבן זיינע אויגן אויף מאַניסן. מאַניס האָט געפֿילט, אָז מען קוקט אויף אים פֿון אַלע זייטן. ער האָט זיך געוואָלט אויסדרייען און איטלעכן אָנקוקן. אָבער ער האָט געוואוסט, אָז דאָ טאָר מען זיך נישט אויסדרייען, דאָ באַדאַרף מען שטיין גלייך. עס איז אים מיטאַמאָל קלאָר געוואָרן, אַז ער שטייט פֿאַר דעם, וואָס וועט איבער אים באַלד משפֿטן.

דער ריכטער קוקט אים אָן און פרעגט :

— מאַניס ?

— יאָ. — שאַקלט מאַניס מיטן קאַפּ אויף יאָ. ווער דען בין איך ?

און דערינאָך הייבט ער זיך אויף, דער וואָס אין שוואַרצן, און זאָגט עפעס צו אַלע מענטשן, וואָס זיצן אויף די בענק.

גאָט איז דיר ליב! פּונדאָנען האָבן זיי זיך גענומען? לעבן מאַניסן וואָקסן באַלד אויס זיין ווייב שבע, אייברעם און אויך זיין באַלעבאַס, דזשיקאַב. מאַניס רייבט זיך זיינע אויגן, כדי ער זאל וויסן, צי עס איז וואָר און נישט אין חלום.

דערווייל איז שבע צוגעלאָפּן צו מאַניסן און אים אָנגעכאַפט, ווי עס פּאַסט פאַר אַזעלכער ווי שבע, ביי איינעם פון זיינע אַקסל און דאָרט איינגעגראָבן איר שיין פנים. עס האָט מאַניסן געטאָן אַ ריר אָן אַזש ביי דער נשמה; זיינע אויגן האָבן געטרערט און דער גאַנצער זאל איז פאַרשוואַנדן אינאיינעם מיט דעם פאַל פון אונטער די פיס. מאַניס איז שיער נישט אומגעפאַלן. ער האָט זיך אָנגעכאַפט אָן שבען און זיך שטאַרק אָן איר געהאַלטן. אייברעם איז אים געקומען צו הילף און אים מיט זיין שטאַרקער האַנט געטאָן אַ דריק אין דעם גראָבן פלייש פון זיין אַרעם, אַז מאַניס האָט פון דעם דאָזיקן קוועטש דערנאָך געפילט אַ ווייטיק אין זיין גראָב־פלייש דאָס גאַנצע לעבן.

אין זאל איז געווען שטיל. דורך די גרויסע, הויכע פענצטער האָט אַרייַנגעוואַרעמט די זון און אַ קיל ווינטל האָט אָפּגעפרישט דעם אַטעם. פון איין זייט איז געשטאַנען מאַניס אַרומגערינגלט מיט זיינע מענטשן און פון דער אַנדערער זייט זיינען געשטאַנען די גוטע שכנים מאַניסעס, וועלכע זיינען געקומען אים אומגליקלעך מאַכן.

דער ריכטער האָט געקוקט אין אַ פאַפיר און אויפגעהויבן זיינע אויגן און ביי געפרעגט ביי דעם אַנדערן צד, ווי זי הייסט.

— מרס. טוירק, — האָט די פרוי געענטפערט.
— מרס. טוירק, — זאָגט דער ריכטער ביז און מיט אַ שאַרף פנים, —

וואָס פאַר אַ שלעכטס איז דער דאָזיקער מענטש קעגן אייך באַגאַנגען?

— וואָס פאַר אַ שלעכטס? — הייבט אָן די פרוי צו שיטן ווערטער פון איר מויל און מיט אַזאַ ליאַרעם און מיט באַוועגונגען פון אירע הענט און מיט פייער־שפייענדיקע אויגן. — איר קוקט אים אָן, דאָכט זיך, אַ שטיל יידל...

דער ריכטער קלאַפט מיט דעם האַמער אין טיש.

— ליידי, זייט אַזוי גוט און דערציילט אין קורצן, וואָס ער האָט געטאָן, — שרייט דער ריכטער, — מער גאַרנישט.

— ער האָט אויפגעבראַכן מיין טיר און געוואַלט אַריין צו מיר.

— ווער? — פרעגט דער ריכטער.

— ער! — שרייט די פרוי און ווייזט אויף מאַניסן.

מאַניס האָט נישט פאַרשטאַנען דאָס לשון, האָט ער נישט געוואוסט, וואָס

די פרוי זאגט. ער האט נאָר געזען, אָז זי ווייזט אָן אויף אים, האָט ער זיך אַרויסגערוקט פֿון זיין אַרט, כדי ער זאָל זיך קאָנען מער אַרויסזען.
דער ריכטער האָט געהייסן, אַ מרס. טוירק זאָל זיך אַוועקזעצן און מער קיין וואָרט נישט זאָגן, סיידן ער וועט זי פֿרעגן. די פֿרוי איז געוואָרן רויט פֿון כּעס און זי האָט געטראַכט, אָז עס איז נישט גוט, וואָס דער ריכטער איז נישט אויף איר זייט. אָבער זי האָט זיך אַנידערגעזעצט אויף דער פֿאָדערשטער באַנק, וואָס איז פֿון קיינעם נישט געווען באַזעצט. מיט איר האָבן זיך אויך אַנידערגעזעצט אירע עדות, נאָך צוויי ווייבער, אויך מיט רויטע פֿנימער און ברוגע.

דער ריכטער האָט אומגעדרייט זיין פֿנים צו מאַניסן. און אַזוי ווי מאַניס האָט נאָר געקאָנט רעדן ייִדיש, האָט מען געמוזט ברענגען דעם איבערזעצער.

— ווי לאַנג זייט איר אין אמעריקע?

— ביי אַ צוויי חדשים, — ענטפֿערט מאַניס.

— און וואו אַרבעט איר?

— אַט ביי אים, — ווייזט מאַניס אויף דזשיקאָבסן.

— וואָס טוט איר דאָרט?

— איך לייג צונויף העמדער.

— און וואָס האָט איר געטאָן ביי איר טיר?

— איך האָב זי עפֿעס געוואַלט בעטן.

— אַ ליגן! אַ ליגן! — שרייט די פֿרוי פֿון איר אַרט אַרויס. — ער האָט

זי אויפגעבראַכן!

— מאַדאַם, אויב איר וועט נישט שווייגן, וועל איך אייך פֿאַרשיקן! —

זאָגט דער ריכטער שטרענג און קלאַפט מיט זיין העמערל אין טיש.

דער איבערזעצער הערט אויס דעם ריכטער און פֿרעגט מאַניסן:

— דער ריכטער וויל וויסן די גאַנצע מעשה. דערציילט פֿון אַנהייב

ביון סוף.

— עס איז אַזוי געווען, — הייבט מאַניס אָן צו דערציילן. — איך בין

אויפגעשטאַנען גאַנץ פֿרי, כדי איך זאָל קאָנען גיין אַרבעטן. די לעצטע נאַכט

האַבן מיר זיך געלייגט שלאָפֿן שפֿעט. מר. אייברעם האָט געבראַכט ביר און

מיר האָבן אַ ביסל זיך פֿאַרטרונקען. בין איך אויפגעשטאַנען גאַנץ פֿרי און

נישט געוואַלט אויפֿוועקן מיין שבען. זאָל זי נאָך אַ ביסל שלאָפֿן, טראַכט איך

מיר. איך גיב אָבער אַ קוק, שבע האַלט שוין אָפֿן אירע אויגן און קריכט

פֿון בעט אַרויס. פֿרעג איך זי: וואָס ביסטו אַזוי פֿרי אויפגעשטאַנען? זאָגט

זי, אָז זי וויל נישט בלייבן אַליין אין שטוב. פֿרעג איך זי: וואָס פֿלוצלונג?

זאָגט זי, אָז זי וועט נישט בלייבן אַליין אין שטוב. רעד אַהין, רעד אַהער, זי

וויל נישט בלייבן אליין. און דאָ זיינען מיר נישט לאַנג אין אַמעריקע. מיר האָבן דאָ קיינעם נישט. און איך מוז לויפן אין פאַבריק אַריין. וואָס טוט מען? בין איך געפאלן אויף אַ שכל: איך וועל צוגיין צו מיין שכנהס טיר און בעטן די שכנה, אַז זי זאל אַכטונג געבן אויף מיין ווייב. אַט אַזוי ווי איך טראַכט, אַזוי גיי איך אַרויס אין קאַרידאָר און גיי צו צו דער טיר, וואָס לעבן מיין טיר, און פּראַוואו עפענען די טיר. אַזוי ווי איך פּראַוואו און קאָן נישט, עפנט זיך די דאָזיקע טיר אַליין, און אַ פּרוי פּאַלט אָן אויף מיר ביין און פאַרמאַכט צוריק די טיר מיר גלייך אין פנים אַריין. טראַכט איך: אַ ביזע יידענע. און גיי צו דער אַנדערער טיר, וואָס אין צווייטן עק פון קאַרידאָר. פּראַוואו דאָרט עפענען די טיר. די טיר עפנט זיך. אַ יידענע באַווייזט זיך אין איר שלאָף-העמד. איך וויל שוין פון פאַרשעמטקייט אַוועקגיין. אַבער זי פּרעגט מיך, וואָס איך האָב געוואָלט. זאָג איך איר, וואָס איך האָב געוואָלט. זאָגט זי, אַז אויב איך וועל נישט אַוועקגיין מיט גוטן, וועט זי מיך באַגיסן מיט הייס וואַסער. פאַרדריסט מיך שוין. זאָג איך איר, און אַלץ מיט מיין פנים אַוועק-געדרייט, אַז זי באַדאַרף נישט זיין אין כעס. פּאַלט זי אָן אויף מיר און רופט מיין פּרוי אָן מיט נישט קיין שיינעם נאַמען. דאָס, טראַכט איך, וועל איך איר נישט שווייגן. וואָלט איר געשוויגן, ווען מען רופט אייער פּרוי מיט אַווינע נעמען?

דער איבערזעצער האָט געדאַנקט גאָט, וואָס מאַניס האָט שוין געענדיקט. ער האָט דעם ריכטער איבערגעגעבן אַלץ אויף אַמעריקעס לשון, און דער ריכטער האָט געהייסן פּרעגן, וואָס פאַר אַ שלעכטן נאַמען מען האָט גערופן זיין שבען.

— אַז זי שפּילט זיך מיט פּרעמדע מענער.
 — אמת! אמת! מיר האָבן אַליין געזען! — שפּרינגט אויף מרס. טוירק פון איר באַנק און טייט מיט אַ פינגער אויף שבען.
 — ליידי, דאָס איז אייך אַ לעצטע וואַרנונג, אַז איר זאָלט שווייגן. זעצט זיך באַלד אַנידער! — שרייט דער ריכטער. די מרס. טוירק זעצט זיך אַוועק.
 — און וואָס האָט איר געטאָן? — פּרעגט ווידער דער איבערזעצער ביי מאַניסן.

— איך האָב איר דערלאַנגט אַ פאַטש, — זאָגט מאַניס.
 — ווייסט איר, אַז מען טאָר נישט באַליידיקן אַ ליידי דאָ אין לאַנד?
 — ניין. איך ווייס נישט.
 — האָט איר געלט?
 — ניין, נישט קיין פעני.

— און אויב איר וועט באדארפן א פארטיידיקער, אדוואקאט, — כאפט אונטער דער איבערזעצער.

— וואו וועל איך נעמען? — פרעגט מאַניס מיט אַ נאַאיווער פראַסטקייט.
— מען קלאַגט איך אָן זייער סעריעז, — האָט דער איבערזעצער קוים געפונען דאָס וואָרט „סעריעז“ און נישט געווען זיכער, צי מאַניס פאַרשטייט אים.

— וואָס זשע זאָל איך טאָן? אדרבה, גיט אָן עצה.

— דער ריכטער וויל הערן, וואָס אייער באַלעבאָס ווייסט פון איך.

דזשייקאָבס רייניקט זיך אויס זיין גאַרגל און מאַכט צוויי שפּאַן נעענטער צום טיש פון ריכטער און ציט זיך אויס ווי אַ סאַלדאַט.

— אייער האַנאַר, איך קען מאַניסן. ער איז אָן ערלעכער דזשו. ער אַרבעט ביי מיר שוין עטלעכע וואָכן.

— וויפיל פאַרדינט ער ביי איך? — פרעגט דער ריכטער און אַ שמייכל באַווייזט זיך אויף זיינע ליפן.

— ביי מיר?... ער וועט ערשט היינטיקע וואָך באַקומען זיין ערשטע פעי, — שעמט זיך דזשייקאָבס דעם פאַקט צו דערציילן און דערציילט עס פאַרט מיט אַ ביסל שטאַלץ.

אין זאָל ווערט אַ געלעכטער.

דער ריכטער האָט אויף צוריק פאַרוואָרפן זיין קאַפּ און זיך געטרייסלט פון געלעכטער. ער האָט געטאָן אַ מאַך מיט דער האַנט צו דזשייקאָבסן און גערופן אייברעמען:

— און דו ווער ביסט?

— איך בין דער הויזקיפער. מײן נאָמען איז אייברעם, אייער האַנאַר.

— קענסטו מאַניסן?

— יעס, אייער האַנאַר, איך טראַכט, אָן מאַניס איז איינער פון די גאַר נייע יידן, וואָס הייבן אָן צו קומען קיין אמעריקע.

— אין וואָס באַשטייט זייער נייקייט? — פרעגט דער ריכטער פאַר-אינטערעסירט.

— אין זייער רייניקייט. איר זאָלט זען, אייער האַנאַר, ווי זיי האַלטן ריין זייער היים.

אין זאָל ווערט ווידער אַ געלעכטער. דער ריכטער קלאַפט מיטן העמערל אין טיש.

— און איצט זייט אַזוי גוט, לידי... — ווענדט זיך דער ריכטער צו דעם אַנדערן צד.

פון דער באַנק, וואו מרס. טוירק איז געזעסן, האָבן זיך אויפגעשטעלט

- דריי פרויען. זיי זיינען אלע צוגעגאנגען צום טיש פון דעם ריכטער.
 — וועלכע פון אייך איז די אַנקלאַגערין? — פרעגט דער ריכטער.
 — איך, — זאָגט מרס. טוירק, און שאַרט אַוועק מיט אירע הענט די
 אַנדערע צוויי ווייבער.
 — און ווער זיינען יענע צוויי? — פרעגט דער ריכטער.
 — מיינע שכנות, עדות.
 — וואָס האָט דער דאָזיקער ייד געטאָן ביי אייער טיר?
 — איך ווייס, אָט וואָס: איך בין געשלאָפֿן, האָב איך דערהערט. ווי
 מען ברעכט די טיר. בין איך אַראָפֿ און דערזען, אַז די טיר איז שוין אויפֿ-
 געבראַכן און אָט יענער איז געשטאַנען אין דער אָפּענער טיר מיט צוויי אויגן,
 ווי ביי אַ פּיקפּאַקעט, און איך האָב געמאַכט אַ געוואַלט און אים געכאַפּט.
 מיינע שכנים זיינען אַרויס און זיי האָבן אים געזען.
 — איז דאָס אַלץ אמת? — פרעגט דער ריכטער מיט אַ שטרענג פנים.
 — אמת! — שרייען ביידע פרויען מיטאַמאַל.
 — דער ייד איז אייער שכן? — פרעגט דער ריכטער און רייבט זיך דעם
 שטערן.
 — אונדזער שכן, — ענטפערט מרס. טוירק.
 — האָט איר פריער עפעס געהאַט צווישן זיך, אַדער האָט ער אייך באַ-
 ליידיקט ווען סע נישט איז?
 — ניין, — ענטפערט מרס. טוירק.
 — איך וועל בעטן דעם אַרויסהעלפער פון געריכט, — האָט דער ריכטער
 געציילט זיינע ווערטער, — אַז ער זאָל זאָגן אָט דער ליידע און איר געבן צו
 פאַרשטיין, איידל און מיט ווירדע, אַז דאָ אין אַמעריקע, אין אַ געריכט־הויז,
 רעדט מען נישט אַזוי, ווי מען רעדט אין גאַס. דאָ דאַרף מען זיך האַלטן
 ווירדיק.
 דער אַרויסהעלפער הייבט זיך אויף און דערקלערט:
 — מאַדאַם, אין געריכט־הויז ענטפערט מען אַזוי: „יא, אייער האַנאַר“,
 אַדער „ניין, אייער האַנאַר“... פאַרשטאַנען?
 — יעס, אייער האַנאַר, — האָט מרס. טוירק מיט אַ טראַציקייט אין איר
 שטים געזאָגט.
 — איר האָט פון מאַניסן און זיין ווייב קיין קרום וואָרט נישט געהערט?
 — פרעגט דער ריכטער.
 — ניין, אייער האַנאַר.
 — איז דאָס נישט אמת, אַז מאַניס האָט אייך שטילערהייט געבעטן, אַלס
 שכנה, אַז איר זאָלט האַלטן אַן אויג אויף זיין ווייב? — פרעגט דער ריכטער.

— וואָס בין איך, אַ דעמעקטיוו? — לאַכט מרס. טוירק. — אויב ער באַדאַרף אַ דעמעקטיוו פאַרן ווייב, ווייסט ער וואוהיין צו גיין. — איך פרעג ביי אייך נישט, צי מאַניס באַדאַרף אַ דעמעקטיוו! — שרייט שוין דער ריכטער און קלאַפט מיטן העמערל אין טיש. — דאָ האַנדלט זיך וועגן עפעס אַנדערש. איר זייט אַלע געקומען אין אַ גוט און שיין לאַנד, איר אַלע. דאָ איז פאַראַן אַ גוט און שיין איינפירונג, אַז אַ „ליידי“ מוז ווערן רעספעקטירט. איר, וועלכע זייט אַהערגעקומען פון אַלערליי לענדער, כאַפט אַריבער די מאַס. איר מיינט, אַז אַ „ליידי“ קאָן אויסטראַכטן, וואָס זי וויל נאָר אויסטראַכטן אויף אַ פרעמדן ערלעכן מאַן און עס איז גענוג. דער ריכטער וועט מוזן גלייבן. איך פרעג: ווייסט איר, וואָס איר ווילט ברענגען אויף אַן אומשולדיקן מענטש?

— גיט אים די גרעסטע שטראַף, אייער האַנאַר, — שרייט מרס. טוירק. — און וואָס וועט זיין, אויב מאַניס וועט אייך גאָר הייסן באַשטראַפן? — זאָגט דער ריכטער מיט אַ פינגער טייטלענדיק אויף מרס. טוירק. — איך וועל אים געבן דאָס רעכט. איבערזעצער, פרעגט ביי מאַניסן, וואָס פאַר אַ שטראַף ער האָט קעגן אַט דער פרוי.

— דער ריכטער פרעגט ביי אייך, — זאָגט דער איבערזעצער צו מאַניסן מיט אַ שמייכל. — וואָס פאַר אַ שטראַף איר הייסט געבן אַט דער פרוי.

— איר . . . — פרעגט מאַניס און קוקט אויף זיין ווייב שבען, אויף אייברעמען און אויף דזשיקאַבסן, און פאַרשטייט נישט, וואָס דאָ איז. — איך בין נישט קיין שופט, און איך בין איר מוחל.

דער איבערזעצער גיט איבער דעם ריכטער מאַניסעס ווערטער. אין זאָל ווערט אַ גערודער. אין דער לופט טראַגט זיך דאָס גערעכטע געפיל. אַלע האָבן דאָס געפיל אויף זייערע ליפן. דער ריכטער האָט פאַרמאַכט זיינע אויגן און זיין שאַרף פנים אונטערגעשפאַרט מיט איינער פון זיינע הענט. די אויבערשטע ליפ זיינע איז געווען איצטער אַ סך גרעסער ווי אַ געוויינלעכע ליפ. מען האָט געקאָנט מעסטן דאָס גרויסקייט פון דעם יושר, וואָס וועט באַלד אַרויסקומען פון ריכטערס מויל, מיט דער גרויס פון אַט דער ליפ. און אַט עפנט ער די אויגן און זאָגט:

— אייך, מאַניס, שיק איך אַהיים צו אייער ווייב. געדענקט, אַז אין אַמעריקע באַדאַרף מען זיין פאַרויכטיק. איר וועט שוין אַליין לערנען. און אייך, מאַדאַם, זאָג איר און בעט אייך, אַז איר זאָלט געדענקען, אַז איר זייט אין אַמעריקע. דאָ איז אַ פריי לאַנד. איר זאָלט אַבער פאַרשטיין, אַז אַ פריי לאַנד איז נישט נאָר אייערס אַליין. עס איז אייער שכנס אויך. עס איז אַלע-

מענס. דאָס מאָל שענק איך אייך, אָבער איך זאָג אייך אָן נישט צו פאַרפירן קיין אומזיסטע סקאַנדאַלן...

פאַרשטענדלעך, אַז מאַניס מיט שבען, אייברעם און דזשייקאַבס זיינען שוין גאַר אויפגעלייגטע געגאַנגען אַהיים. מאַניס אין דער מיט, צווישן אייברעמען און דזשייקאַבס, און שבע איז נאָכגעגאַנגען פון הינטן. שבע האָט זיך געוואונדערט, ווי גרויס און לאַנג די שטאַט איז. די פיס האָבן שוין גע-בראַכן פון דעם גיין און עס איז גאַר קיין סימן נישט פון דילענסי סטריט. און סאַמע אַזעלכע פאַראַדנע גאַסן, און קיינער, ווי עס ווייזט אויס, ווייסט גאַר נישט, וואָס מיט איר מאַניסן האָט געטראָפן. קיינער שטעלט זיך נישט אָפּ פרעגן. דער איינדרוק אירער איז געווען, אַז אַדער אַלע וואָס גייען, לויפן אויך ערגעץ אַהיים אויסגעלייזטע, אַזוי ווי זי מיט מאַניסן; אַדער מען לויפט ערשט אַרויסנעמען אָן אייגענעם פון אַ צרה. מאַניס האָט אַלע מאָל מיט פרייד געזאָגט צו אייברעמען און צו דזשייקאַבס, אַז אין אַמעריקע איז דאָ אַ גרויסער יושר.

24

אַ מ ע ר י ק ע . . .

עס איז געווען נישט ווייט פון זונענאונטערגאַנג. דזשייקאַבס האָט זיך געזעגנט מיט מאַניסן און האָט אים געהייסן קומען מאַרגן גאַנץ פרי צו דער אַרבעט:

— היינטיקער טאָג איז אייערער, און פון מאַרגענס זינט זי שאַן אויס-געגרינט... פאַרשטאַנען? — האָט דזשייקאַבס גוטמוטיק געשמייכלט.
— ער זאָגט, אַז איר האָט זיך שוין אויסגעגרינט, — גיט אייברעם מאַניסן צו פאַרשטיין.

מאַניס האָט אַפילו נישט פאַרשטאַנען, וואָס „אויסגעגרינט“ איז, אָבער ער האָט ביטערלעך-שמייכלענדיק געשאַקלט מיט זיין קאַפּ. געמיינט האָט ער: מיר האָבן אַ גרויסן גאַט איבער דער גאַנצער וועלט און דעם גערעכטן היט ער אָפּ פון אַלערליי אַנשיקענישן, און אויב דאָס הייסט אויף אייער לשון „אויסגעגרינט“, בין איך מיט אייך מסכים.

און אַז מאַניס האָט דערזען זיין שטוב, מיט דעם הילצערנעם מענטש איינ-דרויסן ביי דער קראָם, פון איין זייט, און דאָס רויטע זאָנטיקל, וואָס הענגט ביי דער קראָם, פון דער אַנדערער זייט, האָט ער זיך נאָך מער דערפרייט.

די אלטע טרעפ, וואס האבן געפירט אין שטוב אריין, האבן היינט שוין נישט געקרעכט, ווען מאַנים איז אַרויפגעגאַנגען. דאָס הייסט, זיי האָבן יאָ געקרעכט, אָבער מאַנים האָט זיך דאָזיקע קרעכצן נישט געפילט. אזוי טייער איז אים געווען יעדער טרעפ באַזונדער, אַז ער האָט זיך נישט פאַרגונען צו גיין גיך. ער האָט געשפּאַנט אַרויף, אַרויף צו זיך אין שטוב אַריין. שבע האָט אויפגעשלאָסן די טיר און די היימלעכקייט פון זייער אייגן ווינקל האָט אַקעגן זיי געטאַן אַ קום אַרויס פון אַלע זייערע זאַכן; פון דעם טיש מיט די בענקלעך; פון די טעפ, וואָס זיינען ביי אים געשטאַנען אזוי ווי פאַר-כמורעטע און אַצינדערט געוואָרן פריילעך. וואָרים שבע האָט נאָך נישט געהאַט קיין צייט אַפּצוציען דעם אַטעם און זי האָט שוין גענומען קאַמאַנדעווען מיט די טעפ: איינער אַראָפּ און דער אַנדערער אַרויף. עס האָט געקלונגען זיס און היימיש דאָס געצאַפטע וואָסער פון קראַן אין טאַפּ אַריין; דאָס אַנרייבן פון דעם שוועבעלעך; דאָס פאַלאַכקען פון דעם פייער אין אויזן, און דערנאָך דאָס שטילע געזאַנג פון דעם אויפזינדיקן וואָסער. מאַנים האָט זיך אַרומ-געדרייט אין זיין שטוב, איבערגעשטעלט די בענקלעך אויף זייער אָרט, גע-פרוואווט דעם טיש, צי ער שאַקלט זיך נישט. (דער פּאַל אין מאַניסעס שטוב איז געווען קרום אויף אייניקע ערטער און דער טיש האָט קיינמאַל נישט געקאַנט געפינען אַן אָרט צו שטיין אומגעשאַקלט.)

— נו, פאַרלירן אַזאַ טאַג, — האָט מאַנים געזאַגט.

— מסתם אזוי באַשערט, — טרייסט שבע. — האָסט כאַטש עפעס „טועם

טעם“ געווען?

— גאַרנישט. אַפילו נישט קיין טרונק וואָסער.

— רוצחים.

— ווער?

— דאָרטן, וואו דו ביסט געווען, — לאַכט שבע פון דעם באַוואוסטיין,

אַז מאַנים איז שוין דאָ און נישט דאָרטן, וואו ער איז געווען.

— מער האָט מיר נישט געפעלט, נאָר עסן.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ מין אָרט? — פרעגט שבע און מיט ביידע הענט

טרייסלט זי אַ טאַפּ מיט אַנגעברענטע רעטשענע גרויפן און דער געשמאַקער ריח פון געבאַקענע רעטשקע צעטראַגט זיך איבער דער שטוב.

— אַ גרויס חדר, פיר ווענט, — מאַלט מאַנים מיט זיינע הענט אויס דאָס

אָרט, וואו ער איז געווען פאַרשפּאַרט, — און צוויי פענצטער. די פענצטער

מיט אייזערנע גראַטעס. מאַנים זאָל חלילה נישט אַנטלויפן.

— אַ שוואַרץ יאָר אויף זייער קאַפּ! — לאַכט שבע. — און וואָס האָט מען

דיר דאָרטן געטאַן?

— מיר? מען האט מיך פארשלאסן.
 — מיט אַ שלאָס?
 — וואָס דען? מיט אַ שלאָס און מיט אייזערנע ריגלען.
 — וואָס זשע האָסטו דאָרטן געטאָן?
 — כ'האַב געוואָלט זאָגן אַ קאַפּיטל תהילים און נישט געדענקט אויסנ-
 ווייניק.
 — וואָס הייסט, דו האָסט נישט געקאָנט? תהילים האָסטו נישט גע-
 דענקט? — וואונדערט זיך שבע.
 — אַזוי ווי דאָס לשון האָט ביי מיר אויסגעפעלט, אָפּגענומען.
 — ווען כ'ווייס, גיב איך דיר מיט אַ סידור.
 — ווען! . . .

אַז די וועטשערע איז שוין געווען פאַרטיק, און מאַניס מיט שבען זיינען
 געזעסן ביים טיש און געגעסן, האָט זיך שבע דערמאַנט, אַז מען באַדאַרף
 רופן אייברעמען צום טיש. זי האָט געכאַפט עפעס אויף זיך און איז געלאָפּן
 נאָך אייברעמען. לויפנדיק מיט די טרעפּ אַראָפּ, האָט זי זיך באַגענגט מיט די
 דריי שכנות, וועלכע האָבן געוואָלט אומגליקלעך מאַכן מאַניסן. זי האָט זיך
 געמאַכט אַזוי דין, ווי ווייט זי האָט געקאָנט, און זיך צוגעטשעפעט צי דער
 וואַנט און דורכגעלאָזט די דאָזיקע דריי ווייבער און זיך מורא געהאַט אין זיי
 אַפּילו אַנצורירן.

אייברעם איז גראַד געשטאַנען אינדרויסן מיט דער פיפקע אין זיין
 מויל און געבלאַזן רויך גלייך צום פאַרנאַכטיקן הימל און מיט ביידע הענט
 אין זיינע הויזן־קעשענעס.

— אייברעם, אייברעם! — שרייט שבע.

אייברעם האָט זיך געטאָן אַ דערשרעק און זיך אומגעקוקט. דערזען שבען,
 איז ער צוגעלאָפּן.

— וואָס איז שוין ווידער נייעס?

— קומט אַרויף עסן וועטשערע.

— זופ? — שמייכלט אייברעם.

— זופ, — ענטפערט שבע און פאַרשעמט זיך. זי לויפט אין איילעניש
 צוריק אין הויז אַריין. אויפן טראַטואַר שלאָגט זי זיך אָן אַן פאַרביגייער,
 וועלכע גייען ווי אַ טשערעדע שאַף, איינגעפלאַנטערט איינס אין דעם אַנדערן.
 שבע שלאָגט זיך דורך אַ וועג און באַלד איז זי צוריק אין שטוב ביי זיך.
 אייברעם קומט אויך אַרויף. ביי זיין אַריינקומען, בשעת ער גייט פאַרביי דעם
 קאַרידאַר, האַלט ער איין אויג אויף די טירן פון די שכנים, וועלכע האָבן
 געוואָלט מאַניסן אומגליקלעך מאַכן. אייברעם האָט געטראַכט, אַז עס איז

זייער גליק, וואָס זיי עפענען נישט די טירן צו כאַפֿן אַ קוק, — זייער טויט אָדער זיין טויט.

ביים עסן די דעטשענע קאַשע מיט דעם גוטן ביסל יויך, וואָס שבען איז היינט זייער געראַטן, האָט אייברעם זיך אַזוי אויסגעדריקט, האַלטנדיק אַ פולן לעפל אין דער מיט וועג, צווישן טעלער און זיין מויל :

— ווי איר זעט מיך אַ לעבעדיקן, די דאָזיקע מענטשן גייען מאַרש פונדאָנען ?

— וואָס הייסט ? — וויל שבע פאַרשטיין

— איך וועל געבן איין פינטל מיטן אויג און זיי גייען פונדאָנען.

— טאַקע ? — פרייט זיך שבע.

— מסתם קאָן ער : — גיט מאַניס אייברעמען מוט.

— אייברעם וועט זיי באַזאָרגן, — כאַפֿט אייברעם אַריין דעם לעפל אין

מויל אַריין, ווי ער וואַלט דערמיט אילוסטרירט, ווי גרינג ער קאָן טאָן זאַט. — אַזעלכע מענטשן דאַרפֿן וואוינען ביים ריווער.

— וואו איז דאָס ? — פרעגט מאַניס.

— ביים וואַסער, — פאַרטייטשט אייברעם, — נישט איבערן וואַסער.

— און וואָס איז איבערן וואַסער ? — דערשרעקט זיך מאַניס.

— איבערן וואַסער ! — זאָגט אייברעם מיט אַ טרויעריקן מאַך פון זיין

האַנט. — דאַרט איז מען שוין אַ פאַרפאַלענער.

— אַזאַ שטראָף קומט זיי נישט, — בעט זיך מאַניס ביי אייברעמען. —

זאָלן זיי וואוינען ביים וואַסער, אַבי נישט איבערן וואַסער.

— פון מאַי פאַרט, — זאָגט אייברעם, — מעגן זיי וואוינען וואו זיי ווילן,

אַבי נישט דאָ ביי מיר אין הויז.

עס איז געוואָרן שטיל. מיילער האָבן געקלאַפֿט, ציין האָבן געקנאַקט.

אייברעם האָט וועגן מאַניסן פלוצלונג אַ טראַכט געטאָן : „דאָס דאָזיקע

יידל, מאַניס, איז דום.“

אַ ביסל שפעטער נאָך דער וועטשערע, אַז מאַניס האָט גענומען דערציילן,

וואָס ער האָט היינט אייבערגעלעבט, האָט אייברעם ווידעראַמאַל געטאָן אַ

טראַכט : „פאַרוואָס האָט מען אים געגעבן אַזאַ ווירטין פאַר אַ ווייב ?“

אַבער דאָס דאָזיקע טראַכטן זיינס וועגן מאַניסן האָט אים נישט געשטערט

צו זיצן און הערן מיט געשפּאַנטקייט דאָס, וואָס מאַניס האָט דערציילט.

נאָר אַז מאַניס האָט געענדיקט דערציילן, איז אייברעם אויפגעשטאַנען

און געזאָגט :

— זיי גייען פונדאָנעט, — מיט אַ פינגער ווייזנדיק צום קאַרידאָר.

שבע האָט געוואונקען צו מאַניסן, אַז ער זאָל אייברעמען נישט אַוועקלאָזן

אזוי פרי. מאַניס האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס זי ווינקט, און גאַרנישט געזאָגט. שבע האָט געטראַכט, אַז דער דאָזיקער אייברעם איז אַן אמתער גוטער פריינט, דער איינציקער דאָ אין פרעמדן לאַנד, און אים געוואַלט מיט עפעס אַפדינען. זאָל ער כאָטש זיצן דאָ צווישן מענטשן נאָך אַ ביסל.

ווען אייברעם וואַלט דאָס געוואוסט, וואַלט ער טאַקע נאָך געזעסן, אָבער אזוי ווי ער האָט עס נישט געוואוסט און געמיינט, אַז מאַניס איז מיד, האָט ער זיך געלאָזט גיין אַהיים צו זיך אין קעלער. ביי דער טיר, בשעת ער איז אַרויסגעגאַנען פון מאַניסעס שטוב, האָט ער זיך אומגעדרייט מיטן פנים אין שטוב אַריין און געזאָגט:

— איך וויל עפעס ביי אייך בעטן.

— פאַרוואָס נישט? — האָט מאַניס געענטפערט.

— איך האָב מורא, אַז איר וועט זיך באַליידיקן, — קרימט זיך אייברעם.

ביי שבען איז דער שפיץ נאָו געוואָרן בלאַס. זי האָט זיך באמת געשראַקן. אָבער אַז אייברעם האָט געזאָגט:

— איך וויל ביי אייך עסן אַלע אַוונט, — מיט אַראָפגעלאָזטע אויגן צום

דיל, איז שבען גרינגער געוואָרן אויפן האַרץ, און זי האָט געענטפערט:

— פאַרוואָס נישט? איר קאַנט ביי אונדז עסן.

— כ'על באַצאָלן.

— ס'מאַכט נישט.

— האָ, כ'על באַצאָלן, כ'וויל ווערן אַ מענטש. גענוג געווען אַליין, כ'וויל

זיין צווישן מענטשן, — האָט אייברעם זייער שווער מיט אַ נידעריקן טאָן געזאָגט. מיט אַזאַ טאָן איז זיך אַ מענטש מודה אין אַ פאַרברעכן.

מאַניס האָט אייברעמען אַנגעקוקט מיט ברייט פאַנאָדערגעשפרייטע אויגן און מיט זיין צעעפנט מויל גאַרנישט געקאַנט זאָגן עפעס אַ וואָרט, כדי צו פאַרגרינגערן אַ מענטש.

— וואָס איילט איר זיך אזוי פרי אַהיימצוגיין? — מישט זיך אַריין שבע.

— כ'קאן נאָך זיצן, זאָגט איר? — פרעגט אייברעם.

— זיצט נאָך אַ ביסל, — ווינקט שבע צו מאַניסן, אַז ער זאָל זיין גאַסט־

פריינטלעך.

מאַניס פאַרשטייט ווידער נישט שבעס וואונק. אייברעם זעצט זיך ווידער

אָוועק און פילט, אַז ער מוז אַראָפרעדן פון זיין האַרץ.

— איך האָב ביי זיך אַפגעמאַכט צו ווערן אַן אַנדערער מענטש. ביז אַהער

בין איך געווען אַ נאַר. דאָס, וואָס עס נעמט אַן אַנדערן מענטש זיך אויס־צולערנען אין איין טאָג, האָט ביי מיר געדויערט עטלעכע צענער יאָרן. איך האָב זיך קיינמאַל נישט געפרעגט צוליב וואָס איך לעב. קיינמאַל נישט. איך

האָב געלעבט אַן אַ חשבון. כ׳בין אַלע מאַל אָפּגענאַרט געוואָרן און עס האָט מיך נישט געאַרט, וואָס מען האָט מיך אָפּגענאַרט. וואָרים מיר האָט זיך אויס־געוויזן, אַז די דאָזיקע, וואָס נאַרן מיך אָפּ, נאַרן זיך אַליין. עס איז נישט אמת. יעדעס מאַל, וואָס מען האָט מיך אָפּגענאַרט, האָט מען מיך אָפּגענאַרט און ביי מיר איז געבליבן ווינציקער און ביי יענעם — מער. איך מוז זיין זייער אַ גרויסער נאַר, אויב איך האָב ביי איצט דאָס נישט פאַרשטאַנען. איך האָב געשוויגן, און זיך אַלע מאַל געטראַכט: הע, עס וועט קומען דער טאַג און איר וועט דערזען, אַז ביי דעם אָפּגענאַרטן איז געבליבן זיין אוצר און ביי אייך די ליידיקע זעק. נישט וואָר! די ליידיקע זעק זיינען ביי מיר...

איירבעם איז געבליבן זיצן און געקוקט אי אויף מאַניסן, אי אויף שבען. אים האָט זיך געוואַלט זען, וואָס פאַר אַן איינדרוק זיינע ווערטער האָבן געמאַכט אויף זיי.

שבע איז געזעסן אַ ווייט־פאַרטראַכטע. „אַט, זי האָט פאַרשטאַנען“, האָט איירבעם געטראַכט. אָבער מאַניס האָט אויף אים נאַכדעם ווידער געקוקט מיט ברייט־צעשפּרייטע אויגן און געהאַלטן זיין מויל שטאַרק אָפּן. אָבער, ווי עס איז איירבעמען שוין פריער, ביים עסן וועטשערע, קלאַר געוואָרן, האָט איירבעם געטראַכט ווידערזאַמאַל, אַז דער דאָזיקער מאַניס פאַרשטייט ווינציק.

אין דער אמתן איז עס געווען פונקט פאַרקערט. שבע האָט איירבעמען גאַרנישט אָנגעהויבן צו פאַרשטיין. וואָרים זי האָט געמאַסטן איירבעמען און אַלע זיינע ווערטער און יעדן קער זיינעם מיט איין מאַס. ריכטיקער: פון איין ווענדונג. און דאָס איז געווען: ווי האַלט זי מיט אים?

דערפאַר האָט זי נישט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס מאַכט ער זיך אַזוי קליין און נידעריק אין אירע אויגן.

מאַניס האָט איירבעמען גראַד יאָ פאַרשטאַנען. עס איז אינגאַנצן געלעגן פאַר אים אַן אָפענער מענטש, וועמען גאַט האָט געשטראַפט מיט ווינציק שכל, אָבער וועלכער איז פאַרט אַ מענטש מיט אַ נשמה. ער האָט אין אים געזען אַן אָפּשפּיגלונג פון זיך אַליין, נישט מער, איירבעם איז פראַסט און קאָן נישט באַהאַלטן דאָס, וואָס מאַניס, דער פיינערער, קאָן יאָ באַהאַלטן. צוליב וואָס איז אַ מענטש דאָ אויף דער וועלט באַשאַפּן געוואָרן? ווער טרייבט אים אַרום איבער דער וועלט? אַט איז ער אין פאַדאַליע און אַט איז ער אין אַמעריקע. און פון אַמעריקע, וואוהין גייט אַ ייד? מאַניס האָט נישט געקאַנט ענטפערן אויף די דאָזיקע זאַכן און דערפאַר מקנא געווען, וואָס איירבעם קאָן כאַטש אַרויסרעדן זיך. מאַניס האָט געזאָגט:

— אַראַפּלאַזן דעם קאַפּ באַדאַרף מען נישט. מען איז אין גלות . . . און מען באַדאַרף שווייגן...

- האָ, האָ, — האָט אייברעם זיך נישט געלאָזט, — האָ, האָ... וואָס איז דאָס גאַללעס?... וואָס מיינט'ס גאַלעס?...
- איר ווייסט נישט, וואָס דאָס מיינט? — האָט מאַניס פאַרקנייטשט זיין שטערן. — עס מיינט, אַז מיר זיינען אין דער פרעמד און קאָנען נישט גיין מיט אַן אויפגעוויבענעם קאָפּ און מיר טאָרן נישט געבן קיין געשריי און מען טאָר נישט און מען טאָר נישט.
- כאָ, כאָ, כאָ! — האָט זיך אייברעם צעלאַכט אויף אַ קול. — דאָ איז אַמעריקע מעג מען. דאָס איז נישט יוראָפּ.
- מעג דאָ אַ ייד וואוינען ביי דער גרענעץ? — פרעגט מאַניס.
- ביי וואָס פאַר אַ גרענעץ? דאָ איז נישטאָ קיין גרענעץ, — זאָגט אייברעם און טוט מיט זיין האַנט אַ וויש איבערן טיש.
- אָבער מעג אַ ייד וואוינען אומעטום?
- פאַרוואָס נישט?
- פאַרוואָס נישט, איז נישט קיין ענטפער, — וויל מאַניס טאַקע באמת וויסן. — מעג דאָ אַ ייד וואוינען אומעטום?
- אַפילו אין וואַשינגטאָן.
- וואו איז דאָס?
- דאָרט, וואו דער פרעזידענט וואוינט, — גרויסט זיך אייברעם.
- הערט, שבע? — ציט מאַניס שבעס אויפמערקזאַמקייט.
- אַמעריקע! — זאָגט שבע.
- און טאַבאָק מעג אַ ייד פאַרקויפן?
- ער מעג, — זאָגט אייברעם מיט נצחון.
- און בראַנפן? — פרעגט מאַניס.
- אין יעדן סאַלון פאַרקויפט מען שנאַפּס, און ווער מיינט איר זיינען סאַלון-קיפּערס?
- יידן? — פּראווט מאַניס טרעפן.
- ווער דען?
- הייסט עס, מעג מען דאָ אַלץ? — איז שוין מאַניס באַלד פאַרטיק.
- נו, עס זיינען דאָ אַזעלכע זאַכן, וואָס מען טאָר נישט, — שלאָגט אים איבער אייברעם און ער הייבט אַן אויסרעכענען: — מען טאָר נישט האָבן קיין צוויי ווייבער. מען טאָר נישט אַוועקוואַרפן דאָס ווייב, מען טאָר נישט זיין קיין פייקער... — אַ וואָס?
- פייקער... — זאָגט אייברעם, אויספייפנדיק דאָס דאָזיקע וואָרט מער מיט דער נאָז ווי מיטן מויל.

— הער נאָר, שבע, זייער לשון: פייקער... — שמייכלט מאַניס. — וואָס איז דאָס?

— אַ פייקער איז אַזעלכער, וואָס פאַרקויפט שנאַפּס און גיסט אין אים אַריין וואַסער, — גיט אייברעם צו פאַרשטיין.

— און אַז מען כאַפט אַ פייקער? — וויל מאַניס וויסן.

— עס איז דאָ גענוג פייקערס און קיינער כאַפט זיי נישט.

— טויג דאָך נישט, — קרימט זיך מאַניס.

— רעד בעסער פון פריילעכע זאַכן, — מישט זיך אַריין שבע. — פון וואָס זיי האָבן זיך דאָ צערעדט...

— יאָ, כ'האַב גאָר פאַרגעסן, — דערמאָנט זיך מאַניס. — און אַ באַד איז דאָ פאַראַן?

— פאַראַן! — ענטפערט אייברעם מיט ברייטקייט. — אַט דאָ נישט ווייט. און נאָך וואָס פאַר אַ באַד!

מיט דעם האָט זיך דער אַוונט געענדיקט.

אַז אייברעם איז אַוועקגעגאַנגען האָט שבע געפרעגט מאַניסן, צי ער וויל שוין שלאָפן. מאַניס האָט געזאָגט, אַז אים דאַכט זיך, אַז ער וויל שוין שלאָפן. שבע האָט געענטפערט, אַז איר דאַכט זיך אויך, אַז זי וויל שוין שלאָפן. וועלן מיר טאַקע אפּשר גיין זיך לייגן שלאָפן, האָט מאַניס געזאָגט. שבע איז אַריין געגאַנגען אין שטיבל, וואו די בעטן זיינען געשטאַנען. באַלד האָט זיך געהערט דאָס ענערגישע קלאַפן פון אירע הענט אין פול־אַנגעפילטע קישנס. עס איז געווען ריטם אין דעם דאָזיקן קלאַפן. מאַניס האָט פון תמיד אָן געהאַט אַ טבע, אַז בשעת ער האָט געהערט אַט דאָס דאָזיקע ריטמישע קלאַפן האָבן זיך אים זיינע אויגן אָנגעהויבן צו קלעפּן און עס האָט אים געצויגן אין בעט אַריין. אין שטוב איז באַלד געוואָרן פינצטער. מאַניס האָט געלייענט „קריאת שמע“ און שבע האָט אויך שטילערהייט געטאַן דאָס אייגענע. דערנאָך האָבן זיי צווישן זיך נאָך שטילערהייט גערעדט. שבע האָט שטיל, קוויטשיק פרום גע־לאַכט און מאַניס האָט איר געהייסן שווייגן מיט נאָך אַ שטילערער שטים.

דילענסי סטריט איז אויך געווען שטיל. די לאַמטערנעס האָבן אָפּגעהיט די גאַס. פון צייט צו צייט איז אַ שטערן פון הימל אויף דילענסי סטריט אַראַפּגעפאַלן. די הייזער זיינען געווען אַזוי ווי צוויי שורות שטייבערנע סקאַלעס, צווישן וועלכע מען האָט אַ וועג אויסגעהאַקט. עס איז געווען אַ קילע נאַכט. עס איז געווען גוט צו שלאָפן. און גיוריָארק האָט זיך צוגעכאַפט צום שלאָף. קליינע קינדער אין די וויגן זיינען גוט געשלאָפן. קעץ און הינט פון דער גאַס זיינען אויך געשלאָפן. די לאַמטערן האָבן געהיט די גאַס. און די שטערן פון אויבן אויך. היט גאַט אַפּ די מידע מענטשן פון אַלערליי אומגליקן.

25

דאָס קאַנווערטל

אַז די אַרבעטער אין דזשיקאַבס שאַפּ, דאָרט וואו מאַניס האָט געאַרבעט, האָבן דערהערט, וואָס עס האָט מיט מאַניסן געטראָפּן, זיינען זיי געוואָרן מלא שמחה. כאָטש זיי האָבן אַלע גוט פאַרדינט, פונדעסטוועגן האָבן זיי נישט געוואָלט, אַז עס זאָל קומען נאָך איינער, אַ נייער אַרבעטער, און אויך פאַרדינען.. כאָטש זיי האָבן געוואוסט, אַז דער נייער אַרבעטער וועט נישט קאָנען אַליין טאָן די גאַנצע אַרבעט דאָ אין שאַפּ, האָבן זיי, פונדעסטוועגן, נישט געקאָנט ליידן, אַז אַ נייער אַרבעטער איז אַנגעקומען אין שאַפּ אַריין. טעמים זיינען געווען זייער אַ סך. ערשטנס, זאָל דער באַלעבאָס נישט זען, אַז עס איז גרינג צו באַקומען נייע אַרבעטער; צווייטנס, זאָל דער באַלעבאָס טאַקע מורא האָבן פאַר די דאָזיקע אַרבעטער, וואָס ער האָט, אַז זיי זאָלן נישט וועלן אים אַוועקוואַרפּן; דריטנס, זאָל דער באַלעבאָס וויסן, אַז ער באַדאַרף ציטערן פאַר זיינע אַלטע אַרבעטער, וואָרים זיי קענען דאָך די אַרבעט גוט.

דערפאַר האָבן זיך אַלע געפרייט, וואָרים זיי האָבן געמיינט, אַז זיי זיינען פטור געוואָרן פון מאַניסן. „דער רויטער“, וועלכער איז געווען מאַניסעס שכן, האָט זיך נאָך מערער געפרייט, וואָרים ביי „דעם רויטן“ איז דאָס געווען אַן אידייע: פטור געוואָרן פון אַ קאָנקורענט און איצט וועט די גאַנצע אַרבעט פון צונויפלייגן העמדער זיין אין איין האַנט, חוץ וואָס „דער רויטער“ האָט גלאַט אַזוי פיינט געהאַט מאַניסן. בייטאָג, ווען דער פעדלער איז געקומען, האָט אים „דער רויטער“ מיט נצחון דערציילט, אַז מען האָט מאַניסן געכאַפט ביי נישט זייער קיין שיינער זאָך און מען האָט אים אַנגעטאָן קייטעלעך אויף די הענט.

— גייט שוין, גייט! וואָס לאַכט איר פון אַ ייד? — איז דער בלייכער פעדלער געוואָרן בלוי ווי אַ מילץ.
— קינדער, ער וויל נישט גלייבן, — שרייט „דער רויטער“ אויף אַ קול איבער דעם גאַנצן שאַפּ.
— יאָ, יאָ.
— קייטעלעך אויף די הענט.

דערנאָך האָט „דער רויטער“ געטאָן אַ כאַפּ דעם פעדלער ביי אַ האַנט און זי אים אַרונטערגעדרייט אויף זיינע פלייצעס. דער פעדלער האָט געפילט אַ שטאַרקן ווייטיק, און ער האָט זיך איינגעהאַרבועוועט און פאַרקוועטשט מיט זיינע אויגן און זיך געצאַפלט: — לאַזט אַפּ מיין האַנט!

— איד בין א בלאַפּער ? האָ ? — האָט „דער רויטער“ געלאַכט מיט זיין ביזן און קוויטשיק געלעכטער. — בין איך אַ בלאַפּער ?
 — ניין, ניין, — האָט זיך דער פּעדלער געבעטן און געפילט, אַז זיין האַנט ברעכט זיך.

— וואָס זאָגט איר, קינדער, — פּרעגט „דער רויטער“ ביי די אַרבעטער, וועלכע שטייען אַרום אין אַ רעדל, — זאָל איך אים אַפּרייסן די האַנט ?
 — דאָס מאָל שענק אים צוריק די האַנט.

— רייס אים אַפּ.

— גיב זי אים צוריק.

— ער האָט גענוג איין האַנט.

— אוי, אוי, לאַזט אַפּ מיין האַנט ! — האָט דער פּעדלער שוין געטאָן

אַ געשריי מיט אַלע זיינע כוחות.

דער רויטער האָט זיך דערשראָקן און אַפּגעלאַזט די האַנט. דער פּעדלער האָט מיט זיין באַפּרייטער האַנט געטאָן אַ טרייסל, ווי ער וואַלט פּראַוון זען צי זי לעבט נאָך.

אַלע אַרבעטער האָבן זיך צעלאַכט. זייער געלעכטער האָט זיך אויסגעשאַטן ווי ניס פּון אַ זאַק. דער פּעדלער האָט זיך פאַרשעמט פאַר דעם דאָזיקן גע-לעכטער. ביי אים איז דאָס האַרץ געהאַנגען אויף אַ דין פּעדעמל. ער האָט זיך געשראָקן, אַז מען וועט אין אים דאָ איצט נעמען נקמה פאַר דעם, וואָס זיינס אַ גלייכן איז געכאַפט געוואָרן ביי אַ נישט קיין שיינער זאַך. ער האָט שוין געדאַנקט גאָט, וואָס ער האָט דערלעבט צו זען, ווי די דאָזיקע חברה פּרעסאַרעס, ווי ער האָט זיי גערופן ביי זיך אין דער מחשבה, האָבן זיך גענומען צו זייערע קעשענעס און אים אָנגעהויבן צו באַצאָלן. פאַרשטענדלעך, אַז מען האָט ביי דעם דאָזיקן פּעדלער גענוג בלוט אַפּגעצאַפט, איידער מען האָט אים באַצאָלט.

דערפאַר איז געווען דעם דאָזיקן פּעדלערס פּרייד צוויי מאָל מער, ווען ער איז געקומען אויפן צווייטן טאָג און געפונען מאַניסן ביי דער אַרבעט. ער איז גלייך צוגעלאָפּן צו מאַניסן און אים געגעבן שלום און זיך שיער נישט אַרומגעכאַפט מיט אים.

נאָכדעם האָבן זיי זיך ביידע געשאַקלט ביים טיש און געמאַכט מיט זייערע הענט אין דער לופטן, ווי זיי וואַלטן עפעס מבטל געווען, און טרויעריק גע-שאַקלט מיט זייערע קעפּ און געקרעכצט און זיך ביידע איינגעהויקערט און צום סוף זיך ביידע אויסגעגלייכט, און דער פּעדלער האָט זיך געכאַפט, אַז ער באַדאַרף שוין גיין טראָגן דעם קויש.

מאַניס האָט באַלד נאָכמיטאָג, ווי ער האָט זיך געשטעלט אַרבעטן, אַנט-

דעקט, און אין זיין חלק פון טיש איז דא קארבן. עס איז אים געווען א חידוש פונדאנען די קארבן האבן זיך גענומען און פארוואס ער האט די דאזיקע קארבן פריער נישט באמערקט. ווארים די דאזיקע קארבן האבן געשטערט אין דער ארבעט. בשעת ער האט דאס העמד צונויפגעלייגט, האט ער עס באדארפט מיט זיינע הענט אויסגלעטן, און דער טיש האט באדארפט זיין גלאט, און א פגימה. א נישט איז די האנט געשטרויכלט געווארן און נישט געקאנט אזוי גוט אויסגלעטן דאס העמד.

„קארבן, — האט מאַניס צו זיך אליין געמורמלט, — דאכט זיך, און דאס איז קיינמאל נישט געווען קיין איין קארב אין טיש.“ מאַניס האט פארביסן זיין אונטערשטע ליפ און געטאן זיין ארבעט. ער האט געפילט, און „דער רויטער“, זיין שכן, ווארפט צו אים בליקן, אבער מאַניס האט זיך נישט געמאכט וויסנדיק.

אין שאפ איז געווען שטיל, אויב מען קאן זיך אזוי אויסדריקן. די שטיל-קייט פון די ארבעטער איז אפילו געווען א געצוואונגענע. יעדער איז געווען פארטאן אין זיין ארבעט.

מאַניס האט געארבעט מיט פלייס. אין יעדן קער פון זיינע הענט איז געווען דאס געפיל, און ער איז פריי און קליגער. וואס מער העמדער ער וועט צונויפלייגן, וועט זיין בעסער פאר אים. אין זיין גאנץ וועזן איז אנגעקומען א גיכקייט און געיאגט זיינע פינגער און געיאגט זיינע הענט. דער שטערן איז געווארן באדעקט מיט שווייס און די פינגער האבן זיך געיאגט און די הענט האבן זיך געווארפן. דער בארג מיט העמדער איז געווארן קלענער, און ער האט פון זיך אליין אנעהויבן צו געפינען נייע וועגן ווי אזוי צו טאן זיין ארבעט גיכער. למשל: ביים צונויפקנעפלען דאס העמד האט ער ביז איצט גענוצט ביידע הענט. איז אים ביי דער ארבעט איינגעפאלן א געדאנק, און מען באדארף נישט נוצן ביידע הענט — איין האנט איז גענוג, און אין דער צייט, וואס איין האנט קנעפלט דאס העמד, קאן דערווייל די אנדערע האנט טאן אן אנדערע ארבעט. דער דאזיקער איינפאל האט פאר מאַניס געוואונען א ביסל צייט. און מיט דעם דאזיקן ביסעלע צייט האט מאַניס אריבערגעיאגט זיין שכן, „דעם רויטן“.

יענער, „דער רויטער“, האט דערזען, און מאַניס יאגט אים אריבער, איז אים געווען א וואונדער, פארוואס מאַניס יאגט אים אריבער. האט „דער רויטער“ געוואלט אויסגעפינען, וואס מאַניס טוט, כדי אים אריבערצויאגן. האט מאַניס אבער נישט געוואלט, און „דער רויטער“ זאל געוואוירן ווערן פון דעם „שכל“, וואס מאַניס האט אויסגעטראכט. זיי האבן ביידע אנגעהויבן אין איין רגע. מאַניס האט אנדערגעלייגט

א העמד אויף זיין חלק טיש, און „דער רויטער“ האָט אנדערגעלייגט א העמד אויף זיין חלק טיש. „דער רויטער“ גיט זיך א וואָרף און הייבט אָן גיך צונויפֿ-לייגן דאָס העמד. מאַניס פּאַלט ווידער אויף אַ שכל און פּאַרקנעפּלט פּריער דאָס העמד און דערנאָך קערט ער עס איבער און הייבט עס אָן צונויפּלייגן. „דער רויטער“ כאַפט אַ קוק צו מאַניסן, און אים דאַכט זיך, אַז מאַניס איז דאָס מאָל געבליבן העט ווייט הינטערשטעליק. אָבער צום סוף ענדיקט מאַניס פּריער פּון „דעם רויטן“ און כאַפט שוין אַן אַנדער העמד.

איז „דער רויטער“ געוואָרן אין כּעס און געשאַלטן, אַז עס זאָלן מאַניסן אַפּדאָרן די הענט. דאָס דאָזיקע שעלטן האָט ער געטאָן ביי זיך אין דער מחשבה.

וואָרים ער האָט גוט געוואוסט, אַז מאַניס איז איצט אַ גאַנצער מיוחס ביי דעם באַלעבאָס. און פאַר אַזעלכע זאַכן האָט „דער רויטער“ מורא געהאַט. ער איז געווען פּאַרטיק זיך איבערצובעטן מיט מאַניסן און זיך אונטערגעבן צו אים. נאָר ווי אַזוי צוצוקומען צו מאַניסן האָט ער נישט געוואוסט.

די דאָזיקע שטימונג איז געווען ביי אַלע אַרבעטער אין שאַפּ. זיי האָבן אַלע באַקומען גרויס דרך־אָרץ פאַר מאַניסן. אַ ייד, וועלכער איז שוין געווען אין די גרויסע פענצטער און איז שוין שיער־שיער נישט אַריינגעפּאַלן, און איז דאָך צוריק דאָ. פאַר אַזאַ מענטש באַדאָרף מען האָבן גרויס דרך־אָרץ. וואָרים ווער זיינען זיי? פשוטע באַלמעלאַכעס. ווער ווייסט פּון זיי? קיינער נישט. מיט וועמען האָבן זיי צו טאָן? אַדער מיט דעם ווייב, אַדער מיט דעם באַלעבאָס. היינט לעבט מען און מאַרגן שטאַרבט מען. אָבער ער, דער דאָזיקער מאַניס, איז שוין גאָר אַן אַנדערער מענטש. אין „פּייפּער“ האָט מען געשריבן וועגן אים אַ גאַנצע מעשה. און אַט איז ער דאָ צווישן זיי, גלייך ווי נישט אים מיינט מען. ער איז אַפילו נישט שטאַלץ דערמיט, וואָס מען האָט געשריבן וועגן אים אין „פּייפּער“. ווייזט אויס, ער איז געוואוינט צו אַזעלכע זאַכן. פאַרנאַכט, פאַר דעם אַהיימגיין, איז דזשייקאַבס צוגעקומען צו מאַניסן און אים געגעבן אַ „פּייפּער“.

— היר, האָבן זיי, מיסטער מאַניס, „דאָס בלאַט“. דאָ היר שרייבט זיך וועגן אינען, — האָט דזשייקאַבס געזאָגט מיט פיל ווירדע און מיט אַן אויפֿ־געשטעלטער ברוסט.

— וואָס? — האָט מאַניס איבערגעפרעגט.

— אַ באַשרייבונג פּון אינען, — האָט דזשייקאַבס מיט אַ צעשמייכלט פנים נאָך אַמאָל מאַניסן דערקלערט.

די אַרבעטער אין שאַפּ האָבן אַרומגערינגלט מאַניסן מיט דזשייקאַבסן, און מיט פּנימער צעשטראַלטע פּון אַן אינערלעכער פּרייד, געקוקט אויף מאַניסן

און אים מקנא געווען. מאַנסי האָט נישט פאַרשטאַנען וואָס דאָ איז. אָז ער האַלט אין די הענט אַ בלאַט־צייטונג, האָט ער געוואוסט. אָז די צייטונג איז מיט יידישע אותיות, האָט ער געזען. ער האָט געווענדט זיינע אויגן צו דעם אָרט אין דער צייטונג, אויף וועלכן דזשייקאַבס האָט אים אָנגעוויזן :

— היר, מיסטער מאַנסי, לעזען זי איבענס נאַמען.

מאַנסי האָט דערזען זיין נאַמען געדרוקט מיט יידישע אותיות. עס איז פון אָנהייב אַזוי פאַרטונקלט געוואָרן אין זיינע אויגן, ווי מיט אַ טומאַן פאַר־צויגן. דערנאָך האָט ער דערפילט, אָז עס איז אים הייס געוואָרן אין פנים. ער האָט זיך שטאַרק פאַרשעמט און זיינע פינגער האָבן אים געברייט. דערנאָך האָט ער פאַרשטאַנען און געזאָגט :

— צוליב וואָס האָבן זיי דאָס געטאָן ?

— די וועלט מוזט יאָ וויסען, — האָט דזשייקאַבס געענטפערט מיט פיל

ענערגיע.

— ווי אַזוי וועל איך אַריבערגיין די גאַס ? — האָט מאַנסי געזאָגט, אַזוי

ווי ער וואַלט באַלד שיער נישט אָנגעהויבן צו וויינען.

— דאָס מאַכט ניכטס, — האָט אים דזשייקאַבס געגלעט מיט איין האַנט

איבער זיין פלייצע.

— וואָס דען, פון מיר וועט מען שרייבן אין די פייפערס ? — האָט „דער

רויטער“ אַריינגעוואָרפן, און זיך באַהאַלטן הינטער די פלייצעס פון אַן אַנדערן אַרבעטער.

— גאָט וויסט דעם אמת, אָז איך בין גאַרנישט שולדיק, — האָט מאַנסי

זיך פאַרענטפערט.

— נעמען זי דיזען פייפער און ברענגט צו איבענס פרוי, — האָט דזשיי־

קאַבס מאַניסן געגעבן אַן עצה.

— אַהיים, זאָגט איר ? מיין שבע וואַלט געחלשט, — זאָגט מאַניס.

— נאָ, נאָ ! דאָס איזט שוין צופיל, — האָט דזשייקאַבס מיט זיינע הענט

געפאַכעט אין דער לופטן, — איך זאָג איבען, נעמט דאָס פייפער אַהיים פאַר איינדענק.

— זאָגט איר, אָז איך מעג ? — האָט מאַניס אַליין נישט געוואוסט וואָס

צו טאָן.

— דאָס טרעפט מיט אַ מענטש איינמאַל אין טויזנט יאָר ! — שרייט „דער

רויטער“.

— קאָן מען דאָך מיט אַזאַ זאַך אַנשיטן פעסער גאַלד, — זאָגט אייזיק

דער איינטונקער, און גלעט זיך זיין פאַרקראַכמאַליעטע באַרד.

— יא, בעטשאָ! — כאַפט זיך דייוו, דער אַנטרייבער, מיט ביידע הענט ביי זיינע זייטן.

מאַניס איז געשטאַנען אינדערמיט פון דעם בונט מיט אַרבעטער אַזוי ווי אַ דערשלאָגענער. און ווער ווייסט, וואָס מיט אים וואָלט געווען, ווען נישט דאָס, וואָס עס האָט פאַסירט, נעמלעך: היינט אַוונט האָט דושייקאַבס אויס-געצאָלט זיינע אַרבעטער זייער וואַכנגעלט, און מאַניס האָט אויך באַקומען פון דושייקאַבס אַ קליין קאַנווערטל, וואָס איז געווען פאַרקלעפט און אַנגעפילט מיט זיין פאַרדינסט. דאָס איז געווען מאַניסעס ערשטע פאַרהאַרעוועטע געלט. מאַניס האָט דאָס דאָזיקע קאַנווערטל גענומען מיט אַ בנעימותדיקער פרייד און נישט באַמערקטערהייט די צייטונג, אין וועלכער מען האָט געשריבן וועגן אים אויך, אַריינגעלייגט צו זיך אין קעשענע.

26

די גאַלדענע קאַרעטע

גייענדיק אַהיים פון דער אַרבעט, האָט מאַניס צוריק אַרויסגענומען פון זיין קעשענע דאָס בלאַט, פאַר זיינע אויגן מיט ביידע הענט געהאַלטן אויס-געשפרייט און געפרוואווט לייענען וואָס דאָרטן שרייבט זיך. דאָס לשון איז אַבער געווען אַזאַ שווער לשון, אַז מאַניס האָט נישט פאַרשטאַנען. עס איז געווען, ווי מאַניס האָט זיך אַנגעשטויסן, דאָס לשון פון טייטש-חומש. אין דעם דאָזיקן לשון איז מאַניס נישט אַזוי קלאַר געווען ווי אין לשון-קודש. ער האָט דאָס בלאַט-צייטונג צוריק אין קעשענע אַריינגעלייגט און אַרויסגענומען דאָס קאַנווערטל מיט זיין האַרעוואַניע און עס אויפגעריסן און אַרויסגענומען די גרינע פיזיטן און אַזוי גייענדיק געציילט. אין קאַנווערטל איז נאָך געלעגן קליין געלט פון זילבער און פון קופער. מאַניס האָט עס אויסגעשאַטן אויף זיין האַנט און עס איז אים מיט אַמאָל אַזוי גוט געוואָרן צו גיין דאָ אין גאַס מיט אַלעמען, וואָס גייען זיי אַזוי מיד און פאַרשלאָפן? — האָט מאַניס ביי זיך געפרעגט.

ער האָט שוין קוים דערלעבט צוצוקומען צו זיין טיר. ער איז אַריין אין שטוב מיט פריילעכע טריט.

— שבע! נאָ דיר אַ קאַנווערטל.

— וואָס פאַר אַ קאַנווערטל? — האָט שבע צעטומלט געפרעגט.

— נעם, וועסטו שוין זען.

- וואָס איז עס ?
- מיין האָרעוואָניע.
- שבע האָט געטאָן אַ כאַפּ דאָס קליינע גרויע קאָנווערטל און אויסגעשאַטן אויף דעם טיש דאָס, וואָס עס איז געווען אינעווייניק אין קאָנווערטל.
- אַזוי פיל האָסטו פאַרדינט, מאַניס ?
- די ערשטע וואָך, — האָט מאַניס זיך אַזש געוואָרגן מיט די ווערטער פאַר פרייד. — דאָס איז די ערשטע וואָך. די צווייטע וואָך וועט אים ירצה השם זיין בעסער.
- זאָל גאָט העלפּן ! — בענטשט שבע מאַניס, צונויפלייגנדיק ביידע הענט, אַזוי ווי זי איז געווען געוואוינט צו טאָן בשעת זי האָט געבענטשט ליכט.
- זאָל גאָט העלפּן ! — האָט מאַניס געטאָן אַ פאַטש שבען אין אַקסל אַריין מיט פיל ווייכקייט און גרינגקייט. — און איצט נאָך עפעס.
- וואָס ? — האָט שבע מיט פאַרוואונדערונג זיך אויסגעדרייט גלייך מיט איר פנים צו מאַניס. זי האָט שוין נישט געקאָנט ביישטיין דעם נסיון און אומגעדולדיק גענומען העלפּן מאַניסן שלעפּן פון זיין קעשענע דאָס בלאַט־צייטונג.
- אַט איז דאָס ! — האָט מאַניס געוויזן שבען מיט אַ פינגער.
- דיין נאָמען, אוי וויי איז מיר !
- מיין נאָמען... — האָט מאַניס געזאָגט אַ פאַרשעמטער.
- ווי קומט דיין נאָמען אַהער ?
- כיווייס ? כ'זאָל אַזוי נישט וויסן פון ביין.
- וואָס איז דאָס ?
- אַ בלאַט־צייטונג.
- וואָס מען רופּט בלעטער... — האָט שבע, וועלכע האָט אַזאָ זאָך ווי אַ צייטונג קיינמאָל פריער נישט געלייענט, איצט מאַניסן געגעבן צו פאַר־שטיין דאָס, וואָס זי האָט אַמאָל געהערט, אַז עס זיינען פאַראַנען אויף דער וועלט „בלעטער“.
- יאָ, אַ בלאַט־צייטונג.
- וואָס־זשע וויל ער, דער בלאַט־צייטונג ?
- כ'האָב נאָך נישט געלייענט.
- נעם בעסער און באַגראַב עס אַט אַ דאָאַ, — כאַפט אויס שבע דאָס בלאַט און לויפט צו גלייך צום אויוון.
- ניטע, ניטע, פאַרברען עס נישט ! לאָם איך כאַטש פריער איבער־לייענען, וואָס דאָרט שטייט, — איז מאַניס צוגעלאָפּן צו שבען און צוריק

אויסגעכאפט דאָס בלאַט ביי איר. ער האָט זיך אַנידערגעזעצט ביים טיש און אַנגעהויבן צו לייענען.

שבע איז אָבער זייער געשיקט אונטערגעלאָפֿן און אויסגעריסן ביי אים דאָס בלאַט און נאָך גיכער אויפגעעפנט די פּאַקרישקע פון אויוון און אַרייַן געשטופט די צייטונג אויף די גליענדיקע קוילן. דער גאַנצער אויוון האָט געפּאַלאַכקעט פון דעם פּלאַם, וואָס האָט די צייטונג אַרומגעכאַפּט.

— באַגראַבן און מער וויל איך נישט הערן פון דעם, — האָט שבע געזאָגט. און אַזוי האָט זיך שוין געפירט אין מאַניסעס שטוב. אויב שבע האָט עפעס געוואָלט, האָט זי אויסגעפירט. מאַניס האָט געמעגט וויסן, אָז עס איז אַ קרומע זאַך, אָבער אויב שבע וויל אַזוי, בלייבט עס ווי זי וויל. עס איז דערפאַר ביי זיי געווען שלום אין שטוב. כאָטש מאַניס איז אַמאָל אַרומ געגאַנגען מיט אַ פּאַרדראָס קעגן שבען, האָט ער אָבער זיינס פּאַרבויוגן, כדי עס זאל זיין שלום. אַזוי איז עס געווען דאָרטן, וואו זיי האָבן זיך דערקענט און חתונה געהאַט, און אַזוי איז עס געגאַנגען דאָ אין אַמעריקע.

זייער לעבן דאָ אין אַמעריקע איז נאָך שענער געווען ווי דאָרטן, וואָריס דאָ האָבן זיי נישט געהאַט קיין קרובים, האָבן זיי זיך ביידע אַזוי איינגעוואַקסן איינס אין דאָס אַנדערע און אַזוי זיך דערנענטערט, אָז נענטער האָט שוין נישט געקאָנט זיין. עס זיינען געווען מינוטן, ווען זיי זיינען געזעסן ביידע אין שטוב און געשוויגן. און אין אַ וויילע שפעטער איז געקומען צווישן זיי, ווידעראַמאָל, רייד. האָט זיך אַרויסגעוויזן, אָז ווען זיי האָבן געשוויגן, האָבן זיי ביידע געטראַכט כמעט דאָס אייגענע. פּונדאָנען האָסטו געוואוסט, וואָס איך טראַכט? — לאַכט מאַניס. איך האָב טאַקע נישט געוואוסט, — זאָגט שבע. — איך האָב גלאַט אַזוי אַ טראַכט געטאָן. — און איך האָב אויך גלאַט אַזוי זיך פּאַרטראַכט, — פּאַרענטפּערט זיך מאַניס.

שבע איז געווען מאַניסעס ווייב, שוועסטער און מאַמע. און מאַניס איז געווען שבעס מאַן, ברודער און פּאַטער. עס איז נישט געווען אַזעלכעס, וואָס זי האָט נישט געקאָנט דערציילן מאַניסן, אָדער פּאַרקערט, ער — איר. זיי זיינען געווען ביידע איינס. פון אינדערפרי ביז אַוונט און פון אַוונט ביז אינדערפרי, אַפילו דעמאָלט, ווען מאַניס איז געווען אין שאַפ, איז שבע אַרומגעגאַנגען מיט מאַניסן אין שטוב ביי זיך. אויב זי האָט איינגעקויפט, האָט זי נאָר גע- טראַכט וועגן מאַניסן. דאָס האָט ער ליב און דאָס האָט ער פיינט. און בשעת זי האָט געקאָכט, ווידער אַמאָל דאָס אייגענע: דאָס האָט ער ליב, אָז עס זאל זיין אַזוי געקאָכט אָדער אַזוי געפּרעגלט. און מאַניס איז ביי דער אַרבעט אַלע מאָל געווען פּאַרטראַכט וועגן שבען. האָט אים געפּלאַמט דאָס לינקע אויער, למשל, האָט ער געוואוסט, אָז שבע רעדט וועגן אים. האָט אים געקלונגען

אין די אויערן, האָט ער געטראַכט, אָז שבע בענקט נאָך אים. האָט ער זיך געטאָן אַ שטאָך און אַ קלאַפּ ביי דער אַרבעט, האָט ער געטראַכט, אָז שבען איז דאָרט אומעטיק צו זיין אַליין. און אָז ער האָט געטראַכט וועגן דעם, וואָס עס וועט זיין ווייטער . . . האָט ער קיינמאָל נישט געטראַכט דערפון נאָר צו ליב זיך אַליין. צוליב אים אַליין איז גאַרנישט געווען קיין ווייטער, אָבער פאַר אים מיט שבען איז שוין געווען זייער אַ ווייטער ווייטער. איז ער גע- גאַנגען אין גאַס און עפעס שיינס דערזען, האָט ער געזאָגט צו זיך אַליין: דאָס דאָזיקע שיינע באַדאַרף מען קויפּן פאַר שבען. האָט ער געהערט אַ גוט און קלוג וואָרט, האָט ער געטראַכט, דאָס באַדאַרף מען דערציילן שבען.

און אַמאָל ביי דער אַרבעט, אָז עס איז אים באַפאַלן אַ חשק צו טראַכטן וועגן דעם, ווי ער וועט רייך ווערן, ווי אַזוי? מאלע וואָס עס קאָן טרעפּן. ער וועט אַרבעטן, אַרבעטן און אַרבעטן, ביז עס וועט אים זיך דערעסן דאָס אַרבעטן, וועט ער נעמען דאָס אַפּגעשפּאַרטע געלט און קויפּן אַן אַקציע, אָדער עפענען אַליין אַ פאַבריק. עפענען אַ פאַבריק איז אַ שענערער ענין ווי קויפּן אַן אַקציע. יא, עפענען אַ פאַבריק און רייך ווערן. נישט סתם רייך ווערן, זיך אַנשטאַפּן מיט געלט. נישט. נאָר רייך ווערן אויף דעם שיינעם אופן. און פירן אַ שטוב ווי עס פאַסט פאַר אַזאַ מין אופן. וואָלט אפשר נישט זיין שייך צו האָבן אַ גאַלדענע קאַרעטע מיט פיר זילבערנע פּערד. און ער מיט שבען זאָלן זיך דורכפאַרן אלע פאַרנאָכט אַרויס פון דער שטאָט. און עט ווייט פון דער שטאָט אַרויס וועט מאַניס הייסן דעם קוטשער בלייבן שטיין. און ער וועט אַראַפּגיין צום קוואַל, וואָס ביים וועג, און אַנשעפּן אַ לעפל וואָסער פאַר שבען און אַ לעפל וואָסער פאַר זיך. און נאָכדעם, אָז זיי וועלן זיך דערקוויקן זייערע הערצער מיט דעם קוואַל-וואָסער, וועט דער קוואַל נישט-ווערן. וואָס, עס איז נישט מעגלעך? וואָס וועט אים אַרן, אָז דער קוואַל וועט זיין אַן אמתער קוואַל ביים וועג. אויב דאָס וואָסער איז גוט, וועט עס נאָך עמעצן דערקוויקן. אָבער צוריק אַריינפאַרן אין שטאָט וועט ער מיט שבען אויף אַ גאַלדענער קאַרעטע מיט פיר זילבערנע פּערד. וואָס אַזוינס גוטס וועט ער טאָן פאַר אונדזערע יידלעך? גוטס... ער וועט בטל מאַכן אלע זייערע זאַרגן. קאָן מען זיך פאַרשטעלן אַ ייד און ער זאָל נישט באַדאַרפן זאַרגן? עס קאָן זיין, אָז נישט. דאָס הייסט, אָז עס קאָן נישט זיין אַ ייד, וואָס זאָל גאָר קיין זאַרג נישט האָבן. אין דער אמתן איז זאַרג אפשר גוט. אָבער עס איז פאַראַן זאַרג צווייערליי. זאַרג פאַר מאַרגן און זאַרג פון היינט; אַט פון באַלד. די זאַרג פאַר מאַרגן איז נישט געגעבן געוואָרן דעם מענטש, אָז ער זאָל עס קאָנען אַוועקוואַרפן. וואָרפט ער עס אַוועק, איז ער נישט מער ווי אַ בהמה. אָבער די זאַרג פון היינט, פון באַלד, דאָס נעמט זיך דער מענטש אַליין. וואָס זשע וועט

ער, מאַניס, טאָן, כדי אַט די דאָזיקע מענטשלעכע זאָרגן, די קליינע, נישטיקע, אויסצואוואַרצלען? ער וועט זיצן מיט שבען אין גאַלדענעם פּאַעטאַן און מיט איר פּאַרן איבער די גאַסן פון שטאָט און זי פון איין זייט און ער פון דער אַנדערער זייט וועלן וואַרפן גאַלדענע רענדלעך. ווער עס באַדאַרף, זאָל אויפֿ-קלויבן, און נאָך, נאָך גוטע זאַכן.

אַבער דערווייל איז מאַניס נאָך אַן אַרימער אַרבעטער. ער אַרבעט ביי העמדער. פּאַר יעדער העמד, וואָס ער לייגט צונויף, צאָלט מען אים נאָך ווינציקער פון אַן אַמעריקאַנער פעני. ער באַקומט פינף פעניס פאַר אַ טויץ העמדער. דער באַלעבאַס דזשייקאַבס זאָגט אים, אַז ער קאָן מיט דער צייט צונויפלייגן אין איין טאָג הונדערט טוצן העמדער.

הונדערט טוצן העמדער! פינף פעניס פאַר אַ טויץ: — וויפיל באַטרעפט דאָס? און וועט אַמאָל קומען יענע צייט? דערווייל קאָן ער, מאַניס, נאָך נישט צונויפלייגן אפילו קיין צען טוצן העמדער. דער שכן זיינער, „דער רויטער“, לייגט נישט צונויף קיין הונדערט. פע, עס איז נישט שייך יענעם נאַכצוקוקן. מאַניס פראוואוט טאַקע נישט נאַכצוקוקן „דעם רויטן“ און קאָן זיך נישט ביי קומען. ער טוט עס צוליב דעם, אַז ער זאָל זען צי עס איז דאָ וואָג אין זיינע האַפענונגען. איי, האַפענונגען, האַפענונגען! — זאָגט מאַניס צו זיך אַליין און טוט אַ לייכטן זיפּץ און עס טוט אים אַ ריס ביים האַרץ.

געווען אַמאָל ביי אים אַנדערע האַפענונגען. זיינען זיי שוין באַגראָבן און פאַרשאַטן אונטער אַ באַרג אַש. ער אַליין איז אויסגעריסן געוואָרן פון זיין אָרט. און מען האָט נישט געהאַט קיין צייט אים גוט אויסצורייסן. וואָרים, מען האָט איבערגעלאָזט די וואַרצלען, דאָס הייסט, זיינע קינדער און זיינע נאַענטע; אַט אַלע יענע יידן, וואָס זיינען אים אַזוי גוט און באַליבט געווען, זיינען געבליבן ערגעץ דאָרטן. און אים האָט מען אַריבערגעוואַרפן אַהער אין אַמעריקע. אמת, ער הייבט שוין אַן זיך פילן היימיש. ער ווייסט שוין דאָ די נעמען פון אַ סך גאַסן; ער קען שוין דאָ אַ סך יידן און מיט זיינע אייגענע הענט פאַרדינט ער זיין ברויט; ער באַדאַרף נישט אַנקומען צו קיינעם און באַדאַרף נישט שמעקן פונוואַנעט און וואוהיין דער ווינט בלאָזט; ער פאַרדינט זיין ברויט ווען עס מעג רעגענען אָדער שנייען, אָדער זיין הייס אָדער קאַלט; ער שטייט אויף אינדערפרי און גייט אַוועק צו דער אַרבעט און אַרבעט אָפּ זיין טאָג; וועט ער האָבן כח אין זיינע הענט, וועט ער צונויפלייגן מער און מער; וועט ער זיך דאָ איינוואַרצלען און זיך איינפונדעווען. נאָך אַלעמען, איז דער טאָג דער אייגענער דאָ ווי אומעטום, און נאַכט אויך. און אַ שטוב איז אַ שטוב און אַ מענטש איז אַ מענטש.

27

די שיינע מידה

עס איז געווען מיטאג-צייט.

א שיינע זאך האבן זיי דא אין אמעריקע. מיטאג-צייט. מאַניס האָט דערפאַר אַליין שוין ליב געהאַט אמעריקע. אינמיטן העלן טאָג, מיר נישט, דיר נישט, נעמט מען און מען הערט אויף צו אַרבעטן. אַלע אינאיינעם; פון איין עק שטאַט ביז צום אַנדערן; אין יעדער פאַבריק; אין אַלע גאַסן שטעלט מען אָפּ די אַרבעט און מען רוט זיך אָפּ. אַזאַ שיינע מידה, האָט געפאַסט פאַר די צייטן פון בית-המקדש. און ווער ווייסט, אפשר . . . אפשר איז דאָ אין אמעריקע פאַראַן אַ וואונק אויף דעם. מאַניס האָט זיך צעשמעסט מיט דעם „סעלאַפקיוועצער שוחד“ וועגן דעם ענין.

— איר זייט אַזאַ מאַדנער ייד, — האָט דער פּעדלער שטילערהייט געזאָגט צו מאַניס, — דאָ אין דעם וויסטן אמעריקע זעט איר אַ וואונק... וואוהין? ... — פאַרגיט מיר, — האָט זיך מאַניס ווי געבעטן ביים פּעדלער. — ביי מיר איז עס אַזוי ניי. פשוט, עס פאַרכאַפט מיין אויג. אינמיטן העלן טאָג שטעלט מען אָפּ די אַרבעט אי פאַר דעם מענטש, אי פאַר דער בהמה. — אינגאַנצן אויף איין שעה צייט. — קרימט זיך דער פּעדלער. — מען

קאָן דען מאַכן אַ לעבן דערפון?

— נאָ, אייך לוינט נישט. כּפאַרשטיי, — זאָגט מאַניס, — אַבער פאַר מיר איז עס זייער גוט. כּקאָן אַפּכאַפּן דעם אַטעם. אין מצרים וואָלט אַזאַ זאך נישט געווען מעגלעך. אין ארץ-ישראל, יאָ. — איר פאַרגלייכט דאָ, צו ארץ-ישראל, להבדיל אלף הבדלות, — ווערט

דער פּעדלער ברוגז.

— איר ווילט זיך מיט מיר קריגן? — שמייכלט מאַניס. — וואָס האָט איר געוואָלט, אַז מען זאָל רוען אַ גאַנצן טאָג? ביי מיר וועט איר פּוועלן. — אַ גאַנצן טאָג נישט, — פאַרענטפּערט זיך דער פּעדלער, — אַבער איין שעה איז ווינציק. אין איין שעה קאָן איר גאַרנישט אויפּטאַן. איך קום אַריין אַהער און איידער איך קוק זיך אַרום איז שוין די שעה אַריבער, און דאָס איז מיין גאַנצער פּדיון. וואָס קאָן מען פאַרדינען אין איין שעה?

— טאַקע שלעכט, — איז מאַניס מסכים. — פאַרוואָס טוט איר נישט דאָס וואָס איך טו?

- וואָס? — דערשרעקט זיך דער פעדלער.
 — אַט . . .
 — דאָס נישט.
 — פאַרוואָס נישט?
 — כ'האַב נאָך האַפּענונג.
 — אויף וואָס?
 — אָדער אַהין אָדער אַהער.
 — כ'פאַרשטיי נישט.
 — אָדער כ'וועל ווערן צוריק אַ שוּחט, אָדער . . .
 — ווערן אַ שוּחט . . . זאָל אייך גאָט העלפּן.
 — ביי „אים“ אין די הענט.
 — נישט פאַרלירן קיין האַפּענונג.
 — צוריק גערעדט, ווער באַדאַרף דאָ אַ שוּחט? — קרימט דער „סעלאַפּ-קעוויצער שוּחט“ זיינע ליפּן.
 — הע, עס האַלט נישט אַזוי שמאַל? האַלט עס?
 — חלילה.
 — פאַראַן יידן?
 — גענוג.
 — אין וואָס זשע באַשטייט די מניעה?
 — אין דעם חזיר.
 — אין וואָס פאַר אַ חזיר? — לאַכט מאַניס.
 — כ'האַב אייך נאָך נישט דערציילט?
 — האָ, די מעשה מיט דעם חזיר. יאָ, דאַכט זיך, דערציילט. ניין, איר האָט אַנגעהויבן און נישט דערענדיקט.
 — בין איך אַזוי געאַנגען אינמיטן וועג מיט מיינע חלפים אין בוזעם-קעשענע און גיב אַ קוק — אַ חזיר אַ גרויסער, וואָס זיין גרייס איז נאָך נישט געזען געוואָרן, גייט פּונקט אַקעגן מיר. און אַט איז ער שוין לעבן מיר. באמת, איך האָב זיך דערשראַקן.
 — וואָס זשע האָט איר געטאָן?
 — איך האָב אויפּגעהויבן אַ שטעקן און האָב אים דערלאַנגט איבערן קאַפּ, דעם חזיר.
 — העי, מיסטער, עס האָט שוין „געוויסעלט“ . . . — האָט דייוו, דער אַנטרייבער, געטאָן אַ געשריי און איבערגעשלאָגן דאָס געמיטלעכע שמועסעריי צווישן מאַניסן און דעם פעדלער. מאַניס האָט אַנגעהויבן צוריק צו אַרבעטן און דער פעדלער איז אַוועקגעאַנעגן און אין איילעניש, כמעט אויף איין פּוס.

אינגעמאָנט דאָס געלט פון די אַרבעטער. ביים אַרויסגיין האָט ער געטאָן אַ געשריי צו מאַניסן: —

— האַלטן מיר, הייסט עס, ביי דעם, אַז איך האָב אים געגעבן איבערן קאַפּ. — געגעבן איבערן קאַפּ, — האָט מאַניס געמורמלט און געאַרבעט, און געפרואווט זיך באַצווינגען, אַז ער זאל אַרבעטן און נישט טראַכטן. וואַרים צוויי זאַכן מיט אַמאָל האָט ער נישט געקאָנט טאָן. אי טראַכטן, אי אַרבעטן... וואָס איז ער דען, נאָך עפעס מער פון אַ מענטש? אַ פשוטער מענטש. איז אויב ער הויבט נאָר אָן צו טראַכטן ביי דער אַרבעט, אַזוי רוקט זיך דער טאָג און די אַרבעט שטייט. מאַניס קאָן אַבער זיך אַזוי גרינג נישט באַצווינגען אויפצוהערן טראַכטן. עס איז אַ שווערע מלאכה. ער שטעלט זיך פאַר, אַז ער נעמט אָן מיט ביידע הענט זיין מוח און קוועטשט אים אויס און וואַרפט אַוועק דאָס פעטע און נעמט דאָס, וואָס עס בלייבט איבער, דאָס שאַלעכץ, און לייגט צוריק אַריין אויף דעם אַרט, וואו דער מוח באַדאַרף לייגן. און איצט, אַז ער ווערט פאַרטיק מיט אַט דער מלאכה, נעמט ער זיך אַריינלאָזן אין דער אַרבעט, וואָס פאַר אים אויפן טיש. אַבסאלוטע פאַרגעסנהייט. מאַניס רופט עס אַנדערש. ער רופט עס דאָס „אַפּנעמעניש“. עס גייען אַוועק אַלע חושים און עס בלייבן נאָר שרייפלעך און שרייפלעך, וועלכע דרייען זיך און דרייען זיך ערגעץ אינעווייניק, ביז זיי דערדרייען זיך צום אַרט, וואו די הענט זיינען צוגעשרויפט. און דאָ ווידער, דרייען זיך די שרייפלעך און די הענט פון זיך אַליין, וואַרפן זיך אַהין און צוריק, ביז צום „אַפּנעמען“, אַבער זיי ווערן נישט אַפּגענומען, דערפאַר וואָס עס איז דאָ אין זיי אַזאַ מין עקשנות, וואָס לאָזט זיי נישט „אַפּגענומען“ צו ווערן, און זיי וואַרפן זיך און אַרבעטן. ביז דער טאָג גייט אַוועק. יא, געבענטשט זאַלסטו זיין, גאָט, וואָס דער טאָג איז שוין אַוועק, און עס ווערט נאַכט. און עס גיט אַ פייה דער „וויסעל“, און מען הערט אויף צו וואַרפן מיט די הענט, און מען קאָן שוין צוריק אַרויסנעמען דעם מוח און אים אַנפילן מיט מחשבות און צוריק אַ טראַכט טאָן וועגן וואָס מען וויל.

ווי גוט עס איז דעמאָלט מאַניסן!

עס מוז דעמאָלט איטלעכן גוט זיין!

אַזוי מיינט מאַניס, אַז עס איז איטלעכן אַזוי גוט. וואַרים ער איז איינער פון אַלע. ווען דער „וויסעל“ גיט אַ פייה, הערן אַלע אויף צו אַרבעטן און ער אויך. דאָס אַליין איז שוין אַ סימן, אַז מאַניס איז איינער פון אַלע. און אויב עס איז אים גוט, איז דאָך אַלעמען גוט.

קאָן דען זיין בעסער? עס עפענען זיך אַנאַ-שיעור טירן און מען גייט אַרויס אויף גאָטס וועלט. מען כאַפט אַפּ דעם אַטעם. מען גייט איבער די גאַסן און מען שמעקט גאָטס גוטע ביסל לופט. מען זעט דעם שיינעם הימל מיט

די שטערן און מען זעט גאָטס באַשעפּענישן. און מען פילט זיך ווי מען איז אויך עפעס נישט קיין פאַרשפּאַרטער. אַראַפּגעוואָרפּן פּון זיך דעם שווערן יאָך און מען קלאַפּט אויס מיט די פּיס די פּרייע, וואָס זיינען אַ גאַנצן טאַג שיער נישט אַפּגענומען געוואָרן, אַלערליי טריט.

איז עס אַ וואונדער, וואָס מאַניס פּרייט זיך אַזוי? ווי אַ קינד פילט ער אַלע אַוונט; ווי אַ קינד, וואָס הייבט אָן ערשט צו גיין אויף זיינע פּיסלעך. אַלע אַוונט אַזוי — פּיס, פּיס, פּיס! עס איז אַזוי גרינג צו שפּאַנען אין דער גאַס מיט אַלע אינאיינעם.

אַבער וואָס וועט זיין ווייטער?... — פּרעגט זיך מאַניס. וואָס וועט זיין ווייטער? עס איז אַ שרעק זיך צו דערמאַנען, אַז דאָס איז עס אינגאַנצן און נישט מער. מאַניס וויל דעם דאָזיקן געדאַנק נישט צולאָזן צו זיך: דאָס איז עס און נישט מער. וויפיל ער וועט לעבן וועט ער צונויפלייגן העמדער. מען קאָן אויסרעכענען. אַזוי פיל העמדער און אַזוי פיל העמדער וועט ער צונויפלייגן און דערנאָך וועט קומען דער סוף. האַ, רבּונו של עולם?... דערנאָך וועט קומען דער סוף...

און וואָס וועט ווערן דערפּון? עס וועט אַלעמענס סוף קומען. קינדער וועלן בלייבן ביי עמעצן, וועלן זיי אויך טאָן דאָס אייגענע, וואָס זייערע טאַטעס האָבן געטאָן — אַדער צונויפלייגן העמדער, אַדער שטעפּן העמדער, אַדער פּרעסן העמדער. און וואָס וועט זיין דער סוף?

איז דאָס דער תּכלית פּון דער וועלט? צוליב דעם, רבּונו של עולם, האַסטו אַנגעגרייט אַזאַ מדינה אַמעריקע, כדי עס זאָלן קומען יידן און צונויפֿלייגן העמדער? און זיין פאַרשפּאַרט אַ גאַנצן טאַג און פאַרנאַכט זיך באַפּרייען און מאַרגן ווידער זיך אַליין מיטן גוט ווילן פאַרשפּאַרן און אַזוי אַן אַ סוף. שבע, מאַניסעס ווייב, איז שוין געווען אַנדערש. זי האָט עס געזען אַנדערש.

— וואָס איז דער חילוק, וואָס אַ מענטש טוט? — האָט זי געזאָגט. — דאָ, אויף דער וועלט, מוז מען אַרבעטן און האָבן צרות.

— אַ נייעס! — האָט מאַניס זיך געוויצלט.

— אויב דו ווייסט, וואָס זשע קלאַגסטו זיך?

— שבע, עס באַפּאַלט מיך אַ שרעק, — האָט מאַניס געזאָגט און איז געווען גערירט ביז טרערן, — ווען איך גיב זיך אַ פאַרטראַכט וועגן דעם תּכלית. וואָס פאַר אַ תּכלית, טראַכט איך, ליגט אין דעם צונויפלייגן העמדער? — ס'נישט אַזוי מסוכן, — שלאָגט אַפּ שבע מאַניסעס טרויעריקע גע־דאַנקען. — און אַז עס שטייט געשריבן דאָרטן וועגן יענעם „תּנא“, וואָס איז געווען אַ שוסטער?

— גערעכט, שבע, ביסט גערעכט, — ווישט זיך מאַנים זיין שטערן. —
 איך וועל שוין מער נישט האָבן קיין תרעומות.
 — ווער לאָזט דיך נישט? — האָט שבע געזאָגט מיט אויגן ווייט־פאַר־
 טראַכטע. — קאַנסטו אַהיימקומען און לערנען און שרייבן דיין ספר, וואָס דו
 האָסט אַמאָל געוואָלט שרייבן. געדענקסט?
 — וואָס דען, כ'האָב פאַרגעסן? — האָט מאַנים זיך גערויטלט און איז
 צוגעגאַנגען צום טיש און זיך אין אים אָנגעשפּאַרט. — דאַכט זיך, אָז איך האָב
 דיר שוין געזאָגט, וואָס פאַר אַ ספר איך וויל שרייבן.
 — ניין, מיר האָסטו גאַרנישט געזאָגט, ווי אַזוי דאָס ספר וועט זיין.
 האָסט מיר נאָר געזאָגט, אָז דו ווילסט שרייבן אַ ספר, — האָט שבע געזאָגט
 און זיך געשאַקלט ביי יעדן וואָרט, וואָס דאָס האָט צוגעגעבן זייער פיל חן
 צו אירע ווערטער.
 — וועל איך דיר איצטער זאָגן, — איז מאַנים געשטאַנען אָנגעשפּאַרט
 אָן טיש מיט ביידע הענט, און בשעת ער האָט גערעדט האָט ער געקוקט צום
 טיש. — מיין ספר וועט זיין אַ נייער שולחן־ערוך.
 — ווינציק דינים? — האָט שבע געטאָן אַ שמייכל, דאָס דאָזיקע שמייכלען
 האָט נישט באַליידיקט קיינעם; חוץ דעם, האָט מאַנים גאַרנישט געזען ווי זי
 האָט געטאָן אַ שמייכל. — ווינציק זיינען דאָ ביי אונדז יידן דינים, וועסטו
 נאָך אויפשרייבן נייע דינים?
 — וואָרט, כאָפּ נישט, — האָט מאַנים מיט איין האַנט אינדערלופטן געוויזן
 שבען, אַז עס איז דאָ גענוג צייט און גענוג אַרט, — האָסט נאָך נישט געהערט
 וואָס און ווען. ס'איז מיר נאָר וואָס איינגעפאַלן די דאָזיקע מחשבה. איך האָב
 גאַר געוואָלט שרייבן אַ חידוש איבער דעם מדרש. נאָר איצט, אָז מיר זיינען
 דאָ אין אַמעריקע, און איך זע, אָז אַלע יידן שטייען אויף אינדערפרי און גייען
 צו דער אַרבעט. אַלע אַרבעטן. עס איז אַ נייע מדינה, און דאָ גילט נישט
 דאָס, וואָס עס האָט געטויגט פאַר דאָרט. פאַרשטייט, שבע, דאָ באַדאַרף מען
 האָבן אַ נייעם שולחן־ערוך. וואָס מיינסטו?
 — אין אַזעלכע זאָכן בין איך בלינד, — זאָגט שבע און שפּאַרט פּונ־
 דעסטוועגן אונטער מיט איין האַנט איר פנים און וויל דאָס דאָזיקע, וואָס
 מאַנים האָט געזאָגט, אַ ביסל טיפּער באַנעמען. עס איז נאָר אַ שאַד, וואָס מאַנים
 ציט ווייטער דעם שמועס און שבע הערט שוין נישט וואָס ער רעדט, אָבער
 אין דער אייגענער צייט קאָן זי זיך נישט פאַרטיפּן אין זיך אַליין.
 — כ'וועל נאָך אַזוי גיך זיך נישט אַוועקזעצן שרייבן, — שפּאַנט מאַנים
 איבער דער שטוב און קרייזלט מיט איין האַנט איינע פון זיינע פּאות. — פריער
 וועל איך פאַרצייענען אין אַ ביכעלע גלאַט אַזוי אַלערליי דינים.

— למשל, — גיט מאַניס צו דערקלערן, נאָכדעם ווי ער איז אַרומגעגאַנגען אַ פאַר מינוט און געשוויגן, — נעם אַזאַ מנהג, ווי זיי האָבן דאָ, אַז אין מיטן העלן טאָג, אין מיטן פון דער אַרבעט, טוט מען אַ פּיף און מען הערט אויף צו אַרבעטן.

— ווער טוט דעם פּיף? — קאָן די פּרוי אין שבען נישט ביישטיין דעם נסיון.

— כ'ווייס אויך נישט, ווער עס טוט דעם פּיף, — ציט מאַניס מיט זיינע פּלייצעס, — אַבער עס דערהערט זיך אַ פּיף און מען בלייבט שטיין אין דער מיט אַרבעט, אַ שטייגער, איך האַלט אינמיטן צונויפלייגן אַ העמד. טוט מען אַ פּיף, לאַז איך איבער דאָס העמד און זעץ זיך אַנידער אַפרוען.

— זייער וואויל, — געפעלט שבען דער מנהג.

— אַזאַ זאָך איז וואויל, און עס מוז ווערן אַ דין, — קלאַפט מאַניס מיט איין האַנט אין דער אַנדערער, — טאַמער געפינט זיך איינער אַן אַרבעטער, וואָס וויל נישט רוען, ער זאָגט: איך בין נישט מיד און איך וויל נישט רוען, אַדער טאַמער געפינט זיך איינער אַ באַלעבאַס, וואָס וויל נישט לאָזן זיינע אַרבעטער רוען אין מיטן טאָג, קאַרג, זאָגט ער, איז איך די נאַכט?

— אַזוינע צעזעצט מען דעם קאַפּ, — פּסקנט שבע.

— צוואָס? אַ מער וועט עס ווערן אַ דין אין שולחן-ערוך, — וויל מאַניס דווקא זיינס אויספירן.

28

אַ טו ד

עס זיינען גענוג וואָסערן אַוועק ביז מאַניס האָט זיך גענומען שרייבן זיין שולחן-ערוך. דאָס לעבן פון דעם פרעמדן ייד אין אמעריקע האָט זיך געצויגן, אַזוי ווי פון פעך. מאַניסעס פאַרדינסטן זיינען געווען קוים, קוים גענוג אויף דעם, וואָס זיין שטוב האָט באַדאַרפט. אַפּטמאַל איז נישט געווען גענוג, און כאַטש שבע האָט געוואוסט דעם סוד פון שפּאַרזאַמקייט, פונדעסטוועגן האָט זי נישט געקאָנט זיך צוקוקן ווי אַזוי מאַניס קומט אַהיים אַן אויסגעמוטשעטער. און האָט לעצטנס אַנגעהויבן צו פּראַכן מיט דער נאָז, און צו דערצו האָט מאַניסעס קאַפּ האָר אַנגעהויבן צו ווערן גרוי, און דער קאַפּ אַליין זיינער, ווערט עפעס אַזוי ווי איינגעשרומפן און קליין. רעדן מיט מאַניסן וועגן דעם

האָט זי מורא געהאַט. זי פלעגט קוקן און שווייגן. איר האַרץ איז צעגאַנגען געוואָרן פון ווייטיק.

דערפאַר איז זיי אָבער אין אַמעריקע געגאַנגען אין אַנדערע זאַכן בעסער. זייערע שונאים, די שכנים, האָבן זיך פאַרנומען פון דילענסי סטריט. און פונקט די צווייטע טיר האָט זיך אַריינגעצויגן דער סעלאַפּקיוויצער שוחט.

איצט, אַז מאַניס גייט אַוועק און שבע בלייבט אַליין אין שטוב, טוט זי אַ קלאַפּ אין דער וואַנט און די שוחטקע קומט באַלד אַריין. זי הייסט רבקה. און זעט טאַקע אויס ווי אַן אמתע שוחטקע. שבע מיט רבקהן זיינען שוין געוואָרן אַזוי נאַענט ווי צוויי שוועסטער. זיי איז שוין אינאיינעם גרינגער צו טראַגן דעם שווערן יאָך פון דעם טרעמדן לאַנד.

און אין אַוונט קומט דער שוחט אַריין אַמאָל צו מאַניסן, אַדער פאַרקערט, מאַניס גייט אַריין צום שוחט. דער שוחט הייסט אברהם און זיין ווייב רופט אים אברהם. ביים שוחט איז דאָ אַ פולע שטוב מיט קינדער. און זיי האָבן שוין אַ היפש מיידל, וועלכע הייסט לאהטשע. די צוויי שטיבלעך, וואָס דער שוחט האָט באַוואוינט, זיינען כמעט געווען לידיק און פול. לידיק זיינען זיי געווען אַן מעבל. נישט קיין בענקלעך, נישט קיין טיש, אָבער פול זיינען זיי געווען מיט קינדער. חוץ דער גרויסער לאה זיינען געווען קלענערע מיידלעך, מאַנערע, בלאַסע, מיט שוואַרצע האַר און מיט אויסגעשמירטע פנימער. עס זיינען געווען יינגלעך גאָר קליינע. צוויי פון זיי זיינען נאָך אַרום געקראַכן אויף דעם פּאַל, איין יינגעלע איז נאָך געווען ביי דער מאַמעס ברוסט און איין יינגל איז שוין געווען אַ גרעסערער. אין דער צייט פון צווישן צוויי שוועסטערלעך געבוירן געוואָרן.

די שוחטקע רבקה איז אַליין געווען זייער אַ פיינע נשמה — דאָס גוטסקייט אַליין, און האָט פאַרמאָגט אַלערליי גוטע מידות, וואָס נישט אַלע פרויען האָבן. איין זאָך — דאָס, וואָס זי איז נישט געווען אַזאַ בריה אין שטוב. זי האָט שוין געהאַפּט, אַז דאָס מיידל לאה וועט זי שוין אַרויסשלעפּן פון דער שווערער האַרעוואַניע, איז אָבער דאָ אַמעריקע. און אין אַמעריקע גייען גאָר די מיידלעך אויך אַרבעטן.

עס האָט זיך אָפּגעטאַן אַלערליי מעשים אין שוחטס שטוב, איידער לאה האָט געפּוועלט, אַז מען זאָל זי לאָזן גיין אַרבעטן אין אַ פאַבריק. לאה איז געקומען קיין אַמעריקע מיט אירע עלטערן, ווען זי איז נאָך קוים צוועלף־דרייצן יאָר אַלט געווען. זי האָט נאָך פאַרכאַפּט אַרומצולויפּן אַ ביסל איבער די גאַסן און זיך צו שפּילן מיט די קינדער אין גאַס. דאָרטן, וואו זיי האָבן געוואוינט, איז געווען זייער געדיכט באַזעצט מיט מענטשן. די גאַס אַ שמואַלע, הייזער הויכע און אַלטע און אַנגעפּילטע מיט מענטשן, ווי מיט מוראַשקעס.

דאס געפילדער דארטן אין יענער גאס ליגט נאך ביי לאהן אין די אויערן. ווער ווייסט, צי זי וועט שוין דאס קאנען פארגעסן. זי האט זיך אויך אויס-געלערנט ענגליש. דארט אין יענער גאס האבן די קינדער געוואוסט, אז זי איז נישט קיין אמעריקאנער געבוירענע. מען פלעגט עס איר אויפוארפן אויף יעדן טריט און שריט. אבער זי האט זיך נישט געשעמט מיט דעם. זי האט נישט געקאנט באנעמען, פארוואס עס איז פאראן צו שעמען זיך מיט דעם, וואס זי איז געבוירן געווארן אין דעם שיינעם שטעטל סעלאַפקעוויץ. און זי האט זיך טאקע נישט געשעמט. אבער ענגליש האט זי זיך אויסגעלערנט און זי רעדט אזוי ווי אן אמת געבוירענע אין אמעריקע. דאס איז זייער אַנגעלייגט ביי אירע עלטערן. זייער טאכטער קאן רעדן ענגליש. פארוואס אַ שטייגער איז עס ביי זיי אַנגעלייגט? זיי ווייסן נישט. נאָר אַז זיי דערהערן ווי זייער טאכטער לאהטשע טוט אַ זאָג עפעס אין ענגליש מיט דעם אמתן פאַנפען פון נאָז און מיט דעם פינקטלעכן פאַרקאטשען פון איר צינגל, ווערן זייערע הערצער פּוּק מיט פרייד. עס איז פאַרט ענגליש. עפעס אַן איידל לשון, און נישט גויאיש. און אַז זי איז אַלט געוואָרן פּופּצן יאָר האָט מען איר אַנגעטאָן אַ לאַנג קליידל, און זי האָט אויפּגעהערט צו גיין אין גאַס זיך שפּילן מיט קינדער, און האָט אַנגעהויבן העלפּן דער מאַמען אין שטוב. נאָר זי האָט געזען, אַז עס איז נישטאָ וואָס צו העלפּן. דער מאַמען אין שטוב. וואָרים דער טאַטע איז אַ גרויסער אַרעמאַן, און וואָס זי וויל קויפּן אין שטוב אַריין קאָן זי נישט, וואָרים עס איז נישטאָ פאַרוואָס. איז זי דאָך אַ מיידל, קאָן זי נישט איינרוען. מאַמע, זאָגט זי, איך וועל גיין אַרבעטן. וועסט נישט גיין. איך וועל יאָ גיין. אַז איך זאָג ניין, וועט זיין ניין! אַ מאַמען פּאַלגט מען. און אַז איך וועל פּרעגן ביים טאַטן און דער טאַטע וועט מיר הייסן? יאָ, דעמאָלט איז עפעס אַנדערש. דער טאַטע האָט זיך געקרימט און געקרימט און געזאָגט, אַז אויב זי וויל, קאָן זי אָנהייבן אַרבעטן, נאָר ביי עפעס אַן איידעלער אַרבעט.

איז לאה געגאנגען און זיך אַנגעגעבן אין אַ פאַבריק, וואו מען מאַכט בייטעלעך. קליינע בייטעלעך און גרויסן בייטלעך. זי פאַרדינט שוין גאַנץ נישקשה. זי ברענגט אַהיים דאָס קאַנווערטל און גיט עס אַוועק דער מאַמען. די מאַמע טראָגט דאָס קאַנווערטל מיט לאהס האַרעוואַניע אין אַ באַנק אַריין און זאַמלט דאָס געלט פאַר איר טאַכטערס נדן. לאה, פאַרקערט, וואָלט בעסער געוואָלט, אַז די מאַמע זאָל אויסגעבן דאָס געלט, וואָס זי פאַרדינט, אויף דער שטוב. נדן, זאָגט זי, באַדאַרף איך נישט. זי ווייסט, וואָס זי זאָגט. לאה איז אַ שיינ מיידל. זי ווייסט שוין דערפּון. זינט זי האָט אַנגעהויבן אַרבעטן אין דער פאַבריק, האָט זי דערוואוסט זיך, אַז זי איז אַ שיינ מיידל. זי איז אויך אַ ביסל באַלעזן. אין אַוונט זיצט זי תמיד מיט אַ בוך אין האַנט און שלינגט

בלאט נאך בלאט. דאס לייענען איז ביי איר אזוי באטעמט, פונקט ווי דאס עסן. א סך מאָל וואָלט זי נישט געגעסן און בעסער געלייענט. אזוינע שיינע ביכלעך דאָ אין אַמעריקע. זי לייענט איבער אַ ביכל און דערציילט דער מאַמען און שבען וואָס אין ביכל שטייט. און די מאַמע מיט שבען קוקן זיך איבער און טראַכטן מסתם, אַז זיי וואָלטן אויך געלייענט, ווען זיי וואָלטן געקאָנט. אין אַט די ביכלעך זיינען פאַראַן מיידלעך זייער שיינע, און לאה שפילט זיי איבער אין לעבן. און עס דאַכט זיך איר, אַז זי איז שענער פון זיי אַלעמען. וואָרים זי האָט מען נאָך נישט געזען. אַזאַ געפיל האָט זי, אַז קיינער האָט זי נאָך נישט געזען. אין יענעם טאַג, ווען מען וועט זי שוין דערזען, וועט עפעס אויסערגעוויינלעכס געשען. זי איז זיכער אין דעם. זי האָלט ביי זיך אינע-ווייניג אַ סוד, וואָס אויב די וועלט וועט אים דערוויסן, וועט אפשר די וועלט זייער שייך ווערן. זי אַליין ווייסט אויך נישט, וואָס דאָס איז, אָבער אַזאַ געפיל האָט זי. און זי האָט נישט מיט וועמען פון דעם איבערצורעדן. זי פאַלט פון צייט צו צייט אַן אויף איינעם פון די קליינע ברידערלעך און דריקט אים צו זיך און קושט אים אזוי באַטעמט, פשוט אים אויפצועסן.

אין פאַבריק פועלט זי אַלץ, וואָס זי וויל. אַט שפאַרט זי זיך איין, אַז זי וויל נאָך פופציק סענט אויף דער וואַך, גיט מען איר. אַן אַנדערש מאָל נעמט זי זיך אַן פאַר אַן אַנדער מיידלס קריוודע און געווינט. זי וואָלט געקאָנט האָבן די לייכטסטע אַרבעט, נאָר זי וויל נישט זיין פון די מיידלעך, וואָס מען זאָל טייטלען אויף איר מיט די פינגער. סיי-ווי קוקן די מיידלעך קרום אויף איר. מען רופט זי אין שאַפּ מיט דעם צונאַמען: „דאָס שיינע פנימל“. עס איז טאַקע שייך צו פאַרמאָגן אַ שייך פנים. אָבער אַז זי ווייסט, אַז מען קוקט קרום אויף דעם, פילט זי ווי צו נעמען סאַזשע און זיך אויסשמירן דאָס פנים. אָבער זי טוט עס נישט. וואָרים עס איז פאַרט שייך. און בסך הכל זיינען נאָר די מיידלעך נישט צופרידן.

אין לאהן איז דאָס מיידלשע אויפגעשטאַנען אומדערוואַרטעט. זי האָט אַפילו געוואוסט שוין אַ סך זאַכן, נאָך אַרומלויפנדיק אין גאַס צווישן די קינדער, אָבער דאָס אמתע מיידל איז ערשט געבוירן געוואָרן, ווען די מאַמע האָט איר געהייסן אַנטאָן אַ לאַנג קליידל. ערשט דעמאָלט האָט זי זיך אַנגעהויבן שעמען מיט אירע נאַקעטע הענט פאַר דעם אייגענעם טאַטן. און אויב דער טאַטע האָט איר אַמאָל געגעבן אַ קניפּ אין באַק פאַר ליבשאַפט און אירע באַקן האָבן זיינע פינגער געטאַן אַ בריי, איז לאה דערנאָך געווען אזוי ווי צעמישט און נישט געוואוסט מיט וואָס צו פאַרשטעלן דעם וועג צו אירע אינעווייניקסטע געדאַנקען, אַז דער טאַטע זאָל זיי נישט זען.

אַט אזוי איז דאָס געגאַנגען. דער שוחט איז געווען אַ מענטש פול הלצה.

זיין קענטעניש און זיין לערנען האבן אים אבער נישט געמאכט קליגער. ער איז געווען א ביסל באריש און ווינציקער נאך פראקטיש. ער האט געוואוסט, אז אפילו צו זיין א שוחט, באדארף מען האבן שכל, אבער אין וואס עס באַ שטייט דאָס האָבן שכל, האָט ער נישט געוואוסט. ער האָט אַלץ געלאָזט אויף גאָטס באַראַט. ער איז געווען אַ גרויסער בעל־בטחון. אין אַמעריקע וואַלט ער אויך געלעבט מער פון בטחון, נאָר עס האָט צוגעטראָטן שוין ביז צום האַלדז. איז ער געוואָרן אַ פעדלער. אזוי האָבן לאַנדסלייט געראַטן. זיי האָבן געזאָגט, אַז פעדלעריי איז נישט קיין בושע. כמעט אַלע גבירים זיינען דאָ פריער געווען פעדלער. אברהם פילט אַבער, אַז דאָס טראָגן פון דעם קויש איז אַ דערנידערונג פאַר אים. מען באַהאַנדלט אים גראַב. מען מיינט, אַז ער האָט גאָר קיין נשמה נישט. ער שטייט זיך אויס יעדן טאָג אַלערליי בושות. און אין אָונט, ווען ער קומט אַהיים און טוט אַ קוק אויף זיין שטוב, דער אַרים־ליידיקער און דער פולער מיט קינדערלעך, פאַרגעסט ער אין אַלע בושות. ער נעמט אַן אַלץ מיט ליבשאַפט און האָט בטחון, אַז ער וועט נאָך דאָ ווערן צוריק אַ שוחט. דאָס לאַנד איז נאָך ניי, יידן קומען אַהער פון אַלע עקן וועלט און מיט דער צייט וועט דאָ זיין אַ יידישע שטאָט.

— אַט וועט איר זען, ר' מאַניס, — זאָגט ער מאַניסן אין איינעם פון

זייערע געמייטלעכע שמועסן, — וואָס דאָ וועט ווערן.

— עס איז שוין, — זאָגט מאַניס. — ווינציק יידן זיינען דאָ פאַראַן? אַבער

וואָס איז אמת, איז אמת, די יידן דאָ וועלן זיך אויסשמדן. נעמט מיין וואָרט.

— חלילה־וּחַס, — מישט זיך אַריין שבע. — אונדזערע יידן, שפּילסט

זיך מיט אונדזערע יידן! וואו מען גייט, הערט מען רעדן יידיש. קלויזן זיינען

דאָ פאַראַנען. אפילו אַ ישיבה. יידן זיצן און לערנען תורה. און מען גיט

אַכטונג אויף כשרות. און האָסט געזען ווי יידן האָבן געבויט סוכות? דו אַליין,

מאַניס, האָסט געגעסן אין אַ סוכה. ניין?

— און די מלחמה מיט די איירישע באָמס? — האָט מאַניס דערמאַנט

שבען.

— געהאַט אַ מלחמה? — פּרעגט דער שוחט אַ פאַראינטערעסירטער.

— ניין, ניין, מיר וועלן נישט האָבן! — שאַקלט ביטער מיטן קאַפּ מאַניס.

— די איירישע באָמס. כווייס, וואָס פאַר אַ ברואים דאָס זיינען. זיי האָבן נאָר

געוואַלט וואַרפן שטיינער אין דער יידישער יויך אַריין. מילא, אין דער יויך

איז ווי אין דער יויך, אַבער די שטיינער האָבן גראַד געטראָפן אין קאַפּ אַריין.

נח, נח, זיינען אונדזערע יידלעך אויך נישט קיין לעמעשקעס. איז מען אַרויס

און עס איז געוואָרן אַן אמתע מלחמה. פענצטער זיינען צעבראַכן געוואָרן,

די שטריק אויף וואָס מען הענגט גרעט, זיינען אַפגעשניטן געוואָרן און בלוט

האָט זיך געגאָסן. איבער וואָס? איבער אַ יידישער סוכה. מיינט איר דאָך, אַז אונדז יידן ליגט די סוכה אין קאָפּ? האָט איר אַ טעות. אָפּגעגעסן און זיך אָפּגעשלאָגן, איז מען אַוועק און אָפּגעווישט די ליפּן און פאַרגעסן, אַז מען איז יידן.

— פּונדאָנען וויסט איר, אַז מען האָט פאַרגעסן? — פּרעגט דער שוחט

טאַמעוואַטע.

— יא, פּונדאָנען וויסטו? — האַלט אונטער שבע.

— איך ווייס, איך ווייס. וואָס ווילט איר מיר דערציילן, אַז דאָ שמעקט ווי אין אַ יידישער שטאָט? — איז מאַניס געוואָרן אַ צעקאָכטער. — אין אַ יידישער שטאָט, אַז עס קומט שבת שמעקט דאָרט מיט שבת. אַלע ימים טובים האָבן געהאַט זייער אייגענעם גוטן ריח און די גאַנצע שטאָט האָט געשמעקט מיט דעם דאָזיקן טאַג.

— דאָס איז אמת. — גיט זיך דער שוחט אונטער.

— און די קינדער די יידישע וואַקסן גוים, — זאָגט מאַניס מיט ווייטיק.

— דאָס איז אמת. — גיט זיך ווידער דער שוחט אונטער.

— זאָגט איר מיר, אַז מען וועט באַדאַרפן אַ שוחט. — לאַכט מיט גאַל

מאַניס, — אַ שוחט...

— וועלן מיר פעדלעווען. — זאָגט דער שוחט מיט הכּנעה.

— הערט אים נישט. — נעמט זיך אָן שבע אַמעריקעס קריוודע. — ווי

ער וויל אַזוי רעדט ער. אַז ער וויל שרייבט ער שוין אַ שולחן-ערוך מיט דינים פאַר אַמעריקע, און אַז ער וויל, איז דאָ גאָר נישטאַ.

מאַניס האָט אָנגעקוקט שבען מיט פאַרוואָרף. ער האָט אַ טראַכט געטאַן,

אַ פאַר אַ פרוי טאָר מען גאַרנישט דערציילן, וואָרים זי קאָן דיך אַמאָל מיט

אַ וואָרט אומגליקלעך מאַכן. ער האָט אָבער זיך געמאַכט ווי נישט אים מיינט

מען. ער איז געבליבן שטיל. און ווי זיין טבע איז געווען, שוין מער גאַרנישט

גערעדט. כאַטש דער שוחט איז געזעסן און דערמאַנט מאַניס, אַז ער האָט

נאָך נישט געענדיקט זיין מעשה מיט דעם חזיר. מאַניס האָט געשאַקלט מיטן

קאָפּ און דער שוחט האָט דערציילט די מעשה מיט דעם חזיר ביז צום סוף,

ווי אַזוי מען האָט אויסגעטראַכט אין סעלאַפקעוויץ אויף אים אַ שם-רע, אַז

ער האָט געשלאָגן דעם חזיר מיט איינעם פון זיינע חלפּים...

מאַניס האָט געהערט און געשוויגן. ער האָט נאָר געטראַכט וועגן זיך

און זיך געשטראַפּט. פאַרוואָס ער האָט גאָר דערציילט שבען וועגן דעם שולחן-

ערוך און זיך צוריק געשטראַפּט פאַר דעם, וואָס ער איז ברוגז אויף שבען.

אַז דער שוחט איז אַוועקגעגאַנגען, האָט מאַניס געזאָגט צו שבען

שטילערהייט:

- פארוואס דערציילטו מיינע סודות?
 — וואס פאר א סודות? — פארשטייט נישט שבע.
 — מיט מין שולחן-ערוך...
 — פונדאנען ווייס איך, אז עס איז א סוד?
 — זאלסטו וויסן, אז עס איז א סוד.
 — א סוד . . .
 — יא.
 — פאר וועמען האסטו מורא?
 — פאר קיינעם נישט. אט אזוי, עס איז א סוד.
 — אויב א סוד, וועל איך וויסן פון היינט אן.
 — זאלסטו וויסן, — ווארנט זי מאַניס מיט א פינגער.

29

דזשייקאָבס' מלוכה

דאָס, וואָס מאַניס האָט געמאַכט אַ שווייג וועגן די קאַרבן אויף זיין טיש, האָט „דעם רויטן“ גאַרנישט געשמעקט...
 די אַרבעטער אין דזשייקאָבס' פּאַבריק האָבן צווישן זיך געהאַלטן אין אַפּמאַכן אַ געהיימע פּאַרבינדונג. עס איז געטאַן געוואָרן אזוי געהיים, אַז אי דייוו, דער אַנטרייבער, זאָל נישט וויסן, אי דער באַלעבאַס, דזשייקאָבס, זאָל אויך נישט וויסן. און אזוי ווי די פּאַבריק איז אַלע מאָל געווען אַפּגעהיט פון דייוו, אַדער דזשייקאָבסן מיט דייוו, האָבן די אַרבעטער זיך באַדאַרפט רעכענען מיט שוועריקייטן. זיי האָבן זיך געמוזט צונויפּרעדן דורך צייכנס פון איין אויפּגעהויבענעם פינגער, אַדער אַ טיפקע פון אַ פּוס.
 די געהיימע פּאַרבינדונג פון די אַרבעטער איז באַשטאַנען אין דעם: אַז אזוי ווי אַלע אַרבעטער דאָ אין פּאַבריק האָבן נאָר גענוג אַרבעט פון זייער-ט-וועגן אַליין, און אויב דזשייקאָבס זאָל נאָך פּרוואוון אַרייננעמען אַנדערע אַר-בעטער, וועט שוין דעמאָלט נישט זיין גענוג אַרבעט פאַר אַלעמען, דערפאַר מוזן אַלע אַרבעטער אין דזשייקאָבס' פּאַבריק זיך אַפּשמועסן אזוי ווי ברידער צווישן זיך און נישט לאָזן, אַז דזשייקאָבס זאָל אַרייננעמען נייע מענטשן.
 „דער רויטער“ האָט געוואוסט, אַ אויב מען וועט די פּאַרבינדונג טאַקע דורכפירן, וועט דאָך מאַניס אויך זיין צווישן די פּאַרבינדעטע. און מאַניסן האָט ער אזוי פיינט. מאַניס איז דאָך זיין קאַנקורענט. צו-וואָס טויג אים

דא מאַניס? קאָן ער דען אליין נישט טאָן די גאַנצע אַרבעט דאָ אין פאַבריק? זיי, די איבעריקע חברה, די שטעפערס, די פרעסערס — זיי איז גוט! זיי אַרבעטן פון וואָך. אַבער אים איז אַ ווייטיק. ער אַרבעט פון שטיק. אז ער וויל, טוט ער זיך אַ וואָרף און „וואַרפט“ אַרויס נאָך עטלעכע טויף העמדער. פאַרוואָס זאָל דאָ זיין מאַניס? „דער רויטער“ איז אַבער געווען אַ דיפלאַמאַט. זאָגן אָפּ, אז ער איז קעגן מאַניסן, האָט ער נישט געוואָלט. דעמאָלט וועלן דאָך די אַרבעטער זאָגן צו אים: אויב דיר איז דאָ ענג, קאַנסטו אַוועקגיין. „דער רויטער“ וויל אַבער, אז מאַניס זאָל אַוועקגיין. האָט ער, „דער רויטער“, אַזוי לאַנג געטראַכט, ביז ער האָט זיך דערטראַכט. ער האָט געהערט דער-צוילן, אַז אין ניו-יאָרק איז דאָ אַזאַ חברה באַנדיטן, וועלכע הייסט מיט דעם נאָמען „דריי קאַרבן“. און די דאָזיקע באַנדיטן קוקן נאָך אַ מענטש, וועמען זיי קלויבן אויס צו פאַראומגליקן. און אז זיי קאַרבן אויס דריי קאַרבן אויף יענעם טיר. און דעמאָלט ווען זיי מאַכן שוין די דריי קאַרבן אויף אַ מענטשנס טיר, מעג שוין דער מענטש זיך אַנגרייטן און באַצייטנס אָפּזאָגן וידוי, וואָרים קיין לעבעדיקער וועט ער שוין לאַנג נישט בלייבן. „דער רויטער“ האָט גע-פרוואווט זיין מזל. ער וועט מאַכן דריי קאַרבן אויף מאַניסעס טיש. מאַניס וועט דערזען און מסתם פרעגן דייוון. וועט דייוו אַ קוק טאָן און דערזען די דריי קאַרבן. דייוו ווייסט, וואָס דאָס מיינט. וועט ער זאָגן מאַניסן אַזוי: מיסטער, גייט אַהיים און באַהאַלט זיך. מיסטער, גייט אַהיים און באַהאַלט איך!...

מאַניס האָט גראַד געזען די דריי קאַרבן אויף זיין טיש, האָט ער אַבער גאַרנישט געזאָגט. ער האָט געשוויגן. וואָס אַרט עס מאַניסן, זאָל זיין קאַרבן אין טיש. און אז מאַניס האָט געשוויגן, האָט דאָך „דער רויטער“ אויך געמוזט שוויגן.

„דער רויטער“ האָט זיך אַזוי געטראַכט: איך וועל וואַרטן און זען, וואָס דאָ וועט זיין.

דערביי האָט ער הינטנאַרומעט נאָכגעשמעקט מאַניסן. אַלע אַוונט, ווען מאַניס איז געגאַנגען אַהיים פון דער אַרבעט, איז אים דער רויטער נאָכ-געגאַנגען פון הינטן. דער רויטער האָט ערשטנס געוואָלט זען: צי מאַניס פּרוואווט נישט זיין מזל ערגעץ אין אַן אַנדער פאַבריק. צווייטנס: וואו מאַניס וואוינט. און דריטנס, מיט וועמען מאַניס איז באַקאַנט: צי האָט מאַניס פריינט, אָדער דערוואַקסענע קינדער. דער רויטער האָט אַזוי אַ לאַנגע צייט נאָכגעשמעקט מאַניסן און געזען, אז ער קאָן גאַרנישט אַנשמעקן. אַליי, וואָס ער האָט געוואוסט, איז, אז מאַניס וואוינט אין 118 דילענסי סטריט. דאָס אליין וועט אים אפשר מיט דער צייט צונאָך קומען. אַבער דערווייל האָט

ער געשוויגן וועגן דעם. דער רויטער האט פארמאגט אזא קראפט, א ביזע, אין זיך, אז ער האט געקאנט זיך אליין אפנארן און נישט אויסזאגן זיך אליין, וואס ער האט פארטראכט אויף שפעטער.

און ווי שוין פריער געזאגט, האבן די ארבעטער זיך געוואלט צונויפנעמען און מאכן צווישן זיך א געהיימען אפמאך. די ארבעטער האבן נישט געוואוסט, וואס דער רויטער טראכט וועגן מאניסן. די באציאונגען פון אלע ארבעטער צו מאניסן, זיינען שוין כמעט געווען אזוי ווי צו אן אלטן ארבעטער. נישט קוקנדיק, וואס מאניסן איז געווען א נייער מענטש דא אין פאבריק; און אויך נישט קוקנדיק אויף דעם, וואס מאניסן האט זיך געהאלטן א ביסל פונדערווייטנס. פארקערט, דאס, וואס מאניסן האט זיך געהאלטן פונדערווייטנס, האט נאך מער גוטס געטאן מאניסן. און אז מען האט באדארפט מאניסן געבן צו לאזן הערן וועגן דעם, אז די ארבעטער ווילן זיך באווארענען, האט מען צו אים געמוזט שיקן א פאר ווערטער מיט א מענטש.

און וועמען קלויבט מען אויס? דעם רויטן. מען זאגט צום רויטן, ער זאל מאניסן איבערגעבן, אז אלע ארבעטער אין שאפ ווילן זיך באווארענען. דעם רויטן איז נישט-גוט געווארן ביז צום חלשן. אים הייסט מען, אז ער זאל זאגן מאניסן... פון אנהייב האט ער נישט געוואלט איבערנעמען אזא שליחות. אבער אזוי ווי מען האט אים זייער צוגערעדט דערצו, האט ער זיך געלאזט איבעררעדן. און טאקע באלד הנאה געהאט דערפון, וואס ער וועט קאנען אפנארן אי די ארבעטער, אי מאניסן.

ווארים, אינעווייניק ביי זיך האט דער רויטער געלאכט פון ביידע, אי פון די ארבעטער, אי פון מאניסן. דאס איז געווען ביי אים אזא געוואוינהייט: ביי זיך אינעווייניק אפצולאכן פון איטלעכן, ווארים ער האט איטלעכן פיינט געהאט. און מאניסן האט ער קיינמאל נישט געזאגט דאס, וואס מען האט אים געהייסן זאגן, ער האט אזוי געטאן: אין א טאג ארום איז ער געקומען צו די ארבעטער און זיי איבערגעגעבן, אז ער האט יא געזאגט מאניסן.

— וואס האט מאניסן געענטפערט? — האט מען ביים רויטן געפרעגט.

— גארנישט. ער האט געשוויגן, — האט דער רויטער דיפלאמאטיש געזאגט.

אין פאבריק איז פאר די ארבעטער דעמאלט געווען זייער שווער און אוממעגלעך צו רעדן. דייוו האט שטארק אפגעהיט די ארבעטער. ווארים מען האט געדארפט ענדיקן עטלעכע טויז העמדער, איבער וועלכע די ארבעטער האבן געמוזט ארויסווייזן, וואס זיי קאנען און אריינלייגן אין יעדן שטיקל ארבעט זייער שענסטע מלאכה. די דאזיקע העמדער זיינען געווען נאר פאר

א „פראבע“. דזשיקאבס האט געוואלט אַנשפארן מיט זיינע העמדער ערגעץ אויף בראָדוויי.

דאָס וואָרט בראָדוויי האָט אַרומגעשוועבט אין דער לופט פֿון שאַפּ און געדריקט דאָס געמיט. בראָדוויי!... עס איז גרינג אַרויסצורעדן: בראָדוויי!... אויב די „פראָבע“ וועט זיי געפעלן, וועט יענער סוחר פֿון בראָדוויי אָנהייבן צו קויפֿן ביי דזשיקאָבס, וועט דזשיקאָבס ווערן אַ גרויסער פּאַבריקאַנט. ער וועט אפשר אַליין אויך זיך אַריבערציען פֿונדאַנען, פֿון דער „איסט־סייד“ קיין בראָדוויי... און אַז עס וועט ביי דזשיקאָבסן ווערן ליכטיק, וועט דאָך די אַרבעטער אויך ווערן ליכטיק אין די אויגן. דזשיקאָבס וועט באַצאָלן העכערע פֿרייזן פֿאַר מלאכה, און אין שאַפּ וועט זיין מער ליכטיק, וואָרים אויף בראָדוויי איז דאָ גרויסע פּענצטער. און גלאַט אַזוי איז שוין בעסער צו זיין אַן אַרבעטער אויף בראָדוויי... הכלל, ס'האָט זיך גערודערט מיט בראָדוויי... די „פראָבען“ האָט מען געמוזט אויפֿנייען און פֿרעסן און צונויפֿליגן מיט גרויס דר־אַרץ, און דייוו האָט געהיט יעדן אַרבעטער. און אַפֿילו דזשיקאָבס אַליין האָט זיך נישט געוואָלט פֿאַרלאָזן אויף דייוו. ער, דזשיקאָבס, האָט אַליין אַכטונג געגעבן אויף דער אַרבעט פֿון די פֿראָבען.

עס איז געווען אָנהייב ווינטער. און די „פראָבען“־העמדער, וואָס דזשיקאָבס האָט צוגעגרייט, זיינען שוין געווען זומערדיקע, פֿאַר דעם קומענדיקן פֿרילינג און זומער. און דאָס זומערדיקע אין די העמדער האָט זיך געפֿונען אין דעם קאַליר פֿון די ליוונט. אין אַנדערע זאָכן איז דאָס זומערדיקע העמד געווען פֿונקט אַזוי, ווי די ווינטערדיקע. דזשיקאָבס האָט איינגעפֿירט, אַז ביי אים אין פּאַבריק האָט מען נאָר געמאַכט אַ העמד מיט אַ קאַלנער, אַ צוגעגרייטן דזשיקאָבס האָט פֿיינט געהאַט די אַמעריקאַנער העמדער, וואָס מען האָט באַ־דאַרפט צושפּיליען דעם קאַלנער באַזונדער. זיין אידייע איז געווען, אַז מען פֿאַרלירט אַ סך צייט מיט דעם, וואָס מען דאַרף צושפּיליען אַ קאַלנער. זיין העמד, וועלכעס האָט שוין אַ קאַלנער אויף זיך, טוט מען אָן און מען פֿאַר־קנעפֿלט און מען איז שוין פֿאַרטיק אַרויסצוגיין אין גאַס. עס איז געווען נאָך איין אורזאָך, פֿאַרוואָס דזשיקאָבס האָט געמאַכט העמדער מיט צוגענייטע קעלנער: אַ פֿערזענלעכע. ער אַליין האָט פֿאַרמאַגט אַ נידעריקן האַלדז. און, אַז ער האָט באַדאַרפט צושפּיליען דעם אַפּגעטיילטן קאַלנער, פֿלעגט אים דאָס אַנקומען מיט שווייס און מיט מאַטערנישן, און עס איז נישט אַזוי גרינג דזשיקאָבסן אַנגעקומען, איידער ער האָט זיין „העמד מיטן קאַלנער“ געקאָנט פֿאַרקויפֿן.

דזשיקאָבס איז געקומען קיין אַמעריקע מיט זיין ווייב, באַלד נאָך זיין חתונה, פֿון גאַליציע. דאָ האָט ער זיך שטאַרק געפֿלאַגט און געטאָן אַלערליי

זאכן און נישט געוואלט גיין אין א שאפ. אין א שאפ, האט ער געזאגט, זאל „יענער“ ארבעטן. ער האט געפעדלט מיט אלערליי זאכן, ביז ער האט דורך א צופאל איינמאל אפגעקויפט העמדער, פון נאך א שרפה. די העמדער זיינען געווען פארנעצט און א ביסל פאררויכערט. ער האט די העמדער אהיים געבראכט און ער מיט זיין ווייב האבן גענומען ארבעטן איבער די דאזיקע העמדער, ביז זיי האבן פון זיי געמאכט א שטיקל לייט. דזשייקאבס האט זיי דערנאך פארקויפט און גוט פארדינט. און אז ער האט געזען, אז עס איז א גוטער מסת, האט ער געקויפט א שטיק לייונט און געבראכט אהיים. ער האט געשיטן, נאכקונדיק נאך אן אנדער העמד, און זיין ווייב האט גענייט, און אזוי ווייטער. ביז ער האט זיך מיישב געווען און אויסגעליידיקט אין חדר טאקע ביי זיך אין שטוב און אריינגעשטעלט איין מאשין און דערנאך א צווייטע און דערנאך א דריטע און אזוי ווייטער. ביז יענץ צימער איז שוין געווארן קליין. און דזשייקאבס האט גענומען א נייע דירה מיט גרעסערע צימערן, און אפגעזונדערט צוויי צימערן פאר ארבעט און א קיך מיט א שלאף-צימער פאר זיך. דזשייקאבס האט אליין נישט געוואוסט, ווי אזוי עס איז געשען, אבער ער איז געוואקסן. זיינע הויפט-מעלות, מיט וועלכע ער איז געקומען פון יענער זייט ים, זיינען אים דא שטארק צונאך געקומען: זיין פינקטלעכקייט און זיין ארנטלעכקייט. שוין גאר פון אנהייב, ווען ער האט נאך ארומגעטראגן א פאק מיט העמדער אויף זיינע פלייצעס און געקלאפט אין אלע טירן, צי די באלע-באסטע וויל קויפן א העמד פאר דעם באלעבאס — שוין דעמאלט האט מען אומעטום געוואוסט, אז דזשייקאבס איז אן ארנטלעכער מענטש און א פינקטלעכער, און אזוי איז ער פארבליבן ביז איצט, ווען עס ארבעטן ביי אים שוין נאענט צו צוואנציג מענטשן. איצט, ווען ער איז שוין א שטיקל גביר און וואלט שוין געקאנט זיך פארגינען צו זיין — גיין, קאן ער אבער נישט זיין אנדערש. ער האט זיך יא געביטן פון אויסנווייניק, מען דערקענט שוין אין אים, למשל, ווען מען טוט נאך א קוק אויף אים, אז ער איז רייך. זיין אויס-געגלייכטקייט; זיין שטאלצער טריט; זיין ווייס-לויטערע הויט פון פנים, האלדז און נאקן און הענט; זיין דינטשיק, זיס שמייכלע, וואס בשעת ער טוט עס, צערופן זיך א ביסל זיינע ווינקלדיקע ליפן; זיינע קליידער, וואס מאכן אויף איינעם דעם איינדרוק, אז זיי קאנען גאר קיינמאל נישט צעריסן ווערן — ביי א גביר רייסט זיך נישט.

און נישט קוקנדיק אויף דעם אלעם, וואוינט דזשייקאבס מיט זיין ווייב און זיינע צוויי קינדער נאך אין שכנות מיט זיין פאבריק. דאס אליין גיט אים צו אזוי פיל השיבות אויף עללען סטריט. מענטשן זאגן אזוי: „זעט נאך, אזוינער, און רייסט נישט אויף יענעם אויגן.“

אבער נישט צוליב דעם, אז ער זאל נישט אויפרייסן יענעמס אויגן, וואוינט דזשייקאבס אין שכנות מיט זיין פאבריק.

דזשייקאבס איז אַ ביסעלע קאָרגלעך. אמת, ער האָט אַליין געאַרבעט אויף זיין יעדן גראַשן, און זיין ווייב, וועלכע איז נאָך קאָרגער פון אים, האָט אויך געאַרבעט אויף יעדן גראַשן. אַבער וואָס אמת איז אמת — קאָרגע זיינען זיי ביידע.

און אז זיי זיצן אַמאַל שפּעט אין אַוונט אין קיך ביי אַ גלאַז קאַווע און מען שמועסט וועגן היימישע זאַכן און מען הייבט אָן צו מאַכן חשבונות, ווי אַזוי אַפּצוטיילן דעם שאַפּ פון דער היים, דערשרעקן זיי זיך ביידע פאַר די ציפּערן, און מען באַשליסט ווייטער אַזוי דאָ, אין עללען סטריט, צו בלייבן. דאָ קענען זיי אַיטלעכען און אַיטלעכער קען זיי. דאָ איז פאַר די קינדער זייער נאַענט די שול; דאָ איז עפעס אַזוי באַקוועם; דאָ האָט מען נישט מורא אַ נאַכט איבער צושלאָפּן. דאָס לעצטע איז אַ שטאַרקער באַווייז, אַ דזשייקאָבס טאָר זיך פונדאַנען נישט רירן. די פאַבריק באַזונדער און דאָס הויז באַזונדער — זאָל גאָט היטן.

נאָר אַזוי ווי ער, דזשייקאָבס, רוקט זיך צו בראַדוויי — אויב די פּראָבן וועלן געפּעלן, און זיי וועלן ביי אים אָנהייבן צו קויפּן, אַט יענע בראַדווייער סוחרים, — איז שוין קלאָר, אַ דזשייקאָבס וועט אפשר מוזן אויך טאָן אַ טריט אַריין אויף בראַדוויי.

אייגנטלעך חלשט ער און אויך זיין ווייב, אַז מען זאָל אַריין אַהיין, אויף בראַדוויי. דאָרט וועט זיין גאָר עפעס אַנדערש. און טוט ער נאָר אַ טריט אויף בראַדוויי...

אבער דזשייקאָבס האָט מורא אַפּילו גוט צו טראַכטן וועגן אַט דעם, וואָרים ער ווייסט נאָך נישט, ווי אַזוי די פּראָבן וועלן אויסנעמען און ער האָט פיינט צו בויען שלעסער אינדערלופּטן. אַזוי אויך זיין ווייב, וועלכע הייסט מיני. אַז עס וועט קומען דערצו, וועלן מיר נישט שלאָפּן, זאָגט מיני.

און ביי זיי אין שטוב איז באמת געווען אַזוי ווי אַ צוגעדעקטער טאַפּ. מיני גלויבט אַזוי שטאַרק אין דזשייקאָבסן און זי ווייסט, אַז זי האָט זיך אויף וועמען צו פאַרלאָזן. דזשייקאָבס ווייסט, אַז זיין ווייב גלויבט אין אים, און ער האָט זי דערפאַר זייער ליב. אַז ער פאַרטראַכט אַבער עפעס, קומט ער נישט אַהיים צו זיין ווייב איר דערציילן און זיך מיט איר ראַטן, נאָר פאַר קערט, ער פאַרטראַכט און טוט, און דערנאָך, אַז עס איז שוין אַפּגעטאָן, קומט ער אַהיים און דערציילט זיין מיני. און אַזוי ווי קיין שום דורכפאַל האָט ער נאָך דערווייל אין זיין פאַבריק נישט געהאַט, הייסט עס שוין במילא, אַז ער איז

א קלוגער. דאָס, וואָס ער טוט, איז פול מיט חכמה און מען מעג זיך אויף אים פאַרלאָזן.

מיני מישט זיך דערפאַר נישט אין איר מאַנס פאַבריק, כאַטש די טיר פון זייער היים איז תמיד אָפן אין דער פאַבריק אַרײַן, אַזוי, אַז מען קאָן זען פון דער היים, וואָס עס טוט זיך אין דער פאַבריק, אָדער פאַרקערט, מען קאָן זען פון דער פאַבריק, וואָס עס טוט זיך איבערווייניק אין דזשיקאַבס' היים. די היים האָט ביי דזשיקאַבסן, ווי אויך ביי זיין ווייב, מיני, פאַרנומען זייער אַ קליין אַרט. עס איז נישט געווען די רחבותדיקע היים, וואָס עס איז ביי מענטשן אָנגענומען ליב צו האָבן; און איבערהויפט ביי מענטשן פון דזשיקאַבס' שטאַנד. דזשיקאַבס אַליין איז געווען אַזוי פאַרטאָן אין זיין גע- שעפט, אַז ער האָט אַפילו אין חלום געקויפט לייוונט און פאַרקויפט העמדער. זיין קאַפּ איז געווען פאַרנומען מיט דעם, ווי אַזוי מען זאָל קאַנען וואָס מער העמדער אויסשניידן פון אַ שטיק לייוונט. ביי אים אין קאַפּ האָט זיך תמיד געשפּרייט לייוונט, אָדער אין דער לענג, אָדער אין דער ברייט און אַמאָל סקאַסע. ער איז מער געווען אין פאַבריק, ווי אינדערהיים, כאַטש פון דער פאַבריק ביז זיין היים איז אינגאַנצן געווען אין שוועל אַריבערצוגיין. אַז עס פלעגט אָנקומען צוועלף אַזיגער, די שעה פון רו, איז דזשיקאַבס גראַד דעמאָלט זייער אָפט נישט געווען אינדערהיים, און פאַרנאַכט, נאַכדעם ווי אַלע אַרבעטער זיינען שוין לאַנג געווען אין זייערע היימען, האָט ערשט דזשיי- קאַבס געפונען אַרבעט אין פאַבריק פאַר זיך. זיין ווייב פלעגט אים קוים אַרויסרייסן פון דער אַרבעט און אים אַריינעמען אין קיך אַרײַן, אָפצוועסן דאָס ביסל וועטשערע. דערנאָך האָט ער ליב געהאַט זיך אַוועקצוזעצן מיט די ביכער ביים קיך־טיש און פאַרשרייבן וויפיל די אַרבעטער האָבן אויסגעאַרבעט און וויפיל מען האָט פאַרקויפט. ער האָט געפירט זיינע חשבונות מיט זיין אייגענער האַנט און אויף זיין פשוטן וועג. יענעם איז ער שולדיק אַזויפיל. און אים קומט ביי יענעם אַזויפיל. עס וואָלט פאַר אַ זייטיקן געווען שווער צו דערגיין ביז צום לעצטן אונטערצי, וואָרים אין קיין שול פאַר בוכהאַלטערס איז דזשיקאַבס נישט געגאַנגען. ער האָט געקאַנט שרייבן „נעמען“ אויף ענגליש און ציפער. זיינע ציפערן זיינען געווען מאַדנע און אומגעלומפערטע. אַ זיבן האָט ער געשריבן אַזוי ווי אַן איינס, און זיין „ניין“ האָט אָפט אויס- געוויזן ווי אַ צען. וואָרים ער האָט דאָס קעפל פון „ניין“ תמיד געמאַכט אַזוי ווי אַ באַזונדער רינגל און דאָס פיסל פון דער „ניין“ האָט ער געצייכנט אויף דער לינקער זייט. אָבער דאָס האָט אים נישט געשטערט צו וויסן פינקטלעך וויפיל עס קומט יענעם און וויפיל יענער איז אים שולדיק, איז, ווי אויבן געזאָגט, האָט ער ווינציק צייט געהאַט, כדי ער זאָל קאַנען הנאה האָבן פון

א היים מיט רחבות. זיין עסן איז געווען תמיד אויף איין פוס. צו זיינע קינדער האט ער זיך נישט אָפּגעגעבן. עס איז אמת, אַז זיין ווייב, מיני, האָט זיך אויך נישט אָפּגעגעבן צו די קינדער. צוויי איז ביי זיי געווען. זיינען זיי אַרומגעלאָפּן אין גאַס, ביז זיי פּלעגן ווערן הונגעריק. און דערנאָך ווידער אַרומ-געלאָפּן אין גאַס, ביז זיי זיינען געוואָרן שלעפּעריק. מיני, דזשיקאַבס' ווייב, האָט אַליין אויך קיין סך אַרט אינדערהיים נישט באַדאַרפט. די קיך צום קאַכן און דאָס שלאָף-צימער צום שלאָפּן. קיין טאַלעט האָט זי נישט באַדאַרפט. וואָס זי איז געגאַנגען אָנגעטאַן, איז ביי איר געווען גוט. זי האָט נישט געהאַט קיין באַדערפעניש פאַר בעסערע זאַכן. זי איז געווען זאָט מיט דעם געפּיל אַליין, אַז זיי פאַרמאַגן קיין עין-הרע...

א, דאָס געפּיל פון האָבן געלט! דזשיקאַבס האָט געפּירט אַ בלעטל אין אַ בוך, וואו ער האָט מיט זיינע מאַדנע איבערגעקערטע ציפּערן געהאַט פאַר-צייכנט, אַז ער פאַרמאַגט אַכט מאַשינען. אַז ער פאַרמאַגט ניינצן אַרבעטער. און געלט האָט ער אַליין נישט געוואוסט וויפּיל ער פאַרמאַגט. דאָס איז שוין געווען אַ שווערער ענין פאַר אים. ער האָט אָבער געוואוסט, אַז ער טראַגט אַלעמאַל אין צוויי בענק געלט. ער האָט געטראַגן געלט אין גרעסערע סומען אין דער גרויסער „נעשאַנאַל“ באַנק. דאָרטן איז אַ שרעקלעך גרויסע באַנק און אַ ריין-אַמעריקאַנישע. דאָרטן באַפאַלט דזשיקאַבס אַ מורא ווען ער קומט אַהין אַריין. ער גיט זיי אַוועק די סומע געלט, זיי פאַרשרייבן און דזשיקאַבס גייט אַוועק מיט דעם געפּיל, אַז אייגנטלעך שיט ער אַן די דאָזיקע באַנק מיט זיין געלט און ווי עס ווייזט אים אויס, קומט זיי נאָך אַ דאַנק... אָבער ער באַרעכנט זיך ווידער, אַז ער איז נישט דער איינציקער. עס איז דאָך נאָך פאַראַנען אַזוינע ווי ער, וואָס זשע וועט ער זיך אַרויסשטעלן, — אָבער אַז דאָס געלט איז אין אַ גוט אַרט, דאָס קאָן קיינער נישט אַפּליקענען. דערפאַר האָט שוין דזשיקאַבס הנאה פון דעם טאַג, ווען ער טראַגט נאָר אַ קליין ביסל געלט אַריין אין דער יידישער באַנק אויף ריווינגטאָן סטריט. דער באַלעבאַס פון דער באַנק שטייט אַליין הינטערן טיש און זאָגט אים דערביי אַ גוט וואָרט און טוט צו אים אַ שמייכל. דערפאַר האָט שוין דזשיקאַבס נישט אַזוי פּיל דרך-אַרץ פאַר דער דאָזיקער באַנק און טראַגט אַהין נאָר אַזוי פּיל, וויפּיל ער באַדאַרף פאַר דעם אויסקום פון זיין שאַפּ. ער בייט זיך מיט דער דאָזיקער באַנק. היינטיקע וואָך לייגט ער אַריין, און קומענדיקע וואָך נעמט ער צוריק אַרויס, און אַזוי ווייטער. אָבער דערווייל האָט דזשיקאַבס דאָס געפּיל, אַז ער האָט געלט אין צוויי בענק און האָט דערפון הנאה.

דזשיקאַבס איז פאַרשריבן אין צוויי חברות. און מיט זיינע קלובן איז ער זיך נוהג פונקט ווי מיט די בענק. איז ער פאַרשריבן אין איין חברה פון

זיינע לאַנדסלייט, יידן. איז זיין ווייב פאַרזאָרגט מיט געלט אויף איבער הונד-
דערט און צוואַנציק יאָר און ער אַליין מיט זיין פאַמיליע זיינען פאַרזאָרגט
מיט אַ שטיקל אַרט: פאַר זיך אַ קבר און אויך פאַר זיין פאַמיליע. טאַקע גוט.
אַבער ער האָט נישט קיין דרך־אַרץ פאַר דעם דאָזיקן קלוב — דערפאַר האָט
ער אַבער מער דרך־אַרץ פאַר דעם „נייטס אָוו פיטיאָס“־קלוב. עס איז אים
אַנגעקומען זייער שווער, איידער מען האָט אים אַהין אַריינגענומען. און אַז
מען האָט אים שוין אַהין אַריינגענומען, איז ער פריער געווען אין ערשטן
קלאַס. עס איז עפעס אַן ענין. ערשטער קלאַס! און דערנאָך האָט ער זיך
דערדינט צום צווייטן גראַד. אַט דער דאָזיקער קלוב איז דער „יום־טוב“ פון
זיין לעבן, כאַטש, ווען מען באַדאַרף דאָרט אַפּוּזן אַן אויפדערנאַכט, קומט
ער אַפּ מיט שווייס, וואַרים דאָס אַמעריקאַנישע לשון איז אים פרעמד, און
דאָרט זיינען אַלע רייכע מענטשן און אַמעריקאַניזירטע; מענטשן פון גאַר
אַן אַנדערן שניט. דזשייקאַבס זיצט און ווישט זיך דעם שווייס פון זיינע הענט.
און איז צונויפגעצויגן און איינגעקנייטשט אין זיך, כדי מען זאל אים נישט
אַרויסזען. אַזאַ געפיל האָט ער, אַז מען טאַר אים נישט זען, עס איז נישטאַ
וועמען צו זען! אַבער אַז דזשייקאַבס טוט אַמאָל אַ טראַכט, ווי אַ מענטש טוט
אַמאָל אין אַ געוויסער מינוט אַ טראַכט, אַ עס וועט מסתם קומען די שעה און
ער וועט טאַן אַ שטאַרב, וועט מען דאָך אים מסתם באַגראַבן אויף דעם שטיקל
אַרט פון זיינע לאַנדסלייט. אַבער דער עיקר, וואָס אים טוט הנאה, איז דאָס,
וואָס די „נייטס אָוו פיטיאָס“ וועלן אַנטאַן די האַרטע קאַפּעליושן און די ווייסע
הענטשקעס און זיי וועלן נאָכגיין נאָך זיין קאַסטן — טאַ, טאַ... עס איז אַנ-
גענעם און וואַרעם צו טראַכטן פון אַזאַ מין מאַמענט. טאַקע, וואָס פעלט
דזשייקאַבסן? געלט האָט ער אין צוויי בענק. ווייסע הענטשקעס מיט האַרטע
היט נאָך הונדערט און צוואַנציק יאָר; אַכט מאַשינען דרייען זיך אין זיין
פאַבריק; ניינצן אַרבעטער — זיינע אַרבעטער! זאַל עמעצער פּרוּאוון אַוועק-
נעמען ביי דזשייקאַבסן אַן אַרבעטער! זיי וועלן דען אַוועקגיין? זיי וועלן דען
קאַנען אַרבעטן ביי עמעצן אין אַ פרעמדער פאַבריק? און ביי וועמען וועלן
זיי האָבן אַזאַ וואוילטאַג, ווי ביי אים? אַז עס שלאַגט אויס דריי דער זייגער
פרייטיק פאַרנאַכט, הייבן זיי שוין אַן אויפצוהערן צו אַרבעטן, שבת האָבן
זיי אַ גאַנצן טאַג אַ פרייען, דאָס נישט; שבת אַרבעט מען נישט ביי דזשיי-
קאַבסן, ווען מען זאל אים אַנשיטן פעסער מיט דאַלאַרלעך. מאַנטיק, איז שיק-
טאַג, מאַנטיק, שיקט דזשייקאַבס אַרויס די פאַרטיקע העמדער. ער ווייסט,
אַז די אַרבעטער זיינע נוצן אויס דעם דאָזיקן טאַג און אַרבעטן נישט אַזוי
פליסיק. טראַכט זיך דזשייקאַב; זאַל זיי נעמען דאָס גוטע יאָר. עס איז
שיק־טאַג, מיטוואַך, איז שוין ווידער צאַל־טאַג. ווען אַלע ניינצן אַרבעטער

דערפילן, און דזשייקאָבס פילט אָן די קאָנווערטלעך מיט דאָלאַרלעך, האָבן זיי שוין נישט קיין חשק צו טאָן זייער טאָג-אַרבעט. טראַכט זיך דזשייקאָבס: טאַקע, וואָס קאָן מען טאָן? אַ צאַל-טאָג מוז דאָך זיין, אויב נישט מיטוואַך איז דאָנערשטיק — זאָלן זיי וויסן, אָז זיי אַרבעטן ביי דזשייקאָבסן.

איז אַזוי ווי דזשייקאָבס רעכנט אויס, לעבן ביי אים די אַרבעטער אַ גוטן טאָג. שבת זיינען זיי אינגאַנצן פריי. מאָנטיק איז שיק-טאָג. מיטוואַך איז צאַל-טאָג. פרייטיק איז דער טאָג קורץ. נו, ביי וועמען וועט זיי נאָך אַזוי גוט זיין? איז דאָך אַפּגערעדט, אָז זיי וועלן שוין ביי אים פאַרבלייבן דאָס גאַנצע לעבן, זיינע אַרבעטער.

דזשייקאָבס האָט מיט זיינע באַלמעלאַכעס זיך באַרימט פאַר אַלע זיינע סוחרים פון העמדער. אַזאַ שטיקל אַרבעט ווי זיינע אַרבעטער גיבן אַרויס פון זייערע הענט, קאָן קיינער נישט באַווייזן. זיינע אַרבעטער, זייער גיכקייט, זייער פיינער און געשמאַקער „שטאָך“. ביי אים אַרבעטן סאַמע „עקטאָרס“. טאַק אמתע „עקטאָרס“. זיי שפילן דאָך און זינגען אַפּ אַ שטיקל אַרבעט. דאָס שטיקל אַרבעט זינגט אַרויס פון זייערע הענט.

און „דער רויטער“, צום ביישפּיל, אַזאַ געטרייער אַרבעטער! אים קאָן מען הייסן אַרבעטן אַ גאַנצן טאָג און אַ גאַנצע נאַכט, וועט ער נישט זאָגן קיין איין וואָרט און וועט אַרבעטן און נישט מיד ווערן. און „אייזיק, דער איינ-טונקער“, איז נאָך אַ שטיקל דינסט אין שטוב אויך. ער פאַלגט אַ גאַנג און העלפט דזשייקאָבס ווייב, ווען זי באַדאַרף אויפהענגען גרעט אויפן שטריק. און דער שטילער און ערלעכער מאַניס, וועלכער באַשיינט די פאַבריק, אַזוי ווי אַן אייגענער רב אין פאַבריק, אַט דער מאַניס. און דזשייקאָבס איז נישט נאָר שטאַלץ מיט זיינע אַרבעטער, נאָר ער האָט זיי אויך ליב.

דאָס הייסט, ליב האָבן צו ליב האָבן איז נישט גלייך. דזשייקאָבס האָט זיינע אַרבעטער ליב אַזוי ווי אַ באַלעבאַס באַדאַרף ליב האָבן. ער וועט דאָך נישט לויפן זיי אַרויסווייזן זיין ליבשאַפט. וואָרים זיי וועלן אים דעמאַלט אַראַפּ-דרייען דעם קאַפּ. פאַרקערט, אין דעם ענין פון ליב האָבן, ווייזט דזשייקאָבס אַרויס אַ ביסל בייזקייט צו זיינע אַרבעטער. זאָלן זיי מורא האָבן פאַר אים. אַבער ער וויל נישט, אָז זיי זאָלן זיך דערשרעקן און פון אים אַנטלויפן. דזשיי-קאָבס האָט אַ מאָס אין זיין בייזקייט. אי מען האָט פאַר אים מורא און אי מען האַלט אים פאַר אַ גוטן באַלעבאַס.

און דאָס קאָסט אים נישט אַ גראַשן געלט. ער פאַרלירט גאַרנישט און געווינט אַ סך. עס איז שוין לאַנג אין דעם, אָז דזשייקאָבס האָט אַנטדעקט אַט די דאָזיקע חכמה: איידער ער זאָל שרייען אויף אַלע אַרבעטער מיט אַמאַל, שרייט ער בעסער אויף דייוון. דזשייקאָבס פילט בשעת ער שרייט אויף דייוון.

אז אלע ארבעטער ציטערן, דזשיקאבס וויסט, אז דייוו איז א גארנישט. ער האט אים אריינגענומען אין פאבריק טאקע דערפאר, וואס דייוו איז א גארנישט. דייוו איז געטריי. און עס איז אזוי: אז דזשיקאבס ווערט ברוגז, צער שרייט ער זיך אויף דייוו, דייוו ווארט געדולדיק ביז דזשיקאבס שרייט ארויס דעם גאנצן רוגז. דערנאך נעמט זיך דייוו צו די ארבעטער. פאלט אויף זיי און זידלט זיי מיט אלערליי זידלערייען, דער שלעכטער בלייבט דייוו, וועמען שעלטן די ארבעטער? דייוו! די ארבעטער ווילן נישט, אז דייוו זאל אויף זיי שרייען, אויב שוין שרייען, פארוואס שרייט נישט דזשיקאבס אליין אויף זיי?

און אט אזוי פירט זיך דזשיקאבס' מלוכה.

אכט מאשינען און ניינצן ארבעטער־טישן, פרעסלעך און א פולע קאמער מיט לייוונט. עללען סטריט קען דזשיקאבסן און גיט אים אפ כבוד. אפילו דער גאסן־קערער גיט אים אפ דעם ברייטן גוט מארגן, און כאפט אמאל אריין א מתנה פון דזשיקאבסן אן אויסבראקירט העמד. און פונדעסטוועגן וויל דזשיקאבס אוועקגיין פון עללען סטריט. אים ציט צו בראדוויי...

30

דאס קאנאריקל און די קאץ

די „פראבען“ זיינען פארטיק געווארן. די ארבעטער האבן געשוויצט און אריינגעארבעט זייער לעצט ביסל כוח און זייער נשמה אין דער דאזיקער מלאכה. די צושניידערס האבן געמוזט זען, אז די געקעסטלטע לייוונט זאל ביים שניידן אזוי אויסגעשניטן ווערן, אז איין קעסטעלע זאל אריינפאלן אין אנדערן קעסטעלע. די שטעפערס האבן בשעת שטעפן באדארפט אכטונג געבן, אז די „נאט“ זאל זיין א גלייכע און די שטעפ — קליינע און אויסגעמאסטענע. די פרעסערס האבן נישט געטארט איבערלאזן קיין שפרענקעלע און קיין קנייטשעלע. די צונויפלייגער האבן באדארפט אזוי צונויפלייגן דאס העמד, אז עס זאל טאן א נעם דאס אויג און עס זאל ליגן ווי א לעבעדיקע זאך. און נישט אלע ארבעטער אין שאפ האבן געקאנט האבן דעם זכות, אז זיי זאלן ארבעטן אויף די „פראבן“, און די דאזיקע, וואס האבן יא געהאט דעם זכות, האבן זיך געפילט דערהויבענע אויף גאר א הויכער מדרגה. און פאר-

קערט, יענע, וואָס האָבן נישט געאַרבעט אויף די "פּראָבן", האָבן זיך געפילט אַ ביסל דערשלאָגן און געפאַלן.

דייוו, "דער אַנטרייבער", האָט אויסגענוצט דעם מאַמענט, און אַרויס-געוויזן זיין פאַרביסנקייט צו אייניקע פון די אַרבעטער מיט דעם, וואָס ער האָט זיי אַפילו נישט געלאָזט אַנרירן זיך צו די "פּראָבן". ביים צונויפלייגן, האָט דייוו אויסגעקליבן "דעם רויטן", אַז ער זאָל צונויפלייגן די "פּראָבן". מאַניס האָט נישט פאַרשטאַנען דעם אונטערשייד פון צונויפלייגן "פּראָבן" און צונויפלייגן פשוטע העמדער. און האָט אויך נישט געפילט, אַז ער באַדאַרף זיין דערשלאָגן, דערפאַר, וואָס ער האָט נישט דעם זכות צונויפצולייגן די "פּראָבן". "דער רויטער" האָט אָבער יאָ געפילט זיך שטאַרק דערהויבן ביז גאַר אַ הויכער מדרגה. און בשעת ער האָט געאַרבעט אויף "פּראָבן" און, האָבנדיק לעבן זיך דייוו, האָט "דער רויטער" צו דייוו אַזויפיל געשמייכלט, ווי ער וואָלט דעם דאָזיקן דייווס ביז און אַנגעשטרעגט פנים געוואָלט ווייכער מאַכן.

אָבער דייוו איז געווען אַ צופיל אַנגעשטרענגטער. און קיין שום שמייכל לערייען אין דער וועלט האָבן אים נישט געקאַנט ווייכער מאַכן. אמת, עס האָט אים הנאה געטאַן דאָס, וואָס "דער רויטער" איז אַזוי אונטערטעניק. אָבער, ער האָט נישט פאַרגונען זיך אַט דעם געדאַנק, ווען מען מאַכט פּראָבן!

און די פּראָבן זיינען מיט מזל פאַרטיק געוואָרן און מען האָט זיי אַוועק געטראָגן און זיי זיינען געפעלן געוואָרן. און דער סוחר פון בראַדוויי האָט אַנגעהויבן קויפן ביי דזשייקאַבסן. דזשייקאַבס האָט זיך אַליין נישט אַנגעהויבן צו דערקענען. ער איז געוואָרן גאַר אַן אַנדערער.

זיין שטים האָט זיך געאַנדערשט. ער האָט גערעדט מיט שווערגעוויכטיג קייט און מיט אַ טיף-באַסאָווע קול; אינדערפרי איז ער אויפגעשטאַנען פריער מיט אַ שעה ווי אַלע מאָל; עס איז איבערהויפט אין זיין שלאָף געווען אַ סך אומרואיקייט; ער האָט געגעסן מיט גרויס אַפעטיט און איז, ווי אויף צו-להכעיס, דווקא געוואָרן מאַגערער אויף זיין געזיכט; אין מוח ביי אים האָט געשווינדלט מיט אַלערליי מחשבות און ער האָט באַקומען אַ טבע צו פאַר-געסן זאַכן. זיין ווייב, מיני, האָט באַמערקט, אַז ביים עסן, ווען זי האָט אים דערלאָנגט אַ טעלער מיט יויך, האָט דזשייקאַבס פאַרגעסן אויפצועסן די יויך. און עס האָט שוין געטראָפן, אַז דזשייקאַבס איז געאַנגען ערגעץ און פאַרגעסן וואוהין ער באַדאַרף גיין און זיך אומגעקערט און זיך געריבן דעם שטערן און נישט געקאַנט זיך דערמאַנען, וואוהין ער באַדאַרף גיין.

אָבער דאָס ערגסטע איז געווען דאָס, וואָס דזשייקאַבס האָט נישט געקאַנט שלאָפן. דאָס איז געווען פאַר אים זייער נישט גוט. וואָרים, אַז ער האָט נישט

געקאנט שלאָפן, איז ער געלעגן מיט אָפּענע אויגן און געטראַכט. וועגן וואָס האָט ער געקאָנט טראַכטן, אויב נישט וועגן בראַדוויי... העמדער... און מאָרגן באַדאַרף ער אויפשטיין. און ווי וועט ער קאָנען אויפשטיין, אויב ער וועט נישט שלאָפן.

דזשייקאָבס האָט אָנגעהויבן איבער זיך צו אַרבעטן. ער האָט געפרואוּווט אויסצוציען זיין מוח אַ ביסעלע גרעסער, אַז עס זאָל זיין דאָרט מער אַרט. און אויב עס וועט דאָרט זיין מער אַרט, וועט זיין קאָפּ נישט אַזוי צעשאַסן ווערן פון ענגשאַפט. אַז ער זאָל געבן אַ טראַכט אויף צוריק: — „צו וואָס עס טויג אים דאָס רייכקייט?“ — האָט דזשייקאָבס גראַד נישט געטראַכט. עס איז ביי אים אָפּילו נישט געווען דער מינדעסטער חשק צו ווערן רייך. עס איז אָבער יאָ געווען אַ געפּיל, אַז אַנדערש קאָן עס נישט זיין, אַזוי איז עס און אַזוי וועט עס זיין. וואָס עס וועט זיין? — דאָס וועט שוין דזשייקאָבס דעמאָלט האָבן צייט צו זען. זיין מוח איז שוין אַזוי פול געווען מיט מחשבות... און דערווייל איז דזשייקאָבס פּאַבריק געוואָרן פול מיט אַרבעט. אַזוי פיל העמדער, האָבן דזשייקאָבס נייצן אַרבעטער נישט געקאָנט אויסאַרבעטן, ווען זיי זאָלן אָפּילו אַרבעטן טאָג און נאַכט. אויך די פּאַבריק אַליין איז געווען זייער קליין אין שטח.

דזשייקאָבס האָט זיך געפונען אין אַ קלעם. פּאַרגרעסערן די פּאַבריק דאָ, וואו זי איז, האָט ער נישט געקאָנט, סיידן ער זאָל אַרויסוואַרפן די וואַנט וואָס טיילט אָפּ זיין שלאָף־שטיבל פון דער פּאַבריק, און אויב ער וועט שוין אַרויס־וואַרפן די וואַנט, וועט זיין הויזגעזינט נישט האָבן וואו צו שלאָפן.

און דאָרט, אין בראַדוויי, רייסט מען פון דזשייקאָבסן די הויט: „גיב העמדער!“ און וויפּיל מען גיט זיי איז נישט גענוג. און קיין צייט איז נישטאָ, און דזשייקאָבס איז שוין געפּאַלן אויף אַ פּלאַץ, אַז ער זאָל זיין גאַנצע היים אָפּטיילן פון שאַפּ. ער קאָן וואוינען מיט זיין הויזגעזינט אַקענגאייבער, אַדער דערלעבן, אַדער אָפּילו אין אַן אַנדערער גאַס. זיך אַ ביסל איבערגעשמעסט מיט זיין ווייב, מיני. איר געפעלט דער פּלאַץ, אַלע מאָל געפעלט איר דאָס, וואָס דזשייקאָבס פּאַרטראַכט. זי האָט זיך אויף וועמען צו פּאַרלאָזן.

שוין גוט. אַריבערציען די היים און דאָ וועט צוקומען צו דער פּאַבריק נאָך צוויי צימערן. ער וועט די ווענט אַרויסוואַרפן און עס וועט ווערן אַ גרויסע פּאַבריק. נאָך עטלעכע מאַשינען, לענגערע טישן — — — אָבער וואו וועט ער נעמען אַרבעטער?

— די שיפּן פון יוראַפּ ברענגען וויניציק, — האָט ער זיך שוין געקלאָגט פאַר זיין ווייב, מיני, — און איך באַדאַרף כאַטש נאָך אַמאָל אַזוי פיל אַרבעטער. מיני האָט אים נישט געקאָנט טרייסטן, זי האָט נישט געוואוסט ווי אַזוי.

ווען זי זאל האבן שיפן, וואלט זי שוין געוואוסט. זי האט זיך באנוגנט מיט דעם, וואס זי האט מקנא געווען איר מאן דזשייקאבס. זי האט אים מקנא געווען מיט דעם, וואס ער האט אזוי פיל זארג אויף זיין קאפ. זי האט אפילו זיך געפילט שטאלץ, וואס זי האט אזא מאן מיט אזוי פיל זארג אויף זיין קאפ. און דזשייקאבס' צרות און זארגן האבן זיך ערשטן אנגעהויבן.

ווארים די ארבעטער האבן זיך צונויפגענומען איינמאל א פארנאכט און אלע אינאיינעם אוועקגעשפאצירט אויף דריי, פיר גאסן ווייטער פון עללען סטריט און זיך דארטן אנידערגעשטעלט אויף א ליידיק שטיק ארט, וואו מען האט נישט לאנג אראפגעריסן אן אלט הויז. מאניס איז אויך געווען מיט די ארבעטער. און האט באטראכט דאס ליידיקע שטיק ארט פון אלטן הויז און געטראכט, אז דא אין אמעריקע זעט מען נאך ווי מען רייסט אראפ אלטע שטיבער און מען בויט ווידער נייע און מען רייסט ווידער אראפ אלטע און אזוי ווייטער.

יא, מאניס איז אויך געווען צווישן זיי אלע. און זיי אלע זיינען געשטאנען אין א רעדל און עס האט זיך אנגעהויבן אט אזוי: — מיר טארן נישט דערלאזן, אז דזשייקאבס זאל אריינעמען נאך ארבעטער. אזוי האבן מיר גענוג. אז ער וועט אבער נעמען אנדערע ארבעטער, וועלן מיר נישט האבן און יענע וועלן נישט האבן.

מאניס האט נאך נישט פארשטאנען דעם גאנצן ענין. יענע וועלן נישט האבן. ווער זיינען עס יענע? און וואס וועלן זיי נישט האבן? און אויב יענע וועלן יא האבן, פארוואס קאנען מיר אויך נישט האבן? מאניס איז דערפאר אויך געשטאנען אין רעדל און מיט איין אויער זיך צוגעהערט צו דעם, וואס די ארבעטער האבן גערעדט און מיט זיינע אויגן באטראכט די צוויי אפ-גערדיסענע ווענט, צווישן וועלכע עס איז געשטאנען ערשט נישט לאנג א שטוב און איצט איז שוין די שטוב פון די דאזיקע ווענט אפגעריסן. אויף איין וואנט זיינען געווען די סימנים פון טרעפ און אויף דער צווייטער וואנט איז געווען א סימן פון א קוימען. טשוועקעס האבן געשטעקט דא און דארט אין די ווענט. עס איז מאניסן גוט געווען און ער האט געטראכט, אז אויף די טשוועקעס, קאן זיין, האט א מענטש, א מידער, זיין מאנטל אויפגעהאנגען; א יידענע אירע טעפ; אויף יענעם טשוואק איז מסתם א האנטור, א ווייס גע-האנגען, אדער אפשר א בילד פון די פינף משהס. און מיט זיין אויער האט זיך מאניס צוגעהערט צו דעם, וואס די ארבעטער רעדן.

אייער פרעגט א קלאץ-קשיה: — טאמער וועט זיך דזשייקאב איינ-עקשנען, ער וויל יא צונעמען נאך ארבעטער?

שרייען אלע אין איין קול: — אויב ער וועט זיין א חזיר, וועט מען אים ווייזן.

- מיט וואָס ?
- מיר וועלן אלע אוועקגיין.
- וועט אים שטאַרק וויי טאָן...
- שיפן קומען אָן! — מישט זיך אַריין דער רויטער.
- מיר האָבן נישט מורא.
- און ווער וועט דזשייקאַבסן זאָגן? עמעצער דאַרף דאָך אים זאָגן...
- דאָס וועלן מיר איצט אויסקלויבן.
- דו וועסט אים זאָגן, — ווייזן אָן עטלעכע פינגער אויף דעם רויטן.
- איך?! וואָס עפעס נאָר איך? — ווערט דער רויטער בלאָס אויף זיין פנים און מען קאָן נישט וויסן, צי עס איז דערשראָקנקייט, צי רציחה.
- ווער דען?
- שיקט אים, — ווייזט דער רויטער אויף מאַניסן. — ער איז צווישן אונדז דער עלטסטער און דזשייקאַבס וועט אים אויסהערן מיט רעספעקט.
- זאָל זיין ער, — הערן זיך עטלעכע שטימען.
- וועט איר רעדן מיט דזשייקאַבסן? — פרעגט מען ביי מאַניסן.
- וועגן וואָס? — פרעגט מאַניסן.
- אַז מיר ווילן נישט, ער זאָל צונעמען נאָך אַרבעטער, — דערקלערט דער רויטער מאַניסן.
- אויף מיר געפאַלן דער גורל? — פרעגט מאַניסן מיט אַ שמיכל.
- איר באַדאַרפט נישט מורא האָבן, — זאָגט טשאַרלי, דער שטעפער, און טוט אַ שטעל אָן דאָס פנים מיט דער נאָז, אַזוי ווי ער וואָלט נאָכגעקרימט אַ ווילד־געוואַרענעם האָן, און לאַזט אַרויס אַ קו־קו־רע־קו. — אויב ער וועט אייך שלעכטס טאָן, וועלן מיר אים אויסבייסן די אויגן זיינע.
- ווער האָט דען געזאָגט, אַז איך האָב מורא? — איז מאַניסן געבליבן שטיין אַזוי ווי אַ צעמישטער.
- מען קאָן זען, אַז איר האָט מורא. אין אייער פנים קאָן מען זען. וואָס זייט איר אַזוי בלוי געוואָרן? — זאָגט איינער פון די פרעסערס און בשעת מעשה גלייכט ער אויס זיין הויכע פיגור און שטעלט אַרויס זיין שטאַרקע ברוסט. — מען באַדאַרף גאַרנישט מורא האָבן. מען גייט צו אים צו און מען זאָגט אים, אַז אלע מיר דאָ האָבן אייך געשיקט.
- ניין, דאָס טויג נישט.
- וועט ער דאָך וועלן וויסן, וואו מיר האָבן זיך צונויפגענומען און וואָס מיר האָבן גערעדט.

— נו, וועט מען אים דערציילן.
 — ניין, דאָס טויג נישט.
 — טאָקע, וואָס וועט זיין, אויב דזשייקאָבס פרעגט ביי מיר אַלץ אויס? —
 כאַפּט זיך מאַניס אָן אין דעם, ווי איינער, וואָס טרינקט זיך, כאַפּט זיך אָן
 אַן אַ שטרוי. וואָרים מאַניס האָט באַמט נישט געהאַט קיין חשק צו רעדן מיט
 דזשייקאָבסן. עס איז אַפילו ביי יעדן איינעם פון די פאַרזאַמלטע געווען אַט
 דער אייגענער געפיל, אָבער זיי האָבן געהאַט אַלערליי וועגן, ווי אַזוי צו
 באַהאַלטן דאָס דאָזיקע געפיל. מאַניס האָט נאָך נישט געוואוסט, ווי אַזוי צו
 באַהאַלטן זיינס אַ געפיל.
 — וואָס זשע וועט זיין, אויב ער פרעגט ביי מיר? — וויל מאַניס וויסן,
 נישט דערציילן! — שרייען אייניקע.
 — ער מעג יאָ דערציילן, — שרייען אַנדערע.
 — ניין.
 — וואָס איז דאָ מורא צו האָבן?
 — טאָקע, אַלע אייניאנעם, האָבן מיר נישט מורא.
 — הייסט עס, אַז מיר מוזן דערציילן? — פרעגט מאַניס.
 — קיינער הייסט אייך נישט דערציילן. אויב ער וועט שטאַרק צושטיין,
 וועט איר אים דערציילן, — זאָגט דער רויטער און קוועטשט מאַניסן ביי אַ
 האַנט, ווי ער וואָלט אים וועלן דערמיט געבן צו פאַרשטיין, ווי צו האַלטן אַ סוד.
 — נו, אויב אַזוי, — באַשליסט מאַניס, — וויל איך נישט רעדן מיט
 דזשייקאָבסן. צו וואָס זאָל ער מיר ווערן אַ שונא?
 — קו-קו-רע-קו-...! — שרייט אויס טשאַרלי און שפרייט אויס זיינע הענט,
 ווי צוויי פליגלען. — שאַט, קריגט זיך נישט. איך וועל רעדן מיט דזשייקאָבסן.
 אָבער איך וויל, אַז מיר זאָלן אַלע דאָ-אַ שווערן, אַז ווען מיר קומען מאַרגן
 צוריק אין שאַפ, זאָלן מיר זיך מאַכן, ווי מיר ווייסן גאַרנישט.
 — ווער עס וועט רעדן אַ וואָרט, דעם וועט מען די קישקעס אַרויסשניידן!
 — זאָגט דער הויכער סעם און אילוסטרירט זיין „שניידן די קישקעס“ דווקא
 מיט אַ געזונטער, פאַרמאַכטער פויסט, טרייסלענדיק אין דער לופטן. — און
 איצט וועלן מיר אַריינגיין אין אַ סאַלון.
 אינדרויסן איז שוין כמעט ווי געווען פינצטער. דער אַוונט האָט געטאָן
 אַ קום אָן גיך און אומדערוואָרט. אַלע אַרבעטער, וואָס זיינען דאָ געשטאַנען
 אויף דעם ליידיקן שטיק אַרט, זיינען אַריין אין סאַלון און מיט זיך מיט
 געשלעפט מאַניסן. וואָרים מאַניס האָט נישט געוואָלט גיין מיט זיי. זיין ווייב,
 שבע, זיצט דאָרט און וואָרט אויף אים, האָט מאַניס געזאָגט. מיר האָבן אויך
 אונדזערע ווייבער און זיי יצן אויך און וואָרטן אויף אונדז, האָבן די אַרבעטער

געזאגט מיט איראניע אין זייערע רייד. און איינמאל מעג מען מיט פריינט טרינקען א גלעזל ביר.

אין סאלון זיינען אלע אריין מיט א געפילדער. עס איז נאך דארט געווען שטאק פינצטער און א פאר געשטאלטן האבן זיך געשאקלט ביי דעם טיש-קאסטן. און דער פארשימלטער ריה פון ביר האט זיך געפילט אין דער אטמאספערע. ווען די ארבעטער פון דזשיקאבס שאפ זיינען אריין אין סאלון, איז דער באלעבאס באלד אפערגעלאפן פון טיש-קאסטן און געטאן א צי דאס שטריקל פון דעם הענגענדיקן לאמפ. עס איז געווארן ליכטיק און די חברה האבן זיך באזעצט ארום א קילעכדיקן טיש. באלד האט דער באלעבאס געבראכט בייקייע כוסות פול מיט שוימיק ביר. די דאזיקע כוסות האט ער געטרעגן צו עטלעכע מיט אמאל אין איין האנט און מיט זיי זשאנגלירט אזוי ווי א קונצן-מאכער אין דער לופטן און מיט א פיינעם מאניר אנדערגעשטעלט פאר איטלעכן א כוס.

— פונוואנען זיינען יידן לאנדסלייט? — האט ער געפרעגט, שטייענדיק איבער דער דאזיקער חברה מיט ביידע הענט הינטער זיין ווייס פארטוך און פיל אונטערטעניקייט אויף זיין פנים.

— גיס בעסער אן נאכאמאל, — האט דזשייקעלע, טשאַרליס חבר, געזאגט און נאכגעקרימט דאס דאזיקע אונטערטעניקע פנים. — גיס אן, מיר זיינען עקטאָרס, זעסט נישט, אן מיר זיינען עקטאָרס!

האט דער באלעבאס פון סאלון זיך דערשראקן און איז אוועק אנגינגן כוסות. אן ער איז צוריקגעגאנגען מיט די פולע כוסות אין זיינע הענט, האט ער פונדעסטוועגן א טראכט געטאן, אן וויבאלד עס זיינען עקטאָרס, באדארף מען ביי זיי באלד נעמען קעש (מוזמן). פונוואנען עס האט זיך ביי אים גענומען דער דאזיקער געדאנק, ווייסט ער אליין נישט. אפשר האט ער עפעס געהערט פון עמעצן אנדערש, אבער ער האט געוואוסט, אן מיט "עקטאָרס" דארף מען זיין פארזיכטיק. דער באלעבאס האט ווידער אמאל זשאנגלירט מיט די פולע כוסות ביר און אוועקגעשטעלט ביי יעדן איינעם פון דער חברה א כוס, און איז אוועק און האט געבראכט א טעצל און געפרעגט:

— א לאַ פילאדעלפיע? ...

— ניין, איך צאל, — האט זיך דער הויכער סעם געכאפט צו זיין קעשענע. — "זיי באצאלן דאך", — טוט דער באלעבאס א טראכט און עס טוט אים שוין באנג, וואס ער האט געמאגט אזוי פרי. טאמער וואלטן זיי נאך געזעסן, שטופט ער זיי אליין ארויס. דער הויכער סעם האט אנדערגעווארפן א גרינ פאפירל אויף דעם טעצל.

— ברענגט נאכאמאל, — האט טשאַרלי, דער וואָס קאָן נאָכקרימען אַ האָן, געגעבן צו וויסן.

און אַזוי האָבן אַלע געהייסן ברענגען ביר, ביז עס איז געקומען צו מאַניסן. ער איז שוין געווען אַזוי אַנגעטרונקען, אַז עס איז אים אַזש געווען ביטער אין די אויגן, אַבער ער האָט נאָך געקאָנט געדענקען, אַז זיינע קעשענעס זיינען ליידיק. אים איז געווען אַ בושע, אַבער ער איז נישט געווען בכוח זיך צו שעמען. ער האָט אָפּן געזאָגט צו זיינע נאָענטע שכנים, אַז ער וואָלט אויך געשטעלט ביר, נאָר ער האָט נישט קיין געלט. אַזוי ווי ער האָט דאָס דאָזיקע געזאָגט, האָט זיך פּון אַלע זייטן גענומען שיטן קולות. מאַניס אי געווען גערירט פּון דעם גוט־ברודערשאַפט, וואָס אַלע האָבן צו אים אַרויסגעוויזן. און אַזוי אַרום האָט ער אויך געקאָנט שטעלן ביר. און אַזוי ווי ער איז געווען דער לעצטער, האָבן די אַרבעטער נישט אַזוי גיך אויסגעטרונקען דאָס לעצטע גלאַז ביר און ווער עס האָט פאַררייכערט און ווער עס האָט געזונגען עפעס אַ לידל.

דער באַלעבאָס, שוין איצטער אַ צופרידענער און אַ זיכערער, איז צו־געקומען און געבעטן, אַז די „עקטאָרס“ זאָלן עפעס זינגען אַדער טאַנצן. די אַרבעטער האָבן געטאָן אַ וואונק צו דעם „פורים־פּאַרל“ און זיי האָבן זיך נישט געלאָזט לאַנג בעטן. זיי זיינען אויפגעשטאַנען פּון טיש און ביידע אַנגעהויבן צו זינגען אַ וויציק לידל. איינער האָט פאַרגעשטעלט מיט זיך אַן „איירישן“ אין סענטראַל־פאַרק. און ווי אַזוי דער „ייד“ פאַרקויפט גאַנץ סענטראַל־פאַרק צו דעם „איירישן“ פאַר צען דאָלער. און אַזוי ווי נאָכדעם, אַז דער „איירישער“ האָט שוין באַצאָלט, זאָגט דער „ייד“ צו אים: „גואישער קאַפּ!“ פּרעגט דער „איירישער“ ביים „ייד“, וואָס ער זאָגט, זאָגט דער „ייד“, אַז ער זאָגט: „האַסט געקויפט אַ גרויסע מציאה...“ עס איז געווען אַזוי פיל קאַמישקייט אין דער דאָזיקער סצענע: ווי אַזוי דער „ייד“ מאַכט זיך, ווי ער איז באַלעבאָס פּון דעם סענטראַל־פאַרק און טרייבט די פייגל פּון די ביימער און וועווערקעס פּון דעם גראָז...

די אַרבעטער האָבן געקייכט פּון געלעכטער און אויף זיי קוקנדיק, האָט אויך דער באַלעבאָס פּון סאַלון זיך געהאַלטן ביים בויד פּון געלעכטער. דער דאָזיקער באַלעבאָס האָט צעעפנט די האַלבע טירלעך פּון זיין סאַלון און אַריינגערופן פאַרבייגייער. ער האָט געפילט זיך מיט עמעצן צו טיילן מיט זיין פרייד פּון אַזעלכע פריילעכע געסט און ביי אים אינעווייניק איז געווען אַ געפיל, אַז מען זאָל זען ווי פריילעך דאָ ביי אים אין סאַלון איז, וועט מען קומען אַהער אַלע מאָל.

דערווייל איז דער סאַלון פול געוואָרן מיט מענטשן. און אַז דאָס „פורים־

פארל" האט דערזען, אז עס זיינען אנגעלאפן מענטשן, האט זיך ביי זיי ערשט דער חשק צעברענט. הערסט, אט דאס, וואס זיי ווילן, מענטשן זאלן זיי הערן און לאכן געזונט. דער סאלון איז באלד פארוואנדלט געווארן אין א טעאטער. מענטשן זיינען געשטאנען קאפ אויף קאפ און דער באלעבאס פון סאלון האט זיי, די דאזיקע אנגעלאפענע מענטשן, צוריקגעשטופט מיט ביידע הענט און זיי אפגעטיילט פון דעם ארט, וואו דאס „פורים-פארל" האט איצט פאר-געשטעלט: ווי אזוי אן „אירישער" קויפט אפ א „ייד" אין טאג פון „וואלן". דער „ייד" הייבט נישט אן צו פארשטיין א ווארט ענגליש און דער „אירישער" קרימט נאך יידישע העוויות, כדי צו געבן דעם „ייד" צו פארשטיין, וואס ער מיינט. צווישן אנגעלאפענעם עולם איז געווארן אזא פליעסקעריי און אלע מיטאמאל האבן אזוי געזונט געלאכט, אז עס האט אנגענומען אויך דזשייקעלען און טשאַרלין א חשק צו ווייזן, וואס זיי קאנען.

דזשייקעלע האט זיך אויפגעשטעלט, געטאן א טרייסל מיט זיין קאפ גע-קרייזלטע האר און דורך דער גאנצער מאסע אנגעלאפענע מענטשן אין סאלון איז דורך אזוי ווי א ציטער, און עס האט זיך באלד געהערט פון דארט בא-מערקונגען:

- דאס ווייזט אויס צו זיין א ברען.
- וואו האלטן זיי זיך אויף?
- פארוואס שפילן זיי נישט קיין רעגעלע טעאטער?
- אוי, ווער ווייסט צי זיי האבן, נעבעך, ערגעץ א היים? — האט א פרוי

זיך געקרימט.

- נו, און אויף טרינקען וואו נעמען זיי?
- דאס גיט זיי דער סאלון אומזיסט.
- אומזיסט, מאי אי! — שלאגט אפ א זייטיקער.
- דער ווייל האט דזשייקעלע געזאגט: — מיינע הערשאפטן, איך וועל פאר-שטעלן ווי אזוי א יידענע כאפט א קאנאריקל, וואס איז געקומען זיך אנדער-שטעלן ביי איר פענצטער. איך וועל זיין די יידענע און מיין פריינט טשאַרלי — אט איז ער — וועט זיין דאס קאנאריקל.
- טשאַרלי שטעלט זיך אויף. דאס קאנאריקל ביים פענצטער: טשאַרלי הייבט אן צו שפילן און זינגען אזוי ווי א קאנאריקל. דזשייקעלע טוט זיך אין דער גיך אן זיין גאנטיכל אויפן קאפ. קומט צו און מיט א גלאז אין זיינע הענט כאפט ער, דאס הייסט, די יידענע כאפט דאס קאנאריקל. ברענגט עס אריין אין שטוב און פארמאכט אלע פענצטער. דאס קאנאריקל הייבט אן ארומצופליען איבער דער שטוב. טשאַרלי מאכט מיט די הענט אזוי ווי מיט פליגל און זינגט דערביי, פונקט ווי א קאנאריקל. די „יידענע" כאפט און

לייגט עס אריין אין אַ טאָפּ. און דעקט צו דעם טאָפּ מיט דעם האַנטוך און גייט אַוועק אין מאַרק אַריין קויפן אַ שטייגל. דערווייל בלייבט דאָס קאַנאַריקל פאַרשפּאַרט אין טאָפּ און זינגט נאָך אַלץ. ווי אַ קאַנאַריקל אין פּלען. דער הערט די קאַץ — ווידער אַמאַל טשאַרלי. — אַז עס איז דאָ אַ קאַנאַריקל אין טאָפּ. דאָ באַווייזט טשאַרלי אין אַ דוועט, ווי אַזוי דאָס קאַנאַריקל בעט זיך ביי דער קאַץ, און ווי אַזוי די קאַץ איז אומדערבאַרעמדיק און עסט אויף דאָס קאַנאַריקל, און אַז די יידענע קומט פון מאַרק מיט דעם שטייגעלע, געפינט זי נאָר עטלעכע פעדערן...

ביי דער דאָזיקער סצענע איז אַנגעקומען די באַלעבאַסטע פון סאַלון, אַ געוונטע פּרוי, מיט אַ ווייס אַנגעפּוּדערט פנים און מיט בלישטשענדיקע אויערינגלעך אין אירע אויערן. די דאָזיקע פּרוי האָט זיך שטאַרק צעשריגן, פריער אויף איר מאַן און דערנאָך אויף דעם גאַנצן אַנגעלאַפּענעם עולם. דער עולם איז זיך באַלד פּונאַנדערגעגאַנגען און די אַרבעטער פון דושייקאַבס' שאַפּ זיינען אויך אַרויסגעגאַנגען אין גאַס, נאָר דרוך דער הינטערשטער טיר פון סאַלון, כדי דער עולם זאָל זיי נישט באַפּאַלן אין גאַס.

עס איז געווען זייער אַ שיינער אַונט. דער הימל איז געווען אינגאַנצן אַ זילבערנער און די לבנה האָט אַזוי גוט און קלוג אַראַפּגעקוקט אויף דער גאַס. דער אַונט איז שוין געווען אַ האַרבסטיקער, אַ קילער. עס האָט געשמעקט מיט רויכערדיקע בלעטער, פון ערגעץ ווייטע, ברענענדיקע וועלדער. די לבנה איז געלאַפּן אַהין און די זילבערנע וואַלקנס זיינען געלאַפּן אַהער. אַזוי ווי אויבן, אויף דעם הימל, אַזוי אויך אַונטן אין גאַס. עס לויפן מענטשן אַהין און עס לויפן מענטשן אַהער.

מאַניס האָט געזאָגט :

— קינדער, לאַמיר מחדש זיין די לבנה.

די אַרבעטער האָבן געענטפּערט :

— קינדער, לאַמיר מחדש זיין די לבנה.

מאַניס האָט זיך אַנידערגעשטעלט ביים ראַנד פון טראַטואַר און האָט אַנגעהויבן אויף אַ קול מחדש צו זיין די לבנה.

עס איז באַלד געוואָרן אַ ראַד מיט מענטשן אַרום מאַניסן. און אַזוי גיך ווי עס איז געוואָרן אַ ראַד מיט מענטשן, האָט מען אַנגעהויבן צו לויפן פון אַלע זייטן אַהין צו דעם ראַד. וואָס איז דאָ? איך ווייס נישט. עמעצן געכאַפּט? איך ווייס נישט. איבערגעפּאַרן? איך ווייס נישט. וואָס איז דאָ? עמעצער דערהרגעט? איך ווייס נישט. דאָס ראַד מיט מענטשן איז געוואָרן געדיכטער און איבער די קעפּ פון אַט דעם ראַד איז געשטאַנען אַ ווייסע גרויסע לבנה. גאַסן האָבן זיך אַוועקגערוקט. דער הימל איז געוואָרן גרויס. „שלום עליכם“.

האָט מאַניס געשריגן צו די נאַענטסטע מענטשן לעבן זיך. „עליכם שלום“ — האָבן געענטפערט עטלעכע מענטשן מיט אַמאַל — „פּונוואָנען איז אַ ייד?“ מאַניס האָט אויפגעהויבן אַ האָנט און געוויזן צום הימל. — כאָ, כאָ, דער ייד קומט פון הימל. — און דאָס ראָד ווערט געדיכטער. וואָס איז דאָ? כווייס נישט. עמעצער געהרגעט? כווייס נישט. כאָ, כאָ, דער ייד קומט פון הימל. און ווער ווייסט, וואָס דאָ איז געוואָרן. מאַניס האָט געטאָן אַ שפיי אויס און אַוועקגעגאַנגען, איבערלאָזנדיק דאָס גאַנצע ראָד מיט מענטשן.

31

אין כאַפּעניש

אויף דעם אַנדערן טאָג איז ביי דזשייקאָבסן אין פּאַבריק געווען אַ כאַפּעריי. שוין גאַנץ פרי, נאָך איידער די אַרבעטער זיינען זיך צונויפגעקומען, האָט שוין דזשייקאָבס מיט דער הילף פון דייוון אויסגעלייגט אויף די טיש, פאַר די צוּר שניידערס, אַלערליי לייוונטן, און דערנאָך זיינען געקומען די צושניידערס און האָבן די דאָזיקע לייוונט אויסגעמאַרקירט מיט קרייד. און זיך איינגעביסן מיט זייערע גרויסע שערן, וועלכע האָבן מיט זייער זשאַווערן שערן-קלאַנג דערמאַנט אין דעם בילדן פון הייזעריקע הינט — און באַלד דערנאָך האָט זיך אַנגעהויבן דאָס כאַפּעניש. דייוו האָט געכאַפט פון די הענט פון די צושניידערס און געטראָגן צו די שטעפּערס. די שטעפּערס האָבן זיך געיאָגט, טרייבנדיק פון זייערע פיס די קישקעס פון די מאַשינען. און דייוו האָט ווידער אַמאַל, פון זייערע הענט, געכאַפט און געטראָגן צו דעם, וואָס האָט אַנגענייט די קעלנער; צו דעם, וואָס האָט אַנגענייט אַרבל; צו דעם, וואָס האָט געמאַכט פּאַטעלקעס; צו דעם, וואָס האָט אַנגענייט קנעפלעך און אַזוי ווייטער. און דזשייקאָבס אַליין איז אינדערפרי אַוועקגעגאַנגען און איז כאַפּנדיק אַריינגעקומען און זיך דורכגעשמועסט מיט דייוון כאַפּנדיק, און איז ווידער אַוועק און ווידער געקומען און נאָך אַמאַל גערעדט מיט דייוון כאַפּנדיק. סעם, דער היכער, האָט געוואַלט אויספירן זיין שליחות און נישט געקאָנט. עס איז געווען זייער הייס אין פּאַבריק און סעם האָט שוין אַראַפּגעוואָרפן פון זיך וואָס ער האָט נאָר געקאָנט. דאָס בלויז העמד ביים לייב האָט ער אויך אויפגעקענפלט, און זיין ברוסט באַוואַקסן מיט שוואַרצע האָר האָט זיך

ארויסגעזען אינגאנצן. און גרויסע ריקעס שווייס זיינען גערונען איבער זיין קארבעדיק פנים. און זיינע גרויסע הענט זיינען געווען איינגעטונקען אין שווייס און דייוו, דער אנטרייבער, האט געריסן פון זיינע הענט און האט אים געווארנט אלע מאָל, אַז די אַרבעט מוז זיין גוט, אַנישט וועט מען ברענגען צוריק, און אַז מען וועט ברענגען צוריק, וועט מען זיך דאַרפן אַנטאָן און גיין מעסטן די גאַסן. סעם האָט געפילט צו נעמען אַ הייס פּרעסל און אַ שמיר טאָן דייוו איבער זיין פנים, נאָר ער האָט עס נישט געטאָן, וואָרים ער האָט געקאָנט מיט זיינע הוילע הענט דייוו טאָן אַ שמיר אין פנים אַריין, וואָלט אים אויך געווען גענוג. אָבער סעם האָט אַפילו דאָס אויך נישט געטאָן. עס איז אויף סעמען געלעגן אַזאָ מין קללה און זיין שטאַרקייט איז דאָ, אין דער דאָזיקער פאַבריק, איינגעפרעסט געוואָרן. ער האָט גאַרנישט געקאָנט טאָן חוץ פּרעסן העמדער, און אַלע מאָל איז ביי אים געווען אַן אינעווייניקסטע מורא, אַז טאַמער וועט ער נישט האָבן חלילה וואו צו פּרעסן העמדער און ער וועט נאָך באַדאַרפן אומקומען. און ווען סעם האָט געפּרעסט העמדער, איז ער געפאַרן מיט זיין פּרעסל, ווי אַ גליטשער אויף אייז. דער גלאַנץ פון שטאַלענעם פּרעסל האָט געפינקלט אַזוי ווי אַ בליץ אין אַ פינצטערער נאַכט. און אין פאַבריק איז אַזאָ רעש. עס טראָגט זיך אַ ווינט איבער ימים, איבער וועלדער און איבער זאָמדיקע פעלדער. די זון שניידט אַריין פון דער קרום און וואָרפט אַ לאַנגן, געלן זייל איבער אַ שטיק וואָנט און הענגט אין דער קרום איבער דער מיט פון פאַבריק, ווי אַ פּאַס פון געלן לייזונט. סעם הייבט אויף זיינע אויגן און באַגעגנט זיך הילפלאָז מיט אַנדערע אויגן. און סעם פאַרשטייט, אַז יענע פּרעגן אים: „האַסט שוין געזאָגט?“ און ער ענטפּערט צוריק מיט זיין שטומען בליק: „ניין, איך האָב נאָך נישט געזאָגט.“

שפּעטער אַ ביסל האָט געטראָפּן, אַז דער, וואָס אַרבעט אַריין די אַרבל, האָט אין איילעניש אַריינגעניט אַן אַרבל קרום. דייוו איז אַרויס מיט לשון:

— אַז איר האָט אין זינען דער רוח ווייסט וואָס!

די דאָזיקע ווערטער האָט דייוו אַזוי הויך געזאָגט און אַזוי פּלוצלונג, אַז די אַרבעטער האָבן אויפּגעהויבן זייערע קעפּ און אים אָנגעקוקט. פאַר-שטענדלעך, אַז מען האָט דערווייל אויפּגעהערט צו אַרבעטן אויף אַ דגע.

— איך הייס אַרבעטן! — האָט דייוו געטאָן אַ געשריי. — וואָס איז דאָס

פאַר אַ ביזנעס, אויפהערן צו אַרבעטן!

און צו דעם, וואָס האָט אַריינגעאַרבעט דעם אַרבל קרום, האָט דייוו אַזוי געזאָגט: — אַזאָ אַרבעט קאָן דאָ נישט געטאָן ווערן. טרען אויס און ניי צוריק איין, אַנישט וועסטו מעסטן די גאַסן און נאַכלויפן דעם עלעוויטער... דייוו איז געווען דערנאָך פול מיט רציחה. ער האָט שוין געוואוסט פון

דער נעכטיקער פארזאמלונג און שוין אפילו דערציילט דזשייקאבסן אויך. אים איז געווען פארדראָסיק אויף די אַרבעטער. ער האָט געטראַכט: מען טאָר זיי נישט לאָזן אויפהייבן קיין קאַפּ. הער נאָר, וואָס אַרבעטער קאָן איינפאַלן. זיך צונויפנעמען אויף אַ ליידיק אַרט אינמיטן גאַס און מאַכן צווישן זיך אַן אַפּמאַך. נישט גענוג, וואָס זיי מאַכן אַ לעבן, ווילן זיי נאָך אַריינכאַפּן דזשייקאָבסן אין זייערע הענט...

דאָס האָט דייוו געטראַכט, אָבער אויסגעלאָזט האָט ער אויף אַ קול אַזוי, אַז אַלע זאָלן הערן:

— דאָס, קינדערלעך, וועט אייך נישט ווערן געשענקט.

— וואָס?! — האָבן כמעט אַלע שטומערהייט געפרעגט, און דערשראָקן

אַנגעקוקט דייוו.

— איך הייס אַרבעטן! דאָטס אַלל! — האָט דייוו ווידעראַמאָל באַפוילן

און האָט זיך גענומען יאָגן פון איין אַרבעטער צום אַנדערן. די שטעפּערס האָבן צעלאָזט זייערע מאַשינען און נישט געקאָנט פאַרשרייען דאָס, וואָס עס האָט געבויערט אין זייערע קעפּ: ווער האָט אים דערציילט?

סעם, דער הויכער, האָט זיך געבויגן מיט זיינע ברייטע פלייצעס איבער דעם טיש און געפליגן מיט דעם פרעסל, אַנגעשפּאַרט אויף דעם מיט זיינע האַרטיקע הענט, און אים האָט הנאה געטאָן, וואָס דייוו ווייסט שוין. איצט וועט זיין גרינגער צו רעדן מיט דזשייקאָבסן. אָבער ווער האָט עס אים געקאָנט דערציילן? זאָל עס זיין מעגלעך, אַז דער דאָזיקער דייוו איז זיי נאָכגעגאַנגען און האָט זיי אונטערגעקוקט? צי איז דאָס געווען די אַרבעט פון איינעם פון די אַרבעטער?

מיטאַנצייט איז אין פּאַבריק געווען שטיל. דזשייקאָבס איז געווען פאַר-נומען ביי זיך אינדערהיים און דייוו איז אויך דאַרטן געווען. זיי ביידע האָבן געפירט אַזאַ געשפּרעך:

— איך ראָט אייך אַלעמען אַוועקצושיקן, — זאָגט דייוו.

— דו ביסט זיכער, אַז —

— זיכער.

— עס קאָן נישט זיין.

— אויב איר גיט זיי נישט נאָך, גייען זיי אַוועק.

— איך מוז עס אַליין הערן פון זייער מויל.

— און אויב איר וועט?

— ווייס איך נישט, וואָס צו טאָן.

— שיקט זיי אַוועק אַלעמען.

— און וואו וועל איך באַקומען אַנדערע אַרבעטער?

- שיפן קומען אָן אַלע טאָג.
 — אַ שיינע ביזנעס...
 — זייער...
 — און ווען איז עס געשען?
 — נעכטן, נאָך דער אַרבעט.
 — ווער איז דאָרט געווען?
 — אַלע.
 — קום אַריין אינעווייניק, — האָט דזשייקאַבס געוואָלט לאָזן זיך אין פאַבריק אַריין.
 — געלאָסן! נישט אַזוי היציק, — האָלט אים צו דייוו. — וואָס וועט איר טאָן באַלד צום ערשטן?
 — איך וויל וויסן, צי עס איז די וואַרהייט, — רייסט זיך דזשייקאַבס.
 — איר פאַרנעמט זיך מיט זיי צו צעקריגן, — וואַרנט דייוו. — דאָס טויג נישט. ווער וועט מאַכן די העמדער?
 — דאָס, וואָס איך זאָג, — זאָגט דזשייקאַבס. — איך וועל צו זיי רעדן מיט גוטן און פּרעגן, וואָס זיי ווילן. עס קאָן דאָך גאָר נישט שאַטן.
 — אפשר אַריינפירן איינעם פון זיי אַהער, — איז דייוו געפאַלן אויף אַ פּלאַן. וואַרים ער האָט פּלוצלונג מורא באַקומען, אָו עס זאָל נישט געשען אַ שלעכטע זאָך, אויב דזשייקאַבס וועט רעדן צו אַלע אַרבעטער מיטאַמאַל.
 — וועמען וועסטו רופן? — פּרעגט דזשייקאַבס.
 — דעם שטאַרקסטן צווישן זיי, — ראָט דייוו.
 — נו, רוף אַריין דעם הויכן סעם.

דער „הויכער סעם“ שטייט מיט זיין צעקנעפּלטער האַריקער ברוסט אַקעגן דזשייקאַבסן. דזשייקאַבס זיצט ביים טיש מיט די אַנגעוואַרפענע ביכער און פאַפירן. דייוו שטייט ביי דער זייט. מיט זיינע קליינע, שוואַרצע אויגן, מעסט ער דעם הויכן סעם פון קאָפּ ביז צו די פיס.
 — איך ווייס אַליק, — הייבט אָן דזשייקאַבס מיט דעם טאָן פון איינעם, וואָס וויל אויסשטראַפּן זיין פאַרשייט קינד. — איצט, פּרעג איך ביי דיר, צי עס איז ריכטיק אַזוי?
 — וואָס? — פאַרשטייט נישט סעם.
 — אייער אַפּמאַך, — מישט זיך אַריין דייוו.
 — מיט וועמען האָב איר ביזנעס, מיט אייך, מיסטער דזשייקאַבס, צי מיט אים? — האָט סעם געזאָגט און זיינע גאָזלעכער האָבן זיך פון אויפּרעגונג צעשפּרייט, בשעת ער האָט אַנגעוויזן מיט זיין האַנט אויף דייוו.

— מיט מיר, — האָט דזשייקאַבס געענטפערט און מיט איין האַנט זיך אַ קלאַפּ געטאָן אין זיין ברוסט אַריין.

— דאַטס אַל! — האָט סעם פון אויפּרעגונג געביטן זיינע שווערע גרויסע פיס אין די גאַר גרויסע צעלאַבעסעטע שיך. — איך וויל אייך נישט פרעגן ווער עס האָט אייך צוגעטראַגן. עס איז אמת. מיר ווילן אַרבעטן!... קרייס סייק, מיר זיינען נישט לייזי...!

— ווער זאָגט דען, אַז איר ווילט נישט אַרבעטן? — מישט זיך ווידער אַריין דייוו.

— שאַראַפּ! — שרייט דער הויכער סעם צו דייוון אין פנים אַריין.

— שאַראַפּ יורסעלף! — שרייט צוריק דייוו, אויך גלייך סעמען אין פנים אַריין.

— האָ, האָ, אָן פייטס! — צעשפרייט דזשייקאַבס זיינע הענט אַזוי, אַז מיט איין האַנט פאַרדעקט ער סעמס פנים און מיט דער אַנדערער דייווס. — איך האָב זיך געשיקט אַהער ברענגען, דערפאַר, וואָס דו ביסט דער שטאַרקסטער און אויך דער קליגערער. זאָג מיר, סטרייט אין מיין פייס, וואָס איך זאָל טאָן. ווייט אַ מינוט. איך האָב נאָך נישט געפינדעשט. לעט מי טאַק. גיב מי אַ טשאַנס. איך האָב איצט אַ גוטן קאַסטאַמער, ער וועט מיך פאַרשיטן מיט אַרבעט. איז דאָך אַלרייט. אָבער, אַלרייט, ער ברויך צו האָבן די אַרדערס. רייט אַזוי, און אין אַ האַר. אויב נישט, גיט ער נישט קיין אַרדערס. ווייט אַ מינוט. לעט מי פיניש. אויב ער וועט נישט געבן קיין אַרדערס, וועט איר נישט האָבן קיין אַרבעט, און אויב ער וועט יאָ געבן אַרדערס, וועט איר נישט קאָנען אַרויספינדישן די אַרבעט. עס איז נאָ יוז צו זיין אַ דאַמבעל און נישט פאַרשטיין; יו אַנדערסטענד! דו ביסט דאָך נישט קיין גרינהאַרן, און איך מוז די פעקטאָרי מאַכן גרעסער און נאָך צו־נעמען אַ סך הענט. באַט, ווייט אַ מינוט, איר, די אַלטע הענט, וועט סיי ווי קריגן אַ שאַ...!

— מיסטער דזשייקאַבס, — האָט סעם אָנגעהויבן, ווען עס איז געקומען זיין געלעגנהייט צו רעדן, — יו נאָ, און איר ווייסט, אַז איך בין נישט קיין פייטער. איט טייקס אַ לאַנג טיים, איידער איך ווער האָט אינאָף צו געבן יענעם אַ פייט, באַט איצט איז נאָך נישט קיין פייט. קרייס סייק, ווער וויל זיך פייטן? איך זאָג, אַלרייט, אַרדערס, אַלרייט. וואָס דען, עס איז גוט, אַז עס איז סלאָו און מען פאַרדינט אַ קרענק? שור איז גוט, אַז עס איז ביזי. אָבער וואָס וועט אונדז טאָן גוט, אַז איר וועט אָנפילן דעם פלייס מיט נאָך הענט, און אַלע וועלן האָבן קדחת מיט רויטן פאַדעם? אָף קאַס, איך בין נישט קיין לאַיער און אויך נישט קיין ספיטשער, אָבער וואָס עס איז רייט,

איז רייט. וואָי נאָט אונדז געבן אַ טשענס? ... מיר זיינען נישט קראַנק צו אַרבעטן אַווערטיים, אויב עס וועט זיין נעסעסערי. פאַר קרייס סייק, מיסטער דזשיקאָבס, גיב אונדז אַ טשאַנס צו אַרבעטן אַווערטיים און דו וועסט דעליווערן דייע אַרדערס.

— אַווערטיים?! — האָט דזשיקאָבס איבערגעהערט דאָס דאָזיקע וואָרט מיט אַ נילגון און עס אויסגעזונגען און געקוקט אויף דייוון צו כאַפֿן אויף זיין פנים עפעס אַוואונק אָדער אַ צייכן וועגן דעם ענין „אַווערטיים“. — וואָי נאָט? איך בין אַ ספּאָרט. פאַר מיינע אַרבעטער וועל איך טאָן אַלץ אין דער וועלט. באָט, פאַרוואָס זייט איר נישט געקומען לייק דזשענטלמען און געדאָגט: מיסטער דזשיקאָבס, מיר ווילן אַרבעטן אַווערטיים? פאַרוואָס קומט מיר אַזאַ אינסטאַלמענט, אַז מיינע אַרבעטער מאַכן אַ מיטינג אויף אַ ליידיקן לאַט? ... און ווען איר זאָגט מיר, אַז איר ווילט אַ מיטינג, נעם איך און גיי מיט אייך אַוועק אין אַ האַל און דינג פאַר אייך דעם האַל פאַר אַ מיטינג.

— מיסטער דזשיקאָבס, — האָט דער הויכער סעם אָנגעהויבן מיט זיין קאַפּ אַראַפּגעבויגן, ווי אַ פאַרשעמטער און שולדיקער, — דיס טיים יו אַר אַלרייט. זעסט מיינע הענט?

— נו, נו, — האָט דזשיקאָבס אויפהייבנדיק זיך פון טיש אָנגעהויבן צו שרייען אין דער גיד, — איך וויל נישט קיין פייטס.

— נישט דאָס, — בעט זיך דער הויכער סעם ביי דזשיקאָבסן. — איך מיינ, אַז איך גיב דיר מיינ האַנעסט וואָרט, אַז מיר האָבן דיך נישט געוואָלט טריטן שלעכט. מיר האָבן נישט וואָס צו „קיקן“ אַקעגן דיר.

דערווייל האָט געטאָן אַ פייף דער איינס אַזיגער „וויסל“. דער הויכער סעם איז ווי אַן אָפּגעברייטער אַריין צוריק אין פאַבריק אַריין. צו די איבעריקע אַרבעטער האָט ער געטאָן אַ מאַך מיט דער האַנט. ער האָט געמיינט מיט דעם דאָזיקן צייכן צו זאָגן, אַז מען וועט ווייטער בלייבן דאָ אַרבעטן. און די אַרבעטער האָבן געמיינט, אַז דער צייכן האָט באַדייט, אַז דער הויכער סעם האָט דאָרט דעם באַלעבאָס גוט אַריינגעזאָגט און האָט אים „געלייגט אין דער ערד“.

און אין אַוונט האָט דייוו געטאָן אַ קלאַפּ מיט דער האַנט אין אַ טיש. אַלע אַרבעטער זיינען געבליבן שטיל און אָנגעשטרענגט געקוקט אויף דייוון. דייוו האָט אויסגעשריגן, בלאַזנדיק זיינע רויטע באַקן: — היינט אויף דער נאַכט אַרבעט מען „אַווערטיים“. און אַלע וואָך-אַרבעטער און אַלע שטיק-אַרבעטער מוזן אַרבעטן אַווערטיים. דאָטס אַל!

— אַווערטיים?

— וואָס איז דאָס? — פרעגט מאַניס ביי זיין שכן, דעם רויטן.

— אווערטיים!... — דערקלערט דער רויטער מאַניסן.
 — וואָס איז דאָס? — פרעגט נאָכאַמאַל מאַניס.
 — מען עסט דאָס, — ענטפערט דער רויטער, זייענדיק אויפגעלייגט און וויצלדיק.
 — וואָס טרייבט איר קאָטאוועס? — לאָזט זיך נישט מאַניס. — איך טאָר ביי אייך נישט פרעגן, וואָס דאָס איז, האָ?
 — האָט געדולד, — זאָגט דער רויטער און אויף זיין פנים פאַרזיט זיך אַ געהיימניספולע פרייד. — עס וועט קומען דערצו, וועט איר זען.
 — איז מה טוב, — זאָגט מאַניס און פאַרטיפט זיך אין זיין אַרבעט.
 אין פאַבריק איז איצט געווען אַ פריילעכע שטימונג. די שטעפערס האָבן גענומען קלעצלעך פון פאָדים און געוואָרפן צו די פרעסערס, און די פרעסערס האָבן די דאָזיקע קלעצלעך צוריקגעוואָרפן צו די שטעפערס. די מאַשינען האָבן געיאָגט און די פריילעכע פנימער פון די שטעפערס און די מאַשינען אַזוי ווי פון איינעם, וואָס פאַרט רייטנדיק אויף אַ פערד פאַר וואַילטאָג. עס איז געווען אַזוי פיל גרינגקייט אין די פיס פון די שטעפערס און די מאַשינען זיינען אַליין געגאַנגען, אַזוי ווי באַשמירטע מיט פוטער. און די צוויי, וואָס האָבן גענייט קנעפלעך און פעטלקעס, האָבן געזונגען, ציענדיק מיט זייערע הענט נאָדל-פאָדים, נאָך דעם הויכקייט און טיפקייט פון ליד.
 דייוו האָט אַנגעצונדן די גאַזלאַמפן און עס איז געקומען צו לויפן אַ יינגל פון דער אַפטייק און גערופן דזשייקאַבסן צום טעלעפאָן. דזשייקאַבס, ווי עס האָט אויסגעוויזן, איז אַ דערשראָקענער אַרויס פון זיין שטוב, זיך געווישט די ליפן און געלאָפן אין אַפטייק צום טעלעפאָן.
 אַז דזשייקאַבס איז אַריין אין אַפטייק, האָט אים דער אַפטייקער אַנגעוויזן אויף אַ שוואַרץ רערל, וואָס איז געשטאַנען אויף דעם גלעזערנעם טיש.
 עס איז געווען דאָס ערשטע מאָל אין דזשייקאַבס' לעבן, אַז ער זאָל האָבן צו טאָן מיט אַ טעלעפאָן. דאָס האַרץ האָט ביי אים זייער געקלאַפּט. ער האָט געטאָן אַ כאַפּ דאָס שוואַרצע רערל און אַנשטאַט עס צוצולייגן צו זיין אויער, האָט ער דאָס רערל צוגעלייגט צום מויל. דזשייקאַבס האָט געהערט, אַז עס איז פאַרגעקומען אין דעם רערל עפעס אַזוי ווי אַפּגעריסענע ווערטער פון אַ געקוילעטן. וואָס מען האָט צו אים געזאָגט, האָט דזשייקאַבס נישט געוואוסט.
 דער אַפטייקער האָט באַמערקט, אַז דזשייקאַבס האָלט נישט דעם טעלע-פאָן ווי עס באַדאַרף צו זיין, איז ער צוגעקומען און מיט זיינע ווייסע הענט און מיט אַ מאַניער פון אַ זייער געלערנטן מענטש, דזשייקאַבסן געוויזן, ווי אַזוי מען דאַרף האַלטן אַ טעלעפאָן.

און ערשט איצט האָט דזשייקאַבס געהערט, ווי אַ געקוילעטער וויל עפעס זאָגן — קים — קיר — קיר, און דאָס איבעריקע — זשום-ים-ים. — האַלאַ, גוד איוונינג! — שרייט דזשייקאַבס און לאַכט אומבאַהאַלפן, אַט אין טעלעפאָן-רערל אַריין און אַט צום אַפטייקער, וועלכער שטייט און קוקט אים אָן.

פון טעלעפאָן קומט אַרויס, ווי עס דאַכט זיך דזשייקאַבסן : זשום-ים-ים-ים. עס ווערט ביי דזשייקאַבסן אין קאַפּ אַ געמיש פון אַלערליי מחשבות און ער לאַזט אַרויס דאָס שוואַרצע רערל פון זיינע הענט און בלייבט שטיין, ווי אַ צעמישטער. דער אַפטייקער קומט צו און נעמט מיט זיינע ווייסע הענט דאָס רערל פון טעלעפאָן, און ווי אַ מאַגיקער מאַכט ער מיט דעם רערל אַ האַלבן קרייז און לייגט עס צו צו זיין אויער און רעדט שטילערהייט, ווי דזשייקאַבסן דאַכט זיך, צו איינעם, וואָס שוועבט אין דער לופטן.

— מען רופט אייך פון בראַדוויי, פון דער ראַזענהיים-קאַמפּאַניע, — זאָגט דער אַפטייקער צו דזשייקאַבסן נאָך שטילער.

— אַ, זאָגט זיי, אַז איך בין דאָ, — ווערט דזשייקאַבס אַזש אַ פאַר-ציטערטער.

— דאָס איז דזשייקאַבס, אַ, — רעדט דער אַפטייקער אין רערל אַריין. — וואָס האָט איר געוואָלט ?

— מאַרגן דעליווערן ? האָ ? מאַרגן ?

— זאָגט אים מאַרגן, — זאָגט אונטער דזשייקאַבס צום אַפטייקער. —

מאַרגן, שור טינג, מאַרגן.

— יעס סער, מאַרגן, שור טינג, — שרייט דער אַפטייקער אין טעלעפאָן אַריין. — גוד באַי, גוד באַי.

— אַ גוטע זאך, אַט דער טעלעפאָן, — פילט דזשייקאַבס ווי צו מאַכן דעם אַפטייקער אַ קאַמפּלימענט. — איך וואָלט באַדאַרפט אַזאַ טעלעפאָן ביי זיך אין שאַפּ. וויפיל קאַסט אַזאַ טעלעפאָן ?

— אַ דאָלער אַ מאַנאַט, — ציילט דער אַפטייקער פון זיינע ווייסע ציין אַרויס. — אויב איר ווילט, וועל איך אייך סובסקרייבן. איך בין אַן אַגענט.

— וואָס, ביי אייך קריגט מען אַ טעלעפאָן ? — וואונדערט זיך דזשייקאַבס און באַקוקט די אַפטייק מיט די גרויסע און קליינע פלעשער און סלויקעלעך מיט די ווייסע פאַפירלעך און מיט די אַפגעדרוקטע נעמען פון די מעדיצינען.

— ביי מיר קריגט איר אַלץ, — האָט דער אַפטייקער געריבן זיינע ווייסע הענט און איז אַוועק הינטערן גלעזערנעם טיש-קאַסטן און געעפנט אַ בוך און פאַרשריבן דזשייקאַבסן פאַר אַ טעלעפאָן און אויפגעהויבן זיינע אויגן און גע-זאָגט : — איין דאָלער מיט פופציק, פליז.

דזשייקאבס האט באצאלט און איז אוועק אהיים, און ווען נישט די פרייד, וואס ער וועט שוין אויך האבן אן אייגענעם טעלעפאן, וואלט ער זיך באדארפט שטארק פילן געפאלן פון דעם דורכפאל, וואס ער האט געהאט אין אפטייק ביים טעלעפאן.

ער האט סיי ווי נישט געקאנט פארגעסן זיין דורכפאל ביים טעלעפאן. און אהיימקומענדיק, איז שוין געווען שטאק פינצטער אין דרויסן. ביי אים אין שאפ איז געווען ליכטיק און ווען דזשייקאבס איז אריינגעקומען, האט ער געטאן א געשריי צו דייוון:

— מען רייסט די הויט פון בראדוויי — העמדער... העמדער...

— מיסטער מאַניס וויסט שוין וואָס אַווערטיים איז, — האָט דייוו געזאָגט דזשייקאָבס און געשמייכלט פון דעם ווייץ אויף מאַניסעס חשבון.

— און דו, ים-קאָטער, האָסט געוואוסט וואָס אַווערטיים איז? — שרייט אַריין דער הויכער סעם אין שאַפ אַריין און צעלאָזט זיך מיט זיין פּרעסל איבער דעם העמד.

— שאַראָפּ! — ענטפּערט דייוו.

— שאַראָפּ יורסעלף!

— ווער? — האָט געפּרעגט אַ צווייטער פּרעסער. כאָטש ער האָט גוט געוואוסט וועמען דער הויכער סעם מיינט, אָבער עס איז איצט אין שאַפּ געוואָרן אַזוי געהויבן די שטימונג, אַז עס האָט זיך די אַרבעטער אַ גלוסט געטאָן צו מאַכן שפּאַס, האָט דער דאָזיקער פּרעסער אַ פּרעג געטאָן: ווער?

— איך מיין דעם פּאַרמאַן אונדזערן, — פּאַרענטפּערט זיך סעם, אויך וויסנדיק, אַז דער ווייץ הייבט זיך אָן און מען דאַרף אַזוי ענטפּערן: איך מיין דעם פּאַרמאַן אונדזערן.

— אַ פּאַרמאַן איז ער? — שרייט דער רויטער פון זיין ווינקל.

— וואָס דען איז ער? — פּרעגט צוריק דער הויכער סעם.

— אַן עקספּרעסמאַן איז ער! — שרייט איינער פון די שטעפּערס.

— אַן עקספּרעסמאַן איז ער?! — פּרעגט צוריק אַן אַנדערער שטעפּער.

— וואָס דען איז ער? — ענטפּערט סעם.

— אַן אַנטרייבער איז ער! — ענטפּערט צוריק דער רויטער.

— וועמען טרייבט ער? — פּאַלט אַריין דייוו אין דער שפּיל.

— פּערד! — שרייט איינער פון די צושניידערס, און מען ווייס נישט

צי מיינט ער עס אין שפּאַס, צי אין פּאַראַכטונג.

— פּערד טרייבט ער?

— וואָס דען טרייבט ער? א. אַו. וו.

32

די שיף מיט נייע הענט

דזשיקאבס האט געשיקט אויף בראדוויי אזוי פיל העמדער, וויפיל עס האט זיין שאפ נאך געקאנט ארויסגעבן. מען האט אבער געריסן פון זיינע הענט נאך און נאך. דאס, וואס זיינע ארבעטער האבן געארבעט אי בייטאג, אי ביינאכט, איז נאך געווען ווינציק. דזשיקאבס האט נישט געוואוסט, וואס צו טאן. ער האט געמוזט פארגרעסערן זיין שאפ, און געמוזט אריינעמען נאך מאשינען און נאך נייע הענט. אבער וואו האט ער געקאנט באקומען נייע הענט? און אויב מען האט שוין באדארפט באקומען נייע הענט, האט מען געמוזט גיין אין קעסל-גארדן צו דער שיף.

און דזשיקאבס האט מורא געהאט פאר קעסל-גארדן. ער האט אזוי ליב געהאט אמעריקע און אמעריקע איז געווען אזוי מזדליק פאר אים, אז ער האט מורא געהאט א קוק צו טאן אויף קעסל-גארדן, דארטן וואו די שיפן קומען אן מיט גרינע.

נאך נויט ברעכט אייזן און דזשיקאבס האט געמוזט אויך איבערברעכן זיין מורא פאר קעסל-גארדן און איז אין א שיינעם טאג אראפגעפארן אהין. ער האט זיך אויסגעפוצט אין זיין שענסטן גארניטור און אנגעטאן דעם שבתדיקן צילינדער-הוט און איז דארטן, אין קעסל-גארדן, אנגעקומען און זיך גע-וואונדערט, וואס איז דא נאך א סך אזוינע ווי ער, וועלכע ווארטן אויף דער שיף מיט גרינע.

די אלע, וואס זיינען געשטאנען און געווארט אויף גרינע, האבן זיך געמוזט אויסשטעלן אין א ליניע פון איין זייט און א ליניע פון דער אנדערער זייט. פארשטענדלעך, אז ווער עס איז אנגעקומען פריער, דער איז געשטאנען בעענטער צו דעם ברעג, וואו די שיף האט באדארפט אנקומען. די ערד גע-פלאסטערט מיט גרויסע, פיר-עקיקע שטיינער און אזוינע וויסע שטיינער, נאך-וואס אפגעוואשענע מיט דעם געזאלצענעם ים-וואסער. דאס וואסער פון ים איז בלוי און ווייסע, שוימיקע כוואליעס קליינע, אזוי ווי ליסקעס פון א פיש, באדעקן די אויבערפלאך פון וואסער. קעסל-גארדן שטייט מיט צע-פראלטע טויערן פון דריי מינים. איין טויער אינדערמיט פאר וואגנס און פערד און פון ביידע זייטן פון אט דעם גרויסן טויער — צוויי קליינע טויערן. מסתם פאר מענטשן, טראכט דזשיקאבס. עס איז אינמיטן טאג, די זון ווארעמט. איבער דעם הימל שווימען קליינע וואלקנס. דארט, וואו דער הימל איז רייך,

קאן מען זיך נישט אָנשפּיגלען אין דער ריינער בליקייט. וויסע, גרויסע ים-פייגל פליען אַרום אינדערהייך און קומען אַראָפּ צום וואַסער. שיפלעך וויסע און שיפלעך בלויע לויפן אַרום איבער דעם וואַסער אַהין און צוריק. איבער דעם וויס-געפלאַסטערטן, שטיינערנעם וועג, קלינגען וואַגס און אַ שווערער טריט פון פּערד. אַרום און אַרום זיינען הויכע פּאַבריקן. פּאַנען אַמעריקאַנישע מיט שטערנדלעך און פּאַסן פּלאַטערן אין ווינט. עס פילט זיך דאָ אַן אַנ-געשטרענגטקייט, אַזש עס נאָגט ביים האַרץ. וועט זי קומען? וועט מען זי אַריינלאָזן אַהער אין לאַנד? צי אפּשר איז זי אומגעקומען אינמיטן ים?

מיטאַמאָל איז געוואָרן אַ גערודער. די שיף קומט. די שיף קומט. אַט איז זי. פּונווייטנס האָט זיך דערזען די שאַרף פון דער שיפּס נאָז. אַ וויסע שיף און דער שאַרף פון איר נאָז איז אינגאַנצן שוואַרץ. דער קוימען אַ ביסל אויף אַ זייט. אַזוי ווי ביי אַן אונטערגעטרונקענעם דער צילינדער-הוט. און ביי די שטאַכעטן אַזויפיל מענטשן. די שיף גיט אַ ברום. אַ דיקער קנויל רויך זעצט ביי איר פון קוימען און גייט אויף ביז צום הימל. די שיף גייט פּאַמעלעך און מיט אַ זייט אַריין צום האַפּן. דאָס בלויע וואַסער פון ים רוקט זיך אַריבער איבערן ברעג. וואַשט די שטיינער און רינט צוריק אַראָפּ אין ים אַריין. עס קלינגען קייטן פּריילעך און קלינגענדיק. עס פילט זיך, ווי עס עפענען זיך הערצער און הענט שפּרייטן זיך און מיילער ציען זיך צו מיילער. די פּראַצעסיע הייבט זיך אָן.

אַ הויכער, לאַנגער און דאַרער מאַן מיט אַ קליין גרין קאַפעליושל אויף זיין קאַפּ און מיט קליינע שטיוועלעך אויף זיינע לאַנגע און דאַרע פיס און מיט זאַקן ביז איבער די קני און די שמאַלע הויזן זיינען אַריינגעשטעקט אין די זאַקן. אַ קליין, קורץ לייבל אָן אַרבל, פאַרקנעפלט מיט אַ סך קנעפלעך אויף זיין ברוסט און אַ ווייס העמד מיט אַנגעבלאָזענע אַרבל. נאָך אים און אַרום אים גרעסערע און קלענערע קינדער. די יינגלעך אויך אַזוי אַנגעטאַן, אַזוי ווי ער. און די מיידלעך מיט ברייטע קליידלעך און מיט פאַרביקע סטענגעס נאָכגעאַנגען אַרום זייערע אַקסלען און פון זייערע פאַרפלאַכטענע פלאַקסענע האַר. די מאַמע פון אַט דער דאָזיקער פאַמיליע אויך מיט סטענגעס פאַרביקע באַהאַנגען און מיט אַ ברייט אַנגעבלאָזן שליאַרידיק קלייד. און ביי יעדן איינעם פון זיי אין די הענט אַ פאַק, אַדער אַ טשעמאַדאַן. אויף די טשעמאַדאַנעס רויטע אַנגעקלעפטע פאַפּירלעך. און דער מאַן שמיכלט און איז אַזוי אומ-באַהאַלפן און בלייבט אַלעמאַל שטיין און קוקט זיך אַרום און לייגט אַוועק זיינע פעקלעך און הייבט זיי אויף און גייט ווייטער.

דזשיקאַבס האָט זיך פאַרלוירן אין דעם טומל פון אַלערליי שפּראַכן און דעם געמיש פון אַלערליי קאָלירן און פּנימער. ער האָט נישט געוואוסט וואָס

צו טאן. פון די אפענע טויערן פון קעסל-גארדן האט געשטרעמט א טיך פון מענטשן מיט רויטע פרישע באקן, געזונטע הענט, לויטערע אויגן און שמייכלענדיקע פנימער. און די, וואס זיינען געשטאנען פון גאנץ פרי אן אין צוויי ליניען און געווארט אויף די דאזיקע נייע, געזונטע און פריילעכע אימיגרענטן, האבן זיך געטאן א ווארף אויף דעם דאזיקן שטראם. אין דער לופט האט זיך אויפגעהויבן דאס געשריי פון אלערליי לשונות און עס האט זיך געהערט דאס פריילעכע אויסגעשריי פון מענטשן, וואס האבן זיך נישט געזען לאנגע יארן; פון מענטשן, וואס האבן באגעגנט זייערע אונטער-געוואקסענע קינדער, וועלכע זיינען אמאל ערגעץ איבערגעבליבן גאר קליינער-הייט; פון מענטשן, וועלכע האבן באגעגנט געליבטע זייערע, וועמען זיי האבן פריער אין ערגעץ נישט געזען, נאר זיך פארליבט אין זיי דורך בריוו; פון מענטשן, וועלכע האבן דא באגעגנט ארבעטער מיט פרישע געזונטע הענט און זיך מיט זיי געדונגען איבער דער פריי, צי זיי ווילן ארבעטן פון טאג, צי זיי ווילן ארבעטן אויף זייער אייגענעם חשבון.

דזשייקאבס האט געפרוואווט אייניקע פון די נייע אַנקומענדע, און וואוהין ער איז צוגעקומען, האט ער שוין דארט עמעצן געטראפן. אויסכאפן ביי יענעם, האט דזשייקאבס נישט ליב געהאט. איז ער אזוי געשטאנען א פאר-זארגטער און געביסן זיינע ליפן און אין האלדז איז אים געווען טרוקן. ער האט דערזען א יונגן מענטש, פון וועלכן עס האט זיך אים געוואלט לאכן. פאר-וואס האט ער געוואלט פון יענעם לאכן? דערפאר, וואס יענער האט מאדנע אויסגעוויזן אין זיינע זייער שמאלע הויזן. נאר דאס וואלט ער אים מוחל געווען. זאל זיין שמאלע הויזן. אבער צוליב וואס איז זיין העמד ארויס-געשלעפט פון די הויזן ארויס און אריבערגעווארפן איבער די הויזן? נאר דאס וואלט ער אים אויך מוחל געווען. מוז זיין א פארטרעגענע בריאה און האט פארגעסן דאס העמד אין די הויזן אריינצושטעקן. אבער פארוואס טראגט ער א רויט העמד? און פארוואס זיינען זיינע האר אזוי פארוואקסן? און פארוואס איז זיין קאפעליוש אזוי צעדרייט, פון איין זייט איז דער ראנד אראפ ביז איבער די אויגן און פון הינטן איז דער ראנד ארויפגעבויגן? און פארוואס בייסט ער פון אן עפל? און ווער איז ער פאר א מין גרינהארן? דזשייקאבס האט אים אינגאנצן מבטל געווען ביי זיך אין הארץ און איז צו אים צוגעגאנגען און אים זיך געשטעלט אין וועג אזוי, אז יענער האט גייענדיק אזוי און בייסנדיק דעם עפל, זיך אין דזשייקאבסן אַנגעשלאָגן.

— פארדאן!

— פארדען, — לאכט דזשייקאבס. — אן אונדזעריקער?

— יא. — ענטפערט יענער און קוקט אן דזשייקאבסן מיט אויסגעגלאצטע אויגן.

— איר פארט אין ניו-יארק? — וואונדערט זיך דזשייקאבס.

— איר זעט דאך, — זאגט יענער און וויל אויסמיידן דזשייקאבסן, זיך לאַזנדיק גיין ווייטער.

— איילט זיך נישט, — נעמט אים אן דזשייקאבס.

— וואָס האָט איר געוואָלט? — פרעגט יענער שוין אַ ביסל שטרענג.

— איך באַדאַרף אַ יונגמאַן אין מיין פאַבריק, — זאָגט דזשייקאָבס שטילערהייט און נעמט נישט אַראָפּ זיינע אויגן פון דעם פרעמדן.

— און איך באַדאַרף אַ פאַבריק, — צעשמיקלט זיך דער פרעמדער, פאַרענדיקט מיט עטלעכע גיכע ביס דעם עפל און וואַרפט אַוועק וואויל-יונגעריש דעם קאַריק פון עפל אין אַ זייט.

— האָט איר עמעצן אין ניו-יאַרק? — פרעגט דזשייקאָבס.
— יא.

— וועמען? און וואו וואוינען זיי? — איז דזשייקאבס ניגעריק.

— איך ווייס נישט ווער איר זייט, ר' ייד, און איך קען אייך נישט.

— מיין נאָמען איז דזשייקאָבס און איך האָב אַ פאַבריק פון העמדער, — האָט דזשייקאָבס זיך שוין געפילט ווי באַלייריקט.

— און מיין נאָמען איז איסאַק. און אַט דאָס שטרויענע רענצל איז מיין פאַרמעגן, — האָט דער פרעמדער מיט פיל איראַניע אין זיין שטימ געזאָגט. — און וואָס ווילט איר פון מיר, וואָלט איך געוואָלט וויסן?

— איך וויל, אַז איר זאָלט גלייך אָנהייבן צו אַרבעטן ביי מיר, — האָט דזשייקאָבס געזאָגט.

— איר האָט שוין קיין צייט נישט... וואָס איז דאָס איילעניש אויף אייך?
— האָט איסאַק נישט פאַרשטאַנען וואָס דאָ איז. — פריער וויל איך קומען צו מיינע קרובים אין הויז אַריין, און איך וויל זיך אַרומקוקן, דערנאָך וועלן מיר זען.

וואו וואוינען אייערע קרובים? — פאַרגייט אים דזשייקאָב פון אַן אַנדערער זייט. — און ווי אַזוי איז זייער נאָמען?

— איך האָב אַ זיידן אין דילענסי סטריט, נומער הונדערט און אַכצן, — האָט איסאַק פּראָסט און אויפריכטיק געזאָגט.

— נומער הונדערט און אַכצן?! — וואונדערט זיך דזשייקאָבס.

— יא. וואָס איז דען?

— נומער הונדערט און אַכצן?! — שרייט שוין דזשייקאָב און זיינע

ליפן שפרייטן זיך אויס אין דער ברייט פון זיין פנים. — נומער הונדערט און אַכצן? ! הייסט אייער זיידע נישט אַמאָל מאַניס ?
— יאָ, מיין זיידע הייסט מאַניס ! האָ, איר קענט מיין זיידן? — ווערט
איסאַק לעבעדיק און אויפגעלייגט. — מיין זיידע הייסט מאַניס. איז ער
געזונט ?

— אויב עס איז ריכטיק נומער הונדערט און אַכצן, דאַן קען איך אייער
זיידן, — האָט דזשייקאַבס דערפילט ווי עס באַפאַלט אים אַ מידקייט. — הערסט,
צי איך קען אייער זיידן ? אייער זיידע אַרבעט ביי מיר אין פאַבריק.
— מיין זיידע אַרבעט ביי אייך אין פאַבריק ? — ווייסט איסאַק נישט
וואָס צו טאָן — צי זאָל ער זיך פרייען, צי זאָל ער זיך נישט פרייען. — הערט
אַ צופאַל... וואונדערלעך!... ווי עס קאָן פאַרקומען ! וואונדערלעך!...
— אויב אַזוי, וועט איר שוין זיין מיינער, — ווישט זיך דזשייקאַבס דעם
שווייס פון שטערן. — אייער זיידע מאַכט ביי מיר אַ שיין לעבן.
— דאָ ביי אייך „מאַכט“ מען אַ לעבן ? — האָט איסאַק זיך געוויצלט, אָבער
ווי עס ווייזט אויס, האָט דזשייקאַבס נישט פאַרשטאַנען דעם וויין און גע-
ענטפערט :

— אַז מען איז אַ מענטש מאַכט מען אַ לעבן.

אויף וואָס איסאַק האָט געענטפערט מיט אַ שטומען : האָ, האָ.

— וועל, ווי האַלט איך מיט אייך? — פרעגט דזשייקאַבס און קוקט זיך אום.
— וואָס פאַר אַ פאַבריק האָט איר ? — קוקט אים אָן איסאַק מיט זיינע
גרויסע ברוינע אויגן. דזשייקאַבס דערשרעקט זיך פאַר די דאָזיקע אויגן און
ענטפערט :

— ביי מיר מאַכט מען העמדער.

— אַ לעבן „מאַכט“ מען ביי אייך און העמדער „מאַכט“ מען ביי אייך...
— שמייכלט איסאַק גוטמוטיק. — איך האָב נאָך צייט. איך וועל זיך באַטראַכטן.
„פון די גוטע אַרבעטער, וואָס מען פרעגט אויף זיי...“ האָט דזשייקאַבס
געטאָן אַ טראַכט צו זיך אַליין. ער האָט זיך געפילט זייער דערשלאָגן. עס
קומט אים נאָך אַ בעסערע שטראַף. פאַרוואָס איז ער געגאַנגען באַגעגענען די
שיף מיט נייע הענט ? ער האָט דאָך אַזעלכע גוטע אַרבעטער און כמעט מיט
זיי ווי אַפּגעמאַכט, אַז ער נעמט נישט אַריין קיין נייע אַרבעטער. וואָס זשע
איז ער געקראַכן אַהער ? איז שוין זיין וואָרט מער קיין וואָרט נישט ? דזשיי-
קאַבס האָט שוין געזוכט אָן אויסרייד זיך אַרויסצודרייען פון דעם דאָזיקן
יונגמאַן מיט דעם רויטן העמדל און מיט די שמאַלע הויזן, ווען ער האָט
פלוצלונג דערהערט קולות פון זייער אַ באַקאַנט לשון. ער האָט זיך אַרומ-

געקוקט אהין פונוואָנען די קולות זיינען געקומען, און איז אַ פאַרוואַנדערטער געשטאַנען און נישט געגלייבט זיינע אויגן.

אין אַ מינוט אַרום איז ער שוין דאָרט געווען. ביי דעם גרויסן טויער פון קעסל-גאַרדן זיינען געשטאַנען גאַנצע קופּעס מיט מענטשן און פעק מיט בעטגעוואָנט זיינען געלעגן אויף דער ערד; מאַמעס מיט פאַטשיילעס אויף זייערע קעפּ האָבן געשריגן אויף דעם קליינוואַרג, וואָס זיינען געקראַכן אויף די פעק בעטגעוואָנט. די דאָזיקע מאַמעס זיינען געגאַנגען אַנעטאַן זייער אַרים און אַפּגעלאָזט. און די קינדערלעך זיינען דווקא געווען אַרומגעוואָשן און פאַרקעמט, נאָרוואָס פון אונטערן קעמל אַרויס. אָבער די פּנימער פון די קינדערלעך זיינען באַלד דאָ אויף דעם אַרט ווידער פאַרשמירט געוואָרן פון דעם, וואָס זיי-האַבן געגעסן פּאָוידלע מיט ברויט און פון דעם, וואָס זיי האָבן זיך פון גרויס פּרייד געוואַלגערט אויף דער ערד. די טאַטעס פאַר-זאָרגטע, מיט אויגן צום הימל געהויבן, אָדער צו דער ערד אַראַפּגעלאָזט. מען האָט איינס דאָס אַנדערע געטרייסט דאָ שטייענדיק אויף דער ערד פון דעם נייעם לאַנד: מען האָט געלאָזט אַ טרער פון דעם אַנדערנס עלנטקייט דאָ אין דעם נייעם לאַנד; מען האָט זיך געבייזערט אויף דעם קאַפיטאַן פון שיף, פאַרוואָס ער האָט זיי אַזוי שפּעט אַריינגעלאָזט אַהער אין דעם נייעם לאַנד, שוין נאָך אַלעמען, ווען אַלע אַנדערע, די סלאַוון, די דייטשן און די אונגאַרן זיינען שוין ערגעץ מסתמא אין לאַנד און שוין פאַרכאַפט, וואו ס'איז נאָר דאָ אַן אַרט. און וואָס איז זיי געבליבן — זיי, די אַרעמע און עלנטע?

אויף דעם דאָזיקן געפילדער איז אַנגעקומען דזשייקאַבס און זיך פשוט מחיה געווען. עס איז אים באַלד איינגעפאַלן אַ פּלאַן. און ער האָט זיך שוין אַנגעהויבן האַלטן גרויס מיט דעם דאָזיקן פּלאַן. ערשטנס, וועט ער רייך ווערן פון דעם פּלאַן, און צווייטנס, אַז ער וועט דערציילן דיייון פון זיין פּלאַן, וועט יענער משוגע ווערן פון פּרייד. דער פּלאַן זיינער איז געווען אַט וואָס: ער וועט נעמען גאַנצע פּאַמיליעס, דעם טאַטן, די מאַמען און די קינדער, און זיי באַזעצן אין צוויי צימערן און זיי אַריינשטעלן אַ מאַשין. דער טאַטע וועט נייען, די מאַמע וועט פּרעסן און די קינדער וועלן מאַכן פעטעלקעס און אַנ-נייען קעפּלעך און צונויפלייגן די העמדער און אַפּטראַגן דאָרטן, וואוהיז מען דאַרף. דזשייקאַבס וועט קאָנען מאַכן די אַרבעט, און אין דער פּאַבריק ביי אים וועלן די אַרבעטער גאַרנישט וויסן פון דעם פּלאַן... דזשייקאַבס איז געווען שטאַרק צופּרידן מיט זיין פּלאַן. ער איז אַזוי געווען פּריילעך, אַז ער האָט דעם ערשטן ייד, וואָס ער האָט אַ כאַפּ געטאַן ביי אַ האַנט, שיער אים די האַנט נישט צעקוועטשט פון אַזוי פיל דריקן יענעם דעם, וואָרעמען, פּריילעכן שלום עליכם.

- ווי גרויס איז אייער פאָמיליע ?
 — וואָס ?
 — אַ ווייב מיט קינדער... — האָט דער ייד געענטפערט מיט הכנעה
 און זיך געגלעט דאָס שוואַרצע שפיצן בערדל און געטראַכט : אַט, האָט דער
 רבונג של עולם שוין צוגעשיקט אַ גואל.
 — וויפיל קינדער ? — שרייט דזשיקאָבס אויף דעם ייד. דער ייד טראַכט
 זיך, אַז דער אדון איז אַ בייזער. פאַרוואָס האָט דער רבונג של עולם נישט
 צוגעשיקט אַ גוטהאַרציקן גואל ? און ער ענטפערט :
 — פינף, און מיט איינעם טראַגט זי... — דערביי האָט ער אַנגעוויזן אויף
 אַ פרוי, וואָס איז געזעסן אויף אַ בינטל מיט בעטגאוואַנט.
 — ווילט איר מאַכן אַ לעבן ?
 — וואָס, זאָגט איר, זאָל איך מאַכן ? — פאַרשטייט נישט דער ייד.
 — צי איר ווילט מאַכן אַ לעבן ?
 — אַ לעבן אויף איך, אַ געזונט אויף איך, — זאָגט דער ייד מיט הכנעה.
 — איך האָב דאָ קיינעם נישט, כאַטש נעם און וואַרף זיך אין ים אַריין...
 נאָר דזשייקאָבס לאָזט אים נישט ענדיקן און זאָגט צו אים, קלאַפּנדיק
 אים אין דער אויסגעבויגענער פלייצע, דער ביינערדיקער :
 — זאָרגן באַז, פט איר נישט. דאָ איז אַ לאַנד, וואו אַלע דאַרפן אַרבעטן.
 וויסט איר וואָס דאָס מיינט ?
 — וואָס דען, איך ווייס נישט ? למשל, אַ בלעכער, אַ שוסטער, אַ זייגער-
 מאַכער...
 — וואָס זייט איר פון דער היים ?
 — איך ? אַ גאַרנישט. כווייס דאָרט, צוגעהאַנדלט, געמעקלערט און
 גענומען אַ ירושה־שטוב און זי פאַרקויפט און געקומען קיין „אַמעליקע“.
 — דאָ וועט איר מוזן אַרבעטן, — זאָגט דזשייקאָבס שטרענג. — אַז
 נישט וואָס מען אייך צוריק אַרויסזעצן איבער דעם ים.
 — טאַקע ? וואָס דען, איך בין געקומען דאָ נישט אַרבעטן ?
 — ווילט איר אַרבעטן ביי מיר ?
 — פאַרוואָס נישט ?
 — גוט, שטייט, זייט מוחל, דאָאָ, וואָרים איך באַדאַרף נאָך עטלעכע יידן.
 וועל איר אייך אַלע צונויפנעמען און אייך אַריינפירן אין שטאָט אַריין.
 דערהערט דאָס, איז דער ייד געוואָרן מלא שמחה. און דאָס ווייב זיינס
 האָט זיך אַזש פאַר פרייד נישט געקאָנט אויפהייבן פון אָרט. זי איז שיער
 פון פרייד נישט געבליבן זיצן מיט אַפגעשטאַרבענע גלידער, אַדער ווער וויסט,
 אפשר חלילה געוואַלט מפיל זיין. אַבער איר מאַן האָט זי געטאָן אַ שלעפּ

מיט ביידע הענט און זי אויפגעשטעלט אויף די פיס. דערווייל איז געווארן א געוואלט צווישן אלע יידן דא. מען איז געקומען דינגען ארבעטער! מען איז געקומען דינגען ארבעטער! און באלד האט מען ארומגעסטאמפעוועט דושייקאבסן פון אלע זייטן און צו אים געשמרעקט הענט: נעמט מיך! נעמט מיך!

33

דער גאסט

אן איסאק האט דערזען, וואו דער אמעריקאנעץ מיט דעם צילינדער-הוט איז אוועק אהין צו דער קופע יידן מיט ווייבער און קינדער, האט ער געטאן א צי אראפ זיין צעדרייטן הוט איבער די אויגן און איז אוועק צום ברעג. די שטיינער זיינען געווען אנגעגליט פון דער זון און ווייס, ווי נאָרוואַס אָפּגע-קאַלירטע, אין דער לופט האט געשמעקט מיט דעם שאַרפּן ריח פון זאַלץ-וואַסער. און דאָס בלויקייט פון ים האט געצויגן צו זיך און באַרואיקט. איסאק האט, שטייענדיק ביים ברעג, צעשפרייט זיינע נאָזלעכער און אַריינגעאַטעמט באַרואיקונג. אים איז שטאַרק געפּעלן די שטאַט. ער האט זיך אַרומגעקוקט פון אלע זייטן, מויערן הויכע מיט פענצטערלעך אַ סך. דאָס געפּילדער פון רעדער און דאָס געשריי פון די מענטשן, און כוואַליעס פון רויש און טומל זיינען געשוואומען פון ערגעץ ווייט. זי זון איז דאָ אַ זון ווי אומעטום. און דער הימל איז דאָ אַ הימל ווי אומעטום. פאַרט-אַרבעטער גייען אַהיים פון דער אַרבעט מיט זייערע פעקלעך אויף די פלייצעס, פאַרברענטע פון דער זון און פון געזאַלצענעם וואַסער, אַזוינע מידע, גייען אין שורות און לאַכן הויך און געזונט און רעדן צווישן זיך. פיינע הערן און דאַמען גייען אויף דעם טראַטואַר, אַזוי ווי אומעטום.

איסאק דערזעט אַ פּאַליציימאַן, גייט ער צו צו אים און פרעגט אים אויף דעם ביסל ענגליש, וואָס ער האט זיך אויסגעלערנט אינדערהיים:

— וויר אים דילענסי סטריט, פאַרדאַן?

— דילענסי סטריט? — קוקט אים דער פּאַליציימאַן אָן און שמייכלט אַוודאי פון דעם רויטן העמדל מיט די שמאַלע הויזן. אָבער ער טוט עס אַזוי, אַז דער פרעמדער זאָל עס נישט באַמערקן. — יו טעיק דהאַט קאַר. סי, דהאַט קאַר, ענד גאָ סטריטי טו דילענסי סטריט.

איסאק האט זיך נישט געוואונדערט, פאַרוואָס ער האט נישט פאַרשטאַנען

אפילו איין ווארט. ווארים דער קלאנג פון די ווערטער איז געווען אזוי אויסגעמישט און אזוי מאדענע אויסגעצויגן און כמעט ווי אומהערבאר, אזוי ווי ער וואלט נישט גערעדט מיט דער צונג, נאר ארויסגעשאסן די ווערטער פון דער נאז ארויס. אבער דאס, וואס דער פאליציימאן האט אנגעוויזן אויף דעם טראמוויי, האט כמעט ווי געראטעוועט די סיטואציע. איסאק האט אים באדאנקט מיט א הייב אינדערהייך פון זיין צעדרייטן הוט און איז מיטן קליינעם, שטרויענעם רענצל אוועקגעגאנגען צום טראם. און ווען ער איז געזעסן אין קאר אויף דער שטרויגעפלאכטענער באנק און זיך געוויגט אהין און אהער פון דעם, וואס די קאר האט זיך געדרייט גאס-אין גאס-אויס, האט ער געפרוואווט נאכמאכן דעם פאליציימאן און עס איז ביי אים ארויסגעקומען עפעס מאדענע און קאמיש.

איסאק האט געהאלטן דאס שטרויענע רענצל אויף די קני און געהיט דעם קאנדוקטאר. ווארים דער קאנדוקטאר איז גראד געווען א רוסיש-יידישער בחור פון אדעס און זיך שיער נישט צעלאזט דא אין דער קאר ארויסצואווייזן זיין שיינעם אדעסער רוסיש, ווען ער האט נישט מורא פאר א פארבאהאלטענעם אינספעקטאר... יעדער פאסאזשיר איז דא מעגלעך א פארבאהאלטענער אינספעקטאר. אבער דילענסי סטריט וועט ער פאר אים א געשריי טאן.

איסאק האט דערפאר געהיט דעם אויסגעשמירטן בחור מיט דעם פארשטאמפלענע רעקל און מיט צוויי קעשענעס, וואס זיינען אוועקגעשטאנען פון רעקל אזוי ווי צוויי טארבעס פול מיט געלט. צום סוף, האט דער קאנדוקטאר ארויסגעזונגען אויף א קול: — דילענסי סטריט, מאמאליגע מיט ברינזע, דילענסי סטריט!

איסאק איז אראפ פון קאר און האט זיך געלאזט גיין, זוכנדיק דעם נומער הונדערט מיט אכצן. דאס איז אים אנגעקומען זייער גרינג, און אין א מינוט, אדער צוויי, איז ער שוין געווען אין דער אפענער טיר פון זיין באבעס שטוב. — איציקל! — האט זיך שבע געטאן א כאפ מיט ביידע הענט ביים קאפ.

— באבע!

און איסאק האט אראפגעלאזט דאס רענצל אויף דער פאדלאגע און איז ארויפגעפאלן אויף זיין באבע שבע. זי געקושט אין ביידע באקן. און זי האט אים אויך געקושט אין ביידע באקן, און דערנאך האבן זיי זיך איינס דאס אנדערע אפגעלאזט פריי, און עס האט זיך אנגעהויבן:

— איציקל!

— באבע!

— ווי קומסטו אהער?

— מיט דער באן, מיט דער שיף און מיטן טראמוויי.

- פארוואס האסטו נישט געשריבן, אז דו קומסט ?
 — נישט געווען קיין צייט.
 — וואס טוט דער טאטע, די מאמע ?
 — ווען איך האב זיי פארלאזט, געזונט.
 — און די מאמע דיינע האט דיך געלאזט פארן ?
 — נישט געלאזט, אבער געמוזט.
 — וואס הייסט, געמוזט ?
 — באדארפט שטיין צום פריזיוו.
 — גלייך געטאן, — פרייט זיך די באבע שבע. — ווען איך האב עמעצן
 צו שיקן נאך דעם זיידן מאניסן.
 — ווען קומט דער זידע געוויינלעך אהיים ?
 — אט באלד, ווען די זון זעצט זיך.
 — וועלן מיר ווארטן, ביז ער וועט אהיימקומען.
 — איציקל ! — האט שבע ווידער אמאל אנגעהויבן מיט איר קוויטשיק קול.
 — באבע ?
 — ווי אזוי האסטו אליין געטראפן ?
 — וואס בין איך, א קליין קינד ?
 — און מען האט דיך אריינגעלאזט פריי ?
 — מען האט מיך נאר געפרעגט, צי איך האב געלט.
 — נו ?
 — האב איך זיי געוויזן געלט.
 — נו ?
 — נו, האט מען מיך געהייסן גיין מארש.
 — אוי, איציקל, איז אונדז דא געווען סקוטשנע ! האסט גלייך געטאן,
 וואס דו ביסט געקומען.
 — באבע, א גלאז טיי און א סעכעריל ? — האט איסאק זיך געמאכט
 היימיש.
 — באלד, מיין קינד, נעם און וואש פון זיך אפ דעם שטויב פונעם וועג.
 איסאק האט אראפגענומען זיין הוט און דאס מאדנע ברייטע רעקל און
 איז געבליבן אין דעם רויטן העמד מיטן גארטל ארומגעגארטלט. דאס האט
 אים געגעבן א שלאנקן אויסזען און די פעד־שווארצע האר זיינען געפאלן אויף
 צוריק פון דעם ווינקלדיקן שטערן און געגעבן זיין פנים א דורכגעלייטערטע
 ווייסקייט.
 שבע האט אנגעצאפט א טשייניק וואסער און צוגעשטעלט טיי. זי האט
 אנגעקוקט איר אייניקל און הנאה געהאט פון זיין איידל, שיין פנים. דערפאר

האָט זי געבראַכט אַ ווייס, פּריש האַנטוך און דערלאַנגט איסאַקן און אים אַנ-
גענומען ביי דער האַנט און אַרויסגעפירט צום קראַן אין קאַרידאָר אַרײַן.
איסאַק האָט זיך גוט אויסגעוואַשן אין קאַלט וואַסער, געלאָזט צאַפּן דאָס וואַסער
פון קראַן זייער שטאַרק און קרעפטיק, און דאָס וואַסער האָט געפאַטשט זיינע
האַר און פאַרלאָפּן אין האַלדז אַרײַן, טיף הינטערן העמד. אַ דערפּרישטער,
איז ער אַרײַן צוריק אין שטוב און זיך געווישט און אַרײַנגעאַטעמט דאָס
געשמאַקע, ריינע לייונט פון האַנטוך. איצט איז זײַן קאַפּ האַר געווען אַזוי
שיין, ווי ביי אַ שיינעם לייב און די אויגן קלאַר און נאָך ברוינער, ווי זיי זיינען
אַלע מאָל, און זיינע ווייסלעך האָבן געלנאַצט מיט זייער שפיגלדיקער וויסקייט,
ווי אַפּגעקאַכטע ווייסלעך פון אַן איי.

— איציקל! — האָט שבע נאַכאַמאַל זיך געפּרייט מיט דער שיינקייט פון
איר גאַסט.

— באַבע! וואָס זשע טוסטו דאָ אין אַמעריקע? — פּרעגט איסאַק. —
און ווי פּילסטו אין געזונט? דאַכט זיך מיר, באַבע, אַז דו ביסט יונגער געוואָרן.
— יאָ, יונגער געוואָרן, — שמייכלט שבע. — כּײַל נישט האָבן וואָס צו
טאָן, נאָר גיין און נעמען יונגער ווערן, וואָס איז דאָ, מיינסטו, אַ לאַנד וואו
מען ווערט יונגער? —

שבע האָט איסאַקן געוואַלט דערציילן, וואָס זי און מאַניס האָבן דאָ געהאַט
אין אַמעריקע, אָבער זי האָט באַלד אויף דער מינוט חרטה געהאַט און בעסער
פאַרפירט מיט אים אַ שמועס וועגן דעם, ווי אַזוי ער קומט פּלוצלונג קיין
אַמעריקע. זי האָט אָנגעגאַסן טיי און געזאַגט:

— יאָ, דאַכט זיך, אַז דו האַסט געזאַלט ווערן אַ דאַקטאָר?
— שיער, שיער נישט געוואָרן, — לאַכט איסאַק, — נאָר מען האָט
דערזען און מיד פון אוניווערסיטעט אַרויסגעוואָרפּן.
— אַרויסגעוואָרפּן? — דערשרעקט זיך שבע.
— פּראַסט אַרויסגעוואָרפּן.
— פאַרוואָס?

— איך האָב געמאַכט אַ לאַך אין צאַרס קאַפּ, — האָט איסאַק זיך געוויצלט.
אָבער שבע האָט נישט אויפגענומען דעם וויץ. זי האָט זיך ווידער אַמאַל דער-
שראַקן און איבערגעפּרעגט:

— אַ לאַך אין קייסערס קאַפּ?! אוי, איך האַלט נישט אויס!
— נישט אין זײַן קאַפּ, נאָר אין דעם בילד פון קייסער, וואָס איז געהאַנגען
ביי אונדז אין קלאַס. מיר האָבן שרעקלעך פיינט געהאַט אונדזער לערער.
און דאָרט, וואו ער פּלעגט שטיין און מיט אונדז לערנען, איז געהאַנגען דאָס
בילד פון ניקאָלאַיעו, האָבן מיר געמאַכט אַ לאַך אין בילד. מען האָט דערזען,

עס איז געוואָרן אַ טומל. ווער האָט געמאַכט דאָס לאַך אין צאָרס קאַפּ? מיר האַלטן זיך שטאַל און אייזן, אַז מיר ווייסן נישט. האָט מען אונדז אַלע אַרויסגעוואָרפֿן פֿון אוניווערסיטעט.
— מען האָט אייך דאָך געקאַנט חלילה פֿאַרשיקן, — ברעכט שבע אירע הענט.

— דערפֿאַר בין איך דאָך דאָ אין אַמעריקע, — פֿרייט זיך איסאַק און בייגט זיך צום גלאַז טיי און זופֿט ענערגיש פֿון גלאַז. — איך בין אַנטלאָפֿן, נאָך איידער וואָס-ווען. עס וועט מסתמא דאָרט זיין אַ גאַנצע אויספֿאַרשונג און מען וועט זוכן איסאַק און איסאַק איז נישטאַ.
— דיין זידן זוכט מען און דיך וועט מען זוכן. פֿאַלג מיך אַ גאַנג! — לאַכט שבע.

— יאָ, וואָס טוט דאָ דער זידע מאַניס? — דערמאַנט זיך איסאַק. — עפעס אַ ייד אין אַ צילינדער-הוט האָט זיך ביי מיר צוגעשאַרט נאָך ביי דער שיף, צי איך וויל ביי אים אַרבעטן.

— האָסט באַדאַרפט זאָגן, אַז ניין, — זאָגט שבע. — אַ סך מענטשן ווערן אַפּגענאַרט און מען נעמט ביי זיי צו דאָס געלט און מען לאַזט זיי שטייז אין מיטן שטאַט.

— איך האָב אים געזאָגט, אַז איך האָב צייט.

— זייער גלייך.

— אָבער אַז ער האָט געהערט דעם זיידנס נאָמען, האָט ער געזאָגט, אַז דער זידע אַרבעט ביי אים אין פֿאַבריק און זיין נאָמען איז — — — איז — — — טשאַרט וואַזמי! איך האָב שוין פֿאַרגעסן.

— דזשייקאַבס, — פֿרואווט שבע דערמאַנען, — דזשייקאַבס?

— דאַכט זיך אַזוי. און דער זידע אַרבעט ביי העמדער.

— אמת.

— וואָס זשע האָט ער דאָ געוואָלט ביי מיר אויסנאַרן? — פֿאַרשטייט נישט איסאַק.

— נישט אַלע ווילן אַפּנאַרן.

— איך האָב אים סיי-ווי געזאָגט, אַז איך האָב צייט, — טרינקט איסאַק אויס די טיי פֿון גלאַז ביז צום דנאָ. — איך וויל אָבער נישט אַרבעטן ביי העמדער. פּווי! איך וויל זיך אויסלערנען עפעס אַן אַרבעט, טשאַרט וואַזמי, אַן אַרבעט, נישט קיין העמדלעך!

איסאַק האָט געמאַכט אַ קולאַק און מיט אים געוויכטיק אַ טרייסל געטאַן אין דער לופֿט.

34

די קאקעטקע

עס איז געוואָרן נאַכט, שבע האָט אָנגעצונדן די געז און נישט פאַרגעסן צו ציען איסאַקס אויפֿמערקזאַמקייט אויף גאַטס וואונדער. נישט מען גיסט אָן און נישט מען באַשניצט די קנױט, נאָר מען דרייט אויף און עס ברענט. און צי וויל ער אַ שמעק טאָן צו דעם, איידער עס ברענט. אָבער נאָר איידער עס ברענט. איסאַק האָט געשמייכלט, ווי אַ גרויסער מענטש שמייכלט, ווען אַ קינד דערציילט אים אַ חכמה פון זיין טאַק, ער וויל נישט שמעקן. אייגנטלעך האָט ער אין קיעוו שוין געזען גאַז-באַלייכטונג. קיין נייעס. אים וואונדערט פאַרוואָס דער זידע איז נאָך נישטאָ. אין קיעוו גייען די אַרבעטער אַהיים פון די פאַבריקן ווען עס ווערט נאָר נאַכט. און דאָ, וואָס? דאָ אַרבעט מען נאָך שפעטער ווי אין קיעוו? צו וואָס טויג עס, אויב מען אַרבעט דאָ אזוי שפעט... אזוי שפעט... זע נאָר, עס איז שוין שטאַק פינצטער און דער זידע איז נאָך נישטאָ.

— ער אַרבעט אַיבערטאָים, — טוט שבע אַ זיפֿן. — אַיבערטאָים... קיינער נויט אים נישט. וועט זיין אָן איבעריקער דאַלער. נישקשה, עס וועט צונוצ-קומען.

— איך פאַרשטיי, — ווערט איסאַק טרויעריק און אויף זיין פנים פאַרציט זיך אַ וואַלקן.

שבע האָט אָנגעקלאַפט אין דער וואַנט, וואָס האָט אָפגעטיילט איר שטוב פון דער שכנטעס שטוב. זי האָט זיך איינגעהערט. ווידער אָנגעקלאַפט אין דער וואַנט.

עס האָט זיך באַלד געעפנט די טיר און די שכנטע איז אַריינגעקומען און געבליבן שטיין ביי דער טיר אַ פאַרשעמטע, ווען זי האָט דערזען דעם שיינעם יונגן בחור. צוויי פון דער שכנטעס קינדער האָבן זיך באַהאַלטן הינטער איר קלייד.

— קומט נעענטער, איך האָב אַ גאַסט, — האָט שבע מיט פרייד געזאָגט, — מיינס אָן אייניקל.

— פון יוראָפּ? — האָט די שכנטע אָפגעכאַפט דעם אַטעם און מורא געהאַט צו קוקן אויף איסאַקן.

— פון יוראָפּ.

— איכ'ל לויפן זאָגן מיין טאַכטער, — האָט די שכנטע געטאָן אַ נעם דאָס קלייד אירס מיט ביידע קינדער און איז אָן אָנגעבויענע אַוועק פון טיר.

— מיין שכנטע, — דערקלערט שבע איסאקן. — איר מאַן איז אַ שוחט און יי האָבן אַ טאַכטער, איז זי . . . נאָר איך וויל דיר נישט אויסזאָגן, וועסט אליין זען.

איסאקן איז געוואָרן אומהיימלעך פון דעם. זאָגן עפעס, האָט ער מורא געהאַט, און דאָס, וואָס ער שווייגט, איז אויך נישט גוט. עס איז אָבער שוין געווען צו שפעט עפעס צו זאָגן, וואָרים דורך דער טיר האָט געטאָן אַ וואָרף זיך אַריין אַ געשטאַלט פון אַ יונג מיידל. דאָס איז געשען אזוי: דאָס מיידל האָט נישט געוואָלט אַריינגיין, און די שוחטקע האָט דווקא יאָ געוואָלט, אַז זי זאל אַריינגיין. האָט די שוחטקע גענומען און אַריינגעשטופט איר טאַכטער יו שבען אין שטוב אַריין מיט געוואָלט.

פון דעם זאַמאָד, האָט דאָס מיידל געטאָן אַ לויף ביז אין מיטן שטוב. און דאָ, פונקט אין דער מיט שטוב, איז זי געבליבן שטיין מיט אַ ביסל צע־שפּרייטע פיס. אירע פעך־שוואַרצע האָר, די פאַרדרייטע אין אַ שווערן רונדן קובליק, האָבן זיך פון דעם לויף איצט אויפגעעפנט און אַראָפּגעפאַלן אין אַ שווערן, עטוואָס נאַכלעסיק געהאַלטענעם צאַפּ. דאָס האָט דעם מיידל צוגעגעבן יא אַ ביסל נאַכגעלאַזטיקייט און אויך אַ ביסל חן. זי האָט אָבער באַלד מיט זיידע הענט און מיט גיכע באַוועגונגען פון אירע לאַנגע, ביינערדיקע פינגער דעם דאָזיקן צאַפּ איבערגעפלאַכטן און צוריק פאַרדרייט אין אַ קובליק, וואָס האָט מיט זיין שווערדיקייט, ווי שיער נישט אַריבערגעוואויגן איר קליינעם קאַפּ. שבען איז געווען אַ פינצטערע בושה פון דעם, ווי אזוי די שוחטקע האָט אַריינגעשאַסן דאָס מיידל אירס אַהער אין שטוב אַריין. און עס האָט שוין שבען אַנג געטאָן אויף דער גאַנצער זאָך. נאָר עס איז שוין געווען פאַרפאַלן. דאָס מיידל איז שוין דאָ און מיט איר מאַמען. האָט שבע זיך אַנגערופן:

— איציקל, דאָס איז אונדזער שוחטקעס טאַכטער, לאה.

— זייער צופרידן אייך צו קענען, — איז איסאק צוגעגאַנגען און געגעבן זיין האַנט דעם מיידל, וואָס איז נאָך אַלץ געשטאַנען אינמיטן שטוב מיט אירע פיס, אזוי ווי איינגעשפאַרט אין דער פאַדלאַגע.

דאָס מיידל האָט איר ביינערדיק הענטל, דאָס ווייסע, געגעבן איסאקן מיט אַזא באַוועגונג, ווי זי וואָלט עס אים געשאַנקען אויף תּמיד. איסאק האָט געטאָן מיט זיין שיינער און קרעפטיקער האַנט אַ דריק צונויף דעם מיידלס הענטל, אויך אַ שטאַרקן טרייסל געטאָן דאָס דאָזיקע הענטל מיטן מיידל צוזאַמען. און עס איז אים עפעס געוואָרן פּריקרע פון קאַלטקייט פון דעם מיידלס האַנט. האָט ער די דאָזיקע האַנט אָפּגעלאָזט און אַריינלייגנדיק זיינע ביידע הענט אין די קעשענעס פון זיינע הויזן, האָט ער גענומען שפאַצירן איבער דער שטוב. די שמאַלע הויזן האָבן אים געמאַכט שלאַנק. עס איז געווען לאהן

א וואונדער, ווי אזוי ער האט געקאנט אויף זיך אַרױפֿשלעפֿן אַזױנע שמאַלע הויזן. זײ זײנען געלעגן אויף זײנע פּײס אַזױ אַנגעצױגן, ווי אַן אױבערשטע הויט, און בשעת ער האָט געשפּאַצירט, האָבן זיך זײנע קניען שאַרף אַרױס־געשניטן און די קנייטשעלעך בײם שלאָס פון זײנע קניען האָבן געהאַט אַלע חנען אין דער וועלט.

— וואָס זעצסטו זיך נישט, לאה? זיך, — האָט שבע זיך אַנגערופֿן, וואָרײם זי האָט נישט געקאָנט לײדן דאָס שטילשוױיגן. די שוחטקע איז שױן גע־שטאַנען בײ דער אָפּענער טיר גרײט אויף אַוועקצױגן, און אויף איר פּנים איז געווען יענער צופּרײדענער שמײכל פון אַ מאַמען, וואָס זעט נחת אין איר קינד. לאה האָט זיך אַנידערגעזעצט. דאָס האָט זי געטאָן זײער נאַכלאַזיק, אַזױ, אַז זי איז כמעט געזעסן אויף אַ שפּײץ בענקל און איר קלייד איז פון אײך זײט אײנגאַנצן געלעגן מיט אַ שײנעם בױג אויף דער פּאַדלאַגע, און גרויסע שטיקער פון אירע וײסע זאַקן האָבן זיך אַרױסגעזען. אַזױ איז לאה געזעסן אַ ביסל. איר בלאָס, אײדל פּנים אין אַ לײכטן שמײכל, אַ פּאַרטראַכטייט און אַ צע־וײטיקדיקייט און אַ מײדלשע פרומקייט און אין דער אײגענער צײט שפּילעווע־דיקייט האָבן זיך געבײטן אַראָפּ און אַרויף אויף איר געזיכט. זי האָט זיך דערמאַנט און אַראָפּגעצױגן איר קלייד אַ ביסל נידעריקער אײבער די אויפֿ־געדעקטע זאַקן. אָבער זי האָט דאָס געטאָן גלײך ווי זי טוט עס פון אַזאַ געוואױנהײט און אַן קײן שום געפּײל פון אױפּמערקזאַמקײט פון איר צד, חלילה.

— וואו איז מיסטער מאַניס? — האָט דאָס מײדל גלאַט אַזױ געפרעגט.

— נאָך נישט געקומען פון דער אַרבעט, קינד.

— וײסט ער נאָך נישט, אַז איר זײט דאָ? — דאָס מאָל האָט זי שױן געזאַגט נישט דירעקט צו אײסאַקן, אָבער עס האָט דאָך נישט געקאָנט זײן געזאַגט צו עמעצן אַנדערש.

אײסאַק האָט, ווי אַ זײגער, וואָס קלײנגט צו דער מינוט, באַלד געענטפּערט: — נײן.

— און ווי איז געווען די רײזע? — הײבט לאה אויף אירע אויגן פון די גרויסע כּמאַרעדיקע ברעמען אירע.

— אַ, נישט שלעכט, — ענטפּערט אײסאַק אין קורצן.

— און ווי געפעלט אײך אַמעריקע? — פּרעגט לאה מיט אַ שמײכל, אַ פּאַרפּירעישן, אַ ברײענדיקן.

— אַמעריקע?! — שטעלט זיך אָפּ אײסאַק און באַטראַכט לאהן און נעמט זי דורך מיט זײנע אויגן און גיט אַ טראַכט: „אַ קאַקעטקע — אָבער אַן אײנ־טערעסאַנטע.“ און זאָגט אין דער הויך: — עס מוז זײן אַן אײנטערעסאַנטע לאַנד!

— איר וועט ערשט אַנקוקן, — זאָגט לאה און ציט אויס איר גאַרגל אַזוי, זי איר האַלדז ווערט לענגער, העכער און איר פנים שאַרפער נאָך ווי עס איז. — וואָס אַנקוקן? — מיט זיך אַריין שבע. — אַמעריקע, — זאָגט איסאַק, אַרויסכאַפנדיק דאָס דאָזיקע וואָרט ביי אַהן פון מויל אַרויס. — דאָ איז דאָ יושר... — זאָגט שבע, ציילנדיק די ווערטע און אַזוי ווי זיט אַ שטיל געזאָנג. — דאָ איז געווען אייברעהעם לינקאַל, — באַרימט זיך לאה. — איך האָב געלייענט וועגן אים. אַ פּראָסטאַק אַזאַ און אַ גרויסער זענטש, — פאַרט איסאַק מיט זיינע פינגער דורך עטלעכע מאָל דורך זיינע נאָר פון קאַפּ.

לאה האָט שוין אין דער מינוט חשק געהאַט צו האַלטן דעם דאָזיקן קאַפּ זיט די שיינע האָר אין אירע הענט. זי האָט געפילט, ווי אירע הענט ציען זיך אַ נעם צו טאָן דעם קאַפּ. פּונוואָנען עס איז צו איר געקומען דאָס דאָזיקע זעפיל, ווייסט זי נישט, צי זי האָט ערגעץ אין אַ בוך געלייענט. זי האָט זיך אַרשעמט און געביסן גערוועזן מיט אירע קליינע ציין די אונטערשטע ליפּ. זי האָט איבערגעזחרט דאָס, וואָס איסאַק האָט געזאָגט: „אַ פּראָסטער און אַ רויסער מענטש!“ אָבער זי האָט געוואָלט רעדן פון אַנדערע זאַכן. זי האָט ישוט געוואָלט אים הערן רעדן, נישט נאָר אַפּגעהאַקטע ווערטער, נאָר ער זאָל רעדן אַ סך, זאָל ער זיך דערהיצן און וואָרפן מיטן קאַפּ און טרייסלען מיט די האַר, און זאָל זיך אַנידערשטעלן מיט איין פּוס איינגעבויגן. זי וויל זען זיינע קניען און די קליינע קנייטשן, וואָס עס ווערן אויף זיינע הויזן, בשעת ער בייגט אויס די קניען. אָבער זי איז אינגאַנצן געווען אומבאַהאַלפן. זי האָט פשוט ישט געוואוסט, ווי אַזוי אַרויסצורופן אַ געשפרעך. און, למשל, ווען זי איז זיט אים אַליין אויג אויף אויג, וואָלט איר שוין גרינגער געוואָרן. אָבער אַ איז נישט באַקוועם. און עס איז נאָך צו פרי. און זיך אויפהייבן און אַרויס-גיין פונדאָנען, האָט אויך נישט געפאַסט. זי וואָלט פאַרלוירן אַ סך אין איר מוטערס אויגן. זי מוז וואָרטן, ביז די מאַמע אירע וועט זי קומען רופן אַהיים.

זי איז געפאַלן אויף אַ פּלאַץ און געזאָגט:

— האָט איר עפעס געבראַכט פאַר דער באַבען?

— ניין, ער האָט מיר גאַרנישט געבראַכט, — האָט שבע געענטפערט. —

אַ-יאָ, האָסט מיר גאַרנישט געבראַכט, איסאַק?

— אין איילעניש געפאַרן, באַבע, ווי האָב איך געקאַנט? — האָט איסאַק

מיט זיין באַס-שטימע, ווי זיך זייער טיף פון האַרץ באַקלאַנגט.

— דו אליין ביסט ביי מיר די בעסטע מתנה, — זאָגט שבע מיט אַ פריידיקן שמייכל אויף איר פנים.
 — דאָס הייסט ליב האָבן! — רופט זיך אָפּ לאה.
 — וואָס דען האָסטו געוואָלט, איך זאָל מיין אייניקל פיינט האָבן? —
 האָט שבע ווי זיך באַליידיקט. — אַוודאי האָב איך אים ליב.
 — איך בין אייך מקנא, — זאָגט לאה און האָט באַלד חרטה אויף דעם, וואָס זי זאָגט: — נישט אייך, שבע, בין איך מקנא, נאָר אייער גאַסט.
 — מיט וואָס? — פאַרשטייט נישט שבע. און זי קוקט אָן איסאַק און עפעס געפעלט איר נישט זיין אַרומגיין איבער דער שטוב. איסאַק באַמערקט ווי די באַבע קוקט אים אָן. עס איז אים קלאָר, וואָס דאָס מיידל וויל מיט אירע קליגערישע רייד, נאָר עס וואונדערט אים יאָ גראַד וואָס דאָס מיידל קלאַפט מיט אירע רייד, אַזוי ווי מיט אַ האַמער אויף זיינע נערוון און זי מאַכט זיך נמאס אין זיינע אויגן, און דאָס וויל זי מן הסתם נישט. ער קוקט אָן דאָס מיידל פון דער קרום, און כאַפּנדיק פון איר זיינע אויגן, טראַכט ער, אַז זי מוז מסתמא זיין זייער אַ פּראַסטע. דאָס מיידל טוט זיך אירס. זי שלעפט דאָס געשפרעך אַהין, וואוהין זי וויל עס פאַרשלעפּן. זי זאָגט צו שבען:
 — מיט דעם, וואָס איר ליבט אים.
 — מען וועט דיך אויך ליב האָבן, וואָרט נאָר, וואָרט, — טרייסט זי שבע.
 — מיך?! — דרייט דאָס מיידל מיט איר קאַפּ אויף ניין.
 באַלד האָט זיך דערהערט אַ קלאַפּ פון יענער זייט וואָנט.
 — דאָס מיינט מען מיך, — האָט לאה זיך אויפגעהויבן און אַרויסגעלאַפּן.

35

אַ טרויעריקע מעלאָדיע

— צו מיינע שונאים קעפּ, וואָס עס האָט זיך מיר געחלומט נעכטן און פאַר צוויי נעכטנס, זאָל אויסגיין צו זייערע קעפּ! זע נאָר, ווער עס איז דאָ! נאָך דיך האָט מען דאָ באַדאַרפט... — אַזוי זאָגנדיק, איז מאַניס געבליבן שטיין ביי דער טיר, ווען ער איז אַהיימגעקומען פון דער אַרבעט און דערזען ביי זיך אין שטוב זיין אייניקל, איציקלען. מאַניס האָט געשאַקלט מיט זיך קאַפּ און אויף זיין פנים איז געווען דער אויסדרוק פון באַדויערן. און עס האָט זיך געדאַכט, אַז אַט באַלד וועט ער זיך צעוויינען.
 דאָס יידישע פנים האָט אַבער דאָס מאַל אַפּגענאָרט. מאַניס האָט זיך נישט צעוויינט, נאָר, פאַרקערט, זיך גאָר צעשמייכלט. כאַטש דאָס שמייכעלע זיינס

איז געווען מער אויסגעמישט מיט טרויער, ווי מיט פריילעכקייט. אבער גע-
שמיכלט האָט ער פאַרט. מען מוז מודה זיין, אַז מאַנים האָט געשמיכלט, בשעת
ער איז צוגעגאַנגען אַ ביסל נעענטער אַקעגן זיין גאַסט, וועלכער איז שוין
אויך אין דער מינוט אויפגעשפרונגען פון זיין אָרט און אַקעגנגעלאָפֿן באַ-
געגענען דעם זיידן. דאָס אייניקל מיטן זיידן זיינען אַרויפגעפאַלן איינס דאָס
אַנדערע מיט קאַפּ אויף האַלדז און זיך אַרומגענומען מיט די הענט און זיך
שטאַרק צוגעהאַלטן אַ ביסל. ביז שבע האָט אָנגעשריגן, אַז עס איז שוין גענוג
און אַז מען מעג זיך שוין אַפּלאָזן. דעמאָלט האָט איסאַק פרייגעלאָזט מאַניסן.
מאַנים איז געווען אַזוי מיד, אַז ער איז שיער נישט אומגעפאַלן, בלייבנדיק
אַזוי שטיין אינמיטן שטוב אַן אַן אַנשפּאַר.

— טפּוי! איך פאַל שוין פון די פּיס, — האָט מאַניס געזאָגט און אין
שפּאַס געמאַכט אַ באַוועגונג, ווי ער וואָלט אויסגעשפּיגן אין אַ זייט אַריין. ער
איז נישט געפאַלן און זיך געדרייט מיט זיינע שווערע, אַזוי ווי מיט בליי
אַנגעגאַסענע פּיס, אויף אין אָרט. זיינע צעקנייטשטע הויזן, וועלכע האָבן זיך
פון גרויסקייט אין זייער מאַס, נאַכגעשלעפט אויף דער ערד, און זיין אַמאָליק
בייכל, וואָס איז איצט געהאַנגען אויף אים, ווי אַן אָנגעשטאַפטס און נישט
קיין אייגנס, און דער אַמעריקאַנער האַרטער קאַפעליוש, וועלכער האָט פון זיין
גרויסקייט, אין דער מאַס, געהאַנגען און זיך אָנגעשפּאַרט אויף מאַניסעס צוויי
אויערן און זיי מיט זיין געוויכט אַ ביסל איינגעפלאָטשט, און דערצו דער
אַמעריקאַנער ראַק מיט די קנעפּ ביז צום האַלדז און מיט קליינע לעצעלעך און
מיט שמאַלע אַרבל, פון וועלכע די הענט האָבן כמעט אינגאַנצן אַרויסגעשטעקט,
און די שטיקלעך באַוול, וואָס האָבן געהאַנגען אויף מאַניסן — דאָס אַליק האָט
מאַניסן צוגעגעבן אַ שפּלדיקן אויסזען, פון איינעם, וואָס האַלט אין גיין צו
גרונט.

שבע האָט עס אַבער, ווי עס ווייזט אויס, נישט געוואָלט דערלאָזן, אַז
דער איינדרוק זאָל אַזוי בלייבן און זי האָט כמעט ווי זיך צעבייזערט, אַבער
זי האָט עס געטאַן אַזוי קונציק, אַז דער בייזער אירער איז געווען אין אַ גוט-
ווערטליקן וועג.

— זע נאָר, ווי ער שטייט, אַזוי ווי די וועלט זיינע וואָלט אונטערגעאַנגען...
נעם און גיי און וואָש דיך אָפּ, וועט דיר ליכטיק ווערן אין די אויגן.
מאַניס האָט גיך אויפגעקנעפּלט די שורה קנעפּלעך פון זיין ראַק, אויך
אַראָפּגענומען דעם האַרטן קאַפעליוש און אַרויסגעגאַנגען זיך וואָשן. בשעת
ער האָט זיך געוואָשן, האָט מאַניס געטראַכט שלעכט אויף שבען. איר איז
גרינג צו זאָגן יענעם מוסר... און צוליב וואָסערע שוואַרצע יאָר איז איציקל
אַהערעקומען? און אפשר איז שבע גערעכט... די וועלט איז נאָך נישט

אונטערגעגאנגען. היינטיקע וואָך וועט זיין אַ גוטע וואָך. איי, וואָס מאַניס איז נישט געוואוינט געווען ביי זיין טאַטן צו אַרבעטן... איז דאָך זיין טאַטע שולדיק... אַז וואויל איז צו דעם, וואָס קאָן אַ מלאכה!
אָזוי האָט מאַניס געטראַכט בשעת ער האָט זיך געוואַשן און געווישט זיין פנים, און שוין איצט געשמייכלט און גערעדט צו איציקלען:
— האָסט אַוודאי געקאָנט מיינען, מי יודע אין וואָס פאַר אַ פּאַלאַץ דיין זיידע וואוינט...

— איך בין נישט אַנטוישט, זיידע, — פאַרלויפט איסאַק מאַניסעס רייד. אָבער, מאַניס לאָזט אים נישט רעדן.

— און האָסט געמיינט, אַז דו וועסט טרעפן דעם זיידן דיינעם אין די שיינע סאַמעטענע שטעק־שיך מיטן לילקע־ציבעק אין זיין מויל, זיצנדיק ביי דער אָפענער גמרא...

אָבער גאָר פּלוצלונג האָט מאַניס איבערגעריסן זיינע רייד און זיך אַנידער־געזעצט ביים טיש. ער האָט געפילט, ווי זיינע פיס ווילן זיך איבערברעכן פון מידקייט. עס איז אין זיי, אין דער מינוט, נישט געווען קיין איין גאַנץ בינדל און אונטער דער הויט זיינען אַרומגעלאָפן קליינע שפיזלעך, געיאָגט זיך אַראָפּ און אַרויף פון די פּאָדעשוועס ביז צו די קניען, און די פּיאַטעס האָבן געשרפעט און אַפילו די שיד־פּאָדעשוועס זיינען געווען אָנגעווייקט מיט בריענדיקן שווייס. חוץ דעם אַלעמען האָט מאַניס געפילט אַ ווייטיק אין די פלייצעס און אין ביידע דיכּן. און דאָס גראָבע פלייש פון ביידע הענט האָט געצויגן, ווי עס וואָלט דאָרט אָנגענומען אַ געשוויר. און די פינגער האָבן געפלאַמט און גע־בראַכן און האָבן זיך קיין אַרט נישט געקאָנט געפינען. בייגט ער זיי איין, טוט וויי. גלייכט ער זיי אויס, טוט ווידער וויי. — ״ווי געשריגן, האָט מאַניס גע־טראַכט. ווי געשריגן, וואָס וועט זיין מיט מיינע פינגער?״

מאַניס האָט באַטראַכט זיין אייניקל און טרערן האָבן זיך אים געשטעלט אין די אויגן, איציקל איז איצט געשטאַנען ביים אַנדערן ברעג טיש, אַ הויכער און אַ גלייכער.

— און וואָס מאַכן טאַטע־מאַמע? — האָט מאַניס קוים כוח געהאַט צו פּלאַנטערן מיט דער צונג.

— אַ דאַנק, געזונט, — ענטפּערט איסאַק מיט אַ לייכטן בויג פון זיין שיינעם קאַפּ און טוט דערביי אַ טרייסל מיט זיינע האַר.

— און די מאַמע דיינע לאַכט נאָך אַלץ? — פרעגט ווידער מאַניס און דערמאַנט זיך, אַז איציקלס מאַמע האָט תמיד ליב געהאַט צו לאַכן אַ סך און געזונט לאַכן.

- די מאמע? אוודאי לאכט זי אזוי ווי אלע מאל, — פארטראכט זיך איסאק בשעת ער ענטפערט.
 — און דיך געלאזט פארן?
 — געמוזט.
 — וואס הייסט געמוזט?
 — דעם קייסער א לאך אין קאפ געמאכט, — מישט זיך אריין שבע, אויס-
 שטרעקנדיק איין האנט אין דער לופטן צו באווייזן אהין פון יענער זייט ים.
 — באמת?! — שטעלט אן מאַניס צוויי גרויסע ליפן.
 — כמעט, — שמייכלט איסאק.
 — אי, ס'איז דאך אן אַנטיק, — ווערט שוין מאַניס אן אויפגעלייגטער. —
 איי, איי, ווי כ'בין א ייד, אן אַנטיק, א לאך אין קאפ.
 — נישט אין זיין קאפ, — שעמט זיך איסאק און עס איז אים שוין פאר-
 דריסלעך, פארוואס ער האט אינגאנצן דערציילט דעם דאזיקן עפיזאָד מיט
 דעם קייסערס בילד.
 — אין וועמענס דען קאפ? — דערשרעקט זיך שיער נישט מאַניס.
 — אין בילד... אין בילד... — לאכט שבע און פליעסקעט מיט ביידע
 הענט.
 — וואס פאר א בילד? — וויל מאַניס פאַרשטיין וועגן וואס דאָ האַנדלט
 זיך.
 — עס איז נישט וויכטיק, זיידע, — זאָגט איסאק און עס הערט זיך אין
 זיינע ווערטער א טאָן פון איינעם אן עלטערן מענטש, וואס רעדט צו א קינד. —
 אין אוניווערסיטעט האָט ביי אונדז געהאָנגען אויף דער וואַנט דעם קייסערס
 בילד.
 — נו, נו, — האָט מאַניס אויפגעשפּיצט זיינע אויערן.
 — זיינען געגאַנגען חברה און האָבן אויסגעריסן א לאך אין קאפ פון בילד.
 — נו, נו, נו?
 — און אז מען האָט דערזען דאָס לאך, איז געוואָרן א גרויסער טומל.
 — נו, נו, וואס האָט מען געטאָן?
 — מען האָט געוואָלט וויסן, ווער עס האָט דאָס שטיקל אָפּגעטאָן.
 — נו, נו, נו?
 — ווילן חברה דאך נישט אויסזאָגן, כאַטש בראַט זיי לעבעדיקערהייט.
 — דער סוף? !
 — דער סוף? האָט מען אונדז אלע אַרויסגעטריבן פון אוניווערסיטעט.
 — אוי, אוי!
 — און הויך דעם, אלע אונדז אַנגעקלאַגט.

- מיט וואָס שמעקט אַזאַ זאַך ?!
- עס שמעקט ! — האָט איסאַק אַ מאַך געטאַן מיט דער האַנט. — דערפאַר
- בין איך אַוועק קיין אַמעריקע.
- ווי באַלד אַזוי, איציקל, איז דאָך דיין מול נישט ווייט פון מיין מול...
גיב זשע, שבע, וועטשערע, וואָס זאַגסטו, וועסט געבן וועטשערע ? — האָט
מאַניס געשאַרט דעם טיש מיט זיינע הענט. — און אייברעם ווייסט שוין
וואָס פאַר אַ גאַסט מיר האָבן ?
- ניין, אייברעם איז עפעס היינט נאָך נישט אַרויפגעקומען, — זאַגט
שבע אַ פיל באַזאָרגטע.
- מסתם באַלד קומען, — טרייסט מאַניס. — איי, דרייען זיך דאָ אַרום
למד-וואָוניקעס אין אַמעריקע ! וועסט אַ קוק טאָן אויף אייברעמען. קוק,
איציק, אויף אים און שווייג. שאַ, אַט קומט ער שוין. כ'הער זיינע טריט.
אייברעם, גיכער, מיר האָבן אַ גאַסט !
- אין טיר באַווייזט זיך אייברעם מיט דער ליולקע אין מויל. ער בלייבט
שטיין אויף דער שוועל פון טיר, קוקט אויף איסאַק.
- שעמט זיך נישט, קומט נעענטער, — מונטערט מאַניס דעם דער-
שראַקענעם אייברעמען.
- האַלאָה ! — שטרעקט אייברעם זיין שווערע האַנט צו איסאַק.
- זדראַווסטוואַי ! — ענטפערט איסאַק און נעמט אַן אייברעמס האַנט.
- כ'פאַרשטיי, מסתם געווען אַ סאַלדאַט ביי פאַניען, — זאַגט אייברעם.
- כעט, — האַלט זיך איסאַק פון וועלן לאַכן.
- וואָס אַזוי שפעט ? — קרימט זיך שבע.
- אַן אומגליק.
- וואָס ?!
- אויס ! — גיט זיך אייברעם אַ קלאַפּ מיט ביידע שווערע הענט אין
די זייטן.
- וואָס האָט זיך פאַרלאָפן ?! — קאַן שוין שבע נישט אויסהאַלטן.
- מיט איין בלאַז וועט מען אַלץ איבערקערן . . . און אויס ! — זיפצט
אייברעם.
- וואָס וועט מען איבערקערן ?
- דילענס סטריט !
- דילענס סטריט ?
- יאָ.
- וואו האָט איר עס געהערט ?
- דער פאַליסמאַן האָט מיר דערציילט.

- פונוואָנען ווייסט ער ?
- וואָס הייסט פּונוואָנען ? פון די הויכע פענצטער, — זאָגט אייברעם מיט אַ טרויעריקער שטימע.
- ווען וועט מען דאָס איבערקערן דילענסי סטריט ?
- וואָס הייסט ווען ? ווען זיי וועט זיך פאַרוועלן.
- טאַקע, באמת ?
- אַז דער פּאָליסמאַן זאָגט, ווייסט ער וואָס ער זאָגט.
- נו, און וואוהיין וועלן מיר גיין ? — פרעגט מאַניס.
- מיין דילענסי סטריט ! — וויל אייברעם שיער נישט זיך צעוויינען, ווען ער וואָלט נאָר געקאָנט.
- אַ שיינע חתונה... — זאָגט מאַניס צו זיך אין דער באַרד אַרײַן. — האַסטו שוין געהערט אַזעלכעס אין דיין לעבן, אַז מען זאָל איבערקערן אַזאַ גאַס, ווי דילענסי סטריט ? — דאָס האָט שוין מאַניס געזאָגט דירעקט צו איסאַקן.
- וואָס-וואָס, ווען עס וועט אַמאָל געשען, אָדער פאַר אונדזערע אויגן, אָדער פאַר אונדזערע קינדערס אויגן, — האָט שבע צעשלאָגן מיט אירע ווערטער די גאַנצע טרויעריקע שטימונג. — דערווייל לעבן מיר נאָך און מען באַדאַרף זיך זעצן עסן וועטשערע. קינדער, גייט צום טיש.
- ביים עסן זיינען אַלע געווען שטיל. דורך די צוויי אָפּענע פענצטער האָט אַרײַנגעקוקט דילענסי סטריט און נישט נאָר אַרײַנגעקוקט, נאָר אויך אַרײַנגעשריגן, און דאָ אין שטוב ביי מאַניסן, האָט מען שטיל געגעסן און געטראַכט וועגן דעם שווערן מזל, פון וועלכן נישט נאָר מענטשן קאָנען זיך נישט אויס-דרייען, נאָר אויך גאַנצע גאַסן.
- נאָך דער וועטשערע איז אייברעם אַוועקגעגאַנגען. און מאַניס, שבע און איסאַק זיינען געבליבן אַלע דריי אין שטוב. עס האָט זיך אָנגעהויבן מיט דעם, וואָס מאַניס האָט געפרעגט :
- שעם זיך נישט, איציקל, האָסטו געבראַכט עפעס געלט ?
- כ'האַב.
- מ'באַדאַרף אַראַפּלויפן קויפן אַ בעט.
- שבע קוקט אָן מאַניסן מיט פאַרוואורף.
- קוק מיך נישט אַזוי אָן, — זאָגט מאַניס. — וואו וועסטו אים באַלייגן ?
- אַ, איך וועל זיך אַריבערטראָגן אין אַ האַטעל, — פּרובירט איסאַק.
- וואו האַסטו דאָ האַטעלן ? — לאַכט מאַניס. — דו מיינסט, עס איז אינדערהיים.
- און איכ'ל אים דען לאָזן גיין אין אַ האַטעל ? — מישט זיך אַרײַן שבע.
- דאָס וואָס איך זאָג. דאַרף מען דאָך אַ בעט, — זאָגט מאַניס. דערמאָנט

זיך אן עפעס און זאגט צו איסאקן: — נו, און א גארניטור האסטו?
 — אט! — ווייזט איסאק אויף דעם, וואָס ער טראָגט אויף זיך.
 — אַ שיינער גארניטור... ביי מיר איז דאָס אַ העמד מיט גאַטעס... נישט
 מער. פע...

— דאָס האָב איך און דאָס טראָג איך, — זאָגט איסאק פראַסט און פשוט.
 — כּיעל דיר נאָך היינט אויף דער נאַכט קויפן אַמעריקאַנסקע הלבשה.
 — און מאַרגן וועסטו קיין צייט נישט האָבן? — חזקט שבע.
 — היינט אויף דער נאַכט! — זאָגט איסאק. — זאָל זיין היינט אויף דער
 נאַכט! — און ער נעמט אַרויס אַ בינטל מיט געלט און טראָגט צו מאַניס.
 מאַניס ציילט איינמאַל און נאַכאַמאַל און זאָגט:
 — איצט גייען מיר.

מאַניס הייבט זיך אויף. עס קומט אים אַן שווער, וואַרים זיינע קני זיינען
 שטייף. ער מורמלט צו זיך אַליין אין דער שטיל: „רבנו של עולם, גיב
 מיר כוח...“ ער טוט אַן דעם קאַפעליוש און דאָס רעקל. איסאק האָט געקוקט
 אויף זיין זיידן, מאַניס, און דאָס האַרץ ביי אים האָט זיך שיער נישט אַפגעריסן.
 איסאק איז נאָך געווען יונג און אין זיינע יאָרן ווייסט נאָך דער מענטש נישט
 פון זיפּצן. אָבער איסאק האָט שוין געוואוסט, וואָס עס הייסט אַזוינס „שווערע
 איבערלעבענישן“. ער האָט שוין אַליין אויך אַ ביסל פאַרזוכט פון די שווערע
 איבערלעבענישן און דאָס איבעריקע האָט ער אויפגענומען פון ביכער. ער
 האָט איצט געקוקט ווי אַ „דורכגעאַנגענער“ אויף זיין זיידן און פאַרשטאַנען,
 אַז דאָ, אין אַמעריקע, מוז דאָס לעבן זיין שווער.

מאַניס מיט איסאקן זיינען אַראָפּ פון די שטיגן דורך דעם כאַראַקטעריס-
 טישן שמאַלן קאַרידאָר. די קוים־ברענענדיקע גאַז־ליכט האָט אויפגעדעקט די
 טראַגעדיע פון די ווענט אין קאַרידאָר. די טראַגעדיע פון אַלטקייט, אַפּגעלאָזן-
 קייט און נישט מער קאַנען קומען צו זיך.

איסאק מיט מאַניסן זיינען אַרויס אין גאַס. זיי זיינען געגאַנגען נאָענט
 און צוגעטוליעט איינער צום אַנדערן. די גאַס איז געווען אַ באַלויכטענע און
 אַן אויפגעלעבטע. מענטשן אַפּ און אויף. קראַמען שטאַרק באַלויכטענע
 איסאק האָט שוין דערזען דאָס אַמעריקאַנישע אין די קראַמען. וואָס אייגנטלעך
 דאָס אַמעריקאַנישע איז געווען, האָט ער נישט געקאַנט אויסדריקן אין ווערטער.
 אָבער ער האָט פאַרט געזען אַן אַנדערשקייט. איינמאַל האָט זיך אים געדאַכט,
 פענצטער... — האָט איסאק געטראַכט, גייענדיק מיט מאַניסן. — דאָ האָט
 מען ליב צו ווייזן זיך... ער האָט עס!

דערווייל זיינען זיי אַריין אין העסטער סטריט. דאָ איז איצט געווען אַזוי
 אַז ער זעט עס אין דעם, וואָס דאָ האָבן זיי נישט קיין ספעציעלע אויפגעהאַנגענע

טאבעלן מיט נעמען איבער די קראמען. און אן אנדערש מאָל האָט ער עס געזען אין דעם, וואָס דאָ, אין אמעריקע, זיינען די טירן פון די קראַמען טיפער ווי די פענצטער. און איבערהויפט זיינען דאָ די פענצטער גרעסער. פענצטער, געפאַקט מיט מענטשן, אַז איסאַק האָט שיער נישט פאַרלוירן מאַניסן. איסאַק האָט נישט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס מען רייסט אים אַזוי. אַלע מאָל כאַפט מען אים אָן ביי דער האַנט און מען שלעפט אים. מען רעדט צו אים אין אַלערליי לשונות, און אַלע מאָל מישט זיך אַריין מאַניס און ראַטעוועט אים אָפּ פון די וואָס רייסן אים. עס איז מאַניסן ענדלעך איינגעפאַלן אַ גוטער געדאַנק, אַרייַב־צוגיין אין קראַם. דאַנקען גאַט! פטור געוואָרן פון די באַפאַלער. אין קראַם, וואָס איז געווען מיט טרעפלעך אַראַפּצוגיין אין דער נידער, איז געווען האַלב־פינצטער. אָבער אַזוי גיך ווי זיי זיינען אַראַפּגעקומען, האָט דער באַלעבאַס געמאַכט ליכטיק. און עס האָבן זיך באַוויון קליינע געסעלעך, דורך וועלכע מאַניס מיט איסאַקן האָבן זיך קוים־קוים געקאַנט דורכשטופן. אויף טשוועקעס זיינען געהאַנגען אַלערליי גאַרניטורן. אַ לאַנג געסל מיט גאַרניטורן — ליכטיקע, טונקעלע, אויף יעדן גאַרניטור אַ קאַרטל מיטן בילד פון באַלעבאַס פון קראַם און די פרייז פון גאַרניטור. מאַניס מיט איסאַקן האָבן אָבער פאַר קיין שום ענין וואָפּן נישט געקאַנט דערגיין דעם סוד פון די דאָזיקע ציפערן. דער קרעמער האָט געשמייכלט און געזאַגט:

— דאָס איז מיין סיקרעט... ביי מיר איז וואָן פרייז... מעסט פריער אָן און איר וועט שוין האָבן אַ באַגען. אַזאַ יאָר אויף מיר. סאָ העלפּ מי גאַט. איסאַק האָט אויסגעקליבן אַ גאַרניטור און זיך אַרומגעקוקט אין אַלע זייטן. — דאָטס אַלרייט, דאָ איז נישטאָ קיין ליידים... עקסקיוז מי! מוז זיין אַ גרינער און רעד צו אים ענגליש. איר קענט זיך אויסטאָן און אַנמעסטן. איסאַק האָט געשמייכלט, בשעת ער האָט אַראַפּגעשלעפט פון זיך דאָס רויטע העמד און איז געבליבן אין זיינע ווייסע אַרבל. איסאַק האָט זיך נישט געפילט באַקוועם אין די הוילע אַרבל פון זיין אונטערשטן העמד, צווישן פרעמדע מענטשן. ער האָט אין דער גיך אַנגעטאָן זעם ראַק פון דעם גאַרניטור און דער קרעמער האָט אים געטאָן אַ נעם ביי דער האַנט און צוגעפירט צו אַ לאַנגן שפיגל, טיף אין ווינקל פון קראַם. איסאַק האָט זיך אַנגעקוקט און זיך שיער נישט צעלאַכט. אַזוי קאַמיש האָט ער אין זיינע אויגן אַליין זיך געזען.

— אַ פיט!

— עס פיט. — האָט מאַניס מיט חוזק צוגעגעבן, — ווי אַ פעלץ אויף אַ גוי. — די זעלבע רעקלעך גייען אַ אַלע גרויסע גבירים, — האָט דער קרעמער געזאָגט. — קיקט נישט, וואָס איך שטיי דאָ באַגראַבן אויף העסטער סטריט. הלוואי האָב איך, אַס געלט, וואָס מען קאַן האָבן אין העסטער סטריט. יאָ. —

בשעת ער האָט דאָס געזאָגט, האָט ער מיט ביידע הענט אָפּגעגלעט דעם מלבוש אויף איסאַקס אַרבל און אַקסל.

— וואָס קאָסט עס? — האָט מאַניס געטאָן אַ פּרעג מיט אַ מינע, ווי ער וואָלט נישט זייער פּיל געהאַלטן פּון מלבוש.

— צוויי מיט אַ האַלבן... — זאָגט דער קרעמער און עס טוט אים באַלד אויפן אַרט באַנג, וואָס ער האָט געזאָגט אַזוי ביליק. — אַ סענט נישט ווינציקער. — אַזוי פּיל! — שטרעקט מאַניס אויס אַ פּאַר דערשראָקענע אויגן.

— מיינע שונאים און אייערע זאָלן דאָס פּאַרמאַגן, וואָס איך פּאַרדין דערביי.

— איר וועט עס מאַכן אַ ביסל וועלוועלער... — זאָגט מאַניס מיט אַ צע-שמייכלט פנים.

— וויפּיל אַ שטייגער? — פּרעגט דער קרעמער.

— כּטאָ קופּיץ... — האָט מאַניס געוואָלט זאָגן אַ הימיש, גואיש ווערטל, אָבער דער קרעמער האָט אים נישט געלאָזט פּאַרענדיקן.

— איך פּאַרשטיי... איך פּאַרשטיי... אָבער לאַמיר הערן אַ וואָרט. וויפּיל גיט איר?

— איינס און אַ האַלב, — כאַפט זיך אַרויס מאַניס און עס טוט אים שוין באַנג, וואָס ער האָט זיך אַרויסגעכאַפט מיט אַזוי פּיל.

— גיט כאַטש נאָך אַ קוואַדער... — בעט זיך דער קרעמער.

— ניין!... — עקשנט זיך מאַניס און טראַכט צו זיך: „הלוואי נעמט ער נישט.“ וואָרים עס האָט אים אין דער מינוט זיך אויסגעוויזן, אַז איינס און אַ האַלב איז צופּיל פּאַר דעם גאַרניטור.

— וועט איר נישט קויפּן, — זאָגט דער קרעמער. — איך האָב דאָך אַ ווייב מיט קינדער, און צאָל צוויי מאַל דיר-הגעלט, אי דאָ, אי דאָרט, וואו איך וואוינ. און איר ווילט נאָר, אַז איך זאָל נאָך צו אייך דערלייגן.

— קום, איציקל, — זאָגט מאַניס. — דער ייד דערלייגט נאָך צו אונדז און איך וויל נישט, אַז אַ ייד זאָל האַבן היזק.

מאַניס מיט איציקלען לאָזן זיך אַרויסגיין. ביי דער טיר זאָגט איסאַק צו זיין זיידן, אַז עס איז אים דערווידער אַזוי צו קויפּן. ער פּילט, אַז מען באַדאַרף

געבן דעם קוואַדער און זאָל אַ ייד פּאַרדינען. מאַניס בייזערט זיך אויף איסאַק, אַז ער זאָל נישט זיין קיין יאָלד. „אַט וועסטו זען. ער וועט אונדז נאָך בעטן.“

און עס איז טאַקע אַזוי געווען. אַזוי ווי מאַניס מיט איסאַק האַבן נאָר באַוויזן אַריבערצוטערען די שוועל פּון דער קראַם, אַזוי איז דער ייד זיי

נאַכגעלאָפּן און זיי צוריק אַריינגעשלעפט אין קראַם אַריין. — וואָס זאָל איך טאָן מיט אייך? עס איז מיין לעצטער פּדיון. איך וויל

לייזן, איידער איך פארשליס, — האָט זיך דער ייד פֿאַרענטפֿערט, אויסטראַכטנ־
דיק אַ נייעם תּירוץ.

מאַניס האָט באַצאַלט און איסאַק האָט גענומען דעם אַמעריקאַנישן גאַר־
ניטור, וועלכן דער קרעמער האָט פֿאַרפֿאַקט אין אַ פֿאַפּירן קעסטל. גייענדיק
איבער העסטער סטריט, האָבן פּונדעסטוועגן אַנדערע קרעמער נאַכגעשריגן
מאַניסן: „מיסטער, ביי אים האָט איר געקויפֿט אַ סוט! ער וועט זיין פּול
מיט לעכער!“ אויף וואָס מאַניס האָט זיך אַפּילו נישט אומגעקוקט און געלאָפֿן
גיך מיט דעם קוים־נאַכיאַגנדיקן איסאַק, ביז זיי זיינען אַריין אין אַ קראָם
פון מעבל.

— דאָ האָב איך געקויפֿט אונדזער מעבל, — האָט מאַניס זיך באַרימט
פֿאַר איסאַק, — וועסט זען, ווי ער וועט מיך דערקענען. — באַלד איז דער
קרעמער צוגעקומען און געזאָגט:
— שלום עליכם, אַ ייד!
— עליכם שלום! — ענטפֿערט מאַניס און האָט הנאה, וואָס מען דער־
קענט אים.

— וואָס האָט אַ ייד געוואָלט?

— אַ בעט.

— אַ וואַסער בעט, אָן אַלט בעט, צי אַ ניי בעט?

— אַזוינס, וואָס איך האָב שוין דאָ געקויפֿט, — זאָגט מאַניס, מיינענדיק,
אַז דער ייד געדענקט מסתּם, וואָס פֿאַר אַ בעט מאַניס האָט דאָ אַמאָל געקויפֿט.
— דאַכט זיך, אַז איר האָט געקויפֿט אַ ניי בעט... — פּרובירט דער
קרעמער טרעפֿן, וואָרים ער האָט שוין געלערנט פון דער פֿאַרגאַנגענהייט, אַז
עס איז בעסער צו זאָגן אַ מענטש, אַז ער האָט געקויפֿט אַ ניי בעט, מעג אַפּילו
זיין אין דער אמתן, אַז יענער האָט געקויפֿט אַן אַלט בעט.

— געטראַפֿן! — דערפֿרייט זיך מאַניס.

— איר זעט, ווי איך געדענק... — רימט זיך דער קרעמער. — אין

אַמעריקע באַדאַרף מען האָבן אַ קאַפּ פון אַ מיניסטער.

איסאַק האָט געטאָן אַ שמייכל, ווען ער האָט געהערט דאָס, וואָס דער ייד
האָט געזאָגט. און מאַניס האָט געקויפֿט אַ בעט. און עס האָט נישט גענומען
לאַנג און ביי מאַניסן אין שטוב איז שוין געשטאַנען דאָס נייע בעט.

די ערשטע נאַכט אין אַמעריקע איז איסאַק זיך נישט געשלאָפֿן זייער גוט.
עס האָט זיך עפּעס נישט געקאַנט שלאָפֿן. אַזאַ אומרואיק אָרט, ווי דילענסי
סטריט, האָט נאָך איסאַק אין זיין לעבן נישט געזען. עס האָט זיך אַנגעהויבן
מיט דעם געווייזן פון קליינע קינדער. איסאַקן ווייזט זיך אויס, אַז עס איז
נישטאַ אויף דער וועלט אַזאַ ביטערע זאַך, ווי דאָס געווייזן פון קליינע קינדער.

און ווען ער וואלט נאָר געקאָנט, וואָלט ער אַרומגעלאָפֿן איבער די שטיבער און פֿאַרשוויגן אָדער פֿאַרשפּילט די קליינע קינדער, כדי זיי זאָלן נישט וויינען. ער האָט אויך געהערט ווי מענטשן גייען מיט די טרעפֿ אַראָפֿ און אַרויף. און אַט איז, דאָכט זיך, שוין שטיל. דערהערט זיך פּלוצלונג אַזאַ מין זאָך, ווי מיאָקען פֿון קעץ. איסאַק איז נישט זיכער, צי דאָס איז דאָס מיאָקען פֿון קעץ, צי אפשר איז דאָס אַ געזאַנג פֿון שיכורים. ער ליגט און הערט זיך איין, הערט זיך איין און עס ווערט אים דייטלעך, אַז דאָס זינגען שיכורים. ער הערט זיך איין און הערט זיך איין און עס ווערט אים ווידער קלאָר, אַז דאָס זינגען נישט קיין שיכורים, דאָס איז גלאַט עמעצן וואויל און פּריילעך און עס זינגט זיך אים, אָדער זיי... אינמיטן נאָכט אַזאַ געזאַנג און עס צענעמט ביי איסאַק יעדן ביין און עס גייט טיף אין דער נשמה אַריין. עס ווערט שטיל און דערנאָך גייט עמעצער אויף דעם טראַטואַר און פּיפט. און דער טראַם לויפט יעדעס מאָל דאָ פֿאַרביי און קוויטשעט מיט זיינע רעדער. ערגעץ ווייט קלינגען גלעקער. עס ווערט שטיל און דערנאָך טוט ערגעץ אַ שאַס אויס, ווי פֿון אַ ביקס אָדער פֿון אַ האַרמאַט. אַ פּערד און וואָגן פּויקט איבער די שטיינער פֿון דער גאַס. פֿון אַ שטוב הערט זיך אַ קוויטש פֿון אַ פּרוי. ווער ווייסט, אפשר גייט אַ פּרוי צו קינד. ניין! דאָס קוויטשעט אַ פּרוי גראַד אַזוי פֿון פּריילעכקייט. מיט איין וואָרט: איסאַק האָט נישט געהאַט אַזאַ גוטע נאָכט. און צום טאַג האָט ער געכאַפט אַ דרימל און איז אויפגעשטאַנען. מאַניס האָט אויף אים אָנגעשריגן, אָבער איסאַק האָט זיך געטאַן זיינס. ער האָט זיך אָנגעטאַן אין דעם אַמעריקאַנישן גאַרניטור. געטרונקען טיי אינאיינעם מיט דעם זיידן און באַבען. דערנאָך איז מאַניס אַוועק צו דער אַרבעט און איסאַק איז געבליבן מיט דער באַבען. זאָגט צו אים שבע, אַז ער מעג זיך אַ ביסל דורכגיין אין גאַס און זען די שטאַט.

גייט איסאַק אַראָפֿ אין גאַס אַריין. דער פּרימאַרגן איז געווען אַ שיינער, אַזוי ווי דער אַמעריקאַנער אַסיען קאָן נאָר שייין זיין. עס האָט געשמעקט מיט דעם ריח פֿון געברענטע בלעטער, כאַטש עס האָבן זיך נישט געזען קיין וועלדער ווייט אַרום. איסאַק האָט געצויגן דעם דאָזיקן ריח אין זיך אַריין און געקוקט אַרום און אַרום און גענישטערט מיט זיינע אויגן, וואו דער וואָלד איז. עס איז אַפּילו אין דילענסי סטריט נישט געווען קיין סימן פֿון קיין בוים. טויבן זיינען יאָ דורכגעפּלויגן. דערפֿאַר זיינען דאָ געאַנגען אַ סך מענטשן. „אַרבעטער“, האָט איסאַק געטראַכט. ווי גליקלעך וואָלט ער זיך געפּילט, ווען ער גייט שוין אויך אינאיינעם מיט זיי צו דער אַרבעט. ביז איצט איז ער געווען אַ „דאַרמאַיעד“, געזעסן אויף יענעם קאַרק. ער איז געאַנגען מיטן שטראַם מענטשן און זיך אַפּגעשטעלט ביי אַ רעדל מענטשן. אין דער

מיט אין רעדל איז געשטאנען אן אלטער ייד מיט א גרויער באַרד און מיט א יאַרמעלקע אויף זיין קאַפּ. דער דאָזיקער ייד האָט געדרשנט. זיינע אויגן זיינען געווען פרום פאַרמאַכט און זיין שטערן, דער גרויסער, האָט זיך געקנייטשט. ער האָט אינגאַנצן אויסגעזען, ווי איינער, וואָס פייניקט זיין גוף. זיין הויט איז געווען געל און די ביינער פון זיינע קינבאַקן האָבן אַרויסגעשטאַרצט און זיינע אויגן זיינען געווען אַריינגעגראָבן אין טיפע לעכער. זיינע גרויע האָר שוין לאַנג לאַנג נישט געקעמט. אַזעלכער שטייט אינמיטן גאַס און מוז זאָגן שטראָף־רייד, אָדער אפּשר זאָגט ער, וואָס פאַר אַ שלעכטער סוף עס וועט זיין שפעטער, אויב מען וועט אים נישט פאַלגן. אַזוי האָט איסאַק געטראַכט, ביז ער איז אינפאַרמירט געוואָרן, אַז אַט דער דאָזיקער ייד איז אַ מיסאַנאַער און וויל אַפּשמדן יידן.

— פאַרוואָס פאַטשט מען אים נישט אויס? — פּרעגט איסאַק.

— דאָ, אין אַמעריקע, איז אַ פריי לאַנד, — ענטפּערט מען איסאַקן.

— אַזוי?! — חזוקט איסאַק. אָבער קיינער באַנעמט נישט זיין חזוק־מאַכן. און איסאַק שפייט אויס און גייט אַוועק. ער פאַרקירעוועט זיך אין אַן אַנדערער גאַס. איינער, אין אַ ווייס פאַרטוך, מיט אַ געוואָלדיק רויט פנים, לויפט נאָך אַ מענטש מיט צעשוּיבערטע האָר, יאָגט אים אָן און דערלאַנגט אים אַ זעץ, און דער, וואָס מיט די צעשוּיבערטע האָר, פאַלט און שטרעקט זיך אויס אויף דעם טראַטואַר. דער, וואָס מיט דעם ווייסן פאַרטוך, גיט נאָך דעם געפאַלענעם אַ בריק מיט דעם שפיץ פון שוך און גייט זיך אַוועק זיין וועג. איסאַק לויפט צו צו דעם געפאַלענעם און פרובירט אים אויפהייבן. לויפן צו צו איסאַקן צוויי יידישע ווייבער און זאָגן אים, אַז ער זאָל זיך באַלד אַפּטראָגן, אויב ער וויל לעבן.

— טאָר איך נישט העלפן אַ געפאַלענעם? — פּרעגט איסאַק.

— דאָ, אין אַמעריקע, איז אַ פריי לאַנד, — ענטפּערן די ווייבער. —

טראַגט זיך בעסער אַפּ פונדאַנען.

איסאַק קוקט זיך אַרום. ער איז עפעס געבליבן איינער אַליין. די צוויי ווייבער האָבן געטאָן אַ נעם דעם געפאַלענעם און אים ערגעץ אַוועקגעשלעפּט. שטייט אַזוי איסאַק איינער אַליין. און עס באַפאַלט אים אַ פחד. אָבער זיך אַפּטראָגן וויל ער נישט. ער שטעלט זיך פעסטער אויף זיינע יונגע פיס, ווי ער וואָלט פרובירט, צי די ערד וואַקלט זיך נישט אונטער אים. ער שטייט אַזוי אַפּ עטלעכע מינוט און קוקט זיך אַרום. דערנאָך גייט ער אַוועק. עס פאַרדריסט אים זייער, וואָס קיינער קומט נישט צו צו אים.

און אַט אַזוי האָט ער געזען עפעס אַזוינע משונהדיקע זאַכן, נישט נאָר צווישן גרויסע, נאָר אויך צווישן קינדער. ער האָט זיך אַזוי אַרומגעדרייט

גאָס-איינ און גאָס-אויס, ביז ער איז מיד געוואָרן און אַהיימגעגאַנגען. שבע
האַט אים געגעבן עסק, און איסאַק האָט אַרויסגענומען פון זיין קיישעלע אַ בוך
און זיך פאַרטפט אין אים. אַבער שבע האָט אים נישט געלאָזט לייענען.

— וואו ביסטו געווען?

— אַזוי אַרומגעשפּאַצירט.

— ווי געפעלט דיר?

— נישט אַזוי.

— מיר אויך נישט.

— כּוועל אפשר גיין אַרבעטן, וועל'ך זען.

— האָסט נאָך צייט.

— כּ'קאָן אַזוי נישט איינזיצן, באַבע.

— נו, גיי אַרבעטן, ווער לאָזט דיר נישט?

— וואָס פאַר אַ מלאכה?

— לערן דיר אויס עפעס אַ שיינע מלאכה.

— אַ שטייגער?

— אַ זייגערמאַכער, — פּרובירט שבע.

— פע!

— וואָס דען?

— כּווייל ווערן אַן אייזן-אַרבעטער.

— ווילסט האָבן געשוואַלענע הענט.

— יאָ.

— וועלכעס מיידל וועט דען וועלן מיט דיר חתונה האָבן, אַ וועסט האָבן

געשוואַלענע הענט? — בלאָזט שבע אַן אירע באַקן צו אילוסטרירן געשוואַלענע
הענט.

— אויך אַ דאגה.

— ווייסט, אונדזער שותטס מיידל איז אין דיר פאַרליאַבקעט.

— אַזוי?

— די מאַמע אירע האָט מיר איבערגעגעבן... וואָס מיינסטו?

— מיר געפעלט זי נישט.

— אַ מיידל אַ בריליאַנט.

— איך קען זי נישט.

— קוק זיך אומישנע צו איר צו... אַבער דו זאלסט ווערן אַ קאוואַל,

זעסטו, דאָס געפעלט מיר נישט, — האָט שבע נאָך אַ קורצער פּאַוזע פון טראַכטן
געזאָגט.

— רוף עס און א שלאסער... א שלאסער וועט שוין זיין גוט? — שמייכלט איסאק.

— אוודאי בעסער פון א קאוואל, אבער מיר שטייט נאך אלץ נישט אן, און מיין אייניקל זאל אהיימקומען מיט שווארצע געשוואלענע הענט.

— גוט, באבע! מיר וועלן שוין זען. דערווייל ווייס איך נישט וואו א טיר עפנט זיך... וואו זיינען דא ערגעץ די פאבריקן?

— איך וועל זיך נאכפרעגן אין שפייד-קראם, — זאגט שבע און ציט מיט אירע אקסלען. — פונדאנען זאל איך וויסן, וואו זיי זיינען?

— באבע, איך וועל נאר אנהייבן צו פארדינען, וועל איך דיר געבן דאס גאנצע געלט, — באגייסטערט זיך איסאק.

— און דו אליין דארפסט גארנישט קיין געלט? — פרובירט שבע, צי עס איז דא קערנדיקס אין איסאקס רייד.

— איך באדארף גארנישט. בייטאג וועל איך ארבעטן און ביינאכט וועל איך לערנען, — זאגט איסאק פראסט און אויפריכטיק.

— זעסטו, אט דאס האב איך ליב צו הערן... ביינאכט לערנען, — כאפט זיך אן שבע און איסאקס ווערטער. — ביינאכט לערנען. לערן אויס צו זיין א דאקטאר, אדער אן אדוואקאט. דא מעג א ייד זיין וואס ער וויל.

— יא, כ'האב היינט געזען א ייד, איז ער א מיסיאנער... — וואס איז ער?

— איינער, וואס שמדט אפ יידן.

— א ייד, וואס שמדט אפ יידן? ס'קאן נישט זיין. מוזט האבן א טעות, — וויל שבע נישט גלייבן.

— כ'האב אליין געזען, ווי ער שטייט אין מיטן גאס, פראנק און פריי, און הייסט די יידן, וואס שטייען ארום אים, און זיי זאלן זיך שמדן.

— דאס וועל איך דיר נישט גלייבן — באשטייט שבע אויף אירע רייד.

— עס מוז זיין א גוי, וואס רעדט יידיש.

— אוודאי איז ער נישט קיין ייד.

— האסט'ך ערשט געזאגט, און דו האסט געזען א ייד שטיין אין גאס פראנק און פריי.

— ער האט געטראגן בארד און פאות און מיט א יארמעלקע אויף זיין קאפ.

— אוי, כ'על מיר א מעשה אנטאן! — פארברעכט שבע אירע הענט.

— באבע, שרעק זיך נישט. ער האט קיינעם נישט אפגעשמדט, — פאר- זיכערט איסאק שבען.

— נו, דאנקען גאט. און איך זאג, אמעריקע איז א טייער לאנד. וועסטו, איציקל, מ'רצה השם, דא זיך אויסלערנען און ווערן רייך און בלייבן זאלסטו

נאך א ייד. עס מעג זיין א ייד אן פאות. איך האב פיינט פאות, — איז שבע אריינגעפאלן אין התפעלות, — און קיין בארד וועסטו מסתם אויך נישט פארלאזן.

— ערשט נאך פערציק יאר, וועל איך אנהייבן זיך צו פארלאזן א בארד, — באשטימט איסאק.

— וואס עפעס נאך פערציק יאר?

— אזוי.

— אזא שגעון?

— מעג זיין.

שבע האט אנגעהויבן ליב צו האבן איסאקן. זי האט אים זייער וויניק געקענט פון פריער און איצט, מיט זיין האלטן זיך, האט זי נישט אנדערש געטראכט פון אים, אז ער איז א מאנסביל און אז מען קאן זיך אויף אים פארלאזן. וואס ער זאגט, איז געזאגט, נישט גלאט גערעדט אין דער וועלט אריין. און זי האט אים ליב באקומען. זי האט שוין נישט פארגונען, אז "עפעס" א מיידל זאל קומען און אים צונעמען צו זיך. ניין, זי וועט נישט לאזן איציקלען צונעמען פון איר הויז אזוי גיך. סידן עפעס גאר א לייטיש מיידל. און עס האט איר באנג געטאן, וואס זי האט איסאקן דערציילט וועגן דעם שוחטס מיידל. לאה איז טאקע א שיין מיידל, אבער ווי קומט זי, לאה, צו איסאקן? אבער קאליע מאכן וועט שבע נישט. זי וועט עס לאזן גיין אזוי ווי עס וועט זיך לאזן.

שבע איז אראפגעגאנגען עפעס קויפן אין קראם און דעם קרעמער דער-ציילט וואס פאר א גאסט זי האט, און געפרעגט, וואו עס זיינען די פאבריקן. — אומעטום! — האט דער קרעמער געענטפערט. — וואו עס איז דא א שטוב, דארט איז דא א פאבריק, א שאפ, א פעקטארי, א סוועט-שאפ, א מאנ-פעקטשורער, א באס.

— וויי איז מיר, — האט שבע אים איבערגעשלאגן. — הערט שוין אויף אזויפיל אויסצורעכענען, מען דארף דאך האבן א מיניסטער-קאפ צו געדענקען. פונדעסטוועגן איז זי ארויפגעקומען צוריק אין שטוב און געזאגט איסאקן, אז עס איז דא אין יעדן הויז א פאבריק. — און וואו וואוינען די מענטשן? — פרעגט איסאק ביי שבען און עס הערט זיך נאאיוויטעט אין זיין שטים.

— איך ווייס?

— פונוואנען זשע וויסטו, אז אין יעדער שטוב איז דא א פאבריק?

— אזוי האט מיר דער קרעמער געזאגט, — לאכט שבע. — ער האט מיר

אנגעמאלן א פולן קאפ מיט זאכן און איך האב כמעט נישט פארשטאנען.

- וואָס דען, אין יעדער שטוב אַ פּאַבריק, כאָ, כאָ, כאָ — לאַכט איסאַק.
 — וואָרט, איכ'ל בעטן אייברעמען, וועט ער דיך פירן. ער האָט צייט, —
 דערמאָנט זיך שבע. — איך האָב גאָר פאַרגעסן אין אייברעמען.
 — דער, וואָס עסט דאָ?
 — נעבעך, אַן אומגליקלעכער.
 — מען קאָן זען, — מאַכט איסאַק אַ טרויעריק פנים. — וואָס האָט מיט
 אים געטראָפן?
 — אַ פאַרבאַרגענער, — זאָגט שבע סודותדיק. — ער דערציילט, אָבער
 וואָס מערער ער דערציילט, אַלץ מערער ווערט ער פאַרבאַרגן.
 — ווער איז ער?
 — אַ סטרוזש, — זאָגט שבע. — דאָ הייסט עס, הויזקיפער.
 — און האָט ווייב און קינדער?
 — ניין, נאָך אַ בחור.
 — אַזוי!
 — און האָט ביי זיך געהאָדעוועט קעץ.
 — טאַקע? — ווערט איסאַק נאָך מער טרויעריק.
 — און איצט פאַרטריבן די קעץ.
 — פאַרוואָס?
 — פּרעג נישט קיין שאלות, וואָרים איך קאָן זיי נישט פאַרענטפערן.
 — האָ, האָ.
 — פריער געווען אַפּגעריסן און פאַרשמירט מיט בלאַטע.
 — און איצט זעט ער אויס אַן אויסגעפּוצטער!
 — ריינער ווי פריער, — באַטאָנט שבע אירע ווערטער. — אַ סך ריינער.
 — וואָס זשע מיינט עס? עס איז אַ מענטשן נמאס געוואָרן צו זיין אַפּ-
 געלאַזט. פשוט. וואו איז דאָס פאַרבאַרגנקייט?
 — אַ, ניין. דאָס פאַרבאַרגנקייט קאָן מען נישט זען, — שפּאַרט איבער
 שבע איסאַקן. — אַ-נישט, ווען מען זאָל עס קאָנען זען, וואָלט דאָך דאָס נישט
 געווען פאַרבאַרגנקייט.
 — כ'פאַרשטיי, — שאַקלט איסאַק מיטן קאָפּ.
 — איו, ער וועט מיט דיר גיין, — זאָגט שבע פּלוצלונג, ווי איבער-
 דרייענדיק עפעס אין אירע געדאַנקען, — און דיר אויפזוכן אַ פּאַבריק.
 — גוט.
 — פּאַלג אים, — בעט זיך שבע ביי איסאַקן.
 — אויב ער וועט זאָגן אַ גוטע זאָך, וועל איך אים פּאַלגן.

- ער האָט דעם זיידן דיינעם אַ סך געהאַלפֿן. — טוט שבע אַ גלאַנץ מיט אירע שיינע אויגן.
- קאָן איך מיט אים איצט רעדן? — שפּרינגט אויף איסאַק פֿון בענקל.
- וואָס עפעס אַזאַ איילעניש?
- איך קאָן נישט איינזיצן. כ'בין אומרואיק. — ציט זיך איסאַק אויס די ביינער.
- אין אַוונט וועט ער דאָ זיין.
- און ביז דעם אַוונט קאָן איך שוין ערגעץ אַרבעטן.
- האָב געדולד. אין אַוונט וועט דער זיידע אַהיימקומען, וועט מען שמועסן.
- וואָס זשע זאָל איך דערווייל טאָן?
- שרייב אַהיים אַ בריוו צו דער מאַמען.
- גוט, וואָס דו האָסט מיך דערמאַנט.
- שרייב זיי, אַז דו ביסט געזונט און אַז מיר זיינען געזונט. — זאָגט שבע אויסציענדיק די ווערטער מיט אַ געזאַנג. — שרייב זיי, אַז דו ביסט ביי אונדז אין שטוב. און באַשרייב זיי ווי אַזוי אַמעריקע זעט אויס. נאָר שרייב נישט פֿון דעם, וואָס מען וויל אַפּשמדן יידן און אויך נישט פֿון אייברעמען.
- אַזאַ נאָר בין איך נישט. — קרימט זיך איסאַק.
- און שרייב זיי אויך נישט, אַז דיין זיידע איז אַן אַרבעטאַרער.
- וואָס דען זאָל איך שרייבן?
- שרייב זיי, אַז דיין זיידע פאַרדינט, ברוך השם.
- גלאַט אַזוי, פאַרדינט!
- יאָ.
- איסאַק האָט גענומען זינגען אַ רוסישע טרויעריקע מעלאָדיע און זיך אַנידערגעזעצט שרייבן אַ בריוו.

דער ליכטיקער גאַרטל

איסאַקס ערשטע טעג אין אַמעריקע זיינען געווען מאַדנע גרויסע און ליידיקע. באַלד ווי ער איז אַריין אין דעם אַמעריקאַנישן גאַרניטור האָט ער זיך דערפילט זייער באַקוועם, און זיינע גלידער האָבן זיך דערפילט פֿריי און באַוועגלעך. עס האָט זיך ביי אים פֿלוצלונג אַנטוויקלט אַ באַגער צו דרייען

מיט די הענט, און ער האָט איצט ביי יעדער געלעגנהייט נאָר געדרייט מיט זיינע הענט אין דער לופטן. די באַבע, שבע, האָט זיך שיער נישט דערשראָקן און ביי איסאַקן געפרעגט, צי ער איז עפעס חלילה נישט געזונט. ניין, ער איז געזונט, — האָט איסאַק געלאַכט, — געזונט...

און אין דער אמתן איז איסאַקס געמיט נישט געווען נאָרמאַל. ער איז נאָך געווען זייער יונג, נאָך נישט קיין סך אַריבער צוואַנציק יאָר. ער האָט שוין פון פריער ביי אַלערליי געלעגנהייטן פאַרזוכט דעם טעם פון אומרואיקייט, אָבער אַזאָ אומרואיקייט ווי עס איז אים איצט באַפאַלן דאָ אין אַמעריקע, האָט ער נאָך קיינמאַל נישט פאַרוכט.

פאַרשטענדלעך, אַז עס האָט באלד צום ערשטן אים נישט געשמעקט אַמעריקע. אים האָט שרעקלעך באַנג געטאָן, וואָס ער איז אַהערגעקומען. און אים האָט זיך געדאַכט, אַז ער וועט זיך קיינמאַל נישט צוגעוואוינען צו דעם דאָזיקן לעבן, שוין די וואוינונג אַליין, דעם זיידנס שטוב, מיט די מאַדנע פאַר-וויינטע גרינע ווענט, האָבן אים טרויעריק געמאַכט. איסאַקן האָט זיך אויס-געוויזן, אַז די דאָזיקע גרינע ווענט זיינען פאַרוויינט. און אויב זיי זיינען נישט פאַרוויינט, גלוסט זיך צו וויינען, קוקנדיק אויף זיי. זיי וואַרפן אָן אַ שרעק מיט זייער שרייענדיקן גרינס: דערמאַנען, אַז עס איז נישטאָ קיין גרינס אינ-דרויסן — נישטאָ קיין גרינס פון אַ בוים אָדער גראַז. די טירן און פענצטער זיינען אַזוי אַלט און אַז מען קוקט אַרויס דורך אַ פענצטער, זעט מען גאַנצקעס, אַנגעפאַפטע מיט שטרוי און פאַרהאַנגענע מיט שטריקלעך. און אויף די שטריקלעך הענגט קויטיקע וועש. די דאָזיקע וועש איז אַזוי קויטיק, אַזש עס כאַפט אָן אַ ווייטיק, קוקנדיק אויף דעם. און אויף די פענצטער-שאַלעוואַניעס הענגען קעסטלעך, איבערגעדעקט מיט פאַרוויינטע, קויטיקע צעראַטע. און די פענצטער זיינען נישט פאַרהאַנגען מיט קיין הימישע, ווייסע פאַרהענגלעך, נאָר ביי יעדן פענצטער אַ גרינער אויסגעריבענער פאַרהאַנג מיט לעכעלעך ווי אין אַ זיפ. אין אַוונט זיינען די פענצטער אָפן און דאָס גאַנצע לעבן פון אינעווייניק זעט זיך קויטיק און טרויעריק אַרויס אינדרויסן אַרויס. נאָקעטע טישן אָפגעריטשעטע, אויסגעריבענע, בעטן אָן אַ שיעור. עס וואַרפט זיך אין די אויגן דאָס איבערגעפילטע הויז מיט בעטן; צערויעט, אָפגעדעקט בעטגעוואַנט. און דאָס געלע ליכט פון דעם גאַז, און קינדערלעך אָן אַ שיעור און נאָקעט פלייש און דאָס געשריי און געפילדער. עס מוז זיין דאָ זייער ביטער, אַז נישט וואַלטן זיי אַזוי נישט געשריגן, בשעת זיי רעדן. (אַז עס איז מענטשן גוט, רעדן זיי שטיל און רואיק). עס איז זיי דאָ ביטער, און זיי שרייען אַפילו ווען זיי רעדן זייער אינטיים. אַ שטייגער, וואָס קאָן זיין אינטימער, ווי "קינד, גיי גיב אַ קוש דעם טאַטן"? אָבער אַפילו דאָס, רעדן זיי מיט ביטער-

קייט. די גאס איז אַ שמאַלע און די שטיבער הויכע, אַריינגעמויערטע איינס אין דאָס אַנדערע. פענצטער אַקעגן פענצטער. עס איז נישטאָ גאָר קיין באַהאַלטנקייט. די גאָס איז פול מיט מענטשן. איינער טרעט אויף דעם אַנדערנס פיס. און פון די פענצטער וואָרפט מען וואָס מען קאָן גלייך אויף די מענטשן. דאָס מיסט גייט אַריין אין דער נשמה.

נאָך קיינמאַל אין זיין לעבן האָט זיך איסאַק נישט געפילט אַזוי פול מיט קויט און אומריין. אַלע מוזן דאָ זיין זייער אומריין. די ווענט פון די שטיבער, אינדרויסן, אויף דער גאָס אַרויס, זיינען פאַרשמוצט מיט אומריינקייט. אין די קאַריאַרן ליגן בערג מיט אַפפאַל און אין דער מיט גאָס, וואָלגערן זיך געפאָרטע קעץ און הינט און קינדער שפילן זיך אויף קופעס אומריינקייט, וואָס איינער, כלומרשט אָנגעטאַן אין ווייסן, שאַרט צוזאַמען מיט אַן אויס־געריבענעם בעזעם.

איסאַק זיצט אין אַפּענעם פענצטער און קוקט. ער וויל דערגיין, צי קאָנען זיך דאָ מענטשן איינער מיט דעם אַנדערן. און אים דאַכט זיך, אַז נישט. זייער זעלטן, כמעט גאַרנישט, קיין באַגריסונגען פון איינעם צום אַנדערן, קיין וואָרעמען האַנט־דרוק, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין צונויפלייפּעניש פון מענטשן? זיי יאָגן זיך, אַזוי ווי עמעצער וואָלט זיי געטריבן, איינער אַהין און איינער אַהער. איינער אַהין און איינער אַהער. קאָנען זיי קיין רו אויך נישט געפינען, אַזוי ווי ער?

איסאַק האָט שוין אָנגעהויבן זוכן עפעס אַן אַרבעט. ער האָט געפרואווט גיין אין אַ טיפּאָגראַפיע. מען האָט אים געזאָגט, אַז עס הייסט „פריינטינג“ אין ענגליש. ער האָט באַמערקט דאָס וואָרט „פריינטינג“ איבער אַ פענצטער. איז ער אַריין פּרעגן, צי מען באַדאַרף אַ מענטש.

— וואו האָט איר געאַרבעט פריער? — פּרעגט אים דער באַלעבאַס.

— אין ערגעץ נישט, — ענטפערט איסאַק.

— איך באַדאַרף נישט קיין מענטשן.

גייט איסאַק ווייטער מיט דער שורה שטיבער און קראַמען. ער זעט נאָך אַמאָל אַ קראַם מיט דעם וואָרט „פריינטינג“. גייט ער אַריין.

— איך וויל אַרבעטן, — זאָגט איסאַק.

— וואָס קאָנט איר? — פּרעגט דער באַלעבאַס.

— איך קאָן גאַרנישט, — ענטפערט איסאַק.

— לערנט זיך אויס ערגעץ אַנדערש, — שטויסט אים אָפּ, אַזוי ווי מיט אַ קאַלטן ווינט, דער באַלעבאַס.

גייט איסאַק ווייטער און טראַכט זיך: וואָס איז דאָ? צי בין איך דער נאַר און איר זייט דאָ אַלע חכמים! וואָס איז דאָ? וואָס פאַר אַ וועגן באַדאַרף

א מענטש דאָ צו אייך האָבן, כדי ער זאל קאָנען בו אייך צוקומען? אפשר ווילט איר איר זאל זיך פאַר אייך אַנידערשטעלן אויף די קניען? — אַזוי האָט איסאַק טרויעריק געשמייכלט צו זיך אַליין און איז געגאַנגען ווייטער. עס האָט אים שוין אַ ביסל אַנגעהויבן צו פאַרדריסן און ער האָט אין זיך דערפילט עקשנות צו געפינען אַ טיפּאָגראַפיע, וואו ער זאל קאָנען אַרבעטן. וואָס פאַר אַן אַרבעט צו אַרבעטן, האָט ער אַליין אייגנטלעך נישט געוואוסט. וואָרים ער איז אין זיין לעבן קיינמאַל קיין טיפּאָגראַפּשטיק נישט געווען. אָבער ער האָט חשק געהאַט זיך נעמען צו אַט דער דאָזיקער מלאכה. עס איז פאַרט אַ מלאכה, און אַ נוצלעכע, צום טייוול! איסאַק האָט ווידער דערזען איבער אַ קראָם אַ שילד מיט דעם וואָרט „פּרינטינג“. עס איז אים ליכטיק געוואָרן אין די אויגן, אָבער דאָס האַרץ ביי אים האָט געקלאַפט מוראדיק, ער איז אַריין אין אַ שמאַלער קראָם, וואו אַלץ איז געווען מוראדיק באַדעקט מיט שוואַרצן שטויב. אַ מענטש אויך אין מוראדיק שוואַרצן שטויב אויסגעשמירט איז צו אים צוגעקומען:

— וואָס?

— אַרבעט, — האָט איסאַק אויך קורץ און מיט ביטערקייט געענטפערט.

— ווען האָט איר איבערגעלאָזט? — מיינענדיק דערביי, אַז איסאַק איז

געקומען אָפּנעמען אַ באַשטעלונג.

איסאַק האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס יענער האָט געמיינט. ער האָט

געזאָגט:

— איך וויל אַרבעטן.

— האָ!

— קאָן איך ביי אייך אַרבעטן?

— אויב איר קאָנט? — זאָגט דער ייד, וועלכער האָט קענטיק ליב צו

רעדן מיט פאַרשפּיצטקייט (מיינענדיק איסאַקן צו פרעגן, צי ער קאָן די מלאכה).

— איך פרעג, צי איר ווילט, — ווערט שוין איסאַק אויסער זיך פון דעם

יידס מאַניר פון רעדן.

— ווילן? פאַרוואָס נישט. צי דאַרף איך?

— דאַרפט איר?

— כ'ווי... — זאָגט דער ייד און צעקנייטשט זיין אויסגעשמירט פנים. —

מיר'ן זען. אַ נו, שטעלט זיך אַוועק אַט ביי יענער מאַשין.

איסאַק איז געוואָרן אַזוי איבערראַשט, אַז ער האָט נישט געוואוסט, וואָס

צו טאָן. ער האָט געטאָן אַ כאַפּ אַראָפּ פון זיך דעם ראַק און אים געטאָן אַ

וואָרף אַוועק אין אַ ווינקל און באַלד איז ער געשטאַנען ביי אַ מאַשין מיט

א רעדל און מיט א טאץ באשמירט מיט שווארצער דרוק-טינט. אויף א שענקל זיינען געלעגן ווייסע קארטלעך.

— דרוקט אָפּ אַט די קארטלעך, — האָט דער ייד געזאָגט צו איסאַקן. — איך וויל זען, ווי אַזוי איר אַרבעט.

איסאַק האָט נישט געוואוסט, ווי אַזוי מען הייבט אָן צו אַרבעטן. ער איז געבליבן שטיין ביי דער דאָזיקער מאַשין אין אַ פאַרלעגנהייט. צי זאָל ער דרייען מיט דער האַנט דאָס ראָד, צי זאָל ער ערגעץ זוכן אָן אַרט, וואו מען באַדאַרף אַרבעטן מיטן פּוס. איסאַק האָט געקוקט אין אַלע זייטן און נישט געוואוסט, וואָס צו טאָן. דאָס פנים האָט ביי אים געפלאַמט און ער האָט געפילט, ווי דער באַלעבאַס שטעכט אים מיט זיינע אויגן אין די פלייצעס.

— ווי איך זע, קאָנט איר נישט די מלאכה, — רייצט זיך דער באַלעבאַס מיט איסאַקן.

— אמת. כ'קאָן נישט, — איז זיך מודה איסאַק.

— נישקשה. מען וועט אייך אויסלערנען. אַט מיט דער האַנט דרייט מען דאָס ראָד און מיט דער אַנדערער האַנט נעמט מען אַ קארטל און מען לייגט אַט-אָ-דאָ-איר זעט? און דאָס קארטל גיט זיך אַ הייב און באַגעגנט זיך מיטן זאַץ. אַ קוש און מען טוט עס אַ כאַפּ. און באַלד מוז שוין זיין נאָך אַ קארטל.

איסאַק איז געשטאַנען און נאָכגעפאַלגט, ווי גיך דער באַלעבאַס האָט אַנידערגעלייגט דאָס ווייסע קארטל און ווי גיך דאָס קארטל האָט זיך באַגעגנט מיט דעם שריפט. עס האָט ביי איסאַקן אַנגעהויבן צו שווינדלען אין די אויגן. ער האָט שוין שיער נישט חרטה געהאַט אויף דעם גאַנצן ענין. אָבער זיין עקשנות האָט גובר געווען און ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט ביי דער מאַשין און געטאָן מיט איין האַנט אַ דריי דאָס רעדל און מיט דער אַנדערער האָט ער געכאַפט אַ קארטל. און דאָס קארטל געוואַלט אַנידערלייגן אויף דעם באַ-שטימטן אַרט. האָט ער אָבער נישט באַוויזן גיך צו געפינען דאָס באַשטימטע אַרט און האָט שוין דערווייל געמוזט אַוועקכאַפּן זיין האַנט, כדי זי זאָל נישט ווערן אַריינגעכאַפט אין פרעס.

— יונגערמאַן, — האָט דער באַלעבאַס איסאַקן אַנגענומען ביי איין אַקסל, — איר וועט זיך נאָך אָפהאַקן אַ פינגער... נאָר דאָס פעלט מיר צו מיינע גוטע געשעפטן.

— איר ווילט נישט? — האָט אים איסאַק אַנגעקוקט אַ פאַרוואונדערטער.

— ניין, איך וויל נישט.

— איז נישט.

— לערנט זיך אויס ערגעץ אַנדערש, — עצהט דער ייד.

— א דאנק פאר דער עצה, — גיט זיך איסאק צו אים א ניג און גייט ארויס פון דעם דאזיקן יידס טיר צוריקוועגס, מיטן רוקן צום דרויסן. אינדרויסן ווערט איסאקן מאדנע נישט גוט. דאס איז אים פשוט טאקע נישט גוט געווארן פיזיש. ער האט געפילט, אז באלד נאך א ביסל פאלט ער אנדער. ער שפארט זיך אן אן א סלופ פון א גאס־לאמטער און ווישט דעם קאלטן שווייס פון זיין שטערן. אין דער מינוט איז ער געווען פארצווייפלט, ביז אן א שטיקל האפענונג. אבער עס איז אוועק די שלעכטע מינוט און ער האט זיך געשטארקט און איז געגאנגען אהיים. אין שטוב האט געשמעקט מיט פרישער חלה, וואס די באבע שבע האט געבאקן אויף שבת. די באבע האט איסאקן אויפגענומען מיט פרייד:

— וואו ביסטו געווען אזוי שפעט?

— איך האב געפרוואט ארבעטן, — לאכט איסאק און פילט, אזוי ווי שווערע שטיינער קייקלען זיך אראפ פון זיין הארץ.

— ביי וועמען?

— כ'ווייס נישט ביי וועמען. אין טיפאגראפיעס...

— קאנסט דען?

— זיך שיער א פינגער נישט אפגעקלעמט.

— א ווייטיק איז מיר.

— שרעק דיך נישט, באבע. עס איז גארנישט.

— וואס דען, איציקל גייט אין א טיפאגראפיע.

— וואס דען וועל איך טאן, באבע?

— כ'ווייס? קאנסט ווערן א ציגאר־מאכער, אדער לערן זיך מאכן

בייטעלעך.

— טייערע מלאכות, — קרימט זיך איסאק.

די באבע, שבע, האט אים דערלאנגט א שטיקל פיש און א פרישע חלה. איסאק האט שוין לאנג אוועלכע געשמאקע פיש נישט געגעסן און פון פרישער חלה האט ער דאך אין וועג אויך נישט געוואוסט.

עס איז באלד אהיימגעקומען דער זיידע, מאַניס. פרייטיק האט ער נישט געארבעט ביז אין אָוונט. מאַניס איז אַריין אין שטוב און געמאַכט אַ גרימאַסע אויף זיין פנים, אַז עס איז דאָס לעבן אים זייער שווער. דערנאָך האָט ער געגעסן עפעס און נאָך דעם עסן געזאָגט צו איסאָק:

— קום, וועלן מיר גיין אין אַ באַד.

איסאק האט זיך דערפרייט. אַ באַד באַדאַרף ער טאַקע. מאַניס האָט זיך גענומען ריינע וועש און איסאק האָט אויך אַרויסגענומען פון זיין קיישעלע אַ פעקל ריינע וועש און ריינע זאַקן און זיי זיינען געגאַנגען אין באַד אַריין.

עס איז נאך געווען כמעט אין מיטן טאג און אין גאס האָט געברענגט די אָכיער־זון. מאַניס האָט אָפּגעזוכט אייברעמען, און אייברעם איז מיט זיי אויך געגאַנגען אין באַד אַרײַן.

דאָס הויז, וואו די באַד איז געווען, האָט אויסגעוויזן אַזוי ווי אַלע שטיבער. ביים אַרײַנגיין אין קאַרדאַר איז געזעסן אַ ייד אויף אַ בענקל און באַלד ביי זיי געפרעגט, צי זיי גייען אין אַ ביטעל אָדער אין שוויץ אַרײַן. מאַניס האָט געזאָגט, אַז מען גייט אין שוויץ.

— אָבער ר' ייד, וואו האָט איר דאָ אייער שוויץ?

— געדולד, — זאָגט דער ייד, וואָס אויף דעם בענקל.

זיי האָבן באַצאָלט און זיינען אַרײַן אינעווייניק. מיט לאַנגע טרעפּ אַראָפּ אין דער נידער, דאָרטן איז געווען אַ גרויסע שטוב. באַלד ביים אַרײַנקומען, האָט מען דערשמעקט, אַז עס איז אַ באַד. ערשטנס, די פּאַררויכערטע ווענט, און צווייטנס, האָבן זיך דאָרט געוואַלגערט בלעטער פון שמייס־בעזעמלעך. און דריטנס, זיינען שוין דאָרט אין דער דאָזיקער שטוב אַרומגעגאַנגען נאַקעטע מענטשן און וואָסער האָט זיך פון זיי געגאַסן. מאַניס, אייברעם און איסאַק האָבן באַקומען אײַן קעמערל אויף אויסצוטאָן זיך. זיי האָבן אַלע דריי דאָרטן זיך נישט געקאַנט אויסטאָן אין אײַן צײַט, האָט אײַנער געוואָרט ביז דער אַנדערער האָט זיך אויסגעטאָן. אַז זיי זיינען שוין אַלע דריי געווען נאַקעט, האָט מען זיי געוויזן אויף אַ טיר. האָבן זיי געעפנט די טיר און דערווען אַ גרויע כמאַרע, די כמאַרע איז געווען וואָרעם און האָט מיט אַ קנול זיך געטאָן אַ וואָרף זיי אין פנים אַרײַן. זיי האָבן זיך דערשראָקן און זיך אײַנגעבויגן און אַרײַנגעגאַנגען אַהין אײַנגעבויגענע ביז איבער די קני. אינעווייניק, אין דער פולער שטוב מיט גרויער כמאַרע, איז געווען שטאַרק הייס און מען האָט נישט געקאַנט זען אײַנער דעם אַנדערן. האָבן זיי זיך אַלע דריי אָנגענומען ביי די הענט און פּאַוואַליע געגאַנגען אין דער טיפעניש פון דער גרויער פּאַרע, ביז זיי האָבן זיך אָנגעשלאָגן אַן אַ וואָרעמען גליטשיקן קערפּער פון אַן אַנדערער פּערזאָן.

אונטער די פיס האָבן זיך געוואַלגערט גליטשיקע בלעטער און טײכלעך מיט וואָסער זיינען געשטאַנען דאָ און דאָרט. די פּאַדלאַגע איז געווען פון צעמענט און די קילקײט פון דעם צעמענט האָט געגליווערט דאָס בלוט. מאַניס האָט געפרוּאוּט זיך אויפשטעלן, און די הייסע פּאַרע האָט אים אַ סמאַליע געטאָן אין קאָפּ, האָט ער זיך צוריק אײַנגעבויגן. זיי זיינען אַזוי אײַנגעבויגן אַרומגעגאַנגען אַלע דריי און צוגעקומען צו די הילצערנע בענק. פון אַ העכערער באַנק האָט זיך געהערט דאָס געשרײַ פון אײַנעם אָדער פון עטלעכע מענטשן, וועלכע האָבן גשריגן פון וואוילטאַג. מאַניס, אייברעם און

איסאק האָבן זיך צוגעוואוינט צו דער גרויער פּאַרע און צוביסלעך אָנגעהויבן צו זען. עס איז באַלד קלאַר אַרויסגעשוואומען די שורות בענק ביז צו דער סטעליע, און די שמייסערס און די געשמיסענע. אין אַ מינוט שפעטער האָט איינער געטאַן אַ דריי-אויף אַ קראַן און אָנגעלאָזט אַ פּול באַד מיט פּאַרע און עס איז ווידער אַלץ אָפּגעווישט געוואָרן.

און אַז מאַניס איז געלעגן אויף דער העכסטער באַנק און דער שמייסער האָט אים געריבן מיט אַ בעזעמל פּון דעמבעס-בלעטער, האָט ער געפּילט, ווי עס צעוואַקסט זיך אין אים אַ ווייכע, סאַמעטנע וואַרעמקייט און אַז די הויט זיינע וואַקסט ווי אויף הייוון. אַזוי האָט אויך מסתמא געפּילט אייברעם. איסאק האָט זיך נישט געוואַלט לאָזן שמייסן, איז ער אַזוי געזעסן אויף דער הויכער באַנק, ביז ער האָט געפּילט, ווי די גאַנצע הויט איז צעעפנט געוואָרן און דער שווייס האָט פּון אים געגאַסן ריטשקעסוויי. איז ער אַראָפּ אין דער נידער און געוואַרט ביז די עלטערע צוויי זיינען פּאַרטיק געוואָרן מיט זייער אָפּשוויצן און אַלע דריי זיינען אַריין אין אַן אַנדער צימער, וואו מען האָט זיך גוט אַרומגעוואַשן אונטער שפּריץ-בעדער.

דערנאָך זיינען מאַניס מיט איסאקן גלייך אַהיימגעגאַנגען און אייברעם איז געגאַנגען באַזאָרגן די שטובן זיינע מיט גאַז-ליכט.

אינדערהיים איז שוין געווען אַלץ שבתדיק. צוויי חלות אויף דעם גע-שפּרייטן טיש אונטער אַ קליין טישטיכל מיט רויטע ברעגן און פרענזלעך. ריין אָפּגעפּוצטע לייכטער מיט ווייסע ליכט. און אויף דעם אויוון האָבן טעפּ זיך געקאַכט און די פּאָדלאַגע איז געווען אָפּגעוואַשן און ריין. און שבע אַליין איז געווען אָנגעטאַן ריין. מאַניס האָט געדאַוונט און איסאק האָט געקוקט דורך דעם פענצטער אינדרויסן אַרויס. עס איז צוגעפּאַלן דער אַוונט. ווייט איבער די דעכער זיינען אויף דעם הימל געווען רויטע שטיקער וואַלקן, אַזאַ רויטקייט, וואָס קיין מענטשס האַנט קאָן נישט אויסמאַלן. די זון האָט זיך שוין געזעצט. די רויטע וואַלקנס האָבן אויסגעוויזן ווי פּעדערן פּון גרויסע צעשפּרייטע פּליגלען. מאַניס האָט מקבל-שבת געווען, אַרומדרייענדיק זיך איבער דער שטוב. אין גאַס האָבן זיך, ווי איסאקן האָט זיך געדאַכט, אי די מענטשן, אי די פּערד און די וועגן געאיילט אין די היימען, אין די שטאַלן. איסאק האָט זיך נישט געוואַלט אָפּנאַרן. ער האָט טאַקע געוואַלט וויסן, צי עס איז אמת, אַז אין גאַס איילט מען זיך. ער האָט זיך גוט נאַכגעטראַכט און פּאַרט געזען, אַז מען איילט זיך, און עס איז אים געווען גוט און עס איז אים געווען מאַדנע אומעטיק.

אייברעם איז אַרויפּגעקומען. אינדרויסן איז שוין דערווייל געוואָרן פינצטער. מאַניס האָט געמאַכט קידוש איבער די צוויי חלות און מען האָט זיך

געזעצט עסן. די צוויי ווייסע ליכט אין די לייכטער האָבן צוגעגעבן דער-
הויבנקייט צו די גרינע געפארבטע ווענט.

— דאָס באַד האָט מיך מחיה געווען, — האָט מאַניס זיך אָנגערופן.
— און דאָס שטיקל חלה? — באַרימט זיך איסאַק.

— טאַקע? דיר געפעלט מיין חלה? — פרייט זיך שבע. — אַ גאַנצע
מעשה. דאָ באַקט מען דאָך נישט קיין חלה, הערסט? איך זאָג צום קרעמער,
איך באַדאַרף מעל, זאָגט ער צו מיר, צוליב וואָס טויג אייך מעל? זאָג איך
אים, איך וויל באַקן חלה אויף שבת. לאַכט ער. פיל איך שוין, אַז איך בין
דער נאָר. אָבער זיך אונטערגעבן וויל איך נישט. קיינער באַקט טאַקע דאָ
נישט, אָבער איך וויל יאָ באַקן. הכלל, ער איז אוועק צו דער פאַבריק פון מעל,
כ'מיין צו דער מיל, און האָט זיי געזאָגט, אַז ער האָט אַ קונה, וואָס וויל באַקן
אַליין חלה אויף שבת. הערסט? זיי דאַרטן אין מיל, האָבן יאָ פאַרשטאַנען,
אַז עס איז אַן ענין, באַקן חלה אויף שבת. און וואָלסט זען, מען האָט אים
צוגעשיקט אויף פראַבע אַ קליין זעקעלע מעל, דאָס בעסטע מעל, פאַרשטייט
זיך, און מען האָט אים געבעטן, אַז אויב איך וועל אָפּבאַקן חלה, זאל איך
אַריינשיקן אין קראַם איינע פון מיינע חלות. זיי ווילן אויך אָנקוקן, וואָס דאָס
איז פאַר אַ מין „חלה“. נאָר אַטיל'ד גיין לויפן זיי געבן אַ חלה אין קראַם
אַריין; מער האָב איך נישט וואָס צו טאָן!

— פאַרוואָס נישט? — האָט מאַניס הנאה פון דעם, וואָס שבע דערציילט.

— אזאָ חלה מעג מען פירן אויף אַן אויסשטעלונג, — וואַרפט אַריין
איסאַק.

— דו מאַכסט חוזק, — זאָגט שבע.

— חלילה.

אייברעם האָט גאַרנישט געזאָגט. ער האָט מורא געהאַט פאַר דעם נייעם
מענטש, פאַר איסאַק. און חוץ דעם האָט ער נישט געוואָגט צו שטערן דעם
שיינעם חלום. נישט אַנדערש, אַז עס איז אַ חלום. ער, אייברעם, ביי אַ שיינעם
טיש, דאָס אַלץ.

שבע איז פון איסאַקס קאַמפּלימענטן געווען אַזוי צעטראַגן, אַז עס איז ביי
איר פון די הענט געפאַלן. איר פנים איז געווען זייער שיין פאַרפלאַמט און
מאַניס האָט אויף איר געוואַרפן פון דער זייט געהיימע בליקן. זי איז אים
שטאַרק געפעלן געוואָרן, און ער האָט געזינדיקט אין זיינע געדאַנקען און
זיך צוריקגעכאַפט און ווידער געטראַכט וועגן איר און ווידער אָפּגעטריבן זיינע
געדאַנקען. שבע האָט זיך איבערגעקוקט מיט מאַניסן און אוועקגעכאַפט אירע
אויגן. איסאַק האָט געהאַט לעבעדיק בלוט אין זיין פנים און די האַר זיינען
געווען אַזוי שיין אויף זיין לעבעדיק פנים, און עס האָט פון זיין יעדן קער

געשטראַלט מיט יונגן כוח. און אזוי גיך, ווי אייברעם איז אַוועקגעגאַנגען. האָט מאַניס אַנגעהויבן צו ווינקען צו שבען. שבע האָט אים צוריקגעוואונקען. דאָס דאָזיקע איבערווינקען איז געגאַנגען אויף דעם חשבון פון איסאַקן. פאַר- שטענדלעך, אַז איסאַק האָט דערפון נישט געוואוסט, אָבער איסאַקן האָט זיך זייער געוואַלט רייכערן, און דאָ אין שטוב האָט ער נישט געוואַלט רייכערן, מורא האָבנדיק פאַר דעם זיידן. האָט ער געפרעגט, צי ער מעג אַראַפּגיין אין גאַס אַריין.

— גיי בעסער אַ ביסל אַרויף אויפן דאָך, — האָט מאַניס אים געגעבן אַן עצה. — וועסט זען, וואָס עס טוט זיך אויפן דאָך.
— וואָס ווילסטו, ער זאָל חלילה אַראַפּפּאַלן? — בייזערט זיך שבע, און עס פילט זיך אין איר בייזערן אַזוי פיל ווייבלעכעס.
— אַראַפּפּאַלן? וואָס איז ער, אַ פּיצעלע קינד? — ענטפערט מאַניס און ווינקט צו שבען, אַז מען מעג אים, איסאַקן, הייסט עס, געטרויען אַרויפצוגיין אויפן דאָך.

איסאַק איז אַרויף אויפן דאָך. אַזוינס האָט ער אין זיין לעבן קיינמאַל פריער נישט געזען. דער הימל מיט די שטערן איז געווען זייער ווייט, אָבער אַרום און אַרום אין דעם האַרזאָנט האָט געפּראַלט אַ ליכטיקער גאַרטל, וואָס האָט אַרומגעבונדן דעם הימל אַרום דער ערד, און די גרויסע שטאַט, ניו-יאָרק, מיט אַלע אירע דעכער און טורעמס און שפיצן איז אַנגעצונדן מיט ליכט. עס שפּרינקלען ליכט אין די נידעריקע, אויסגעבויגענע טאַלן פון דער שטאַט און עס שפּריצן ליכטלעך מיט שפּיציקע שטראַלן פון די אויפּגעהויבענע בערג פון דער שטאַט. צייטנווייז גיט אַ פּלאַם אויף ערגעץ ווייט, פון אַ הויכן קוימען, אַ ברענענדיקער פּלאַם-פּייער און טוט אַ באַשיין דאָס פינצטערקייט אַרום און אַרום און גייט צוריק אויס און ציט זיך צוריק אַריין, פּונדאָנען ער האָט אַרויס- געפּלאַמט. באַנען מיט באַלויכטענע פענצטער קריכן איבער דער ברייט און איבער דער לענג פון שטאַט. איסאַק האָט זיך דערמאַנט, אַז ער וויל רייכערן. ער האָט עס געטאַן און געבלאַזן דעם רויך גלייך אויף דער שטאַט, און אַרומ- געשפּאַנט איבער דעם גלייכן, אַמעריקאַנישן דאָך. דאָ און דאָרט האָט אַרויס- געשטעקט אַ קוימען פון ציגל. אין דער פינצטער האָבן זיי אויסגעוויזן, אַזוי ווי מענטשן. ער באַדאַרף איצט קיינעם נישט. אים איז גוט, וואָס ער איז איינער אַליין. קיין חשבון פון וואָס ער טראַכט קאָן ער זיך נישט אָפּגעבן, און עס איז נישט נייטיק. עס וואַלט אַפילו גוט געווען, ווען מען טראַכט גאַר- נישט. עס ווילט זיך אים אָנהייבן שרייען הויך אויף אַ קול. זאָל זיין קול אויך אָפּקלינגען אין דעם רעש פון דער שטאַט אונטן. איסאַק דערשרעקט זיך און שפּרינגט אָפּ אַן אַ זייט.

א שטים פון א פרוי. די פרוי שטייט נישט ווייט פון אים, איינגעוויקלט אין א מענערשן ראק, וואס זי טראגט אויף איר אַקסל. זי לאַכט מיט אַ דין געלעכטער:

— אַ מאַן זאַל זיך דערשרעקן...

— פאַרדאַן.

— האַ, דאָס זייט איר? איך האָב געהערט טריט איבער אונדזער סטעליע,

— זאָגט די פרוי.

איסאַק קוקט זיך איין אין איר פנים. ער דערקענט דעם שכנס מיידל, אַדער ווי די באַבע שבע רופט זי, דעם שוחטס מיידל. איסאַק טראַכט צו זיך: פאַרוואָס איז זי אַרויפגעקומען?

— איך שטער אייך נישט? — פרעגט לאה.

— האַ, נישט. — זאָגט איסאַק און וואַרפט אַוועק דאָס איבערבלייבעכץ פון ציגאַרעט.

— טרעט אַרויף מיטן פוס. ס'קאַן נאָך ווערן אַ פייער, — וואַרנט לאה.

— גערעכט, — קלינגט אַפּ איסאַקס מעטאַלענע שטים.

— און ווי געפעלט אייך? — ווייזט דאָס מיידל מיט איין האַנט, וועלכע

זי גנבעט אַרויס פון אונטער דעם ראַק, אויף דער באַלויכטענער שטאַט.

— מיר געפעלט, — זאָגט איסאַק, ווידעראַמאַל מיט מעטאַל.

— האַט איר געפרוואווט זיצן אויף איינעם פון די קוימענס? — פרעגט

לאה, און זי פילט, אַז דאָס האַט זי נישט באַדאַרפט זאָגן. אַבער איסאַק מיינט

דווקא, אַז דאָס איז אַ גוט וואַרט. אים געפעלט דער ענין פון זיצן אויף אַ קוימען. ער זאָגט:

— נאָך נישט. מען באַדאַרף אַ קוק טאַן.

ער האַט אַריינגעצויגן דורך זיינע נאָזלעכער די קילע לופט און אויך

דעם ריח פון דעם מיידלס פריש-אויסגעוואַשענע קליידער. ער איז צוגעגאַנגען

צו איינעם פון די קוימענס, זיך לעבן אים אַנידערגעשטעלט און דערזען, אַז

דער קוימען איז העכער פון אים. האַט ער אַ טראַכט געטאַן, אַז דאָס מיידל

וויל אים מסתם אויספרובירן צי ער קאַן קריכן אַדער שפּרינגען. ער האַט

געקאַנט ביידע זאַכן, אי קריכן, אי שפּרינגען. קריכן האַט ער זיך אַפילו

אויסגעלערנט, פאַרנדיק אויפן שיף, פון די מאַטראַסן, מיט די קניען אויף אַ

גלייכן סלופ. און אויף אַ קוימען פון ציגל איז גאַרנישט שווער אַרויפצוקריכן,

אַבער ער האַט נישט געוואַלט ווייזן דעם מיידל, אַז ער איז אונטער איר

איינפלוס.

— דער קוימען איז העכער פון מיר, — האַט איסאַק געזאָגט.

— אי וואָס? — גיט זיך לאה אַ דריי, אַזוי ווי זי שטייט אויף איר

אָרט, אַרום און אַרום. — איך וואָלט זייער געוואָלט זיצן אויף דעם דאָזיקן קוימען.

— וואָס וועט איר מיר געבן, איך זאל אייך דאָרט אַנידערזעצן? —
פרעגט איסאַק מיט שטיפערישקייט אין זיין שטים.

— וואָס קאָן אייך אָן אַרים מיידל געבן? — שפּאַסט לאה.

— ביי אונדז טוט מען גאַרנישט אומזיסט.

— וואָס מיינט איר „ביי אונדז“? ביי אייך אין רוסלאַנד, צי ביי אייך מענער? — וויל לאה פאַרשטיין. אָדער עס קאָן זיין, אַז זי האָט נאָר געוואָלט

אויף איסאַקן מאַכן דעם איינדרוק, אַז זי פאַרשטייט נישט דאָס וואָס ער מיינט.

— איך מיין ביי אונדז אין אַמעריקע, — מאַכט זיך איסאַק נישט וויסנדיק.

— ערשט אַזאָ קליינע צייט אין אַמעריקע און עס איז שוין אייערס?

— יאָ, ביי אונדז אין אַמעריקע.

— איך וועל באַצאָלן, אויב עס וועט האָבן עפעס אַ ווערט. — ענטפּערט

לאה.

— קומט אַהער, וועל איך אייך אַרויפזעצן. — וויל זיך איסאַק צעלאַכן פון דער סיטואַציע.

— אָט בין איך. — איז לאה צו אים צוגעשפרונגען, אַזוי ווי אייזן צו

אַ מאַגנעט.

איסאַק האָט זי אַנגענומען ביי די עלנבויגנס און זי געוואָלט אויפהייבן,

האָט ער זי נישט געקאָנט אויפהייבן. האָט ער זי אַנגענומען ביי אירע זייטן

און זי אויפגעהויבן הויך איבער זיין קאָפּ. לאה האָט געטאָן אַ כאַפּ זיין קאָפּ

מיט ביידע הענט און אַנשפאַרנדיק זיך אָן איסאַקס קאָפּ, איז זי געבליבן זיצן

אויף דעם קוימען. עס איז דאָרט נישט געווען באַקוועם צו זיצן, און אַ חוץ

דעם איז איסאַק געשטאַנען ביי אירע פיס, וואָס עס איז לאהן ווידער נישט

שטאַרק באַקוועם געווען. זי האָט איסאַקן דערלאָנגט אירע הענט און אים

געצויגן צו זיך אַרויף.

— ניין, איך וויל נישט, פרייליך. מיר איז דאָ אויך נישט שלעכט.

— קומט אַרויף, וועט איר זען.

— וואָס, פאַראַן וואונדער?

— וואונדערלעך! — ציטערט אַרויס לאה און פאַרלירט איר גלייכגעוויכט

און פאַלט אַריין אין איסאַקס אַרעמס.

אַבער איסאַק האָט דאָס מאַל נישט געוואָגט. לאה איז געווען ברוגו אויף

אים, פאַרוואָס ער האָט נישט געוואָגט. זי האָט עס אַנגענומען פאַר אַ צייכן,

אַז ער האָלט זיך העכער פון איר און זי האָט זיך געפילט אַ ביסל דערנידעריקט.

אַבער זי האָט אים נישט געוואָלט אַפילו געבן אַ שאַטן פון אַן אַנצוהערן, אַז

זי איז ברוגז אויף אים. זי האָט דאָך אים געהאַלטן אין אירע הענט. זי האָט געהאַלטן אין אירע הענט זיין קאַפּ האָר. איצט ווייסט זי שוין, וואָס דאָס הייסט. זי איז געשטאַנען און געקוקט אויף דעם מיט ליכט און פייערלעך אויסגעפילטן רויים און געפילט, אַז אין איר אינעווייניק איז איצט אויך אַנגעצונדן אַ פייערל. זי האָט גענוג כוח צו באַהאַלטן אין זיך דאָס דאָזיקע פייערל, אָבער וואָס איז ער פאַרט פאַר אַ מין בחור? פאַרוואָס האָט ער איר נישט געטאָן כאַטש איין קוש? זי וועט פונדאָנען נישט אַראַפּגיין, ביז ער וועט איר נישט טאָן כאַטש איין קוש... עס איז לאהן שוין געגאַנגען אין לעבן אויסצופירן. זי האָט געזאָגט, כּדי איבערצורייסן דאָס שטילשווייגן:

- פונדעסטוועגן איז נישט גוט צו זיצן אויפן קוימען.
- זיצן מוז זיין גוט אויף דעם געזימס פון דאָך, — ענטפערט איסאַק.
- טאָקע? ווילט איר אַ ביסל זיצן?
- פאַרוואָס נישט? אויב אייך איז אינטערעסאַנט.
- ביז גאָר.
- ביידע גייען צו צו דעם געזימס און זעצן זיך אַנידער.
- ווען אייער באַבע ווייסט מיט וועמען איר זיצט דאָ! — זאָגט לאה.
- וואָס זשע וואָלט זי געטאָן?
- איר וואָלט הנאה געטאָן.
- איך האָב געמיינט, ווער ווייסט וואָס! — מאַכט זיך איסאַק ווי ער ווייסט נישט זיין באַבעס מיינונג. — און וואָס וואָלט אייער מוטער געזאָגט, ווען זי טרעפט אייך דאָ מיט מיר?
- איר וואָלט אויך הנאה געטאָן, — באַהאַלט זיך לאה אין דעם מענערישן ראַק.
- וואָס, אייך איז קאַלט?
- אַ ביסל.
- וועלן מיר אַראַפּגיין אין שטוב.
- ניין, איך וויל זיין דאָ. דאָ איז גוט, — זאָגט לאה און קוויקט זיך מיטן וואָרט „גוט“, ווי מיט אַ גוט ביסל וויין.
- איז דאָ ביי אייך אין אַמעריקע פאַראַן אַ יוגנט? — פּרעגט זיך פּלוצלונג איסאַק.
- איך וויל פאַרשטיין, וואָס איר מיינט.
- אַ יוגנט. נו, יונגע מענטשן, וואָס האַלטן זיך אינאיינעם אין אַ . . .
- ווי זאָגט מען דאָס אין יידיש, אַדער . . . אינאיינעם אין אַ קלוב אַדער כּווייס... — עס מוז זיין, — ענטפערט לאה, ווי זי וואָלט עפעס נישט דערזאָגט.
- איר זאָגט, עס מוז זיין. וואָס זשע, אייך אינטערעסירט עס נישט?

— כ'ווייס? איך האָב נישט קיין צייט. בייטאָג אַרבעט איך און אין אַוונט בין איך מיט און האָב גענוג הויז־אַרבעט. מען מוז דער מאַמען אַרויס־העלפן.

— און וועגן אייך אַליין טראַכט איר נישט?

— וואָס מיינט איר?

— אייך אַליין, כ'מיינ גאַרנישט. פשוט. ווען איך זאָג אייך אַליין, מיינ איך אייך פּערזענלעך. טראַכט איר גאַרנישט וועגן אייך אַליין?

— וואָס דען, איך טראַכט נישט? — ענטפּערט לאַה און מיינט, אַז זי פאַרשטייט נאָך אַלץ נישט, וואָס איסאַק מיינט. עס פאַלט איר איין אַ מחשבה, אַז אפשר הייבט זיך עס אָן. עס איז טאַקע אַ ביסל צו גיך. ערשט ביים צווייטן מאָל באַגעגענען זיך. אָבער טאַמער הייבט זיך עס שוין אָן? זי זעצט זיך אַוועק בעסער אויף דעם געזימס, וואָס איז געמאַכט פון קאַכעלקעס און וואָס טיילט אָפּ איין דאָך פון דעם אַנדערן, וואָס פון דעם אַנדערן הויף.

— איר טראַכט יאָ? — קוקט זי אָן איסאַק. — און איר זייט אַ יונגער מענטש, פאַרוואָס־זשע ווייסט איר נישט, צי עס איז דאָ אין אַמעריקע אַ יוגנט? — איך בין פאַרנומען מיט אַנדערע זאַכן. מיינ פּאַטער איז אַרים און איך מוז העלפן מיט מיינ אַרבעט, — זאָגט לאַה פּראַסט.

— דאָס איז זייער שיין פון אייך, — דערפילט זיך איסאַק זייער נישט באַקוועם, וואָס ער האָט אָנגערירט אַזאַ דעליקאַטנע פּראַגע. — איך בעט אַנטשולדיקונג. איך וויל גלאַט וויסן, צי עס איז דאָ פאַראַן אַ יוגנט, אַזוי ווי ביי אונדז אין רוסלאַנד.

— דאָס ווייס איך נישט, — קוקט אים לאַה טרויעריק אין די אויגן אַריין. — איך בין אין רוסלאַנד נישט אויפגעוואַקסן. — זי האָט אים שווייגנדיק אָנגעקוקט און נישט אַראַפּגענומען פון אים די אויגן אירע. אין דער פינצטער איז זיין פנים געווען מער ווייס, ווי אין אַ ליכטיקער שטוב. ער איז געזעסן, רייטנדיק אויף דעם געזימס פון דאָך און מיט די פינגער געשריבן אויף די גלאַטע קאַכעלקעס.

— אַנטשולדיקט. דאָ איז דאָך גאָר אַן אַנדער סאַרט לעבן ווי אין רוסלאַנד. דאָ איז דאָך אַלץ דעמאָקראַטיש. דער פּאַטער און דער זון זיינען דאָך ביידע דעמאָקראַטן. און דאָ איז דאָך פּרייע פּרעסע און פּריי דאָס וואַרט. און אַ ליטע־ראַטור איז דאָ פאַראַן?

— ביכער? — פּרעגט איבער לאַה און ווייסט נישט וואָס צו ענטפּערן.

— יאָ, ביכער.

— פאַראַן.

— שיינע?

— זייער !

— וואָס זשע שווייגט איר ? — פּאַלט איסאַק אַרײַן אין באַגײסטערונג און כאַפּט אָן לאַהן און צײַט זי צו צו זיך.

לאַה רײסט זיך פּון זײַנע הענט, אַבער איסאַק לאָזט זי שוין נישט אָפּ.

— איר זײט מיר שולדיק אַ חובּ, — מורמלט ער מיט זײַנע ליפּן שוין זײער נאַענט בײַ לאַהס באַק.

— נאָר אײנעם, — בעט זיך לאַה.

איסאַק קושט לאַהן אײן מאָל. טוט עס זײער גיך און לאָזט זי אָפּ. זײ שעמען זיך בײדע אויפצוהײבן זײערע אויגן. זײ זיצן און שווייגן. דער ליכטיקער גאַרטל, וואָס נעמט אַרום דעם הימל אַרום דעם האַרײזאָנט, דער נעענטערט דעם הימל צו דער ערד. אַדער פאַרקערט, די ערד הײבט זיך אויף ביז צום הימל. די שטאַט איז גרויס פּון אײן האַרײזאָנט ביז צום אַנדערן און דעכער איבער דעכער שפּאַרן זײערע טורעמס, קוײמענס, שפּיצן און קופּאָלן, ביז צו די שטערן אין הימל. דער הימל וואַרפט זײַנע שטערן אַזוי אין דער קרום, שטיפּעריש אויף די דעכער אַרויף און די גרויסע שטאַט שיקט אַלע אַדערע מאָל פּון קוײמענס הויכע, אַזױנע פּײער־פּלאַמיקע צונגען, רײצנדיק זיך מיט דעם הימל: דו וואַרפסט שטערן־שטיינער און קאַנסט נישט טרעפּן.

37

אַ מײדל

נאָך דעם פּרײטיק צונאַכטס, וואָס לאַה איז געזעסן מיט איסאַקן אויף דעם אַמעריקאַנישן דאָך און נאָך דעם, וואָס עס איז צווישן זײ בײדע דאָרט פאַרגעקומען — האָט לאַה אַנגעהויבן צו טראַכטן, אַז איסאַק וואָלט שוין טאַקע אויף אַן אמת געמעגט ווערן איר חתן. לאַה האָט דערפּון גערעדט מיט איר מאַמען און די מאַמע האָט אויף דעם גאַרנישט געזאָגט.

אַבער נישט קוקנדיק אויף דעם, וואָס איר מאַמע האָט גאַרנישט געזאָגט, האָט לאַה פּונדעסטוועגן בײַ זיך אין שאַפּ, וואו זי אַרבעט, פאַר אַלע מײדלעך זיך באַרימט, אַז זי האָט שוין אַ „פּרײנט“, לאַה האָט פאַר די מײדלעך אויס־געמאָלן, ווי אַזוי איר „פּרײנט“ זעט אויס. און די מײדלעך האָבן איר מקנא געווען, אַדער אפשר אַפגעלאַכט פּון איר.

לאַה האָט אויסגעמאָלן איסאַקן נאָך שענער, ווי ער איז ווירקלעך געווען. איר פאַנטאַזיע האָט אויסגעשפּונען אַזאַ איסאַקן, וואָס איז אין דער אמתן גאַר

נישט געווען. און בשעת מעשה, האָט לאה דערפון זייער פיל הנאה געהאַט. זאָלן זיי זען, מיט וואָס פאַר אַ „פריינט“ זי האָט זיך באַקענט. זי פלעגט זיך אַלע מינוט דערמאַנען, אַז זי האָט פאַרגעסן נאָך עפעס שיינס וועגן איר איסאַקן. און זי פלעגט ביי אַן אַנדערער געלעגנהייט ווידער אַמאָל איבערמאַלן דעם פאַרטעט פון איסאַקן.

פאַר די מיידלעך אין שאַפ, האָט לאה גערופן איר „פריינט“ איזידאַר. און די מיידלעך האָבן געזאָגט, אַז עס פאַסט זייער גוט איזידאַר צו דעם נאָמען לינאַ, מיט וועלכן מען האָט לאהן גערופן אין שאַפ.

לאהן איז דאָס אויך געווען שטאַרק צום האַרץ. זי האָט זיך בעסער ליב געהאַט מיט דעם נאָמען לינאַ און פלעגט אַרבעטן מיט איר מאַמען אויף אַלערליי וועגן, אַז די מאַמע זאָל זי רופן לינאַ און נישט לאה. אָבער איר מאַמע האָט זיך נישט געקאַנט אַזוי גיך צוגעוואוינען צו דעם געדאַנק, אַז לינאַ איז בעסער פון לאה. פאַרוואָס איז עס בעסער, האָט זי נישט געוואוסט. פונקט ווי לאה האָט נישט געוואוסט, פאַרוואָס לינאַ אי בעסער פון לאה, ווען די טאַכטער מיט דער מאַמען זיינען געווען אַליין אין שטוב, פלעגט דאָס מיידל שטודירן מיט דער מאַמען, אַזוי ווי מען מושטירט מיט סאַלדאַטן: מאַמע, זאָג לינאַ, לינאַ, לינאַ. אין אַ מינוט אַרום האָט די מוטער שוין פאַר-געסן און געשריגן צו דעם מיידל: לאה, קום נאָר אַהער... אוי, כ׳האַב פאַרגעסן, לינאַ. גיי צוריק אַוועק און כ׳וועל דיך נאָכאַמאָל רופן. גיי זשע אַוועק, לאה, כ׳מיין לינאַ, וועל איך דיך רופן נישט לאה, נאָר לינאַ, גיי זשע אַוועק, לאה... דאָס איז געווען, ווען די מאַמע מיט דער טאַכטער זיינען געווען אַליין אין שטוב. אָבער ווען דער טאַטע איז געווען אינדערהיים, האָט מען נישט געטאַרט ווייזן, אַז מען מוטשעט זיך צו צעברעכן די צונג. נישט דערפאַר, וואָס מען האָט מורא געהאַט פאַר דעם טאַטן, נאָר מען האָט אים נישט געוואָלט ווייזן, אַז מען מוטשעט זיך. און זאָל ער נישט האָבן דאָס געלעגנהייט פון די צוויי „ווייבער“, ווי ער האָט זיי גערופן, צו האָבן דאָס גענאַר.

מיט איין וואָרט, לאה האָט געהאַט צוויי נעמען. ביי דעם טאַטן האָט זי געהייסן לאה און ביי דער מאַמען און אויך אין שאַפ האָט זי געהייסן לינאַ. זי האָט אויך איסאַקן געבעטן, אַז ער זאָל זי רופן לינאַ. און כאָטש זי האָט אים שוין אויך אַ נייעם נאָמען, איזידאַר, געגעבן, האָט זי אָבער נאָך נישט געוואָגט דאָס אים אַליין צו זאָגן. אין די אויגן האָט זי אים גערופן איסאַק, און אונטער די אויגן האָט זי אים גערופן איזידאַר.

לאה האָט געטראַכט, אַז זי וועט מיט איסאַקן חתונה האָבן, וועט זי אין איר אייגן הויז אים שוין רופן איזידאַר, אַדער גאַר איזי. וואָרים ווי עס ווייזט זיך איר אויס, וועט זי קאַנען מיט איסאַקן טאָן, וואָס זי וועט וועלן. ער איז

זייער א גוטער און א ווייכער. מען קאן אים בייגן. זיינע אויגן זיינען זייער קלוגע און אזוינע סאמעטענע. זיי גלעטן מיט זייער ווייכקייט. ער קאן, דאכט זיך איר, גאר קיינמאל נישט ברוגו ווערן. זי פארשטייט. עס איז זיך נישטאָ וואָס צו נאָרן. עס איז שוין געקומען די צייט. וואָס איז זי, אַ קינד? עס איז דאָ אַ גרויסער חילוק צווישן אַ מאַן מיט גרויע אויגן און אַ מאַן מיט ברוינע אויגן. זי וועט קיינמאל נישט חתונה האָבן מיט איינעם, וואָס האָט גרויע אויגן אָדער אַפילו בלויע אויגן אָדער גרינע אויגן. און וויפיל זי איז געווען נאָך גאָר יונג, האָבן אירע עלטערן געוואוינט ערגעץ אין אַן אַנדערער גאָס און דאָרטן האָט זי עפעס נאָר געזען בחורים מיט גרויע אָדער מיט גרינע אויגן. און פונקט איצט, ווען אירע עלטערן האָבן אַהער אין דילענסי סטריט זיך אַריבערגעצויגן, איז איסאָק געקומען. גראַד אַזעלכער, וואָס זי וויל! די מאַמע אירע האָט אויך זיך אויסגעקליבן איינעם מיט ברוינע אויגן. דאָס איז איר פּאָטער. עס נעמט לאהן אַרום אַ מאַדנע געפיל צום טאַטן. פאַרוואָס איז אים אַזוי שלעכט די צייט? פאַרוואָס פלאַגט ער זיך אַזוי? ער איז דאָך אַזאַ גוטער און אַזאַ שטילער. וואָס די מאַמע זאָגט, איז גוט. ער האָט דאָך נאָך אַפילו איינמאל נישט געזאָגט עפעס פאַרקערט פון דעם, וואָס די מאַמע זאָגט.

יא, איסאָק וועט אויך אַזוי זיין. אָבער איסאָק וועט שוין נישט באַדאַרפן פּעדלען. דאָס וועט זי שוין זען אים העלפן. ווען איסאָק זאָגט נאָר: לאה, העלף מיר, וואָלט זי אים געהאַלפן. לאה איז גרייט אויף אַלין. זי וועט מיט איסאָק לעבן אין אַרימקייט פונקט אַזוי ווי איר מאַמע לעבט אין אַרימקייט מיט איר טאַטן. אָבער צייטנווייז דאָכט זיך לאה, אַז זי וועט אַפילו קאַנען העלפן שלעפּן דעם יאָך פון פּרנסה, זאָל ער נאָר וועלן צו עפעס זיך דער-שלאָגן. זי האָט אים ליב, און איז ברוגו אויף זיך אַליין, פאַרוואָס זי קאָן זיך נישט באַהערשן. זי וואָלט באַדאַרפט אפשר אַ ביסל צוריקהאַלטן איר ליבע צו איסאָק. זאָל מען נישט זען אַזוי באַשיינפערלעך, אַז זי האָט אים ליב. און פאַרוואָס זאָל מיט איר נישט געשען דאָס, וואָס זי האָט אַמאל פאַרטראַכט? אַז אַ רייכער, זייער רייכער יונגערמאַן, וואָס פאַרמאָגט אַ סך שיפן אָדער אַ סך אַקסן, זאָל קומען צו גיין שפּאַצירן איבער דילענסי סטריט און זי, לאה, וועט גראַד דעמאָלט שטיין אין גאַס, און דער רייכער יונגערמאַן זאָל זי דערזען. פאַרוואָס קאָן נישט געמאַלט זיין, אַז מען זאָל זי דערזען? איז זי טאַקע אין דער אמתן אַזוי שוין ווי זי אַליין טראַכט וועגן זיך? די מאַמע אירע שרייט, אַז זי איז שוין. דער שפיגל זאָגט, דאָכט זיך, אויך דאָס אייגענע. אָבער לאה גלייבט נישט אין זיך. זי גלייבט נישט אירע אייגענע אויגן. און זי שעלט זיך אַליין, פאַרוואָס גאָט האָט זי באַשאַפן מיט אַזאַ פנים. צייטנווייז

פילט זי ווי זיך קאליע צו מאַכן איר אייגן פנים. און באַלד האָט זי חרטה. עס קומט איר אַמאָל פאַר און זי פאַרגינט זיך נישט און באַלד בייטן זיך אירע געדאַנקען און זי פאַרגינט זיך יאָ. זי פאַרשטייט זיך אַליין נישט. וואָס איז זי געבוירן געוואָרן, צו זיין אַ שפּילעכל פאַר עמעצן? און פאַרוואָס הייט זי אַזוי די מאַמע. אַלע אַוונט מוז זי דער מאַמען דערציילן, וואָס עס איז מיט איר געשען אַ גאַנצן טאָג. עס הייבט זיך אָן אַזוי:

— האָסט היינט געאַרבעט שווער, טאַכטער?

— אַזוי ווי אַלע מאָל.

— האָט דער באַלעבאַס גערעדט מיט דיר?

— צוליב וואָס?

— גלאַט אַזוי.

— ניין.

— און דעם באַלעבאַס זינדל?

— זינדל רופסטו אים?

— וואָס דען?

— פראַסט „זון“ איז אים נישט גענוג?

— האָסט אים פיינט?

— אַ גאַנצן טאָג מיט די הענט אין די קעשענעס.

— יאָ, און מיט דיר רעדט ער אַמאָל?

— קיינמאָל נישט.

— און ער קוקט אַפילו אויף דיר זיך נישט אום?

— דאָס ווייס איך נישט.

— דאָס הייסט, דו זעסט אים נישט?

— כ'האַב קיין צייט נישט אויף אים זיך אומצוקוקן.

— אַ חוץ אים איז דאָרט פאַראַן נאָך מאַנסבילן?

— דאָ.

— מענער, צי בחורים?

— ווער ווייסט זיי דאָרט.

— וואָס הייסט, דו ווייסט נישט?

— כ'ווייס נישט.

— אַזאַ פשוטע זאַך ווייסט זי נישט.

פאַלט שוין לאה אַריין אין אַ נערוועזיטעט און ענטפערט: „וועסט מיר אויפהערן צו מוטשען מיט דינע שאלות?“ די מאַמע זעט, אַז זי קאָן גאַרנישט זיך דערשלאָגן צו יענעם ציל, וואוהיין זי וויל, הייבט זי אָן פון אַן אַנדער אַרט:

— וויפיל בייטעלעך מאַכט אַ מיידל דורכן טאָג?

- אזוי פיל און אזוי פיל.
 — און וויפיל מאַכט אַ מאַנסביל ?
 — כ'זוייס נישט.

לאהן צייגט זיך, אַז די מאַמע היט זי שוין אַ ביסל צופיל. און דאָס אַלץ האָט לאה צו פאַרדאַנקען דעם שיינעם פנים אירן. און נישט נאָר דאָס, נאָר לאה באַמערקט, אַז בחורים האַלטן זיך פון איר פונדערווייטנס. אין פאַבריק וועט אַ בחור גיכער צוגיין שמועסן מיט אַ מיאוסער מיידל און זי מוז תמיד זיצן אינעם אַליין. עס איז אַ פיינלעך געפיל צו זיין שוין און נישט צו ווערן באַמערקט פון קיינעם. און עס איז זייער שווער צו באַפריינדן זיך מיט אַנדערע מיידלעך. עס צייגט זיך איר, אַז אַלע מיידלעך אין שאַפּ האָבן זי פיינט. זי איז זייער גוט צו די מיידלעך, אַבער זיי זיינען קעגן איר. מען דערציילט איר נאָר שלעכטע זאַכן וועגן שיינע מיידלעך. זוי אזוי נאָר די דאָזיקע מיידלעך מיט שיינע פנים פאַרזיצן אַלס אַלטע מוידן. און זוי אזוי נאָר מיט אַ שוין פנים טרעפט אַפט אומגליקן. עס כאַפן זיך אין אַ שוין פנים אַריין פרישטשעס גיכער ווי אין אַ נישט־שוין פנים. לאה הערט אויס און פילט זיך שטאַרק דערשלאַגן. איצט, אַז זי האָט באַקומען אַזאַ פריינט, האָט זי געמיינט, אַז זי וועט דערמיט געוויינען אין שאַפּ. זי האָט דערציילט די מיידלעך און זיי האָבן עס אויפגענומען קאַלט. איינע האָט באַמערקט :

— פון אַ שוין פנים אַנטלויפן מענער...

— אַ שוין פנים איז ווי אַ זון. היינט שיינט זי און מאַרגן איז זי פאַר־וואַלקנט, — האָט אַן אַנדערע געזאָגט.

— איך האָב נאָך נישט געזען איין שוין פנים, וואָס זאַל האָבן אַ גוטן מאַן, — האָט אַ דריטע פאַרקרימט דאָס פנים.

— עס מוז שוין זיין דאָס לייטישע באַיעלע, אויב ער יאָגט זיך נאָך אַ שוין פנים, — האָט אַ פערטע, מיט זיכערקייט אין איר שטים, געזאָגט.

לאה האָט פון אַט די דאָזיקע באַמערקונגען נישט געפילט זייער באַקוועם. און ווען זי זאַל נאָר האָבן אַ טבע פון וויינען, וואַלט זי באַדאַרפט וויינען. נאָר זי האָט געשוויגן. זי איז געווען זיכער, אַז איסאַק איז גראַד אַ געהויבענער מענטש. זי האָט שוין געזען „גרינע“, אַבער אַזעלכע האָט זי נאָך נישט געזען. זי וואַלט נאָר געווען ביי זיך זיכער, אַז ער בלייבט אירער. ווען זי קאַן זיין אין דעם זיכער. זי האָט ביי זיך אַפגעמאַכט פון היינט אַן און ווייטער וואָס ווינציקער קוקן אויף זיך, ווי אויף אַ שיינער. זי וועט ווינציקער קוקן אין שפּיגל און ביי זיך פּוועלן, אַז עס איז דאָ שענערס פון איר. זי וועט נאָך ווערן בעסער, ווי זי איז. עס איז נאָך דאָ אַרט ווי אזוי אַרויסצוברענגען נאָך גוטס־קייט. און אַז איסאַק האָט אַנגעהויבן צו גיין אין דער אַוונט־שולע זיך צו

לערנען ענגליש, האָט זי אים גענומען העלפן זיך לערנען ענגליש. איסאָק האָט געלערנט אין אַוונט און בייטאָג געאַרבעט. ער האָט אַ חוץ דער דרוקאַרבעט אויך געפרובירט אַרבעטן אין אַ פאַבריק פון מעבל. ער האָט באַדאַרפט פאַרבן מעבל, איינטונקענדיק אַ שטיק בוירלאַפּ אין פאַרב און דערמיט געריבן דאָס מעבל, ביז די פאַרב האָט זיך איינגעזאַפט אין האַלץ. זיינע ווייסע הענט און פינגער זיינען אַזוי געוואָרן אַנגעזאַפט מיט פאַרב, אַז ער האָט שוין געזאַלט אויפגעבן די האַפענונג ווען עס איז זיינע הענט אַפֿ צורייניקן. די הענט זיינע האָבן אויסגעוויזן, ווי הילצערנע און ער האָט זיי נישט געפילט, אַזוי ווי אַ מענטש באַדאַרף פילן צוויי הענט. איסאָק איז געוואָרן מעלאַנכאָליש און קיין שום זאַך אין דער וועלט האָט אים שוין נישט אינ־טערעסירט. צו וואָס באַדאַרף ער עפעס, אַז ער האָט נישט קיין הענט. דאָס הייסט, ער האָט הענט, נאָר ער פילט זיי נישט. ביינאַכט פלעגן אַט די הענט זיינע ליגן אויף דעם קישן לעבן זיין פנים און ער האָט געטראַכט שלעכטע מחשבות. די צוויי הילצערנע, געפאַרטע הענט האָבן געברענגט אין פיבער. און פון זיי האָט נישט גוט געשמעקט. און אַ גאַנצן טאָג אין דער פאַבריק פון מעבל, האָט ער זיך מיט זיי נאָר צעאַרבעט, האָבן די הענט זיינע איינגעריבן די פאַרב אין דער טיפעניש פון האַלץ. גוט איינגעריבן. און בייטאָג האָט איסאָק כמעט פאַרגעסן, אַז ער האָט הענט. אָבער אין אַוונט, ביים טיש, האָט ער מורא געהאַט, מען מיאוסט זיך פון זיינע הענט. ער אַליין האָט נישט גוט געגעסן, פון דעם שלעכטן איינדרוק, וואָס זיינע הענט האָבן אויף אים געמאַכט. דער זיידע מאַניס און די באַבע שבע האָבן ביי איסאָקן קוים געפועלט, אַז ער זאל אַוועקוואַרפן די פאַבריק פון מעבל. און אייברעם האָט איסאָקן אַוועקגעפירט אין אַ פאַבריק פון „ליולקעס“. ווי אייברעם האָט געדערונגען, איז אַט די אַרבעט ביי „ליולקעס“ זייער אַ גוטע. עס איז דאָ אין אַמעריקע צען מיליאָן מענטשן, וואָס באַדאַרפן „פייפּס“ צום רייכערן. ער אַליין קויפט יעדן דריטן חודש אַ נייע „פייפּ“. מענטשן שאַרן גאַלד דערביי. איז איסאָק אַוועק אין אַ פאַבריק פון „פייפּס“. די ערשטע וואָך האָט דאַרטן געטראַפּן, אַז אַן אַרבעטער איז אַריינגעכאַפט געוואָרן אין דעם רימען, וואָס דרייט די רעדער פון די שלייף־מאַשינען. דער רימען האָט געטראַגן דעם אַרבעטער ביז צו דער סטעליע און אים צוריק אַראַפּגעבראַכט ביז צו די רעדער פון די שלייפערס און אים אַריינגעכאַפט צווישן די רעדער און מען האָט אים קוים אַרויסגעשלעפט פון דאַרט און דאָס בלוט האָט פון אים גערונען. האָט זיך איסאָק שטאַרק דערשראַקן און איז אַהיימגעגאַנגען און געזאָגט, אַז ער וויל נישט אַרבעטן אין דער פאַבריק פון „ליולקעס“. איז ער אַרומגעגאַנגען אַזוי ליידיק אַ וואָך און צוויי. און עס איז אים אויך נישט גוט געווען צו

ליגן אויף יענעמס קארק. ער האט געזען דאס גרויסע אַרימקייט ביים זיידן מאַניס אין שטוב. און ער האָט זיך אונטערגעגעבן. מען באַדאַרף זיך אויס- לערנען די אַרבעט ביי העמדער. מאַניס האָט געפועלט ביי „דעם הויכן“, ער זאַל איסאַקן לערנען פרעסן העמדער. אין שאַפּ איז איצט „דער הויכער סעם“ געווען דער גאַנצער בעל-דעה. אַז דזשייקאַבס האָט עפעס באַדאַרפט האָבן צו די אַרבעטער, האָט ער געמוזט אַנקומען צו דעם הויכן סעם.

און מען האָט אים שוין נישט גערופן „סעם דער הויכער“, נאָר „סעם דער דעלעגאַט“. ער האָט זיך באַדאַרפט אָננעמען די קריוודעס פון אַלע אַרבעטער און ער האָט געקאַנט ווידער באַשטראַפּן אַן אַרבעטער, אויב מען האָט באַדאַרפט. די הויפט-שטראַף איז געווען, אויב אַן אַרבעטער האָט זיך פאַרזינדיקט, האָט דער אַרבעטער נישט געקאַנט אַרבעטן „אָווערטיים“. עס האָט אָבער אַמאָל געקאַנט דערגיין צו נאָך אַ העכערע שטראַף. „סעם דער דעלעגאַט“ האָט געקאַנט זאָגן דעם באַלעבאַס, אַז מען דאַרף דעם און דעם אינגאַנצן אָוועקשיקן פון שאַפּ. און דער באַלעבאַס האָט סעמען געפאַלגט.

אויב עמעצער האָט זיך געשטעלט קעגן סעמס אויטאָריטעט, איז סעם מיט יענעם נישט אַריינגעגאַנגען אין קיין דיסקוסיע, נאָר ער פלעגט טאָן אַ געשריי מיט זיין הייזעריקער באַסאָווער שטים: שאַ-אַראַפּ! מיט דעם האָט זיך עס געענדיקט. סעם האָט געהאַלטן דעם גאַנצן שאַפּ אין זיינע הענט. קיין נייע אַרבעטער האָט דזשייקאַבס נישט געקאַנט צונעמען, סיידן סעם האָט געגעבן זיין הסכמה. און אַז מאַניס איז צו אים געקומען וועגן איסאַקן, האָט סעם געטראַכט: אַ געזונטער בחור איז ער, אַט דער גרינער. דאָס גרינע בלוט איז נאָך דאָ אין זיינע אַדערן. וואָס וועט עס אים אַרן אויב ער וועט אים צונעמען און אים אויסלערנען פרעסן? דער גרינער וועט אַרבעטן אומ-זיסט און ער וועט קאַנען אַ ביסל אַפּכאַפּן דעם אַטעם. שווער איז געווען סעמס לעבן אין אַמעריקע. נישט מער, ער האָט עס פאַרטרונקען מיט ביר. דאָס קאַלטע ביר האָט געמאַכט לינדער דאָס לעבן. זאַל אַ גרינער אויך פאַרוזכן דעם טעם פון אַמעריקע.

איסאַק איז געקומען און זיך אָנגעהויבן לערנען פרעסן העמדער. דעם ערשטן טאָג איז ער געשטאַנען און געקוקט. עס איז איסאַקן געהווען די סלינע פון מויל, אַזוי האָט ער געחלשט אָנצורירן דאָס פרעסל. אָבער סעם האָט אים נישט געגעבן קיין געלעגנהייט.

— קוקסט ווי איך פרעס?! — האָט זיך איסאַקן אויסגעוויזן, אַז יענער רייצט זיך מיט אים.

דעם צווייטן טאָג האָט שוין סעם געגעבן איסאַקן אַ געלעגנהייט צו האַלטן

אין דער האנט דאס פרעסל. א גדולה און א ישועה! איסאק האט אנגעריירט דאס פרעסל.

— ברי זיך נישט אפ! — האט סעם אים געווארנט. — נישט אזוי האלט מען א פרעסל. אט אזוי. נעם און צעשפרייט דיין לאפע, עקסקיוו מי. נישט אזוי. זעסט ווי איך טו עס א נעם, אז דער רוח קאן עס ביי מיר נישט ארויס-רייסן. האלט עס. און איצט גיב עס א הייב. וואס איז, האסט ווינציק כוח געבראכט צו קאלומבוסן, אדער האסט נאך היינט קיין ברעקפעסט נישט גע-געסן? גיב עס א הייב און א שטעל אוועק.

איסאק איז אזוי געווען געריוועז, אז ער האט נישט געקאנט נאכהאלטן די באפעלן פון סעמען. און זיינע הענט האבן זיך געברייט און ער האט געהערט ווי איבער דער גאנצער לענג פון זיין רוקנביין רינט א ריטשקע שווייס. ענדלעך האט ער שוין געוואוסט, ווי אזוי צו האלטן דאס פרעסל. אבער פרעסן א העמד האט אים סעם ערשט געוויזן אויף דעם דריטן טאג. עס איז אזוי געווען: סעם האט אויסגעפרעסט דאס העמד און איבערגעלאזט ביים הינטערשטן זיים א שטיק נישט געפרעסט.

— נו, קום נאך אהער, גרינע פאטייטע. נעם דאס פרעסל, — האט סעם געזאגט צו איסאק. — האלט! לאז נישט אפ, ווארים עס וועט נאך פאלן אויף מיניע פיס. איצט שטעל עס אנידער אויף דעם העמד, גיך. שטיי נישט. גיב מיטן פרעסל א פאר אהין און אהער. לאז נישט איבער קיין קנייטשן. וואס קוועטשסטו זיך? גרינג. אט אזוי!

איסאק האט אליין נישט געוואוסט, וואס ער טוט. ער האט געפילט, אז זיינע אויגן שווינדלען אים. און ער איז געפארן מיטן פרעסל אהין און אהער און אלע מאל איז דאס פרעסל ביי אים ארויסגעפארן פון העמד אראפ אויף דעם אויסגעבעטן טיש.

— הא, האלד יור הארסעס! — האט סעם געלאכט. — וואוהין פארט א גרינער? וועסט נאך אמאל זיין א גוטער פרעסע, א קלאג צו קאלומבוסן!
און אזוי איז אוועק א וואך און איסאק האט זיך אויסגעלערנט פרעסן העמדער. ער האט שוין געזען, נאך אין דער פאבריק פון מעבל און אויך אין דער פאבריק פון „ליולקעס“, אז דא אין אמעריקע זוכט מען נישט צו מאכן א גוט שטיקל ארבעט. דא מאכט מען א שטיקל ארבעט, ווי אזוי עס לאזט זיך. איסאק האט אנגעוואוירן זיין גאנצן צוטרוי צו אמעריקע, אט דערפאר, וואס מען לאזט זיך דא אזוי אפנארן. און עס ארט דא קיינעם נישט, אויב א זאך קומט נישט ארויס גוט. אדער דא ווייסט קיינער נישט, וואס פערפעקציע מיינט. ער, איסאק — א העמדער-פרעסער! עס כאפט אים שוין אן א געלעכטער. אבער קיין געלט פאר זיין ארבעט באקומט ער נישט.

וואַרים עס איז גאָר איצט ביי דזשיקאַבסן אין פּאַבריק אַ גאַנצע איבער-
קערעניש. עס האַנדלט זיך אין אַט-וואָס: עס איז מער נישטאָ קיין נאַכט-
אַרבעט.

סעם, דער דעלעגאַט, שרייט:

— וואו איז אַהינגעקומען די אַרבעט !?

— נישטאָ ! — ענטפערט דזשיקאַבס און איז דערביי מאַדנע בלאַס.

פאַרוואָס בלאַס צו זיין, האָט דזשיקאַבס אַן אורנאָך. ער האָט דאָך אַפֿ-
געמאַכט מיט די אַרבעטער זיינע, אַז מער קיין אַנדערע אַרבעטער וועט ער
אין פּאַבריק נישט אַנשטעלן. דערפאַר זאָלן די אַרבעטער, וואָס זיינען שוין
דאָ, אַרבעטן נאַכט-אַרבעט, כדי מען זאָל קאָנען אַרויסגעבן מער אַרבעט.

דאָ איז אַבער געשען, אַז עס איז פּלוצלונג אין פּאַבריק נישט נאָר נישט
געווען גענוג מלאכה אויף נאַכט-אַרבעט, נאָר עס האָט אויך אויסגעפעלט פאַר
דעם גאַנצן טאָג.

דזשיקאַבס האָט געוואוסט, פאַרוואָס עס פעלט מלאכה, נאָר ער האָט זיך
געמאַכט ווי אַ נעבעכל, אַז נישט נאָר ער ווייסט נישט, נאָר עס טוט אים וויי.
אויב עס וועט אַזוי אַ סך אָנהאַלטן, קאָן ער נאָך זיין געצוואונגען אינגאַנצן
צו פאַרמאַכן. אַזוינע אַנשטעלן האָט דזשיקאַבס געמאַכט. און עס איז אים
געלונגען.

אין דער אמתן אַבער איז דזשיקאַבסן איצט געגאַנגען זייער גוט. זיינע
געשעפטן האָבן זיך פאַרצווייפאַכט. עס האָבן איצט פאַר זיין וואוילטאָג גע-
אַרבעט פּיל, פּיל שטיבער; היימען גאַנצע האָבן פון זיינעטוועגן געאַרבעט.
דזשיקאַבס האָט די דאָזיקע הויז-געזינטן אַראָפּגעבראַכט פון דער שיף ביי
דעם ניי-יאַרקער האַפּן, ער האָט זיי באַזעצט אין שטיבער, וואָס זיינען באַ-
שטאַנען פון אַ קיך מיט אַן אַלקער. נישט קוקנדיק ווי גרויס די פּאַמיליע
זאָל נישט געווען זיין, האָבן זיי זיך געמוזט ווי אַזוי עס איז אַריינקוועטשן אין
אַט די צוויי שטיבלעך.

און פון דעם ערשטן טאָג, וואָס די פּאַמיליע האָט דערזען אַמעריקע,
האָבן זיי שוין געאַרבעט פאַר דזשיקאַבסן. עס האָבן געאַרבעט טאַטע און
מאַמע און אויך די קינדער, פון גאַנץ פּרי ביז שפעט אין אָונט. קיינער האָט
זיי חלילה נישט געטריבן מיט קיין בייטש, נאָר דער פּאַקט, אַז דאָ איז אַמעריקע,
אַז מען איז דאָ עלנט און אַז מען מוז האָבן ברויט און דירה-געלט, און דער
אומעט פון די טונקעלע, פאַרוואַגעטע פיר ווינקעלעך — אַט דאָס אַלץ האָט
די מענטשן געטריבן צו זיצן אַ גאַנצן טאָג איבערגעבויגן איבער דער מלאכה.
קינדער האָבן זיך נישט געטאַרט שפּילן אין גאַס און די טאַטע-מאַמע האָבן

מורא געהאט צו זיין צערטלעך און ליבלעך צו עמעצן אנדערש חוץ דעם, וואס פלעגט זיי ברענגען די בינטלעך מלאכה אין שטוב אריין, טאקע, וואס וואלטן זיי געטאן, ווען מען ברענגט זיי נישט די בינטלעך אין שטוב אריין?

דזשייקאבס האט איצט געפירט זיין פאבריק אזוי: אויב ער האט באקומען א גרויסע באשטעלונג אויף א געוויסן סארט העמדער, האט ער א חלק פון דער באשטעלונג צעטיילט און אריינגעגעבן צו ביסלעך אין יעדן היים-שאפ. זאלן זיי זיך נישט איבערעסן. צו ביסלעך איז בעסער. זיי וועלן האבן מער צייט צו באטראכטן, וואס זיי טוען. און אויב ער האט באקומען א קליינע באשטעלונג, האט ער עס אריינגעשיקט צו זיך אין פאבריק אריין. אים האט זיך גאר אינגאנצן נישט באצאלט צו האלטן א פאבריק, ווארים די מלאכה, וואס איז געמאכט געווארן אין די היים-שעפער האט אים געקאסט ווינציקער, ווי די מלאכה, וועלכע איז געמאכט געווארן אין זיין פאבריק. האט ער געהאט בדעה אינגאנצן אפצושטעלן די פאבריק, ער האט עס אבער נישט געטאן מיט איינמאל. ערשטנס, האט ער מורא געהאט, אויב ער וועט פארמאכן די פאבריק, וועט די וועלט מיינען, אז ער איז שוין אויס געשעפטסמאן. צווייטנס, האט ער מורא געהאט, אז די ארבעטער וועלן באלד זיך דערוויסן פון זיינע היים-שעפער און מען וועט אים נאך שלאגן אדער גאר דערהרגענען.

דעריבער איז ביי דזשייקאבסן געווען אזוי איינגעפירט, אז נאר ער, זיין ווייב און דייוו האבן געוואוסט פון די היים-שעפער. און כדי ער זאל דעם סוד זיינעם קאנען האלטן פארהוילן פון די ארבעטער, האט דזשייקאבס אויף קאטאזועס אפגעשאפט דייוו פון זיין פאבריק, די געשעפטן זיינען שלעכט און האלטן אן „אומזיסטן“ פרעסער וויל נישט דזשייקאבס. און חוץ דעם, קאן ער זיך אליין פארלאזן אויף זיינע ארבעטער. זיי אלע ארבעטן שוין ביי אים לאנג און ער קען זיי אלע זייער גוט און מען קאן זיך אויף זיי פארלאזן... פאר דער פאבריק האט עס געהייסן, א דייוו איז אפגעשאפט געווארן. די ארבעטער האבן זיך אי געוואונדערט, אי געפרייט.

געוואונדערט האבן זיי זיך, וואס גאר פיל צלונג האט דזשייקאבס אין זיי אנגעהויבן צו גלייבן. וואס עפעס גאר אין זיטן דערינען? יארן און יארן הט ער זיי נישט געגלייבט און איצט איז שוין הפנים געקומען די צייט, אז מען זאל זיי אויך א ביסל טאן א חסד און זיי גלייבן. ס'א וואונדער! געפרייט האבן זיי זיך אבער זייער און זייער, נישט קוקנדיק אויף דעם וואונדער. ווארים זיי האבן געפטרט אזא תכשית ווי דייוו איז געווען, א ממזר פון דער מאמעס בויך, א וואס אין דער קארט, א „בעסטעט“, א „סאנאואגאן“. פטור געווארן פון אים — קאן מען אויפהייבן דעם קאפ. אגישט וויל מען דען נישט ארבעטן?

ס'הייסט, ווער וויל נישט אַרבעטן? אין אַמעריקע מוז מען אַרבעטן. אַבער לאַזט געמאך. לאַזט אַפציען דעם אַטעם. מוז מען דען תמיד שטיין איבער דייןע פלייצעס און יאָגן? מיר וועלן דזשיקאַבסן ווייזן, אַז אַן דייוון וועט מען מאַכן אַ בעסער שטיקל מלאכה און אויך שנעלער... אַזוי האָבן די אַרבעטער געטראַכט.

אַבער אין דער אמתן איז דייוו נישט אַפגעשאַפט געוואָרן. דייוו איז באַשטעלט געוואָרן פון דזשיקאַבסן צו זיין דער אויבערהאַר איבער די היים־שעפער.

דזשיקאַבס האָט געמוזט דינגען פאַר אים אַ גרויס צימער, וואו דייוו איז טאַקע דאַרטן געשלאָפן אויך. אין דעם צימער זיינען געפירט געוואָרן די געשעפטן פון די היים־שעפער. און וועדליק די אַלע סודות, וואָס זיינען געפירט געוואָרן צווישן דזשיקאַבס' הויפט־פאַבריק און אַט דעם צימער, וואו דייוו איז איינגעשטאַנען, האָט נאָך געפעלט איין אונטערערדישער קאַנאַל פון דעם צימער ביז צו דזשיקאַבס' פאַבריק, כדי עס זאָל ווערן אַ גאַנצע זאַך. נאָר אַזוי ווי דייוו איז געווען אַ גוטער קאַנספיראַטאָר און אויך אַ גוטער שפּיאָן, האָט מען קיין אונטערערדישן קאַנאַל נישט באַדאַרפט. פאַר דער באַלעבאַסטע פון דעם צימער האָט עס געהייסן, אַז דייוו איז אַ פעדלער, וואָס האַנדלט מיט לייזונט און זיידנס. ביי דייוון אין צימער זיינען געלעגן גאַנצע פעק מיט לייזונט און זיידנס און קנעפלעך און פאַדים.

און אַז דזשיקאַבס האָט דערהאַלטן אַ באַשטעלונג, פלעגט ער באַלד קומען צו לויפן צו דייוון. דייוו איז באַלד אַוועקגעלאָפן איבער די היים־שעפער, וועלכע זיינען ביי אים געווען באַצייכנט מיט נומערן. נומער איינס, איז געווען אויף ראַטגערס סטריט. נומער צוויי איז געווען אויף העסטער סטריט און נומער דריי איז געווען אויף הענרי סטריט און אַזוי ווייטער.

דייוון פלעגט אַזש אַנכאַפן אַ פרייד ביז צום משוגע ווערן, ווען ער האָט געזען ווי אין אַט די היים־שעפער יאָגן זיך הענט האַריקע, הענט ווייסע, קינדערישע קליינע הענטעלעך, און אַלץ כדי צו פאַרענדיקן די מלאכה, כדי צו פאַרדינען אויף אַ שטיקל ברויט. אייגנטלעך, וועדליק דייווס השגות. איז דאָס אַמעריקע. וואָס דען איז אַמעריקע, צו זיצן ליידיק און זיך גלעטן דאָס בייכל? אויף דעם דאַרף מען נישט האָבן אַמעריקע. ניין! אַמעריקע איז געמאַכט געוואָרן, אַז מען זאָל אַרבעטן: אי דאָס, גיך אַרבעטן. וואָרים אויב נישט גיך, וועט נאָך עמעצער אויסכאַפן די באַשטעלונגען.

אין נומער איינס היים־שאַפ האָבן געאַרבעט פינף נפשות. אַנדערש קאַן מען זיי נישט אַנרופן — נאָר נפשות. דער טאַטע, אַ קליין יידל מיט אַ קליין שוואַרץ בערדל, וועלכעס ער האָט נאָך קיין צייט נישט געהאַט אין אַמעריקע

א ביסל ארומצושערן. די מאמע אויך א קליינע און די דריי קינדער אויך קליינע. און עס וואלט דאך קיינעם נישט איינפאלן, אז קינדער דארפן זיין גרויס. ווען זיי זיינען גרויס, זיינען זיי דאך שוין נישט קיין קינדער. אבער אָט די קינדער זיינען געווען קליין און אויסגעדארט, נישט ווי עס פאסט פאר קינדער. גיכער זיינען זיי געווען וואס מען וויל, אבער נישט קיין קינדער. און ווען דייוו איז אַהין אַריינגעקומען, האָט ער ממש געזען ווי די פינף נפשות זיצן. קוים און זיי וועלן ווען עס נישט איז אויסגיין, זיצנדיק איבער די בינטן העמדער. אין יענער שטוב איז קיין מעבל, חוץ צוויי בעטן און אַ בענקל, נישט געווען. דאָס בענקל איז אויך געווען מיט אַ לאַך אויף דעם אָרט פונעם זיץ. אוי, וויפיל יאָרן זיי וועלן דאָס מוזן אַרבעטן און אַרבעטן דזשייקאָבס' העמדער, ביז זיי וועלן דערלעבן אַ טיש מיט בענקלעך! עפנט ווער עמעצער זייער טיר, אַ חוץ דייוו? מסתם נישט. ווייסן זיי וואו אַ טיר עפנט זיך? מסתם נישט. זיי זיצן אזוי אין די האַלב־טונקעלע צימערן און גייען העמדער און זיי וועלן דאָ אזוי איינגעוואַקסן ווערן און דאָ אויסהויכן זייער לעצטן אַטעם און קיינער וועט אַפילו נישט וויסן, וואָס עס האָט שווער געמאַכט זייער געמיט. און פונדעסטוועגן טליעט אין אָט די פינף נפשות אויך אַ שטיקל האַפענונג. ווי גרויס עס זאָל נישט זיין די געלעגנהייט, אָז די האַפענונג וועט מקוים ווערן, איז דאָס אַבער זייער האַפענונג. דער טאַטע מיט דער מאַמען שפּאַרן אַ גראַשן צו אַ גראַשן און די מאַמע באַהאַלט עס, וואו זי קאָן נאָר. זיי ווייסן, אָז אלע אַמעריקאַנער מענטשן, וואָס זיינען איצטער רייך, האָבן אַמאָל געטאָן דאָס אייגענע, וואָס זיי טוען איצט. דאָס איז דאָס איינציקע, וואָס זיי ווייסן וועגן אַמעריקע און וועגן אַמעריקאַנער מענטשן. און זיי ווייסן, אָז זיי זיינען נישט די איינציקע, וואָס טוען דאָס. און אויב נישט די איינציקע, איז שוין גרינגער אַריבערצוטראַגן. און זיי זיינען זייער צופרידן. עס הייסט, זיי ווייסן נישט, אָז עס איז דאָ אַזאָ זאָך, וואָס רופט זיך אומצופרידנקייט. ממילא זיינען זיי שוין צופרידן מיט זייער האַלב־טונקעלער היים און מיט זייער האַרעוואַניע, וואָס זיי האַרעווען טאָג און נאַכט, אי זיי און אויך זייערע קינדער, און מיט דעם ביסל געלט, וואָס מען וואַרפט זיי צו איינמאַל אַ וואַך.

און נישט נאָר זיינען זיי צופרידן, נאָר זיי בעטן גאָט, אויפשטייענדיק און זיך לייגנדיק, פאַר זייער באַלעבאַס, אָז ער זאָל זיין געזונט און זאָל האָבן גליק און זיינע פּיס זאָלן נאָר גיין אין דעם רעכטן וועג. דאָס אַלץ. און ווי געוויינטלעך, מיינען זיי, אָז זייער באַלעבאַס איז פריער גאָט און דערנאָך דייוו. זיי ווייסן נישט, אָז דייוו איז נאָר אַ מענטש ביי דזשייקאָבסן.

און אזוי ווייסן אויך נישט די אַרבעטער אין דזשייקאָבס' פאַבריק, וואוהין דייוו איז אַהינגעקומען און זיי באַמערקן נאָר לעצטנס, אָז עס ווערט וואָס אַמאָל

ווינציקער מלאכה. יעדער אַרבעטער באַזונדער, מיט זיך אַליין, פילט זיך, אַז עס איז נישט גוט. עס איז דאָ ווינציק מלאכה. עס איז אַ קללה, פון וועלכער מען ווייסט שוין. שוין איבערגעלעבט. ווען עס איז דאָ אַרבעט, פרייט זיך אין אַרבעטערס אַדערן דאָס בלוט. אַבער אַז עס איז נישטאָ, איז נישט גוט. וואָרפן שטיינער אין הימל אַריין קאָן מען נישט. אַבער דאָס לעבן איז אַזוי פאַסקודנע, ווען עס איז נישטאָ קיין מלאכה. דאָס ווייב פאַרלירט דעם גאַנצן דרד-ארץ און די קינדער שטעקן זיך אָן מיט דעם דאָזיקן געפיל אויך און קוקן אויף דעם פרנסה-געבער, וואָס גיט נישט גענוג פרנסה, ווי אויף אַ לאַ-יוצלה. און די גאַנצע וועלט דערשמעקט, אַז עס איז נישטאָ קיין מלאכה. דאָכט זיך, ווער קאָן דיך דאָ אין אַמעריקע ? אַבער ווען עס גייען ביי דיר פריילעכע צייטן, קוקט מען זיך אויף דיר נישט אום. אַבער ווען עס גייען שלעכטע צייטן, הייבט מען אָן אויף דיר רחמנות האָבן. מען באַמערקט באַלד, אַז דו זעסט נישט אויס גוט. אפשר חלילה קראַנק. אפשר טראַגסטו זיך אַרום מיט שלעכטע מחשבות, אַדער ווער ווייסט וואָס. אוי, אַז עס איז נישטאָ קיין מלאכה, ווערט דאָס לעבן אַזוי נישט גוט. מען פאַרגינט זיך נישט אַפילו גוט צו שלאָפן. ווער קאָן שלאָפן, ווען מען איז אומרויאַק ? שטייסט אויף אינדערפרי און זעסט, אַז מענטשן גייען צו דער אַרבעט, און דו פאַרגינסט זיי נישט. ווערסט אַ שונא דער גאַנצער וועלט און דו שעלטסט זיך אַליין און דעם טאָג, און קומסט אין פאַבריק אַריין און דאַרט שטייען און זיצן מתיים. אַלע אַרבעטער ביי דזשיי קאַבסן זעען איצט אויס ווי מתיים. אַז מען זעט, ווי די פאַבריק גייט אונטער פון טאָג צו טאָג. און גיין זוכן אַן אַנדערע פאַבריק, איז נישט אַזוי גרינג. וויפיל איז אינגאַנצן דאָ פאַבריקן—כמעט גאַרנישט. און דאָ אַזוי פיל אַרבעטער. און טיף אין האַרץ טוט זיי שוין באַנג, וואָס מען האָט געמאַכט אַן אסיפה און געשיקט צו דזשייקאַבסן סעמען. צוליב וואָס באַדאַרפן זיי דעם דעלעגאַט, ווען די פאַבריק פאַרמאַכט זיך ?

דזשייקאַבסן גייט אַרום, ווי איינער, וואָס איז ניין און ניינציק פראַצענט אויף יענער וועלט. מען זעט, אַז דער מענטש קאָן נישט צווען דעם צער פון זיינע אַרבעטער און דעם צער פון די שטעפֿ-מאַשינען, וואָס שטייען און זשאַווערן און אויך דעם צער פון די פרעסלעך, וואָס שטייען מיט די אויערן איבערגעקערט און באַוויינען זייער ביטער מזל.

דער הויכער סעם, וואָס איז איצט דער דעלעגאַט איז פאַבריק, זיצט אויף דעם פּרעס־טיש און וואָרפט מיט זיינע פיס, די שווערע, און ווישט דעם קאַלטן שווייס פון זיין פנים מיט די שווערע פאַראַרבעטע הענט און קאָן גאָר אַזוי קלוג נישט זיין, וואָס דאָ איז פּלוצלונג און אומדערוואַרטעט אַזוי שלעכט געוואָרן. סעם, דער דעלעגאַט, פילט אויף זיך נאָך מער לאַסט, ווי יעדער

איינער דא אין פאבריק. ווארים אויף זיינע פלייצעס ליגט דער גורל פון דער גאנצער פאבריק, פון אלע ארבעטער און אז ער גיט א טראכט, אז עס קאן געמאלט זיין, דזשיקאבס זאל זיין פאבריק פארמאכן און ער וועט בלייבן מיט אזא טשערעדע ארבעטער, און ער וועט זיי נישט קאנען געבן קיין אנדערע פאבריק. און עס שטעלט זיך אים פאר, ווי ער וועט זיך ארומשלעפן איבער די ניו-יארקער גאסן מיט א בינט מיט ארבעטער און קלאפן אין די טירן פון די פאבריקן: „גיט אונדז ארבעט!“

נישט מערער, סעם באנעמט נישט זייער טיף די דאזיקע זאך. ער איז א פראסטער מענטש. אבער פונדעסטוועגן, ווי נישט גוט עס איז זיי אלע, איז אים נאך מער נישט גוט.

38

מענטשן

דער „רויטער“, וועמען מאַניס איז געשטאנען ווי אַ ביין אין האַלדז, האָט איצט זיך געקילט דאָס האַרץ אָן מאַניסן, כאַטש ער אַליין האָט דאָך אויך נישט געהאַט גענוג מלאכה, אָבער דאָס, וואָס מאַניס האָט אויך נישט גענוג מלאכה, איז ביים „רויטן“ געווען ווערט מער ווי אַלץ אין דער וועלט.

מאַניס, ווידער, האָט זיך אַזוי געפילט דערשלאָגן, אַז ער האָט נישט געקאָנט אָפּשפּאַרן אַ ביסל צייט צו זען ווי דאָס ראָד דרייט זיך ביי יענעם. און חוץ מאַניסעס אייגענער דערשלאָגנקייט, איז נאָך צוגעקומען איסאַקס טרויעריקייט. ביי איסאַקן זיינען איצט געווען גרויסע שוואַרצע רינגען אַרום די אויגן און זיין נאָז איז געוואָרן שאַרפּער און מאַדנע בלייך. דערפאַר האָט מאַניס שיער נישט פאַרגעסן זיין אייגענע צעבראַכנקייט. ער האָט געזאָגט צו איסאַקן, אַז עס איז נישטאַ וואָס צו זיין אַזוי טרויעריק, מילא, דערווייל איז ער דאָך ביי זיין זיידן אין שטוב, דירה-געלט זאָל זיך גאַט, מוחל זיין, זאָרגן. און דאָס איבעריקע, דאָס וואָס מען דאַרף צום פּיסקענען, זאָל זיך ווידער אַמאַל, במחילה, דער גרויסער גאַט זאָרגן. עס איז לחלוטין גאָר נישטאַ וואָס צו זיין טרויעריק.

איסאַק האָט געקוקט אויף זיין זיידן מאַניס און טרויעריק געשמייכלט. עס איז אים געפעלן דאָס געפיל פון בטחון ביי זיין זיידן. כאַטש אזאָ געפיל איז אים פּערזענלעך פּרעמד. נאָ, גיי, האָב עפּעס צו אַזא ייד, ווי זיין זיידע

איז, און ער האָט אַזאַ שטאַרקן בטחון. איסאַק רופט עס אַפילו נישט קיין בטחון. ער רופט עס אומבאַהאַלפנקייט. ער רופט עס אויסגעליידיקטקייט. גאַר מאַלע וואָס איסאַק רופט עס. ער אַליין, דאָס הייסט איסאַק, איז פול מיט ענערגיע און איז דאָ אין אַ ניי לאַנד און וויל איבערקערן וועלטן. אָבער וואָס אייגנטלעך ער וויל, ווייסט ער נישט. אָבער ער האָט אַ סך ענערגיע און דאָ איצט זיצט ער פאַרשפאַרט גאַנצע טעג אין אַ שאַפ און וואַרט, ביז מען וואַרפט אים צו אַ ביסל מלאכה. און אַזאַ אומאינטערעסאַנטע מלאכה! עס ווערט נישט גוט, אַזוי נישט גוט ביז צום שטאַרבן. פאַרוואָס זיצט ער דאָ אין שאַפ? ווייסט עמעצער פאַרוואָס עס קומט אים אַזאַ שטראַף, אַז ער זאָל באַדאַרפן זיצן אין שאַפ שוין איצט אין זיינע יונגע טעג. אין די סאַמע יונגסטע טעג פון זיינע יאָרן? און ער מערקט גאַר נישט, אַז עס באַווייזט זיך שוין ביי אים אַן אַפאַטיע צו אַלץ, וואָס אַרום. ער איז שוין אַ ביסל, אפשר שוין אַ היפש ביסל, אַפגעטעמפט געוואָרן. ער קאַן זיך שוין אפשר גאַר אַליין נישט דער-קענען. אין די בריוו אַהיים שרייבט ער מסתם עפעס אַזוינס, פון וואָס זיי דאַרטן אינדערהיים דערשמעקן, אַז ער איז עפעס מאַדנע געשטימט. שרייבט מען אים צוריק, געוויינטלעך, שטראַף-רייד, אַז אַזוי און אַזוי; אַנדערע זיינען אויך אין אַמעריקע; אַנדערע קלאַגן זיך נישט; אַנדערע לייגן צונויף געלט; אַנדערע שיקן אַהיים געלט. און וואָס איז געוואָרן פון אים? וואָס אַזוי טרויעריק?

איסאַק גיט זיי נאָך דאַרט אינדערהיים גערעכט; שטראַפט זיך אַליין און קאַן נישט צונויפנעמען זיין גאַנצע ענערגיע און זיך נעמען אין די הענט אַריין. צייטנווייז פילט ער זיך אַזוי צעשרויפט, אַז ער גייט אַרום איבער דער גאַס און פילט, אַז עס טיילן זיך אַפ פון אים חלקים, ער פאַרלירט זיך דאָ, ער פאַרלירט זיך דאַרט, ער פאַרלירט זיך אומעטום. אַוועקגיין פון זיידנס שטוב קאַן ער נישט. דאָס וואַלט געווען זייער גוט. אַוועקגיין אין דער טיף פון אַמעריקע. אַדער אין דער זייט פון אַמעריקע. ערגעץ אַוועקגיין ווייט, און זיך נעמען צו אַ גראַבער אַרבעט, אַזאַ אַרבעט, פון וועלכער די הענט זאָלן געשוואַלן ווערן. ביי אים איז פאַראַן עפעס אַזאַ וויזיע, אַז די הענט זאָלן ביי אים ווערן פאַר-גרעבט מיט מאַזאַליעס, און ער זאָל נישט שלאַפן אויף ווייכע פעדערן. שלאַפן אין פעלד אַדער אין אַ שטאַל. אויפשטיין מיט זונען-אויפגאַנג און זיך לייגן מיט זונען-אונטערגאַנג. אויפהערן לייצען ביכער (ער לייצנט סיי ווי נישט איצט). צייטונגען. די אַמעריקאַנער צייטונג געפעלט אים נישט. פאַרוואָס זי געפעלט אים נישט, ווייסט ער נישט. אָבער ער וויל איבערהויפט אויפהערן צו זיין אַנגעקלעפט צו דער וועלט פאַר אַ לאַנגער, לאַנגער צייט. ער וויל זיך אומקערן צום פרימיטיוו. פעלט איסאַק אַ ביסל כוח זיך אויפצוהייבן און

אזעקגיין פון זיידנס הויז? ער וועט עס מסתם טאן, אויב נישט היינט, איז מארגן.

און, צום טייוול, טאקע דא אין דילענסי סטריט, אט דא אין זיידנס שטוב, אין דזשייקאבס' שאפ, אויב נישט דא, איז אין אן אנדערער שאפ, און ארבעטן שווער און אהיימקומען און אנדערפאלן און אנטשלעפן ווערן שווער. און פארוואס נישט קאנען זיך דא אומקערן צום פרימיטיוו? אדער פארקערט, זיך פראוון דערהויבן צו אן אומגעהייערער מדרגה? וואס לאקערט אים אזוי דאס פרימיטיווע? ער גיט שוין זיך איבער אינגאנצן, אין דער מחשבה גע- וויינלעך, צום פרימיטיוון. מיט וואס איז דאס פרימיטיווע אזוי שיין? עס איז אפשר שיין פאר די, וואס ווייסן נישט, אז זיי זיינען פרימיטיוו. אבער וואס וועט ער דערגרייכן מיט פארגרעבטע הענט און מיט דער אפגעריסנקייט פון דער וועלט? עגאאזים, דאס אלץ! און פון ווען אן שרעקט ער זיך פאר דעם? עגאאזים איז אפשר דאס שענסטע געפיל ביי דעם מענטש. אויב איר זייט נישט איינשטימיק מיט מיר, ארט מיך נישט — טראכט איסאק צו זיך אליין — מיר געפעלט. ער פילט אבער נישט זיכער מיט זיך צי ער איז טאקע, אדער קאן טאקע זיין באמת אן עגאאיסט. דאס קרענקט אים שרעקלעך. עס איז פיינלעך פאר א יונגן מענטש, ווי איסאק איז, צו האבן דאס געפיל, אז זיינע טעג גייען אזעק מיט גארנישט. און ווען א מענטש איז יונג, פליען דאך אזוי גיך די טעג, ווער ווייסט, וואס ער פארלירט, אדער האט פארלוירן, אדער וועט פארלירן, עס איז קיין אונטערשייד. ביי איסאק איז כמעט נישטא קיין גרענעץ צווישן פארגאנגענהייט, קעגנווארט און צוקונפט.

די טעג פליען מיט אזא אימפעט, אז איסאקן צייגט זיך אפט, אז ער שפרינגט אריבער א גאנצן דור מיט יארן. צייטנווייז איז ער אזוי ווייט פאר- פארן, אז ער זעט זיך שוין אלס אלטעטשקן, ווי זיין זיידע מאנים איז, אבער אן דעם בטחון. יא, זאל זיין אין א גאט! זאל זיין דאס פארבונדנקייט צו א פאלק! יא, וואס מען זאל עס נישט רופן. עפעס! צו וואס וועט ער זיין צו- געבונדן? אין גאט גלויבט ער נישט; קיין פאלק איז פאר אים נישטא. עס איז נישטא קיין יידיש פאלק! עס זיינען דא יידן, דאס אלץ, יידן, האט קאלומבוס געפונען אמעריקע, זיינען זיך מיישב יידן און קומען אהער קיין אמעריקע. זאל מארגן, אדער, לאמיר זאגן, אין הונדערט יאר ארום, א מענטש, א שפאניער אדער א פארטוגעזער אנטדעקן א נייע ערד, וועלן אהין אויך קומען יידן און זיך באזעצן. יידן פון פוילן, יידן פון רוסלאנד, יידן פון גאליציע און יידן פון טערקיי, און זיי אלע מישן זיך אויס. יעדער טראגט אריין זיין ביסל היימישקייט, און עס ווערט אויסגעמישט. און עס קומט ארויס עפעס אזוינס, וואס עס איז נישט טערקיי, נישט רוסלאנד, נישט פוילן און נישט גאליציע,

און אויך נישט יידיש. ווי נישט-יידיש יידן זיינען דא אין אמעריקע! און פון דעם אויסמישעכץ וועט דאך קיין יידיש פאלק נישט אויסוואקסן. בעסער אַזוי, טראַכט איסאַק, בעסער אַזוי. וויי איז אים, צו וואָס ער איז דערגאַנגען! עס וואָלט איצט באַדאַרפט קומען אַ נביא, וועלכער זאָל אַרויס אין די גאַסן און שעלטן און וויינען און קלאַגן, אַז עס וועט נישט אויסוואַקסן קיין יידיש פּאַלק. שעלטן און וויינען און קלאַגן! אַבער דערווייל, איידער דער נביא קומט, איז אים דאָך פאַרט נישט גוט. דאָס הייסט, אַז איסאַק טוט אַ טראַכט וועגן דעם, אַז ער וועט אַמאָל בלייבן ווי אויפן וואַסער, אי אַן אַ גאַט און אויך אַן אַ פּאַלק, ווערט אים די גאַנצע זאַך שטאַרק אומהיימלעך. און ער איז פאַרט מקנא זיין זיידן מאַניס. וואוהין זיין זיידע קומט, איז ער ווי ביי זיך אינדערהיים. אַ קליין ביסל פאַרשימלטע ספרים. צוויי מעשענע לייכטער. דער באַבעס טייטש-חומש. אַן אויסגענייט טישטוכל צוצודעקן די מצות, ווען עס קומט פּסח. אַ טלית-זאַק מיט אַ פאַרגעלטן טלית. אַ פאַר תּפּילין. אַ מעשן חנוכה-לעמפל און אַ קליין זילבערן בעכערל צו מאַכן קידוש. דער זיידע שערט נישט זיין באַרד. די באַבע באַקט קויליטשן אויף שבת. בענטשט ליכט פּרייטיק צו-נאַכט. דער זיידע מאַכט הבדלה שבת-צו-נאַכטס. און דער זיידע גייט אַרויף אויף דעם אמעריקאַנישן דאָך, מחזש זיין די לבנה. שבת רוט דער זיידע, און די באַבע אויך. אַ גאַנצן טאַג ברענט דער גאַז הינטער אַזאַ בלעכערנער טאַץ. דאָס גאַרט מען אַפּ דעם רבינו של עולם. דער גאַז ברענט כדי אַנצוואוואַרעמען די בלעכערנע טאַץ. אַבער דאָס, וואָס עס שטייט אויף דער בלעכערנער טאַץ, אַ טשייניק מיט וואַסער, האָט גאַרנישט צו טאָן מיט דעם גאַז. די בלעכערנע טאַץ היצט זיך אַ גאַנצן טאַג און עס איז דאָ אַ גלעזל וואַרעמס, טיי. דער זיידע און די באַבע טרינקען טיי, שבתדיקע טיי, און דער זיידע מאַניס היט אַפּ שבת און רוט זיך אויס און שלאָפט זיך אויס און זאָגט זיך אַן ווי אַ פּויק מיט אַלערליי מדרשים און קאַפיטלען תּהילים און חומש מיט רש"י און אַ שטיקל אור החיים. און די באַבע שבע לייענט די סדרה פון טייטש-חומש. לייענט אַזוי שנעל, ווי זי וואָלט געגאַנגען אויף אַ רידעוואַטן וועג. און דער זיידע מאַניס שרייט אויף איר אַן און פאַרריכט איר אַלע מאָל דאָס שווערע וואַרט. און אַזוי גייט אַוועק דער שבת. און עס קומט די וואָך — ווידער אַמאָל גאַנצקייט. בייטאַג איז דער זיידע אין שאַפּ און די באַבע אינדערהיים. אין אַוונט זיינען זיי ביידע אינדערהיים. נאָך וועטשערע גייען זיי ביידע אַ ביסל אַראָפּ אויף שפּאַציר. זיי גייען ביידע און קוקן אין די פענצטער פון די קראַמען. קוקן אויף מענטשן. דאַכט זיך, זיי זעען אַלקי. זיי לאָזן נישט פאַרביי קיין זאַך. אַבער זיך אַליין זעען זיי נישט. עס איז גוט דאָס, וואָס מענטשן זעען זיך נישט אַליין. דער זיידע מיט דער באַבען קומען שפּעט אין אַוונט צוריק אַהיים און

טרינקען טיי, און מען לייגט זיך שלאפן. פארדאָן! נאָר די באַבע לייגט זיך שלאַפן. דער זיידע טרייבט זי, אַז זי זאָל שוין גיין אין בעט. ער אַליין דרייט אַ ביסל אַריין די גאַז-באַלייכטונג טונקעלער. ער זעצט זיך ביים טיש און שרייבט אין אַ קליין ביכעלע. שרייבן, שרייבט ער מיט דש"י-כתב, און זיינע שורות זיינען גלייך ווי מיט אַ ווירע.

און דאָס ביכעלע האַלט ער ערגעץ באַהאַלטן. קיינער טאָר אין דעם נישט אַריינקוקן. עס איז זיין סוד. עס איז זאָגאַר זייער אַ וויכטיקע מיסיע ביי אים. איסאַק האָט שוין נאָכגעפאַרשט אַ סך מאָל און איז געקומען צו דעם פּאָלגענדן: די אַרבעט, וואָס דער זיידע טוט, איז אַ וויכטיקע. אַז די אַרבעט האַלט אים אויף גייסטיק; אַז נישט נאָר האַלט זי מאַניסן אויף גייסטיק, נאָר זי ווירקט אויך אומדירעקט אויף שבען. זי, די באַבע שבע, איז זייער שטאַלץ פון דער אַרבעט, וואָס דער זיידע מאַניס טוט. און זי האָט מורא צו רעדן אַפילו מיט איסאַק וועגן דעם. עס איז דאָ אַזויפיל סודות אַרום דער אַרבעט, אַז דער זיידע מיט דער באַבען אַפילו רעדן וועגן דעם אויך נישט. זיי פאַרשטייען זיך אויף דעם וואונק.

איסאַק באַמערקט אַמאָל, אַז דער זיידע איז זייער שטאַרק פאַרטראַכט. אַזוי שטאַרק פאַרטראַכט איז ער, אַז ער הערט נישט, וואָס מען רעדט צו אים. דעמאָלט ווינקט די באַבע שבע צו איסאַק און מאַכט מיט איין האַנט אַוועק אַן אַ זייט אַריין, וואָס דאָס מיינט: „לאַז אים אַפּ.“ אַדער: „האַלט זיך פון אים אַפּגעטיילט.“ די באַבע אַליין רעדט דעמאָלט צום זיידן זייער ווינציק. אַז זי באַדאַרף עפעס זאָגן, מעג זיין אַ זאָך, וואָס זי וויל זאָגן צו אים אַליין, וועט זי אויך נישט רעדן צו אים פּערזענלעך, נאָר זי וועט אַ זאָג טאָן אין דער לופטן אַריין, אַזוי ווי זי וואַלט גערעדט צום סטעליע, אַדער צום קוימען פון אויוון. און בשעת דער זיידע פּראַוועט זיינע פאַרטראַכטענישן, און איז בשעת מעשה אַזוי אויסגעטאָן פון איטלעכן, דעמאָלט איז די באַבע מלא שמחה. עס קוועלט אין איר די פרייד. יעדער גליד אין איר איז פול מיט האַפּענונגען: האַ, איצט האָט ער עס דערטראַכט. איצט איז געקומען די אמתע מינוט.

און אַן אַנדערשמאַל הערט זיך איסאַק צו ווי אַזוי דער זיידע זיצט ביים טיש און מיט ביידע הענט איז ער אַנגעשפאַרט אַן טיש, און עס גייט נישט. דער זיידע קרעכצט און עס פייניקט אים עפעס. און דאָס געוויכט פון זיינע הענט ליגט שווער אויף דעם טיש און דער טיש קרעכצט אויך. עס איז שטיל אין שטוב. איסאַק האַלט אַפּן זיינע אויגן און קאָן נישט אויפלעזן דאָס גע- היימיש. וואָס איז דאָס פאַר אַן אַרבעט, וואָס דער זיידע טוט? וואָס שרייבט ער דאָרט אין דעם ביכל?

אַבער ווען איסאַק זאל פרוואוון אַ פּרעג טאָן ביי מאַגניסן, וואָלט ער אים באַלד געזאָגט.

מאַגניס האַלט שטאַרק פון איסאַקן. מאַגניס גלייבט, אַז אין איסאַקן איז דאָ ענלעכס צו אים אַליין. מאַגניס געדענקט זיך, ווען ער איז געווען אין איסאַקס יאָרן. פּונקט אַזוי איז איצט איסאַק. און ער האָט אים ליב מיט אַן אומ-באַשרייבלעכער ליבע. עס איז קלאַר אויפגעשריבן אין דעם ערשטן בלעטל פון ביכעלע, אַז אויב מאַגניס וועט אַוועקגיין אויף יענער וועלט, זאל מען דאָס ביכעלע איבערגעבן איציקלען. אויב די אַרבעט וועט זיין שוין פאַרענדיקט, איז דאָך גוט. דעמאָלט זאל איציקל נאָר זיך מטריח זיין און דאָס ביכעלע אָפּדרוקן אין אַ דרוק און צעטיילן צווישן יידן. אויב אַבער מאַגניס וועט אַוועק-גיין פון דער וועלט, איידער דאָס ביכעלע וועט זיין פאַרענדיקט, זאל איציקל זיך גוט פאַרטראַכטן און איבערלייענען און זיך פאַרטיפּן אין דער אַרבעט און פרוואוון פאַרענדיקן, אַזוי ווי זיי זיידע האָט זיך פון אָנהייב אַן אונטער-גענומען.

מאַגניס האָט זיך באַוואַרנט מיט אַ צוואה דערפאַר, וואָס ער האָט געקוקט אויף זיין אַרבעט, ווי אויף עפעס אַ הייליקער זאַך. קיין געלט האָט ער דערפאַר נישט געוואָלט. כבוד האָט ער נישט געוואוסט. צי עס קומט אים. ער איז דאָ איצט אין אַ ניי לאַנד. אַנדערע יידן זיינען דאָ אויך פאַראַנען. ווי ער האָט פאַרשטאַנען פון דעם, וואָס ער האָט געזען אַרום זיך, זיינען דאָ די יידן געווען שטאַרק פאַרגרעכט. ווער איז געקומען קיין אַמעריקע? אַנטלאַפּענע גנבים, אַנטלאַפּענע אַנזעצער, אַנטלאַפּענע סאַלדאַטן. אַלע זיינען דאָ אַנט-לאַפּענע. דאָ זיינען זיי געקומען אין איילעניש. דאָס ביסל, וואָס מען האָט געקאָנט, האָט מען מיטגענומען. דאָס בעסטע האָט מען פאַרגעסן דאָרט ערגעץ. דאָ אין דער פּרעמד, איז נישט גוט אין אָנהייב. אַ ניי לשון. נישט נאָר דאָס קליידונג, נאָר אויך די הויט איז אַנדערש. דאָ אַ שטייגער זעט מען נישט, אַז אַ מענטש זאל האָבן רויטע באַקן. דאָ זיינען אַלע בלייך און ווייס, ווי קרייד. דאָ, אַ שטייגער, זעט מען נישט, אַז אַ מענטש זאל האָבן צייט צו לערנען זיינע קינדער גוטע מידות. דאָ, אַ שטייגער, קען נישט איינער דעם אַנדערן. דאָ איז דער זומער אַנדערש און דער ווינטער אויך. דאָ איז אויך, דאָכט זיך, די לבנה נישט אַזוי ווי אינדערהיים. מאַגניס איז דאָ אַ ביסל צעמישט. דאָרט האָט ער געוואוסט, ווען מען באַדאַרף מחדש זיין די לבנה. דאָ אין אַמעריקע, ווייסט ער נישט. עס דאָכט זיך אים, אַז עס איז אַ קופּערנע שיסל, נישט קיין לבנה. און די מזרח-וואַנט שטייט דאָ נישט אויף דעם אמתן אָרט. מאַגניס ווערט משוגע, ווען ער טוט אַ טראַכט, וויפיל אַנדערש זאָכן זיינען דאָ. איז שוין עפעס אַ וואונדער, וואָס מען ווערט דאָ פאַרגרעכט? מען זעט דאָך

סיי ווי, אז עס איז דא אַלץ איבערגעקערט מיטן קאַפּ אַראָפּ. וואָרפט מען פון זיך אַראָפּ דעם יאָך און מען טוט, וואָס עס לאָזט זיך גרינגער. מען ווערט פּויל; מען איז אויסגעטאָן פון אַלץ, וואָס האָט צו טאָן מיטן הימל. גאַלע ערד, דאָס אַלץ, וואָס מען קאָן אַנטאָפּן מיט די פּיס.

מאַניס האָט דאָך אָבער אַ בטחון. ער גלויבט באמונה שלמה, אז נישט היינט, איז מאָרגן, וועט די אַמעריקאַנער לבנה זיין אַ לבנה. דאָס אויג וועט זיך צוגעוואוינען און עס וועט זיין אַ לבנה. די מזרח-וואַנט וועט שטיין דאָרט, וואו זי באַדאַרף. און יידן וועלן זיך מערן אַזוי ווי די שטערן אין הימל. און זיי וועלן זיך אַרומקוקן, אז זיי זיינען דאָ אין אַמעריקע אַ סך און אַן אַ צאַל און עס וועט זיי אויסקומען אַזוי, ווי עס איז ביי זיי עפעס ליידיקלעך. דאָ זיינען זיי דאָ, און זיי האָבן גאַרנישט, וועלן זיי אָנהייבן צו זוכן עצות, מיט וואָס אויס-צופילן די ליידיקייט.

וויטער פון דעם קאָן שוין מאַניס נישט אַריבערשפּרינגען. דאָס הייסט, ער האָט נאָר כוח צו באַטראַכטן, וואָס עס וועט זיין, אָבער קלאָר זיך אָפּגעבן דערמיט, קאָן ער נישט.

מאַניס איז צופרידן מיט דעם, וואָס ער שרייבט זיין קליין ספרל. ער איז בטבע נישט קיין גרויסהאַלטער. ער רופט זיין קליין ספרל מיט דעם נאָמען פון אַן אַלטן יידישן ספר. אָבער ער גיט אַן פון אויבן, אז זיין ספרל איז נאָר אַ קליינער פּראַווו פון דעם, וואָס יענער ספר האָט אויפגעבויט, אָבער אַזוי ווי דאָס, וואָס יענער האָט אויפגעבויט, איז איצט הרוב געוואָרן, וועט זיין ספרל ווידער פּראַווו אויפשטעלן עפעס אַ נייעם בנין ביי יידן.

אין דעם ספרל זיינעם גיט זיך מאַניס אָפּ מיט אַרבעטער און באַלעבאַטים. פריער פון אַלץ איז ביי מאַניס אין ספרל דאָ איין גרויסער באַלעבאַס, וועלכער איז דאָרטן אויבן. דערנאָך זיינען דאָ אויף דער ערד צווייערליי באַלעבאַטים און צווייערליי אַרבעטער: יידן און גוים. דערנאָך גייט ביי מאַניס אַזוי: פריער קומען די יידישע אַרבעטער און דערנאָך די גויאישע. אָדער פאַר-קערט: פריער יידישע באַלעבאַטים און דערנאָך גויאישע. און, למשל, אויב אַ יידישער אַרבעטער אַרבעט ביי אַ גויאישן באַלעבאַס, זיינען זיינע וועגן אַ סך מער פאַרצוימט, ווי די פון דעם יידישן אַרבעטער, וואָס אַרבעט ביי אַ יידישן באַלעבאַס.

און ווידער, אויב אַ גויאישער אַרבעטער אַרבעט ביי אַן יידישן באַלעבאַס, זיינען שוין די וועגן פון דעם יידישן באַלעבאַס מער פאַרצוימט, ווי ווען עס וואַלט ביי אים געאַרבעט אַ יידישער אַרבעטער.

מאַניס האָט באַשיינפערלעך געזען איצט, וואָס עס וועט זיין שפעטער מיט יאָרן. ער האָט, ערשטנס, געזען, אַז שפעטער מיט יאָרן וועט די יידן דאָ

אין אַמעריקע אינגאַנצן אויסקומען צו ציען זייער חיונה נאָר פון מלאכה. נאָר אַזוי ווי עס קאָן דאָך נישט זיין קיין מלאכה אָן אַ באַלעבאַט, וועלן מוזן זיין באַלעבאַטים. אַז עס זאָל מאַניסן איינפאַלן אַ טראַכט צו טאָן, טאַמער, ווי אַ זאָך מאַכט זיך, אפשר וועלן אַלע ווערן באַלעבאַטים. ניין, דאָס האָט מאַניס נישט געטראַכט. אַזאָ זאָך, וואָס איז אים אַליין נישט געקומען אויף דער מחשבה, האָט מאַניס נישט געקאַנט אָנהענגען עמעצן אַנדערש.

איז וויבאַלד אַלע וועלן מוזן אַרבעטן, וועט דאָך אויסקומען, אַז מענטשן וועלן ווערן אַזוי בזיל-הול חלילה, אַז מען וועט זיי זען וואָלגערן זיך אין די גאַסן. עס קאָן נאָך דערגיין, אַ מען זאָל אָנהייבן דאָ אין אַמעריקע פאַרקויפן מענטשן אין מאַרק. פריער, פאַרשטענדלעך, וועט זיך יעדער איינער פראוואון זיך אַליין פאַרקויפן. וועט עס דערנאָך דערגיין צו דעם, וואָס איינער וועט אַנקויפן אַ סך מענטשן און וועט זיי דערנאָך פאַרקויפן צו עמעצן אַנדערש.

דעריבער וואָרנט מאַניס, אַז נישט קוקנדיק אויף דעם, וואָס דער, וואָס איז דער באַלעבאַט, האָט ער דאָך מסתם געלט, זאָל ער נישט מיינען, אַז ער איז דאָס אויבערשטע פון שטייסל; זאָל ער נישט מיינען, אַז ער האָט די גאַנצע חכמה און אַז אים אַליין קומט כבוד.

כבוד, וואָרנט מאַניס, קומט קיינעם נישט. נישט דעם, וואָס פאַרמאָגט געלט און נישט דעם, וואָס איז אַ חכם. פאַרקערט, מען זאָל זיך בעסער פאַר-טראַכטן און באַרעכענען, אַז אפשר קומט אַפּצוגעבן כבוד דעם האַרעפּאַשניק. מאַניס טראַכט אַבער, אַז כבוד איז אַזאָ זאָך, וואָס מען באַדאַרף אינגאַנצן נישט האָבן. די וועלט קאָן זיך באַגיין אָן דעם. דער עיקר, וויל ער, אַז מען זאָל נאָר קוקן אויף דעם אַרבעטער ווי אויף אַ מענטש.

און נישט נאָר דאָס אַליין, די באַציאונגען צווישן אַרבעטער און באַלעבאַט איז אים נוגע, נאָר אויך אַ טיפּערע מחשבה, וועלכע מאַניס האָט פּלוצלונג פון זיך אַליין פאַרטראַכט. מען זאָל אים געווען עמעצער זאָגן, איידער ער איז געקומען קיין אַמעריקע, אַז ער וועט זיך דאָ אין דילענסי סטריט אַנידערזעצן און שרייבן אַ ספר, וואָלט ער פון יענעם געוויס זיך אויסגעלאַכט דאָס גרעסטע געלעכטער.

מאַניס איז געקומען צו דער מחשבה פון שרייבן אַ ספר פּלוצלונג און אומדערוואַרטעט. עס איז אַזוי געווען: עס איז אים נישט גוט. נו, איז וואָס, ווינציק מענטשן זיינען פאַראַן, וועמען עס איז נישט גוט? אים, מאַניסן, איז אַבער נישט גוט פשוט, ווי מען זאָגט, איבער דעם קאַפּ אַריבער. ער איז דאָ אין דילענסי סטריט פרעמד. אַ סך מאָל האָט ער געטראַכט, וואָס עס וואָלט אַ שטייגער געווען, ווען ער טוט פּלוצלונג אַ שטאַרב אַוועק. עס איז אים דעמאָלט באַפאַלן אַ שרעק. עס איז ביטער צו לעבן אין דער פרעמד, אַבער

עס איז נאך ביטערער צו שטארבן אין דער פרעמד. און מאַניס איז נישט מער ווי אַ מענטש, און אַ מענטש וויל דאָך נישט, אַז מען זאָל נאָך זיין טויט באלד אָן אים פאַרגעסן. אַזוי איז מאַניס אויך אַרומגעגאַנגען און נאָר גע- טראַכט פון דעם, אַז נאָך זיין טויט וועט קיינער אַפילו נישט זאָגן אַ וואָרט וועגן אים. אָבער מאַניס האָט זיך דערשראָקן פאַר יענער וועלט. ער איז אַפילו געווען זיכער, אַז ער איז שוין גענוג אַפגעקומען דאָ אויף דער וועלט. אָבער טאַמער טוט מען אים אַ פרעג: וואָס האָסטו דאָרט עפעס אויפגעטאַן, ר' מאַניס? ער האָט אַליין אַפילו געהאַט דאָרט אין הימל גאַנצע דורות מיט צדיקים. זיין משפחה האָט זיך געיהסנט אַזש ביז צום מהר"ל פון פראַג. און זיין עלטער-זיידע, נחום דער תהילים-זאָגער, דער פראַסטער תהילים-זאָגער אַליין איז געווען גענוג. אָבער מאַניס האָט זיך נישט געוואַלט פאַרלאָזן אויף יענעם. און עס האָט אים געטאַן פּלוצלונג אַזוי ווי אַ ברען מיט אַ פּונק פייער און באלד איז ביי אים געבוירן געוואָרן די מחשבה פון שרייבן אַ ספר.

ער ווייסט, אַז קיינער באַדאַרף נישט זיין ספר. אָבער אים אַליין איז דאָס ספר אַזוי נייטיק, אַזוי ווי עס איז נייטיק פאַר אַ מענטש לופט צום אַטעמען. נישט קוקנדיק, וואָס עס איז אים אַפּטמאַל זייער נישט גוט, טוט ער זיך אָבער באלד אַ דערמאַן — אוי, איך שרייב דאָך אַ ספר. און עס ווערט אים ווידער גוט. אמת, קיינעם פעלט נישט אַזאַ ספר. אָבער בשעת מאַניס זעצט זיך אַמאַל אַנידער און שרייבט מיט די קליינע אותיותלעך פון רש"י-כתב, איז ער דעמאַלט אין זיבעטן הימל. ער הייבט זיך אויף פון דער ערד און אין יעדער אות גיסט ער אַריין זיין ביטער האַרץ. און פון יעדער אות ווינקלט צו אים אַרויס אַ האַפענונג און אַ דערלייכטערונג. ער טיילט זיך דעמאַלט אָפּ פון דער זינדיקער ערד און איז מוחל אַלע שלעכטע מענטשן. און עס אַנטפלעקן זיך פאַר אים סודות, וואָס קיין שום בן-אדם ווייסט פון זיי נישט. ער זעט, וואָס עס טוט זיך אין יעדן מענטשש נשמה און איז מסוגל אַריינצובלאָזן אין דעם וואָרט דעם לעבעדיקן אַטעם פון אַ מענטשש לעבן, און ער שפאַנט אַרום דער וועלט, און די וועלט איז דעמאַלט פאַר זיינע אויגן און ער שטייט און קוקט אויף איר. און אַט איז ער אויף דער ערד. און אַט מיט איין שפרונג שפאַנט ער אַרויף אין הימל. און מיט איין שפרונג איז ער צוריק אויף דער ערד. וויי, ווי קליין ער איז ביי זיך, אַז ער פילט אַפילו נישט, אַז ער איז דאָ. ער הערט אויף צו זיין און ער באַהעפט זיך מיט דער מחשבה און גיט זיך איבער אין אירע הענט — דאָס אַלץ און זיכער נאָך מער פילט מאַניס, בשעת ער שרייבט זיין ספר.

און ער האָט צו קיינעם נישט קיין טענות. ער וויל דערפאַר גאַרנישט. וואָרים וויבאַלד עס איז אים אַזוי באַשערט, נעמט ער עס אָן מיט אַן איינ-

געבויענעם קאפ. און ווער איז ער דען אַזעלכער, אָז ער זאָל זיך דערוועגן אַרויסצולאָזן אַ פּיפּס אָדער אַ שלעכט וואָרט קעגן זיין גורל? און וואָס וואָלט אים שוין דען בעסער געווען, ווען ער האָט אַ שענערן גורל דאָ אויף דער וועלט?

און ווען עס איז טאַקע ביי אים אַליין אין די הענט אויסצוקלויבן זיין אייגענעם גורל, ווייסט ער אויף געוויס, אָז ער וואָלט זיך געשעמט אויס-צוקלויבן פאַר זיך דאָס בעסטע. ער וואָלט אפשר אויסגעקליבן נאָך אַן ערגערן גורל פאַר זיך.

מאַניס האָט איצט זייער אַ סך צייט צו טראַכטן וועגן זיין ספר. איז שאַפּ איז נישטאָ קיין מלאכה. זיצט ער אין אַ ווינקל פון שאַפּ און טראַכט וועגן אַ וואָרט אָדער וועגן אַ גאַנצער שורה, אָדער וועגן אַ גאַנצן ענין. מאַניס מישט זיך נישט אויס מיט די אַרבעטער אין שאַפּ. און זיי שטערן אים נישט. נישט דערפאַר, וואָס די אַרבעטער ווילן אים נישט שטערן, נאָר דערפאַר, וואָס זיי באַמערקן אים נישט. מאַניס איז פאַר זיי כמעט אַזוי ווי נישטאָ.

די אַרבעטער סודען זיך וועגן עפעס. סעם, דער הויכער, האָט געהאַלטן אַזאָ דרשה פאַר די אַרבעטער. פאַרשטענדלעך אויסגעקליבן אַזאָ צייט, ווען דער באַלעבאָס איז אין שאַפּ נישט געווען.

— ליסען, חברה, — האָט סעם אויסגעשטרעקט איינעם פון זיינע גראַבע פינגער צו דער סטעליע, — ליסען, אַזוי ווי דער באָס איז איצט נישטאָ, וויל איך ביי אייך פרעגן, וואָס עס וועט זיין דאָ דער סוף, די ענדע, מיין איד. קיין אַרבעט איז נישטאָ, פאַרדינען פאַרדינט מען נישט. רענט דאַרף מען צאָלן. דעם „אומגליק“ פיידע באַדאַרף מען ברענגען — און וואָס טראַכט איר צו טאָן? איר האָט מיד אויסגעקליבן אַלס אייער דעלעגאַט. רעד איך צו אייך אין אייער נאַמען — אַ נאַמען נאָך אייך! — וואָס שווייגט איר? — דאָס לעצטע האָט סעם שוין אַן אויפגערגטער אויסגעשריגן. — וואָס שווייגט איר?!

— וואָס דען זאָל מען טאָן? — האָט געפרעגט דער רויטער און קרום געטאָן אַ קוק צו מאַניס, וועלכער איז געזעסן אין אַ ווינקל.

— טאַקע, בראַדערס און סיסטערס, וואָס זאָלן מיר טאָן? — האָט טשאַרלי, דער שטעפער, זיך אַנגערופן.

— מען באַדאַרף אַרויס מיט לשון, — האָט סעם אַריינגעשאַסן מיט כעס.

— לאַמיר זען, דו ביסט דאָך עפעס אַ דעלעגאַט, פאַרוואָס רעדסטו נישט

מיט דזשיקאַבסן?

— וואָס וועט העלפן דאָס רעדן, — האָט סעם זיך געהיצט, — אַז עס איז

נישטאָ קיין מלאכה. דער שאַפּ גייט אונטער און דאָט'ס אַלל! געפּרט דער שאַפּ. זאָל ער פאַרפּוילט ווערן!

— טא וואָס-זשע ווילסטו פון אונדז ?
 — איך וויל וויסן, וואָס מיר זאלן טאָן ? — האָט סעם אָנגעשטעלט אַ פנים, ווי ביי אַ האָז, וואָס איז פאַרטיק צום שלאָגן זיך.
 — וואָס דער דעלעגאַט וועט הייסן, וועלן מיר טאָן, — זאָגט דער רויטער מיט אַ קוויטשיקל אין זיין שטים.
 — איך הייס אייך אלע גיין אין דער ערד אַריין — טאָקע שוין ! — האָט סעם באַלד צום רויטן אָפגעטעמפערט.
 — קאָן איך זיך אַריינמישן ? — האָט פון דער זייט זיך אָנגערופן איסאַק.
 — ניין ! דו ביסט אַ גרינער. שאַראַפּ ! — האָט סעם באַלד איסאַקן איבער-געשלאָגן די רייד.
 — לאַמיר הערן, טאָקע אַ גרינער, אָבער אפשר האָט ער אַ גוט וואָרט אָדער אַ גוטע עצה, — האָט טשאַרלי געזאָגט.
 — נו, לאַמיר הערן ! — שטימט איין סעם, דער דעלעגאַט.
 — איך וויל וויסן, וואָס דאָ איז, — האָט איסאַק אָן אויפגערעגטער און אַ דערשראָקענער, מיט אַ ציטער אין זיין קול, געזאָגט. — וואָס איז דאָ ? זיינען דאָ אין ניו-יאָרק מער קיין שעפער נישטאָ ?
 — מאַווי, מאַווי, מאַק ! אַנדערע שעפער ! — האָט סעם געזאָגט און פאַר-קרימט זיין פנים. — אין די אַנדערע שעפער זיינען דאָן דאָ אַנדערע אַרבעטער. קאָלומבוסעס באַרדער וואָס דו ביסט. אַזאָ מזל האָט שוין קאָלומבוס צו די קלוגע באַרדערס. כאָ, כאָ, זאָג נאָר, דו גרינער פאַנענע, קאָנסט שוין האַלטן אַ פרעסל אין האַנט ? — האָט זיך סעם געווענדט דירעקט צו איסאַקן.
 — און אז נישט ?
 — קאָנסט נישט.
 — און אז נישט ?
 — שאַראַפּ ! מאַנדזשוראַן ביזנעס !
 איסאַקן האָט שטאַרק פאַרדראָסן אַזאָ מין באַציאָונג פון אַרבעטער צו אים. נאָך אַלעמען, איז ער דאָך איינער פון זיי. ער איז נאָך נישט קיין גוטער מעכאַניק, אָבער ער איז דאָך אויך דאָ אין שאַפּ און עס רירט אים אויך אָן, אַ ביסל ווינציקער, אָבער עפעס טוט דאָך אים אויך וויי. ער האָט פון אַ האַרץ, פול מיט ווייטיק, אַריינגעשריגן אין שאַפּ אַריין :
 — און אַ שטרייק קאָנען מיר נישט מאַכן ? !
 — אַ וואָס ? ! — האָט סעם צוגעלייגט אַ האַנט צום אויער, ער זאָל בעסער קאָנען הערן, וואָס איסאַק זאָגט. ער האָט אַפילו געהערט, וואָס איסאַק האָט געזאָגט, נאָר צוליב חוץ מאַכן, האָט ער צוגעלייגט אַ האַנט צום אויער.
 — אַ שטרייק ! אַ סטרייק, ווי מען רופט עס אין ענגליש ! — זאָגט איסאַק

און זיינע גרויסע ברוינע אויגן ווערן בשעת מעשה גרויס און דערשראקן פון דעם, וואָס עס האָט געטאָן אַ ווייע פון דעם וואָרט סטרייק...
 — וואָס מיינט עס? — פּרעגט איבער סעם מיט איראַניע אין זיין שטים.
 — עס מיינט... נו, איר ווייסט, וואָס עס מיינט...
 — ווייסטו, טשאַרלי? — ווענדט זיך סעם צו טשאַרלין.
 — ניין!
 — ווייסטו, רויטער אינדיק, וואָס ס'מיינט?
 — פּונדאָנען זאָל איך וויסן?
 — היי, מיסטער מאַניס, מיסטער מאַניס! — שרייט סעם.
 — הערט! — שפּרינגט צו איסאַק צו סעמען. — איר זייט שטאַרקער פון מיר, אָבער מיט מיין זיידן וועל איך אייך נישט לאָזן מאַכן קיין שטיק! — איסאַק האָט געהאַלטן אַ ציטערדיקן קולאַק גלייך אונטער סעמס אויגן.
 סעם האָט געטאָן אַ שמיר מיט זיין האַנט איבער איסאַקס ציטערדיקן קולאַק און אים אַראָפּגעשטופּט נידעריקער צו דער ערד.
 — דו גרינער!... די שיף שמעקט נאָך פון דיר!... איך האָב ליב דיין זיידן, ווי ער וואָלט געווען מיין אייגענער זיידע. איך האָב נאָר געדושאַקט... מיינסט טאַקע אין אמתן, אַז כ'ווייס נישט וואָס שטרייק איז? אַז די בעקער שטרייקן, האָט עס כאַטש אַ ריזאָן. אָבער אַז מיר וועלן שטרייקן, וועט זיך דען די וועלט איבערקערן? ווער וועט האָבן סימפּאַטיע מיט אונדז?... קען יו ביט אים, מיר וויל ער מאַכן אַ בלוי אויג... האַסט לאַק, וואָס איך בין אין דיין זיידן איינגעגלויבט.
 איסאַק איז געווען זייער אויפגערעגט און עטלעכע פון די אַרבעטער זיינען געשטאַנען אַרום אים און אים באַשיצט און אָפּגעטיילט פון סעמען, און דער רויטער האָט זיך געביסן די ליפּן פון גרויס נחת.

39

ש ו נ א י מ

נאָכדעם ווי מאַניס איז געוואויר געוואָרן פון זיין אייניקל איסאַקן, וואָס עס הייסט שטרייקן, איז אים דער ענין שטרייקן שטאַרק נישט געפעלן.
 עס איז געווען נאָך וועטשערע ביי מאַניסן אין שטוב. שבע איז געזעסן אויף איר בענקל, וואָס איז אַלע מאַל געשטאַנען נאָענט לעבן אייזערנעם אויוון. דאָס געפעס איז נאָך נישט געווען אויסגעוואָשן. און ביים טיש זיינען געזעסן דריי מאַנסבילן: מאַניס, איסאַק און אייברעם. איסאַק און אייברעם זיינען

געזעסן אן היטלען אויף די קעפ. און מאַניס האָט געטראָגן אַ סאַמעטענע יאַרמעלקע, שטאַרק פאַרהויבן איבער זעכער אַ האַלב פון זיין קאַפּ. און זיין גרויסער שטערן האָט איצט אויסגעוויזן נאָך גרעסער ווי ער איז. די הויט פון שטערן פול מיט קליינע קנייטשן אין דער ברייט און אויך אין דער לענג. און פונקט אינמיטן פון מאַניסעס שטערן איז געווען אַ טיפער קאַרב, וואָס איז געלאָפן אין אַ גלייכער ליניע מיט זיין נאָז. פון איין זייט פון אָט דעם קאַרב איז געזעסן אַ גרויסע בראַדעווקע. אין דער בראַדעווקע איז געלעגן אַ סך קלוגשאַפט.

אַבער מאַניס האָט ניט געקאַנט פאַרשטיין די גערעכטיקייט פון אַ סטרייק. — מר. מאַניס, — האָט אייברעם זיך אַריינגעמישט, — איר פאַרשטייט דען נישט, אַז אַרבעטער זיינען אויך מענטשן? אַרבעטער ברויך מען נישט טרעטן מיט די פיס. ווען איך בין אן אַרבעטער, וואָלט איך זיי געוויזן, וואָס עס הייסט אן אַרבעטאַרער!

— זיידע, איר זאָלט וויסן זיין, אַז סטרייק איז זייער מענטשלעך און יושרדיק, — האָט איסאַק געזאָגט מיט אַ וואַרעמער באַסאָווער שטים און מיט זיכערקייט. — עס זיינען פאַראַן צוויי שונאים — דער אַרבעטער און דער באַלעבאַט. דער באַלעבאַט וויל מער אַרבעט פאַר דעם קלענסטן לוי; דער אַרבעטער, פאַרקערט, וויל דווקא אַרבעטן. ער וויל נישט אַרומגיין ליידיק. ניין, ער וויל שטענדיק אַרבעטן. אַבער פאַר זיין אַרבעט וויל ער אַ גוטן לוי. עס קומט אים!

— ווער זאָגט דען, אַז ניין? — כאַפט אונטער מאַניס. און אין דער אייגענער צייט, האָט ער ווילד הנאה פון זיין אייניקלס רייד.

— איצט, זיידע, אויב איר גיט מיר צו, אַז דעם אַרבעטער קומט אַ גוטער לוי, פאַרוואָס זשע זיינען די באַלעבאַטים אַזוינע שונאים — דעם שונאים דעם אַרבעטער? עס איז אַפילו אין די באַלעבאַטימס נייטיקסטע אינטערעסן, אַז דער אַרבעטער זאָל זיין געזונט און זאָל קאַנען אַרבעטן; לאַזט זיך גאָר אויס, אַז זיי, דאָס הייסט, די באַלעבאַטים, זיינען דעם אַרבעטער גאָר שונאים. און נישט נאָר ווילן זיי נישט באַצאָלן אַ לוי דעם אַרבעטער, נאָר זיי וואָלטן וועלן זען, אַז דער אַרבעטער זאָל זיך אַפאַרבעטן פון די כוחות וואָס גיכער און זאָל כאַטש אויסגיין פון הונגער.

— אמת! — טראָגט אונטער אייברעם.

— פונוואָנען ווייסטו אַט די אַלע זאַכן? — וויל טאַקע מאַניס וויסן צי עס איז טאַקע אמת אַט דאָס אַלץ, וואָס איסאַק האָט דאָ נאָר־וואָס געזאָגט. — ביסט'ך דיין גאַנץ לעבן קיין אַרבעטער נישט געווען. ערשט נאָר־וואָס געקומען

- קיין אַמעריקע און ערשט איצט אָנגעהויבן צו אַרבעטן — און ווייסט שוין אַזוי פיל.
- זיידע, איך האָב געלעזן.
- געלעזן? — האָט מאַניס זיך אָנגעשפּאַרט אָן ווענטל פון בענקל און זיך געווישט דעם שטערן מיט איין האַנט. — איך טראַכט אָבער, אַז עס איז נישט אַזוי. עס זיינען מסתם טאַקע פאַראַנען שלעכטע באַלעבאַטיים, אָבער עס זיינען אויך דאָ שלעכטע אַרבעטער.
- איך גיב צו, אַז יאָ. איז וואָס? וואָס איז דערפון געדוונגען?
- אָבער אַרבעטער זאָלן זיך צונויפנעמען און אַפּרעדן קעגן זייער באַלע- באַס, און אויב ער גיט נישט נאָך וואָס זיי ווילן, לייגט מען אַוועק די אַרבעט! דאָס איז שוין כמעט ווי רציחה.
- איר קאָנט עס רופן, וואָס איר ווילט, זיידע, אָבער עס איז דאָ שיינקייט אין דעם.
- ביי אונדז אין אַמעריקע, — מישט זיך אַריין אייברעם, — גייט נישט אָן קיין בלאַפּס. דאָ שטרייקט מען — און דער באַלעבאַס מוז נעבעך זיך אונטערגעבן. איי מוז ער!
- איך פאַרשטיי נישט, — מישט זיך אַריין שבע פון איר ווינקל ביים אויוון, — איבער וואָס קריגט איר זיך? — נאָר קיינער פון די דריי מאַנסבילן האָט נישט געהערט, וואָס שבע האָט געפרעגט. קיינער האָט שבען נישט געענטפערט.
- מאַניס האָט אַ ביסל געטראַכט און דערנאָך האָט ער געזאָגט:
- עס איז פאַרט רציחה. מען נעמט יענעם אָן ביים גאַרגל און מען זאָגט אים: ווילסט נאָכגעבן, אַנישט ווערגט מען דיר. דאָס איז שוין רציחה.
- איר וועט עס נאָך אַליין טאָן, מר. מאַניס, — רייצט זיך מיט אים אייברעם.
- איך? — קוקט אים אָן מאַניס, — איך — קיינמאָל נישט!
- איר וועט בעסער ווערן.
- זיידע, איר וועט נישט אָפּשטיין פון אַנדערע — וועט איר?
- עס האַלט נאָך נישט דערביי.
- לאַמיר זאָגן, אַז יאָ, אַז עס האַלט שוין דערביי. וואָס וואַלט איר געטאָן? — פרעגט איסאַק.
- איך וואַלט... איך וואַלט... פאַרשטענדלעך, אַז איך וואַלט געהאַלטן מיט דעם גערעכטן.
- דאָס הייסט, חלילה, נאָך אייער מיינונג, אַז דער באַלעבאַס איז דער גערעכטער — וואַלט איר געהאַלטן מיטן באַלעבאַס?

מאָנסי האָט אָבער באַלד דערשמעקט אין איסאַקס טאָן, אַז דאָ מוז זיין אַזאַ ענין, וואָס ער, מאָנסי, פאַרשטייט אים נישט. מאָנסי האָט דערפאַר זיך דערפילט זייער אומבאַהאַלפֿן און ער האָט זיך אַפילו פאַרשעמט אויך, און ער האָט זיך אָנגערופן :

— פאַרשטענדלעך, אַז איך וואָלט געהאַלטן מיט מייניקע, דאָס הייסט מיט די אַרבעטער.

— אַזוי, האָב איך אייך, זיידע, ליב, — האָט איסאַק אויסגעשריגן פון פיל פרייד, הויך אויף אַ קול.

נאָך דעם שמועס איז מאָנסי אַרומגעגאַנגען און אַליין נישט געוואוסט אויף וואָס פאַר אַ וועלט ער איז. אַז ער איז אָן אַרבעטער, האָט ער געוואוסט ; אַז ער זיצט אַפּ טעג אין שאַפּ, איז אים אויך קלאָר געווען. ער האָט באַמערקט, אַז די איבעריקע אַרבעטער אין שאַפּ סודען זיך. האָט אים פאַרדראָסן, פאַר-וואָס מען דערציילט אים אויך נישט. ער האָט זיך אַפילו געפילט דערשלאָגן, פאַרוואָס מען היט זיך און מען דערציילט אים גאַרנישט. פרעגן ביי זיי, האָט ער נישט געוואָלט. עס איז אים נישט אָנגעשטאַנען. אים האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז זיי, די אַרבעטער, האָבן אים, מאָנסי, הייסט עס, שוין מבטל געווען. און עס האָט אים שטאַרק געקלעמט ביים האַרץ פון דעם געפיל, אַז ער מוז שוין זיין אַלט. ער האָט זיך אָבער צוריק אויסגערעדט דאָס האַרץ, אַז עס איז נישט אמת. ער איז נאָך נישט אַזוי אַלט ; ער וועט זיי נאָך באַווייזן, אַז זיי וועלן נאָך אַמאָל קומען צו אים מיט שאלות און זיך מיט אים האַלטן עצות. כאַטש דאָס איז ער זיי מוחל. ער וויל נישט זיין קיין עצה-געבער ; ער וויל זיין מיט זיי גלייך ; ער וויל וויסן, וואָס דאָ אין שאַפּ קומט פאַר. וואָס סודעט מען זיך ?

דאָס סודען זיך פון די אַרבעטער אין דזשיקאַבס' שאַפּ האָט געדויערט אַ שטיק צייט. און דערווייל איז דער ווינטער אָנגעקומען אַראָפּ אויף דילענסים סטריט פון ערגעץ, אַן אומגעריכטער און בייזער. איבער דילענסים סטריט האָט געבלאָזן אַ קאַלטער ווינט און געטראָגן שטיקער פאַפיר איבער דער גאַנצער לענג פון דער גאַס ; די שטיקער פאַפיר אָנגעזאַמלט אין אַ באַרג אַ גרויסן און געטאָן אַ פיף און זיי אויפגעהויבן אין דער הייך איבער די דעכער. אינ-דרויסן איז געווען קאַלט און דער הימל האָט זיך געבלאָזן און געוואָלקנט. צייטנווייז האָט עס אויסגעוויזן, אַז עס וועט באַלד אָנהייבן שנייען. עס האָט טאַקע אָנגעהויבן צו פליען אין דער לופטן איינציקע שטיקלעך שניי. עס איז געווען אַזוי : מאָנסי האָט געטאָן אַ קוק, אַז עס פליען שטיקלעך שניי, האָט ער אויפגעהויבן זיינע אויגן צום הימל און געטאָן אַ זאַג צו זיך אַליין : עס וועט באַלד אויספאַלן אַ שניי. האָבן אויפגעהערט צו פאַלן די שטיקלעך שניי.

דער ווינט האָט געטרעגן די גרויע וואַלקנס; אומענדלעך געטריבן זיי ערגעץ אין דער ווייטקייט.

מאַניס האָט שוין געוואַלט זען דעם אַמעריקאַנישן שניי. עפעס האָט זיך אים נישט געגלייבט, אַז דאָ קאָן אויספאַלן אַ שניי.

אין דילענסי סטריט אַ שניי — אומעגלעך! וואו וועט זיך דער שניי דאָ אַהיבטאָן? און וואָס עפעס פּלוצלונג אינמיטן דערינען אַ שניי? עס איז שייך אַ שניי, דאָרט וואו עס איז דאָ אַ בוים, אַדער אַ שטיקל פעלד מיט גראַז.

און ווידער האָט זיך מאַניס געזאָרגט, אַז אויב דער שניי וועט טאַקע אַנהייבן צו גיין און עס וועט טאַקע זיין קאַלט, באַדאַרף מען דאָך טאַקע אַ ווינטער-מאַנטל, אַדער אַ פּוטערל. און שבע מוז אויך האָבן אַ וואַרימע זאַך. און איסאַק מוז אויך האָבן אַ פאַלטאַ — אַבער אַלץ איז אַפּגעהאַנגען אָן דעם שניי. צי עס וועט זיין אַ שניי ווי אומעטום, אַדער עפעס אַ פאַרשלעפעניש, אַן אויסגעדאַרטער שניי, אַ וואַסערדיקער — מאַניס גלייבט גאַרנישט, אַז דאָ זאָלן זיין שנייען!

אַבער אין שאַפּ ביי דזשייקאַבסן איז שוין זיכער אַלץ וואַסערדיק און איינגעדאַרט. מאַניסן ווייזט זיך אויס, אַז אַפילו די טעג פון אַ גאַנצער וואַך זיינען געוואָרן קליין און פּיצניקע.

מאַניס זיצט און קוקט אַרויס די אויגן אויף אַ ביסל מלאכה און איידער וואַס-ווען גייט אַוועק דער טאַג אַן אומגעזעענער. מאַניס זיצט אין שאַפּ אין אַ ווינקל און האָט מורא אַרויסצורעדן אַ הויך וואָרט — טאַמער וועט זיך דער שאַפּ דערשרעקן און אַנטלויפן. ער האַלט דעם שאַפּ ביי אַ ברעג פון אַ שטרוי, אַז ער זאָל זיך נישט אַרויסגליטשן פון זיינע הענט.

דער רויטער, מאַניסעס שכן, איז זיך שוין נוהג גאַר אַנדערש. ער קומט אַריין אין שאַפּ, טוט אַ שמעק מיט זיין נאַז. נישטאַ קיין אַרבעט? — קערט ער זיך צוריק אום און גייט אַרויס פון שאַפּ.

וואוהין גייט דער רויטער?

ער גייט איבער די גאַסן. ער האָט פּיינט צו זיצן אינדערהיים; ער האָט פּיינט צו זיצן אין שאַפּ; ער האָט ליב צו גיין איבער די גאַסן, שמעקן מיט דער נאַז, הערן וואָס מענטשן רעדן, זען וואָס יענער טוט. דער עיקר — וואָס עס טוט זיך ביי יענעם. דער רויטער איז געווען אַ בעלן נאַכצוקוקן דזשיי-קאַבסן, ביי אים איז נישטאַ אַזאַ זאַך, ווי אַפּלאַזן יענעם גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין.

האַט ער עטלעכע טעג נאַכגעקוקט דזשייקאַבסן, וואָס יענער טוט אַ גאַנצן טאַג. וואוהין דזשייקאַבסן איז געגאַנגען, איז אים „דער רויטער“ נאַכגעגאַנגען.

ביז איינמאל האט דער רויטער באמערקט, אז דזשיקאבס גייט צוויי מאל אריין אין דעם אייגענעם הויז אויף א באשטימטער גאס.
 דער רויטער האט געטאן א שמעק מיט זיין נאז און האט באשלאסן ביי זיך, אז דא מוז עפעס זיין. אדער דזשיקאבס האט דא נאך א ווייב, אדער טאמער גייט דא דזשיקאבסן צו עמעצן לייען געלט. ער דארף דאך איצט נעבעך האבן געלט. דער שאפ האלט שמאל; קלאפט שוין מיט די פליגל; באלד, באלד און דער שאפ וועט אויסלאזן דעם לעצטן אטעם.
 דער רויטער האט זיך אנידערגעשטעלט און באטראכט דאס הויז, וואהין דזשיקאבס איז צוויי מאל אין איין טאג אריינגעגאנגען.
 אויף דעם ארימען אויסקוק פון דרויסן, קאן מען זיך נישט פארלאזן. מען מוז אריינגיין אינעווייניק.

דער רויטער גייט אריין אינעווייניק, שמעקט מיט דער נאז און הערט זיך צו צו יעדן שאַרף. ער קריכט ארויף מיט די טרעפ. שווער ארויפצוקריכן. אויף יעדן שטאק שטעלט ער זיך אפ און כאפט אפ דעם אטעם. און ער הערט זיך איין און שמעקט מיט זיין נאז.
 אלץ, וואָס זיין נאָז שמעקט, איז ריח פון געפרעגלטע ציבעלעס און פלייש. עס דערמאנט אים אָן אַ געשמאַק מאַלצייט. שוין אַ לאַנגע צייט האָט ער נישט געהאַט קיין איין גוט מאַלצייט.

דאָס ווייב זיינס טרייבט אים פון שטוב. זי דראָט אינגאַנצן אים נישט אַריינצולאָזן אין שטוב, אויב ער וועט נישט ברענגען אַ גאַנצע וואָך „פּיידע“. זיין ווייב האָט דאָס גליק, וואָס זי טראָגט אַ קינד אין איר בויך. ביים רויטן וואָלט זי נישט אַפּגעקומען מיט שווייגן, ווען נישט דאָס קינד אין בויך. זאָל זי נאָר איבערקומען, וועט ער מיט איר זיך אַפּרעכענען. דערווייל קומט שוין צו נאָך אַ פרעסער. און דזשיקאבס איז אין דער ערד מיט די בינער! אַט האַסטו דיר אַ באָס! אַלץ איז אַ באָס אין אַמעריקע! מען קאָן ביי אים נישט פאַרדינען אויף צום לעבן. אי ער איז אַליין אין דער ערד, אי זיינע אַרבעטער ליגן אין דער ערד. אַ ווען גאָט העלפט אים עפעס אַ גוטן שאַפּ, וואו ער זאָל קאַנען פאַרדינען אַזוינע ריכטיקע „וויידזשעס“! ערשט דעמאָלט, וואָלט זיין ווייב באַקומען רעספעקט פאַר אים. אַ באַי, וואָלט זי געהאַט רעספעקט!

און פּלוצלונג, ווי דער רויטער שטייט אַזוי אין דעם פרעמדן הויז און טראַכט, עפנט זיך איינע פון די טירן און עס קומט אַרויס דייוו. אויף דער מינוט בלייבן ביידע, אי דער רויטער, אי דייוו, אַזוי ווי פאַר-שטיינערטע. דערנאָך קומען זיי ביידע צו זיך. און דייוו וויל זיך שוין אומקערן צוריק אין שטוב אַריין אַן אומדערקענטער.

אבער דער רויטער לויפט מיט איין שפרונג צו צו דייוון און כאפט אים
אן ביי די הענט :

— דייוו! דייוקע! דייוועלע! וואס טוסטו דא? — שרייט דער רויטער
און פאנפעט אביסל מיט דער נאז, וואס עס מאכט דעם אייגנדרוק, אז ער איז
ברוגז און רעדט מיט כעס.

— און וואס, צו אל-די רוחות, טוסטו דא?
— איך זוך מיינס א לאנדסמאן.

— און איך בין געווען מיט א וויזיט ביי מיין שוועסטער. זי וואוינט דא.
— אינמיטן טאג א וויזיט, — קרימט זיך דער רויטער, — וואס-זשע, דו
ארבעטסט אויך נישט?

— וואס דען, איך ארבעט? א כאלערע אין דזשייקאבסן! איך האב נישט
קיינ ארבעט.

— ער גייט א גאנג...
— ווער?
— דיין דזשייקאבס.
— מיין דזשייקאבס!...
— וועדליק דו האסט זיך אוועקגעלייגט פון זיינעטוועגן.
— איצט איז ער שוין נישט מיינער... — טרייסלט זיך דייוו די הויזן מיט
איין האנט.

— וואס-זשע מאכסטו?
— אט, גארנישט, — ענטפערט דייוו און נעמט אן דאס הענטל פון דער
טיר. — בעג יור פארדאן. איך גיי אריין צוריק צו מיין שוועסטער. גוד באי!
דער רויטער איז געבליבן אליין פון יענער זייט טיר. ער האט אויס-
געשטרעקט דעם מיטלסטן פינגער פון זיין האנט און צוגעלייגט צו זיין נאז.
עפעס האט אים אנגעהויבן קלאר צו ווערן.

ער איז גיך אראפ מיט די טרעפ און איז געגאנגען איבער די גאסן און
זיך אלע ווילע אפגעשטעלט און זיך צעלאכט אויף א קול צו זיך אליין. פרעמדע
פארבייגייער האבן אים אנגעקוקט, ווי מען קוקט אויף א משוגענעם. אבער
דער רויטער איז שוין גארנישט געווען משוגע. ער האט זיך נישט געקאנט
איינהאלטן נישט צו לאכן. אזא מין אידייע! ער איז שוין צום צווייטן טאג
געשטאנען נישט ווייט פון יענעם הויז און געהיט. ער האט געזען דזשייקאבסן
דארט אריינגיין א פאר מאל. און אפילו דייוו אליין איז אראפגעלאפן. נאכדעם
ווי דזשייקאבס איז אוועק פון יענעם הויז, און געטראגן א פעקל.

דער רויטער איז אים נאכגעגאנגען. דייוו טראגט דאס פעקל און דער
רויטער גייט הינטער אים פון ווייטן. אויף ראטגערס סטריט איז דייוו אריין

אין א טיר. דער רויטער האט שוין מורא געהאט נאכצוגיין דיוון אין הויז אריין. מען קאן נאך אים צעברעכן די ביינער. איז ער געשטאנען, ביז דיוו איז צוריק אראפגעקומען מיט א פעקל — דאס מאל האט דיוו געטראגן א גרעסערן פאק.

עס איז דעם רויטן עפעס קלאר געווארן. ער איז אוועק אין שאפ און דערציילט סעמען, דעם הויכן. עס איז געווארן א טומל אין שאפ. סעם, דער הויכער, האט צונויפגענומען אלע זיינע ארבעטער, זיין גאנצע טשערעדע, און איז געגאנגען א קוק טאן, צי עס איז דא אמת אין דעם, וואס דער רויטער האט דערציילט.

סעם איז געגאנגען פאראויס און נאך אים זיינען נאכגעגאנגען אלע ארבעטער. איבער דער גאס האבן זיך מענטשן אפגעשטעלט און געוואלט וויסן וואס דאס איז. פארוואס גייען אזויפיל מענטשן אין איין בונט? און וואוהין גייט מען? און וואס האט געטראפן? אבער עס איז נישט געווען קיין צייט צו בלייבן שטיין און דערציילן.

אויף ראטגערס סטריט איז סעם געבליבן שטיין ביי דעם הויז, וואו דער רויטער האט אנגעוויזן.

— אט דא איז עס!

— חברה, ליסען, — האט סעם געקאמאדירט. — מיר וועלן אלע אינאיינעם אריינגיין און א קוק טאן. גייט אלע נאך הינטער מיר.

א ייד מיט געקרייזלטע פאות, ווי צוויי פראבקע-ציערס, און מיט א שווארצן קאפעליוש אויף זיין קאפ און אין די הוילע ארבל, איז געקומען ארויס אקעגן דער גאנצער חברה און האט זיך געשטעלט מיט ביידע הענט צעשפרייט אין דער ברייט פון דער אפענער טיר:

— וועמען דארפט איר? איך בין דזשעניטאָר. זאָנסט לאָז איך נישט דעריבען.

נאָר סעם האט דעם דאָזיקן ייד געטאָן א וויש אָפּ מיט איין האַנט און דער ייד איז שיער נישט געפאלן. דער ייד האט געשאַלטן סעם, דעם הויכן, אַז עס זאָל „אינען אַפּדאַרן פּיס און הענט“, און אַז ער וועט באַלד ברענגען אַ פּאַליצמאַן.

דערווייל איז סעם מיט זיין חברה אריין אין קאָרידאָר פון הויז, און אויך אַרויף מיט די טרעפּ. דער טומל, וואָס איז געוואָרן פון אַזוי פּיל פּיס איבער די טרעפּ, האָט אַרויסגעבראַכט אַלע אינוואוינער פון די טירן.

— ווער אַרבעט דאָ העמדער ביי זיך אין די רומס? — האָט סעם געפרעגט ביי די מענטשן, וואָס זיינען געשטאַנען אין די אַפענע טירן. און דערווייל האָט

סעם געהייסן זיין חברה, אז זיי זאלן אריינגיין אין די שטיבער אינעווייניק און זוכן.

און מען האָט געפונען. עס איז געזעסן אַ גאַנץ הויז-געזינט און געאַרבעט העמדער. אינדערמיט פון שטוב איז געשטאַנען אַ ניִי־מאַשין. דאָס גלאַטע, אָפּגעבליאַקירטע קעפל פון מאַשין האָט אויסגעקוקט ווי אַ קליין פּערדל, וואָס שטייט אינמיטן שטוב. אַ קליין פּערדל מיט אַ דין העלדזעלע. די מענטשן אַרום זיינען געשטאַנען און געקוקט אויף דעם קליינעם פּערדעלע און געוואַלט זען עפעס אַ חכמהלע דערפון. איינער פון סעמס חברה האָט געטאַן אַ בריק מיטן פּוס אָט דעם קליינעם פּערדעלע.

— אַן קיין שום שאַדן! — האָט סעם געטאַן אַ געשריי. — דאָס איז אַרים געלט! אַרים בלוט!

און סעם האָט זיך אומגעקערט מיטן פנים צו דעם באַלעבאַס פון הויז, וועלכער איז געשטאַנען ביי דער זייט אַ דערשראַקענער.

— מיסטער, ווער ברענגט אייך אַהער אַרבעט?

— איך וועל ענטפערן, — מישט זיך אַריין דעם יידס ווייב. — מיין מאַן

איז אַ שוואַכער און ווייטט נישט וואָס צו ענטפערן.

— נו, ענטפערט! — שמייכלט סעם פון דעם, מסתם, וואָס דער יידענעס

מאַן איז אַ שוואַכער מענטש און קאָן נישט ענטפערן. — ווער ברענגט אייך אַהער אַרבעט?

— אַ יונגערמאַן.

— ווי אַזוי הייסט ער?

— דייוו.

— און ווער נאָך קומט אַהער אַרויף צו אייך?

— ווייטער קיינער נישט.

— איר זייט זיכער?

— געוויס.

— דאָס אַלץ, — הייבט סעם אויף זיין האַנט אינדערהייד. — איצט וועלן

מיר אייך לאָזן צורו. מיר זיינען אַרבעטער און מיר זיינען אַלע טאַטעס פון קינדער. אַבער דייוו וועלן מיר אַרויסלאָזן די קישקעס. חברה, קומט!

עס האָט זיך געהערט דאָס קלאַפן פון אַ סך פיס איבער די טרעפּ, דערנאָך

איז ווידער שטיל געוואָרן. אַזאַ שטילקייט שרעקט מער ווי דאָס גרעסטע

געוואַלט־געשריי. ביים ייד אין שטוב איז געווען אַ שטאַרק געפּאַלנקייט. עס

איז זיי דאָ אין אַמעריקע נישט אויסגעקומען צו ליידין אַזאַ בושא, אַז מען זאָל

זיי באַפּאַלן אינמיטן העלן טאַג גאָר אַן אַ פאַרוואָס. און דאָ קומט קיינער

נישט אַריין פון די שכנים, אַפילו איינער נישט, מיט וועמען מען זאָל זיך

קאנען האלטן אן עצה. עס האט זיך געפילט אין שטוב, אז עס איז עפעס א גרויס אומגליק אראפגעפאלן אויף די מענטשן. דאס מאשינדל איז געשטאנען מיטן פאלירטן קעפל אין מיטן שטוב. א שטיק לייזונג איז געווען ביי דער מאשין אין מויל. און די מאמע פון הויז האט עטלעכע מאל געפרואווט זיך זעצן צו דער ארבעט און נישט געקאנט. און דער טאטע האט געקוקט דורך דעם פענצטער. אקעגן איז געשטאנען א גרויע וואנט מיט פלעקן. די ערד איז ערגעץ געווען זייער טיף, און דער הימל איז ערגעץ געווען זייער הויך. און דארט וועט מען באלד כאפן א מענטש און מען וועט אים ארויסלאזן די קישקעס. ווי אזוי קאן מען דא ראטעווען א מענטש? וואוהין לויפט מען ערגעץ? אט, דאכט זיך, שרייט שוין דער מענטש נישט מיט זיינע קולות.

— שא, ווער שרייט? — פרעגט איבער דער טאטע.

— מען שרייט?! — פרעגט איבער די מאמע.

— דאכט זיך, מען שרייט.

עס איז שטיל א מינוט. אלע האלטן איין זייער אטעם.

— עס דאכט זיך דיר!

— וואס איז דא געווען? — פרעגט דער טאטע.

— איך זאל אזוי וויסן פון ביז! — ענטפערט די מאמע.

— דו פארשטייסט?

— פונדאנען זאל איך?

— וואס האבן זיי געוואלט דא?

— אזוי איז א פרעמד ארט, — טרייסט די מאמע.

— ווען וועלן מיר קומען אהיים? — פרעגט א בלאס מיידעלע.

— נאך א יאר, נאך א יאר... שוין אינגיכן, קינד. — ענטפערט די מאמע.

— נאך א יאר און נאך א יאר. ווען וועט עס שוין זיין? — מישט זיך

אריין דאס יינגל.

פון גאס דערהערט זיך א גרויסער טומל. אלע אין שטוב לויפן צו דער פארמאכטער טיר. זיי עפענען נישט די טיר; זיי שטייען אין א בינטל ביי דער פארמאכטער טיר און טוליען זיך אזוי, ווי בלינדע קעצעלעך איינס אין דאס אנדערע.

אין גאס האבן סעמס חברה געכאפט דייוון.

דייוו האט זיך געוואלט ארויסרייסן פון זיי און אפילו איבערגעריסן די ארבל פון זיין ראק, אבער עס איז אים נישט געגאנגען. די גאנצע גאס איז געווען שווארץ מיט מענטשן.

אייניקע האבן געשריגן, אז מען האט געכאפט א קעשענע-גנב; אנדערע האבן געשריגן, אז דא האט מען געכאפט א לאנדסמאן, וואס איז אנטלאפן

פון זיין ווייב. אין דער לופטן איז געשטאנען דאס זשומען פון א סך געשרייען. הענט האבן זיך געהויבן אין דער לופטן. און פון דעם, וואָס יעדער איינער האָט זיך געוואָלט צושטופן נענטער, איז געווען אַ גרויס געדראַנג, און עס האָט אויסגעוויזן, אַז איינער וויל אַריבערקריכן דעם אַנדערן.

עס האָט זיך דערהערט דאָס אָפהילכן פון אַ שווערן קלאַפּ. דאָס האָט סעם געגעבן דייוון אַ טראַך איבער דעם קאַפּ. דייוו האָט זיך פון דעם קלאַפּ באַלד געוואָלט אַנידערלייגן אויף דער ערד, אָבער עס איז נישט געווען גענוג אַרט דאָס צו טאָן. איז דייוו געבליבן אַזוי הענגען אין דער לופטן אויף די פלייצעס פון אַנדערע מענטשן.

דער צווייטער קלאַפּ האָט דייוון אָפגעמונטערט.

— וואָס טוט אַ בעסטעד אַט-דאָ-אַ אין ראַטקע-סטריט?! — האָט סעם געשריגן און דייוון דערוויל געטאָן אַ פאַרפאַר מיט אַ קולאַק אין מויל אַריין.

— עפן אים דעם קאַפּ!

— וואָס איז דאָ?

— וואָס האָט ער געטאָן?

— נעם אים מיט אין שאַפּ אַריין.

— אין שאַפּ אַריין!

— רופט אַ פּאַליסמאַן!

— אַט גייט ער שוין!

דייוו איז שוין געהאַנגען ביי אַ סך מענטשן אויף די הענט. בלוט האָט געגאַסן פון זיין נאָז, אויגן און מויל. זיינע האָר פון קאַפּ זיינען געווען צע-שויערט און אַלץ, וואָס אויף אים — פון דעם ראַק ביז צום קאַלנער פון העמד — איז געווען צעריסן און איינגעטונקען אין בלוט.

סעם, דער הויכער, און זיין חברה האָבן זיך אויסגעמישט צווישן עולם און זיינען אַנטרונען געוואָרן.

זיי זיינען דערנאָך געקומען אין שאַפּ אַריין און גראַד געטראַפן דזשייקאַבסן אין שאַפּ. דזשייקאַבס איז געשטאנען און געשמועסט מיט מאַניסן און איסאַקן. מאַניס מיט איסאַקן זיינען געווען די איינציקע, וואָס זיינען געבליבן אין שאַפּ. און דזשייקאַבס האָט גאַרנישט געוואוסט, וואָס דאָ קומט אויף זיין קאַפּ. די אַרבעטער, אונטער דער קאַמאַנדע פון סעם, דעם הויכן, זיינען אַריין אין שאַפּ, ווי אַ שטאַרקער ווינט רייסט זיך אַריין אומגעריכט דורך אַן אָפן פענצטער.

— מיר ווילן אַרבעט!

— אַדער אַרבעט, אַדער סטרייק!

— סטרייק! — האָט סעם געקלאַפט מיט זיין שווערער האַנט אויף דעם

טיש מיט אזא קראפט, אז אלץ, וואָס איז געשטאַנען אויף דעם טיש, איז פון דעם קלאַפּ אַראָפּגעשפרונגען.

איסאַק האָט זיך איבערגעקוקט מיט זיין זיידן מאַניס און זיין פנים האָט זיך באַלד אָנגעצונדן מיט אויפּרעגונג.

— וואָס האָב איך דיר געזאָגט !?

— וואָס זאָגסטו, דזשייקאַבס !? — ווענדט זיך סעם גלייך צו אים.

— וואָס ווילט איר פון מיר ? — צענעמט דזשייקאַבס ביידע הענט.

— אונדזער אַרבעט ! אונדזער בלוט ! — שרייען אַרבעטער.

— דאָס איז אונדזער האַרעוואַניע ! — לויפט צו איינער פון די אַרבעטער און טוט אַ כאַפּ אָן אַ מאַשין און קערט זי איבער מיט די פיס אַרויף.

— קיין שאַדן ! — שרייט סעם.

— עס איז אונדזערס !

— עס איז מיינס ! — שרייט דזשייקאַבס.

— וואָס איז דיינס, איז דיינס, אָבער מיר ווילן אַרבעט, אַנישט רוף איך אַלע אַרבעטער אין סטרייק.

— וועמען אַרט עס, רוף ! — שרייט דזשייקאַבס.

— קומט, קינדער, איך רוף אייך סטרייקן.

— ווער דאַרף אייך דאָ ? — שרייט דזשייקאַבס. — איר וועט שוין קיינער פון אייך ביי מיר נישט קאָנען אַרבעטן.

— וועסט נאָך קומען אונדז בעטן.

— דיין דייוו איז שוין אין האַספּיטאַל !

— ער מיינט, אַז דייוו — — אין האַספּיטאַל !

סעם האָט פריער אַרויסגעטריבן אַלע אַרבעטער, נאָכדעם האָט ער אונטערגעטריבן מאַניסן מיט איסאַקן. איסאַק האָט עפעס געוואַלט זאָגן סעמען, נאָר סעם האָט אים געטאָן אַ שטופּ אַרויס דורך דער טיר. און אַליין האָט סעם געטאָן אַ קוק אויף דזשייקאַבסן און אַ שאַקל געטאָן מיט זיין קאַפּ מיט פיל שונאה און איז אויך פון שאַפּ אינדרויסן אַרויסגעלאָפּן.

דזשייקאַבס איז געבליבן אַליין אין שאַפּ. הענט און פיס האָבן ביי אים געציטערט. ער האָט געפרוּאווט אויפהייבן די איבערגעקערטע מאַשין און עס איז אינעם נישט געווען גענוג כוח אין אים דאָס צו טאָן.

40

וויסער שניי

דער ערשטער שניי איז אויסגעפאלן ביינאכט, און מאַניס איז אויפֿ־געשטאַנען גאַנץ פרי און האָט דערזען די בלויע וויסקייט דורך זיינע פענצטער. די שאַלעוואַניעס פון די פענצטער זיינען געווען אויסגעבעט מיט שניי און דאָס שטריקל, אויף וועלכן שבע הענגט גרעט, איז אויך געווען אויסגעבעט מיט שניי. מאַניס האָט זיך שטאַרק דערפרייט און אַ באַרוועסער און נאָך נישט קיין אַנגעטוענער איז ער צוגעלאָפֿן צו דעם פענצטער און אַרויסגעקוקט אינדרויסן. צום אַלעם ערשטן האָט ער אַראַפֿגעקוקט אויף דער גאַס און דער־זען, אַז די גאַס איז אינגאַנצן אויסגעבעט מיט שניי. דערנאָך האָט מאַניס אַ קוק געטאָן אויף די שטיבער, וואָס זיינען געשטאַנען אַקעגן זיינע פענצטער. די דאָזיקע שטיבער זיינען געווען אינגאַנצן איינגעטונקען אין שניי. וואו עס איז נאָר געווען ערגעץ אַ פיצל אַרט אויף אַנצושפּאַרן, האָט דער שניי זיך דאָרט אַנידערגעלייגט. אויף שטריקעלעך, אויף געזימסן, אויף קאַרבן פון די ציגל, אויף די אייזערנע גאַניקעס. און עס איז געווען אַזוי שטיל אינדרויסן, אַזוי ווי אַ שטייגער די גאַנצע גאַס וואַלט געגאַנגען אין פעדערנע וויכע שטעק־שיך אַנגעטאָן.

מאַניס האָט זיך נישט געקאָנט קאַנטראַלירן. ער האָט געגעבן אַ געשריי : — שבע, שטיי אויף און זע וואָס פאַר אַ שניי עס האָט אַנגעשאַטן.
שבע האָט זיך אויפגעכאַפט פון שלאָף און זיך אויפגעזעצט אין בעט און מיט ביידע הענט געריבן אירע אויגן.
— וואָס, אַ שניי ? זיך געלייגט שלאָפֿן נעכטן, איז געווען אויסגעשטערנט און אַט האָסטו דיר גאַר אַ שניי. פּונוואַנען האָט ער זיך גענומען ?
— פּונוואַנען ? פון הימל !
— גיי, נאַרסט מיך אָפּ, — האָט שבע נישט געוואַלט גלייבן, כאַטש זי האָט שוין געזען, אַז עפעס שיינט אינדרויסן אַ ווייסע בלויקייט.
— גיי אַראַפּ און טו אַ קוק, נאָר איינע. ווילסט מיר נישט גלייבן, גיי אַליין אַראַפּ און טו אַ קוק.
— איז וואָס איז אויף דיר די גדולה ?
— ווער פרייט זיך דען ? — האָט מאַניס געפרוואוט באַהאַלטן זיין פרייד מיט דעם, וואָס ער האָט אַנגעהויבן אַנצוטאָן זיך.
— איצט וועט זיין אַ שיינע חתונה ! — האָט שבע געזאָגט און באַלד חרטה באַקומען. — כּ״חאָב געמיינט, וואָס וועלן מיר טאָן אין אַזאַ שניי ? קיין

קאלאשן האבן מיר ביידע נישט. וועק נאָר אויף איציקלען, מאַניס, און זאָל
ער אויך זען, וואָס פאַר אַ שניי עס איז אויסגעפאַלן.

— גערעכט. כיוועל אים באַלד אויפוועקן, — האָט מאַניס זיך מחיה געווען
מיט דעם, וואָס שבע פרייט זיך אויך מיטן שניי. — איד האָב דיר נאָך נעכטן
געזאָגט, אַז איך שמעק אין דער לופטן, אַז עס וועט גיין אַ שניי. און קאלאָשן...
מכוח קאלאָשן... וועלן מיר אַ טראַכט טאָן שפעטער.

מאַניס האָט זיך דערווייל אָנגעטאָן און איז אַריין אין צווייטן צימער און
אויפגעוועקט איציקלען.

— שטיי אויף, איציק, אַ גוואַלדאָוונער שניי אויסגעפאַלן!...

— טאַקע?!

— נאָך ווי אַזוי!

— ווען?

— ווען, ווייס איך נישט. נאָר ער ליגט שוין. גיי, גיב אַ קוק.

— ערשט נעכטן אַהיימגעקומען שפעט און אַפילו נישט קיין סימן
פון שניי.

— גאַטס וואונדער! דער שניי איז שוין דאָ און האָט אַלץ איינגעדעקט.

— אַ שניי... מען באַדאַרף אַ קוק טאָן, — האָט איסאַק זיך געטאָן אַ הייב
אויף פון בעט און איז כמעט ווי אַריינגעשפרונגען אין זיינע הויזן מיט ביידע
פיס. און אַזוי גיך ווי ער איז שוין געווען מיט ביידע פיס אין די הויזן, איז
ער אַוועקגעלאָפן מיט די באַרוועסע פיס צום פענצטער אַ קוק צו טאָן אויף
דעם שניי.

ער האָט געטאָן אַ שפרונג פון פרייד און איז צוריק אַריין צו זיך אין
צימער. עס האָט אים נישט גענומען זייער אַ סך צייט צום אָנטאָן.

באַלד איז די באַבע שבע אויך אויפגעשטאַנען. אין שטוב איז געוואָרן
וואָס אַמאָל ווייסער און ליכטיקער. דאָס וויסקייט האָט אין זיך אָפגעשפיגלט
דעם בליאַסק פון שניי. עס האָט געבלענדט אין די אויגן און אַלץ אין שטוב
האָט אויסגעוויזן ווי פאַרשנייט. אין שטוב איז געווען אַ ביסל קאַלט. און
איידער שבע האָט איינגעהייצט אין אויוון און איידער דאָס פייער אין אויוון
האָט זיך צעברענט, זיינען אַלע דריי אַרומגעגאַנגען און געציטערט. און פונ-
דעסטוועגן האָט מאַניס זיך נישט געקאַנט איינהאַלטן און אויפגעעפנט דאָס
פענצטער און אָנגענומען אַ פולע האַנט מיט שניי און צוריק פאַרמאַכט דאָס
פענצטער.

מיט פולע הענט מיט שניי האָט זיך מאַניס אַנידערגעשטעלט ביים טיש
און גענומען, ערשטנס, און אַ שמעק געטאָן צום שניי. דערנאָך האָט ער מיט

צוויי פינגער גענומען א ביסל שניי און צווישן די פינגער דעם שניי געריבן און געלאזט אים זיך צעשמעלצן.

— וואָס טוסטו, מאַניס? וואָס איז דאָס פאַר אַ נייעס ביי דיר? — האָט

שבע געוואָלט וויסן. — שניי, וואָס איז דאָס פאַר אַ נייעס ביי דיר?

— הע! שניי צו שניי איז נישט גלייך, — שמייכלט מאַניס און שאַקלט

מיט זיין קאָפּ און נעמט בשעת מעשה נישט אַראָפּ זיינע אויגן פון דעם ביסל

שניי, וואָס ער האַלט אין זיין האַנט. — דיר דאַכט זיך, אַז שניי איז שניי.

ניין, מיר דאַכט זיך, אַז דער היגער שניי איז גאָר אַן אַנדערער. דאָס איז אַן

עכט־אַמעריקאַנישער שניי. אַט, גיב אַ קוק. דו, איציקל, מעגסט אויך אַ קוק

טאָן. זעסט?

איסאַק איז צוגעקומען נאָענט און געקוקט. ער האָט גאָרנישט געזען קיין

שום חילוק אין דעם אַמעריקאַנישן שניי. אָבער ער האָט נישט געוואָלט פאַר-

שעמען זיין זיידן. ער האָט געזאָגט:

— זע נאָר, איז דער אַמעריקאַנער שניי אַן אַנדערער?

— נו, וואָס האָב איך געזאָגט? איך זאָג, אַז דאָס איז אַן אַנדער מין

שניי. אַ גרויפּלדיקער, הע, דאַכט זיך, אַ גרויפּלדיקער. אָבער די שטיקלעך

זיינען נישט קיילעכדיק, זיי זיינען פירעקעכדיקע. און קוק נאָר אַן ווי ער

האַלט זיך. ער וויל גאָרנישט צעלאָזן זיך. עס איז אַן אַנדער מין שניי. אַזאַ

שניי, ווען ער ווערט פאַרפּרוירן, וועט ער שוין ליגן און ליגן און ליגן. אַט

האַסטו דיר אַמעריקע.

— נעם בעסער און עפּן דאָס פענצטער און וואַרף אַרויס דעם שניי, —

בעט זיך שבע ביי מאַניסן.

— וואָס אַרט עס דיר? איך וויל וויסן, צי עס איז דאָ פאַראַן אַן אַנדער

מין שניי, צי נישט.

— און ווען ס'איז חלילה נישטאַ? — לאַכט שבע.

— אויך נישט קיין אומגליק.

— שניי איז געזונט, — מישט זיך אַריין איסאַק. — שניי איז זייער אַ

געזונטע און פריידיקע זאך. אַ מענטש פרייט זיך מיט שניי. מיך, ווייס איך,

נישט נאָר עס דערפרייט, נאָר מיך דערוועקט דער שניי צו אַלערליי שיינע

זאַכן. עס ווערט מיר ליכטיק אין די אויגן און איך ווער אַ בעסערער מענטש.

אַזוי מסתמא מיט איטלעכן.

— מעגסט זיך נעמען אַ פאַר מיט דיין זיידן. — לאַכט שבע.

— קום, איציקל, וועלן מיר טרינקען טיי און אַרויסגיין אין גאַס.

— ניין, זיידע, איך קאַנט זיין אינדערהיים. כוועל אַליין אַרויסגיין און

טאָן אַ קוק, וואָס דאַרטן טוט זיך.

— און מ'דארף מען נישט? — פרעגט מאַנסי און עס פילט זיך אין זיין טאָן, אַז ער איז נישט צופרידן צו בלייבן זיצן אין שטוב.
— אויב מען וועט אייך באַדאַרפן, וועט מען אייך רופן.

איציקל איז אַוועק באַלד נאָך טיי. דער שניי איז נישט געווען קיין זייער טיפער, אָבער איסאַק האָט געפילט זייער נישט באַקוועם מיט זיינע איידעלע שיד אין שניי. די קעלט איז דורכגעגאַנגען ביז צו די ביינער. איסאַק האָט נישט געקאַנט זיך אַנזעטיקן מיט דער וויסקייט. איבער די גאַסן זיינען געלאָפן לאַנגע שטעגן אויסגעשניטענע אין שניי. די שטעגן זיינען שוין געווען שוואַרץ. מענטשן זיינען געגאַנגען צו איינציקווייז איבער די שטעגן. וויסע פעלדער מיט אויסגעטראַטענע שטעגן און שורות מענטשן שאַקלען זיך און וויגן זיך איבער די שטעגן.

איסאַק איז צוגעקומען צו דזשיקאַבס' פאַבריק פון העמדער. אינדרויסן ביי דער פאַבריק זיינען געשטאַנען די אַרבעטער פון פאַבריק. זייערע פנימער שטאַרק באַלאַדן מיט זאַרג און אומרויאיקייט.

— גוט מאַרגן, קינדער! — האָט איסאַק צו זיי אויסגעשריגן מיט פריילעכקייט.

— גוט מאַרגן!

באַלד זיינען אַלע געשטאַנען אַרום איסאַקן.

— וואו איז דער זידע?

— איך האָב אים געבעטן, אַז ער זאַל זיצן אינדערהיים.

— גלייך געטאַן.

— און וואָס וועט זיין?

— און וואָס וועט זיין?

— מען וועט שטיין און היטן דזשיקאַבסן.

— וואוהיין ער גייט דאַרף מען אים נאַכגיין.

— איז ער שוין היינט אַרויסגעגאַנגען פון זיין פאַבריק?

— דערווייל נאָך נישט.

— מיר וועלן אים ווייזן.

— נאָר זיך האַלטן אינאיינעם, — בעט זיך איסאַק.

— ווער עס וועט זיך אַפרייסן, וועלן מיר אַפרייסן די קישקעס, — זאָגט

סעם, דער הויכער.

אין דער גאַס, וואו די העמדער־פאַבריק איז געווען, האָבן מענטשן גע־רוימט שניי. מיט קאַטשערעס און מיט לאַפעטעס זיינען מענטשן געשטאַנען און אַוועקגערייניקט דעם שניי פון די שטיבער. די זון איז אויפגעגאַנגען און געוואַרעמט דעם שניי. פון די קאַרניזן און דעכער האָט געטריפט דאָס וואַסער

טראַפּנוויזי. און די טראַפּנס האָבן זיך מיט קראַפּט און ריטם אָפּגעשלאָגן אָן שטיינערנעם טראַטואַר. פייגל האָבן זיך געפרייט. טויבן ווייסע און געפלעקטע זיינען אַרומגעפּלויגן איבער די דעכער און קינדער האָבן זיך געשפּילט אין שניי און געשריגן אויף אַלערליי קולות און אַלץ אינאיינעם האָט זיך אויס-געמישט אין איין פּריילעכן, האַרציקן געפּילדער.

אַ יידענע, אינגעוויקלט אין אַ טערקישן שאַל, איז צוגעקומען צו דעם אָרט, וואו די אַרבעטער פון דזשייקאַבס' פאַבריק זיינען געשטאַנען. איר אַלט פנים איז געווען בלוי און ביינערדיק. זי האָט געפרעגט:

— וואָס איז דאָ, עמעצער געשטאַרבן? — דאָס וואָרט געשטאַרבן, האָט זי אויסגעוואַנגען און אויסגעצויגן.

— דערווייל נאָך נישט, באַבעשי, — האָט סעם, דער הויכער, געזאָגט און געטאָן אַ וואונק מיט איין אויג צו זיינע חברים.

— עס האַלט שמאַל?? — האָט די יידענע ווידעראַמאַל געצויגן אירע ווערטער.

— זייער!

— אַזא שיינער טאַג... — האָט די יידענע געזאָגט מיט אַ קרעכץ און איז געבליבן שטיין און אויפגעוהיבן מיט פיל מי איר קאַפּ אינדערהיין צו די הויכע שטיבער.

עס זיינען דורכגעגאַנגען מענטשן. ווער עס האָט זיך אָפּגעשטעלט און ווער נישט.

— וואָס איז דאָ?

— זייער שמאַל! — ענטפערט שוין די יידענע אין טערקיש שאַל און זי באַגלייט אירע ווערטער מיט אַזא מין בלאַז פון איר נאַז, וואָס אַז מען וויל, קאָן עס הייסן אַ טרער.

— ווער?

— ס'פאַראַן צו פרעגן, ווער? אַ מענטש!

דערווייל ווערט צו ביסלעך אַ היפש רעדל מיט מענטשן. עס שטייען גרופּעס פון דריי און פון פיר און מען שמועסט. אויף אַלעמענס פּנימער ליגט אויסגעגאַסן אַ טרויער. דער שמועס צווישן די גרופּעס מענטשן איז כמעט איינער און דער זעלבער. עס האַנדלט זיך וועגן דעם טרויעריקן מזל פון אַן אומבאַוואוסטן מענטש, וואָס האַלט ביים שטאַרבן, אָדער איז שוין געשטאַרבן. דאָס ראַד פון נייגעריקע מענטשן ווערט גרעסער און גרעסער.

דערווייל האָט דזשייקאַבס דערזען דורך זיינע פענצטער, וואָס עס טוט זיך אין גאַס. האָט ער זיך מיישב געווען, אַז איצט איז די צייט, ווייל עס איז אַזא טומל אין גאַס, אַז ער זאָל זיך אַרויסכאַפּן פון שטוב.

אָבער אזוי גיך ווי ער איז אַרויס פון שטוב האָבן אים די אַרבעטער דערזען. דזשייקאָבס לויפט און די אַרבעטער לויפן נאָך אים. די נייגעריקע מענטשן זעען ווי מענטשן לויפן נאָך איינעם, לאָזן זיי זיך אויך נאָכלויפן. ווער עס שפּרינגט אויף בערג מיט שניי און ווער איבער יענעמס קאָפּ. די יידענע אין אַ טערקישן שאַל פּאַלט אַנידער אין שניי אַרײַן. עס דאַכט זיך איר אויס, אַז זי איז אַראָפּגעפּאַלן אין אַ טיף, טיפּן גרוב. זי וויל זיך אָן עפּעס אַנכאַפּן. זי כאַפט זיך אָן מיט ביידע הענט אָן דעם ווייכן שניי. דער עולם נייגעריקע מענטשן לויפן פּאַרביי דער געפּאַלענער אַלטיטשקער. מען פּרואוּווט זי אויפהייבן, זי שטעלט זיך אויף די פּיס. זי איז אויסגעשמירט פון קאָפּ ביז די פּיס מיט שניי.

און דערווייל לויפט דזשייקאָבס איבער דער גאַס און זיינע אַרבעטער לויפן אים נאָך, און אַ טשערעדע מיט מענטשן נאָך זיי. סעם, דער הויכער, מיט זיינע לאַנגע פּיס יאָגט אָן דזשייקאָבסן און שטעלט זיך אַוועק מיט צוויי צעשפּרייטע פּיס, אזוי ווי אָן אַפּענע גרויסע שער מיט צוויי שפּיצן אַריינגעשטעקט אין דער טיפּער ערד.

— וואוהין גייסטו, ברודערל ?

— מיינע ביזנעס, נישט דיינע.

— עס איז יאָ מיינע ! — שרייט סעם.

— וויל איך נישט זאָגן !

— וועסט יאָ זאָגן !

— כּוועל נישט !

— וועסט יאָ ! — הייבט סעם אַ האַנט.

איסאַק, וועלכער איז שוין אויך געווען דערביי נאָענט, האָט צוגעהאַלטן סעםס אויפּגעהויבענע האַנט. סעם האָט זיין האַנט אויסגעריסן און זי אַראָפּ-געוואָרפן מיט דער שווערקיט פון אַ האַמער אויף דזשייקאָבסן.

— איצט וועסטו שוין זאָגן !

דזשייקאָבס האָט זיך געטאַן אַ בויג מיט ביידע פּיס און עס האָט אײַס-געוויזן, אַז אַט באלד פּאַלט ער. אָבער ער איז נישט געפּאַלן.

— געוואַלט, יידן ! — האָט דזשייקאָבס אַנגעהויבן צו שרייען און מיט זיינע אויגן געוואָרפן אין אַלע זייטן. — געוואַלט, יידן ! מען וויל הרגענען אַ טאַטן פון קינדער !

עס איז געווען אַ מאַדנער געשריי. און עס האָט אַפּגעקלונגען אין דער שנייאיקער לופט. אזוי ווי דאָס געשריי אין אַ טיפּן וואַלד.

— וואָס איז דאָ ?

— גאַרנישט ! — שרייט סעם, דער הויכער.

- מען וויל מיך הרגענען! — וויינט דזשייקאָבס.
 — פאַרוואָס?
 — עס איז אַ סטרייק!
 — אַ סטרייק!
 — וואָס האָט איר געוואָלט פון אים?
 — ער סקעבט מסתם?
 — ניין. דאָס איז דער באַלעבאָס אַליין.
 — באַגראַבט אים!
 — ניין!
 — און אַז אַ באַלעבאָס, איז וואָס?
 — געוואָלט, יידן, מען וויל מיך הרגענען! — שרייט דזשייקאָב.
 — וועסט זאָגן, וואוהיין דו גייסט, צי ניין? — הייבט סעם די האַנט זיינע
 און לאַזט זי שווער אַראָפּ אויף דזשייקאָבסן. אָבער פון דעם גרויסן טומל און
 פון דעם, וואָס עס איז זיך אָנגעלאָפּן אַזאָ גרויסער עולם, ווייסט שוין סעם
 נישט, וואָס ער טוט. זיין האַנט הייבט זיך און פּאַלט, אָבער זי טרעפט נישט
 קיינעם. אַלעמאַל כאַפט עמעצער פון עולם אָן סעמס האַנט און דער שווערער
 קלאַפּ גייט אַוועק אַ פּאַרלירענער. עס איז אַזאָ מיס-מאַש פון קולות.
 — פאַרוואָס עפעס שלאָגן?
 — מיט גוטן איז בעסער.
 — נאָר מיט פעטש.
 — אין אַזאָ קעלט אַרויסטרייבן אַרבעטער!
 — עס איז אַ רציחה!
 — און הרגענען אַ מענטש מעג מען?
 — געוואָלט, יידן, מען וויל מיך הרגענען! — שרייט נאָך אַליך דזשייקאָבס.
 אין זיין קול הערט זיך די צעשראַקנקייט פון אַ מענטש, וואָס ווערט באַפּאַלן
 פון גולנים אין אַ פּאַרוואָרפּן אַרט. עס זעט אויס אַ ביסל חוזקלעך, אַז אַ
 מענטש זאָל אַזוי שרייען אינמיטן העלן טאָג אינמיטן גאַס. דאָ און דאָרט טוט
 איינער אַדער אַן אַנדערער אַ צעעפּן דאָס מויל און לאַכט ברייטלעך און מיט
 פיל הנאה פון דזשייקאָבס' געשריי.
 — ווער איז דער, וואָס שרייט?
 — אַ באָס!
 — אַ באָס?
 — ביי אים סטרייקט מען.
 — אַזוי!
 — טפו! — שפייט אויס אַ פּאַרזאַרגטע, אויסגעגלעטע פרוי אין נישט

זייער קיין ווארעמע קליידער, און איר גאנץ וועזן ציטערט פון קעלט. און זי האט, ווייזט אויס, שטארק הנאה פון דעם, וואס זי שפייט אויס, און זי באגלייט יעדעס ווארט אירס מיט א שפיי: — א באס! טפוי! א סטרייק! טפוי! א כאליערע אויף זיי! טפוי! — און איר דארע פיגור ווערט העכער. זי ציטערט פון דער קילער לופט אינדרויסן און אין אירע אויגן איז דא א סך שפיזליקער גיפט.

- מען דארף זיי אויסרוימען פונדאנען!
- צעלייגט זיך דא און זייגן דאס בלוט פון אונדזערע קינדער! — צע-
נעמט א פרוי ביידע הענט און מיינט מיט דעם צו באווייזן ווי אזוי די באלע-
באטים פון די פאבריקן זייגן דאס בלוט פון אירע קינדער.
- אייערע קינדער ארבעטן? — פרעגט אן אנדער פרוי ביי דער, וואס
צענעמט די הענט.
- מיינע קינדער, דאנקען גאט, ארבעטן נישט.
- וואס דען טוען אייערע קינדער?
- מיינע קינדער זיינען אליין באסעס.
- אזוי!
- דאנקען גאט, אליין באסעס.
- און מאכן אויס גוט?
- דאנקען גאט. און איר האט קינדער אין אמעריקע?
- דאנקען גאט, אכט. זאלן זיי מיר געשענקט זיין.
- אכט?
- אכט. פינף זין און דריי מיידלעך.
- און וואס טוען זיי?
- ארבעטן.
- אוי! אלע ארבעטן!
- דאנקען גאט, זיי ארבעטן. וואס דען האט איר חלילה געוואלט? זיי
זאלן נישט ארבעטן?
- גאט באוואר, ווער וויל.
- אלע ארבעטן.
- און ברענגען אהיים פיידע?
- אלע וואך.
- פונקט צו דער מינוט, — ציט די פרוי צונויף אירע ליפן און איר
מויל ווערט אזוי קליין ווי א מינוט אויפן זייגער איז קליין.
- און וויפיל איז דער שיעור, אן קינדער זאלן ארבעטן? — קאן שוין
די אנדערע פרוי נישט אויסהאלטן פון דעם געפיל פון קנאה.

— וואָס הייסט וויפיל? — זאָגט די מאַמע פון די אַכט קינדער מיט אַ שמייכל. — מען וועט אַרבעטן, ביז מען וועט צונויפלייגן אַ פעני, און נאָכדעם וועט מען גיין אין ביזנעס. וואָס מיינט איר, מיר זיינען גרינע?

— מיינע קינדער זיינען שוין לאַנג אין ביזנעס, — קאָן די אַנדערע פרוי נישט אויסהאַלטן און זי פילט ווי זי וועט באַלד פלאַצן פון קנאה.

— איז טאַקע אייך וואויל.

— וואָס דען, אייך איז וואויל?

— מיר איז בעסער פון אייך.

— אַט דאָס־אַ איז אייך בעסער! — ווייזט די אַנדערע אַ פייג.

— נעמט עס אַהיים צו אייער מאַן!

— דו פאַסקודסטווע!

— דו שיינע צורה אין באַרשטש!

— און דו ביסט אַ וואַזשנער פאַרשוין!

דאָס געשריי פון די צוויי ווייבער האָט צוגעצויגן די אויפמערקזאַמקייט פון דעם עולם. אַלע דרייען אויס די קעפּ און לאָזן שטיין דזשיקאַבסן מיט סעמען און רינגלען אַרום די צוויי ווייבער.

— אַזאַ מיאוסקייט!

— זיצערקע!

— העסטער סטריט!

— אַרטשאַרד סטריט!

— איך וואוין, דאַנקען גאָט, אויף גרענד סטריט! — שרייט איינע.

— ס'אַ ליגן!

— דיך וועט מען אויף גרענד סטריט נישט אַריינלאָזן!

— טפוי אויף דיין קאַפּ!

— אויף דיין קאַפּ!

וואָס עס איז געשען, ווייסט קיינער נישט. מען זעט נאָר ווי איין פרוי מיט אַ שווערן קויש אין אירע הענט גייט אין טיפן שניי און שפייט. און אַ צווייטע פרוי, אויך מיט אַ שווערן קויש, גייט אין אַן אַנדערער ריכטונג און שלעפט די פיס אין שניי און שפייט.

— וואָס איז דאָס?

— ווייבער!

— אומזיסט?

— ווער ווייסט?

— ס'אַ דאָגה ביי ווייבער, — זאָגט פילאַסאָפּיש אַ ייד מיט אַ גרויער

שוין לאנג נישט געשוירענער באַרד אויף זיין פנים און טוליעט זיך טיף אין זיין אָפּגעטראָגענעם ווינטער-מאַנטל.

— אַזאַ פּאַלק, אַט די וויבער! — הוסט אונטער אַ צווייטער ייד און קאָן נישט אָפּכאַפּן דעם אַטעם, און יעדעס וואָרט קומט ביי אים אַרויס מיט אַ כאַרכל, אָבער ווי עס ווייזט אויס גייט אים אין לעבן צו צייגן דאָס, וואָס ער וויל זאָגן, און ער הוסט און שנייצט די נאָז זיינע גלייך אין שניי אַרײַן. ער ווערט פּאַרטיק מיט דער אַרבעט פון אויסרייניקן זיין נאָז און ער גלייכט זיך אויס און זאָגט: — מײן ווייב איז נאָך אין יוראָפּ.

— ווער פרעגט ביי אייך? — ענטפערט יענער, וואָס מיט דעם שמעכיקן בערדל.

— אַ ייד אַ כעסן! איך רעד אַזוי זיך אויס דאָס האַרץ.

— אַז קיינער פרעגט ביי אייך נישט.

— ווי געפעלט אייך? — ווענדט זיך דער הוסטנדיקער ייד צו זייטיקע

מענטשן. — נאָט אייך אַזאַ גוט מאַרגן!

— כאַ, כאַ, כאַ! — קלינגען אָפּ עטלעכע שטימען מיטאַמאָל.

אינדרויסן איז דערווייל געווען זייער שיין. די זון האָט זיך געשפּילט אויף אַ ריינעם בלויען הימל. עס איז געווען שטאַרק ליכטיק, אַזש צום פּאַר-בלענדט ווערן. דער שניי איז צוביסלעך צעגאַנגען געוואָרן. וואָסער האָט געגאַסן פון אַלע שטיבער פון דעם צעלאָזטן שניי. די לופט האָט געשמעקט מיט אַזאַ מין שאַרפן ריינעם ריח, וואָס איז זייער זעלטן. דער ריח פון צע-שמאַלצענעם שניי; דער ריח פון זון-שטראַלן; דער ריח פון בלויע הימלען; דער ריח פון וואָסער-טראָפּנס. עס האָט געשמעקט פון די קליידער פון מענטשן מיט פּרישקייט. דער אַטעם פון מענטשן האָט געשמעקט מיט דעם זיסן טעם פון ריין בלוט און וואַרעמען זאַפט.

41

אַ קאַמף

דזשייקאָבס איז אַוועקגעגאַנגען און זיינע אַרבעטער זיינען אים נאָכ-געגאַנגען. ער האָט זיך אַלעמאַל אומגעקערט צו זיינע אַרבעטער און בייז צו זיי צוגעוואָרפן: — „איך האָב פאַר אייך קיין מורא נישט!“ — און איז ווייטער געגאַנגען.

פון די אַלע אַרבעטער, וואָס האָבן געאַרבעט ביי דזשייקאָבסן, זיינען איצט

געבליבן נאָר עטלעכע. די איבעריקע זיינען זיך אין טומל ערגעץ צעלאָפּן אַהיים, אָדער אַזוי איבער די גאַסן.

איסאַק האָט אַוועקגענומען סעם, דעם הויכן, אָן אַ זייט און צו אים אַזוי געזאָגט:

— הערט אויס! פון שלאָגן וועט גאַרנישט אַרויסקומען. מיר וועלן פּראַוון אָן אַנדער מיטל.

— וואָס, אַ שטייגער?

— מיר וועלן דערציילן דער גאַנצער וועלט, וואָס דאָ איז. ווי אַזוי איין מענטש האָלט אין זיינע הענט דאָס לעבן פון אַ סך מענטשן. איר פאַרשטייט?

— וואָס־זשע וועט דערפון אַרויסקומען? — פאַרשטייט נישט סעם.

— צוויי זאַכן.

— לאַמיר הערן.

— ערשטנס, וועט די וועלט וויסן, אָז ביי דזשיקאַבסן איז אַ סטרייק.

וועט מען ביי אים נישט קויפן קיין העמדער.

— און צווייטנס?! — וויל סעם וויסן.

— און צווייטנס: אויב מען וועט ביי אים קיין העמדער נישט קויפן, וועט

ער מוזן צו אונדז אָנקומען. ער וועט זיך נאָך ביי אונדז בעטן. איר וועט זען.

— עס איז אַ שכל! — קלאַפט סעם מיט איין האַנט איסאַקן איבער דער

פלייצע.

און איסאַק מיט סעמען זיינען אַוועקגעגאַנגען אין דער רעדאַקציע פון

דעם „בלאַט“. זיי זיינען אַריין אינעווייניק. ביים טיש, וואו עס זיינען געזעסן

מענטשן אָן היטלען, נאָר מיט שוואַרצע יאַרמעלקעס אויף די קעפּ און געשריבן,

האָט זיי איינער אויסגעהערט און צו זיי געזאָגט, אָז מיט אַזאַ זאַך מוזן זיי

אַראַפּגיין אין קעלער. דאָרט געפינט זיך דער באַלעבאַס פון דעם „בלאַט“ און

אים זאָלן זיי דערציילן.

אין קעלער איז געווען האַלב־פינצטער. דאָס ביסל ליכט איז געקומען

פון דער אָפּענער טיר, וואָס צום דרויסן. עס איז אין אַ ווינקל געשטאַנען

אַ קליינער שטענדער. אויף דעם שטענדער — אַ טינטער מיט טינט, און

אַ פעדער האָט געשטעקט אין טינטער. פאַפירן זיינען געלעגן אָנגעוואַרפן

אויף דעם שטענדער. ביים שטענדער איז געשטאַנען אַ הויכער ייד מיט גרויע

האַר. דאָס פנים זיינס אויסגעפילט מיט אַ סך פלייש און דאָס שפיציקע בערדל

האָט אים צוגעגעבן אַ ביסל איידלקייט. אָבער דאָס קול זיינס איז געווען פון

איינעם, וואָס האַנדלט נישט מיט אַ צייטונג, נאָר אפשר מיט שטיוול.

אויף דער פּאָדלאַגע זיינען געלעגן הויפּנס מיט צייטונגען. איסאַקן האָט

דאָס דאָזיקע בילד אַ ביסל טרויעריק אָנגעשטימט.

— וואָס האָבן יידן געוואָלט ?
 — מיר ווילן לאָזן וויסן דער וועלט, אַז מיר סטרייקן.
 — האָ וואָ, אַ געפערלעכע נייעס ! — לאַכט דער ייד מיטן שפיציקן בערדל.
 — קאַנט איר אפּשר אַרײַנשטעלן אין בלאַט, אַז מיר סטרייקן ?
 — פאַרוואָס נישט ? אויב איר וועט באַצאָלן, וועלן מיר אַרײַנשטעלן.
 — באַצאָלן ? — דערשרעקט זיך איסאַק.
 — וואָדען, אומזיסט ? קיין פאַפּיר קאַסט נישט ? טינט קאַסט אויך, און רענט צאָל איך אויך, ברוך השם.
 — אַלרײַט, מיר'ן באַצאָלן, — מיט זיך אַרײַן סעם.
 — אַזוי האָב איך ליב, — רײבט זיך דער באַלעבאַס פון „בלאַט“ ביידע הענט. — בײַ וועמען סטרייקט איר ?
 — בײַ דזשייקאַבסן, — ענטפערט סעם. איסאַק איז איצט נישט געווען געשטימט צו רעדן. ער האָט בעסער געוואָלט באַטראַכטן די דאָזיקע רעדאַקציע מיט די קופּעס צײַטונגען אויפן פּאַל, און ווי אַזוי דער רעדאַקטאָר האָט פאַרשריבן דאָס, וואָס סעם האָט געזאָגט. איסאַק האָט זיך אויסגעוויזן, אַז דער רעדאַקטאָר איז זײער אַ קאַרגער, וואָרים אַפילו דאָס שטיקל פאַפּיר האָט דער רעדאַקטאָר צעשניטן אויף עטלעכע שטיקלעך און אויף אײנעם פון אַט די קלײנע שטיקלעך האָט ער אָנגעשריבן מיט קלײנע אותיות דאָס, וואָס סעם האָט אים דערציילט.
 און גאָר אין אָנהײב האָט איסאַקן שטאַרק פאַרדראָסן, פאַרוואָס בײַ יידן פירט זיך אַזוי, אַז מען דאַרף באַצאָלן פאַר נײעס. אָבער אַז ער האָט געזען, ווי אַזוי דער רעדאַקטאָר האַלט זיך, איז איסאַקן קלאָר געוואָרן, אַז עס האָט גאַרנישט צו טאָן מיטן יידישן פּאַלק. עס איז אַן אײנצלנער עקזעמפּליאַר. באַצאָלט און אַוועק אין אַן ענגלישער רעדאַקציע. דאָ איז ווידער סעם געווען דער וועגווייזער און אויך דער רעדנער. וואָרים איסאַק האָט נאָך נישט געקאַנט רעדן קיין ענגליש. אָבער כאָטש די ענגלישע רעדאַקציע איז געווען אין אַ גרויסן מויער פון גראַניט מיט גרויסע פענצטער, און כאָטש עס איז צו זײ אַרויסגעקומען אַ יונגער מענטש מיט שײנע פאַרקעמטע האָר און מיט בלויע מילדע אויגן, פונדעסטוועגן האָט נאָך אַלץ איסאַק נישט געפונען אויך דאָ דאָס, וואָס ער האָט פאַרשטאַנען, אַז אַ רעדאַקציע באַדאַרף זײן. ער האָט געשוויגן און זיך אַלײן כמעט געביסן די ליפּן פון ווייטיק. דערווייל האָט סעם פאַר דעם יונגמאַן מיט די בלויע אויגן אַלץ דערציילט און יענער האָט גיך געשריבן אויף פאַפּיר.
 און אַז זײ זײנען אַרויס און געגאַנגען צוריק אין גאַס, איז שוין כמעט נישט געווען קיין זכר פון שניי. די טראַטואַרן זײנען נאָך געווען גאַס און

די שטאַט איז געגאַנגען כאַדאַראַם. וועגן אַהין און וועגן אַהער. מען האָט געשריגן אויף אַ קול וועגן צייטונגען. באַנען זיינען געלאָפן אויף בריקן אינ"ד דערהייד. טריט פון פּערד אויף די שטיינער און טריט פון מענטשן אויף די גאַסן. שווערע האַמערס האָבן געקלאַפּט אין אייזערנע באַלקנס און די שיפן פון די נאַענטסטע וואַסערן האָבן געבלאָזן פון זייערע קוימענס. דורך פענצטער און אָפּענע טירן האָט זיך געקנוילט דער אויפרייסנדיקער געשריי פון מאַשינען. דאָס געקלאַפּעריי פון געפּעס פון רעסטאָראַציעס און דאָס געבראַזגעריי פון גלאַז אין די טרינק-הייזער. מענטשן גייען איבער די גאַסן און רעדן. הערן זיי אָבער נישט, וואָס מען רעדט צו זיי. שרייען זיי.

סעם האָט אויך געשריגן צו איסאַקן. און איסאַק האָט אויך געמוזט שרייען צו סעמען, אויב ער האָט געוואָלט צו אים רעדן. און רעדן, איז געווען וואָס. — דאָס ערשטע מאָל, וואָס איך בין געווען ביים „פּייפּער“, — האָט סעם פּראַסט זיך מודה געווען. — נישטאַ קיין צייט צו ליינען. אַן אַרבעטער. אָבער איצט בין איך אַליין געווען ביים „פּייפּער“.

— נאַרישקייטן! איצט וועלן מיר בעסער אויסטראַכטן וואָס צו טאָן ווייטער, — האָט איסאַק זיך נישט געמאַכט וויסנדיק. כאַטש ער האָט זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן פון צו זינדיקן מיט אַ שמייכל אויף סעמס חשבון. — עס איז נישט קיין גוטע זאַך, אַז מיר זאָלן זיך אַרומשלעפּן איבער די גאַסן.

— וואָס דען זאָלן מיר טאָן? — פּרעגט סעם קינדיש.
— מיר דאַרפן האָבן אַ זאַל, וואו מיר זאָלן זיך צונויפּנעמען אַלע טאָג און דאַרטן דיסקוטירן, איבערשמועסן.
— טאַקע אַ שכלדיקע זאַך, — שמייכלט סעם.
— אפשר ביי מיין זיידן אין שטוב? — פּרואווט איסאַק. — איך וועל רעדן מיט מיין זיידן.

— אַלרייט. רעדט איבער מיט אייער זיידן, דערווייל וועלן מיר גיין אַ קוק טאָן, וואָס אונדזערע באַיעס טוען.
אויף דעם אַנדערן טאָג פון סטרייק, וועלכן די אַרבעטער האָבן געפירט אין דזשיקאַבס' פאַבריק, זיינען אַרויס צוויי צייטונגען — דאָס „בלאַט“ און אויך דער ענגלישער „קוריער“ — מיט נאַטיצן און באַשרייבונגען. אין „קוריער“ איז געווען אַפּגעדרוקט אויפן סאַמע אויבנאָן מיט גוואַלדאָונע גרויסע אותיות: אַ סטרייק ביי העמדער. דערנאָך אַ באַמערקונג: עס סטרייקן צוויי טויזנט העמדער-אַרבעטער. דערנאָך אַ באַמערקונג: עס האַלט חלילה דערביי, אַז ניר-יאַרק וועט בלייבן אַן אַ העמד. און דערנאָך אַ באַשרייבונג, וואָס האָט פאַרנומען צוויי, דריי צייטונגס-זייטן. אין דער באַשרייבונג דערציילט זיך,

ווי אזוי די ארבעטער שווארצן זייערע טעג ביי דער ארבעט. ווי אזוי זיי נייען העמדער פאר ניו-יאָרק און אליין האָבן זיי נישט קיין העמד אויף זיך. ווי אזוי זיי אַרבעטן אין נישט קיין סאַניטאַרע קאַנדיציעס. און ווי אזוי די העמדער, וואָס זיי נייען פאַר דער שטאַט, ווערן אָנגעשטעקט מיט אַלערליי באַצילן. און די אַרבעטער סטרייקן איצט, ערשטנס, צו געווינען בעסערע פאַר-דינסטן; צווייטנס, ריינערע, געזונטערע פאַבריקן; דריטנס, מענטשלעכע באַ-נעמונג. און איבער דער גאַנצער צייטונג האָט דער קאַרטוניסט „טעד“ גע? מאַלן, ווי אזוי ניו-יאָרקער בירגער האָבן שוין נישט קיין העמד אָנצוטאָן. עס איז געווען אַ קאַריקאַטור פון איינעם אַ בירגער אָנגעטאָן אין זיין ווייבס יאַקל; פון אַ צווייטן בירגער נאָר אין הויזן מיט שיד און מיט אַ קאַפעליש, אַבער אַן אַ העמד; פון אַ ייד אַ שמאַטע-קלייבער, וועלכע שטייט ביי זיינע בערג שמאַטעס און עס באַפאַלן אים די ניו-יאָרקער בירגער און מען רייסט פון אים דאָס אַלטוואָרג און מען צאָלט וויפיל ער וויל.

די ניו-יאָרקער בירגער זיינען מסתם אויפגעשטאַנען אינדערפרי און געלעזן דעם „קוריער“ און אָנגעקוקט די קאַריקאַטורן און זיך מסתם ווינציק וואָס דערשראָקן. די אַרבעטער אַבער פון דזשייקאַבס' פאַבריק זיינען שוין פון גאַנץ פרי אַן געשטאַנען פאַרזאָרגטע און דערשלאָגענע ביי דער פאַבריק אינדרויסן. עס איז געווען נישקשהדיק קאַלט, אזוי אַז עס האָט געוואָרפן אַ צאָן אַן אַ צאָן. אין עלען סטריט איז איצט געווען האַלב-טונקל. די זון האָט קוים געשאַנקען עטלעכע קאַלטע שטראַלן דורך די שפאַרונעס פון דער הויך-באַן, וואָס לויפט איבער עלען סטריט. נאָר אין אַנהייב האָבן די אַרבעטער זיך געפילט אזוי דערשלאָגן, וואָרים עס איז נישט געווען צו זען קיין נפש איבער עלען סטריט. און עס האָט אויסגעוויזן, אַז איבער נאַכט זיינען די מענטשן פון עלען סטריט ערגעץ אַנטלאָפן. און דזשייקאַבס איז אויך מסתם אַנטלאָפן מיט זיין פאַבריק און אויך מיטגענומען עלען סטריט מיט זיך. אזוי האָבן די אַרבעטער געפילט און מורא געהאַט אַרויסצורעדן אַ וואָרט וועגן דעם. טאַמער איז דאָס טאַקע אמת?

אַבער באַלד האָט גאַט געוויזן אַ וואונדער. עס האָבן אָנגעהויבן גיין מענטשן איבער דער גאַס. שורות מענטשן. פיס האָבן געקלאָפט אין טראַטוואַר. מענטשן מיט קליינע פעקעלעך אין זייערע הענט, איילנדיקע, צו צוויי אין אַ שורה, צו דריי אין אַ שורה. עלען סטריט איז לעבעדיק. דער וואַרעמער אַטעם פון די מענטשן באַוואַרעמט אויך דעם דרויסן.

עס איז שוין נישט קאַלט. עס איז שוין עלען סטריט נישט טויט. די אַרבעטער ביי דזשייקאַבס' פאַבריק שטייען אין אַ בינטל. איסאַק האָט געקויפט דאָס „בלאַט“ און אויך דעם „קוריער“. אין בלאַט איז פאַראַן אַ פאַר שורות.

אז ערגעץ אין אַ פּאַבריק אויף עלען סטריט סטרייקט מען. איסאַק וויינט די אַרבעטער דעם ענגלישן „קוריער“.

— ווער קאָן לייענען ענגליש ?

— איד ! איד ! — שרייען עטלעכע אַרבעטער מיטאַמאָל.

און טשאַרלי נעמט לייענען. ער לייענט די גרויסע אותיות זייער פּאַוואַליע און ווען ער קומט צו צו די קלענערע אותיות, קאָן ער נישט אַרויסקריכן. עס שווינדלט אים אין די אויגן. איין אות שווימט זיך צונויף מיט דעם אַנדערן. ער קאָן נישט כאַפּן דעם אַטעם און פילט ווי עס ברענט זיין פנים. די אַר-בעטער שטייען אַרום אים, שטופּן זיך און קוקן אין צייטונג. טשאַרלי טוט אַ וואַרף די צייטונג און זאָגט ביז :

— איד קאָן ענגליש. אַבער זיי שרייבן זייער אייגענעם ענגליש. גיי, זיי אַ נביא, וואָס זיי מיינען.

— קאַנסט ענגליש, דזשייקעלע ? — פרעגט סעם.

— איד קאָן ענגליש, — ענטפערט דזשייקעלע שטיפער, — אַבער אויב זיי שרייבן זייער אייגענעם ענגליש, בין איד נישט משוגע זיי צו גיין פאַרשטיין. — ווער זשע קאָן אונדז דאָס איבערלייענען ? — פרעגט סעם, דער הויכער, און עס הערט זיך פאַרצווייפלונג אין זיין קול. און ער ווענדט זיך צו איסאַק, אַבער נישט זיכער, און אַזוי ווי האַלב אין חוּק — אפשר דו ?

— איד קאָן אַ ביסל, — זאָגט איסאַק. — איד וועל פּרוּוואָן.

איסאַק נעמט לייענען. ער פילט, ווי ער וואַלט איצט געהאַלטן עקזאַמען און ער פלייסט זיך יעדעס וואָרט אויסצורעדן שאַרף און קלאַר. ער אַליין פאַרשטייט נישט, וואָס ער לייענט : „שוירטס“. דאָס דאָזיקע וואָרט קומט ביי אים אַרויס שאַרף מיט דער רייש. ער ווייסט, וואָס עס מיינט. שרייט ער אויס אין דער הויך. אַבער אַנדערע ווערטער, וואָס איסאַק פאַרשטייט נישט, קומען ביי אים אַרויס שטילער. אַבער איסאַק האָט איבערגעלייענט די גאַנצע באַשרייבונג.

— שעמען מעגן מיר זיך אַלע ! — האָט סעם געשאַקלט מיט זיין קאַפּ. —

ער, אַ גרינער, און לייענט ענגליש. איצט וועט שוין דזשייקאַבס קומען אונדז בעטן. מען באַדאַרף אים אַריינשיקן דעם פייפער. זאָל ער אַ קוק טאָן ווי אַזוי די פייפערט באַשרייבן אים.

— ער קאָן דען לייענען ? — פרעגט דער רויטער.

— און דו קאַנסט ? — ענטפערט אים אַן אַנדערער אַרבעטער.

— דייענע ביזנעס ! — ווערט דער רויטער אין כעס.

— פונקט ווי דייענע ! —

— שאַראַפּ ! — שרייט סעם, דער הויכער.

— מען פאלגט אים און מען הערט זיך אויף צו קריגן.
 סעם, דער הויכער, נעמט די צייטונגען, הייבט אויף זיינע אויגן צו דעם
 איינציקן פענצטער פון דזשייקאבס' היים, וואָס קוקט אַרויס צו דער גאַס. ער
 זעט דאָרט אין פענצטער קיינעם נישט. דאָס פענצטער איז פאַרהאַנגען מיט
 אַ ווייס פאַרהענגל. ער גייט אַריין דורך דעם קאַרידאָר. אין פינצטערן קאַריי-
 דאָר באַגעגנט סעם אַ קאַץ מיט צוויי פּיערדיקע אויגן. דער הויכער סעם
 האָט זיך דערשראָקן פאַר די דאָזיקע צוויי אויגן פון דער קאַץ. ער האָט געטאַן
 אינסטינקטיוו אַ טופּע מיט זיינע פּיס און די קאַץ איז אַנטלאָפּן. סעם האָט
 געעפּנט אַ הינטער-טיר פון קאַרידאָר און איז אַרויס אין אַ הויף. אין דער
 לופטן איבער דעם הויף זיינען געהאַנגען שטריק און אויף די שטריק —
 אויסגעוואָשענע וועש: ציכן, ליילעכער, העמדער, גאַטקעס, נאָזטיכלעך, טיש-
 טיכער, האַנטיכער און ווינדעלעך פון קליינע קינדערלעך. עס איז סעמען
 געוואָרן ליכטיק אין די אויגן פון דעם ריינעם, אויסגעוואָשענעם גרעט. און
 ער האָט זיך געשאַרט צווישן די זייער נידעריקע הענגענדיקע ליילעכער און
 טישטיכער, ביז ער איז צוגעקומען צו דער אייזערנער טיר פון דזשייקאָבס'
 פאַבריק.

סעם וויל עפענען די טיר. די טיר איז פאַרמאַכט פון אינעווייניק. ער
 קלאַפט אָן אין דער טיר.

— ווער איז? — שרייט אַ פרויען-שטימע פון אינעווייניק.

— איך.

— ווער, איך?

— איך, סעם, דער פרעסער.

— באַלד.

דער באַלד האָט געדויערט לאַנג. סעם האָט געהערט, ווי די פרוי איז
 אַוועקגעגאַנגען מיט ווייכע טריט און שפעטער איז צוגעקומען אַ פּערזאָן מיט
 שווערע טריט. האָט זיך סעם משער געווען, אַז דאָס איז מסתם דזשייקאָבס.
 סעם האָט אָנגעקלאַפט נאַכאַמאָל אין טיר.

— ווער איז דאָרט? — ביזערט זיך דזשייקאָבס. דאָס מאָל הערט שוין

סעם דזשייקאָבס' שטימע. סעם ענטפּערט:

— איך, סעם, דער פרעסער!

— וואָס האַסטו געוואָלט?

— עפּן די טיר.

— וואָס דאַרפסטו דאָ?

— איך וויל מיט דיר רעדן.

— האַסט נישט וואָס צו רעדן.

— איך וויל דיר עפעס ווייזן.
 — האסט נישט וואָס צו ווייזן.
 — איך הייס דיר עפענען! — שרייט סעם און קלאַפט מיט איין פוס
 אין דער אייזערנער טיר.
 — הער אויף צו קלאַפן און פאַרנעם זיך פונדאָנען.
 — וועסט עפענען, צי ניין? — קלאַפט סעם נאָך שטאַרקער אין דער טיר.
 — איך וועל נישט עפענען!
 סעם האָט אין דער מינוט דערפילט אַ כוח אין זיך אויפצוברעכן די טיר.
 אָבער אַזוי ווי עמעצער וואָלט אים אונטערגעזאָגט, אָ דאָס איז ער נישט
 געקומען אַליין, נאָר אין שליחות פון אַנדערע. דאָס, האָט שוין סעם געטראַכט,
 איז שוין עפעס אַנדערש. ער וועט די טיר נישט אויפברעכן. ער האָט נאָר
 געטאָן אַ געשריי, אַוועקגייענדיק ווייט פון דער טיר, מורא האָבנדיק, אָז מיט
 זיין געשריי זאָל ער חלילה די טיר נישט דורכלעכערן;
 — וועסט נאָך פאַלן צו מיינע פיס, דו חזיר!
 סעם איז צוריקגעקומען צו די אַרבעטער, וואָס זיינען געשטאַנען אין
 גאַס. עס איז שוין געוואָרן אַרום זיי אַ היפש רעדל מיט מענטשן.
 — אַ סטרייק!
 — אַ סטרייק!
 — וואָס איז דאָס?
 — מען עסט דאָס! — האָט מאַניס זיך געוויצלט. מאַניס איז היינט
 אויך אַרויסגעקומען גלייך מיט איסאַקן. אין זיין אַלטן, געבראַכטן פונדערהיים,
 פון יענער זייט ים. ווינטער־פאַלטאָ, האָט ער אויסגעוויזן טאַקע נישט ווי
 אינדערהיים, פון יענער זייט ים, עפעס אַ ייד, וואָס לעבט פון לופט און וואָס
 דרייט זיך אַרום מיט אַ פאַלטאָ מיט אַ סאַמעטענעם קאַלנער, נאָר אויך נישט
 ווי אַן אַרבעטער דאָ אין אַמעריקע. ער האָט גיכער אויסגעוויזן ווי אַ נאָכ־
 שלעפעניש אין דעם דאָזיקן פאַלטאָ און מיט דעם אַמעריקאַנישן האַרטן
 קאַפעליוש. מאַניס האָט טאַקע אַזוי געפילט. ער האָט זיך נישט געקאַנט צו־
 טוליען צו איינעם פון די אַרבעטער און זיך פילן, אַז ער איז אויך איינער פון
 זיי. אַלע האָבן זיך געטומלט און געשטאַנען אַרומגערינגלט מיט מענטשן פון
 דער גאַס און גערעדט און דערציילט, נאָר ער, מאַניס, איז אַרומגעגאַנגען מיט
 ביידע הענט פאַרשטעקט אין זיינע אַרבל, די פיס האָבן ביי אים שיער נישט
 אָפגעפרוירן און קיינמאַל אין זיין לעבן האָט ער נאָך אַזוי פרעמד און איבעריק
 נישט געפילט. ער איז איצט געווען שלעכט ביז אין די טיפסטע ווינקלען פון
 זיין נשמה. אויף וועמען ער האָט איצט אַ קוק געטאָן, האָט ער אויף יענעם
 געזען קרומע אַדער שלעכטע זאַכן. ער האָט זיך איינגעהערט צום געשפרעך

פון די ארבעטער און פון די זייטיקע מענטשן און האָט זיי נאָכגעקרימט יעדעס וואָרט, יעדן ריר פון זייערע הענט און דאָס אויסזען פון זייערע פנימער.

— מיסטער, איר זייט אויך אַ סטרייקער? — פרעגט ביי מאַניסן איינער

פון די זייטיקע מענטשן.

— מיסטער, איר זייט אויך אַ סטרייקער! — קרימט אים נאָך מאַניס

און קלאַפט מיט ביידע פיס אין שטיינערנעם טראַטואַר. — וואָס דען בין איך? זעט איר דען נישט, אַז איך בין אויך אַ סטרייקער? זייט איר בלינד?

— אַ בייזער סטרייקער, — באַשליסט יענער.

— געפעלט אייך נישט? — קרימט אים מאַניס נאָך, ווי אַזוי יענער

רעדט אונטער דער נאָז.

אין גאָס זיינען דערווייל זיך צונויפגעקומען אַזוי פיל מענטשן, אַז עס איז נישט געווען וואו צו וואַרפן אַ שפּילקע. עס איז געווען אַ גרויסער רעש. אַלע האָבן געשריגן און געגעבן עצות און יעדער איינער פון די סטרייקער איז דאָ אין דער מינוט אויסגעוואַקסן אין אַ פיגור, מיט וועלכער טויזנטער מענטשן זיינען פאַראינטערעסירט. יעדער ריר פון אַט דער פיגור איז געווען אַ געשעעניש. איז אַ סטרייקער ערגעץ געגאַנגען, איז מען אים נאָכגעלאָפּן אין גרויסע בינט און מען איז אים באַפאַלן און ביי אים אויסגעפרעגט אַלערליי זאַכן:

— אַ סטרייק?

— יאָ.

— ביי וועמען?

— ביי דזשייקאַבסן.

— וועלכער דזשייקאַבס?

— אַט־דאָ, די פאַבריק פון העמדער, — ווייזט מען אָן.

— אַ שלעכטער באָס?

— פרעגט שוין נישט.

— סטרייקט, באַיעלעך, סטרייקט, וועט איר אים אַנלערנען.

— דאָס טוען מיר.

— ביז וואָנען וועט איר סטרייקן?

— ביז מ'עט געווינען.

— ביז מ'עט געווינען, באַיעלעך! — גיט דער פרעמדער מוט.

— ווער ווייסט? — צווייפלט שוין דער סטרייקער.

— עס באַצאָלט זיך שוין צו פאַרלירן, — פּילאַסאָפּירט יענער. — גיט אַ

קוק, וואָס פאַר אַ קראַוד מיט מענטשן עס איז דאָ.

— וואָס־זשע האָב איך דערפון?

— ער וועט זיך שעמען און וועט איך צוריקנעמען.

— און טאמער נישט ?

— קיין קאנטראקט האב איך מיט איך נישט געמאכט. — דרייט זיך דער

פרעמדער אַוועק און גייט זיך זיין וועג.

און אזוי אַ גאַנצן טאָג. יידן שטייען און קוקן אויפן בייז־וואונדער, וואָס

הייסט „סטרייק“. זינט זיי וואוינען אַט דאָ אין עלען סטריט, האָבן זיי נאָך

אַזוינס נישט געזען און נישט געהערט, אַז מענטשן, אַרבעטער, זאָלן איבער־

לאָזן דעם שאַפּ און שטיין בעסער אינדרויסן, איידער אינעווייניק, אין שאַפּ.

און דאָס רופן זיי סטרייקן. אין יעדן איינעם פון די אַנגעלאַפּענע ליגט באַהאַלטן

אַ דערוואַרטונג. דאָ מוז עפעס געשען. אַדער דאָ איז שוין עפעס געשען, וואָס

איז דאָ עפעס אזוי שטיל ? דאָ דאַרף באַלד אַנלויפן פּאַליציי. דאָ וועט באַלד

זיין אַ שחיטה... עפעס איז דאָ זייער שטיל. און דאָס רופט מען אויף זייער

לשון אַ סטרייק. דאָ איז אַמעריקע, נישט יוראַפּ. אין יוראַפּ סטרייקט מען.

דאָ איז אַמעריקע... האָט איר שוין געהערט, אַז אין אַמעריקע זאָל מען

סטרייקן ? דאָ, אין אַמעריקע, וואו מען האָט אַ שעה דינערטיים, וואו מען

גייט אַרײַן אין שאַפּ פונקט אַכט און מען גייט אַהיים פונקט זעקס, און אַז מען

אַרבעט נאָך זעקס, הייסט עס שוין אַווערטיים און מען קריגט עקסטראַ באַאַלאַט.

דאָ, אין אַמעריקע, וואו דער באַס וואוינט אין עלען סטריט גלייך מיט זיינע

אַרבעטער און באַלאַנגט מיט זיינע אַרבעטער צו איין אונטערשטיצונג־פּאַראַיין.

און „וואוט איין טיקעט“ מיט זיין אַרבעטער און פּאַרט אין איין סטריט־קאַר

מיט זיין אַרבעטער. דאָ דאַרף מען סטרייקן ?

אַט אַזוי טענהט איין העלפט פון עלען סטריט און שטייט דאָ און קוקט

אויפן בייז־וואונדער פון די, וואָס זיינען געקומען פון יוראַפּ. פאַרקערט, נישט

נאָר האָט די צווייטע העלפט עלען סטריט טענות, נאָר זי שטייט און גאַפט.

האַלט איין דעם אַטעם און האַלט מיט די אַרבעטער. האָסטו געהערט אַזעלכעס ?

דאַכט זיך דאָ, אין אַמעריקע, איז דעם אַרבעטער גוט ? וואָס פעלט אים דאָ ?

הע, הע... אַ טרוקן שטיקל ברויט אין יוראַפּ איז בעסער פון אַ סטייק מיט

פּאַטייטאַס אין אַמעריקע. דאָרט איז אַזוי גוט. מען זיצט זיך און מען אַרבעט

זיך וויפיל מען וויל און ווען מען וויל. און דאָ מוז מען אויפשטיין פונקט זיבן.

האַסטו עפעס ליב אויפצושטיין אַלע אינדערפרי מיט דעם גלאַק ? די אויגן

קלעפן זיך דיר צו שלאָפן נאָך אַ ביסל. נעם צו מיין גאַנץ לעבן, אַבער לאָז

מיך כאַטש שלאָפן נאָך אַ ביסל. און מען מוז אויפשטיין, אַנישט — אַנישט —

און אין שאַפּ האַר־אַפּ. יאָג זיך, ברודער. ביסטו אַ וואָך־האַנט, איז אַך און

ווי... ביסטו אַ שטיק־האַנט, איז וויי און אַך. איז ווער שנעלער, איך צי דו ?

איך צי דו ? און ווען איז שוין דינערטיים ? ווען ? ביסטו אַ וואָך־האַנט, איז

דינערטיים אזוי ווייט און אזוי ווייט, אז עס ווערט דיר געשוואָלן דער מאַגן פון הונגער. ביסטו אַ שטיק־האַנט, איז דינערטיים אזוי גיך, אַז איידער מען קוקט זיך אַרום, קומט אַן דינערטיים. נאָך גאַרנישט פאַרדינט. ווער איז שנעלער, איך צי דו? איך צי דו? אַמעריקע איז גאַרנישט פאַר אונדז. דאָ אַהער, דאַרפן אַראַפּפּאַלן מענטשן גלייך פון הימל אַדער אַרויסוואַקסן פון דער ערד... אַבער נישט פאַר אונדז. פּונדאָנען מיר קומען, איז מען נישט געוואוינט צו אַזוינע זאַכן. דערפאַר זאָגן מיר: „אַ קלאַג צו אייך — מיר וועלן מיט אייך אַ סטרייק טאָן. כאַטש איינמאַל אַראַפּוואַרפן פון זיך דעם יאָך און אַרויסגיין אין גאַס און שמעקן גאַטס פרישע לופט און זיך וואַרעמען אין גאַטס שיינער זון און הערן דעם „עלעווייטעד“ לויפן. ס'אַ מחיה, ווען מען סטרייקט!“

צעטיילט איז עלען סטריט אויף צווייען. עס איז אַזאַ מאַדע ביי דער פאַרטונקלטער, האַלב־באַגראַבענער עלען סטריט. אזוי ווי זי אַליין איז ביז צו די דעכער פינצטער און איבער די דעכער איז ליכטיק, אזוי איז ביי איר אַלץ. איין האַלב אזוי, די אַנדערע האַלב אזוי. כאַטש אַז מען זאָל איבערויפן גאַנץ עלען סטריט, וועט מען נישט געפינען קיין שלעכטס. און דאָ זיינען אַלע אַרים; און דאָ זיינען אַלע דורכגעווייקט פון צרות און לייד; און דאָ זיינען אַלע פּראַסט און אַפּנהאַרציק; דאָ זיינען אַלע אַרים; און דאָ איז מען נישט דורכגעווייקט פון קיין פאַלשקייטן; דאָ ווייסט מען נישט פון קיין איבער־שפיציקייט; דאָ זאָגט מען יענעם אין די אויגן, וואָס מען טראַכט; דאָ איז נישטאָ קיין צייט איבערצוטראַכטן צי מען מעג יענעם זאָגן דאָס, וואָס מען טראַכט; דאָ טראַכט מען בשעת מען זאָגט; דאָ באַהאַלט מען זיך נישט אין קיין קאַבינעטן; דאָ טראַגט מען אַרויס אַלץ אין גאַס אַריין; דאָ איז נישט פאַראַן קיין סודות; דאָ נאַרט מען נישט איינס דאָס אַנדערע. אין עלען סטריט אַ סטרייק, וויל מען וויסן וואָס דאָס איז; פאַרוואָס דאָס איז, און ביז ווען וועט עס אזוי זיין, און פאַרוואָס זאָל עס אזוי זיין? דאָ קען מען זיך נישט ביי די נעמען, אַבער דאָ קען מען זיך ביי דעם אַנבליק פון די קליידער; דאָ דערשמעקט מען זיך ביי דעם ריח פון דער לופט. אין דער לופט האָט מען שוין דערשמעקט, אַז סעם, דער הויכער, איז דער גאַנצער מאַכער פון סטרייק. און ווי באַלד דער גאַנצער מאַכער, האָט מען פאַר אים גרויס דרך־אָרץ. סעם האָט זיך אַרומגעפירט מיט איסאַקן. מיט איסאַקן האָט ער געהאַלטן עצות. און וואוהין זיי זיינען געגאַנגען, האָט מען צווישן דעם גרויסן עולם געמאַכט פאַר זיי אַ וועג.

אַז סעם האָט נישט געקאַנט איבערגעבן דזשייקאַבסן די צייטונגען, האָט ער געהאַלטן אַן עצה מיט איסאַקן. איסאַק האָט געזאָגט, אַז מען זאָל אים

צושיקן די צייטונגען דורך פאסט. דער ברויטרעגער וועט זיי אים איבער-
געבן.

— דאס איז אַ גוטער איינפאל, באַי! אַ, באַי! — האָט מען זיך געפרייט.

— הערט, סעם, וואָס וועט זיין, טאָמער אַנטלויפט דזשיקאָבס היינט ביי-

נאַכט? — האָט איסאַק געפרעגט.

— וואָס הייסט? — פאַרשטייט נישט סעם.

— איצט שטייען מיר ביי זיין פאַבריק. אָבער ביינאַכט, איר פאַרשטייט,

ביינאַכט. ער קאָן דאָך פונדאָנען אַנטלויפן און מאַרגן וועלן מיר קומען און
עס וועט שוין נישט מער זיין קיין דזשיקאָבס...

— וואָס-זשע טוט מען? — רייבט זיך סעם מיט איין האַנט דעם שטערן.

— מען דאַרף היטן אַ גאַנצע נאַכט. — זאָגט איסאַק.

— און ווען וועט מען שלאָפן?

— מען דאַרף זיך צעטיילן. איין חלק וועט שטיין בייטאָג און איין חלק

ביינאַכט.

— האָסט אַ טייערן קאָפּ, טאַקע אָן אמתן קאָפּ פון די יוראָפישע קעפּ! —

קלאַפט מען איסאַקן איבער דער פלייצע. — מען דאַרף צונויפנעמען די חברה

און זיי איינטיילן אין צווייען.

— נאָר מען דאַרף עס טאָן שטיל, אַז קיינער זאָל נישט געוואויר ווערן,

— זאָגט איסאַק.

— פאַרקערט, זאָל מען יאָ וויסן, אַז מען וועט שטיין ביינאַכט אויך.

— אָבער נישט דאָס מיין איך, — זאָגט איסאַק מיט פיל מי און עס

מערקט זיך אין זיין שטים, אַז ער איז מיד פון צופיל אַנשטרענגונג. — איך

מיין, אַז די, וואָס זיינען זיך דאָ צונויפגעלאָפן... וואָס ווילן זיי דאָ? לאַמיר

זיי פונדאָנען אוועקטרייבן. וואָס איז מען אונדז דאָ באַפאַלן? יידן, גייט איך

אַהיים!

— גיראַרי היר! — שרייט סעם און שטופט פון אַרום זיך, וועמען ער

קאָן. דער עולם גיט זיך אַ גיב צוריק. עס ווערט אַ געשטופעריי. פרויען מיט

קינדער אויף די הענט שרייען, אַז מען וועט נאָך זייערע קינדער צעטרעטן.

אָבער אַליין ווילן זיי זיך נישט רירן פון אַרט. עלען סטריט באַמערקט ווי

דער הויכער סעם האָט געשמועסט מיט איסאַקן, וויל מען וויסן, וואָס די

צוויי האָבן גערעדט.

באַלד זיינען שוין אַלע סטרייקער געשטאַנען אין אַ בינט.

סעם, דער הויכער, אינדערמיט פון בינט.

— קינדער, עס איז גוט, וואָס מיר שטייען און היטן דזשיקאָבסן, —

האָט סעם אַנגעהויבן מיט אַ הויך קול, כדי אַלע זאָלן הערן. — אָבער ווער

וועט אים היטן ביינאכט? טאמער אנטלויפט ער ביינאכט מיט זיין גאנצן שאפ. וועמען וועלן מיר מאַרגן דאָ קומען היטן? דעם ליידיקן שאַפּ?
— אפשר איז ער שוין נאָך נעכטן ביינאכט אַנטלאָפּן? — פרעגט דער רויטער.

— איך האָב מיט אים גערעדט דורך דער פאַרמאַכטער טיר, — זאָגט סעם. — ער איז נאָך דאָ און דאָ וועט ער ביי אונדז ליגן באַגראָבן ביז ער וועט נאָכגעבן.

— הוריי! שרייט אַלע הוריי! — האָט טשאַרלי אויסגעקרייט דעם 'הוריי' און אויפגעהויבן צו די אַנגעלאָפענע זיינע הענט, אַז זיי זאָלן אויך אויסקרייען 'הוריי'.

מען האָט נישט באַדאַרפט לאַנג בעטן. עס האָט זיך דערהערט אַ געשריי און איבערגעשניטן די לופט און ערגעץ אַוועקגעפלוּיגן: הורריי!
— ביינאכט דאַרף מען האָבן די שטאַרקע חברה, — האָט סעם ווידער-אַמאָל אַנגעהויבן צו רעדן, נאָכדעם ווי דער אויסגעשריי פון דער מאַסע מענטשן האָט אַפגעהילכט אין דער לופטן. — ווער וויל מיט מיר שטיין דאָ אַ גאַנצע נאַכט?

— איך! איך! איך! איך! איך!

— שרייט נישט אַלע מיטאַמאָל, דו, טשאַרלי, דו, רויטער, דו, דושיי-קעלע, גענוג. מיר פיר זיינען גענוג. און די איבעריקע וועלן היטן בייטאָג. איך גיב איך איבער אַלע אין די הענט פון פריינט איסאַקן. ער איז מיין אַסיסטענט. ער וועט זיין אייער מענעדזשער בייטאָג. און איך וועל מיט מיינע חברה היטן דזשייקאַבסן ביינאכט.

— קאָן איך האָבן דאָס וואָרט? — שטעלט דער רויטער אויף זיין רעכטע האַנט אינדערהייד.

— יעס! וואָס ווילסטו זאָגן?

— ווי איך זע, פריינדע, נעמט איר זיך פאַר אַ לאַנגע רייזע. נאָך מיין מיינונג, דאַרפן דאָ עקטען זייער גיך. נאָך מיין מיינונג, וואָלטן מיר באַ-דאַרפט עפעס טאָן, וואָס זאָל דזשייקאַבסן דערשטיקן. און ער זאָל ציטערן אין זיינע הויזן, מיינע פריינדע, און ער זאָל קומען און אונדז היטן. נישט מיר זאָלן אים היטן, מיינע פריינדע.

— מאַד אַ פאַרשלאָג. — ענטפערט סעם. — לאַמיר הערן עפעס אַ גוטן פאַרשלאָג.

מיין פאַרשלאָג איז, אַז מיר זאָלן ברענגען אונדזערע ווייבער מיט די קינדער טאַקע מאַרגן אינדערפרי, מיינע פריינדע, — האָט דער רויטער אויס-געשריגן און זיין פנים איז געוואָרן פול אַנגעגאַסן מיט בלוט. ער האָט אַבער

נישט געקאנט ענדיקן זיינע רייד, ווייל עס איז געוואָרן אַ גרויס געלעכטער צווישן עולם. סעם האָט אויך נישט געקאָנט זיך איינהאַלטן. אויך די איבעריקע אַרבעטער האָבן געלאַכט.

דער רויטער האָט געפילט ווי אַן אונטערגעשאַסענער פון דעם געלעכטער אויף זיין חשובן. אָבער אַ פרוי פון דער גאָס מיט אַ פאַרשמירט קינד אויף אירע הענט, האָט פלוצלונג זיך אַנגערופן מיט כעס :

— אינדיאַנער! וואָס לאַכט איר! אַוודאי איז ער גערעכט. נאָר פרויען מיט די קינדער אַהערברענגען. זאָל די וועלט זען, וואָס אַ באַנדיט קאָן טאָן. פרויען מיט קינדער האָבן נישט וואָס צו עסן, און זייערע מענער סטרייקן. — דאָ האָט די פרוי זיך שטאַרק צעכליפּעט. טרערן זיינען געלאָפן ריטשקעסווייז פון אירע אויגן.

און די מאַסע, וואָס האָט ערשט געלאַכט, האָט פאַרגעסן איצט צו לאַכן. דער פרויס טרערן האָבן גערירט. עס האָט זיך געהערט אויסגעשרייען פון אַלע זייטן :

— פרויען מיט קינדער!

— ברענגט אייערע ווייבער!

— זאָל די וועלט זען!

— אַלע קינדערלעך!

דער רויטער האָט דערפילט, ווי אַ וואַרעמקייט צעגייט זיך אין זיין ברוסט און דאָס בלוט האָט ביי אים אַנגעהויבן צו שלאָגן פֿון דעם קאָפּ צו די פיס. עס האָט אים אַנגעהויבן צו רוישן אין קאָפּ. ער האָט געזען מיט זיינע אויגן אַ סך מענטשן, אָבער ער האָט געפילט, אַז זיינע אויגן וועלן באַלד פון אים אַוועקפליען. עס איז אים געוואָרן גוט. ווען ער שעמט זיך נישט, שטעלט ער זיך אַוועק אויף זיינע קני אַדער שטרעקט זיך אינגאַנצן אויס אויף דער ערד און לאַזט זיך טרעטן מיט די פיס.

סעם האָט אויפגעהויבן זיינע הענט אינדערהייך. הויך איז ער געווען סיי ווי. און בשעת ער האָט אויפגעהויבן זיינע הענט, איז ער געוואָרן, פאַר שטענדלעך, נאָך העכער. זיינע שווערע האַריקע הענט און יעדער פינגער זיינער, וואָס האָט כמעט אויסגעוויזן ווי אַ האַנט, האָבן איינגעשטילט דעם עולם. נישט מיט זייער שטאַרקייט, נאָר דווקא מיט דעם, וואָס עס איז געווען אַ מחיה צו קוקן אויף אַזוינע גרויסע הענט.

— באַשלאָסן, אַז מיר ברענגען אונדזערע ווייבער מיט די קינדער! —

האָט סעם אַן חכמות פּראָסט געזאָגט: „באַשלאָסן“. ער האָט אַפילו ביי קיינעם פון די סטרייקער נישט געפרעגט, צי זיי ווילן, צי ניין, אָבער ער האָט געזאָגט

נאכקרימענדיק דאס וואָרט „באַשלאַסן“; מסתם האָט ער דאָס וואָרט ערגעץ געהערט.

נאָך דעם פּאַראַד פון די סטרייקערס ווייבער און קינדער, האָט דזשייקאָבס געמוזט נאָכגעבן זיינע אַרבעטער. עלען סטריט האָט אים כמעט ווי געצוואונגען. נישט נאָר האָט ער אַליין נישט געטאַרט אַרויסגיין אויף דער גאַס, נאָר זיין ווייב און קינדער האָבן אויך נישט געטאַרט זיך ווייזן אין גאַס. עס איז דער פּאַמיליע דזשייקאָבס אויסגעקומען צו זיצן אין שטוב און נישט אַנדערש, נאָר אויסגיין פון הונגער. וואָרים קיין שום קרעמער האָט דזשייקאָבסן נישט געוואָלט פאַרקויפן קיין עסנוואַרג.

דזשייקאָבס האָט אַ קוק געטאָן, אַז עס איז שלעכט, האָט ער זיך אונטער־געגעבן. די אַרבעטער זיינען צוריק אַריין אין פּאַבריק אַרבעטן. עס איז ווידער אוועקגעשטעלט געוואָרן אַזוי ווי עס איז אַלעמאַל געווען. דזשייקאָבס איז געווען גוט צו זיינע אַרבעטער, און די אַרבעטער האָבן געאַרבעט געטריי. און מאַניס האָט זיך שוין געפילט ווי אַ תּושב און אויך איסאַק האָט שוין געקאַנט זיין אַרבעט.

אינדריסן איז איצט געווען ווינטער. דער אַמעריקאַנער ווינטער. אויף דעם דאָזיקן ווינטער האָט מאַניס געקערעכצט. אַבער זיין קרעכצן האָט ווינציק וואָס געהאַלפן. פאַרקערט, וואָס מער מאַניס האָט געקערעכצט, איז אַלץ מער דער ווינטער געווען אַן איבערגעקערטער. אַט איז געווען קאַלט און אַט איז באַלד צוריק געוואָרן וואָרעם. איסאַק האָט געוויזן אַ 'קונץ' און אַפילו קיין וואָרעמען פּאַלטאַ נישט אָנגעטאָן.

איסאַק האָט געלערנט ענגליש און אויך געלעזן די אַמעריקאַנער ליטע־ראַטור. ער האָט געפילט, אַז עס איז דאָ אַנדערשקייט אין די אַמעריקאַנער ביכער. ער איז געוואוינט געווען צו דעם רוסישן טיפן בוך; צו דעם בוך, וואָס דערציילט ווינציק און גראַבט אין די טיפע וואָרצלען פון דער נשמה. און דאָ איז ער געקומען איבער די אַמעריקאַנער ביכער, וואָס דערציילן און דערציילן און אים איז פון זייער דערציילן גאַרנישט איבערגעבליבן. האָט איסאַק נישט געוואוסט וועמענס שולד עס איז. צי עס איז די שולד פון די אַמעריקאַנער שרייבער, צי עס איז זיין אייגענע שולד. ער האָט געוואוסט, אַז ער קאָן נאָך נישט אַזוי גוט ענגליש.

איסאַק האָט צוביסלעך אויפגעהערט רעדן רוסיש. ער האָט אָנגעהויבן ליב צו האָבן יידיש. אים איז שרעקלעך שטאַרק געפעלן ווי אַזוי לאה. דעם שוחטס מיידל, רעדט יידיש. עס איז געווען, דאַכט זיך, דער אייגענער יידיש.

וואס זיין זיידע און באבע רעדן. אבער לאה האט געהאט איר חן אין דעם יידיש, וואס זי האט גערעדט. די ווערטער אירע זיינען געווען זיס און געשמאק, אזוי ווי אמת צייטיקע טרויבן. אז מען קוקט אויף אזוינע טרויבן, ווערט זיס אין גומען. אזוי איז געווען דאס געפיל ביי איסאק, ווען ער האט געהערט לאהן רעדן.

אלעמאל, אויף זייער שפאציר, האט איסאק געשוויגן און געקוקט אויף די ווייטע שטערן אין הימל און געהערט, וואס לאה האט צו דערציילן. לאה האט אלעמאל דערציילט אפנהארציק פון איר טאג-טעגלעכן לעבן. דאס האט זי דערציילט פון איר שאפ און אן אנדערשמאל האט זי דערציילט פון דער היים, און אלעמאל פלעגט זי ענדיקן: פארוואס דערציילט איר נישט עפעס? איסאק האט אלעמאל אנגעקוקט לאהן מיט זיינע גרויסע אויגן און געטאן א צי מיט זיינע אקסלען און געזאגט: — איך ווייס אליין נישט פונואנען אן-צוהייבן. שוין בעסער שווייגן.

אויף דעם פלעגט לאה ענטפערן: — הע, איר האלט זיך גרויס אקעגן מיר. איסאק פלעגט טאן א שמייכל: — איך, גרויס? פארקערט, איך האב נישט וואס צו דערציילן. — און איסאק פלעגט זיך באלד דערפילן שטארק פארשעמט. טאקע, ער האט נישט וואס צו דערציילן. עס איז געווען צייטן, ווען איסאק האט זיך געגרייט א גאנצן טאג, אז אויב ער וועט זיך טרעפן מיט לאהן אין אונטן, זאל ער האבן וואס צו דערציילן. ער האט זיך אייניקע מאל געגרייט אפילו זיך איר דערקלערן אין ליבע. דאס האט ער געוואלט טאן זייער פיל מאל. ער האט א סך געטראכט וועגן לאהן אלס זיין צוקונפט. אבער אז עס איז געקומען צו דעם אויספירן פון זיינע טראכטונגען, איז איסאק אלעמאל געבליבן ביי דעם טראכטן.

אפטמאל האט איסאק געהאט דאס געפיל, ווי ער וואלט מורא באקומען און עס פלעגט אים אנכאפן א שרעק, טאמער כאפט עמעצער אנדערש ביי אים אזויעק לאהן. ער פלעגט באנעמען דעם דאזיקן ענין און אפמאכן ביי זיך, אז אויב ער באגעגנט זיך מיט איר, וועט ער לאהן זאגן, אז ער האט זי ליב. אבער אזוי גיך ווי ער באגעגנט זיך מיט לאהן, רעדט לאה און ער אליין שווייגט. לאה פירט אים איבער גרענד סטריט. זיי שטעלן זיך אפ ביי די פענצטער פון די מעבל-קראמען. לאה זאגט מבינות. דאס דאזיקע מעבל געפעלט איר. אט דער טיש איז זייער א שיינער טיש. און זע נאר דאס דאזיקע בעט. אדער מען שטעלט זיך אפ ביי א קראם פון טעפ. לאה ווערט אלעמאל אנטציקט פון עפעס אנדערש פון די שיינע זאכן אין די קראמען. איסאק אליין איז אויך אנטציקט פון די אייגענע זאכן. זיי שטייען אפ ביידע שעהן לאנג ביי די דאזיקע פענצטער. זיי פארגעסן זיך, אז זיי זיינען נאך דערוויל „פרעמדע“ און זיי רעדן שוין וועגן

זאכן, וואָס „פרעמדע“ טאָרן נישט רעדן, אַ שטייגער וועגן אַ בעט. לאה זאָגט, אַז זי האָט פיינט איין בעט פאַר מאַן און ווייב. „אַיָא, איסאַק, עס איז בעסער באַזונדערע בעטן?“ פּרעגט זי איסאַקן. איסאַק שאַקלט מיט קאָפּ אויף יאָ. „באַזונדערע בעטן איז געזינטער“ — זאָגט ווייטער לאה. „זיכער“ — ענטפּערט איסאַק. „דאָ אין אמעריקע איז אַבער נישטאָ גענוג אַרט פאַר באַזונדערע בעטן“ — ציט ווייטער לאה דאָס געשפּרעך. און אַזוי ווייטער. עס גייט אַוועק דער ווינטער.

ביי לאהן אין שטוב ווייסט מען שוין אויף זיכער, אַז לאה מיט איסאַקן וועלן חתונה האָבן. לאהס מוטער איז שוין אַזוי איינגעוואוינט מיט דעם געדאַנק, אַז זי טראַכט שוין פון איסאַקן, אַזוי ווי פון אַן אייגן קינד. דער פּאָטער לאהס מישט זיך נישט אין זאַכן פון שטוב. דאָס הייסט, ער וואַלט זיך יאָ געוואַלט מישן, אַבער מען לאַזט אים נישט. פונדעסטוועגן טוט אים הנאה, אַזאַ איידעם ווי איסאַק... זאָל נאָר גאָט העלפּן און עס זאָל זיין אמת. און גאָט האָט געהאַלפּן, עס איז געוואָרן אמת.

אויסגאבעס פון איקוף

- \$3.00 — בריוו און רעדעס פון י. ל. פריץ — צונויפגעזאמלט נחמן מייזל — — — — —
- 3.00 — שלום אש — דער מאָן פון נצרת (ראָמאַן אין 2 בענד) — — — — —
- 1.00 — איציק פעפער — רויטאַרמייאיש (אויספאַרקויפט) — — — — —
- 1.75 — דער נסתר — די משפחה מאַשבער (ראָמאַן) — — — — —
- 1.50 — מ. גאַלדשטיין — ביראַ-בידזשאַנער אויפן אָמור און אַנד. — — — — —
- 1.50 — א. ראַבאָי — דער יידישער קאַובאָי (ראָמאַן) — — — — —
- 1.75 — א. ראַבאָי — איז געקומען אַ ייד קיין אַמעריקע — — — — —
- 1.25 — אברהם ביק — חסידות-מאַטיוון אין דער יידישער ליטעראַטור — — — — —
- 1.00 — דאַרע טייטלבוים — אינמיטן וועלט (לידער) — — — — —
- 1.50 — ז. וויינפער — דאָס געזאַנג פון אַ גלויביקן — — — — —
- 1.00 — יעקב מעסטעל — אונדזער טעאַטער — — — — —
- 1.00 — קלמן מרמר — אָנהייב פון יידישער ליטעראַטור אין אַמעריקע — — — — —
- 1.00 — ב. עפעלבוים — פאַרלאַטן ליכט (דערציילונג) — — — — —
- מ. ווינער — יידישע ליטעראַטור אינעם 19טן י"ה (דרוקט זיך) — — — — —
- ראובן בריינין — געקליבענע ווערק (גרייט זיך צום דרוק) — — — — —
- 3.00 — ג. בוכוואַלד — טעאַטער — — — — —
- 5.00 — דע-לוקס אויסגאַבע — — — — —
- 1.00 — פרידריך ענגעלס — לודוויג פיערבראַך (איבערגעזעצט פון ש. ווינער) — — — — —
- .20 — דר. ח. זשיטלאַווסקי — אונדזער נייער קולטור-ווילן — — — — —
- .20 — מ. אַלגין — פאַלק און קולטור — — — — —
- .25 — ג. מייזל — דורות און תקופות אין דער יידישער ליטעראַטור — — — — —
- .25 — ל. קאַברין — ריווערסייד-דריוו (דראַמע אין 3 אַקטן) — — — — —
- .25 — ש. אַפטער — דער בונט און אַנדערע דערציילונגען — — — — —
- .10 — איליאַ ערענבורג — דער קריג און דער שרייבער — — — — —
- .5 — לעאַן קאַברין — פון דייטשמעריש צו יידיש — — — — —
- .10 — מאַקסימ גאַרקי — ווי איך האָב זיך געלערנט שרייבן (אויספאַרקויפט) — — — — —
- .5 — דער נסתר — העשל אַנשעלעס — — — — —
- .10 — דער נסתר — דער זיידע מיטן אייניקל — — — — —
- .5 — ג. מייזל — אייזיק מאיר זיך — — — — —
- .5 — ג. מייזל — דר. ח. זשיטלאַווסקי (אויספאַרקויפט) — — — — —
- .5 — ג. מייזל — דער כּוּח פון יידיש — — — — —
- .5 — מ. אַלגין — אלף-בית פון איקוף — — — — —
- .50 — אַלועלטלעכער יידישער קולטור-קאַנגרעס — — — — —

אַדרעס: YKUF, 189 Second Avenue, New York (3), N. Y.
